Digitized by Google

¶ frãciſci patricii ſenenſis pontificis caietani ENNEAS de regno, & regis inſtitutione, opus profecto & hiſtoriarum varietate, & ſententiarum grauitate commendandum, hactenus nunquam impreſſum, Cum Ioannis Sauignei ſcholiis lomographicis, indicibuſque titulorum, vocabulorum, factorum, dictorumque memorabilium copioſiſſimis debito literarum ordine diſpoſitis

8.52 F 14

¶ Venales proſtant in ædibus honeſti viri Galioti a prato Bibliopolæ Pariſienſis ſuper diuæ mariæ virginis ponte, & pro columna ſecunda ſecus ſacellum in palatio Pariſienſi.

¶ Cum gratia et Priuilegio

FRANCOYS Par la grace de Dieu Roy de france, Au pre-
uoſt de paris ſeneſchal de Lion & a tous noz autres iuſticiers of-
ficiers ou a leurs litutenans ſalut, receu auõs lhumble ſupplica-
tion de Galliot du pre libraire demourãt en noſtre ville de pa-
ris. Contenãt q̃ puis peu de tẽps en ca a recouuert de pluſieurs grãs pſonna-
ges & gẽs de lectre les euures de Franſciſcus patricius de re publica & de
regno. humblement requerant que luy voulſiſſions iceulx liures perme-
ctre imprimer & vendre en noſtre pays royaulme & ailleurs. Auſquelz
faire imprimer luy a conuenu faire gros fraiz miſes auant que iceulx li-
ures imprimer. Et ordonner inhibitions & defenſes eſtre faictes de par
nous a tous imprimeurs libraires & autres quelzconques quilz ne euſſent
a imprimer ou faire imprimer vendre ne diſtribuer leſdictz liures deſ-
ſus nõmes iuſques a quatre ans apres enſuiuãs finiz & accompliz. a cõpter
du iour & date q̃ leſdictz liures ſerõt acheues de imprimer. Et meſmemẽt
q̃ ledictz liures ſont vtilles a noꝰ & a la choſe publicque. Pourquoy nous
ces choſes conſiderees a icelluy ſuppliant auons permis & octroye per-
mectons & octroyons de grace eſpeciale par ces preſentes quil puiſſe fai-
re imprimer & vendre leſdictz liures deſſus nõmez toutes & quãteſfois q̃
bon luy ſemblera. En faiſant ou faiſant faire de par nous inhibicions & de-
fenſes a tous marchans imprimeurs libraires & autres quelzconques quilz
nayent a imprimer ne faire imprimer vendre ne diſtribuer leſdictz liures
iuſq̃s a quatre ans apres enſuiuans a cõpter dudit iour & date que leſdictz
liures ſerõt imprimez. Et ce ſur peine de cent mars dargẽt a nous applic-
quer, & cõfiſcation deſdictz liures quilz auront imprimez ou vendus. af-
fin quil ſe puiſſe rembourſer des fraiz & miſes quil luy a conuenu faire a
iceulx liures corriger & faire imprimer. Si vous mandons & cõmectons
par ces preſentes & a chaſcun de vous ſur ce requis ſicomme a luy appar-
tiendra. Que de noſtre preſente grace permiſſion & octroy vous faites
ſouffrez & laiſſez ledit ſuppliant ioyr & vſer plainement & paiſiblemẽt
ledit temps & terme de quatre ans durãs ſans luy mectre dõner ne ſouf-
frir eſtre mys ou dõne aucun deſtourbier ou empeſchemẽt en aucune ma-
niere. En faiſant ou faiſant faire leſdictes inhibitions & deffenſes de par
nous ſur les peines deſſuſdictes a nous a applicquer a toutes pſonnes quelz
quilz ſoient quilz nayent a imprimer ne vẽdre leſdictz liures ſans le voul-
loir & conſentemẽt dudit ſuppliant. En cõtraignant a ce faire & ſouffrir
tous ceulx quil appartiendra, & qui pour ce ſeront a contraindre reaulmẽt
& de fait. Non obſtant oppoſitiõs ou appellations quelzconques faites ou
a faire & ſans preiudice dicelles. Pour leſquelles ne voulons eſtre differe,
car ainſi nous plaiſt il eſtre fait. Et en cas de debat leſdictes inhibitions &
defenſes tenans. Non obſtant comme deſſus & quelzconques lectres ſub-
reptices impetrees ou a impetrer a ce cõtraires. Mandons & cõmectons a
tous noz iuſticiers officiers ou a leurs lieutenã & ſubiectz, que a lexecutiõ
de ces preſentes ſoit obey. Donne a paris le [illegible] iour de mars. Lan de gra-
ce mil cinq cens dixhuit. Et de noſtre regne le cinquieſme.

¶ Par le Roy a a relation du conſeil. Ainſi ſigne Demoulin

IOANNES SAVIGNEVS CASTRILERAVDIANVS CLARISSIMO VIRO CAROLO GVILLARDO, AEQVISSIMO SVPREMAE PARISIENSIS CVRIAE PRAESIDI. S, P, D.

DEMETRIVS ILLE PHALEREVS Pto=
lemęum ſalutare conſilium admonebat, Carole cla=
riſſimum iuſtitię lumen, vt conſcriptos de regno, im
perioque commẽtarios cõpararet, lectitaretque. Nã
quæ nõ audent aulici reges monere, ea in libris deſcri
pta eſſe dictitabat. Quibus legendis ab immani, trucu
lentaque vitiorũ multiformium belua, hyęna quauis
aſtutiore perterritus, coacto virtutum plurimarũ exercitu ſtipatus, obte=
ctus potiſſimum iuſtitiæ clypeo, ſœuiſſimã virtutis oppugnatricem ex=
pugnet. Quid enim pulchrius (teſte Diodoro Siculo) quam ex aliorũ er=
ratis in melius vitam noſtram inſtituere? & quid imitandum, quidve fugi=
endum ſit. ex aliorum virtutibus, vitijſque poſſe cognoſcere? Quod opti
mus quiſque princeps, vel ex hoc vno volumine abunde cõſequetur. ſi cõ
fertiſſimæ huius exemplorum, & vitiorum, & virtutum ſiluę ſtudijs. pau
lo diligẽtius, ſepiuſque, quam ferali venationi ſe tradiderit. Quod ſubin
de magnum Alexandrum de Homero factitaſſe Oneſicritus tradit, quẽ=
admodũ ſcribit Plutarchus. Iliadẽ nãque (quã rei militaris viaticũ exiſti
mare, ac appellare ſolebat) Ariſtotele eius præceptore exponente perdidi
cit, eam ſemper vna cũ pugione ſub puluino iacentem tenere ſolitus. Iſo=
cratis orationes, ac de regno pręcepta ſæpius nicocles rex lectitabat, quam
venaretur. Archeſilas ad Homerũ prius euoluẽdũ pergebat, quã dormi=
tum iret, maneque experrectus. ad amaſium ſe pergere dictitabat. Home
rum intelligens. Octauius auguſtus diuinam Virgilij æneida ſeruauit ab
igne, exclamans. Ah ſcelus indignum ſoluetur litera diues. Rurſus Alexã
der, vt erat excellenti vir ingenio, ſcriptos ad ſe ab Ariſtotele libros dili=
genti ſtudio perlegit. SED ingenia pręclara quemadmodũ virtutes ma=
ximas, ita & vitia quoque maxima producere ſolent. Prẹter reliquos enĩ
macedonas virtutũ laudibus claruit alexãder, verũtamen obſcuriore quo
piã vitiorũ nubilo virtutis ſplendorẽ obtenebrauit. Quippe qui dilatandi
imperij tanta ambitione flagrauit, vt ſi corporis mole tantus foret, quan=
ta ambitioſi animi exuperãtia, vaſtus eũ non cepiſſet orbis. Quãobrem
credimus eius animũ ampliſſima regna, imperiaque ſpatioſiſſima inhiã=
tẽ. ſtatim in ipſo iuuẽtutis flore, illo ex corpuſculo, ceu ex captiuitatis ar=
ce ruptis aggeribus euolaſſe. Hos itaque cõmentarios grauiſſime præſes
tua, & clariſſimorũ virorũ Rogerij barmę itidẽ pręſidis ęquiſſimi, & Io=
annis prępoſiti (generi cuius cognomentũ ob virtutis ſplendorẽ inditũ ẽ)
regij eiuſdẽ curię cõſiliarij cõſultiſſimi peruigili cura, diligẽti ſtudio. fla
grãti publici ſtatus amore nunc primũ excuſos, reges, principeſque cõpa=
raturos nõ deſperamus. Quos inſtitutionis nõ modo familiaris verum to
tius quoque reip. viaticũ illis fore cõfidimus. Verũ enimuero tibi impri=

homeri lectione delectatus alexander.

Alexãder ãbitiõis arguitur.

Rogerius barmę pręſes.

Ioãnes p̃poſitus regi' cõſiliatius.

mis humaniſſime guillarde,tanti beneficij primo collatori, gratias habe-
bunt candidiſſimi quique bonarũ literarũ cultores.quibus palam innote-
ſcat.hoc regiũ opus.abũdeque magnificũ.tua ex bibliotheca.velut ex va
ſtiſſimo candidioris literaturæ pelago publicos in vſus fuiſſe reuocatum.
Auctoratas propterea tibi treis illas rerũp.ſpecies.regnũ,ariſtocratiã, po-

Tres reip.ſpecies.

litiãque.vel ex hoc fateri iam cõuenit.quod rẽ etiã literariã(qua regnorũ
baſes fulciũtur,reges inſtituũtur .monarchię ſuſtẽtãtur.optiatiũ ſtatus fo
uet̃,cenſu poteſtas intẽditur)tuis ſtudijs plurimũ iuuas. morib⁹ illuſtras,
auctoritate ſuſtines. Porro pluſculũ & tẽporis,& operę in tui nomis glori-
am(ſed mihi tuba profecto tuis eſt laudibus impar)conferre mihi certum
fuit.At vero hoſpes ille platonic⁹ ab itinere iã lõgi⁹ emẽſo, nedũ cepto,
me reuocãs.hoc oraculũ muſſitauit ĩ aurẽ. Viuẽtes adhuc laudibus. hym
niſque honorare tutũ nõ eſt,priuſquã vita functus quiſpiã finẽ viuendi
pręclarũ fecerit.At qui in tã multiiugis conterranei mei (ſi hoc caſtrenſi
verbo licet vti)omniũ virtutũ laudibus.tanque ſpectabili bonarũ litera-
rũ theatro rana fiã ſeriphia? Tãtũ abeſt vt elinguis ſim,vt loquatior pau-
lo,nõ quidẽ turture.ſed quã atheniẽſis platonicus ille p̃cipiat. Huc igit̃
addamus.quod nec harpocrates quidẽ ipſe catullian⁹ ſupprimeret,vel iu-
dice quidẽ momo.Marcus marcell⁹(quẽ vndequadragies dimicaſſe Ply

Honoris templum.

nius tradit)ex ſyracuſanę prædę manubijs honori tẽplũ romę dicauit. cu
ius ne prima quidẽ limina ſubire cuiquã datũ eſt.niſi ꝑ virtutis ædẽ(quę
quaſi veſtibulũ ei cõiũcta erat)ingrederet̃. Age vero quorſũ hęc? Nimi
rũ tu honoris tẽplũ de limine nõ iãtũ ſalutaſti, ſed intimũ quoque ady-
tũ,penetraleque ꝓfundũ per ampliſſimã virtutis ædẽ ingreſſus es.Quot
prohdolor hodiernis tẽporib⁹ nebulones leuiſſimos,analphabetoſque vix
triobolari ſtipẽdio dignos videas? q(vt ait plato) neq; lr̃as,neq; natare ſci
unt.Honoris tñ ſacratiſſimi tẽpli prothomyſtę creãtur,& ſi virtutis ceri

Iunonis monetæ cella.

monijs.nec dũ initiati fuerint.Sed qua precer ingreſſi? nẽpe per iunonis
monetę cellã,hęc enim cẽſu potentes certat tergeminis tollere honorib⁹.
Apollinis oraculo verior eſt illa Naſonis ſentẽtia.In pręcio p̃ciũ nũc eſt,
dat ſenſus honores,cenſus amicitias,pauper vbique iacet.Sed hinc iã prę-
ceps importunaque cacographorũ acceleratio(ohe calchographorum di-
ctũ volui)moliri diſceſſũ.&(vt dicũt)ãchoras tollere nos admonet.Hos
igit̃ Patricij libros ꝓxima fœtura apud me(vt dicit̃)Renatos, qui pridẽ
ab annis quadraginta quique cũ tineis obſiti puluere rixabant̃.quibuſque
ꝑlegendis.emendãdis,reſtituendis,multũ & olei,& operę ipendim⁹.ſup
primendos adhuc potius quã dimittendos putauim⁹.niſi dexter adſis pa-
tronus,eorũ ſuſcepturus & patrociniũ,& tutelã,quo tutiores prodeãt. eua
dãtque vitiligatorũ calũniã.Nã vulgo lõge pręcioſiora reputari ſolent,q̃
a maximo viro ꝓbant̃,quę ve ex magnatũ penetralib⁹ eruta ſũt, quã quæ
a ꝓletarijs,inopũ ve caſulis eruunt̃.Ob id clariſſime pręſes noie tuo hos
nouẽ regios codices nr̃is inſtructos lucubratiõibus æneis caracterib⁹ ipri-
mendos curauim⁹.vt doctiſſimi quique abs te ſuſceptos charius legãt.ſan
ctiuſque venerent̃.Vale vnica iuris,iuſtitięque mea ſpes Ex ędibus Pleſ
ſeijs pariſijs Calendis aprilibus. Anno redẽptiõis humanę.1519.

Claudij Tuderti pictauici ad librum decaſtichon.

Conquereris,dum trita tui veſtigia fratris
 Cernis clarorum tecta ſubire virum.
Zoilei voces vulgi experieris amaras,
 Qui & ſatyri naſum,& rhinocerontis habet,
Regia tecta petis,ſacrata palatia ſcandens
 Te erigis,at poteras tutior eſſe domi,
I,dum ſtare nequis,lima emendatus acuta
 Tutus abi,incluſum te ſcheda nulla tenet.
Si nimium ſatyri mordent,ſi dente canino
 Ledaris,domini ad ſcrinia nota redi

P. Gerardus Roberto Fortunato prudentiſſimo pleſſeij gymnaſij moderatori. S. P. D.

CIRcumagēte iam ſole præcedentis autūni tempora, id eſt maturis frugibus anni, Ioannes Sauigneus tuus vir bonarum literarum ſtudioſiſſimus,ac pari vtriuſque iuris peritia clarus Franciſci Patricii de rebus ciuilibus libros nunquam antea excuſos calcographicis characteribus formandos curauit. Sed vt non ſine ſudore,longis vigiliis,ſic miro admodum ſucceſſu,& pergrato literatorum applauſu,quamobrem non pœnituit eum grauiorum laborum,quos in illis reſtituendis, & plane maturioribus reddendis pertulit,imo alacri non minus quam indefeſſo animo,hoſce floru lentos eiuſdē authoris libros de regno.& regis inſtitutione,qui diu ab aliis fuerant ſuppreſſi,candidatorum politioris literaturæ cauſa,quorum anteſignanus es,e tenebris in lucem,e ſitu,& puluere in vſum, hac verua temperie fœliciter produxit.Plurimum tibi gratulari debemus roberte fortunate,e cuius amœniſſimis rei literariæ hortis tot flores,tot fructus nobis aceruatim proferuntur, tot nobis agminatim ſuccreſcunt humaniorum artiū germina.In magna non ita pridem verſabamur bonorum authorum penuria,paucos erat doctos reperire pręceptores,nūc ſedulo operæ tuę ſubſidio,qui trahis quoſcunque potes,atque pleſſeiacæ domus addis aceruo, ſunt & græce, & latinæ linguæ cultores, qui agrum ingeniorū tuę iuuentutis,tam variarum diſciplinarū ſeminib⁹ inſperſerūt,vt eo nihil nec vberius,nec ſpecie ornatius, vndeque tacitum tibi intētare poſſunt gaudia pectus.Perge igitur mi Roberte,& ſequere iſtitutū tuū,age ſemper aliquid & molire tali cura,quali ſcilicet ſuperiore vita feciſti.Hortare iuuenes,& quoſcunque ſtudioſorū greges,qui te primario doctore ſanctis morib⁹,atque erudītiſſimis pręceptionib⁹ ibuūtur,vt Sauignei centurionum,qui ſub ſignis tuis militant exercitatiſſimi humaniſſima diligentiæ officia, & bonū,quod eis ſuggeriť,cognoſcāt,quādo (vt i gratiā renatorum librorum renati Pythagorę ſentētiā aſſeram) πλησιον οντ αγαθων πέλας οντων ουτ εσορωσιν ουτε νοουσι. Parum enim ſibi conſtant,qui bona quum ſuppeditata habeant,ea aut non vident,aut non intelligunt,Vale Pariſiis Calendis aprilibus.

TITVLORVM

¶ELENCHVS EORVM, QVAE SINGVLIS TITVLIS TOTO VOLVMINE CONTINENTVR,

¶ Libri primi titulorum index

Ad inclitum, ac celeberrimum Calabriæ ducem Alphonſum Aragonũ Sereniſſimi ferdinandi regis primogenitum, Franciſci Patricij Senenſis Pontificis Caietani Pręfatio in libros de regno, ac regis inſtitutione. fa. j.
Sit ne eius viri qui de repu. ſcripſerit, de vnius etiam principis dominatu tractare. titu. j. fa. vij.
Poetas omnium primos moralem philoſophiam indagare deque ea verſibus ſcripſiſſe. titu. ij. fa. x.
De rerum ciuilium differentijs vnius viri principatum reliquos omnes anteire, titu. iij. fa. xj.
De his qui primi de regno ſcripſerunt differentia librorũ ſocratis & dionis, titu. iiij. fa. xv.
De ſtudijs antiquorum regum erga doctos viros, titu. v. fa. xvj.
De diligentia regis in delegendis oratoribus. titu. vj. fa. xix.
Ratio bene viuendi quæ ad fœlicitatem ducit vter aptior ad bene beateque viuendum rex an priuatus ciuis. titu. vij. fa. xxj.
De imbecillitate humanę conditionis de mente a deo homini data. titulo octauo. fa. xxv.
Mens omnia ſuppetit homini Qua per naturã ei deſunt. tit. ix. fa. xxvij.
Sapientiam diuinam mens homini præſtat quę ſocietatem humanam inſtituit cui erit neceſſarium rectorem vnum præficere. tit. x. fa. xxix.
Reges hominibus a deo dari. titu. xj. fa. xxxj.
Fortunam in rege optandam eſſe fatum & fortuna quo intellectu differunt. titu. xij. fa. xxxiiij.
Vnitatem numeris omnibus præeſſe Sic vnius pricipatum reliquos omnes anteire. titu. xiij. fa. xlj.

¶ Libri ſecundi titulorum index.

Ad Alphonſum inclitum calabrię ducem. fa. xlvij
Munus regis iuſtitiam eſſe iuſtum vnius viri imperium eſſe, titulo primo. fa. xlix.
Statuendum eſt deum ſummum eſſe bonum finem hominis ſimilẽ deo fieri Ad quem per ſolam virtutem peruenitur. titu. ij. fa. lvij.
Regem non modo animi bonis, ſed corporis & fortunę commodis egere. titulo. iij. fa. lix.
Formas quaſdã primarias quas ſola mente concipimus quę a platone ideę dicuntur ſolas eſſe perfectas ad illas dirigendã eſſe speciem illam de qua agimus & inde dicendum eſſe archetipum, titu. iiij. fa. lxv.
De prima regis inſtitutione. titu. v. fa. lxx
De prima regis educatione. titu, vj. fa. lxxj.

Magni referre quos quiſque audiat quotidie quibuſcum loquatur a puero & quibus cum frequens ſit conſuetudo. titu. vij. fa. lxxiij.
Preceptores & pedagogi graues pueris adhibendi. titu. viij. fa. lxxiij.
A futuro rege qui ſcriptores legendi diſcendique ſint, qui ve negligendi. titulo. ix. fa. lxxvi.
Hyſtoriographos & annalium libros reges futuri lectitent maiorum ſtatuas & imagines parum current. titu. x. fa. lxxvii.
Regia oratio qualis eſſe debet. titu. xi. fa. lxxxi.
Dicteria prudentię condita ſale principibus honeſta. titu. xii. fa. lxxxiii.
Quid ex mathematicis ſcientiis diſcat rex de arithmeticę. titulo. xiii. fa. lxxxv
De geometria. titu. xiiii. fa. lxxxvii.
De muſicę. titu. xv. fa. xc.
De aſtronomia. titu. xvi. fa. xciiii.

¶Tertii libri titulorum index.

De regno & regis inſtitutione ad Alphonſum inclytum calabriæ ducem. fa. cii.
Sicut alle ſunt regis virtutes allæ priuatorũ. ſic diuerſę ſunt corporis exercitationes quæ non omnes paſſim regi conueniunt. titu. i. fa. ciiii.
De equitandi ratione & vtilitate de optimis equis & eorũ patria de equeſtri militia. titu. ii. fa. cvi.
De curſu ac pedum pernicitate de aliis corporis exercitationibus quæ ad regem pertinent in re militari. titu. iii. fa. cx.
Nandi vſum in re militari vtilem eſſe. titu. iiij. fa. cxiii.
De ſagittandi vſu & aliis quibuſdam exercitationibus rei bellicæ conducentibus titulo. v. fa. cxix.
De venatione. titu. vi. fa. cxix.
De aucupio de accipitrum natura & eorum generibus de aquilis. titulo ſeptimo. fa. cxxviii.
De ſtudio ac delectatione agriculturæ. titu. viii. fa. cxxxi.
De luſu pillæ & de diuerſis pillarum nominibus reges nõnullos ſtudioſe pila luſiſſe. titu. ix. fa. cxxxii
Aleam & aleatores regibus odio eſſe debere. titu. x. fa. cxxxv.
Reges iudicium de ſe quandoque foris exquirant. tit. xi. fa. cxxxvj.
De calculorum ſiue latronum ludo. titu. xij. fa. cxxxvij.
Conſuetudo vitæ cum doctis viris optima omnium exercitationum habenda eſt. titu. xiii. fa. cxxxviii.
De peregrinationis vtilitate de geographia coſmographia & pictura mũdi ac regionum in quibus bellum geritur. titulo. xiiij. fa. cxxxix.

¶Quarti libri titulorum index.

De regno ac regis inſtitutione ad alphonſum aragonium inclytum calabriæ ducem. fa. cxlix.
Virtutem ac veritatem ſequatur rex non mentiatur nec mẽdacium dicat neque mentiri alios permittat. titu. j. fa. cxv

Adulatores atque aſſentatores regibus exagitandos eſſe.tit.ij.fa. cliii.
Reges ea ſequi debent,quæ maieſtatem augent,de delatoribus,calumnia=toribus,aſſentatoribus,& maledicis.titu.iij.fa. clix.
Delatores ab regijs auribus non prorſus exigendos.titu.iiij.fa. clx.
Callumniatorum,delatorumque rationes diligenter timetur,princeps ta lionis pœna callumniatoribus ſtatuta.titu.v.fa. clxij.
Princeps vanis delatorũ vocibus nõ moueatur.Regiumque eſſe ſciat quũ benefecerit male audire.titu.vi.fa. clxiii.
Effrenatam maledicendi licentiam ciues coerceant.titu.vii. clxv.
Quot ſunt animi perturbationes,quomodo leniri,aut euelli ex animis per ſolam virtutem poſſunt.titu.viii.fa. clxviii.
De indigentia ſiue auaritia quam greci ενδειαν vocant.titu.ix.fa. clxix.
De Ira & iracundia,excandeſcentia,odio,& diſcordia. titu.x.fa. clxxiii.
De amoris affectu,& de variis philoſophorum,ac poetarum ſuper eo opi nionibus.titu.xi.fa. clxxvii.
De affectu deſyderii,& veri ipſius ſignificatione.titu,xii.fa. cxci.
De lętitię geſtientis,ſeu voluptatis,immoderatæ vel læticiæ affectu,titu=lo.viij,fa. cxciii.
De maleuolentia.titu.xiiii.fa. cxciiii.
De delectatione nimia,quæ per aures accipitur.titu.xv.fa. cxcvi.
De oblectatione.titu.xvi.fa. cxcvii.
De inſultatione.titu.xvii.fa. cxcviii.
De iactatione,ſeu iactantia.titu.xviii.fa. cxcix.
De effuſione,ſeu prodigalitate.titu.xix.fa. cci
De ambitione,atque ambitu.titu.xx.fa. ccii.

¶ Quinti libri titulorum index

Ad alphonſum aragonium illuſtriſſimum, fortiſſimumque calabriæ du cem.fa. ccv.
De regno & regis inſtitutione,de metu,& ægritudine quæ animum no=ſtrum opinione magni alicuius mali perturbant.titu.i.fa. ccvi.
De pigritia.titu.ii.fa. ccx.
De pudore.titu.iii.fa. ccxiii.
De terrore.titu.iiii.fa. ccxiii.
De timore,vel præmoleſtia titu.v.fa. ccxv
De pauore.titu.vi.fa. ccxvii.
De conturbatione.titu.vii.fa. ccxviii.
De formidine,& ſomniis,inſomniiſque.titulo.viii.fa. ccxx.
De ægritudine.titu.ix.fa. ccxxiii.
De miſericordia.titu.x.fa. ccxxiii.
De inuidia.titu.vi.fa. ccxxvii
De æmulatione.titu.xii.fa. ccxxix.
De obtrectatione.titu.xiii.fa. ccxxxi.
De angore.titu.xiiii.fa. ccxxxii.
De triſtitia,& atra bili.titu.xv.fa. ccxxxiii.

De mœrore.titu xvi.fa. ccxxxv.
De luctu.titu.xvij.fa. ccxxxvii
De ærumna.titu.xviii.fa. ccxli.
De lamentatione.titu.xix.fa. ccxliii.
De ſollicitudine.titu xx.fa. ccxliiij
De moleſtia.titu.xxi.fa. ccxlv
De deſperatione.titu.xxii.fa. ccxlvi.

Sexti libri titulorum index.

Ad alphonſum aragonium illuſtriſſimum,fortiſſimũque Calabrię ducem.fa. ccli
De virtute.& de contemplatiua fœlicitate.titu i.fa. cclii
De fœlicitate contemplatiua,& humana.ti.ii.fa. ccliii.
De ſecundo gradu fœlicitatis contemplatiuæ.titu.iii.fa. cclv
De tertio fœlicitatis contemplatiuæ gradu.titu.iiii.fa. cclv
De actiua fœlicitate,& virtute ciuili.titu.v.fa. cclvi
De virtute item ciuili.titu.vi.fa. cclviii
De prudentia,& eiuſdem ſpeciebus.titu.viii.fa. cclxi.
De ratione ſiue ratiocinatione.titu.ix fa. cclxiii
De intellectu ſiue intelligentia.ti.x.fa. cclxiiii
De circunſpectione.titu.xi.fa. cclxviii
De prudentia.titu.xii.fa. cclxx
De docilitate.titu.xiii.fa. cclxxij
De cautione.titu.xiiii.fa. cclxxiii.
De ſagacitate.titu.xv.fa. cclxxvi
De verſutia & calliditate.titu.xvi.fa. cclxxvii
de æquitate atque æquanimitate.titu.xvii.fa. cclxxix
de temperantia & eius partibus,ſiue ſpeciebus comitibuſve.titulo.xviii.fa. cclxxxi
de modeſtia.titu.xix.fa. cclxxxiij
de verecundia,& pudore.titu.xx.fa. cclxxxv.
de abſtinentia & continentia.titu.xxi.fa. cclxxxix
de caſtitate.titulo.xxii.fa. ccxci
de honeſtate titulo.xxiii.fa. ccxciii
de moderatione.titu.xxiiii.fa. ccxciiii
de parcitate ſeu parcimonia,titu.xxv.fa. ccxcvi
de ſobrietate.ti.xxvi.fa. ccxcviii

Septimi libri titulorum index.

De fortitudine titu.i.fa. ccciiii
Virum fortem quæ faciunt variæ philoſophorum opiniones.titu.ii.fa. cccvii.
Virum fortem quæ faciunt opinionum variarum reſolutiones.titulo tertio.fa. cccviii
Ira quid ad fortitudinem.titu.iiii.fa. cccxiii

dolor

Dolor quid ad fortitudinem.titu.v.fa. cccxiii.
Quid deſperatio ad fortitudinem.titu.vi.fa. cccxvi.
Cauendi cura ac diligentia quanti facienda eſt.titu.vii.fa. cccxxi
De magnanimitate.titu.viii.fa. cccxxiiii
De fiducia.titu.ix.fa. cccxxviii.
De ſecuritate.titu.x.fa. cccxxxii
De magnificentia.titu.vi.fa. cccxxxv.
De conſtantia.ti.xi.fa. cccxl
De tolerantia ti.xiii.fa. cccxlii.
De ſtabilitate & patientia.ti.xiiii.fa. cccxliiii

¶ Octaui libri titulorum index.

Ad alphonſum de regni ac regis inſtitutione. De iuſtitia.ti.i.fa. cccxlvii.
Iuſtitię partitio. De diuina iuſtitia.ti.iii.fa. cccxlviii.
De naturali iuſtitia.ti.ii.fa. cccxlviii.
De ciuili iuſtitia.ti.iiii.fa. cccl.
De iudiciali iuſtitia.ti.v.fa. ccclii.
Quid cum legibus agere debeat.ti.vj.fa. ccclvi.
De innocentia.ti.vii.fa. ccclxij.
De amicitia.ti.viii.fa. ccclxvi.
Tres amicitiæ ſpecies ſecundum platonem.ti.ix.fa. ccclxviij.
De ciuili ſeu ſociali amicitia.ti x.fa. ccclxxi.
Secunda ciuilis amicitiæ pars.ti.xi.fa. ccclxxii.
De ſociali amicitia.ti xii.fa. ccclxxiii.
De hoſpitalitate.ti.xiiij.fa. ccclxxvi.
De concordia.ti.xiiij.fa. ccclxxxi
De pietate.titu xv.fa. ccclxxxiii
De religione.ti.xvi.fa. ccclxxxviij.
De affectu.ſiue affectione.ti.xvii.fa. cccxc.
De humanitate.ti.xviii.fa. cccxci.
De facilitate.ti.xix.fa. cccxcv.
De fide.titu.xx.fa. cccxcvi.

¶ Noni libri titulorum index.

De officio eorum qui regis imperio parere debent.ti.i.fa. ccccxl.
Qua ratione priuati omnes regi parere debent.ti.ij.fa. ccccvi
Alia regis officia in pace.alia in bello eſſe.ti.iii.fa. ccccix.
Obedientię ac beniuolentię munera imprimis Ciues omnes regi præſtare debebent.ti.iiij fa. ccccxi
De beneuolentia ciuium erga regem.ti.v fa. ccccxiii.
Cur nonnulli a regibus magis diligantur quam alij.ti.vj.fa. ccccxv.
Non eſſe inuidendum his,quibus reges,ac principes arcana cōmittunt.titulo.ſeptimo.fa. ccccxvi
Non eſſe inuidendū his,quos reges in cōſiliū adhibēt,ti.viii.fa. ccccxvij

INDEX

Reges ac magnos viros ſyderib⁹ adiuuari.titu.ix fa. 420.
Ciues de virtute certare debent & nobiliores,ne ab obſcurioribus virtute vincantur.titu.x.fa. ccccxxiii.
Ciues ſolertes & induſtrij eſſe debent.titu.xi.fa. ccccxxiiii.
Actiones principum ab omnibus iudicantur.titu.xiiii.fa. ccccxxviii.
Ciues vt bene cōciliati ſint principib⁹ ſtudere debēt.titu.xv.fa.ccccxxix
Ciues in rebus anxijs regibus adſint.titu,xvi.fa. ccccxxxii.
Iucundā regibus gratulationē in rebus proſperis.titu.xvii.fa. ccccxxxiii.
Gratias pro beneficiis acceptis regibus habendas eſſe.titu,xviii.fa. ccccxxxiiii.
Quę præmia optimo regi debeantur.titu.xix.fa. ccccxxxviii.
Quam ſibi gloriam rex ipſe ſtatuere debeat.titu.xx.fa. ccccxlii.
Quę pręmia rex a deo expectare debet.titu.xxi.fa. ccccxlv.
Rex qui cum virtute vixit demū de ſucceſſore cogitare debet. titu.xxii. fa.ccccxlvi.
De vltimo vitę die.titu,xxiii.fa. ccccxlix.

FINIS.

¶ INDEX COPIOSISSIMUS vocabulorum, hiſtoriarum, ſimilium, ſententiarum, dictorum factorumque memorabiliũ quæ hoc opere continentur.

Abidus. xxxii.
Abſentia obliuionem parit. cclxvi
Abſẽtia docet quã profuerit pręſentia. ccccxxvii
Abſtinentia. cclxxxix.
Abſtinentia pauli ęmylii. clxi.
Academia triplex. 258
Academici. 34.41.59.
Academicorum Peripateticorũ & ſtoicorũ de animi affectibus. 249
Academicorum & peripateticorum ſententia. 258
Accius. 246.
Accius nauius. 78.cclxxi
Accius varrus. cclxxviii.
Accipitrum genera. cxxix
Accipitrum benignior natura quã hominum ibidem
Accipitrũ mirabilis natura. ibidem
Accipitrum educatio ibidem.
Accipitrum primus vſus. ibidem.
Acerba ętas a pomis immaturis appellata. 238
Achilles. 73.156.169.199. cccviii.
Achillis curſus. cxi
Achillis laudes 311
Achillas & photinus põpeii interfectores 199
Acicula. xxix.
Accredula luſcinia. cxcvii.
Actia. lxxi
Actus. cccxc
Actia ludi quĩquẽnales. cccxxxviii
Actius poeta. cclxxxvi.
Adon. cxxviicxxxii
Adamantina veſtis martia .ccvii.
Admiſſura. cviii
Admiranda decii pietas, ccclxix.
Adraſtus meneſi primus ædem ſacram conſtituit. xxxv.
Adrianus xxxii
Adrianus cęſar cccxliiii.
Adulatores cliiii
Adulteria odio habebant perſę. clxxxix.
Adulatores falſis teſtibus grauius peccant clvi.
Adulatores athenienſes clvi.
Adulatores capitali ſuplicio puniebantur. clvi.
Adulationis & mendatii gymnaſium eſt aula principum. xxiii
Adulteri. clxxxix.
Aeginetę populi quales cccxx.
Aegyptiorum regio ccxliiii
Aegroti quę magis timent videre. in ſomniis vident. ccxxi.
Aegritudinis ſpecies ccxxiii.
Aegrotatio. ccxxiii.
Aegritudo ccvi.ccxxiii.
Aelius commodus verus. lxxvii. xxxii.
Aemylius lepidus ptolemęi filii tutor. cccciii.
Aemylius paulus. iii.
Aemulatio ccxxix
Aeneas xxxvii.
Aeolus xxix.
Aequitas 279.
Aerumna 241.
Aerumna quid proprie 241
Aeſchillus cliii.
Aeſchilli & ſophoclis cõtẽtio. 176
Aeſchilli mors clxxvi.
Aeſculapius cur ab ioue fulmine tactus. ccxcviii.
Aethiopes lxiii.
Aethruria quondam diſciplinarum gymnaſium. cccxxxix.
Affectio cccxc.
Affectuum ſedes 282.
Afflictatio. 245.

Agamennon. 118.
Aagamennon populorum paſtor. xxxi.
Agamennon de regia ſorte conqueritur. cciii.
Agametus. iiii.
Agelaſtus. cccx[illegible]
Ageſila' cõtra tiſſaphernẽ. xxxvii
Ageſilai dictum. cliiii.
Ageſilai ſententia, lxxi.
Ageſilaus. 61.
Ageſilaus laconiſmo vtebatur. lxxxiii.
Ageſilaus hominum conſuetudine delectabatur. cxxxvii.
Ageſilai dictum. clviii.
Ageſilaus ſtatuam ſibi erigi nõ paſſus eſt. 80.
Agis lacedęmonius. 182
Ageſilai ſententia. 129.
Aglaus pſophidius. ccccxxxix.
Agraria lex clxxi
Agrigentini. 110.
Agrippa. 290
Agrippę paupertas. ccccxxiiii
Agrippa romæ dicauit pantheon. cccxxxvii.
Agrippina. lv.
Agrippina neronis mater. ccccxxii.
Agricultura. cxxxi.
Agricolę. ccccxxxi.
Alacritas alexandri. cccxiii.
Alauda. 197
Alcęus mytileneus. 91.
Alcęus. liiii.
Alcibiades. xci.
Alcibiades. xlvii. lxxvi. ccccxviii.
Alcibiades ingenio facilis. cclxxii.
Alcibiadis varietas. ccxliiii.
Alcibiades. clxii. iiii. xlvii. 69. 74.
alcibiades fiſtulã cur execrabatr. xci
alcynous. cxxxii.
Alcmena. 179.
alexander vnde dictus. cccxcii.
alexãder. cccxxxviii. ccclxxviii.
alexander quanti fecerit ariſtotelis peritiam. cxliiii.
alexandri dictum. ccix.
alexander trifariam noctes diuidebat. 86.
alexandri continentia. ccxc.
alexan. nodũ gordianũ abſcidit. 43.
alexander certaminis campũ anteq̃ in aciem deſcenderet præuidere volebat. cxlvi.
alex. amor in milites ſuos. ccclxxv.
alexander epheſtionis mortem ęgre tulit. ccxxxix.
alexandri alacritas. cccxiii.
alexandri clementia. ccxxvi.
alexander genus ſuum inſtaurauit. ccxcix
alexander ferociora animalia venebatur. xlix.
alexandri gloriam venus minuit. clxxxvi.
alexander homeri libros ſub puluino ſeruabat. cxlix.
alexandri præcepta. lxxiiii.
alexandri liberalitas. clxxii.
alexander pherçus tyrannorum primus. lii.
alexãdri pherçi miſerabile fun'. 52.
alexander auxit apellis authoritatẽ. cccxxx.
alexander virginem duxit rhoxãnen. clxxxii.
alexandri beneuolentia. 69.
alexandro dati canes ab albaniæ rege. cxxii.
alexander nandi imperitus. cxvii.
alexandri modeſtia. cclxxxiiii cclxxxiii.
alexandri corpus. lxxvi.
alexander aphrodiſeus. xxxvii.
alexander luſor pilæ. cxxxiii.
alexandri & philippi patris eius cõparatio. cccxxv

Alexander herculem imitatus non tibicines. xcij.
Alexandri clementia. 429.
Alexander macedo. cxii.
Alexander vt deus adorari voluit. xxxii.
Alexander pueros ad militiam delegit. 431.113.
Alexander ſe venatione exercebat. 123.
Alexandri nimia fiducia. 331.
Alexādri edictum de pingenda ei⁹ effigie. xcii.
Alexandri epiſtola ad ariſtotelē.38.
Alexander thimothæi modulis ad arma compulſus. xcii.
Alexandri liberalitas. 217.
Alexandri facinus. clxxxvi.
Alexander ſe iouis hammonij filiū profeſſus eſt. xxxi.315.
alexandri obitus. 335.cxiii.
alexander accuſatorem audiēs aurē alteram obſtruebat. clxiii.
alexandri reſponſum ad parmenionem. 200.
alexander ſeruorum tyriorum ſcel⁹ vltus eſt. xxxiiii
alexādrum grauiter pœnituit cędis clyti. xvii.
alexandri reſponſum de paridis cythara. lxxvi.
alea. cxxxv.
aleator. ibidem.
alphonſi geſta. ij.iij.
altiora petit inuidia. 227.
amalphis. xxix.
amaſis rex. 432.
amatores de forma non recte iudicant. cc.
amantium miſeria. clxxx.
ambitio. ccli.
ambitio milciadis. ccxli.
ambiguo ſermone ſēper vtebatur ſocrates. .258
ambitio adoleſcentum literaria eſt virtutis calcar. cciiii.
ambitioſi reipublicæ. ibidem.
ābitio perdidit pōpeiū. cccxxxiiij.
ambitio perdidit carthaginiēſes. 321
ambronū mulierū facin⁹. cccxv.
ambitus. cciiij.
amianus. xxxvij.cclxiij.
amicla. 70.
amicitia. ccclxvj.
amicorū omnia cōmunia.cclxiij
amicitia ſocialis. ccclxxiiij.
amicitia quę altas egit radices auelli nequit. ccclxvij.
amicitiæ tres ſpecies. ccclxviij.
amicitiæ perfectę virtus vix regib⁹ ineſt. ccclxxiij.
amilcar. ccxlij.
amphicrates. cccxxxj.
amphibologia. 84.
amphion. xi.
amphion muſicę inuentor. 97.
amphitryo. cij.
amor. clxxix.
amor multarum artium. clxxviij.
amores anacreontis. clxxxviij.
amulius pictor. cclxij.
amyntas. xxj.
anacharſis epiſtola ad crœſum.xvj.
anacharſis neglexit aurum. ibidem
anacharſis. ccclxxvij.
anaxilaus. ccxcvj.
anataria aquila. cxxx.
anaxagoræ dictum.cccxxxviij. ccxl.
anaxagoras. ccliiij.
anacreontis amores. clxxxviij.
anaxenores cytharœdus. ccxciiij.
anaximenes. ccclxxviij
anacreon. xcii.
anaximander. cxlvi.

Anchiale .cccxxxvij.
Ancon. cccxxxviij.
Androclidas lacon. cccxxix.
Angore ſui ſimilis commouentur bruta. 224.
Angor. ccxxxij.
Angina. ccxxxii.
Annibal.iii.l.89.114.199.215.242. ccxciii.ccxcvi.ii.
Annibalis virtutes. cccxliiij
Annibalis contemptus religionis. ccccj.
Annibalis reſponſum de phormione. ii.
Annibal romanorum carpit auaritiam. 84.
Annibal hauſto veneno interijt.310
Annibal pruſiam adit. ibidem.
Annibal ad antiochum ſe recipit.j. cccx.
Annibalis ſtratagemata. cccx.
Annibal conſulit antiocho vt bellũ gerat in romanos. 157.
Annibalis ſomnium. ccccxxj.
Annibal ab italia reuocatur. cccx.
Annibal carthagine expulſus ad antiochum venit. ij.
Annibalis dictum de fabio & marcello. cclxix.
Annibalis iudicium de ſcipione. ccclxv.
Anſerum ſolertia. ccccxiii.
Antelucana induſtria. ccx.
Antęus. liii.
Antipater. ccclxxiii.
Antonij vitia. 87. lvi.
Antonius muſica delectatus. ccxciiii.
Antonius cæſar pius. ccxxvi.
Antonius cæſar populi rumorẽ de ſe colligebat. cxxxvii.
Antonii virtutes. 87.
Antonii filius atyllus nomine occiditur. ccclx.
Antonii oratio. ccx.
Antonii crudelitas in ſeruũ ſuum. cccxliiii.
antonii geſta. ccxlviii.
antigonus lacedęmonios vicit. ccxxxvi.
antigonus. cxv.
antigoni facetũ cauillum in demetrium. clxxxiiii
antiochus. cclxxxiiii.
antiphonis dictum. 94.
antiochus imperiũ aſię a tauro mõte ad tanaim amnem romanis cedit cclxxxiiii.
antiochus dodonei iouis templum diripit. ccclxxxvi.
Antiochus a romanis vincitur. clvii.
antigonus ad zenonem. clv.
antigoni vitia. ccccxxviii.
antigoni reſpõſum. cccxxii
antigoni opinio de pirrho. cxv.
antiſthenis dictum. ccxxvii.
antigoni ſapienter dictum. cxcvi.
antigonus. cccxiiii.
antigoni ſimulachrum. cclxxviii
antiochus. lxxxiiii.
Antiochi & ſtratonices nuptiæ. clxxxv.
antigenidas tibicẽ. ccxciiii
antimachus. clxxvi.
antiphilus. clxiiii.
antipater. xx.
antiſthenes. vii.
anus ad demetrium. ccxi.
apelles alexandro dilectus. xciii.
apelles veneris imaginem pinxit. li.
apelles alexandro familiariter vſus. cccxxx.
apelles ſuorum operum iudices affectabat. cxxxvii.
apellis deſyderium mors cohibuit. cxcij.

Apellis tabula in calumniatores.
clxij.
Apelles calũniator. xvj.
Aphricanus maior. iij.
Aphri. 401.cxi
Aphricani maioris catorthoma.
ccclxv.
Aphricanus minor. iii.xviii.
Aphri ſubdoli. cccxxv.
Appollo. xlix xcj.
Apollo pythi⁹ carminis heroici in-
uentor. lxxv.
Apollonius xlvij.
Appius claudius. ccccxxv.
appij claudij ſententia. cccxxviii.
a.poſthumius. xlij.
appianus. cclxxiij.
appi⁹ claudius. ccclvij.
aprorum venatio. cxxviij.
aprum ſolidum quis primus mẽſis
appoſuit. cxxviij.
aprorum pugna. cxxvij.
aper calydonius. cxxvj.
aquilæ exemplum mirabile cũ vir
gine. 130.
aquilis primus honor auiũ.cxxx.
aquilarũ cũ quadrupedib⁹ dimica-
tio cxxxj.
aquilius. clxx.
aquileia. cccxxxviij.
aratus. xcvj.
architas. 7.88.
architecturæ comes. 88.
archagatus chirurgus. ccxxv.
archelaus. xviij.
archimedis ſepulchrũ. 89.
archilocus. ccclxiij.
archimedes. 89.
arcus triumphales. 305.
areopagytæ. ccccxxxij.
ariadnes. clxxviij.
ariarates cappadociæ rex. clxxxi
aries machina bellica.90,cccxviij.
ariſtomachus. ccxlv
ariſteus. xxix.
ariſtidis paupertas. ccccxxiij.
ariſtippi dictum. clxxxix.
ariſtomenes. cccxij.
ariſtoteles alexãdri p̃ceptor. cxlix.
ariſtoteles furti accuſatus. xlvij.
ariſtoteles platõis diſcipul⁹.ccxxx.
ariſtoteles magis verbis q̃ mente a
platone diſceſſit. clxvij.
ariſtotelis laus. cclxxxj.
ariobarzanes. lv.
ariſtides. 50.clxxxv.1.68.
ariſtidis.& themiſto. ãbitio. ccliiii.
ariſtides teſtaciis ſuffragiis patria
exactus. ccxxviii.
ariſtocratia. vii.xi.
arithmetici. 86.
arithmetica. 88.
armata ſtatua. 78.
arrius. 378.
arogantia ex nimia fiducia ſui. 331.
artaxerxes. xxv.32.
artemiſia. ccx.
arthemon. xc.
arte ſagittaria cæſar clarus. cxviii
aſconius pedianus. cccliii.
aſia. cxli. aſdrubal.ccclxiiii.
aſinius pollio in ſaluſtium. lxxxi.
aſſentationes antiquorum. clxix.
aſſentatores. cliiii.
aſſyrii reges. cxxxii.
aſtrologorum ſectæ. cxliii.
aſtronomia. xcv.
aſtu. cclxxvii.
aſtutia. cclxxvii.cx.
aſtiages. cclxxxvii.
aſylũ q́s prim⁹ cõdidit.ccclxxxix.
atheniẽſes.8.xix.66.cc xliiii.
athenienſes adulatores. clvi.
atheniẽſes vicũt lacedemonios.xiii
athenæ. lv.
atheniẽſiũ cupiditas & demũ iopia
cccxxi.
Athenas tres legati mittuntur a

ſenatu romano. 356.
Athenienſes conſtruxerunt miſeri cordiæ deæ templum. 225.
Athenienſes legati. 19.
Athletæ. 60.
Atlas. 28.60.86.89.
Atropos parca. 105.
Attilius. 341.315.
Attilij reguli fides. 402.
Attilius regulus, 46.
Attalus, 232.364.
Attici. 354.
Attoſſę conſilium Dario regi. 328
Atys nomen filii crœſi. 277.
Atys nomen fluminis. 277.
Auaritia. 434.170.169.
Auaritia notatus marc' craſſus. 170.
Aucupium. cxxix.
Aucupii initium. cxxix.
Aucupes miniſtrorum omniũ gratiſſimi. 129.
Audentes fortuna iuuat. 315.
Audax. 214.
Audaces concitantur, ſenes dolore torpent. 314.
Audacia marci cathonis adhuc adoleſcẽtis. 203.
Audacis bellatoris, & prudentis ducis non pœnitẽdæ comparationes. 312.
Aues cantu demulcentur. 197.
Auguſtus octauius. 103.
Auguſt' a quo, & vnde dictus. 45.
Auguſtus marmoream vrbem reliquit. quam latericiam acceperat. 45.
Aula principum eſt adulationis, & mendacij gymnaſium. 23.
Aulicorum aſſentationes. cxlix
Aurea heſiodi ſententia. 246.
Aurea catena. xxxvj.
Aurelius romanus pictor. 79.
Aurelia. 71.
Aurum ferro potentius. 64.
Aurum neglexit anacharſis. 16
Aurum narbonenſe. ccclxxxvii.
Aurum toloſanum. ccclxxxvii
Auro dii nõ placantur. ccccxxxv.
Auro dii non mouentur. ccccxxxv

B

Babylonẽ ſemyramis cõdidit. 186.
Babilonẽ agreditur ſemiramis. 186.
barba dionyſii ſyracuſani. lii.
barbari. 60.
Barborum inhumanitas. iiii
Beata vita. 30.
Bellum celticum. 270.
Bellum æthruſcum. 338.
Bellica ſolertia pompeij. 38.
Bellorophõ. 29.
Bellorophõ primus equiorum domitor. 109.
Belli cor eſt rex pecuniæ autem neruí. 320.
Bellũ in romanos & cymbros. 274.
Beneficio fœminarum rex effect' cyrus, 287.
Beneficio canum rex garamantum ab hoſtibus liberatus. 120.
Biantis ſententia. 106.
Bibulus mero promachus. ccc.
Bion. ccxxviij.261.
Bion boriſthenites. 17.
Biorix rex cymbrorum. 274.
Bocchus. 229.
Bombardorum forma. cccxvj.
Boni euẽt' ſimulachrũ. ccccxxxiiij
Boni conſulere. lvi.
Borſippa vrbs. ccccxxxi.
Bouem lacedęmonii quando imolabãt. cccxxii.
brennus gallorum dux. ccclxxxvi.
brutus. xxiii.xliiii.lxxx.ccxlvii.
bruti mater. xliii.
brutus cæſari pro vita mortem tradidit. xliii.
bruti cadauer. 199.
bruti ingratitudo, 44.
brunduſium, 4

Bruta ſui ſimilis angore commo=
uentur. ccxxiiij.
Bubaris. xxj.
Bucephale vrbs. cvij.
Bupalus. lx.
C
cadmus. xix.
Caduceatores. xxix.
Caduceus. xix.
Caduidus. ccclxxvij.
Cędes pōpeij iunioris. cclxxxviii.
Cædis clyti grauiter pœnituit ale=
xandrum. xvij.
Cęſar cuſtodias parui faciebat.
cccxxxj.
Cęſar pila luſit. cxxxiiij.
Cęſar noctem quadrifariā partitus
eſt. lxxxvj.
Cęſar ĩ pugna pharſalica vicit.ccix.
Cæſaris pompeijque ſeditio. xliij.
Cęſaris laus. lxxx.
Cęſar tricenties victor in celtas.
xxxviij.
Cęſar octauius. xlv
Cęſari negatus triumphus .cccxl.
Cęſar adulatoribus nō prębebat au=
res. clxj.
Cęſaris dictum. cclxxiij.
Cęſaris agilitas. cvij.
Cęſar aſtronomiam edoctus diem
ſuum fatalem pręuidit. xxxvi.
Cęſaris ſcomma in brutum,& caſſi
um. ccxxxiiij.
Cęſaris magnificētia. cccxxxvj.
cccxcviij.
Cęſaris clementia.cv.cccxxv.xliij
Cæſaris modeſtia. clviij.
Cęſaris miſeria. cxxvj.
Cęſaris fortitudo. cclxxxvij.
Cęſaris equus. cvij.
Cęſari viuo tēplū dicatū. xliiij.
Cęſar pompeianas ſtatuas reſtituit.
xliiij.
Cęſarē ſaluū eſſe reſp.intererat.44
Cęſaris interfectores. cccc.
Cæſari non proditor,ſed proditio
placebat. cccciij.
Cæſaris reſponſum ambitioſum
cciii.
cęſariani milites herbaceo pane ve=
ſcebantur. xxxviij.
cæſar bis tantum ancipiti marte di=
micauit. ccix.
cæſaris victoria. xxxix.
cæſaris,& cathonis mutua odia.
clxxxv.
cæſar ab his interemptus quos ſerua
uerat. cciiii.
cæſari mortem pro vita brut⁹ red=
didit. xliii.
cæſario cleopatre filius necatur.
ccclx.
caietę ſcipio repueraſcebat conchas
legens. cxxxiiii.
caius publius. cclxxx.
c.curio. cclxxiiii.
c.cotta.xxxviii.
c.marius .cccxliii.cclxxiiii. cxx.
c.marii iudicium. ccxxxii
c.marii conſtantia. cccxli.
c.marius ſeptimum conſul creat⁹.
cc.xlvii.
c.fabricius. ccc.xlii.
c.craſtinus. ccccxxix.
c.manlius. ccxxvij.
c.norbanus. ccxlviii.
c.marius. cciii.ccxlvii.
cn.pompeius. clxx.
calcei ſycionii. ccxxvii.
calchas. clxxvi.
calamitas hominis. xxvi.
callias. ccccxxiii.
caligula. ccclxx.clxi.ccxx.
caligula vultu compoſito toruus.
cxcvi.
callıditas. cclxvij.
callıcratidas. ccccxxii.
calydonius aper. cxxvi.

calumniatores principum grauiter punjendi. clxiiii.
calymachus ſuiipſius calumniator. lxxxv.
caliſthenes. xxxii.ccccxix.
calliſthenis reſponſum. xxxiii.
calliſtheni venenum bibendum tradidit lyſimachus. xxxii.
cambiſes. cxl.lxvi.cxviii.cclxxxvii.ccclxxxv.
campus martius. cxv.
canes meliiei. xii.
canum ſolertia in venando. cxxi.
canum beneficio rex garamantum ab hoſtibus liberatus. cxx.
canum memoria. cxx.
canes caſpij. cxxij.
Canes ſeruauerunt cymbrorum cadauera. cxx.
Canum docilitas. cxxi.
Canis exēplū memorabile. cxx.
Canes ab albaniæ rege dati alexandro. cxxii.
Caniſtius curſor. cxii.
Cappadoces. viii.cx.
Capitolium tempore ſyllę igne aſſumptum eſt. xcix
Carneades. xix.xliij.cccliiij.
Carmen thirtei quantū profuit. 76
Carneades helleboro cur ſe perfundebat. cclxxxij.
Carthago. ccclxxxij.
Carthaginiēſes. ccccx.xxxix
carthaginienſes ambitio perdidit. cccxxi.
carthaginienſium clade illuſtris zama. cccx.
caſſius .clxxiiii.cclxxvii.ccxlvii
caſſius ſeęua. cccxli.
caſſius parmenſis. ccxxii.
caſſius ſibi mortē conſciuit. cccxvi
caſſii ad ciceronē epiſtola. cccxcix
caſſinum. cccxxxiiii.
caſſander xiii.
caſia. cccxxxvii.
caſus. xxxv.
caſpii canes. cxxii.
caſtitas. ccxci.
caſtitas. ccxcii.
caſtitas lelii. clxxxvii.
caſtor & pollux dii tutelares. xxiiii
caſtigatio leuis conceſſa ē docēti. li.
cato. clxxx.
cato. viii.
cato. clv.
cato vticenſis mior dict⁹. clxxxvii.
cato iunior. clxxv.
catonis iunioris luctus. ccxxxix.
catonis dictum. cxi.
catōis prouentus duplex. ccxcviii.
cato cenſuit vrbe exigendos gręcos. cccliiii.
cato ſenior. clxix.cccxcii.
cato maior. ccxiij.
catonis maioris iactantia. cci.
cato maior poni ſibi ſtatuā noluit. lxxx.
cato maior dictus cēſori⁹. clxxxvii.
cato cenſorius. cxxvii.
cato cenſorius. xxvii.
cato ſaloninus. clxxxvii.
cataphrati. cvi.
catapultæ inuentor. xc.
catena aurea. xxxvi.
catilina. cci.
catorthoma affricani maioris. ccclxv.
catulus. cclxxxv.
caue a thorace. clxvi.
cauendi cura. cccxxii.
cautio. cclxxii.
cecilius metellus iniuſte dalmacis bellum mouet. ccclxiii.
cecilius. xii
cecrops. xix.
celphidius. lxxxii
celtiberi. cviii.

Celus rex. 46,
Centauri. 29.
Centauri nubigenæ. 153
centũ portis clauduntur thębæ. 140
centurio cæſaris. cccxxix.
cephalus rex. clxxx
cepio romanus conſul. ccclxxxvii.
cerberus canis, cxxii.
ceres. 29.
cerebrum. ccxxxv.
cerua ã æripidem fixit hercules. 129.
ceruorum ætas. 128.
ceruorum velocitas. 129.
ceruorum venatio & natura. 128.
ceruorum pugna cum ſerpentibus. cxxviii.
ceſellius a cane ſuo defenſus. cxx.
ceſtos. cci.
ceſellius. lxxxii.
chaldęi. xciiii.
chabriæ dictum. 46.
chaos. 98.
cherilus. cxcviii.
chilo. clxxvij.
chilo pro amici ſalute mentitus eſt. clii.
chilo. cxcvi.
chiron. xxix
chritias. xxiij.
chritias tyrannus cccxxx.
chryſippus. xxxvj. lxx. cccxxxj
chriſtus. 98.
chilo. cclxx.
ciceronis dictũ. ccxxxiiii. lxxxiiij xliiij
ciceronis ſententia notanda. 55.
cicero de ſeipſo. cclxxxvi.
cicero & ſaluſtius mutui obtrectatores. ccxxxi.
cice. demoſthenisq; cõmẽdatio. 80
ciecr. lib. de rep. deſyderãtur. ccclv
cicerõis laus a gratitudie. cccxxxix.
cicerõis philippicæ authori ſuo exitium. clxvi.
cicero a clodio ĩ i' vocat'. ccxxxvii
ciceronem ignominioſe comitantur. ccxxxvii.
ciceronem afflictum miſere deſtituit pompeius. ccxxxvii.
ciceroni iulius cæſar libros de ligua latina dicauit. v.
ciceroni mœror muliebris vitio datus eſt. ccxxxvi.
ciceronis filius temulentior. ccc
cicuta pręſens venenum. ccc.
cincinnatus relicto aratro. dictator creatus. xlii.
cingulum. cccxxxviii.
cipros. cxc.
cipros populo romano ſtipendiaria. clxxvi.
circus maximus. ccccxx xvi.
circupſpectio. cclxviii.
ciuiles viri. clvii.
ciuilis ſententia. cclix.
ciuilium rerum tres ſtatus. xi.
cleſides pictor. ccccxli.
cleomenes. clxxxiii
claudius cæſar. clxxxiii.
claudii cęſaris commẽtũ. cccxxviii
claudii cęſaris inconſtantia. clxiiii.
clearchus. ccccxii.
cleopatra. 55.
clementia. ccclxxxi.
clementia cęſaris. xliii.
clementia cęſaris. clxv.
cleophitis. clxxxvi.
cleobis & biton. ccxvi.
cleanthes, cclviii.
clytum alexãder peremit. clxxiiii.
clinias puer. clxxxviii.
cloacæ romanæ. cclxxxvii. cccxxxvii.
clotho parca. cv.
cluſus. ccxxxii.
cliens catonis ſalci. clxxxviii.
clyti cędis alexandrum pœnituit. xvii,

Cneus pompilius. xx.
Cn.chilo. xxx.
Cn flauius. cccxliij.
codrus. xii.
Codrus atheniẽſium dux eligitur. ccccvi.
cogitationũ duo receptacula.xxxv.
Colophon. cx.
Colũnæ vetuſtiſſimorum inſigne. cccv.
Comici legendi. 77.
Commoda ſobrietatis. cccii.
Commentatio perficit quę nõ potu it literarum commẽdatio. cccxcvi.
Commentum annibalis de cornib⁹ boum accenſis. ccxv.
Comparatio alexandri, & philippi eius patris. cccxxv.
Comparatio poetica. clui
Communi ſocietate cretę vrbes re gebantur. xlv.
Concordia. ccclxxxj.
Cõcordia p̄uę res creſcũt.ccclxxxi
Conſiliorum ritus .ccccviii.
Confectio pulueris bombardici. cccxviii.
Conſcientia. ccccxliii.
conon. 267.
Conſilium iſmenię callidũ .xxxii.
Conſilium robore præſtantius.clv
Conſilium. cclxiii.
Conſtantinus. ccclxx.
Conſtantia. cccxl.
Conſtantia C.marii. cccxli.
Contemptio dignitatis naſcitur ex conuerſatione æquali. cccxxxii
cõtẽtio ſophoclis & ęſchili.clxxvi.
Continentia. cclxxxix.
Continẽtia ſcipionis affricani.289.
Continentiæ ſtudeant legati .21.
Contrariis contraria curantur. 171.
Conturbatio. 218.
conſuetudo. ccclxvij.
Conſuetudo habẽda cum viris eru ditis. 138.
Cor corrodere. 333.
Cor non edendum. 334.
Corcireus. 86.
Corduba. 338.
Coriolanus. 195.
Corinna lyrica. 91.
Cornelius ſcipio. 114.
Cornelius rufus. 59.
Cornelius nepos. 251
Cornelius nepos. 230.
cornelia gens. 358.
cornelia. 140 247. 240.
cornelia. 71.
corona graminea. 49.
corona graminea. 5.
corporis deformitas nõ irridẽda.61.
corpori dominatur mens. 235.
coruncanius. 21.
corinthus. 20.
corinthiorum intemperantia. 291.
corinthia vaſa. 297.
coſmographi. 143.
coſmographia. 144.
coſmographię commendatio.146.
coſmographorum, geographorum que lectio vtiliſſima. 146.
crantoris quadriuium. 194.
crapula interiit iouianus cęſar.302
craſſus 218.
craſſus. 239.
craſſus. 163.
craſſus. 263.
craſſi ęmulatio. 229.
craſſi & deiotari mutua ſcommata 266.
cratherus. 46 46. 46. 375.
cręſus. 146.
cræſus. 16.
cræſus. 8.
cræſus. 277.
cræſus. 36.
creſſit laudata virtus. 204
cretæ vrbes communi ſocietate re

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA

gebantur. xlv
Cretes. xcviii.
Cretenſes. cccldi.
cretenſes mendaces. cli.
cretenſes venatores.& nautę. ciii.
cretenſes. xlv.
cretenſium reſpublica. xlv.
critobolus. cccv.
critolaus. ccclíiii.
critolaus. xix.
crocutæ dicti canes liciſci. cxxii.
cromyonia. cxxvi.
crotoniatę. cccxix.
crotoniatæ curſores. ciii.
crudelitas. clix.
crudelitas octauii. ccclix.
crudelitas antonii in ſuum ſeruum. cccxliiii.
crudelitas tiberii. ccclx.
cryſippus. xxxvi
cteſiphon. 88.
cuculi & aliarum animalium apologia. lvi.
cupido. 79.
cupiditas lacedęmoniorum.cccxxi.
cupiditas athenienſium. cccxxi.
cupiditatis pediſſequæ. clxviii.
curetes. cxlix.
curionis cædes. ii.
curſor papyrius. cxii.
curſor caniſtius. cxii.
curſus achillis. cxi.
curſores crotoniatæ. ciii.
cuſtodia canũ maſſiniſſa vtebatur. cxx.
cychnus. liii.
Cyclopes. 150.
Cyclopes. 212.
Cymbrorum cadauera canes ſeruauerunt. 110.
Cyneas. 19.
Cynna. xliii.
Cyneas. lxiii.xlvi.
Cyneę faceta facetia. lxxxiii.
Cynici impudentiores. 288.
Cynna a ſuis cæſus. 344.
Cyrus. j.
Cyrus. 7.
Cyrus xxxii.
Cyrus. xxxiii.
Cyrus lxvi.
Cyrus. 99.
Cyri ſomnium. 421.
Cyrus. 103.
Cyrus. cxxxi.
Cyri pædia. 140.
Cyrus. 146.
Cyrus. 263.
Cyrus. 287.
Cyrus fœminarum beneficio rex effectus. 287
Cyrus. 300.
Cyrtheus. lxi.lxxvi.
Cyrenei. lxvi.
Cyrenaici. 282.

D

Damodes. 338.
Dardanus. 96.
Dalmacis bellum mouet iniuſte cecilius metellus. 365.
Daphitus grammaticus cruci affixus. 166
Darij epitaphium. 124
Darius. 112.
Darius. 170.
Darius. 219.
Darius. 369.
Darius a famulis ſuis interemptus. 199.
Darius rex deſignatus. xxxiii.
Darij verba de alexandro. 226
Darius inſtitor. 340.
Dare ſuperioris eſt, inferioris accipere. lxiii.
Dare herbam. xlii.
Darius in periculis fortior. 319
Dathames. 374.

Debutades. clxxviii.
Deciorũ pietas admiranda. ccclxix
Decem viri ad ſcribendas leges. ccclvi.
Decẽuiratus exterminatio. ccclvii
Definitiones ſtoicorum. cclviii.
Deiotarus. cclxvi.
Deiotari auſpicium. ccccxxi.
Delphos. xlviii.
Delatores. clix.
Delectatio. cxcvii.
Demades ex tempore orabat. cx.
Demades orator clxxii.
Demades in demoſthenem ccxxxi
Demonum poena. ccclxxxix.
Demoſthenes. xlvij. ccccxxx.
Demoſthenis eloquẽtia argẽti mu nere ſtrangulata. lxiiii.
Demoſthenes cunctis oratoribus praelatus. lxviii
Demoſthenes. lxiii.
Demoſthenes vrbanus non dicax. lxxxiii.
Demoſthenes laidi. clxxix.
Demoſthenes ad palladẽ. ccccxxix
Demoſthenes docilitate. parum valuit, memoria autem. ac diligentia plurimum. cclxxii.
Demoſthenes in ſupplicium vocatus. clxvi.
Demoſthenes ab exilio reuocatur. ccccxxxvii.
Demoſthenes carebat oratione extemporanea. ccx.
Demoſthenis exultantis dictum. ccccxxxvii.
Demoſthenis laus. ccx.
Demoſt. auro corruptus. ccccxxxvi
Demoſthenis & aeſchinis obtrectatio. ccxxxi.
Demoſthenis ſucceſſ⁹. ccccxxxvii.
Demoſthenes labili aio. ccxxxvii.
demoſt. ſtatua ccccxxxvii.
demoſt. vitiũ lingue. 286.
demetrius athenienſibus praefect⁹. xiii.
demetrius a plutarcho reprahenditur. l.
Demetrij antigoni filij gratia & grauitas. lx.
demetrius phalere⁹ ad ptolemaeum regem. clv.
demetri⁹ intẽperatiſſimus. clxxxiii
demetrius bizantius. xvii.
demetrius polyarcetes .i. expugnator. 89.
demetrius cynicus. clxiiii
demetrius rex ab athenienſibus adulatione pellectus. clvii.
demetrius philippi. clxiii.
demetrio trecẽtę ſtatuae poſitae ſũt. ccccxliii.
demetrius macedonicus. ccxi.
demetri⁹ philippi filius. cclxxxviii
demetrii imago. cclxxxiii.
demodocus corcireus. 86.
democratia. xi.
democritus gelaſinus. cccxci.
democritus oculis captus. cccix.
democritus patrimonium peregrinatione impendit. cxlii.
democritus de ſeipſo. cccxxxiii.
democritus. cxliii.
derbices. ccclxxxv.
deſyderium. cxci.
deſyderium pro moerore. cxcii
deſyderium apellis mors cohibuit. cxcii.
deſperatio perturbationũ extrema, ac deterrima. ccxlvi.
deſperatio ex exiguis fortes viros reddit. cccxvi.
deus. xxviii.
deus actionibus nr̃is praeeſt. xxxv.
deo ſimilis rex eſt. i.
deus homini duo praeſtat. xxix.
deus vnus. 97.
deum nemo vidit vnquam. 97.

Deus immortalitate potentia & virtute cæteris omnibus præſtat. cclii.
dianæ epheſiæ templũ. 88.389.
Diana. cxxviii.
Dicearchus. cxliiii.
Dictum pyrrhi de cynea. xix
Dictum pompeii. cccxcvii.
Dictum ſcipionis. xlix.
Dictum demadis. 414.
Dictum catonis. cxi.
Dictum demetrij phalerei. 443.
Dictum antigoni. cxcvi.
Dictum annibalis de fabio & marcello. cclxix
Dictum diogenis cynici. 168.
Dictator. 42.
Dictatores. 42.
Dicteria. 84.
Dictamus herba. cxxviij.
Dies ſacra. xxiiij.
dies negocioſi. 24.
dies quintuſdecimus ante Kalendas. quintiles infauſtus. 36.
dies vrbis. cj.
difficillimum eſt omnibus placere clxi.
difficile eſt naturam ſuam mutare. 313.
diligentia nimia in ſcribendo taxatus. 210.
diligentia. 245.
dij auro non mouentur. 435.
dij auro non placantur. 435.
dij ex hominibus ſancti 305.
dij ſagittarii. 123
dimicatio aquilarum cum quadrupedibus. cxxxi.
dinocratis reſponſum. cccxcvi.
dinocrates architectus. cccxcvi.
dio pruſenſis. xv.
diodorus. 97.
dio ſyracuſanus. 285.
diodorus ſiculus quot ãnis abſoluit ſuum opus. 544.
diodorus ſophiſta. 233.
diogenes. 70.
diogenes eſſe vellem niſi alexãder eſſem. xvii.92.
diogenes. xvii.xix.
diogenes & critolaus. xix.
diogenis reſponſum. 70.
diogenis babylonius. lxxiiii
diogenis cynici dictum. clxviii.
diogenes cynicus. cxciiii.
diogenis cynici ſcommata. 418.
diogenis cynici ad ſycetam patrem epiſtola. 254.
diogenis epiſtola ad cratem. 254.
diogenis epiſtola ad alexandrũ. 284.
diogenis cynici verecundia. ccxiii.
diogenes ſecundum dicendi locum habuit. 354
diomedes. xv.
diomedis immanitas. liii.
diomedes latrunculorum inuentor cxxxvii.
diomedes. cccxl.
diomedes athleta. cccxix.
dionyſius ſyracuſanus. xvi
dionyſius. 174.48.
dionyſii halicarnaſei ſcitum. 50.
dionyſius ſyracuſanus barbam aduſſit igne. 52.
dionyſii reſponſum facetum. xvii.
dionyſius ſyracuſanus pila delectatus. cxxxiii.
dionyſii ſyracuſani aures patulę nimis. 161.
dionyſius ſyracuſanus omnia ſibi licere arbitrabatur. 159.
dionyſius ſecundus. 161.
dionyſius iunior tyrãn⁹. ccclxxiiii.
dionyſii tyranni imanitas in locrēſes. 189.
dionyſius ad platonem. cccxxvi.
dyoniſodor. 25.
dion pruſenſis. cxlv.
dion. 156

Diotinus ſtoyçus epicuri inimicus. 167.
Diſciplinarum antiquiſſima poetica. x
Diuinandi peritia. cclxxi.
Diuitiæ iuſtitia comitatæ illuſtrãt hominem. 50.
Docilitas. cclxxii.
Docilitas canum. cxxi.
Docti iacent deſpecti. 16.
Docenti leuis caſtigatio conceſſa. 51.
Doctiores rudibus imperant. 146.
Dodoneum oraculum, 396.
Domianus. 382.118.
Domitiani cęſaris ſententia. 161
Domitianus cęſar ſagittãdi arte ualuit, clxii.
Domitiani ſomnium. 361.
Domitius ænobarbus. cxxvi.
Dominatus plebeius. xi.
Domos luteas doxius primus ædificauit. xxix.
Dominus appellari noluit tiberius cæſar 158.
Donantes ut maiora accipiant feneratores ſunt. ccccxxxv.
Dorcatius poeta. cxxxiiii.
Dormientes quidam ambulant. ccxxiii.
Draco. cccccxxix.
Dryidæ. cclxxi.
Dryopes. 98
Duce mutato fortunam mutari. 46.
Duæ matres obiere gaudio. cxciii.
Duæ ſpecies uoluptatis. cxciii.
Duellius cornelius aſina. ccccii.
Duo præſtat homini deus. xxix.
Duo receptacula cogitationum, cccxxxv.
Duodecim tabularum leges decẽ uirales. ccxxxviii.
Duodecim ſectæ philoſophorum. cclviii.
Dynaſtæ. lxiii

E

Ebrietatis incommoda. cccii.
Educatio accipitrum cxxix.
Egelotus. 414.
Egeria nympha.cxci. cclxx.
eleęmoſyna. ccxxiiii.
elico heluetius. cclxxiiii.
electio. cccxc.
eligendi regis perſarum inſtitutum xxxiii.
elyſii campi inſulæ fortunatæ. cccxxxiiii.
elpinices pelygnotũ orat ut ſe depingat. 76.
emere & uẽdere liber pater docuit. xxviii.
empedocles. ccl.
empedoclis ſententia. ccclxxxix.
æmulatio craſſi. ccxxix.
æmulationis ſpecies. ccxxix.
encyclopędia. cccxlvi.
endymion, 95.
epaminundas cytharã doctus. 91
epaminundas thebanus. cxi.
epaminundas ęquo animo calũnias tulit. clxv.
epaminundas & pericles oracula uelamenta fortitudinis.atque ignauiæ eſſe putabãt. cclxxi.
epaminundas clypeum quaſi ſociũ laborum exoſculatus eſt. cccxxii
epaminundas docuit philippum. 74.
epaminundæ inopia. 424.
epaminundæ morientis uerba fortia. ccxxv.
epaminundæ uictoria. cccxix

Epeus. lxxxix
Ephorus. xlvii.
Ephori. xii.
Epheſtion. ccclxxv. ccxxxix.
Epicurus lampſacenus. ix.
Epicurus democriti diſcipulus. 98
Epicuri ſententia. ccliiii.
Epicur' voluptatis aſſertor.
cclxi.
cccvi.
Epicurus hortorum magiſter.
cxxxii.
Epicarmus. 98.
Epicarmus comicus. clxxi.
Epicrates. ccxviii.
Epicurus. ix.
Epitaphium darii. cxxiiii.
Epiſtola piſiſtrati ad ſolonem.
xiii.
Epiſtola diogenis ad cratem.
ccliiii.
Epiſtola diogenis ad alexandrum.
cclxxxiiij.
æqualis obſeruantia regis in victu.
cccxxxii.
Equę. cviii.
Equę vento quę concipiunt. cx
Equus troianus. 90
Equus cæſaris. cvii.
Equus nicomedis. cviii.
Equos primus frenis ſubegit. peletronius. clx.
Equi caneſque hominibus animalia fidiſſima. cxix
Equus troianus. cclxvi.
Erafthotenes. xlvii.
Eraſiſtratus. clxxxiiii
Erigone. cxxi.
Error communis tolerabilior.
xlviij
Eſchylus. xlv.
Eſymnetæ. xli.
Etas ceruorum. cxxviii.
Euagoras. cclxvii. ccclxiiii.
Euagoræ laudes ampliſſimæ.
ccxciii.
Euclydes. cclx.
Eucratides. ccclxx.
Eudemus. lii
Euterpe. ccclxxxvi.
Eudoxus. 88.
Euentus fortunæ qualis. xxxv.
Eupolis comicus poeta. xlvii
Eupolis multa cum libertate vitia ſectabatur. clv.
Eupompi pictoris reſponſum.
lxvii.
Euphranor. lxviii.
Euripidis ſententia. 262.19.
Euripides opes capanei laudat.
clxxii.
Euripidis reſponſum. ccccxx.
Euriſtheus arcadiæ. cl.
Euripum. cxlviii.
Euthydamus. ccccxxvij.
Examinatio. ccxvii.
Excidium pompeii. xxxviii
Excandeſcentia. clxxiii.
Exercitatio aſſidua ingenij vires eneruat. 90.
Exercitus quid. ccxvi.
Exemplum memorabile canis.
cxx.
Expugnatores olim quibus nominibus gaudebant. l.
Exterminatio decemniratus.
ccclvii.

F

Fabius. iii.
Fabi' max. 154. cclxxvi. cccxxii
358.
Fabi' maximus cunctatior.
40.
Fabius maximus dictator.
xlii.
Fabius pater appellatus. 50.

fabii maximi indulgẽtia in leucanũ
clxxxv.
fabius gurges, ccii.
Fabius cognomento veormoſus.
cclxviii.
Fabius dictus ĩperii clypeus.cclxix
Fabii exitus. cclxix.
Fabritius. cccci.
Fabricius nebulo. ccclviii.
Facetũ dionyſii reſponſum. xvii.
Facta infecta fieri non poſſunt.
clx.
facetum cauillum ãtigoni in deme
trium. clxxxiiii
facetum reſponſum lyſandri.
cclxxviii.
facetũ luculli reſponſum.ccxcviii.
facilitas. cccxcv.
facinora tiberii. ccxi.
facinora inuidiæ. ccxxvii.
facinus mulierũ ambronũ. cccxvi
fallaces parthi. iiii.
familiariter ferre. cccxxxix
fas. cccl.
fauere linguis. cclxxi.
fel. clxxxiii.
fel hoſtiæ cur adhimebãt.clxxxiii.
fœlicitatis diuiſio. ccliii.
ferdinandus. ii.4.
ferri vſus præter quam in agricultu
ra prohibitus. 409.
ferraria vrbs. 48.
ferocitas leonis in oculis. cxxv.
fertilior terra ignauiores gignit ho-
mines. ccxii.
fidenatum ſęuitia in legatos roma-
norum. xx.
fides. cccxcvii.
fiducia. cccxxix.
figulus corynthius. cccxxvii
filium ſuum interemit lucius cati-
lina. clxxxi.
filii amorę capta ſemiramis.
clxxxvi.
Filium neptuni ſe iactabat pompei
us iunior. cci
Filium iouis hammonii hactenus
ſe profeſſus eſt alexander. cccxv.
filius cleopatre cęſario necatur.
ccclx.
Flaminius. cclxviii.
fimbria. cccxliiii.
finis hominis eſt ſimilis deo fieri.
59.
fœcialis. xix
fœlix quis dicatur. 58
fœlicitas. ccxxiiii.
fœlicitas contemplatiuæ prim' gra
dus.ccliii.
formido. ccxx.
formicę in myde adhuc infantis os
farra congeſſerunt. xxv
forum liuium. cccxxxviii.
fortuna. xxxiiii.
fortunæ ſimulachrum. xxxiiii.
fortuna non eſt dicenda dea.xxxiiii
fortunæ euentus qualis. xxxv.
fortuna ſors. xxxv.
fortunæ ſimulachrum in pila cur ſe
debat. xxxviii.
fortunã ne culpes quum ſit tibi cau-
ſa doloris. xxxviii.
fortuna mutatur duce mutato.
xlvi.
fortitudo prima regis virtus.
ccvi.
fortitudo quinti ſceuolæ contra ſyl-
lam pro mario. ccxiiii.
fortis viri non timet mortem.
ccxiiii.
fortitudo lacedęmoniorũ mira,237.
fortitudo exuperans,temeritas.
cclix.
fortitudo. ccciiii.
fortes fieri cupiditate laudis.
cccvii.
fortes efficit vitæ contemptus.
cccvii.

Fortitudo quid dicitur. 306.
fortitudo contemptio laboris. 312.
Forma bombardarum. cccxviij.
Fortitudo milonis. cccxix.
Forumcornelii. ccccxxviii.
Forum liuii. ccccxxxviii
Forum iulii. ccccxxxviii.
Frons index animi. xxx.
Fructus legendi. xlvii.
Fructus ex doctorum virorum cōſuetudine. cxxxix.
frugalitas. ccxcii.
Frugalitas octauii. ccci.
Fuga pompeii. xxxix.
Fuga ex canenſi pugna laudata eſt. xlii.
Furius camillus. xlii.
Furii camilli iuſtitia. cccci
Furti accuſatur ariſtoteles.ccccl xxii
Furii camilli ſtratagemata. cccxiiii
Futuris regibus grammaticis ediſcē dis. lxxv.
Futurorum ignaros ſagax nos fecit natura. 216.

G

Gabii. lii.
galli ſenones. xlii.
galli. cxi.lxxii.cxxii.
galeri cubus. cxxix.
galba. ccxxi
gallus poeta. ccxlix
galli cur irruerunt in italiam. cclxxiiii.
galli gallinacei immolatio quando fiebat. cccxxii.
gallorum heluetiorumque laus. ccccxxv.
galba imperator. ccccxxvii.
galli. cccxli.
galba. ccclxxii.
garamantes. ccxx.
gaudio duæ matres obiere. cxliii.
gaudere decet, lætari non decet cxciii.
gaudium. ccvii
gelo ſyracuſanus. ccccxxxix
generioſiores minus iraſcuntur. clxxv.
genius. ccccxx.
gens cornelia. ccclviii.
genus octauii. ccclx.
geometria ſculpturæ comes. 88
geometria. 88
geographia. cxliiii
germani. cxi
germanicus cæſar. 96
geſta alphonſi. iii
geſtamen centurionis eſt vitis. cxvii.
geſtire. cxciii
gete. ccclxxxvii.lxx.
getharum mos in filiorum geneſi. xxvi.
gilippus. xlvi
gilippus. xlvi.
gloria ſola regis p̄miū.ccccxxxviii
gloria ſtimulꝰ virtutis.ccccxxxviii
gloria titillatio ingeniorum. ccccxxxviii.
glycere. lxxix
gnoſius. 88
gloriæ cupidi. cc
gordianus nodus. xliii
gordius dei iuſſu rex conſtitutus. xliii.
greci ſcriptores furti ſe accuſant inuicem. xlvii.
greci.lxxiii. ccclxxxii.
greci perfidi. cccciiii
grece & latine diſcat puer. lxxv
greca diſcenti ab homero eſt incipiendum. lxxv.
greci ſapientiam aliis acceptam ferre debent. 97
grecia mendax. cxxvii
greci fabulam hiſtoriæ miſcent. cxlv.

Græci mendacii ratio. cxlv.
Greci adulatores. cliiii.
Grecos vrbe exigendos cato cenſuit. ccliiii.
Græci. cccxli.
Graminea corona. 49.5.xliii.
Grammatice regib⁹ futuris ediſcẽdis. 75.
Gratias ſocrati quantas egit æſchines. ccccxxxv.
Gratiam referre. cccxxxix
Gratiarum ędes. cccxcii
Graphis. 67.
Gyges lydorum rex. ccccxxxix.
Gymnaſium adulationis & mendacii eſt aula principum. cciii.
Gymnaſium quondam diſciplinarum æthruria. cccxxxix

H

Habitus. cccxc.
halietus, cxxx.
hanno. ccccii.
hanno carthaginiẽſis leonem prim⁹ tractauit. cxxv.
hannonis ſententia. ccccii.
haſdrubal. ccxlii.
hauſto veneno iteriit annibal. cccx.
hebetes virtutis ignari. lxxxv.
hecateus. x.
hecates. cxliiii.
hecateus primus de ſitu orbis ſcripſit. cxlvi.
hector. 199.
hecatombe. ccxxxvi.
hector troiana manus. cccxii.
hædi ouium lacte nutriti meliores ſunt. lxxi.
helicon. 95.
helena. cxliiii.
helena. 199.
helleboro albo cur ſe perfundebat carucades. cclxxxii.
heraclydę quot annos regnarunt. xii
heraclytus. xxxvi.
herbam dare. xliii.
hercules xxviii. xlvi.
heroum honor. liii.
heroes cur olim venerabantur. liii.
hercules monſtrorum domitor. liii.
herculis laudes. 75.
heroici carminis inuentor. 75.
hercules. 89.
hercules.cii. cxxii.
hercules alexicacos dictus. cccxcij.
hercules ceruam aripedem fixit. cxxix.
herodotus in clio. clii.
heraclytus phiſicus. cxciiii.
herodotus in euterpe ccxii.
herculis viſio. ccli.
heraclytus primus aſſeruit mundũ incendio interiturum. cclv.
heraclytus. cclv.
heſiodus. xxxvi.
heſiodus. cxlix.
heſiodus. cccxxxiii.
heſiodus. cclix.
hellanicus epyrota tyrannus. cclxxviii.
hieronimus hieronis nepos. ccxciii
hiliſcus. ccxlv.
hinuli. cxxviii.
hippaſus. ix.
hipponax. 60.
hipparchus. ccccxx.
hipparchus. xcv.
hipſicratea. 184.
hippocrates. cccxxxi.
hiſtoria. lxxviii.
hiſtoriæ vtilitas. 78.
hiſtoriæ romanæ veritas. 145.
hiſtoria notanda. 169.
hiſpani. 417.
homo ſapiens inuentu rarus. ɪ.
homo animalium ingratiſſimum. ii. ccccxiii.

Homerus. xj.
Homerus. xv.
Hominis calamitas. xxvi.
Homini mentem ſibi ſimilem de-dit deus. xxvi.
Homo ſolus in ſibi ſimili ſeuit. 26.
Homo ſolus animalium luget. 26.
Homini duo præſtat deus. xxvi.
Homerus de fortuna nunquam meminit. xxxv.
Homerus. xxxvii.
Homerus. 40.
Homerus. 50.
Homerus. 59.
Homerus. 66.
Homerus. xviii.
Homerus. lxxv.
Homerus. 86.
Homerus. cxi.
Homerus. cxj.
Homerus. cxviii.
Homerus. 133.
Homerus. cxxxix.
Homerus. clj. cxliiij.
Homeri rapſodie. cxlix.
Homeri poema. cclxxv.
Homines ſine felle. clxxxiij.
Hominem ex luto quis primus finxit. ccxxxv.
Honor heroum. 53.
honos alitartes. cxlv.
honeſtus. 293
honeſtas ſertorij. ccxciiij.
honor virtutis premium. cccxxiiij
honoris templum nemo ingreditur niſi per virtutis ædem. cccxxiiij.
hortenſius. xij.
hortenſia. 71.
horatius cocles. 78.
horatius. 68.
hortenſij laus. 231.
horatius. ccxxxiij.
horatius puluillus. cexl.
hoſpitalitas. 376.
hoſpitalitas qualis eſſe debet. 379.
humanæ ſocietatis principium. 30.
hydrus. iij.
hydrus obſidetur. iiij.
hyle. 98.
hypericles. xlvij.
hypericles. xlvij.

I

Iactatio. 200.
Iactantia catonis maioris. 201.
Iani templum. xxiiij.
Iani templum pacis tempore clauſum. 270.
Iapetus. xxviij.
Icarus. 121.
Idonea meditationi venatio. cxxiij
Ideæ. 256.
Ignauia iulij cęſaris. clxj.
Ignauia xerxis. 209.
Ignauia ſardanapali. cccxiij.
Illyrici macedonas aggrediuntur. ccccvj.
Imago veneris. Ij
Imagines animi virtutibus depictas relinquamus. 80.
Immanitas barbarorum. iiij.
Inhumanitas diomedis. iiij.
Inhumanitas dionyſij tyranni in locrenſes. clxxxix.
Immortalitate virtute & potentia & cæteris omnibus pręſtat deus. 258
Imperialis xodius. iij.
Imperitus nandi alexander. cxvij
Imperatoris nomē mai⁹ regio. clvij
Implacabilis ir̨marc⁹ cato. clxxvj
Imperatoris exercitus officium. ccxviij.
Imperitę multitudini pręſtat paucitas peritia. ccxix
Imperium belua ingens. ccxlj.
Inconſtantia claudij cęſaris. clxiiij.
Inceſte. ccii.
Inceſtæ nuptiæ. ccii.
Incontinens quis. ccxc.

Incubus. ccxx.
Indigetes. xxiiii.
Indi. cxxii.
India. cxxvii.
Indigentia magna ex copiis magnis clxix.
Indigentia. clxix.
Indulgentia fabii maximi in leucanum. clxxxv.
Induſtria. ccx.
Indigenæ oſtendunt quæ ſit natura locorum. cccix.
Ineptias vitabat ſocrates velato capite. cclxxxviii.
Infauſtus dies quintuſdecimus ante kalendas quintiles. 36.
Ingratitudo bruti, xliiii.
Ingenia priſca cur noſtratibus præſtabant. cxlv.
Ignauiores gignit homines terra fertilior. ccxli.
Ingemiſcere. ccccxxviii.
Ingenium. cclxiii.
Ingenium acutius. celerius obliuiſcitur, cclxxii.
Ingenio facilis alcibiades. cclxxii.
Ingratitudo. cccxxxix.
Indulgentia. ccclxviii.
Initium aucupii. cxxix.
Iouianus cæſar. ccccxxvi.
Inimicus epicuri diotinus ſtoycus. clxvii.
Innocentia. ccclxii.
Inſtitutum eligendi perſarum regis. xxxiii.
Inſtituta licurgi. cxix.
Inſtitutio principis. 188.
Inſula capreæ contra neapoli in ora campaniæ. ccxi.
Inſigne virtutis centurionum vitis cccv.
Inſulæ fortunatæ campi elyſii. cccxxxiiii.
Intelligentia. cclxiiii.
Intemperantia. cclxxxi.
Intemperantia corinthiorum, ccxci
inuidia aulicorum. ccccxviii.
inuidiam eruditorum nemo vitauit ix.
inuentor multarum rerum amor. clxxviii.
inuidiæ facinora. ccxxvii.
inuidia. ccxxvii.
inuidia altiora petit. ccxxvii.
in inuidũ lepidũ ſcomma. ccxxviii
iouis. lxv.
iouis olympii ſimulachrũ. lxv.
ioues milleſii. cii.
iouianus cęſar crapula interijt. cccii.
iphigenię tabula pictoris tabula oſtendit ingenium. ccxvii.
ira cos fortitudinis. xv.
ira. clxxiii.
iracundiores ad literarum ſtudia hebetiores ſunt. clxxv.
ira cos eſt fortitudinis. cccviii.
irus ithacenſis. cli.
irus ithacenſis. clvi.
iſmenias. xxxii.
iſmenidę callidum cõſilium. xxxii
iſmenias. xcii.
iſonomia, xi.
iſocratis præceptum. 50
iſocratis ad nicoclem regem. clii.
iſocratis ad nicoclem regem. cxxv.
iſthmicum certamen theſeus inſtituit. liiii.
italorum mos. cxviii.
itali quales in armis. clvii.
itamus. cccvii.
iuba rex. cclxxiiij.
iudicium. cccliii.
iudicium annibalis de ſcipione, ccclxv.
iulius cęſar libros de lingua latina cur ciceroni dicauit, v.
iulius cæſar. viii
iulius ceſar. ccclxxviii. lxix

Iulius cæſar. .243.
Iulius cæſar ingemuit viſa alexandri imagine. 114.
Iulij cæſaris dictum. 161.
Iunius publius. 21.
Iuno lacinia. 67
Iunonis ſamiæ templum. 385.
Iunonis puer octauius. 422.
Iuppiter. .106.50
Iuppiter ad ęthiopes cur diuertebat 86.
Iuppiter lapideus. cccxcviii.
Iuſticia regis munus. 50
Iuſti cognomentum. 50
Iuſtitia eſt alienum bonum. liij.
Iuſtus liberalis. 64.
Iuſtitiæ munus.cclıiij. clj.
Iuſtitiam ęgiptij qua nota ſcribunt. cccxxvii.
Iuſtitiæ partes. 347.
Iuſtitiæ ſedes in zodiaco. 347.
Iuſtitia diuina. cccxlviii.
Iuſtitiæ diuiſio. 348.
Iuſtitia naturalis. 349.
Iuſtitia ciuilis. 350.
Ius. 350.
Iuſtitia iudicialis. 351.
Iuſtitiæ ſimulachrum. ccclııi.
Iuſtitiam ſibi nocere conſulendo cō modis. cccliiij.
Iuuenes tarentini in pyrrhum. 87.
Ixion. cliij.

L

Labeo. 45.
Laberius. 84.
Labili animo demoſthenes. 217.
Lacedęmonii. xli.
Lacedęmonii victores ab athenienſibus vincuntur. xiii.
Lacedęmonii. 46.
Lacedęmonii viri qui alios rexerūt populos. 46.
Lacedęmonii. 71.
Lacedæmonii. 76.
Lacones breuiſſimi. 82.
Laconiſmus laudatur. 82.
Lacedemonii. 92.
Lacheſis parca. 105.
Lacedęmonii. 124.
Lacęna. 240.
Lacedęmoniorum mira fortitudo. 236.
Lacedęmonios vicit antigonus.236
Lacedęmoniorum inſtitutum .236.
Lacedęmoniorū cupiditas. cccxxi.
Lacydes cyreneus. 419.cccxxv.
Ladas. 112.
Laudes ampliſſimę regis euagoræ. ccxciii.
Lampſacenus. ccclxxviii.
Lampſacus. 9.
Lamentatio. ccxliii.
Latrunculorum ludus. cxxxvii.
Laus virtutis. clv.
Laus.442. 179.
Laudicis parricidium in filios.182.
Laus demoſthenis. ccx.
Laus ariſtotelis. cclxxxi.
Laudis cupiditate fortiores fieri. cccvii.
Laudari a laudatis. cccxxxviii
Laus gallorum & heluetiorum. cccxxv
Lectio vtiliſſima coſmographorū. cxlvi.
Lectio vtiliſſima geographorum. cxlvi.
Legati romani. xxi.
Legati ſtudeant continentiæ. xxi.
Legati perſarum. xxi.
Legatus ſpartanorum. 49.
Leges tabularum duodecim decēuirales. ccxxxviii.
Legati tres athenas mittuntur a ſenatu romano. ccclvi.
Leges lycurgi. ccclvııi.
lelius piſo. 99.
Lelius ſylla. cxciiii.

Lelius ſylla. cxxv.
Lelius cecilius. cxxxiiij.
Lelij caſtitas. clxxxvij.
Leuis duntaxat caſtigatio conceſſa eſt docenti. lj.
Leuitas octauij. cxxxvj.
Lento greſſu ad vindictam diuina procedit ira, tarditatem vero ſupplicij grauitate compenſat.
Leonem interemit lyſimachus cui expoſitus fuerat. xxxiii.
Leochares. xlix.
Leonidas alexãdri pedagogus. lxiiii
Leonidas. lxxvj.
Leonem prim⁹ tractauit hanno carthaginienſis. cxxv.
Leonum venatio. cxxv.
Leonum pugnam primus exhibuit quintus ſceuola. cxxv.
Leonis ferocitas in oculis. cxxv.
leonicus. ccxliii.
leonidas. cccv.
leonidas. cccxxxix.
leoſthenes. ccccxxxiij.
lepidum ſcomma in inuidum. 228.
leſbos. cclxxvij.
letitia geſtiens. cxciij.
leucanus. clxxxv.
lex agraria. clxxj.
lex ægyptia. ccccxxxij
liber pater docuit emere & vendere xxviij.
liber pater cur deus habitus. xxviij
liberalis. lxiiij.
libertas loquendi. lxxxv.
libri ſybillæ cumane. 99.
liberalitas. ciiii.
libertatis eccleſiæ ius inuiolandum 389.
libros homeri ſub puluino ſeruabat alexander. cxlix.
libido. clxviii.
liberalitas. clxx.
liberalitas. 259.
libri ciceronis de repu. deſyderantur. 355.
liciſci canes crocutæ dicti. cxxij.
lycon. xvij.
licimus. xlii.
licon. 75.
licentia. 85.
lycurgi inſtituta. cxix.
lycurgi leges. 358.
lycurgi ſalutare dictum. 352.
lycurgus ſtatuta ſua exacte ſeruauit. 360.
lycurgus tenuiſſima ſacra cur inſtituit. ccccxxxiiii.
lycurgi fides. 402.
linus. cxliiij
lyſander. lxii.
lyſippus. lxviii.
lyſimachus. 120.
literæ ſolonis ad piſiſtratum. xiij.
literæ humaniores. 392
liuius. xlvij.
locrenſes. 189.
locrenſium in dionyſij tyranni familiam duriſſima vltio. 189.
lædoria. xliiij.
lollius. cciij.
lotus arbor. ccxij.
loto veſcentes cibos omnes faſtidiunt. ccxij.
lotophagi. ccxij.
lucerna qui indiget fundit oleum. cccxciii
lucius muntius. 20.
lucius malius. 20.
lucius mummius. 20.
lucius ſylla fœlix cognominatus. xliij.
lucius decius. xlix
lucius lucullus. lvij.
lucius mumius. cxlj
lucilius. 155.
lucilius vitellus. clviij.
lucianus. clxij.

Lucius flaminius. 180.
Lucius catilina filium ſuum intere mit. 181.
Lucius pedamus. 182.
Lucius craſſus. 195.
Lucius lollius. 202.
Lucullus in mythridatem & tygra nem. ccxxix.
Lucii ſyllæ æmulatio & marij.229
Luctus cathonis iunioris. 239.
Lucius domitius. 249
Lucius papyrius. 280.
Lucii mummij abſtinentia. 289
Luculli ſucceſſus qualis.412.
Lucullus .29vij.
Lucius paulus. 306.
Ludi literarij magiſtri. 51
Ludendum quandoque. 134
Ludi incommoda. 135.
Ludus gemmarius. 138.
Luna.mercurius,ven⁹,ſol,mars,iup piter.ſaturnus.ſeptem ſyderum era rantium. 105
Luna ſol. 105.
Luna mercurius. 106
Luſcinia in ore cecinit ſtheſicori in= fantis. 91.
Luſor pilæ alexander. 133.
Luſcinia in ſtheſicori ore iſantis ce cinit. cxcvij.
Luſcinia. cxcvij.
Luteas domos doxius primus edifi cauit. 29.
Luxuria. clxix
Luxuries romanorum vnde. 357.
Luxata membra. cc.
Lymo. 552.
Lyſimachus. 417.

M

M.valerius coruinus. 302.
Macedones. 73.
Magneſia. 9.
Magiſtri ludi literarij. 51
Magiſtri militiæ ſpartani. 103.
Magnificentia. 104.
Magiſter hortorum epicurus. 132.
Magi. cclxxj.
Magnanimitas. cccxxiiii.
Magnanimo quæ dotes inſunt. cccxxv.
Magnificus & liberalis in quo diffe runt. cccxxxvi.
Magnificentia. cccxxxvi.
Magnificentia porſenę.cccxxxviii
Maior libēti exilio ambitionem fu git. cciiii.
Mala tenacius hærent, bona facile euaneſcunt. 70
Maledici puniendi. clxv.
Maleuoli. 194.
Maleuolentia. 194.
Malum conſilium conſultori peſſi mum. cclxv.
Mala militia. cclxxviii.
Malum conſilium conſultori peſſi mum. ccliiii.
Manlius. xx.
Mandacii reſponſum. cclxxxiiii.
Mandauius indus. cclxxxiiii.
Manlius. 319.
Marius. iii.
Marius & cinna vrbe exacti. 440
Marcus varro cur libros ad cicero nem de lingua latina ſcripſit. v.
marcus marcellus. xxxviii.
m.æmulius. xlii.
marmoream reliquit auguſtus vrbē quam latericiam ceperat. xlv
maronia. liii.
marcus antonius. 60.
marcus craſſus. ccccxxxiiii. cccxci. 64.
m.antonius. 75.
marcialis. lxxxiii.
m.antonius. cccxcv.86.
marcellus. 89.
m. vitruuius. 89.
marſyas. 91.

marius. c.
mars. cvi.
marius ſeptiescōſul. 113.
m.antonius. cxxv.
m.fabius. cxxvii.
marcus marcellus. cxli.
marc⁹ ſcaurus. cxli.
marcus cato vticenſis. clx.
marcus craſſus auaricia notatus. 170
marci catonis auaricia. clxxvi.
marcus cato iræ implacacilis. 176.
marcus antonius. clxxxiij.
marij dictum. 196.
marci catonis adhuc adoleſcētis audacia. 203.
martia veſtis adamantina. 207.
marſyas. 230.
m.marcellus. 251.
m.craſſus. 266.
marcellus vnde quadragies victor in bello. 269.
marcelli mors. 269.
marcellus fabij collega. 269.
marcus antonius nunc comicus nūc tragicus videbatur. 272
marius ſolus togatorum ſeptimum geſſit conſulatum, ludibrio tamen habitus eſt. 288.
marcus ſceua. cccxv.
marcus ſceua iulij cæſaris centurio. cccxix.
marcus marcellus. 314.
marij & ſyllæ æmulatio. cccxxix.
marij exclamatio. cccxliij.
marci bibuli notāda animi moderatio. ccxcv.
maſſiliam qui cōdiderunt. ccclxxix cccxiii.
maſſiniſſa. 378.
maſſiniſſa canum cuſtodia vtebatur. cxx.
maſſiniſſæ ſobrietas. cccij.
mathematici. xlj.
mœcenas. cxxxiij.
medœa. cxl
mediocritas. cclix.
megabizus. xxj.
melanchius. liiij
meliteі canes. cxxj.
melancolici pręſtantiore ſunt ingenio. ccxxxiiij.
mella cicutamque fert tellus athenienſis. ccxliiij
memoria canum. cxx.
memmom. clxv.
memoria. cclxij.
memmius catonem temulentię inſimulat. cccj.
menedemus. xvij
menelaus. xix.
mendacij & adulationis gymnaſiū eſt aula principum. xxiij.
mens omnia ſuppetit quæ homini a natura deſunt. xxix.
mens diuina ſoli homini cum deo communis. xxx.
mens animum regit. xlj.
menander. lxxiij.
menelaus. lxxxij.
menelaus. cxv.
menelaus. cxl.
mentiri & mendacium dicere. clj.
mēdaces q̄d lucrāť ex mēdacio. clij
menander. 180.
mens corpori dominatur. ccxxxv.
mercurius. xix.
muercurius. cvi.
mergis. xxxiij.
meroe. cxli.
mœror. ccxxxvi.
mœror muliebris ciceronis vitio datus eſt. ccxxxvi.
meſſalina augusta. ccxc.
meſſala. cccv.
meſſenius. cccxii.
meſſenii. ccccxv.
metrodorus. xvii.
metellus. 87.

Metellus in ſertorium. cxiii.
metellus. cc
metus. ccvi.
metus ſpecies. ccvi.
metellus pius. cclxxiii.
metonis facetia. ccci.
metrodorus. cccvi.
metelli pietas. ccclxix.
metus cuſtos optimus. ccccxiiii.
midas. xxv.
Midæ adhuc infantis in os formicę farra congeſſerunt. xxv.
Midas ſilenum captiuum apud ſe habet. xxv.
Mida. xliij.
Mida. 162.
Militaris diſciplina. 375
Militaris parthorum mos. iiii.
Militem emere. 430.
Milui. cxxxi.
Milciadis ambitio. 241.
militis mirabile exemplum. 314.
Milonis fortitudo, 319.
Milciades. 332.
Mimallones. 99.
Minos. 45
Minutius. 50.
Minus iraſcuntur generoſiores. 175.
Minerua. 280.
Minerua demadis i adultero depreſhenſa. 231.
Mineruæ ſimulachrum. 262.
Mirabilis natura accipitrum. cxxix.
Mirabile exemplum aquilæ cũ virgine. cxxx.
Mira indulgentia ſeleuci in antigonum filium. clxxxv.
Mirabile militis exẽplum. 314.
Miſeria amantium. clxxx.
Miſeratio. ccxxv.
Miſericordia. 225.
Miſericordiæ deæ templum conſtruxerunt athenienſes 225.
Miſericordia caij ceſaris. 226.
mithridates. xvij.
mithridates. 123.
mithridates. cclxiij.
mithridates. cclxx.
mithridates. cclxxij.
modeſtia. cclxxxiii.
modeſtia philippi in dyogenem. cclxxxiiii.
moderatio. ccxcv.
moderatio attici pomponij. ccxcv.
moloſſi. cxxi.
moleſtia ccxlv.
moloſſorum rex pirrhus. 346
mors quid. ccxiiii.
mori ꝓ rep. glorioſũ eſt. ccxiiij.
mortem nõ timet vere fortis. ccxiiij
mors acerba. ccxl.
mors marcelli. cclxix.
mortem ſibi conſciuit oto. cclxxv.
mors alexandri. 335.
mos militaris parthorum. 4.
moſes. 97.
moſaica ſapientia. 97.
mos ſepeliendi apud caſpios. cxxii.
mos antiquus. ccli.
mos. 350.
muli mariani. ccxli.
muliebris perſuaſio irriſioque quã tum profuerit. cclxxxvii.
mulieres teutonicę ccxcii.
mulieris prouocatio ad philippum ccxcix.
multitudinis ſententia infirma. 407.
mumius. ccccxxiiii.
mummius. xx.
minutius. xx.
minutius. 50.
mundum incendio interiturum pri muſaſſeruit heraclytus. cclv.
muſeus. 417

Muſonius. 90
Muſica. 90
Muſice a natura homini data. 91.
Muſica ſpernenda quæ ſermonem aufert. 91
Muſa attica xenophon. cxix
Muſeus. cxliiii
Muſonii ſententia. ccv
Mutua odia catonis & cęſaris. 185
Mutua ſcommata craſſi & deiotari cclxvi.
Mutuis vulneribus interierunt numantini. cccxvii.
Multa preſagit rex deo conciliatus. cccxxix.
Mylaſa vrbs. ccccxxvii
Myoparo nauigii genus. iiii.
Myum. ix
mlſoi cheneus ſolus quandoque ridebat alioqui triſtis. ccxxxv
mythridates. ccxliii

N

Nandi vſus. cxv
Nando liberatur iulius cęſar. cxv.
Natura. liii.
natura. xxxvi.
natalis dies vrbis. cj
natura ceruorum. cxxviii
natura accipitrum benignior quam hominum. cxxix
natura nos fecit futurorum ignaros. ccxvi.
naturam ſuam mutare difficile eſt. cccxiii.
naturalis iuſtitia. cccxlix
nautę cretenſes. ciii.
nefarium. cccl.
negocioſi dies. xxiiii.
negligentia ccxlii.
Nemeſis ccxxviii,35.
Nemeſi ædem ſacram adraſtus conſtituit primus. xxxv.
Nemo deum vidit vnquam. xcvii.
Nemo ingredit̃ templum honoris niſi per virtutis ædem ccccxxiiii
Nephas cccl.
Ne quid nimis 283.
Nequitia. ccxcii.
Nero vi.
Nero poppeiam interemit. lvi.
Nero poeſis ſtudioſus. lxxvii.
Nero muſicen doctus. xciii
Nero. 136.370.clx
Nero conuitiorum patientiſſimus. clxiiii.
Nero.cclxviii.cclxvi.cccxxix. 220.
Neſtor.xix.xlvi.lxvi.cxl.clv. clx. cccxij.
Ne ſutor vltra crepidam cxxxvij.
Neſcis quid veſper ſerus vehat. 196
Niceas ccccxxx.
Nicomedes lv.
Nicomedis equus cviii.
Niceratus. clxxvi.
Nicopolis ccccxxxviij.
nigidius figulus. xcvi
nigidianę commentationes. 96
nihil difficilius quam bene imperare. lvi
nimia diligentia ſępe nocet. 83.
nimia ſecuritas pompeii. ccccxxxiii
niſi alexander eſſem diogenes eſſe vellem. xvii.
nitrum. cccxviii.
nobilitas nō ex genere aut patria ſed virtute propria. cxxii.
noctis diuiſio. 86
nocturna formidine viri fortes non

mouentur. ccxx
nocere quid. 224.
noctuam athenas portas. 429
noctua. dracone.& populo pallas de
lectatur. 429
nodus gordianus. 49
non oportet regem vitæ ſuæ prodi-
gum eſſe. 49
non ſemper damnandum ocium.13
nō quātū quis vixerit ſed quomodo
quęrendum eſt, cclxxxiii.
noſce teipſum. 383.
nouellius tricongius. 300
numa pompilius.c.cclxx.xxiii.
excj.
numę pompilii reſponſum ad lega-
tos romanorum. xxiii.
numerius. 82
numa pompilius. cclxx
numantini vulneribus mutuis inte
rierunt. 317
numerus occiſorum a ſylla. ccclix.
numidę fallaces. cccej
numidę. cix.
nuptię antiochi & ſtratonices. 185.
nuptiarum venia impetrabatur in
aſia. cxcviii.
nutrices futuri regis quales eſſe de-
bēt. 70.
nux pinea 83.

O

Oblectatio. cxcvi
Obliuionem parit abſentia.
ccclxvii
Obſcœnitas verborum. lxxiii.
Obtrectatio. ccxxxi.
Obtrectatores mutui cicero & ſalu
ſtius. ccxxxi.
Occiſorum numerus a ſylla. ccclix
Ociū nō ſemper dānandū. cxxxiiii
Octauius cęſar 40
Octauius ceſar xlv
Octauius xlv.
Octauia. lv
Octauius cęſar auguſtus. lxxvi.
Octauius cæſar 81
octauius auguſtus. cviii.
octauii leuitas. cxxxvi.
octauius. cxxxvi.
octauius cæſar ad tiberium.
clxiiii.
octauius. clxxxiii.
octauius auguſtus. ccviii.
octauius cæſar. cx.
octauius auguſtus.ccclxxviii.ccxi.
octauius. ccccxxv.ccxlii.
octauio principatum ineunte ſtella
cum ſole viſa. ccccxxi.
octauius. ccxliii.
octauii imperium ſomnio prę uiſū.
ccccxxi.
octauius. ccxlviii.
octauius iunonius puer ccccxxii
octauius cęſar. ccxcviii.
octauii frugalitas. ccci
octauii crudelitas. ccclix.
octauii genus. ccclx
oculi. cxxxvii.
oculis captus democritus.
cccix.
ocus. xxv
odium. clxxiii.
odium. clxxvii.
officium viri & vxoris.
xiiii
officium ſapientis. 165
officium imperatoris exercitus.
ccxviii.
oligarchia. xi
omen. cclxxi.
onomachus fur. ccclxxxvi
optimates. xi.
oppius. cvii
oratio pedeſtris. x.
oratores. xix.
oratio conficit omnia.
xix.
oratores ſancti. xx.

Orator. l.
Oratius cocles. 116
Oratione extemporanea carebat demoſthenes. 210.
Oraculum. 271.
Orchus rex. cxxii
Ore vultum oſtendimus. 30
Orpheus. 96.xcvii
Ortus ſolis ad occaſum ſpectandus. 34.
Oſiris. 143.
Os homini ſublime. xxx.
Otho. cxxxiiij
Othonis ſimulata liberalitas. clxxi.
Otho. ccxxi.
Otho mortem ſibi conſciuit. 275
Otho. cclxxv.
Onabis. 54.

P

Pabulum malorum voluptas fugiẽda. 194.
Pactolus flumen. clxx.
Pachetes athenienſis. ccxlix.
Padus. 48.
Pallas, noctua dracone, & populo delectatur. ccccxxix.
Pallas. xci.
Palor vecordiæ ſignum. cccxiii
Pallas. ccx.
Palici dii. cccxcviii
Panditur verbum vnde. cccxciiii.
Pandenus lxv.
Panticapes. cxi.
Panteon m. agrippa romæ dicauit. cccxxxvii.
Papyrius curſor. cxii.
Paphus. clxxvii.
Paris. xvii.
Paris. lxviii.
Paridis cythara. lxxv.
Parrhaſius. lxxviii
Parricidiũ laudicis in filios. clxxxii
Parmenion. cexvii
parrhaſii linteum. cclxv.
Parſimoniæ præcepta. ccxcvi
Parcitas. xxix
Parcimonia pomponii. ccxcvi.
Parcimonia. ccxcviii
Parcimonia aphricani minoris. ccxcvii.
Partes iuſtitię. cccxlvii.
Parthi fallaces. iiii.
Parthorum mos militaris. iiii.
parthorum reges. ccccxxxv. 90
Parthis nulla fides. 400.
parthi. 109. ccc.
paſchitas. clxxvii
pater quando tyranus in filios. xiiii
patamum. cx.
patientiſſimus. conuitiorum nero clxiiii.
patricius ſtoycus. clxvii
paticus amor pindari. 188
patientia ſocratis moriẽtis. ccxxvii.
paulus ęmylius. iii.
pauli ęmylii abſtinentia. cclxxxix.
paulus ęmylius. cccx x.
paulus varronis collega. cliiii.
pauſonias. clxxxii
pauſanias. ccxxxii.
pauſanias iuuenis philippum ius ſibi reddere negligẽtẽ iteremit. ccxxxii
pauciores quam olim ad humaniora incumbunt ſtudia. xvi.
pauor. ccxvii.
pauor vnde. ccxvii.
pauire. ccxvii
pauimentum. ccxvii.
paupertas non vituperanda. ccccxxiii.
paupertas ariſtidis. cccciii.
pecunię nerui ſunt belli, rex autem cor cccxx
pedeſtris oratio. x.
pediſequę cupiditatis. clxviii.

Penelopes tela cxci.
Pena & beneficium nobis pro poſi=ta ſunt. cccxlviii.
Pena vnius metus eſt multorum clxiii.
Pelaſgi xlviii.
Peleus lxxiii.
Pelopidas cxiii
Peletronius frenis equos prim⁹ ſub egit cix.
Pelopidas cxxiiii
Pellectus adulatione demetrius ab athenienſibus clvii
Pelopidas thebanus clxxi.
Pelopidas cccxxiiii.
Pelopidas cccxix
Poetę lxxvii.
Poetica diſciplinarum antiquiſſi=ma. x.
Poete obſceni negligendi. lxxvii.
Poeta l.
Pericles erga pceptorem ſuum ana=xagoram ingratus cccxciii.
Pericles lix.lx.
Pericles lxxvii.
Pericles lxxviii.
Pericles xcv.
Perillus. lxxxv.
Periander ictu calcis vxorem inter emit. clxxiiii
Peripatetici. xli.
Peripatetici. lix.
Peripetetici. clxii.
peripatetici cccxiiii.
peripateticorum ſētētię de animi af fectibus ccxlix.
peripatetici cclxxxii.
periander li.
peregrinatio principibus vtiliſſima cxxxix.
perdica clxxii.
perſepolis clxxxvi.
pertinacia ſolitudis comes. cxcv.
pernicioſi cciiii
pertinacia catonis & ſcipionis mino ris cxcv.
peritia ſceuole nandi cxvii.
periurium capite vindicabant ægy ptii. cccxcviii.
perdica. ccxvii.
perita paucitas imperite multitudi= ni pręſtat ccxix.
perſes xcvi.
perſeus ccviii.
perſeus ccxlix.
perſarum legati xxi.
perſe ſuos reges venerantur vt deos xxiiii.
perſica ſalutatio xxxi
perſæ. 385.cccxxxv. 71. xxxiii.
perſarum regis eligendi inſtitutum xxxiii.
perſę cvii.
perſarum reges cxxiiii.
perſe cxlviii.
perſarũ reges magicę arti peritos eſ ſe oportebat. cclxxi.
perſarum mos 436.ccclii.
perſe adulteria odio habebant. 189.
petiurium capite vindicabant ægy= ptij. cccxcviii.
perpenna ſertorii proditor. ccccxli.
phalaris lviii.
phalaris tyrannus lxxxviii.
phalereus xiii.
pharnus xlv.
pherecides. x.
phere vrbs theſſaliæ. lii
phidias lxv.
phidiæ laus ex ſolo penicillo colori bus pendebat. lxxviii
phidiæ mors lxxix.
phriges xliii.
phrynes lxxix.
philippus rex macedo.cccxcvi.vij. ccclxxxvii.cccc.iii.
philippi epiſtola ad alexandrũ.xvii
philippus liiii.

Philippus lxiiii
Philippi aurum lxiiii.
Philippus lxxiii.
Philippus ab epaminunda edoctus lxxiiii.
Philippi dicacitas lxxxv
Philippi aurei xcix
Philippi dictum de alexandro cvii.
Philippus cxii.
Philippus cxiiii.
Philippides clv.
Philippus clxxxii.
Philippum ſui ſibi reddere negligentem interemit pauſanias iuuenis. ccxxxii.
Philippus ccxxxii
Philippi modeſtia in dyogenem. cclxxxiiii
Philippus macedo 396.ccxcvi.
Philippus macedo ccxcix
Philippus macedo cccxxii.
Philippides 416.
Philonides cxii.
Philoctetes ccxlvi.
Philopomenes lxi.
Philoſophiam plato trifariam partitur xcvii.
Philopomenes cxv.
Philopomenes cxxiiii.
Philoſophorum ſectæ duodecim. cclviii.
Phiſici xxxvi.
Phœbus lxxxvi.
Phœbades xcix.
Phœnices xxviii
Phocea aſiæ vrbs 45.
Phormio ii.
Phocion ccccxxxiii.64
phocion athenienſis 169.195.
phocion athenienſis cccxxxiiii
phocion athenienſis 365.
phocionis reſponſum cccxciii.
pictor li.
pictura principibus per quam vtilis. 146.
pictoris ingenium oſtendit tabula iphigeniæ 217.
pictura cur inuentã. cccv.
pietas ccclxviii.
pietas metelli 369.
pietas ccclxix.
pigritia ccx.
piget ccxiii
pigmalion cxc.
pietas ccclxxxiii.
pila vnde dicta cxxxiiii
pilarum plures ſpecies cxxxiiii
pindarus 91.
pindarus 98.
pindarus 109
pindarus 110
pindarus clxiii.
pindari pathicus amor 188.
pyrrhus iii.
pyrrhi dictum de cynea 19.
pyrrhus cxv.
pyrrhus temeritatis ſue penas dedit cccxxii.
pyrrhus cccxlii.
pyrrhus moloſſorum rex cccxlvi.
pyrrhus aleatorum ſimilis cccxlvi
pyrrho philoſophus cxciiii.
pirithous 75.
pirithous cxv.
piſiſtratus 8.
piſiſtrati literæ ad ſolonem. xiii.
piſiſtratus xli.
piſiſtratus 82
piſiſtratus clxxxvii
piſo clxi.
piſo clxxi.
pittacus. cccxcix.42.444.
pittacus liiii.
pitheæ dictum de demoſthene. ccx.
plato. 7.

Plato xvii.
Platonici. xxxvi.
Plato. 45.
Plato. li.
Plato. lxvi.
Plato. 69.
Plato. lxxii.
Plato. 87.
Plato. 90
Plato. 96.
Plato trifariam partitur philoſophiam. 97.
Plato. clxix.
Plato. clxxx
Plato. ccxx
Plato veteris academię princeps. ccxxiiii.
Plato hortatur architam ad vitam actiuam. cclvii.
Plato. cclx.
Platonis reſponſum. cccxxvi
Platonis commentum. 446.
Plancus. clix
Plautus. cxxxii.
Plauti inopia. cccxciiii.
Plotinus. cclxxxi
plotius. ccxxxii.
pœni. ccccxxxvi.
plutarchus. 50.
plutarchus. 84.
polemon. cccc
polybius. cxlv.cxliiii
polytia. xi
polycletus. lxviii.
polygnotus pictor. 79.
polymneſtor. cxii.
polypi varietas. ccxlv.
polidamas. cccxix
pompeio infœlix pugna. ccccxii.
Pompeius luculo ſucceſſit. ccccxii.
pompeii fuga. xxxix
pompeius. xliiii
pompeius. c
pompeius. cxiii
pompeius in ſertorium. cxiii
pompeius. cxxiiii
pompeius ferarum theatrum conſtruxit. cxxv.
pomponius atticus. cli.
pompeii iterfectores achilas & photinus. cxcix.
pompeius iunior neptuni filium ſe iactabat cci
pompeius ſtrabo ccccxxxi.
pompeii ſtrabonis exitus ccccxl
pompeius iunior ccix.
pompeius cccix.ccxi
pompeii ambitio ccxxix
pompeius ciceronem afflictum miſere deſtituit ccxxxvii
pempeius contra cęſarem in farſalico bello cclxxiii
pompeii iunioris cędes cclxxxviii.
pompeii deiectas imagines cęſar reſtituit ccccxliii
pompeii ſecuritas nimia. cccxxxiii
Pompeium perdidit ambitio. cccxxxiiii
pompeius leo dictus cccxxxiiii.
pompilius xx
pomponius ccxxx
pomponii attici moderatio ccxcx
pomponius atticus cccxli
pomponius atticus cclxv
popularis ſtatus xi
populus xii
popularis ſtatus a plebeio differt xii.
populum inſtituit qui regere docet clv
populo romano ſtipendiaria cipros clxxvii
porcus troianus cxxviii
porſenę magnificentia cccxxxviii
poſſidonius cclviii
porticus polygnoti opus, que pœcile vocatur lxxix.

Pręiudicium quid, liii

Pręiudicium. ccliii.

Præſtantiore ſunt ingenio meläco-
lici. ccxxxiiii

Præſens venenum cicuta. ccc

Præceptor xenophontis. c88.

Pręcepta parſimoniæ.
ccxcviii.

Præcepta pueris tradenda. lxxv

Præceptoris ſęuitia. li.

Praxiteles. clxxviii.

Priamus. ccxvi.

Principibus cur opera ſæpe dican-
tur. vi.

Principes grauius peccant exemplo
quam culpa. xxiii

Prīcipibus vtiliſſima peregrinatio.
cxxxix.

Principis inſtitutio. 188.

Princeps qualis eſſe debet. cxc.

Princeps academiæ veteris plato.
ccxxiiii.

Principis amores nullus appetat.
ccxxxii.

Principum lętitia. xxii.

Principium humanę ſocietatis.
xxx

Primus tyrannorum, lii.

Primi ex equo pugnarunt theſſali.
cix.

Primus equorum domitor belloro-
phon. cix.

Primus vſus accipitrum. cxxix.

Primus honor auium aquilis. cxxx

Prima virtus regis fortitudo,
ccvi.

Primus gradus fœlicitatis contem-
platiuæ. ccliii.

Primus vitæ rationem docuit ſocra
tes. cclvii.

Priſcorum poetarum ſententiæ de
inferis. ccclxxxiiii.

Priuatorum luxuriam cohibentia.
xxii,

Proci. clxxxix.

Proditores puniendi. cccciii.

Prodigentia, clxxi,

Prodigalitas. cci.

Prodigus. ccli.

prodeſſe quid apud ſtoicos. ccxxiiii.

profuſio cęſaris. clxxi.

prometheus. ccxxxv.xxviij.

promuſcis. xxvi.

promachus merobibulus. ccc.

propoſita ſunt nobis pœna & bene-
ficium. cccxlviii.

protogenes. ccclxxvii.

prothogenis tabula. 85

protheas. cccxxxviii.

puerbiū.cix.cxc.ccxliii.cclix.ciii.
cclx.cclxvi.cccviii.cccix.cccxxv.
407.

prouocatio mulieris ad philippum.
299.

prudentia. cclxi.

prudentia intellectiua. cclxii

pruſias, cccxcix,

pruſias bythiniæ rex. ccclxix

pheudo philippus. 55

ptolemęi deformitas. ccccxiii

ptolemęus euergetes. 55.

ptolemęus lagi. lxxvi.

ptolemęi reges. 94

ptole.60.cxv.199.ccccxii.cxl.cxlv

ptole.populum romanum tutorem
filio reliquit. ccccii.

ptolemę' cipri rex mortem ſibi cō-
ſciuit. clxxvi

ptole.alexandri frater. ccxxii

ptoleme' philadelphus. ccclxx

ptolemęus philopator. ccclxx

ptolemęus phiton dictus ſother.
ccclxx.

publius. xxi

p.decius. 49.

c.ſcęuola. cxxxiii

P.clodius tres ſorores ſuas venere
polluit. clxxxi

Publius craſſus. 24?.
P. Cyri ſententia. 296.
Pudet. & piget 213.
Pudicitia. 292.
Pudicitia. 303.
Pudicitiam filiæ ſuæ eiuſdem morti prætulit virginius. 357.
Pudor. 213.
Pudor, bonę indolis ſignũ 213.
Pudor. 286.
Pudor iulij cæſaris reſtituit exercitum. cclxxxvij.
Pudor verborum moderator. 288.
Pueri. 51.
Pueris duo pręcepta tradenda. 75.
Pueros ad militiam delegit alexander. cxiij.
Pueri iracundiores ad literarum ſtudia hebetiores ſunt. 175.
Puerorum amatores. 188.
Pugna aprorum. 127.
Pulueris bõbardici cõfectio. cccxviij
Puniendi maledici. 165.
Pythagoras muſicus. 97.
Pythagoras. 7.97.98.174.252.
Pythagoras cur carnibus veſci prohibuit. 254
Pythias. xxxvi.

Q

Qua nota ægyptij ſcribunt iuſtitiã. cccxxvii.
Qualis princeps talis populus. ciiſ.
Quales in armis itali. clvij.
Qualis ęgyptiorum regio. ccxliiij.
Quales populi æginetę. cccxx
Quando fiebat immolatio galli gallinacei. cccxxij.
Quando lacedęmonij bouem immolabant. cccxxij.
Quantum profuerit thirtęi carmen 73.
Quantum profuerit muliebris perſuaſio, irriſioque. cclxxxvij.
Quatuordecim gradus ſenatus. 84.
Quatuor affectiones animi clxviij.
Quatuor diuini furoris ſpecies vaticinium, myſteriũ, poeſis amor. clxxviij.
Quæ corrumpunt bonos mores principum. 56.
Quę magis timent ęgroti videre in ſomnijs vident. ccxxj
Quæ per inſomnia demonſtrantur vera eſſe ccxxj.
Quæ ſit natura locorum indigenæ oſtẽdũt. cccix.
Quæ dotes inſunt magnanimo. cccxxv.
Quibus olim cognitus deus. 97.
Qui de regno ſcripſerunt. xv.
Qui citharœdus eſſe nõ poteſt aule dus ſit. ciij.
Quis primus menſis appoſuit aprũ ſolidum. cxxviij
Qui regem docet populum iſtituit. clv.
Quis primus fixit hominem ex luto. ccxxxv.
Qui dicuntur ſapientes. ccliij.
Quis incontinens. ccxc.
Quid virtus. cccxlix.
Qui adhuc viuentes exuerunt ſe regnis. ccclxix.
Quintus fabius. iij.
Q. fabius. 50.
Quinquertio penthathlum. cxiiij.
Q. ſceuola exhibuit primus leonũ pugnam. cxxv.
Q. Curtius. cliij
Quintus lucretius offella. clxxiiij
Quinti fabii conſilium de annibale intercludendo. ccxiij.
Q. Cepio. cclxviij.

Quot annis opus ſuũ abſoluit dio=
dorus ſiculus. cxlv.

R

Ratio græci mendacii. cxlv.
Ratio. cclxiij.
Ratiocinatio. cclxiij.
Regere. ſo.
Reges ſuos perſę venerantur vt de=
os. xxiiii.
Reges a deo petendi. xxxi.
Regis diffinitio. ſo.
Regis cura in ſubditos. ccclxxii.
Regis munus. lxij.
Reges diis ſimiles. ccccxxxv
Reges ſine inuidia. lxiii.
Regis futuri nutrices quales eſſe de
bent. 70.
Reges aſiæ virginum flores primi
carpebant: xcviij
Reges ſacro ſanĉti. cccexv.
Regi venere⁹ amor cõceditur. 133
Reges inuidia raro torquentur.
ccxxviii.
Reges proponãt ſibi virtutum exẽ
plaria. cxxx.
Regis iudicium immutabile. 407
Regis præſentia in bello fortiores
facit. 406. cccvii.
Regis obſeruantia in victu equalis
332
Regina tenſa. xxi.
Regina hominum ſpes. ccxvi.
Regnum. 7.11.13.53
Regnum reipublicæ pręferendum
ccccviii.
Regnum paternum imperiũ .xiii.
Regni principatus origo. .xxxi.
Regnis qui ſe adhuc viuentes exue
runt. ccclxix.
Religio. ccclxxviii.
Religioſi. 99.
Remittere animum. 90.
Rerum ſtatus dimidiati. ccccx.
Reipu. intererat cęſarem ſaluũ eſſe
xliiii.
Reſpu. cretenſium. xlvi.
Reſponſum ambitioſum cęſaris.
cciii.
Reſponſum alexandri.ccccxcii
ccccxcvii. ccxvii.ccccxxx.
reſponſum mãdanii. cclxxxiiii
reſponſum theopompi. ccclxxii.
cclxxxiiii.
reſponſum dionyſii. xvii.
reſponſum diogenis. 70.
reſponſum ariſtidis. ccccxxiii.
rex. cii.
rex deo ſimilis. i.
rex vitæ prodigus non ſit. xlix.
xlix.
rex ius animatum. liii.
rex dei æmulus. lxiii.
rex cymbrorum biorix.
cclxxiiii
rex deo conciliatus multa præſagit.
ccexxxix.
rex bythiniæ pruſias. ccclxix.
rhadamantus. xlv.
rhamnuſia. xxxv.
rhodius. 89.
rhodius in cauea ferę inſtar alitus.
ccxlix.
rhodii. cccliiii.
rhoxannis. clxxxii.
romani cur reges ſuos odio habue=
runt. cccciiii.
romani. xvi.
romani legati. xxi.
romanorum legati ad ptolemęum.
ccccxii.
romani. xiiii.xl.liiii.cx. cxxv. xlii.
romanorum mos. ccexciiii.
romanorum mos in ſtatuis erigen=
dis. 78.
romanorum mos ineundi fœderis.
cccxcviii.

Romani. cx.
romanorum fides. cccccj.
romani. 125.
romani, 141.
romanæ res ab exteris diligentius quam a latinis ſcriptæ. 145.
romani ab annibale victi ad thraſymenum lacum, 268.
romulus. xxxij.
rhodius hiſtrio. ccxlii.
rotæ natura. cliii.
rubor in iuuene virtutis ſignum 213
rumorem populi de ſe colligebat antonius cæſar. 137.

S

Sabęi. 212.
Sabellicus. 61.
Sacra dies. 24.
Sęuitia lartis tolonnij in legatos romanorum. 20.
Sœuitia nimia præceptoris culpanda, 51.
Sęuitia ſyllæ, 359.
Sęuitia fidenatum in legatos romanorum, 20.
Sęuitia. ccclix.
Sagacitas. 276.
Sagra flumen. 319.
Salamina. 177.
Salamina quæ & ſalamin dicitur, & ſalamis. 337.
Salaminii. 121.
Salon catonis cliens. 187.
Salutatio perſica. 32.
Saluum eſſe cæſarē reip. intererat. 44.
Saluſtius. 173.
Saluſtius notatur. 81.
Sancti oratores. 02
Sapho. xcj.130.cxcj
Sapientia. clj.
Sapientiæ epitaphium. cclxj.
Sapientiam aliis acceptam ferre debent græci 97
Sapientes qui dicantur. 154.
Sapiens inuentu rarus. j.
Sapientis officium. clxv.
Sardanapalus. ciii.clix.cxcix.
Sardanapali ignauia. cccxiii.
Sardanapali epigramma. cxcviij.
Sarpedo catonis pędagogus. cciii.
Sarmathæ. cviii.
Sarmatharum perfidia. ccccj.
Saturnus. cvi.
Sceptici philoſophi. 280.
Scæuolę duæ teſſarę a carthaginienſibus oblatæ. xix.
Scæuolę nandi peritia. cxvii.
Scientia ciuilis. cclix.
Scipio. 400.ccxli.ccxlvii.
Scipio aphricanus. 204.cclxviii. ccxcii.
Scipionis aphricani continentia. 289.
Scipio aphrican' maior. 3.cxiiii.60 cxcv.c.
Scipio aphricanus ſuperior, ccv ccclxxviii.
Scipio minor. 3.cxxvi.
Scipionis dictum. 49.cccxcii.
Scipio ſeuerior in maſſiniſſā. cxcv.
Scipionis & annibalis congreſſus apud zamam. cccx.
Scipio legens conchas repueraſcebat. cxxxiiii.
Scipio maior ab hiſpanis rex appellatus. clvii.
Scylla niſi. ccccii.
Scomma ſocraticum. lxxxiiii.
Scopa theſſalus. clxx.
Scorpio machina. 90.
Scriptores mendaces. 441.
Scytharum iuſiuraudum. 388.
Scythæ. 73.
ſcythæ humanis carnibus veſcuntur. 385.
ſcythia. cix.
ſectæ aſtrologorum. cxliii.

ſecuritas. 333.
ſedes iuſtitiæ in zodiaco. 347
ſegnes dolore torpent, audaces con-
citantur. 314.
ſeleuci mira indulgētia in antigonū
filium. 185.
ſeleucus antiochi pater. 184.
ſemiramis. 72.181.
ſemiuiri. 254.
ſemiramis filii amore capta. 186.
ſemiramis babylonem cōdidit.186.
ſempronius gracchus. 379.
ſeneca. 215.161.cclxvii.cclxxj.
ſenecę mors. cclxvi.
ſenenſes. iii.
ſenſus, quibus homo cæteris pręſtat
quibuſque vincitur. 265.
ſententia. 280.
ſententiæ peripateticorum. & ſtoi-
corum. 258.
ſententiæ ariſtotelis cedro dignæ.
339.
ſententia muſonij. 205.
ſententia pirrhi. ccccxxxix.
ſententia appii claudij. 328
ſententia tragica. cccxviii.
ſententia aurea heſiodi. 276
ſententia anacharſis. cxxxiiij.
ſepeliendi mos apud caſpios, cxxij.
ſeptimum geſſit conſulatum mari
us. 298.
ſerapion. cxxxiij.
ſerpentes vbi maximi cxxvij
ſertorius.cxiij.clij.clxxv.cxcvi.
cxvj.cc.cclxxiij.cccxliij.
cccxxxiiij.cccxiiij.
ſertorij dictum. 196.
ſertorij cerua. c.
ſertorius vires periculis metiebatur
cccxix.
ſertorij honeſtas ccxciiij.
ſertorius hiberiam occupat.ccccxlj.
ſertorius cum romanis pacem lega-
tis conciliare ſtudet. ccccxlj.
ſertorius dolo trucidatur. ccccxli
ſerui atrienſes. viii.
ſerui tyriorum occiſis dominis re-
gem deligunt. xxxiij.
ſeruilia catonis ſoror. clxxxv.
ſeruilia bruti mater. xliij.
ſeruius tullius. ccccxxij. xxxv.
ſeruus ſit qui liber eē neſcit.ccccxiii
ſeſelis herba. cxxviij.
ſeueritas. ccclix.
ſeuerus pius pertinax dictus. cccxlv
ſextus pompeius.ccccxxv.90.
cccxlvj.ccccxvii.
ſexti pompeii fides. cccxcvii.
ſextus tarquinii filius. lii
ſibaritę omnium moliſſimi. ciii.
ſybilla. xi.
ſibyllæ. cumanæ libros perdidit
tarquinii ſuperbi auaritia. 99.
ſidon. ccccxxxi.
ſignum bonæ indolis pudor. ccxiii.
ſignum virtutis in iuuene rubor.
ccxiii.
ſilenus. xxv.
Silem duo munera maxima. 25
ſilenus apud midam captiuus.xxv.
ſilentium pythagoræ. ciiii.
ſilii italici mors 59
ſilamon. 78.
ſimile.6.xiii.xiiii.74.cxxxvii.
ccviii.cxxxviii.cccxii.cccx.
cccxxxvi.ccvi.cccxxxii.cclvi.
ccxviii.cccxxxv.cclxxxvi.
ſimulata libertas. clxxi.
ſimultas. ccxxx.
ſimilitudo. ccxxx.
ſimonides. 8.xci.
ſimulachrum fortunæ. xxxv
ſimulachrum cur in pila ſedebat. 38
ſimulachrum iuſtitiæ. cccliii.
ſimulachrum mineruæ. cclxii
ſinuoſæ veſtes. ccclii
ſiſitheus. clxvi.
ſmyrna. cccxxxvii

ſobrietas. ccxcix.
Sobrietas maſſiniſſę 301.
ſobrietas ſocratis 302.
ſobrietas a coitiali morbo cęſarem liberauit cccl.
Sobrietatis commoda cccii.
Socrates.xxii.l.xcvii.ccvi.cclxxx.clxxix.cccxxx.cccvi.xxiii.clvi.lxxiiii.xxvii.xxvi.ccliiii.
Socrates obuelato capite turpia fugiebat 189.
Socrates bard' a zophiro dictus.134
ſocrates primus vitę rationem docuit. cclvii.
Socrates xenophontis præceptor. clxxxviii.
ſocrates ſexagenarius muſicę ſtuduit. xc.
Socra tes velato capite ineptias vitabat cclxxxviii.
Socrates ſermone ambiguo ſemper vtebatur cclviii
ſocratis ſobrietas cccii.
ſocratis morientis patientia. 227.
ſol li.
Solis delubrum 385
ſol deus apud perſas xxxiii.
Solis palor annuus 420
ſolis ortus ad occaſum ſpectandus xxxiiii.
ſolis ędes 385
Soli poetę ſapientes x
ſol et luna pręcipue adiuuant. 105.
Solem orientem plures q̃ occidentem adorant ccccxl.
Solertia cclxxviii.
ſolertia bellica pompeii xxxviii.
ſolertia canum in venando 121.
ſolonis dictum xciiii.
Solonis lex. ccciii.299.ccxiii.
Solonis ſententia clxi.
Solonis epiſtola ad crœſum viii
Solonis epiſtola ad piſiſtratum. 13
ſolon viii.172.xcix.282.
Solum habent feraciſſimum ſabęi ccxii.
Solus animalium homo ſermone vtitur diſtincto xxx.
Somnium alexandri. ccxxii.
Somnium domitiani ccclxi
Sophoniſbę mors clxxxv
ſophocles lxxvi.clxxxvii.308.
Soſoſis cxl.
Soſtratus ccclxxviii.
ſothares athenienſis ccxli.
ſpadones lxxii
ſpartani cxxi.
Spartanorum reſpu. xlviii.46
ſpartani magiſtri militię ciii.
ſpartanorum legatus xlix.
ſparta hecatopolis ccxxxvi
ſpartanæ virgines. cxix.
Spargapiſes cxlvi
ſparus ſiue ſparum telū eſt pedi paſtoralis inſtar. ccxix.
Species ægritudinis ccxxiii
ſpecies metus ccvi
ſpecies tres vuarum ccxcix.
Spes clxxii.317.
ſpes hominum regina ccxvi.
ſperæ inuentor lxxxix.
Spina xlviiii.
ſpinetum xlviii
Spurrina fati cæſariani vates. 422.
ſtabilitas cccxlv
ſtallius xlv.
ſtatua togata lxxviii
Statuæ trecentæ demetrio poſitæ. ccccxliii.
ſtatuæ pompeianæ a cæſare reſtitutæ xliiii.443.
ſtatus plæbeius xii.
ſtatus popularis xi.
ſteſichorus xci.
Stilpo xvii.
ſtilpo megarenſis ccxxxiii.
ſtilus tiberii obſcurior ccx.
ſtoicus. xlv.

Stoici 58.282.
ſtoicorum definitiones cclviii.
ſtoicorum ſententię de animi affe-
ctibus ccxlix.
ſtrabo cxi.cxlviii.
ſtrabonis opera 145.
ſtrabonis ætas cxlv.
ſtrato lampſacenus. ciiii.
ſtrato rex declaratus tyriorum. 34.
ſtratonicę clxxxiii
ſtranguria cviii.
Sues ccccxiii.
ſuffragia numeris ferebant. 407.
ſuibus anima pro ſale 432.
Sultambaſius iii.
Sydonii ab alexandro regem expe-
tunt ccccxix
Syderum cum regibus cognatio
ccccxx.
ſylla.xxvi.cxcix.ccii.clxxiiii. 296.
Syllę factio in ſertorium 441.
ſyllę improperantur opes clxxi.
ſyllæ ſæuitia ccclix.
ſylla romanorum ſolus ob muſicā
commendatur xci.
Sylla fœlix cognominatus xliii
Syphax ccclxxviii.
Syri reges ccccxxxii.

T

Tabula apellis clxii
Tactus ſenſuum certiſſimus. 265.
Tanais flu. cxl.
Tarquinius priſcus. cclxxxvii.337.
Tarentum venus expugnauit. 181.
Tarquinius ſuperbus. 399.13?.
Tarentum clxxx.
Tarquinii ſupbi auaritia ſex ſibyl-
læ cumanæ libros perdidit. xcix.
Tatius ſabinus ccccii.
Taurus perilli lxxxviii.
Tela penelopes cxci.
Temeritas cclxxiii.312.
Temeritatis ſuæ dedit pœnas pyr-
rhus cccxxii.
Temeritas varronis cccxix
Temiſtocles viii. ccccxliiii.
Temiſtocles vbi ſepultus ix.
Temiſtocles exul ix.
Temiſtocli xerxes tres vrbes dono
dedit. ix.
Temperantia. cclxxxi.254.
Temperantiæ comites cclxxxii.
Temperans. cclxxxii.
Temperatus cclxxxii.
Tempora duo pacis & belli. ccccix
Templum iani xxiiii.
Templum iani clauſum tempore
pacis cclxxvii.
Temulētię catonem inſimulat me
memmius. ccci.
Tenſa regina. xxi.
Terpender lxxxvi.
Terror ccxiiii.
teſtudo. xc.cclxxv.
Teſſarę duę a carthaginienſibus ſce
uolæ oblatæ xix.
thales mileſius xcviii
Thales in ſcrobem cecidit. cclvii.
Thaleſtris clxxxvii
thamyras cccxxxi.ccxxx.
Thebæ lxvi.
Thebæ centum portis clauduntur.
cxl.
Thebani xcii.
thebani voluptuoſi ciii.
thebani muſicæ ſtudioſi xcii
theſſali primi ex equo pugnauerūt.
cix.
Therſites. clvi.
theſpis. lxxix.
themiſtocles clxxxv.
themiſtocles ambitioſus cciiii.
themiſtoclis exilium. ccxxviii.
theatrum ferarum conſtruxit pom-
peius. cxxv.
theatrum ſyllæ. cccxxxvii
theopompi reſponſum. ccclxxii.
theſeus xii.liiii.lxxv.

Theſeus inſtituit iſthmicum certamen. liiii
theophraſtus.xlvii.lix.xlix.xlii.
Thomyris cxlvi
thracum verſutia in boetios. cccc.
thraces. lxxiii.254.
thraſonides clxxix.
thraſybulus ccccxliiii.13.li.
thraſybuli epiſtola ad periandrū.li.
Tiberius. lx. 96.ccxxi.285.ccxli.
ccclxx.
tiberii ſtilus dicendi ccx
tiberij crudelitas ccclx.
tiberij facinora ccxi.
tiberius cæſar dn̄s appellari noluit.
ccxi.
tigranes. lvii.ccclxxix
timotheus xlix.266.li.cccxiii
timidi parum proficiunt. ix.
timidus ccxiiii.
timor ccxv.
timon cccxci
timon athenieñ. cxciiii
timonis epitaphium. 391.
timagoras clvi.
timęus. xlvii.
tiſſaphernes. xxxvii
titulo tenus cciii
T.corumcanius. xxi
T.flamminius. liiii.lxi.
titus ſabinus. cxxi.
titus humani generis deliciæ. 226.
clxiiii.
titonus. cccxxxvii.
titi liuij laus. lxxx.
tolerantia. cccxliii.
tragœdia. cclxvi.
tragici. lxxvi.
Triptolemus xxix.
triſticia. ccxxxiiii;ccxxxv.
tribuni plæbis. xii.
tritāmus ſamius. cccxii.
trogloditæ. cxii.
teutones in romanos. cclxxiiii.
Teutonicę mulieres. ccxcii.
teutonum cauillum. 274.
turpia fugiebat ſocrates obuelato capite. clxxxix.
tyrannus xi.li.liii.
tyrannorum primus. lii.
tyrannus pater in filios xiiii.
tyrthęus lxi.lxxvi.
tyriorum ſerui occiſis dominis regem deligunt. xxxiii.
tyrus vrbs phœniciæ. ccccxxxi.

V

Valerius. xlvii.
Valerius publicola clxxii
Velia lucanniæ vrbs ccccxiii.
vana antiquorum opinio. xcv.
Varro xlii.xcix.
varronis temeritas cccxix.
Varro de analogia cclxxxiii
varro conſul romanus cliiii
Varietas alcibiadis. ccxliiii.
varimus. lxxxii.
Velocitas ceruorum 129.
Venetia 110.
Venatio meditationi idonea. 123
Venatio ceruorum cxxviii.
venatio aprorum. 126.
venatio rei bellicæ pulchre comparatur cxxiii.
Venatores cretenſes. 103.
Venatores cxxiii.
vēdere emere liber pater docuit.28
venus. cvi.
Veneris imago 51.192.
Ventidius baſſus. 431.
Venus minuit alexādri gloriā.186.
Venus expugnauit tarentum. 181.
Verba darii de alexandro. 226.
verborum obſcœnitas. lxxiii
Veritas. clviii.
Veritas memorię & temporis filia.
clii.426.
Vera eſſe quæ per inſōnia demonſtrantur. ccxxj.

Verres
Verrius cci.
veſpaſianus. ci.
veſpaſiani ſobrietas. clxiiii.351.
verecundia ccci.
verſus. cclxxxvi.
Verſutia 33.
veſtes ſinuoſæ. cclxxvii.
Vettones. ccclii.
Vinum ſanguis terræ. cx.
virgines ſpartanæ. ccc
virginum flores primi carpebant re cxix.
ges aſiæ.
Viriatus. cxcviii
Venator ex venatore imperator fa= cccxxii.
ctus.
viri & vxoris officia. cxxiiii.431.
viri fortes nocturna formidine non xiiii
mouentur.
viri μισανθρώποι ccxx.
virtus.ccli.258.cccxlix.58.167.151. cxciiii.
virtus laudata creſcit. cciiii.
virtutis imago vnde ſumenda. 253.
virtutis laus
virtutem nō ſufficere ad beatam vi clv.
tam.
Virtutum diuiſio. ccxxiiii.
Vis orandi cclx.
Viſio herculis. cccliiii.
Vitellus primus iulium cæſarē ado ccli.
rauit.
Vitelli cæſa. ignauia. clviii.
vitellius cæſar oblitus ſe imperato= clxi.
rem eſſe.
Vitellius cæſar 426.ccxxi.
Vitæ cōtemptus fortes efficit. 307. cccxlvi.
Vitis centurionis eſt geſtamen. 117.
Vitis centurionum inſigne virtutis
cccv.
Vitia ſatis eſſe ad miſeriā.ccxxiiii.
Vituperatio
Vlyſſes.cxx.cxv.cccxi.159.59.xix 442
xv.
Vmbricia. cccxliii.
vnius imperium quam multorum
melius.
Vnitas. xli.
Voluntas. xli.
Voluptas. ccvii.cxciiii.xxxv.
voluptas malorum pabulum fugiē cxciiii.cclii.cxciii.
da.
Voluptatis duę ſpecies. cxciiii
Voluptates campanæ. cxciii.
Voluptuoſi thebani cxciiii
Vrbanitas ciii.
Vuarum tres ſpecies. cclxxviii.
Vulcanus. ccxcix.
Vxorem interemit periander ictu cclxxviii.
calcis.
clxxiiii

X

Xantippus.
Xantij ter ſibi vim attulerunt. 317. lxi.
Xenia.
Xenocrates. ccclxxvi.
Xenophon.cxxxii.ccxl.66.69.173. vii.xx.xviii.
Xenophon turpiter amauit. 188.
Xerxis impietas in deos. ccclxxxvi
xerxes. ix.ccclii.ccclxxxvi.
xerxis exitus. ccclxxxvi.
xerxes temiſtocli tres vrbes dono
dedit.
xerxis ignauia. ix
ccix.

z

zaleucus.
zama carthaginienſi clade illuſtris xlvii.clxxxix.
cccx.
zelotypia
zeno.lviij.179.cclx.293.cclviij.167 231.
cccxli.clxvi.188.cclviij.
zethus muſicę inuentor. xcvii.
zeuſis .cc.cccxxxi.lxvii.ccccxxxv
zeuſis vuæ. cclxv.
zeuſis opera ſua cur donare inſtitu=
it.
zoilus 435.
zophirus phiſionomus lxxiiii.
ccxxxiiij.

τέλος.

¶ REVERENDO IN CHRISTO PATRI, ET DOMINO. D. FRANCISCO DAVXIO. SANCTAE CRVCIS APVD BVRDEGALAM ABBATI DIGNISSIMO, IOANNES SAVIGNEVS, S.P.D.

PATRICII LIBROS DE REP. REVE-
rende pater, quos nuper ſub clariſſimi viri Ioachimi
Tuderti mœcœnatis mei patrocinio publicãdos cu-
raui, ingratos tibi haudquaquam fuiſſe oculato teſti-
monio, nedum aurito affatim nobis innotuit. Tibi
inquam humaniorum diſciplinarum, ne dicam diui-
narum ſtudioſiſſimo, iucundiores, acceptioreſque
iſtos de regno ſperamus fore, quam Cypriano Car-
thaginienſi protomyſtæ Tertulliani apologeticus (vt ſacris hieronymi
monumentis proditum eſt) gratus vnquam fuerit, qui quocunque profi-
ciſceretur, abſque eius lectione diem vnum preterijſſe nunquam viſus eſt.
Nec ab re quidem hos te reuoluturum non diffido, vtpote qui ab antiquiſ-
ſimis progenitoribus nobiliſſimũ ducas genus, Regni, Regiſque & reip.
ſtudioſiſſimis, qui conſilio ſuo domi non minus vtiles habiti ſunt, quam
fortibus armis foris ſtrennui, Perge igitur & literarum. & literatorũ amã-
tiſſime de purioribus diſciplinis & literatis (vt cepiſti) bene mereri.
Vale Pariſijs. 1519

¶ AD INCLYTVM AC CELEBERRIMVM CALABRIAE DVCEM ALPHONSVM ARAGONIVM SERENISSIMI FERDINANDI REGIS PRIMOGENITVM FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI PRAEFATIO IN LIBROS DE REGNO, AC REGIS INSTITVTIONE LEGE FELICITER.

MAXIMVM ONVS EX HOC CODICE
ſuſcepiſſe videor, Alphonſe ducum omnium for-
tiſſime, quum profiteor me his libris de Regno, ac
regis inſtitutione ſcripturum. Nam ſi verum eſt,
quod nemo inficiari poteſt, nullam ex omnibus for- Rex deo ſi-
tunis inter mortales, regia præſtantiorem inueniri milis,
poſſe, nullamque deo optimo maximo ſimiliorem,
quis negabit de ea literis præcepta dare arduum, ac perdifficile omni-
no eſſe, & ſummo ingenio, exquiſita doctrina, magnaque rerum expe-
rientia indigere? Xenophanis præterea ſententia animaduertenda eſt,
qui quum accepiſſet Empedoclem Agrigentinum dicere conſueſſe, per
difficile quidem eſt ſapientem hominem inuenire, verum (inquit) ſapi- Homo ſapiẽs
ens quandoquidem ſit oportet, quicunque ſapientem virum explorare vo- inuentu Ra-
luerit. Qua ex opinione conſequens eſſe videtur regem eſſe oportere il- rus.
lum, qui regni præcepta alijs pręſcribere voluerit. Hac quoque opinione
ductus Xenophon Socraticus Cambyſem patrem Cyrum filium inſti- Cyrus.
tuentem inducit, & regia præcepta præſcribentem. Et Alexander Mace- Alexander,
do documenta nouę militię a Philippo patre apud Oneſicritem accepit, Philippus.
Onerosum quippe, atque ſuperbum videri poteſt, profiteri ſe ſcribere
velle, qualem principem eſſe oporteat, Et precipue priuato viro, qui im-
perij prorſus expers, obſequioque addictus, vix ſibi ipſi, quid facto opus
ſit, pręſcribere valeat, Nec ſatis eſt, ad deprecandam inuidiam, dicere, ſtu-
dijs bonarum artium ab ineunte ętate in hanc vſque diem, multam, ac di-
ligentem operam dedi, ſemperque conatus ſum, ſi qua ex parte id aſſequi
potui, vt aliquid ad agẽdum, ac iudicandum præſtare poſſem. nihil enim
difficilius eſſe poteſt quam bene imperare, quodquidem quãuis doctri-
nę monitis plurimum adiuuatur, & decorem quendam, ac ſplendorem ac-
cipit, tamen longe maiores vires nanciſcitur a naturali quadam, ac prope
diuina ſyderum infuſione, & deinde a vernacula, atque domeſtica inſtitu-
tione & ab aſſiduo vſu, ac conſuetudine magnarum rerum, quæ quotidię
gerũtur, cũ in pace, atque ocio, tum in bello, & tumultu quam ab omnium
diſciplinarum præceptis, & eruditiſſimis ſapientiæ documentis.

Homo aniſmaliū ingraſtiſſimū.

¶MAGNA quidem res eſt hominibus imperare, cum ſit homo (vt
Xenophon ait) Animalium omnium in rectorem, ac cuſtodem ſuum in
gratiſſimum. Scita eſt enim vetuſtiſſima illa ſententi a, qua dicitur, LV
PVM auribus tenet, qui imperium gerit.

Cicero de oratore,
Phormio.
Annibal
Antiochus.

¶Proinde ſummopere in præſentia vereor, ne mihi idem accidat, quod
olim Phormioni peripatetico philoſopho non vulgari Cicero vſu veniſ
ſe refert, Nam quum Annibal Carthagine expulſus, Epheſum exul ad
Anthiochum regem tunc maximum veniſſet, pro nominis eius amplitu
dine inuitatus ab hoſpitibus ſuis fuiſſe dicitur ad eundem philoſophum
audiendum, & quum is non inuitus acceſſiſſet, audiuit illum orantem ali
quot horas copioſo ſermone de imperatoris officio, deque omni re milita
ri, quum tandem peroraſſet, omnes qui aderant illius facundiam admira=

Annibalis reſponſum de Phormione,

bantur, & ſummis laudibus efferebant. Tum interrogatus eſt Annibal,
quid de eiuſmodi homine ſentiret, hic penus libero ſermone ait, ſe deliros
ſenes plerunque alias vidiſſe complures. Sed qui magis quam Phormio
deliraret vidiſſe neminem, nec mediuſfidius, iniuria hæc ait Imperator
exterorum omnium fortiſſimus. ¶Quis enim æquo animo ferre poſſit
Græculum quendam in vmbraculis philoſophiæ ſemper educatū, qui
nunquam hoſtem viderat, nunquam bellicę tubę clangorē audiuerat, nun
quam caſtra attigerat, nūquam aliquod militare munus obierat, de impe=
rio rei bellicę coram Annibale diſſerentem, qui totidem annos cum Ro
mano populo omnium gentium victore ambiguo Marte certaſſet? Non
ne tibi ego quaſi alter Phormio ludibrio futurus ſum, quum has meas cō
mentationes legeris? in quibus ea recognoſces, quę tibi a teneris annis co=
gnita extiterunt, & vernacula diſciplina quaſi peculiaria. Habes enim ex
domeſtica inſtitutione regnandi rationem, exempla omnium virtutum,
& integram, atque abſolutam rei militaris ſcientiam. Vnico aſclepiadeo
verſiculo plane ſe laudaſſe putauit, Lyricus noſter Flaccus virum illum
ſummū, atque illuſtrem, & Auguſti Cæſaris comitem in rebus totius or
bis terrarū gerendis, quum ait ode prima. lib. primi Mæcenas atauis edi=
te regibus, Quaſi nihil ei virtutis, ſapiētię, glorię, ac dignitatis deeſſe poſ

Ferdinandus,

ſit. qui genus ſuum a veteri, ac longa regū progenie ducit. Pater tuus Fer
dinādus conſilio, prudentia, fortitudine, atque omni virtute reges omnes
ſui temporis antecellit, regnatque ſumma cum dignitate ac gloria in hac
magnę heſperiæ regione, vt ait mantuanus poeta, quæ ſemper in vniuerſa

Alphonſus,

Italia difficillima dominatu habita extitit, auus autem tuus Alphonſus
Cuius nomine tu quoque nuncuparis, regum fuit rex, vt ex veteri cōſue=
tudine loquar, & nō modo auitis regnis magna cū dignitate ſucceſſit, ve=
rum gratia, virtute & armis noua quoque adeptus eſt, deque omni homi
num genere optime meritus, alter Magnus Alexander gloria, ac magnifi
cētia ab omnibus mortalibus, dū vixit habitus eſt, poſt obitum vero om=
nium ſuffragijs diuus nūcupatus, & in diuinū numē relatus eſſe creditur
¶Quid autē de te loquar? vereor equidē te ipſum tibi legendū præbere,
& quaſi in os (vt dicitur) laudare ne adulator, aſſētator ve eſſe videar, aut
gratiæ,

gratię,benignitatis,liberalitatis ve captator. Tu recta maiorū tuorū veſti
gia terēs, nō ſolū Iulij Cæſaris q̃ vnus in ſe omniū Imperatorū,ac ducū Iulius Cęſar.
virtutes cōtulit.imaginē ante oculos ſemꝑ tibi prefers,& eā tanquā ſpe=
culū intueris,verū ſingulorū quorūque illuſtriū Imperatorū,ac regum
ꝓprias,& quaſi peculiares laudes aſſequeris. Tu Q.Fabij Maximi cir Q.Fabius.
cūſpectam ſapientiā imitaris,ſuperioris Affricani expeditā celeritatem Aphricanus
Minoris ſubitū cōſiliū in rebus improuiſis, Aemylij Pauli rationē, ac maior.
diſciplinā, marij ꝑſentē,corporis vim,animique fortitudinē. Quinetiā Aphricanus
ab exteris Alexādro,Annibale,Pirrho,alijſque cōpluribus ea ſumis,quę minor.
rebus tuis optime cōducere tibi videtur,& vſui tuo eſſe opportuna. Te= Aemylius
ſtis ſit Thuſcia,q̃ in te ferentē auxiliū innoxijs amicis,ac ſocijs tuis Se= Paulus.
nēſibus cōciuibus meis vidit vniuerſę pene Italię exercitū irruentē,quē Marius.
nō modo paruo admodū tempore attriuiſti,verū collatis etiā ſignis pro= Alexander.
fligatum afflixiſti. Caſtra quoque,ad q̃ fugati hoſtes confugerant,vi & ar Annibal.
mis magno impetu expugnaſti,quibus e veſtigio direptis, atque incenſis Pirrhus.
reliqui hoſtes,qui euaſerant,in abruptum atque excelſum montem natu= Thuſcia.
ra,atque omni humana opera munitiſſimū ſe cōtulerunt, nomē mōti Po Senenſes.
dio imperiali ab excellētia fuerat,quādo(vt omnes accolæ,indigenæque Alphonſi ge
teſtantur)in omni ſuperiori æuo nullis humanis virib⁹ expugnari vnquā ſta.
potuerit. Tu vero ab eo nō modo hoſtem exturbaſti,verum ceſum,ac vi Podius impe
ctum paſſim in vicina oppida profugere cōpuliſti,victorque ſtrenue per rialis.
uadens frumentum,arma,cōmeatum,impedimenta,& omnē hoſtilis ex
ercitus ſarcinā militibus diripiendā permiſiſti,murales machinas,lapidū
validiſſima tormenta,diuerſi generis baliſtas,& nonnulla militaria ſigna
partim tuis,partim ſocijs auxiliaribus,quaſi virtutis pręmiū,dono dedi=
ſti,vt ꝑpetuo poſteris ſeculis huius celeberrime victoriæ monumenta
ſeruarent,virtutiſque teſtimoniū afferret. Quinetiā victoriam nihilo ſe
gnius proſecutus cōplura hoſtiū oppida,atque caſtella ingenio loci,omni
que humana munitiſſima,& multis,ac ſtrenuis defenſoribus firmata,nō
per proditionē,aut dolum,ſed per virtutem,ac ſtrenuā celeritatem expu=
gnaſti,nōnulla etiā propter oppidanorum perfidiam funditus euertiſti.
Nec vllis viribus,aut potentia ferme totius Italiæ a tā præclara,atque in=
dubitata victoria auerti,aut abduci potuiſti. Niſi callido,vafro,atque im
pio cōſilio Sultambaſius,Parthorum,Theucrorum,ac totius Aſiæ,par Sultābaſius.
tiſque Europę potentiſſimus rex,ſuaſu etiā quorundā Italorum,qui ſibi
ipſis formidabāt,maxima,atque improuiſa claſſe,& numeroſo Barbaro=
rū exercitu Hydruntem vrbē opportunā admodū ad inferendum Italiæ Hydrus.
bellū,& Salentinorū,Leuteruiorūque extremam pene imperij tui oram
ſubito,improuiſo,atque inopinato cōcurſu,ꝑ duces,ac legatos ſuos celeri
ter inuaſiſſet,hæc repētina Barbarorū corruptio tantū terroris,tantūque
cōſternationis nō ſolū Salētinis,Iapigib⁹,Calabris,Apuliſque icuſſerat,
verū vniuerſis iferioris Italię populis,vt q̃ſque ſibi extrema formidaret,
& cūcti cōmuni terrore ꝑciti paſſim exclamarēt,actū prorſus de re Itala
eſſe,niſi tucum vniuerſo exrecitu tuo ab Hetruria celeriter aeuocatus,

Ferdinandus. ſubitā opem, atque auxiliū laborantibus tuis afferres, Quicūque enim a
Ferdinādo rege inclyto patre tuo illuc mittebanƭ, ſiue in ſubſidiū vicina
rum vrbiū, pręſidiūve vltro confluebant, quāuis viri fortes, ac ſtrenui eſ-
ſent, & rei militaris, ac totius bellicę diſciplinę gnari, ac periti, tamē quā-
primū victi, fuſique cędebanƭ, trucidabanƭque, ſiue in turpem fugā con-
uertebanƭ, id accidebat, ſiue dolo atque inſidijs hoſtiū, ſiue ęquitū celeri-
tate, equorū ve alacritate, a quibus præuertebanƭ cataphracti, pręcipue no
ſtri, quum hoſtes omnes expediti eſſent, & leuiter armati, & curſu prædā
Parthorum mos militaris aut fugā meditarētur, more veteris Parthicę militiæ. Quo nouo genere
pugnæ noſtri facile ſuccūbebāt, aſſueti potius forti animo decernere, quā
accipitrū inſtar hoſtē euolādo ferire. Accedebat etiā huic terrori ſœuitia
Barbarorum immanitas. atque immanitas Barbarorū, qui tā dira inſolentia inſultabāt, tantoque fu
rore graſſabantur, vt neque ſexui, neque ætati parcerent, & captiuos iner
mes, atque imbelles omnes paſſim ſine diſcrimine vllo iugularēt, arma-
tos vero omni fœditatis exēplo trucidarent. Nec promiſſa aut fidem con
Parthi fallaces. ceptis verbis, datā vnquā ſeruabāt. Solēne enim apud Parthos ſemꝑ fuit
fidē, ac iuſiurandū hoſti datū nunquā præſtare, fallendū cōtra ſe arma fe
rentem eſſe, in prouerbio habēt, ignaui ſiquidē, atque effœminati homi-
nis eſſe putāt, quippiā deorū metu agere, aut honoris, decoris ve gratia vti
litati cędere, His miſerabilibus querelis horrēdiſque clamoribus Ferdi-
nādus cōcitus, te quāprimum ex Hetruria e medio ſcilicet victoriæ cur
ſu, literis, ac nūcijs reuocauit, quaſi alterū Annibalē, vt oppreſſæ patriæ
ſubuenires, quum nullę alię vires præter tuas ſatis eſſent, ad extinguendū
tā tetrum ac dirū totius regionis incendiū. Tu vero agnito præcipiti, ac
manifeſto rerū diſcrimine, tanta alacritate properaſti vt euolare potius,
quā excurrere videreris, Agnito celeri, ac maturo aduētu tuo. Barbarorū
Agameus. dux Agametus, vir celer & induſtrius, quum cerneret vires ſuas impares
tuis eſſe, hyems enim iā appetebat milites ſuos omnes, qui antea paſſim
vagātes omnia ferro, igneque vaſtabāt intra munimenta, q̄ tutiſſima pa-
rauerat, ad hydruntē cōpulit. Ipſe autē futuro bello proſpiciēs, celeri claſ
ſe cōtracta ad nouū delectum, nouāque militiā ſcribendā e Macedonia,
atque omni Aſia, ac Græcia celeri curſu maturabat, ſperans ſe nouo vere
maximas copias in Italiā transmiſſurū. Tu quidē eius rei per explorato
res, ac tranſfugas certior factus, eū iā celerem curſum cū omni claſſe ſua
Saſon inſula. properantē, per triremes, atque actuarias naues tuas, quas paratas ad eiuſ-
Epirus. modi opportunitates. ſemꝑ habebas, Saſonē paruam, ac deſertā inſulam
Brūduſium. (quæ media inter Epirum, Brunduſiūque interiacet) magna ac fœlici vi
Agametus. ctoria ſuperaſti. Nā ex tāta claſſe ſolus Agametus cum vno per exiguo
Myoparo nauigij gen' eſt. Myoparone euaſit, reliquæ omnes eius naues, vel a tuis interceptæ, vel
in mari cum omnibus vectoribus demerſæ perierunt. Qua ex re ani-
mi Barbarorum plurimum deiecti ſunt, tuorum vero valde ad ſpem vi-
Hydrus obſidetur. ctoriæ erecti. Ineunte deinde vere, vt primum per tempus licuit,
coactis vndique viribus ac, copijs tuis quas per hybernum tempus
otipme inſtruxeras, Hydruntem terra, marique obſediſti, & quam-
uis milite.

uiſ milite re frumētaria, commeatu miſſilibus, atque omni tormentorum genere affatim abūdaret, & obſeſſi rem neutiquā ſegniter agerent, adeo vt eruptione facta ſępe cū tuis acrem pugnam inirent, attamen eoſdem attritos viribus, atque omni expectatione fruſtratos intra paucos menſes ad turpem, atque ignominioſam deditionem cōpuliſti, tam etſi efferato animo erant, nihilo indigebant, & obſidionē ad tertium vſque annum ferre potuiſſent. Ob cuius rei meritum omnis Italia Gramineam coronam iure optimo tibi deberet, quam olim Fabio Maximo tāta cum gloria detulit, quum per eius virtutem, ac ſapientiam a punico exercitu euaſit. Tua enim fortitudine ſolertia, atque induſtria eandem non modo a formidabili bello, verum a diræ ſeruitutis iugo liberaſti. Sed tamen nemo tibi eripiet hoc dignitatis, famę ac glorię pręmiū, quod omnium mortalium rumore aſſecutus es, vt omniū ducum, atquę imperatorū noſtri æui fortiſſimus, ac celeberrimus habearis, poſſiſque iudicio omniū cum quouis vetuſtiſſimo de virtute, ac dignitate certare.

Graminea corona.
Fabius Maximus.

¶Sed nō eſt conſilii mei hoc loco res præclaras a te geſtas domi, militięque recenſere, ne modum pręfationis excedā, aliud quippe volumen exigunt, ſatis ſuperque mihi fuerit oſtēdiſſe, non vt te doceam, hos meos libellos te nouiſſe, ſed vt abs te ſciam (ſi per clementiā, atque humanitatem tuā licebit) ecquid in his meis lucubrationibus, probandū tibi eſſe videatur, aut aliqua ex parte laudandū, quoto enim cuique accidit, vt de ſeipſo recte iudicare poſſit? hebeſcit ſepenumero ingeniū in nobis, Et vt humanus oculus cū alia peracute intueatur, ſe ipſum tamē omnino ignorat. Cerno equidē Iulium Cęſarem virū Romanorum pene omniū elegantiſſimū libros ſuos de ratione latinę lingue ad Ciceronē inſcripſiſſe, nō quod eum docere, aut inſtituere vellet, quem optime de latino ſermone optime meritum, & de omni eruditione eſſe dicebat, & Romanę orationis principē appellabat, verū, vt iudiciū illius ſcrutaret, noſceretque, num libri, quos nuper ſcripſerat, edendi, an exigendi eſſe viderentur. Eadē etiam ratione (vt opinor) M. Terētius Varro vir ſummo ingenio, exquiſitaque doctrina libros ſuos de origine latinę linguę ſimiliter ad Ciceronem ſcripſit. nō vt eū moneret, Cui maximam auctoritatem deferebat, & oratorum omniū principē eſſe putabat, ſed vt illius ſententiā ſciſcitaretur, iudiciūque eliceret, quo liberius libros ſuos, ſi ab eo probarētur ederet, & cogitationes ſuas cōſultius, manumitteret. Hos igitur libellos meos, nūquā manumittēdos, emācipandos ve eſſe opinabor, niſi tu prius eoſdē in tutelā odoptionem ve ſumpſeris, edixeriſque edendi ne an Orco damnandi eſſe videantur. Quod ſi eos dimittendos ſtatueris, ſuęque ſorti credēdos patrociniū eorū vt accipias opus eſſe arbitror, vt a calūnia facilius euadāt & a liuore, atque inuidia ſint tutiores, precioſiora ſiquidē ſemꝑ illa habētur, quæ e ſacrarijs delubris, templis, principum ve penetralibus eruuntur. quā quæ ex priuatis domib⁹, inopūque diuerſorijs exeūt. Sic quoque lapilli ac gēmę pluris veneunt, que a diuitibus atque opulentioribus ſunt quam quę a pauperibus, ac tenuioribus.

Iulius Cæſar libros de linguæ latinæ ratione cur Ciceroni dicauit.
M. Varro libros de ligua latina cur ad Ciceronem ſcripſit.
Cicero.

Nero. Poppeia. Succinus color. Succina gemma. Cur principibus opera ſæpius dicantur. Simile.

¶ Principum preterea gratia in paruis etiam rebus ſtudium, ac fauorem populi cōciliare ſolet, & quę minora ſunt longe ampliora reddere. Imperator Nero Poppeiam virginem decore, atque forma præſtantiſſimam, quam deinde vxorem duxit, ad inſaniam vſque adamauit, et illius Capillos crebris ſermonibus laudabat, verſibuſque ad Cytharam ſcite cantabat, quod ſuccini coloris eſſent. Fuit enim Nero (quod nemo inficiari poteſt) oratione, poemate, ac muſica præclarus, hac quidem opinione ductæ puellæ omnes Romæ, & in omni Italia eo tempore eiuſmodi colorē magno ſtudio affectabant, non modo in coma, & capillo. verum in reticulis, anulis, & in omni genere ornamentorū, qua ex re ſuccina gemma, quę paruo antea eſtimabatur, magno deinde liceri ex vniuerſo terrarum orbe cæpit, quando maximo omnium principi grata erat. Sic hæ noſtræ meditationes, ſi tibi iucundæ fuerint, plurimos fautores habebunt.

¶ Sed vt ad exitum hunc ſermonem meum perducam, nihil aliud cauſę eſſe duco, cur philoſophorum multi, & oratorum, ac poetarum quamplurimi opera ſua regibus, ducibus, imperatoribus ve inſcribāt, niſi vt priuati omnes eadem ab illis accepta carius legant, ſanctiuſque venerentur.

¶ Vt enim auidi atque furaces homines, rapaces manus, a ſacris rebus longe magis abſtinent, quam a prophanis, ſic ęmuli obtrectatores, ac procaces homines linguas ſuas diligētius, cautiuſque comprimunt ab illis quorum ſtudia atque induſtriam maximi, ac potentiſſimi vindices tuentur.

¶ AD INCLYTVM AC MAGNANIMVM CALABRIAE DVCEM ALPHONSVM ARAGONIVM SERENISSIMI REGIS FERDINANDI PRIMOGENITVM FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER PRIMVS DE REGNO ET REGIS INSTITVTIONE.

¶SIT NE EIVS VIRI QVI DE REP. SCRIPSERIT, DE VNIVS ETIAM PRINCIPIS DOMINATV TRACTARE, TITVLVS PRIMVS.

NOVVM, ET ADMIRATIONE Fortaſſe dignum plęriſque videri poterit, vt qui paulo ante pręcepta ciuilis inſtitutionis nouem tradiderim voluminibus, Nunc de regno ſcribere aggrediar; Quaſi non eiuſdem viri ſit officium, qui rem publicam laudauerit, extulerit, probaueritque, vnius etiam principis dominatum admirari, atque efferre, Nec deerunt, qui dicant pugnantia hęc inter ſe eſſe, neque ſatis cōſtanter ab vno, eodemque pręcipi poſſe. EXEMPLVM quoque Platonis, ac Xenophontis in medium afferent, qui quum ex eodem ludo eademque diſciplina profecti eſſent, ęmuli tamen, ac diſſidentes, inter ſe ſimultates exercuerunt. Et alter ciuilem ſocietatem commentus eſt, alter autem Cyri perſarum regis diſciplinam ſcripſit. Et vterque eorum ſeorſum ſuo ſtudio delectatus, alterum contempſit, quibus quidem reſpondēdum eſt, Libera hominum eſſe iudicia, & poſſe quempiam alterum laudare ſine alterius vituperatione, vel vtrunque etiam, ſi placuerit, probare Hanc tamen quęſtionem paucis abſoluit diuinus dicēdi, ac ſentiendi pręceptor Plato, libro quarto de ciuili ſocietate, his fere verbis, dico equidem vnum reipublicę eſſe modum, qui bifariam diuidetur, Nam ſi vir vnus optime imperat, tunc regnum nuncupabitur, ſin vero plures tūc optimatium reſpublica, Nihil enim de ratione, ac virtute admonebitur, vnus ne, an plures multitudinem recte gubernent, Hac opinione ductus ſamius Pythagoras commentarios peregregios reliquit, in quibus & de re publica, & de regno ſimul ſcriptum erat, Quos quidem ſummo ſtudio per epiſtolam ab Archita Tarentino illius diſcipulo rogauit Plato, cui, quum eos deinde accepiſſet, gratias egit peringentes, & eoſdem ſummis laudibus extulit, Ariſtoteles quoque vtrunque munus complexus, & ciuilia documenta tradidit, & ad Philippum Macedonum regem præcepta regni ſcripſit, Eius quoque diſcipulus Theophraſtus præceptoris terens veſtigia, libros de re publica edidit, & de regno etiam ad Caſſandrum præclara volumina exarauit, Idem ante eum effecerat Xenocrates Calcedonius, qui populares inſtitutiones tradiderat, & de regno ad Alexandrum pręſcripſerat, Antiſtenes quidem Cynicus regia quoque, & ciuilia pręcepta docuit, ſicut Cleantes zenonis diſcipulus, qui libros ad Ptolemæum de regni ratione miſit, & remp. Lacedęmoniorum literis commendauit.

Cyrus. Plato Regnum. Ariſtocratia. Pythagoras Architas. Plato Philipp' rex macedonum. Xenocrates. Antiſtenes.

¶ Non igitur hoc mihi vitio dandum erit, ſi vtrunque tentauero, quum poſſim ſuperiores teſtes, & complures etiā alios citare, qui identidem quoque factitarunt. Sed hanc diuerſitatis opinionem maxime auget varia gē

tium conſuetudo,vix enim fieri poteſt, vt qui ſub regibus diutius viue-
re conſueuerunt,paruo temporis momento ciuilem ęqualitatem,a qua lō
go vſu alieni ſunt,ferre valeant. Sic alia ex parte qui annuis magiſtratibus
parere adſolent,& parendo,imperandoque vices ſeruant,nō poſſunt ęquo
animo vnius principis dicto auſcultare. Et ſic quiſque populus ſuo viuen
di ordine contentus alios ſpernit,ne dicam odio habet.

¶ Cappadoces quum apud eos regia progenies extincta eſſet, oblatam a
Cappadoces. Romanis libertatem abdicauerunt, & Ariobarzanem regem alienigenā
Ariobarzanes optauerunt,vt qui affirmarent ęquo inter ſe iure neutiquam viuere poſſe.
Athenienſes. Athenienſes autem contra, Extinctis enim regibus quamprimum popu
larem ſtatum conſtituerunt. Et quenquā variante fortuna nunc a regibus
tenerentur,nunc autem a Tyrannis, tamen ad conſuetam remp. ſemper
rediere.

¶ Sunt etiam nonnulli,qui adeo peruicaciter in ſuo viuendi præſcripto
perſeuerant,vt inclinante etiā fortuna nullis conditionibus, nulliſque pol
licitationibus abduci poſſint, malintque extrema omnia experiri, quam
Crœſus. propoſitum vitę genus mutare. Crœſus Lydorum, Babiloniſque rex,qui
Solon. iuſticiæ,ac clementiæ laude non caruit,quum accepiſſet Solonem, vt Pi
Piſiſtratus. ſiſtrati Tyrannidem fugeret, patriam reliquiſſe,& incertis ſedibus vaga
ri,eum humaniſſimis literis rogauit,vt ad ſe pergeret,ſecumque regni ha
Solonis ep'la ad Crœſum benas moderari vellet, Ad quem Solon ad hanc ſententiā reſcripſit. Am
plector rex inclyte maiorem in modum beniuolentiam in me tuam,&
per immortalem deum,niſi mecum ſtatuiſſem illic degere, vbi commu
nis libertas ageretur,mallem apud te in tuo regno vitā ducere,quā Athe-
nis Piſiſtrato violenter Tyrannidem exercente. Sed gratius illic ex inſti
tuto meo ago vbi ſunt omnibus pariter ęqua,ac cōmunia iura, Vale.

Cato ¶ Quid durius,aut ſeuerius Catone,qui maluit ſibiipſi violentas manus
afferre,quam clementiſſimo victori aliqua ex parte cedere ac ſolitum vi
tæ ſuæ genus, Stoicamque ſententiam pręterire? Atqui incertū mihi om
nino eſſe videtur,laudis ne plus,an vituperatiōis attulerit hęc mors Mar
Cicero. co Catoni. Et ſi Cicero eā eloquentiæ laudibus extulit,exemplum tamē
neutiquam imitatus eſt. Et illum ſecutum eſſe fatetur præſcriptum du-
rioris vitę,ſe autem ab ineunte ætate mollius ſemper vixiſſe. Quæ qui-
dem verba non tantum mihi excuſationis cauſa dixiſſe videtur Cicero,
Iulius cæſar. quam quod vim ſibiipſi Catonem attuliſſe minime probauerit. Iulius
vero Cæſar duabus elegantiſſimis orationibus Catonis laudem refellere
nō dubitauit, & ſœuiam,ac ſanguinariam illius ſententiā improbare, ſed
hanc paleſtram declamatoribus inter ſe luctantibus relinquamus,nos au-
Temiſtocles. tem ad pręſcriptam rationem reuertamur. Themiſtocles quidem ſecus
Xerxes. egit. Nam poſt gręcorum ſuo ductu,atque conſilio victoriam cōtra Xer
xem perſarum regem,qua nullum maritimum pręclarius facinus, neque
Simonides. a Grecis,neque a Barbaris geſtum vnquā fuiſſe Simonides teſtatur, poſt
multa etiam inclyta in republica eius geſta, quum cerneret emulos ſuos
Athenis pręualuiſſe,& ſe indigno exilio multarum ,nihil amplius cum

ingrata

ingrata patria agendũ ſtatuit, Sed in regno potius eſſe agendũ. Proinde ad Xerxem, cui pauloante acerrimus hoſtis fuerat, ſe contulit. Maluitque an cipiti inimici fidei, ac barbaro regi ſe committere, quam durius quippiã in ſe ſtatuere, aut reconſiliatę patrię gratiam expectare.

¶ Xerxes autem, qui Themiſtoclis virtutem, atque excellentiam plane nouerat, illum gratiſſimo hoſpicio accepit, & maximo in honore habuit, rogauitque vt obliuiſceretur ſe exulem eſſe, & reliqua ab eo ſumma expectaret. Egit gratias regi honorificis verbis Themiſtocles, & aliquid quo modeſte degere poſſet & familiam parce educare ab eo rogauit. Tum rex beneficentiæ, ac liberalitatis non inſcius tris illi vrbes opulentiſſimas dono dedit. Myum imprimis vnam ex duodecim Ionię vrbibus, pecoris, ac pabuli feraciſſimã, quam in obſoniũ ſe ei dare dixit. Magneſiam vero in panẽ, abundat enim optimo, ac candidiſſimo frumento. Lampſacum aũt in vinum. Erat enim Lãpſacus inſignis ciuitas, & ſtudijs literarum dedita in qua diutius diuerſatus eſt Epicurus, adeo vt a plęriſque Lãpſacenus crederetur. Eiuſdem vrbis ſubiecti colles mari imminebant, & multum, ac ſuauiſſimum ferebant vinum, vixit quidem diutius Themiſtocles in eo regno gratus regi, & cõpluribus, illuſtribus viris & cum ex rebus humanis exceſſiſſet, magneſiæ ſummo cum honore ſepultus eſt. Xerxes Themiſtocles exul. Xerxes themiſtocli tres vrbes dono dedit Myum. Magneſia. Lampſacus. Epicurus Themiſtocles vbi ſepultus.

¶ Sed illuc redeat ſermo vnde defluxit, Licebit mihi ſine reprehẽſione de regno ſcribere, quamuis libros de ciuili ſocietate ediderim. Nec male dici, aut ęmuli formidandi ſunt, quos, qui metuunt, nihil literis commendabunt. Sed taciti ignotique omnino moriẽtur, vt fecit Hippaſus Metapontinus, qui cũ eſſet Pythagoricorũ omniũ diſertiſſimus, doctiſſimuſque, veritus adeo eſt obtrectatorum calumniam, vt nihil ſcriptũ reliquerit, vt ait Demetrius. Eodemque pudore percitus Pirrho, & cõplures alij doctiſſimi viri miro ſilentio tacuerunt. Et vt detractorum ſuorum male dicta vitarent obliuionẽ ſui nominis ſecum traxerunt. Nec admirãdum quidem eſt. RECTA enim ingenia verecundia debilitat, peruerſa autẽ audacia confirmat. vt eſt in veteri ſententia. Nec ſperandum eſt quempiam eruditorũ hominũ ab inuidis intactũ eſſe. Cernimus enim Homerũ qui conſenſu omniũ ſcriptorũ cunctis mortalibus fœlicitate ingenij pręſtitit. In vita ſua Sagarim, poſt obitũ aũt Xenophontem, & zoilum Macedonem ęmulos habuiſſe, Heſiodo quidem cũ Cecrope viuo certamen fuit, poſt mortem vero idem Xenophanes maledictis eũ proſecutus eſt. Simonidi cum Thimocreante etiam contentio fuit. Et Pyndaro cũ Amphimene. Sed quid poetas memoro, quorum aliquando ſcripta ſuſpecta eſſe poſſunt? Quid philoſophorum princi pes? qui aſcribũt quęneque ad ſingulos pertinẽt, neque moleſta cuipiã eſſe debẽt, nõne maledici illos ad viuũ vſque Lacerarũt, Thaleti Pherecides obtrectator extitit, vt Biãti Sylurus Prienęus. Et Pittaco Antimenides, & Anaxagorę Soſibius, Credimus Pythagorę, aut ſocrati ęmulos defuiſſe. Quorũ alterũ Cydõ, & Onata. Alterum Antiochus Lemnius, & Antiphon maledictis inſectat' ẽ. Eubulides Ariſtoteli inſenſus fuit, vt Alexinus Elienſis zenoni. Timidi parũ proficiunt Hippaſus Pirrhus. Inuidiã, eruditorũ nemo vitauit.

¶ Sed ne in

¶Sed ne in nominibus recenſendis ambitioſior eſſe videar, ſic ſtatuo neminem paulo clariorem in ſtudijs bonarum artium extitiſſe qui a plagis, vibicibuſque inuidię omnino expers euaſerit. Nos vero ęmulis, maliſque detrectatoribus relinquamus, vt ſuo liuore tabeſcant, ſe ſeque perpetuo mœrore vlciſcantur. Sequamur igitur curſum operis noſtri. Deo optimo maximo beneuolente, vt priſcis verbis in preſenti ſententia vtar.

¶POETAS OMNIVM PRIMOS MORALEM PHILOSOPHIAM INDAGASSE, DE QVAE EA VERSIBVS SCRIPSISSE.

¶TITVLVS SECVNDVS.

Poetica antiquiſſima diſciplinarum

VIVENDI RATIONEM QVAM moralem, ciuilem ve ſapientiam licet appellare, primi omniũ mortalium priſci poetę indagauerũt. Fuit enim poetica antiquiſſima diſciplinarum omnium, quę literis cogitationes ſuas cõmendauerit, quęque docuerit, quęcunque ad veram virtutem, hominumque mores, atque affectiones attinent. Et res gerendas cum gratia, ac iucunditate commiſceret. Hoc & Strabo refert, & Gręci omnes ſcriptores teſtantur. Hęc quidem ſibi Muſicen (vt animos hominum alliceret) ſociam aſciuit, verſumque dimenſa ē, vt cantu, Cythara, Lyra, tibiarũque modulis, agreſtes illos, ac rudes hoies ad virtutem communiatemque vitę, & officiorum inter ſe viciſſitudinem formaret.

Soli poetæ ſapientes

¶Proinde vetuſtiſſimi ſolos poetas ſapientes eſſe arbitrabãtur. Eiſdemque liberos ſuos erudiendos tradebãt, vt qui illos viros bonos eſſe experirentur, atque omni probitate inſignes, Nam poeta bonus nequaquã eſſe poteſt, niſi prius vir bonus exiſtat. Et ſic poetę ſe morum magiſtros, & humanæ vitæ emendatores eſſe profitebãtur. Suis nãque carminibus quũ viros claros laudant, virtuti meritam gloriam exhibent, & ad imitandam viuendi rationem iuuenes excitãt, vt virtutem capeſſant & laboribus ſubeundis promptiores, alacrioreſque reddantur.

¶Hæc Poetica ratio quũ primum proceſſit in medium. Libenter ab optimis viris accepta eſt. & ab oibus cõprobata. Diutius quidem Poetarum carmina ꝑ ora hoim voluebãtur, & in ſacris deorum cõuiuijs, epulis, magniſque celebritatibus canebãtur. Adeo vt nihil memorię hoim, niſi poeticis numeris ſcriptum mãdaretur. Sed qui deinde ſecuti ſunt, Cadmus videlicet, Pherecides, & hecatęus reliquis poeticæ ꝑtibus ſeruatis verſũ, numerumque ſoluerunt. Et ſic oratio pedeſtris inuenta eſt abſque numero, quaſi ab excelſiore loco, vel celeri curru in planiciem decurrat, vt cretenſis refert Strabo. His vtique principijs fluxerunt, hi auos primo ſapientes, mox mitigato nomine ſapientiæ ſtudioſos veteres appellarunt. Nam multis ſeculis ante eos Poetæ de deo, de rebus cœleſtibus, de natura rerum, de moribus, de ciuili ſapientia, de ratione, ac

Cadmus
Pherecides
Hecatæus
Oratio pedeſtris.
Strabo lib. i, geographiæ.

ſermone

ſermone tractauerunt, non modo Homerus, quẽ Pythagoras, Plato, Ariſtelotes, zeno, & alij philoſophorum principes, quaſi fidiſſimum rerum ſuarum teſtem ſępe numero inducunt. Verum complures alij qui ante Homerum atque Heſiodum cecinerunt, vt Linus, Philammon, Thamyras, Amphion, Muſeus, Demodocus, Phemius itacenſis, & complures alij. Quo in numero Sibylla etiam habenda eſt quæ virginitatis merito diuini conſilij particeps, & dici, & eſſe meruit,

Homerus.
Amphion
Sibylla.

DE RERVM CIVILIVM DIFFERENTIIS VNIVS VIRI PRINCIPATVM RELIQVOS OMNES ANTEIRE. TITVLVS TERTIVS.

SI QVIDEM POETAE MAIORem philoſophiæ partem circa principum vitas, ac mores verſari opinati ſunt, & rerum ciuilium differentias ab ipſis principibus in tris partes diſcreuerunt, vt eſſet regnum principatus vnius, qui cõmodum quęrat eorum, qui ab eo reguntur. Et hãc ſpeciem duabus reliquis prętulerunt. Secunda autem ſit optimorum ciuium poteſtas qui ad virtutem omnia dirigunt, hanc Gręci ἀριστοκρατίαν vocant. Nam Politia generale nomen eſt, & vnam quanque ciuilem adminiſtrationem ſignificat. Tertia vero eſſet popularis ſocietas, quę ad iuris ęqualitatem tendit, multitudini ſtudet, Libertatemque ſibi pręficit. Horum ſtatuum quiſque dum recte geritur, ſuàm habet laudem, quum autẽ pręuaricatur, & a ſe ipſo diſcedit, Tuncin manifeſtam labem incurrit, Nam ſi rex oblitus vtilitatis eorum, quibus pręeſt, proprium duntaxat quęrit commodum, ſibi ſuiſque ſtudet. Iuſticiam negligit, voluntati inſeruit, Tunc a dignitate ſua diſcedit, Fitque manifeſte Tyrannus, qui rectum tranſgreditur, & ab omni virtute ſecernitur. Optimates vero cum in ſuo præſcripto non perſeuerant nec conſtanter virtutem comitantur, ſed ea neglecta diuitijs, atque opibus inhiant, tunc quamprimum in paucorum potentiam concidunt, quę Ολιγαρχια dicitur, & paululum quippiam differt a Tyrannide. pauci enim ſunt opulentiores illi, qui dominãtur, & multitudinem formidant. Proinde vt ſibi ipſis caueant, ſœuitia, & omni immanitatis genere inſultant. Atqui potentia illa, quę multorum damno, ac periculo exercetur, diuturna eſſe non poteſt. Popularis autem ſtatus cum ab ęqualitate illa diſcedit, quam mitiſſimo verbo Gręci ισονομιαν appellãt, quumque aut nimis vni viro defert, aut multitudini nimis indulget, in alterutrum vt incidat opus eſt, aut in Tyrannidem, quum vir ille populari aura ſuffultus nimis extollitur, aut ĩ plębeiũ dominatũ, quũ plębs nimiũ ſibi arrogat, quo nihil deteri⁹ eſſe põt. Plębs enĩ ſicut humiliter ſeruit,

Tres rerum ciuilium ſtatus.
Regnum
Ariſtocratia.
Politia
Democratia.
Tyrannus
Optimates
Oligarchia
Popularis ſtatus
Iſonomia
Plebeius dominatus.

liter ſeruit,quum durioribus habenis comprimitur,ſic vbi frenum reſpu=
it,inſultat admodum,ſeſſorem deturbat,& iniuſte,crudeliter, ſœuiſſime
que dominatur. Hanc præuaricationem plæbeium dominatum appella
mus,quando ad inopum tantummodo vtilitatem ſtatus deducitur,magi=
ſtratus omnes ex plæbe creantur, reiectis hominibus, virtute præſtanti=
bus,nobilioribus,opulentioribuſque.

Popularis ſtatus a plębeio differt vt genus a ſpecie.

¶Hoc loco monendi ſunt nonnulli,qui falſo opinantur popularem ſta=
tum & plębeium vnum,& eundē eſſe,quum ſint diuerſi,& popularis ſta
tus vna ex tribus ſpeciebus ſit adminiſtrādarum ciuitatum,quas philoſo
phi omnes probant,vt in ſuperioribus,dictum eſt. Plębeia autem guber
natio trāſgreſſio,exceſſuſque ſit,& ſuperioris pręuaricatio, Qui vero ali
ter ſentiunt,falluntur in nominis interpretatione,dicitur enim gręce Δη=
μοκρατια & Δημοσ populum,non plębem ſignificat,Vnde hæc duo verba
manifeſte diſcernuntur,vt Caius iureconſultus clare indicat, in titulo de
verborum ſignificatione. Et manifeſtius patet in libris inſtitutionū, vbi

Plæbs. Populus.

de iure naturali,gētium,& ciuili tractatur. His verbis. Plębs autem a po
pulo differt,quo ſpecies a genere. Nam appellatione populi vniuerſi Ci
ues ſignificantur,connumeratis etiam patricijs,& Senatoribus. Plębis au
tem appellatione,ſine Patricijs,& Senatoribus cæteri ciues ſignificantur
Patet etiam hoc. Nam cum romana plębs quōdam a patribus ſeceſſit. Iu
ra quædam condidit,quę poſt conciliationem a populo accepta ſuadente

Hortenſius. Plæbeſcita. Tribuni plębis. Lacedęmonij. Ephori. Theſeus.

Hortenſio priſco pro legibus habita ſunt. Et plębis nomen ſeruauerunt,
dictaque ſunt plębiſcita. Quinetiā Tribuni illi,quos ſibi in mōte ſacro
plębs creauit,Tribuni plębis nūcupati ſunt,quorū auctoritas ampliſſima
fuit,vt plębē a ſenatoribus tueri poſſent. Similis magiſtratus fuerat apud
Lacedæmonios eorum,quos Ephoros appellabant,ſingulas quaſque ha=
rum ciuilium ſpecierū experti ſunt Athenienſes, tā rectas,quam etiam
deprauatas. Nam prius regali tenębantur imperio,quorum primus The
ſeus vrbem mœnibus ſepiit,& vagos per agros ciues in vnum compulit.
Et quāuis neminem iniuria laceſſiuerit,tamē inuidia offenſionem ciui=
um effugere nequiuit, adeo vt ignominioſe admodū eiectus fuerit ea vr
be,quam mœnibus,opibus,legibus,dignitate,gloria,imperioque extule=

Cecrops.

rat. Rex deinde Cecrops licet genere Aegyptius fuit,magna tamē clemē
tia,& virtute regnauit, Apud quem iudiciū Neptuni & mineruæ de vr=
bis nomine agitatum eſt, cum primū in arce oliua orta eſt. Quocirca pla=
cuit ex deę nomine vrbem vocari.quę gręce αθηνα dicitur, Lōge poſt ſum

Codrus.

ma cum æquitate regnauit Codrus,qui iuxta diuinum oraculum pro pa=
tria ſe morti vouit in bello Peloponneſiaco.qua ex re illuſtrem illam vi=

Heraclidę quot annos regnauerunt.

ctoriam Athenienſes cōſecuti ſunt.hic vltimus fuit heraclidarum regū,
qui trecentis octoginta tribus annis continuata ſerie regnauerunt,his exa=
ctis rem publicam inſtituerunt,in qua diutius ſummam inter ſe æquita=
tem ſeruauerunt. Mox,vt res mortalium fluxæ ſunt,inualeſcente plæbe,

Piſiſtratus.

Piſiſtratus vir popularis,ac factioſus,quum in principes rei pu. oblatraret
fauente multitudine Tyrannidem inuaſit,exagitato ſolone Legumlato=
re integer.

re integerrimo, ac ſanctiſſimo. Huius tamen facti inuidiam timens conabatur eundem blandis literis reuocare. Eiuſmodi exemplo. Piſiſtratus ſoloni ſalutem. Non ſolus ipſe Græcorum omnium Tyrannidem inuaſi, uec mediuſſidius rem alienam vſurpaui. Genus enim a Cecrope duco, Proinde iure optimo mihi vendico, quod Athenienſes olim iureiurando affirmarunt Codro, & illius generi ſe perpetuo prebituros, & poſt modum poſteritati eius immemores tanti beneficij, neglectoque iureiurando id abſtulerunt. Leges quas ſtatuiſti ſeruari iubeo, & longe melius ſeruantur, quam ſi multitudinis imperio res ageretur, Tyrannus ego nomine, ac dignitate ſolum a plebe differo. Vale. Solon Piſiſtrato ſalutem. Illic degere cupio, vbi communi, atque æquali iure omnes inter ſe viuant, Tyrannidem non amo, ſed te Tyrannorum omnium mitiſſimum eſſe fateor, Gaude.

Piſiſtrati litere ad ſolonem

Solonis ep̄la ad piſiſtratū.

¶ Multa quidem incommoda Athenienſes a Piſiſtrato tulerunt, longe tamen plura ab illius filijs, quibus tandem ſublatis ad popularem ſtatum quamprimum redierunt, principio quidem rerum clariores viri principatum in re publica tenuerunt, & quamplurima bella terra, marique fœliciter, fauſteque geſſerunt. Atticumque imperium non modo finibus, verū auctoritate, ac gloria latius propagauerunt. Sed ambitione, atque inuidia creſcente indies. plębs per ſeditionem præualuit. Quę dum rationem impenſę in bello pecunię repoſcit. Alios ab exercitu victores reuocat, nouos imperatores pręficit, hos damnat, illos proſcribit, alios interimit. Et ſic a Lacedęmonijs, quorum victores fuerāt, vincuntur Athenienſes, Lyſandro duce, & ad paucorū potentiā rediguntur. Eis nāque Lacon ille callidiſſimus triginta ciues præfecit, qui in ſœuiſſimos Tyrānos euaſerūt. Quibus deinde Traſibuli virtute exactis, rurſus ad popularem ſtatū redierunt. Macedonū nanque reges, qui illos ſubegerunt ſolitā eis viuendi formā permiſerunt. Et caſſander, qui in alios violentior fuit, in Athenienſes benignam exercuit poteſtatem. Eis nanque præfecit Demetriū Phalereum eorum cōciuem, qui non modo popularem ſtatum illeſum ſeruauit, verum in melius quoque redegit, editis etiam pręclaris commentarijs de Athenienſium republica, Romani quoque eos libertate donauerunt, permiſeruntque vt ſolitis legibus vterentur

Lacedęmonij victores ab athenienſibus vincuntur

Lyſander

Traſibulus

Caſſander

Demetrius phalereus

¶ Quorſum hæc tam lōga Athenienſium commemoratio? vt intelligamus Athenienſes omnes ciuiles ſtatus pertuliſſe, tam rectos, quam etiā deprauatos, a quibus quidem vtriuſque fortunę exēpla facile accipere poſſumus. Harū triū ſpecierū ciuiliū adminiſtrationū ſimilitudines & quaſi formas in domibus noſtris familiaribus inueniri Plato, & Ariſtoteles teſtęs ſunt. Nā patris indulgētia in liberos. Inſtar habet regię pietatis in populos quos gubernat. Vt enī pater ꝓ filijs anxius ē nihilq; vt eis ad bn̄ beateq; viuēdū deſit ſem ꝑ proſpicit, vnus ꝓ omībus excubat, rōne cū illis agit, mauult eos emēdare, q̄ punire, ſic rex etiā ſuis ciuibus indulget. Huius opinionis auctor homerus iouē, quē deorū, hoīmq; regē inducit patrem appellat, ex quo clare demonſtrat regnū fere paternū eſſe imperium

Simile

Regnū paternum imperiū

Viri & vxoris officia

Simile.

Pater quando tyrannus in filios,

rium, viri autem, & vxoris in re familiari ſocietas ſimilitudinem cum ea ſpecie tenet, in qua optimates gubernant, qui pari officio, parique pietate liberis proſpiciũt. Et in his, quę foris ſunt, pro dignitate vir præeſt. in his autem quę domi, vxor. ſic quoque inter optimates, robuſtiores militię, infirmiores vero, rei domeſtice ſtudent. Fratrum autem ſocietas in populari gubernatione cernitur, pares enim inter ſe ſunt, niſi quantum ætate, ac virtute differunt, Sic etiam ſimilis fit tranſgreſſio. Nam quum pater filios negligit, ſibi ipſi ſtudet, ſibique ipſi viuit. Tum in liberos, familiam que ſuam tyrannus eſt. Sicuti rex cum a virtute diſcedit, & luxurię, auaritiæque ſe permittit. Similiter vir, & vxor, ſi minus inter ſe congruunt, familiamque peroſi liberos deſtituunt, aut ſœuiſſime dominantur, ſimiles fiunt paucorum potentię, quę paruo admodũ a tyrannide ſecernitur. Fratres vero qui negligentius rem familiarem agunt, vel diſcordes inter ſe, rei domeſticę imperium minoribus, aut ſeruis permittũt, ſimiles ſunt popularibus illis, qui habenas omnes plębi tradũt, eidemque ſe, & alios ſubijciunt.

Xenophontis ſententia,

¶ Videndum igitur erit, vt quęque harum ſpecierum ſuam dignitatem ſeruet, nec a ſe ipſa diſcedat, ſi laudem aſſequi cupit, & diuturna eſſe ſtudet. Nam ſi ſecus egerit, quamprimum vt corruat opus eſt. Veramque ſententiam Xenophontis eſſe experietur, qui ait omnes ciuiles ſocietates vitio eorum ruere, qui illis pręſunt. Nam ſi recte gubernarẽtur perpetuę omnino, vel immortales etiam eſſent, Ipſe autem Cicero a Platone, philoſophiaque ſe didiciſſe ait, Naturales eſſe ortus, atque obitus rerum publicarum, vt hæc tum a principibus, vel tyrannis, tum a populis tenerentur vel regibus. Sed denique vt animalia reliqua ſuo tempore occiderẽt. Sed de his ſatis dictum ſit ne vltra Crepidam (vt dicitur) ſermo noſter decurrat. Cum ſit propoſiti mei de optimo rege, ac de regni ratione tractare, & reliquos ciuiles ſtatus omittere. Et præcipue quum de ciuili ſocietate nouem voluminibus præſcripſerim.

¶ DE HIS QVI PRIMI DE REGNO SCRIPSERVNT, DIFFERENTIA LIBRORVM SOCRATIS, ET DIONIS,

TITVLVS QVARTVS.

MVLTI GRAECORVM DE VNIVS viri principatu,ſiue de regno ſcripſerunt, & non modo hi,quorum ſupra mentionem feci, verum alij complures. Nam euphantus Olympius regem Antigonum erudiuit,Et regni præcepta literis commendauit.Sic etiã ſtrato lampſacenus libros tres de regno, ad Ptolomęum Philadelphum Aegypti regem ſcriptos reliquit. Horum volumina noſtro tempore nuſquam apparent,cum pleriſque enim aliis nuper periere. Maximum quidem librorum naufragium,& omnium rerum regio illa pertulit,Irruentes enim barbari eam igne,ferroque adeo vaſtarunt,vt nullum Grecię veſtigium etiam in ipſa grecia reliquerint, *(Qui de regno ſcripſerunt,)*

¶ Supernatarunt tamen duo,& in Italiam emerſerunt,iamque ab omnibus legũtur Iſocrates ſcilicet.& Dio pruſenſis,varioque inter ſe argumẽto differunt. Fuit enim Iſocrates vir & dicẽdi, & viuendi diſciplina peritiſſimus. Cuius ex ludo(vt ait oratorum maximus)tanquam ex ęquo troiano innumeri principes exiere. Hunc Socrates,& Plato,atque ex noſtris Cicero,& Quitilianus miris laudibus extulerũt. Hic libros duos ad Nicoclem Cypri regem reliquit,in quorum altero pręcepta regi tradit, in altero autem his,qui ab eo reguntur. Hi quidem perbreues ſunt nec ſine cõſilio,quod Nicocles paucis delectaretur,vt Neoptolemus ille apud Ennium,cui philoſophari placebat, ſed paucis, lõgiora ſcripſit, vt arbitror & ab aliquo delicatiore in commentarium redacta ſunt, qui ſi vberiores eſſent,potuiſſent fortaſſe me ab hoc ſcribendi ſtudio liberare,res enim tãta paucis abſolui non potuit, *(Iſocrates. Dio. Cicero lib. 2. de oratore. Quintilianus ca. 1. lib. 10.)*

¶ Dio autem præcepta regni breuiter etiam complexus eſt. Et vario ab Iſocrate argumento nititur. Nihil enim ipſe pręcipit,Sed Homerũ oſtẽdere conatur,ſicut omnium reliquarum diſciplinarum,ſic huius quoque ciuilis ſapientię principem,& quaſi architectum extitiſſe, vt qui in libris ſuis cuncta præcepta,quæ ad regẽ ſpectãt, cõplectatur,ſinguliſque principibus ſeorſũ proprias quaſque virtutes, propriũque decorũ ĩpartiatur, *(Homerus.)*

¶ Vlyſſi omnes ingenij vires tribuit,conſilium,eloquentiam, dolos,artes,prudentiã,rerũ peritiã,vt qui cõplures vrbes viderit, varios diuerſarum gentiũ mores didicerit,diuerſa ſtudia calluerit, manus quoque agriculturę admouerit. Sulcũ aratro rectiſſimũ duxerit,herbas ĩcurua falce celeriter ſtrauerit,achilli vero animi fortitudinẽ,& corporis robur,omni ex parte tradidit,Et quęcũque alia,quę ad optimũ quẽq; bellatorẽ ptinẽt Cui pręcipitẽ,atq; implacabilẽ irã veluti fortitudinis cotẽ adhibet. Et ardentiſſimũ glorię ſtudiũ,quaſi calcar,quo ſępenũero(quũ a pugna ceſſaret)fidibus,& cãtu incẽdebatur,quũ fortiſſimorũ virorũ laudes caneret, Adeoq; ani ardore efferebaẽ,vt cęteros quoſq; a cõgreſſu hectoris arceret ne a viri fortiſſimi cęde ab aliquo fraudareẽ,a quo puer',deinde poſterior gloria eẽ videreẽ. Diomedi quidẽ modeſtiã quandã adhibet,qua timentẽ irã cõprimeret,nemini malediceret,neq; dicto,facto ve pteruo noſceret. Ex qua *(Vlyſſes. Ira cos fortitudinis. Diomedes)*

ret. Ex qua etiam virtute cibi eſſet abſtinentiſſimus, Et vino nunquā niſi in magnis laboribus vteretur. Sic ſingulis alijs principibus ꝓprias quaſque virtutes tribuit Homerus, adeo vt cōſummato operi nihil deſit, qđ ad animi corporiſve virtutem ſpectet. Hoc igitur argumento Dio opus ſuum perfecit, omnia Homero tradens, præter pauca, quæ magno Alexandro tribuit, Quem maximnm omniū regum fuiſſe iure optimo arbitratur.

Alexander.

ℂDE STVDIIS ANTIQVORVM REGVM ERGA DOCTOS VIROS.

ℂTITVLVS QVINTVS.

Pauciores quā olim ad hūa niora incūbūt ſtudia.

Docti iacent deſpecti.

Romani.

LONGE FACILIVS PRISCIS ILLis ſeculis pręcepta queque virtutis tradebātur, quā noſtris, in quibus pauci ſunt, qui humanitatis ſtudia. & bonarum diſciplinarum artes beneuolentia aliqua complectantur. Quotus enim quiſque eſt qui doctos viros non negligat, ne dicam contemnat, aut odio habeat? Cuius domus non potius ſcurræ mimo, aut adulatori, quam poetæ, oratori, aut philoſopho patet? Veteres vero contrarium faciebant. Atqui vt Omittam etiā Romanos, qui doctiſſimorum quorunque virorum conſenſu mortales omnes virtute, gloria, atque animi pręſtantia excelluerunt. Nonne ſinguli principes, ac reges eruditiſſimis viris delectati ſunt? & cum illis etiam ſumma beneuolentia, ac amicitia coniunctiſſimi victitarunt? Eoſdem enim adhibebant in conſilijs maximarum rerum, illis auſcultabant, illos obſeruabant, verebanturque. Crœſus lydorum rex opulentiſſimus quum ſtudio ciuilis ſapientię flagraret, & cerneret barbaras illas nationes, quibus imperabat, viris clariſſimis vtique carere, Excitatus Anacharſis fama, ad eū Athenas vnum ex familiaribus ſuis miſit, qui illum ad ſe accerſiret, aurūque ei dono afferret, ad quem ille eiuſmodi epiſtolam ſcripſit. Anacharſis crœſo bene agere Veni ī Gręciā Lydorum rex, vt mores, inſtituta, diſciplinaſque perdiſcerem. AVRO nō egeo, ſatis mihi fuerit ſi doctior, meliorque ad ſcytas rediero. SED quia beneuolentiam tuā mirifice amplector, ad te quamprimum ire pergam, Vale.

Crœſus

Anacharſis epl'a ad creſū,

Aurum neglexit anacharſis.

ℂDionyſius quoque Siracuſanus quamuis ad ſœuitiam natus videretur tamen diſciplina Ariſtippi Cyrenaici ſummopere delectatus eſt, Et pręcipue cū vir ille facetus eſſet, & loco, ac tēpori conuenire optime calleret, ioci ſque, ac ſalibus abūdare, quodquidē vel ex hoc cerni licet. TRES forma liberali, & ętate integra ancillas Dionyſius ei adduci iuſſit, vt ex illis vnā quācūq; vellet acciperet, tūc Ariſtippus tres ſimul abduxit aſſerens

Dionyſius.

Ariſtippus.

PARIDI

PARIDI ne vtiquã tutum fuiſſe,quod vnam deam duabus prętulerit,
Quoquidem lepore,ac ioco voti compos factus eſt, & integrum munus
accepit,Fuit hoc etiã Dionyſio gratũ,ac periucundũ.Nã ab eo pecuniã
aliquãdo rogabat Ariſtippus,Tum facete Dionyſius,docuiſti (inquit)
ſapientẽ pecunia nõ egere. At ille,da inquit,poſtea de his diſſeram',quũ
vero dediſſet,vides ne(ait)me pecunia nõ egere? Et quum Tyrãnus his
rebus delectaret̃,eũdẽ ſummis honorib',ac munerib' quotidie afficiebat
¶Stilponem quoque megarenſem nõne etiã ſumma beneuolentia com
plexus eſt ptolemæus ſocer,Aegyptiorum rex Sic Menedemũ Eretrien
ſem Antigonus,idem rex mirifice obſeruauit Bionem Boryſthenitem.
Et quum accepiſſet illum grauiter egrotare, & ſumma etiam inopia la=
borare,duos ex familiaribus ſuis ad eum viſendum,ac curandum miſit,
iuſſitque,vt oportuna ei omnia ſuppeterent. Lycon Troadenſis Attalo
regi gratiſſimus extitit,& ab illo regijs opulentijs honeſtatus eſt. Deme
trius Bizantius Antiocho,& Ptolemæo perfamiliaris admodum fuit,&
illorum geſta ſummo ſtudio literis commendauit.Metrodorus ſceptius
vir dicendo periucũdus, & varijs diſciplinis ornatus, Mithridati maxio
regi tanta beneuolentia cõiunctus fuit,vt vulgo regis pater appellaretur.
Platonis etiã memoriã adeo veneratus ẽ hic rex,vt illius ſtatuã in acade=
mia erexerit,eiuſmodi titulo inſcriptã.Mithridates Rhodobati filius mu
ſis Platõis ymaginẽ dicauit Salamonis opus.Quot doctiſſimos viros di
lexit Alexãder? omitto Ariſtotelem,cui ab ineunte ętate a patre Philip
po in diſciplinã traditus extitit,ad quem etiã eiuſmodi epiſtolã dedit.
Philippus Ariſtoteli ſalutẽ, Scito filium mihi genitum eſſe,quod equi
dem dijs habeo gratiam,non proinde quia natus eſt, Sed quod eum naſci
contigit diebus vitæ tuę.Spero enim fore,vt edoctus abs te dign' exiſtat
& nobis,& rerum iſtarũ ſuſceptione.Vale.Ipſe quoque Alexãder in pri
mis dilexit Onaſicratem,quem in militia ſecũ habuit. Et res a ſe geſtas
ab eo literis mandari voluit.Anaxarchum vero maiorem in modum ob
ſeruauit.Et cum Clytũ per temulentiã peremiſſet,Factique eum vehe=
menter adeo peniteret,vt excluſis e cubiculo arbitris,amiciſque omnib',
iam de conſciſcenda ſibi morte ageret,ſolum hunc philoſophum veritus
eſt.qui in penetralia prorumpens,nullo familiariũ id audente exclamauit
Hiccine ẽ Alexãder ille,quem vniuerſus orbis admiratur,ac metuit.At
ipſe nunc ſeruilem in modum miſerabiliter eiulans hominum ignomi=
niam,legeſque formidat.An ignoras iouem ita regibus ſtatuiſſe, vt quic=
quid agerent ęquum,iuſtumque eſſet? Deo optimo beneuolente temera=
rij militis petulantiã,& temulentã verborum licentiam vltus es,Sciant
omnes te regem eſſe,neutiquam maledictis,ac probris inceſſendum.Pu
gnent in hoſtes milites tui ferro nõ autem in te linguę procacitate.
¶His & ſimilib' rõnib',ac verbis vſus Anaxarch' regis aĩm mœrore af
fectũ leniuit mẽtiſq; cõpotẽ reddidit,& a p̃cipiti cõſilio reuocauit.Quã
ti quoque Diogenem Cynicum fecerit,vel ex hoc intelligere poſſum'.
Semo enim dicebat,Diogenes eſſe vellẽ,niſi Alexãder eſſẽ,quaſi ſe vnũ

Paris,
Dionyſij re=ſpõſum face=tum
Stilpo.
Menedemus.
Antigonus
Bion boriſthenites
Lycon
Demetrius bizantius
Metrodorus.
Mithridates
Plato
Philippi ep̃l'a ad alexandrũ.
Onaſicrates,
Alexandrum grauiter peni=tuit cædis clyti.
Diogenes
Diogenes eẽ vellẽ niſi ale=xander eſſem.

omnibus mortalibus preferret, Diogenem autem ſecundum faceret. Tā-
Homerus
to etiā ſtudio Homeri iliadem amauit, vt eam rei militaris viaticū appel
laret. Et eandem dormiens ſub puluino cū pugione teneret. PARES
enim gratias Ariſtoteli magiſtro, & Philippo patri ſe debere dicebat, vt
qui ab hoc viuendi cauſam, ab illo autem beneviuendi rationem accepiſ
ſet. Quaquidem ſententia facile intelligere poſſumus quāti Alexander
fecerit ſapientię ſtudium, morumque documenta, & cōtemplationē etiā
diuinarum, humanarumque rerum. Pro quaquidē nō minus ambitioſus
fuit, quā pro imperio totius orbis terrarum. Nā quum accepiſſet Ariſto
telem vulgaſſe occultiora quedā illum per epiſtolā his verbis obiurgauit
Alexādri epiſtola ad ariſtotelem
Alexāder ariſtoteli ſalutē. Quod ſpeculatiuas edidiſti diſciplinas id ne
quaquā mihi acceptum eſt, nec me hercule recte egiſti. Eā enim rem, qua
ceteris preſtabā, iā omnibus dediſti eſſe cōmunem, maluerā equidē ſin-
gulari diſciplina, quā ingenti potentia ceteros anteire, Admiratus eſt etiā
Xenocrates
Xenocratis ingeniū. Cui quinquaginta talenta dono miſit, certior factus.
Illū pre anguſtia rei familiaris vix operā ſtudijs ſapiētię indulgere poſſe.
Archelaus
¶ Archelaus macedonum rex Euripidem tragicum tanta beneuolentia
cōplexus eſt, vt eidem cōſilia omnia crederet, Et ſepe numero eum ad ce
nam vocaret, quam quidem in multā noctem delectatus poetę ſuaui ſer
mone protrahebat, qua ex re accidit, vt cum illius ęmuli, atque obtrectato
tes liuore, & inuidia exarſiſſent, redeuntem aliquādo illum nocte intem-
peſta a regis cōuiuio, inſidijs ęxceperint, ferociſſimiſque canibus eum la
cerandum prebuerunt. Cuius interitum adeo moleſte tulit Archelaus, vt
ſuprema illius nō modo magno funeris ſumptu proſecutus fuerit, verum
crinem tonſus regiam faciem deformauerit, animique merorem corporis
ſquallore cunctis indicauerit. Nec ante priſtinum habitum recipere volu
luit, quam interempti poetę manes inimicorum ſanguine parentauerit.
Artuades
¶ Doctos etiā viros complures honore, ac muneribus affecit Artuades
Armeniorum rex celeberrimus, Et vſque adeo illorum opera Græcis li
teris eruditus euaſit, vt tragœdias ſcripſerit, orationes plurimas ediderit,
Et hiſtorias etiā magna cum laude cōpoſuerit. Quinetiā oratores, poetas
philoſophoſque cōplures ex Elladia magno impendio aduocauit, vt eos
ſecum comites haberet. Cunque illis ſpretis barbaris familiariſſime vi-
ctitaret. Imperatores Romanos conſulto pretereo, qui doctiſſimi pene
oēs extitere. Et eruditos quoſque gloria, dignitate, ac mūerib⁹ affecerūt.
Aphricanus minor
¶ Priorem Aphricanum neutiquā ſilentio pretereundū eſſe duco. Qui
quinti Ennij poetę ſtatuā ſepulchro ſuo collocari iuſſit, vt poſteri perpe-
tuo cernerent, quanti fecerit Tertię terrarum orbis partis victor Poetam
illum, qui primus apud latinos heroicum carmen ſcripſit, Et geſta Roma
ni populi celebrauit. Malo tamen hoc loco regum exemplis vti, quādo de
regno precipue ſcripturus ſim, quamuis ſinguli Romani principes pro
regibus habendi ſint, vt qui etiam regibus ipſis imperauerint.
¶ Sed hoc demū cōcludendū cēſeo optimos regū, ac pricipū comites eē
doctos, ac ſapiētes viros, qui & cōſilio, & auctoritate adiuuāt, & regiā di-
gnitatem

gnitatē illuſtrāt Teſtis ſit mihi Cyneas Theſſalus vir dicendo grauis, ac ſuauis, vt Demoſthenis auditorem plane cognoſcas, Hunc Pirrhus Epirotarum rex magno in honore habuit, Et eo oratore ad cōplures ciuitates vſus eſt, qui eas adeo in Pirrhi voluntatem pellexit, vt veram Euripidis ſententiam eſſe oſtenderet. qui ait. Omnia conficit oratio, quę etiā hoſtile ferrum afficere nequiret. Atqui Pyrrhus ipſe dicere ſolebat plures a Cynea oratione vrbes quam a ſe armis expugnatas eſſe.

Cyneas. Pirrhus. Euripides. Omnia conficit oratio. Dictū Pyrrhi de Cynea

ℂDE DILIGENTIA REGIS IN DELIGENDIS ORATORIBVS.
ℂTITVLVS SEXTVS.

MAGNAM PRINCIPES DILIGENTIam in legatis, oratoribuſque deligendis adhibere debent, Et cogitare imprimis illos maieſtatem, ac dignitatem eorum, a quibus mittuntur præ ſe ferre, & mentem. atque animum eorumdem exprimere eos debere. Vetus enim ac ſcita ſentētia illa habetur, qua quidē dicitur, quales oratores videris, tales eos a quibus miſſi fuerant expecta. Romani veteres Legatos de pace agenda Caduceatores appellabant. Erat enim Caduceus Mercurij virga, per quam oſtendebatur deus ille medius, ſequeſterque belli, paciſve inter colluctātes eſſe.

Legati, Caduceatores Caduceus. Mercurius,

ℂAd hanc ſimilitudinem oratores de pace virgam in manu geſtabant, per quam ſancti, intacti, inuiolabiles etiam ab hoſtibus ipſis habebantur Legatum autem de bello Fecialem dicebant, Qui bellum peractis ſacris, iubente populo, ex ſacerdotali iure indicebat. Hunc autem indifferenter legati, ſiue oratores dicuntur, miſſi de quacunque re agenda. Et certe magnum ſubeunt onus legati, virique excellentes eſſe debent, & ętate, ac virtute probati. Quodquidem optime intellexiſſe videntur Athenieſes, & præcipue quum tres illos clariſſimos philoſophos Romam miſerūt. Impetratum, vt multa eis remitteretur, quinquaginta Talentorum, quibus damnati fuerant, propter vaſtationem Oroproni fuerunt Carneades Academicus, Diogenes, Stoicus, & Critolaus Peripateticus. Qui ſinguli ſeorium in ſenatu locuti ſunt varia dicendi figura quę ετεροωσισ Græce dicitur. Nam Carneades violenta, Diogenes ſcita Critolaus modeſta oratione vſus eſt, Exemplo Homeri, qui Vlyſſem vberi, Menelaum gracili, Neſtorem vero moderata oratione dicentes inducit, illis oratoribus in ſenatu magna laude ſine interprete reſpōſum attulit Cecilius Senator, Fuitque omnibus admirationi, quod cuiuſque eorum dicendi formam expreſſerit, nō modo doctrina, & eloquētia, ſed vultu, ac corporis geſtu. Magno ſepenumero acumine ingenij, magnaque calliditate, ac verſutia oratoribus opus eſt. Vt Quinto Mutio Sceuolæ contigit, cui Legato a Senatu ad Carthaginienſes miſſo duę Teſſeræ Punico ingenio oblatę ſunt,

Oratores. Fecialis. Athenienſes, Carneades Diogenes & Critolaus Athenienſiū legati. Vlyſſes. Menelaus. Neſtor. Cecilius. Sceuola. Teſſerę duæ ſceuolæ a Carthaginienſib⁹ oblatæ.

in quarum vna pacis ſignum inſcriptum erat, in altera autem belli, eiuſque arbitrio permiſſum eſt, vtram vellet referret. Ille autē vtranque ſuſtulit, & ait Carthaginiēſes petere debere vtram mallent accipere. Et ſic aſtuto conſilio calumniam euaſit, declarauitque Romanos potentiores, digni oreſque Carthaginienſibus eſſe Cneus quoque pompilius ad Anthiochum Syrie regem orator a ſenatu, populoque Romano miſſus, vt bello quo Ptolemeū laceſſebat abſtineret (infeſtabat enim Alexādriam regis Ptolemei regnum) Qui cum ad eum veniſſet, & dextram, tabellaſque porrexiſſet, inuicem ei ſuam porrigere noluit. Sed acceptas literas vt legit Antiochus, dixit ſe cum amicis collocuturum, Indignatus pompilius virga quam manu gerebat, circulum fecit, quo incluſum regem, non prius inde exire permiſit, quam ſenatui reſponſum daret, pacem ne an bellum cum Romanis vellet, Hæc quidem aſperitas adeo regis animū fregit, vt ſe obſecuturum ſenatui reſponderet, magnā laudem aſſecutus eſt Xenocrates Calcedonius, qui ab Atheniēſibus legatus miſſus eſt ad Antipatrum, captiuos omnes, quos in bello Lamiaco ceperat dono impetrauit, quos ne precio redemptos, vt redderet, exorari potuerat.

Cneus Pompilius. Valeri. Max. lib. vj. de grauiter dictis & factis.

Xenocrates. Antipater.

¶ Oratores ſancti de iure gentium habebantur. Proinde intacti, inuiolatique ab omnibus eſſe debet. Lartes Tolomnius Veientum rex, quatuor populi Romani legatos fidenis interemit, quorum ſtatuas ad ſuam vſque ætatem pro roſtris extitiſſe, Cicero in Anthonium refert. Hi fuere quatuor videlicet Tullius Cliuius, Luſcius Roſcius, Spurius Antio, & Caius Fulcinius. Qui vitam pro patria amiſerunt, quā deinde populus Romanus famæ diuturnitate, eis inſtaurauit, vt perpetuū virtutis exemplū poſteris præberent. Quinetiam illorum mortem neutiquā inultam eſſe permiſerunt, Fidenates enim, qui manus legatorum cæde polluerant, Condignas dederunt penas, victi primo, Cæſique magna ex parte ab exercitu Romano fuerunt, deinde omnes, qui obſidioni ſubtracti ſunt, ſub corona venierunt. Vrbs quoque ipſa prædæ, direptioni, ignique expoſita eſt.

Oratores ſcti Lartis Tolōnij ſœuitia in Romanorū legatos. Cicero Philippica nona in principio. Fidenates ſœuitię in legatos Romanorum,

¶ Corinthus vero Achaiæ vrbs opulentiſſima, & Aſiaticis, Italiſque mercatoribus opportuna. ex Senatus conſulto a L. Mummio euerſa eſt, Nullam aliā ob cauſam, niſi quod in ea Romani oratores ab Achæis violati fuerant. Eius vobis iniurias miſeratus Polibius, multa indigna, atque impia ſe vidiſſe teſtatur. Signa cōplura illinc detulit Mūmius, quæ lucullo dono dedit. Eadem ille cum fortunæ ædem ſtatuiſſet, illic conſecrauit, Ex quibus maiorem laudem Mummius, quam Lucullus tulit.

Corinthus. L. Mūmius.

¶ Quinetiam L. Minutius, & L. Manlius, quod Carthaginienſium legatos pulſauiſſe dicerentur, volente populo Romano, iuſſu Marci Claudij Prætoris vrbani per Feciales traditi ſunt Legatis, & Carthaginem ad ſupplicium miſſi.

L. Minutius. L. Manlius.

¶ Bellum etiam Illiricis, quia Legatos romanorum, qui ad ſe miſſi fuerant, occiderant, Indictum fuit, quo ſubacti, cum magna ſuorum cedæ, in deditionem populi Romani venerunt.

¶ Fuerunt,

❡Fuerunt autem oratores, qui ab eis cæſi ſunt, Publius Iunius, & Titus Corũcanius, quos tenſa regina, quæ eis tunc imperabat, interimi iuſſit, cũ illorum verba minus patienter ferre poſſet, illis quoque legatis (quoniam pro republica ceciderunt) Statuę a populo Romano in foro poſitæ ſunt, vt ereptæ vitæ breuitas diuturnitate famę, ac gloriæ compenſaretur.

P. Iunius. T. Coruncanius. Tẽſa regina.

❡ABSTINENTES, vt ſint oratores omnino opus eſt, ne munerib⁹ corrupti in alienam ſententiam abducantur, quod crimen præuaricationi ſimile admodum habetur, & oratores ipſos ſuſpectos reddit eis, a quibus miſſi ſunt, Romanorum legati, qui in Aegyptum ad Ptolemæum venerunt regia omnia munera ſpreuerunt. Hoc cum animaduerteret rex eoſdem ad cęnam inuitatos aureis coronis inter epulas coronari iuſſit. Tulerunt illi coronas honoris gratia ęquo animo, verum poſtridie eius diei eaſdem regijs imaginibus, quas in iouis templo ſuſpexerant impoſuerũt, ne quid regij muneris anteuertere velle viderentur.

Legati Romani.

❡Continentiæ etiã virtute vt fulgeant oratores, expedit, ne id in eos agatur, quod in Perſarum legatos egit Alexander Amyntæ macedonum Regis filius, qui cum cerneret illos a patre inuitatos ad cænam, inſolentius ſe gerere in regias coniuges, ac filias, e conuiuio illas euocauit, pollicitus venuſtiores, cultioreſque ſe cõfeſtim eaſdem eſſe reducturum. Atqui e veſtigio mutato habitu, iuuenes ſupponit, ferro clanculum accinctos, & vt legatorum petulantiam coercerent iubet, legati opinantes illas concinniores conuiuio redditas eſſe, licentius multo inſanire pergunt, iuuenes vero turpitudinem non ferẽtes diſtrictis gladiis legatos trucidãt. Megabizus Perſarum præfectus rem indigne admodum ferens, Bubarim cum exercitu, vt iniuriam vlciſceretur, mittit. Illi re diligenter cognita, dixit oratores iure cæſos fuiſſe. Et non modo ab omni iniuria in Macedonas abſtinuit, verum amicitiam cum Amynta rege contraxit, & eam affinitate firmauit, quippe qui illius filiam vxorem duxerit, & per illam quidem neceſſitudinem Amyntam regem, & eius filium Alexandrum Perſarum regi perpetuo commendauit. Sed hæc de oratoribus, legatiſve dixiſſe ſatis ſit. In eos nãque minus caute incidimus. Et exemplorum ſuauitas nos fortaſſe nimium diu retinuit. Nũc autem ſermo noſter ad diuerticulum vnde digreſſi ſumus redeat.

Cõtinẽtię ſtudeant legati. Perſarum legati. Megabizus. Bubaris. Amyntas.

❡RATIO BENE VIVENDI QVAE AD FOELICITATEM DVCIT, VTER APTIOR AD BENE, BEAQVE VIVENDVM, REX AN PRIVATVS CIVIS.

❡TITVLVS SEPTIMVS.

NATVRA HOMINES NEC BONOS
nec malos gignit,aptos tamen ad bonũ, procliues
autem ad malum reddit.Hoc ratio ſuadet inge-
nium oſtendit,experiẽtia edocet. Et Ariſtoteles
ex veteris Academiæ documentis teſtatur. IN-
SERIT quidem in nobis natura ipſa igniculos
quoſdã cęleſtes,& ſemina quędam virtutum,quę
ſi adoleuerint,quãprimũ in optimam frugẽ eua-
dunt,vt ait Plato. Ex illis enim naſcit̃ bene agen
di,recteque viuẽdi ratio,q̃ omnes turbidos affe
ctus cõprimit,potẽtias diſponit,habitus autẽ cõfirmat.Hæc ſemita nos
ad fœlicitatem ducit,quæ ꝑ ſeſe expetenda eſt,omnia nobis ſuppetit,nul
liuſque rei indiget. Ad quã actiones,cogitationeſque noſtras omnes diri-
gere debemus ANIMI quidẽ cõtinuata actio,ſecundũ virtutem ſum
mum hominis bonũ eſſe videt̃. Hęc eſt enim vera fœlicitas, hoc etiã il-
lud eſt quod diuinũ bonũ a cõpluribus philoſophis nũcupatur. Actiones
enim ſecũdũ virtutẽ duces nobis ſunt,& effectrices fœlicitatis. Cõtrarię
aũt nos ĩ miſeriã,mœroriſq; barathrũ ꝑcipitant,¶ SED q̃ri plęrũq; ſo
let,vter aptior ſit ad bene,honeſteq; viuẽdũ priuatus ſve ciuis,an ille,qui cũ
ĩperio eſt? Et certe multa cõmoda eſſe videt̃ ei,q priuatã vitã agit. IM-
Priuatorũ luxuriã cohibẽtia, PRImis priuat⁹ ille min⁹ luxurię ĩdulgere põt,minus delitijs defluit,mi
nuſq; ocio abũdat,vrget enim res familiaris,pro victu,veſtituq; vt labo
ret opus eſt,parẽtes,liberos,familiãq; vt alat expedit,q̃ quidẽ res induſtria
labore,vigilia,parſimoniaque indiget,& continua animi anxietate. Qui-
bus rebus quicunque animo intentus eſt,voluptatũ,libidinum, illecebra-
rum,deliciarumque obliuiſcitur. Cogitur præterea legibus, iudicijſque
parare,quib⁹ libidines,cupiditates, neq̨tiæ, immoderatæque voluptates
coercentur. Adſunt quoque familiares atque domeſtici obiurgatores,affi
nes,conſanguinei,neceſſarij,vicini, liberiores amici, qui priuatum illum
ratione,iurgijs,conuitijs,minis,contumelijſque adeo vexant,vt vix eum
male agere ſinant,Accedunt præceptores,& magiſtri,qui liberiore licen
tia eum erudiunt,& non modo verbis,ſed verberibus etiam in illum ſę-
uiunt,vtque monitis obtemperet,omnino compellunt. Quocirca priua-
Ariſtoteles. tus ille facilius eruditur,doctiorque euadit,Nãque vt præclare Ariſtote
les ait. Aſpectus a continenti aere lumen accipit,animus autem a liberali
Socrates. bus diſciplinis. Hinc ſententia illa Socratis manare videtur, qui aſſerit
difficile factu eſſe,vt is q doctrina,aut ſciẽtia aliqua excellit,vitio aliquo
ĩmergat̃,quo veluti mancipiũ in ſeruitutẽ turpiter trahat̃. Ordinatio prę
terea ciuilis,quodq̨ dẽ ius vno verbo appellamus,& vniuerſalis illa ſpecu
latio [illegible] a Gręcis dicta lõge magis priuatos ciues,quã reges, ac prĩci
pes compellit. His igitur adiumentis magna ex parte deſtituti eſſe viden
Principum licentia, tur, qui ad imperii ſpem aluntur, qui ve ipſi imperant, nam ſolutiores
ſunt, nemini obtemperant, delitijs profluunt, ocio merguntur, nihilo
indigent, nullo niſi voluptuario labore inſudãt, nullæ leges eos coercẽt,
nullę morũ diſciplinę,nullę ciuiles ĩſtitutiões,nullle familiares obiurga
tiones,

tiones, Nulla amicorũ monita, nulla præceptorum, aut ſœuiorum documenta. Sed paſſim ſoluti exultant, veluti effrenes equi ſine habena, aut ſeſſore. Quinetiam ſectatores quam primum complurimos habent, qui gratiam illorum turpibus obſequijs mercantur, optatas voluptates, atque illecebras omni ſtudio, omnique diligentia eis conciliant. Et ſcelere cuiuſcũque generis pro bonis, atque honeſtis ſuadẽt, quibus ex rebus & illi deteiores fiunt, & totam ciuitatem inficiunt. Principũ quidem exempla facile omnes ſequũtur. VNDE verũ eſſe cernimus quod a Platone, Socrateque dicitur, principes longe magis exẽplo quam culpa peccare. Qua enim via vitia vberius in populum exeunt, & in omnium mẽtes irrepunt quã publica, vbi maiorum exempla cernũtur? TVTISSIMO clypeo tegitur ille, qui ſe maiorum veſtigia terere oſtẽdit. PESSIMI quoque homines recte omnia ſe agere dicunt, quæcunque per imitationem principum agunt.

Principes grauius peccant exẽplo quam culpa.

Præterea in tanto faſtu, tanta fortuna, tãta potentia, tantaque maieſtate, cõſtituti, vix æquo animo a minoribus, minuſque dignis moneri, emẽdari, obiurgarique patiunẽ, Perpauci enim ſunt, qui ad principum, regũque aures liberum aditũ habeãt. Et hi quidẽ nulla libertate loquendi vtuntur, ſed obſequẽdo, adulãdoque eblandiuntur, vera mẽdacijs cõcinnant, laudant turpia, & pro egregijs haberi affirmãt, ſeuera odioſa eſſe omnibus dicunt, nequiora autẽ, leuioraque, iucunda. Sicque aſſentãdo, ſimulãdo, diſſimulãdoque principũ aures ꝑmulcent. & tali aucupioſe tuentur, his illecebris blãditijſque illecti ab ineũte ætate illi omnia, quæ agunt ſibi licere exiſtimãt. Qua ꝑſuaſione nihil infœlicius eſſe poteſt. Miſer q̃dã ille habendus eſt, qui ex voluptate viuit, & quæcũq; agit ſibi ipſi indulget.

Mẽdacij & adulationis gymnaſiũ eſt aula principũ,

Eiuſmodi rationibus plærique inducti, priuatam optimi viri vitam tutiorem, præſtantioremque eſſe putant. Et longe ad bene, beateque viuendum aptiorem. quã eius viri, qui talibus delitijs a primis incunabulis educatus imperium gerit. Quæquidem ambiguitas ſic ſimpliciter enuntiata non difficilem ſolutionem habet. QVIS enim adeo eſt hebetis, atque ambitioſi ingenij, qui non malit ſe ſimilem eſſe ſoloni legumlatori ſanctiſſimo, atque innocentiſſimo, quam piſiſtrato tyranno impio, atque nequiſſimo, Aut quis nõ velit potius ſimilis eſſe Socrati, quã Chritię? Aut bruto, quam Tarquinio? Ille enim libertatem conſtituit, Hic aũt romanorum regno impietate, ac ſcelere comparato non regio more, ſed tyrannica libidine, ac ſœuitie abutebatur, Age vero brutum numę Pompilio cõfer, Tunc regiam dignitatem priuatę vitæ quis non ante tulerit? Quãuis ipſe Numa anceps fuerit, priuatam ne vitam, an regiam agere vellet. Nam ad oratores, quos ad eum miſerant romani, & Sabini qui tum in vnum cõuenerant, delegerantque illum regem, & in vrbem vocabant, rogabãtque vt regnum acciperet. Eiuſmodi reſponſum, attulit. OMNIS quidẽ mutatio vitę periculoſa eſt, verum illum, cui rerum neceſſariarum nihil deeſt, & qui quęrele neutiquam obnoxius habetur, nihil aliud, niſi amentia a conſuetis ſtudijs transfert, vt certa pro incertis relinquat. Romulum diuina ſoboles,

Socrates. Chritias. Brutus. Tarquinius. Brutus. Numa Pompilius.

Nume Põpilij reſpõſũ ad Romanorũ legatos.

uina ſoboles,

uina ſoboles regno dignũ fecit. mihi autem genus mortale eſt. Ille marte genitus, vos bellatores optimos educauit, ardentis animi, & robuſti corporis rege vobis opus eſt. Ego autẽ pacis ſtudioſus, religionem rectaque iudicia ſequor. His & eiuſmodi ſententijs regno ſe abdicabat, adeo, vt vix multis oratorum precibus, & neceſſariorum lachrymis exorari potuerit, vt regias habenas vltro ſibi traditas moderari vellet,. Sed poſtquã illas accepit, tanta virtute præfuit, vt eo regnante, neque bellum, neque ſeditio, neque tumultus Romæ vllus extiterit.

Iani templũ,

Sacra dies.

Negocioſi dies.

¶Nullæ præterea inimicitiæ, nullæque inſidiæ aduerſus eum regnandi cauſa, vt adſolet, fuiſſe dicantur. Atqui populum Romanum iuſticia, & modeſtia ſua ad manſuetudinem, ac pacis ſtudium tranſtulit, & ad vitę comitatem. Numæ enim tempore Iani templũ tres & quadraginta iuges annos, quibus regnauit, clauſum mãſit. Agriculturam quidem quaſi pacis & ocij effectricem magis, quã diuitiarũ acvoluptatum miniſtram amauit, metum religionis omnibus perſuaſit. Cultũ deorum inſtituit, Sacra ac cerimonias ordinauit, dies diſcreuit, vt eſſent ſacri, in quibus diuina tãtum curarentur. Negotioſi vero quibus humana. Annum certo dierũ numero præſcripſit. Et ciuitatem optimis legibus firmauit,

¶Dicendum igitur erit priuatos viros optimos, & virtute præſtãtes, qui ſuis rebus contenti, aliena non appetunt, ſuiſque fructibus alantur, alienis non egeant. Deterrimis principibus qui omnia iniuſte agant, aliena rapiãt luxuria, libidine, auaritia, ſœuitiaque inſultent longe præferendos eſſe, Optimo antem regi, principi ve nulla ex parte conferri poſſe, non magis, quam ſi humana diuinis comparare vellemus. Singuli enim ſcriptores fatentur, ex omnibus humanis bonis nihil præſtantius regno, nihil admirabilius, nihil denique maiore reuerentia dignius. Et certe regnandi munus diuinitus mortalibus tributum eſt. vt Homerus aſſerit, & Iſocrates teſtatur. vt ſimilitudo quædam diuinæ celſitudinis in terris cemeretur.

Perſæ ſuos reges venerãtur vt deos,

¶Perſæ reges ſuos inter deos colunt. Maieſtatem enim imperij ſalutis tutelam eſſe opinantur. Sanctitas quidem regum auguſta eſt, vt Iulius Cæſar in oratione quam habuit in funere amicæ ſuæ cenſuit, & inter mortales omnes plurimum ſemper polluit. Quinetiam Heſiodus, qui de diuina ſobole fabulatur, magnanimos, atque optimos reges cum dijs enumerat. Hiſque exemplo terrenæ poteſtatis, ſi bene ſe geſſerint, etiam in cęlo regendi res humanas officium aſſignat, deos ex hominibus habitos

Indigetes.

Caſtor & Pollux dij tutelares.

priſci latinorum Indigetes appellant, quaſi inter deos agentes, Athenienſes vero διοσκορους id eſt iouis filios dicunt. Et hoc nomine Caſtorem, & Pollucem honoris gratia venerãtur, Sed eoſdem etiam επισφηροντες cognomento vocant, quod nautas in periculis. ac tempeſtatibus ſaluos, incolumeſque reddant. HIS etiam etiam inter mortales, qui iuſte regnauerunt præmim ac merces maxima eſt honor, gloria, & perpetua fama qua, a populis in omni æuo afficiũtur, quę (vt Heſiodus ait) diuina eſt futura nunquã perit, nunquã occidit. nunquã omnino perimitur, iniuſti autẽ reges ſœuiſſimique Tyrãni in eorum vita omnibus odio ſunt, poſt interitum

vero

vero a poſteris perpetuę execrationi habētur. Et diuerſis pœnis, ac crucia
tibus apud inferos torquentur, vt aiunt Tragici poetæ, Et perpetua a vi=
uis ignominia, infamiaque notantur.
¶OPTIMI regis, & deterrimi Tyranni exemplum in eadem familia
quondam extitit Artaxerxes Perſarū rex, duos & ſexaginta annos regna= Artaxerxes.
uit, cum duos & triginta annos natus a patre relictum regnum accepiſſet,
Manſuetudinis vero, comitatis, & clementiæ laudem ſuper omnes alios
reges aſſecutus eſt, quam ſummopere poſt obitū auxit, celebriorēque red
didit, filius eius Ocus, qui eidem in regno ſucceſſit. Patris enim virtutes Ocus.
omni vitiorū ſcelere adæquauit, Nā ſœuitia immanitate, perfidia, libidi
neque tyrannos teterrimos ſuperauit. Veramque ſentētiā Dionyſiodori Dionyſiodor
Trezeni eſſe docuit, qui ait. QVIS patrē laudabit, niſi improbus filius?
Quaſi laudem optimi parentis longe magis homines celebrent, cum tur=
pem, ac degenerem filium vituperant.

¶DE IMBECILLITATE HVMANAE CON= DITIONIS, DE MENTE ADEO HO= MINI DATA.

¶TITVLVS OCTAVVS.

SILENVS, QVEM BACCHI ALVM= Silenus
nū vetuſtiſſimi fuiſſe fabulātur, Poeta fuit, & myſte
ria liberi patris, quæ Orgia vocantur, Et diuinos can
tus, quos hymnos appellant, verſibus, ac fidib' cecinit
Is aliquādo per regionem, quæ meonia primo ab an
tiquiſſimo rege Meone, deinde ab accolis Phrygia
nuncupata eſt, iter habebat, & a latronibus exceptus
ad regem, cuius iuſſu graſſabantur, perductus eſt, regnabat per id tempo= Midas.
ris eo loci Midas rex, cupiditate, & auaritia notior, quam virtute aliqua.
Quodquidem ei diuinitus oſtenſum fuiſſe aſſerunt. Nā cum in Cunis
infans dormiret, formicę in illius os tritici complura grana congeſſerunt, Formicæ in
qua ex re coniectores illum prædiuitem futuru prædixerunt, ſed omniū Midę adhuc i
auariſſimū. Rex autem vt primū hominem conſpicatus eſt, rogauit quiſ fantis os farra
nā eſſet, & quanti ſe redimeret, Tum Silenus nomen profeſſus, ſe poetā congeſſerunt.
eſſe dixit, & inopem admodum, nihilque omnino æris penſitare poſſe, Silenus apud
Sed ſi ſe grato animo dimitteret, velle eum docere, quid maximū a deo Midā captiu'
homini dari poſſit, & quid ſecundum. Quæ duo ſi recto animo dimetie
tur præcioſiora ei futura erunt multo auro, multoque argento, Rex vero
audaciā viri, & magnā pollicitationē admiratus, iureiuāādo affirmauit,
ſe liberū, inuiolatūq; eū eſſe dimiſſurū, ſi promiſſa illa pſtaret, doceretq;
ea, q̄ profitebat̄. Tu ſilenus, accepta dicēdi poteſtate ſuauiſſimis verſib'
cecinit hanc ſententiā. Maximū mun' homini a deo eſſe nō naſci, Proxi Sileni duo
mū aūt in primo vitę limine occidere. Hoc cū multis ratiōib' p̱oraſſet, munera maxi
gratiſſimū, iucundiſſimūq; regi extitit. Et liberū illum vt promiſerat, ma.

cum creatorem, patremque ſuum reſpicit, & a corporis contagione receſdit, plenam perfectamque ſimilitudinem auctoris ſui ſeruat, hinc ratio manat, quæ gerendorum ordinem obſeruat, cauſamque ſubnectit, vt quid quo loco facias, aut dicas, intelligas.

Auguſtin⁹ de ciui. dei li. ca. 5. ad finem contra ſentu.

¶ Hanc mentem veteres, qui latine optime locuti ſunt, animum appellarunt, vt eſſet diuinus ille ſpiritus in nobis, quoquidem itelligimus, & ſapimus quique ab omni concretione mortali eſt alienus, Et vt deus mundum, ſic ille regit, ac gubernat hominem. Animam autem vocabant Priſci ſpiritum, quo viuimus, creſcimus, & ſentimus, quæ communia nobis cum multis etiam animantibus ſunt. Proinde ſenior Cato ille, cui caſtior antiquiorum ætas Cenſorij nomen ab emendatis moribus dedit, dicere ſolebat animam ſui ideo datam eſſe, ne putreſceret, pecus illud ignauiſſimum, cui quidem in luto volutari ſic eſt requies, vt homini calida aqua lauari, vt eleganter ait Varro. Sed hæc duo nomina confuſe inter ſe iuniores vſurpant, & frequentius pro animo animam ponunt, cum proprie loquendo longe diuinior ſit animus, quam anima, hęc enim corporeo carceri addicta eſt, ille autem purior nulli corporis cuſtodiæ ſubijcitur, A puro quidem animo ſine corporea ope inſunt nobis cogitationes, recte intelligentiæ, agnitiones, conſilia, terrenarum rerum ratio, cæleſtium contemplatio, præſagitio futurorum, & his ſimilia. At perturbationes ipſæ, turbidique omnes motus a coniunctione corporis animati nobis accidunt, qui niſi ab animo regantur, nos ſimiles brutis animalibus eſſe faciūt, hoc diuino animi munere affectus homo, iure optimo principatum orbis terre ſibi vendicat, & dominum, domitoremque omnium animalium ſe eſſe iactat, patiturque etiam ſe paruum mundum vocari, cum ad ſimilitudinem dei mundum regentis ipſe etiam corpus regat.

Animus. Anima. Cato Cēſori⁹ Varro cap̄. 4. lib. 2. Rei ruſticæ. Animus & Anima. Ανθρωπος μικροκοσμος

¶ MENS OMNIA SVPPETIT HOMINI, QVAE PER NATVRAM EI DESVNT.

TITVLVS NONVS.

EA OMNIA, QVAE DIXI PER naturam homini deeſſe, ſuppetit ratio ipſa, & admiranda docilitas. Quæ ſiue ſit Platonica illa reminiſcentia, ſiue memoria ex pręexiſtente cognitione, vt aiunt Peripatetici, ſiue vtranque naturam ſapiat vt partē eorū, q̄ ſcimus, reminiſcētia diuinorū, partē vero diſciplina nobis tradat, vt ex Pythagoricis ſymbolis colligere poſſum⁹ nihil eñi laboro. Res ꝑfecto admiranda ē, Adeo, vt nihil

maius,aut diuinus dici,aut excogitari poſſit.Nonne magnum tibi,atque
admirabile videtur,infantem anniculum,aut bimulum,aut ad ſummum
trimulum , bleſa adhuc lingua vernaculo ſermone conari,& materna ver
ba qua diligentia per ętatē poteſt imitari, adeo vt paruo tēporis curriculo
innumerabilia vocabula diſcat,plenū, perfectūque ſermonem hauriat?
Annus puero rū ſeptimus li terarū tyroci= nio aptus.
Cū vero ſeptimum agit annū,tūc enim tempeſtiuę literis imbuitur , vt
ait Heſiodus,ad ſtudia bonarū artium ſeſe erigit, & quancunque diſci=
plinā facile perdiſcit,fitque quamprimum vir,& ratione,& oratione niti
tur æqualib⁹ omnibus ſuis pręſtare,hoc diuinū ratiōis munus adeo homi
nem extulit,vt humanarum,diuinarūque rerum eum capacem,compo=
temque reddiderit. Cui nō ſatis fuerit,ſe,ſuoſque alere,atque educare,ve
rum archana naturę indagauerit,Abſcōditas rerum cauſas perquiſiuerit,
terræ viſcera effoderit,aurum,argentum,& alia metalla eruerit. Cælum
cogitatione,ac mēte penetrauerit,Abditaque omnia ſcrutatus , mortales
Prometheus. etiam alios docuerit.Hic eſt ille Prometheus Iapeti filius,quem ignem
Iapetus. cælicolis ferula ſubtraxiſſe, & mortalibus tradidiſſe poetæ fabulantur.
Fuit enim primus,vt quibuſdam Græcorum placet,qui Aſtronomiā do
Atlas. cuit,vel Atlas Libys filius ,quem Diodorus Siculus refert primū ſphe
Plini⁹ ca.56. ram inueniſſe,multis ſęculis ante Archimedem Syracuſanum, qui eam
li.7.& ca.8, deinde perfectiorem reddidit. Atlantem cælū humeris ſuſtinere faciūt,
lib.2. vt oſtendant primum illū Aſtronomiam docuiſſe. Et Herculem onus
Diodor⁹ li.4. ſubire,quod illius diſcipulus fuerit,& feſſo,ac ſeneſcēti magiſtro ſucceſ=
Hercules. ſerit.Sed huius artis antiquiora præcepta ab Aegyptijs ſacerdotibus tra=
Phœnices. dita fuiſſe multi authores ſunt Cicero alijs omnibus Phœnices in hac di
ſciplina antiquitate præfert. Sed plato hanc cognitionem priſcis gręcorū
tradere videtur,vbi in Cratillo ait,Solem,lunam,ſtellas , ac cælū veteres
Græci primi deos putauerunt. Et cum cernerēt illos currere θέοντας appel
Deus. larunt,θεῖν nanque currere ſignificat , inde tractum eſt,vt θεὸς deus dice=
retur,nomenque latinum hinc ductum eſſe pleriſque viſum eſt, Sunt ta
men qui deum a timore dici putent. Eſt enim δέος timor, qm̄ dei poten=
tia omnibus formidini eſſe debeat, ſed quicunque fuerit,qui hanc cogni=
tionem hominibus tradidit certe diuinus potius, quam mortalis haberi
poteſt.

¶ Omitto inuentionem literarum,quæ quidem præter omnes alias ad=
miranda eſt, Pauculis enim notis vniuerſum hominū ſermonē comple=
cti videmus,ꝑ quas memorię mandarent̄ doctrinę ac diſciplinæ omnes
Aegyptij, Phœnices. quæ ſine his ieiunę omnino eſſent,mutæ pene,atque elingues,& parua tē
poris diuturnitate,propter varios fortunę caſus,interirēt. Omitto etiam
aliarum artiū inuentores,quos tanti Aegyptij,& Phœnices æſtimarunt,
Liber pater cur deus habi= tus eſt. VT Eos qui vitam humanā re aliqua inuenta excoluerunt,cōmunes ho
minum patronos,ac benefactores eſſe putarent. Et eoſdem quaſi deos ve
nerarentur,Statuis,ſimulachris,tēplis,ædibus,delubriſque decorarēt. Eo
Emere & ven dere liber pa= ter docuit. rum quoque nomina inter præſentiſſima numina referrent. Nonne liber
pater,quod emere, ac vendere docuerit,& vinum vſui mortaliū tribuerit,

Diadema.

Diadema regium geſtamen,ac Triumphum in honorem fortiſſimorum ducum,imperatorūve inuenerit,deus habitus eſt. Et Ceres dea, quoniã frumentum glande veſcentibus dederit,& pinſere,molere,ac pultem,pa=nemque facere docuerit, Aeolus quoque Thellenis filius, qui rationem vtilitatemque ventorum mõſtrauit,vnde nauigandi vſus fluxit. ex quo multa communis vitæ commoda manauerunt,in numen relatus eſt. Sic amalphis honores meruit,qui magnetis vſum primus nauigãtes edocuit. Ante enim ſiquidem ad ſyderum obſeruationem curſum dirigebant,fallebanturq; ſepenũero ſiue nubilo,obſcuroq; celo,ſiue mõtiũ expoſitione

Ceres.

Aeolus Thellenis al's He=leni teſte bocatio filius,pleri que Iouis filium credunt.

Amalphis.

¶ QVANTA laude dignus exiſtimatus eſt ille, qui primus domos ędificauit Athenis, Antea(vt aiũt)ſpecus,& tuguria erant pro domibus, verũ Doxius Celij filius,exemplo ſumpto ab hyrundinum nidis, Lutearum ædium inuentor fuit,qua ex re diuinas meruit laudes. Chiron quoque Saturni,& Phillires filius,qui herbarum medicamenta oſtendit,diuinus habitus eſt. Et Ariſtheus Athenienſis propter olei,melliſque documentum, Sicut & Tritolemus,quod bouem primus aratro ſubegerit. Bellophorũ vero hominẽ equo vehi docuerit, Et ex equo certare Theſſali,qui Centauri dicti ſunt.

Doxius Celij filius Luteas domos prim9 ędificauit.

Ply.ca.56. lib.7.

Chiron.

Ariſtheus.

Triptolemus

Bellorophon,

Centauri.

¶ His igitur relictis,ne nimius fortaſſe videar,concludendũ erit,mentẽ, ac rationem homini a deo datam omnia ſuppetere,quę per naturam ei deeſſe videbantur. NAM cum eadem recte officio ſuo fungitur,libidinẽ coercet,iracũdiã cõprimit,voluptatẽ reſpuit,cupiditatẽ ſedat, Et alias omnes animi perturbationes freno rationis ſubigit. Tunc virtutem ipſam effert,ſecundũ eã agit.& ab ea nuſquã diſcedit.cuius habitu,atque actu nihil homini deeſſe poteſt,quod ad bene,beateque viuendũ pertineat. Atqui,vt Plotinus Platonicus oſtendit,duo præcipue præſtat in mũdo deus vnum quo mundũ inſtituit, Alterum quo illũ gubernat. Hæc eadẽ duo animus in corpore noſtro efficit, Nam beneficio,ac virtute animi corpus formatur. Et ſic ab eodem etiã gubernatur, Hic rationem homini tradit, quæ dirigit eum ad optimum finem,id eſt ad actionem ſecundum virtutem, Agere enim honeſta,& laudabilia,vt Ariſtoteles ait,ex his rebus eſt quæ prop ter ſeſe expetuntur,in quibus humana fœlicitas eſſe cernitur,q̃ quidem humanarũ rerum eſt finis, Et ad quã actiones omnes noſtræ dirigantur oportet. Fœlicitas enim per ſe ipſam perfecta eſt,& nihilo indiget,cum ſingulæ alie res alicuius alterius rei gratia expetantur,pręter fœlicitatem,quæ humanarum omnium actionum finis eſt. Et idcirco ſummum bonum,pleriſque clariſſimus philoſophis eſſe videtur.

Mens oĩa ſuppetit,q̃ homini a natura de/ ſunt.

Duo præſtat homini deus, Vt deus mundũ ſic animus corpus moderatur.

Fœlicitas propter ſe,cetera oia ꝓpter fœlicitatẽ expetuntur,

¶ SAPIENTIAM DIVINA MENS HOMINI PRAE STAT, QVAE SOCIETATEM HVMANAM INSTITVIT, CVI FVIT NECESSARIVM RECTOREM VNVM PRAEFICERE.

¶ TITVLVS DECIMVS.

Mēs diuina ſo li homini cū deo cōmunis.

DIVINA ILLA MENS SOLI HOMINI
ex omnibus animalibus a deo tradita, quæ illum du=
cit & regit,& curam honeſtarum cogitationum habet
cuiuſque occulta agitatio ſecundum propriam vir=
tutem vtique ad dei agnitionem & ad veram fœlicita
tem nos ducit,effecit vt homines ſemꝑ cogitauerint
quę profutura eſſent,declinarent aduerſa,ſequerentur
proſpera,aſpera autem fugerent.Hac quidem duce agnitionem rerum,&
ſapientiam nanciſcimur , quæ mirabilem iucunditatem præ ſe fert tan=
to magis,quãto præſtantior eſt,qui per ſę ſapit,quam is qui ſemper inqui=
rit,aut cauſas rerum prorſus ignorat. Accedit etiam contemplatio rerum
maximarum,atque occultarum,quæ ſolius ſapientis eſt, Tunc enim agit
humana mens ſecundum illud diuinum,quod in ſe habet. Tunc non ter
rena cogitat,vt mortalis,Sed quantum poteſt ad immortalitatem ſe eri=
git homo,omniaque efficit quæ recta ſunt,vt bene,beateq; viuerę poſſit.

Beata vita.

Ea ſiquidem eſt vera,ac beata vita,quæ ſecundum mentem ipſam agitur,
Alterum locum tenet illa, in qua ciuiles actiones verſantur , ſecundum
virtutem quarum particeps omnino corpus eſſe videtur . Per hanc tamē
contemplationem proderit etiam ſapiens rebus humanis, quibus ſemper
aderit,vt deum etiam dicimus noſtris actionibus intereſſe. Quæquidem
perſuaſio optima eſt,cum cogitamus diuinū numen ſingulis quibuſque
horis noſtris rebus interuenire,edicereque,vt nō niſi recta agamus,arcere
que nos ab iniquis. Præclare illud ſilij poetæ ad Scipionē dicitur . Idem
iuſticiæ cultor q̄cunque capeſſes, Teſtes factorū ſtare arbitrabere diuos.
Hæc quidem cogitatio efficit,vt homo intelligat quanta beneficentia a
diuina natura affectus fuerit,quantaque munera acceperit. Nam non mo
do celeritate mentis eum ornauit, vt ait Cicero libro primo de legibus,
ſed & ſenſus tanquam ſatellites attribuit ,figuramque corporis habilem,
atque aptam humano ingenio dedit. Nam cum cætera animantia adieciſ

Os hoī ſubli= me dedit cęlū que videre iuſ ſit deus.
Ore vultum oſtendimus.
Frōs index aī,

ſet ad paſtum,ſolum hominem erexit ,ad cælique quaſi priſtini domici=
lij conſpectum excitauit. Tū ſpeciem oris ita formauit , vt in ea penitus
reconditos mores effingeret,quãdo hilaritatem animi vultu oſtendimus,
mœrorem,triſtitiā,formidinemque,iram quoque, furorem, tranquillita
temque frōs,oculi & ſupcilia indicant. Hac mente diuina principio rerū
humanarū acutiores ingenio viri,qui inter vagos illos,atque agreſtes ho=
mines verſabantur,animaduerterūt hominem aliena ope indigere,cū ne=
minem ſibi ipſi ſatis eſſe cernerent. Proinde arbitrati ſunt illū per ſocieta

Humanæ ſo= cietatis princi piū vnde flu= xit.
Solus aīalium homo ſermōe vtiť diſtincto

tem ſui generis cōmodius degere poſſe,& facilius cōſequi omnia, quæ ꝑ
naturā ei deeſſe videbantur. Et iccirco a ſylueſtri, vagaque ſolitudine in
multitudinis cœtū,humanāque ſocietatē illū deducendū,ſtatuendūque
eſſe duxerunt. Quoquidem facto quamprimū coniuncti inter ſe homi=
nes,ſermonē ex aſſidua conſuetudine ſtatuerunt,quo cōceptum mentis
exprimerēt,& conſilia communicarent. Nam ſolus homo ex oībus aīali
bus ſermōe diſtincto vtiť. Reliqua vero omnia cōfuſa voce affect⁹ ſuos
indicāt

īdicāt.vt boues mugitu,equi hymnitu,canes latratu,elephātes barritu.

Sic coniuncti deinde ſocietate mutuis officijs homines dando,accipiendo,commodando,mutuando inter ſe facilius victitare ceperunt, & ferarum incurſum communi munimento propulſare.ſed cum naturaliter quiſque magis ſibi,ac ſuis,quam reliquis ſtudeat,vnuſquiſque rem ſuam agebat,proximique commodum ſequebatur.Nec erat quiſpiā, qui pro communi vtilitate laboraret,nec qui curam multitudinis ageret.Errabātque veluti ſine paſtore greges.Idcirco cogitandum fuit, vt eſſet aliquis, qui alijs præeſſet cunctos regeret,pro omnibus excubaret,communi vtilitati,ac commodo ſtuderet.Elegerunt igitur virum aliquem virtute,ſermone,ac fortitudine pręſtantem, & probitate,ac moribus integrum,qui quaſi paſtor omnium eſſet.Proinde apud Homerum Agamennon populorum paſtor ſæpenumero appellatur, id enim ſignificat vt arbitror Αγαμεμνων ſiue per ſimilitudinem,ſiue quod priſcis temporibus homines non delitijs,aut voluptatibus,ſed paſcendo pecori, aut agriculturę inſudabant,vnde illud Ouidij.

Regni principatuſq; origo

Agamennon

Ouidius faſtorum quinto.

Cætera luxuriæ nondum inſtrumenta vigebant.
Aut pecus,aut latam diues habebat humum,
Hinc etiam locuples,hinc ipſa pecunia dicta eſt
Sed iam de vetito quiſque parabat opes,

Huic viro quem pręfecerant arbitria rerum permiſerunt.Cūque prudentiam eius cernerent circa iuſta,honeſtaque verſari,& ea omnia agere, quæ eis commoda,vtilia,atque tuta eſſe poſſent.Tunc decreuerunt eum publice alere,vt ab omni illiberali functione,quęſtuoſave induſtria immunis eſſet,quandoquidem putarent illum ſapientem a deo factum,nō autem foſſorem,aut aratorem,aut aliud quippiam eiuſmodi,vt de mergythe ait Homerus.

REGES HOMINIBVS A DEO DARI.

TITVLVS VNDECIMVS.

POETA GRAECORVM OMNIum clariſſimus opinatus eſt neminem recte imperare poſſe,niſi eum,cui deus imperium deſtinauerit.Quocirca reges adeo petendos ſacrificijs,litationibuſque eſſe dicebat.Hanc opinionem ſecutus eſt ſamnius Aegyptius philoſophus non vulgaris.Nam cum accepiſſet Alexandrum regem iouis filium hammonis oraculo fuiſſe ſalutatum admirātibus compluribus ait.Omnes homines ſub dei imperio ſunt.Idcirco imperare,& principatum inter mortales gerere diuinum quoddam munus exiſtimandum eſt.Omnibuſque rationibus patere dicebat deum communem ho-

Reges a deo petendi ſunt.

Alexāder hāmonis iouis filius,

mínibus parentem eſſe,verum peculiariter veluti fi lios ſibi adoptare il=
Priamus, los,quibus imperandi,regendíque poteſtatem permitteret. Priamus quo
que apud homerum hectorem laudans,eximia illum probitate præſtare
ait,adeo vt non mortalis alicuius hominis,ſed dei filius eſſe videretur.
Romanus etiam ſenatus,imperatores optime de ſe meritos, poſtquam ex
ceſſiſſent e vita,diuos publico conſilio appellandos eſſe cenſebat. Quod
nomen viuo homini ne vtiquam conuenit,vt apud omnes incorrupte,ac
Adrianus. latine loquentes cerni poteſt,vnde illud Adriani Cęſaris apđ Aeliũ ſpar
Aelius verus. tianum qui ait,Ego mihi diuum adoptaui,non filiũ, cum Aelius verus
dict⁹ cõmod⁹ quem ſibi adoptauerat præ mala valitudine mortuus eſſe videretur. Na=
tiuitatem,educationem quæ regum numinibus curę eſſe populi,ac natio
Romulus, nes crediderunt. Hinc orta eſt opinio Romulum a lupa fuiſſe nutritum,
Cyrus Cyrum a cane,Abidum autem a cerua. Firmati hac opiniõe Perſe, vt di
Abidus. ximus,reges ſuos viuos auguſte,ſanctęque colebant, PROINDE tuſſi
☞ re,ſpuere,oſcitare,naſum emungere,& ſimilia alia ante reges agere, nefas
omnino habebatur. Poſt obitum vero eos in Numina referebant, Et aris,
templis,ſtatuiſque eorum hoſtias cedebant,&, thura, atque alios diuinos
odores illis adolebant.

ARCEBANT præterea a regum ſuorum aſpectu principum om=
nium,populorumque oratores,qui illos adorare minime volebant, Nec
niſi per internuntiũ mandata exponebant,hoc quidem eiuſmodi exem=
Iſmenias. plo cernitur, Iſmenias a Thebanis ad Artaxerxem orator miſſus, moue=
Artaxerxes batur a regijs ſatellitibus,vt ſi ad regem aditum optaret, illum vt deum
☞ adoraret. TVM Iſmenias pollicitus eſt id ſe facturũ,& tamen ne quid a
patriæ dignitate alienum ageret, Introductus in regia penetralia,cum re=
Iſmenię calli gem in alto ſolio ſuſpexit ſedentem,anulum e digito ſuo exemit, & illũ
dũ cõſilium ante pedes ſuos deiecit,& ſic ſe flectens,adorantis in morem anulum ſu=
ſtulit. Mandataque tali illuſione adiutus expoſuit, Remque patriæ opti=
Perſica ſaluta me nauauit. Hanc Perſicam ſalutationem cum victo Dario nimis am=
tio. bitioſe affectaret Alexander, maximam ciuium ſuorum contraxit in=
Alexander vt uidiam. Dicebant nanque macedones,peſſime cum eo principe agi, qui
deus adorari ſe deum,quam regem haberi vellet,quique mortali patre abdicato ſe dei
voluit. filium exiſtimari cuperet. Hæc quidem res multis exitio fuit. Et Cal=
Calliſthenes. liſtheni philoſopho imprimis, vt nonnulli ſcribunt,qui hanc barbaram
☞ aſſentationem magna verborum licentia execrabatur. QVOD CVM
accepiſſet rex graui ira excanduit,& eum inſidiarum in ſe conſcium ac=
cuſari paſſus eſt. Exegitque ab eo immaniſſimas, crudeliſſimaſque pœ=
nas. Nam truncis manibus,abſciſſiſque auriculis,& naſo,labriſque muti=
latis,deforme,ac miſerum ſpectaculum omnibus illum viſendũ prębu
it. AC Deinde cum in caueam cum cane quodam coniectum ad metũ,
☞ exemplũque cæterorum palã circunferri iuſſit. At qui Lyſimachus ma=
Lyſmach⁹ ve cedo vir illuſtris,& virtute,viriũque glotia pręſtãtiſſimus,qui Calliſthe
nenũ calliſthe nis doctrina ſummopere delectabatur,miſeratus tanti viri fortunam,pœ
ni bibendum nã potius libertatis loquẽdi,quã ꝑfidię,aut alicuius grauioris,durioris ve
tradidit, culpę

culpę pendentis,venenum ei in remedium miſerādę calamitatis detulit. Hoc adeo iniquo animo rex pertulit,vt lyſimachum ferociſſimo leoni exponi iuſſerit. Sed cum in eum leo impetum aperto ore feciſſet manū pallio inuolutam in os leonis inſeruit, auulſaque lingua feram exanimauit. QVOD cum vidiſſet Alexander admirationem rei in ſatiſfactionem vltionis accepit. ET non modo lyſimacho pepercit,verum eundē deinceps cariorem habuit,propter mirificam animi conſtantiam. Et eūdem quoque honore,ac muneribus affecit,& digniori militia honeſtauit, SED Calliſthenes,vt alij ſcribunt,grauius in Alexandrum ſępius oblatrabat,& mordaciore verborum licentia regem inceſſabat. Nam palam Homeri verſum in illum intorquebat. Et cecidit Patroclus, vir te præſtantior olim. Et rogatus ab adoleſcente quodam qui inter miniſtros Alexandri erat,quidnam agendo illuſtris fieri poſſet, Reſpondit ſi illuſtriſſimum quempiam interemeris, Enimuero Ariſtoteles non immerito dicere ſolebat Calliſthenem magnam eloquentiam aſſecuturum, ſed eum eſſe mentis inopem. Quinetiam Alexander ipſe in illum ſępenumero inquit. Odi equidem ſapientem illum,qui ſibijpſi nunquam ſapit, eum quoque ſe monuerat Ariſtoteles,vt modeſte, cum viro illo loqueretur, qui vitę,neciſque poteſtatem linguę acie haberet.

Lyſimachus leonē iteremit cui expoſitus fuerat.

Homeri verſus

Calliſthenis reſponſum

Alexāder dicere ſolebat μισω σοφιστην, οστισ ουκ αυτω σοφοσ.

SED vt iam ad calcem procurrat ſermo,concludendum eſſe videtur his rationibus.atque exemplis imperium in homines diuina prouidentia diuinoque nutu conceſſum eſſe. Nec poſſe quempiam iuſte, aut diuturno tempore imperare,niſi eum cui deus,imperium permiſerit. Proinde regem orādum,poſcendumque a deo eſſe arbitremur,vt priſci etiam putauerunt,deſierat quondam apud Perſas progenies regia mergydis vltimi,Cyri regis filij interitu. Magnaque inter principes diſceptatio erat de regni ſucceſſione. Inter ſe enim complures virtute,ac nobilitate a deo pares eſſe videbantur,vt difficilis ex eis eſſet apud populum electio. Quocirca ab omnibus in hanc ſententiam ventum eſt,vt res religioni committeretur. Pactique ſimul ſunt,vt ad diem dictam omnes ante regiam primo mane equis veherentur,& cuius equus primus contra ſolis ortum hinnitum dediſſet,is eſſet rex, Perſę enim ſolem pręcipuum deorum omnium eſſe opinabantur,& eidem deo albos equos ſacrificabant,cum vero ad ſtatutum tempus conueniſſent, Darij equus ſtatim hynnitum edidit,& ſegnibus,tacitiſque alijs fœlix auſpicium.omen ve domino primus emiſit, Tanta moderatione reliqui vſi ſunt,vt religioni confeſtim cederent, & equo deſilientes Darium regem ſalutarent, Populus omnis principū iudicium ſecutus,quaſi deo beneuolente eundem regem conſtituit.

Ex valer.ma. li.7.de ſapienter dictis & factis,

Perſę. Mergis. Cyrus.

Eligēdi regis perſarū inſtitutum

Sol deus apđ perſas

Darius rex deſignatus.

NON in diſſimili exemplo verſati ſunt Tyriorū ſerui,qui conſpiratione facta omnem liberum populum trucidauerunt, potitique vrbe lares dominorum occupauerunt,omnia inuaſerunt,duxeruntque coniuges pro eorum libidine,vnus e tanto ſeruorum numero ſtratoni ſeni domino, & vnico eius filio pepercit,eoſque clanculum occultauit,Sed cum placuiſſet ſeruis de ſtatu rerum deliberare,& vnum ex ſe ipſis, qui dijs præter

Serui tyriorū occiſis dn̄is regē deligunt.

cęteros

cæteros acceptiſſimus eſſet, regem inſtituere, illum communi conſilio regem decreuerunt, qui poſtridie eius diei orientem ſolem primus oſtendiſſet. Tum ille qui dominum ſeruauerat rem ad eum defert, Et ſic a domino edoctus cum in campum ad auroram omnes conueniſſent, occidentem cęli plagam ſolus ſpectabat, cum alij omnes orientem intuerentur, ludibrioque habebant, illum ſolis ortum ad occiduum expectare. Sed vbi dies aduentare cepit, is omnium primus in ſummo vrbis faſtigio orientem ſolem oſtendit. Atqui cum non ſeruilis ingenij hæc ratio viſa eſſet, pietatem ſuam in dominum omnibus confeſſus eſt, igitur venia ſeui, filioque eius ab omnibus data, tanquam diuino numine reſeruatis ſtratonem regem declarant, qui aliquandiu omnibus gratus regnauit. Poſt cuius obitum regnum ad filium, deinde ad nepotes, poſteroſque longa ſerie tranſiuit vſque ad imperium magni Alexandri qui dirum ſeruorum ſcelus omni fœditatis exemplo vltus eſt. Et ad hanc ſententiam ſatis, nunc autem ad vlteriora tranſeamus.

Solis ortus ad occaſum ſpectandus.

Strato rex declarat⁹ tyriorum.

Alexāder ſeruorū tyriorū ſcelus vltus ē.

❡FORTVNAM IN REGE OPTANDAM ESSE, FATVM, ET FORTVNA QVO INTELLECTV DIFFERVNT.

❡TITVLVS DVODECIMVS.

OMNIVM HVMANARVM ACTIONUM nulla difficilior eſt quam bene hominibus imperare. Nam & ſi virtutes omnes ſuppetant, Fortuna etiam optanda eſſe videtur. Qua inclināte populorum animi plęrunque labuntur. Non enim ſolis barbaris fides ex euentu pēdet. Sed plures etiam alij illorum ſententiam ſequuntur. Vnde plutarchus vir eruditiſſimus in pluribus diſciplinis hanc ſententiam protulit. Prudentiam, iuſticiam, ac potentiam nunquam ſatis poſſe, niſi comitem fortunam habeant, a qua pulchritudinem, ac magnitudinem humanę omnes accipiunt actiones. Sed fortunam nunc intelligo ſubitum, & inopinatum euentum eorum, quę accidunt, vt Academicorum cōplures eam definiunt. Et illuc ſpectare mihi videtur ſententia illa Ciceronis cum ait, multa efficit fortuna inopinata nobis, propter obſcuritatē, ignorationemque cauſarum. Quam etiam ſententiam protulit, vbi ad nepotē ſcripſit. Fœlicitas eſt fortuna adiutrix bonorum cōſiliorum, quibus qui non vtitur ſcelix nullo pacto eſſe poteſt. Et rurſus ad filium ſcripſit, Magnam eſſe fortunę vim in vtranque partem quis neſcit? Nam cum proſpero flatu eius vtimur, ad exitus peruehimur optatos, & cū reflauerit affligimur, Nec illis auſcultandum cenſeo, qui fortunam deam eſſe putant in cuius poteſtate omnia ſint, quę ad homines pertinent. Hi enim priſcis

Plutarchus,

Fortuna.
Academici.
Cicero.

Fortuna nō ē dicenda dea.

tabulis

fabulís mouētur,quibus ex heſiodi figmento dícunt,Fortunam deam eſſe,quæ hominibus bona,& mala,nō ex merito aliquo virtutum,aut actionum,ſed ex temeraria quadam voluntate tribuat.Proinde cęca a quibuſdam poetis,ſurdaque eſſe perhibetur.Eius ſimulachrum cum cornu, & gubernaculo fingebant,vt qui opinarentur illam,& opes largiri, & humanarum rerum imperium habere.Qua opinione ductus Ariſtoteles in libris ſuis de inſtitutione rei publicę ſcripſit,externorum bonorum fortunam cauſam eſſe.Et liuius in omni re fortunā dominarí ait, hircius quoque de bello Alexandrino,eiuſmodi verba ſcripſit. Fortuna plęrunque eos,quos plurimis beneficijs ornauit,ad duriorem caſum reſeruat. Hanc etiam de fortunę imperio ſententiam ſecutus Maro,fortunam omnipotētem cecinit.Et demoſthenes in clypeo ſuo bonā fortunam ſcripſit,quippe qui opinaretur eam rei publicę deam,dominamque eſſe.Huius numinis templum magnę vetuſtatis preneſte fuit.Vnde certa oracula per ſortē eruebantur.Apud antium quoque promoueri ſolita ſimulachra fortunæ ad danda reſponſa multi ſcribunt.Nec defuit Romę fortunę deę templū & ędes illa quam lucullus magnis opibus cōſtruxit.in qua ſtatuas magnorum artificum cōplures erexit,quas dono habuit a Mummio,qui Achaiā vicit.Et corinthum vrbem opulentiſſimam,& dominam duorum marium ex ſenatus conſulto euertit.Nemeſis quoque,quę dea ſuperborū vltrix habebatur,& deorum ira eſſe credebatur,a plęriſque poetis pro fortuna habetur.Vnde antimachus ſcripſit hanc deam conſenſu omnium deorum cuncta mortalium bona in poteſtate ſua habere.Et Adraſtum omnium primum eidem ſacram ędem ſtatuiſſe ad Eſapum fluuiū pone Cyricum vrbem.Fuit etiam ei templum ad rhannū atticę pagum, vnde etiam Rhannuſia appellatur. Sapientius multo homerus ſenſit qui fortunam nullam eſſe arbitratus,eius nomen in poematis ſuis nuſquam poſuit Is tamen fatum aſſeruit,quam diuinam voluntatem eſſe definiuit,nō impiam,aut fabuloſam aliquam ſententiam ſecutus,ſed a vera ac theologica ratione neutiquam aberrauit.Non enim omnía,ſed quędam tantum fato fieri exiſtimat.Quod vel maxime cernitur,cum loquitur increpās eos mortales,qui temere ſuperos incuſant in rebus ſuis aduerſis, quandoquidem homines ipſi prę eorū vecordia,atque ignauia malis ſuis cauſam prębeant. Actionibus ſiquidem noſtris omnibus deum pręeſſe putat.Sed illarum partem nature permittere,partem voluntati noſtrę,partem autē ſubitis.& inopinatis caſibus.Hos quidem caſus fortunę ſubiectos eſſe complures etiam doctiſſimi viri arbitrantur.A fortuna quidem ea fieri autumant,quæ præter animi noſtri intentionē accidunt,vt ſi quis culturæ gratia fodiat agrum,& theſaurū inueniat, cū eius rei cauſa nō foderet.Erat tñ fortuna incerta,& quandoque eā in bonam, quandoque autem in malam accipiebant partem.Nam pro rerum euentu,ſecunda,vel aduerſa dícebatur.Vt ſi quis aurum fodiens,ſubito cuniculi lapſu deſidēte mole opprimeretur.Fors autem fortuna ab antiquiſſimis ſemper in bonam ſumebatur partem.Eiuſdem numinis templum a Seruio Tullio Romanorū

Simulachrū fortunæ

Maro in opuſculis,

Nemeſis.

Adraſtus nemeſi primus ędē ſacrā conſtituit.

Rhānuſia

Homerus de fortūa nūquā meminit.

Deus

Natura.

Voluntas,

Caſus

Fortunę euētꝰ qualis.

Fors fortuna

Seruiꝰ tullius.

rege

rege,ſecundum Tyberim,vt Varro ſcribit,extra vrbem dedicatū fuerat cui in magna aliqua fœlicitate ſacrificabant.

Cicero in lib. de fato, & i topicis ad trebatium.

Cicero vero duas refert ſentētias,vnā eorū qui cēſent omnia ita fato fieri,vt fatū omni ex parte vim neceſſitatis afferat,Alteram eorum quibus videtur nullum eſſe fatum, ſed omnia referunt ad voluntarios motus animorum noſtrorum.

De fato philoſophorū ſentētiæ.

Platonici

Poſſidonius

Platonici ſapienter quidem fatum cauſarum cōplexionem, & prouidētiam dei, quam primam cauſam appellant eſſe exiſtimant. Poſſidonius vero fatū definit,colligationem cauſarum ex aſtrorum motibus vim, efficatiāque trahentem.Hipparchus,Eudoxus,Hecatheus,& alij nonnulli Aſtronomorum fatum virtutem conſtellationum immutabilem eſſe dicūt,quā tamen opinionem non omnes aſtrorum periti affirmant,

Heraclitus

Hesiodus

Natura.

Heraclitus enī ponticus,cum incidiſſet in verſus illos Heſiodi,in quibus dicit dierum omnium alios infœlices,alios vero fœlices eſſe,Poetā illum irriſit,afferens eum nō cogitaſſe, naturam omnium dierum,pariter dominam eſſe, Romanos tamen video hanc ſententiam Heſiodi ſecutos eſſe,

Dies quintuſ decimus ante Kalēdas quintiles infauſtus

nonnullos enim dies infauſtos notabant,vt quintumdecimū ante Kalendas quintiles,propter Clemerenſem,Allienſemque cladem.Multi veterum dixerunt Fatum eſſe ſeriem cauſarum ineuitabilem cęleſtium orbium motu manantem,Sunt etiam qui durius ſentiant,dicantque hanc ſeriē a deo neutiquam mutari poſſe.

Pythias

Creſus

Vnde Pythiam Creſo regi de illuſione oraculi contra Cyrum per legatos querenti reſpondiſſe ferunt,ſortē in fato deſtinatam,ipſi quoque deo immutabilem eſſe. Hoc etiam declaratur vetuſtiſſimo verſiculo illo in quo dicitur.QVOD fore futurum eſt,ipſum exuperat iouem.

Cæſar

Fatum facilius præuideri,quam vitari poſſe,doctiſſimi veterum ſenſerunt,quod quidem declarauit Iulius Cæſar.Nam cū peritiſſimus in ſtudijs Aſtronomię eēt,vidit ex natalibus ſuis Martias Id' propter Scorpionis occaſum ſibi fatales eſſe,eaſdem tamen cauere nequiuit,ſed pręde ſtinato fato functus eſt.Et quod pręſciuerat,neutiquam declinauit.Quid autem de Cęſare loquor,cum ceruam ſenatum, populumque Romanum,prędictum,multo ante fatum cauere non potuiſſe? cum

Anfidus,

decem viri,qui libris ſybillinis pręerāt,cecinerūt,ad Anfidum non eſſe pugnandum.Et Martius vates fore etiam prædixit,vt Romani ad Anfidum Apuliæ flumen vincerentur.

Cryſippus

Ex Aulo gel. ca.2.lib.6.

Cryſippus ſtoicorum princeps fatū quodquidem ipſe πεπρωμενην vocat, alij vero ειμαρμενην,definit eſſe ſempiternam quandam,& indelebilem ſeriem rerum,ac catenam voluētem ſe metipſam,ſeſeque implicantē per æternos conſequentię ordines,ex quibus apta,connexaque ſit.

Catena aurea

Hæc eſt aurea illa homeri catena, quam pendere de cęlo in terram deum iuſſiſſe commemorat. Sentit enim a ſummo deo ad imum terrę vſque vnam,mutuis ſe vinculis religātem,& nuſquā interruptam eſſe connexionem.

Cicero

Fatum

Phiſici

Cryſippus

Hinc rurſus Cicero in libris de diuinatione,Fatum inquit eſſe ordinem,ſeriemque cauſarum,cū cauſa cauſam ex ſe gignit,eaque eſt ex omni æternitate flūens,& ſempiterna virtus.Hanc phiſici cauſam æternam vocant, Noſter autem ſtoicus, ne a Cryſippo, qui non aliqua,vt Homerus,ſed omnia neceſſitate fatorum fieri putat, diſcedat,

diſcedat.Fatum definit neceſſitatem eſſe omnium rerum,omniumque
actionum,quam nulla vis frangere poſſit,ex dei diſpoſitione definitam.
Hanc opinionem cum ſequeretur Amianus Marcellinus eiuſmodi ver= Amianus.
ba ſcripſit.Nulla vis humana,vel virtus meruiſſe vnquã potuit,vt quod
præſcripſit fatali sordo,non fiat.Sed pindarus longe ante eum dixerat.
Non ignis fatum,neque ferrea munimẽta arcent.Sed Alexãder Aphro= Alexander.
diſeus mitiorem ſententiam protulit.Dixit enim fatum nihil aliud eſſe, Aphrodiſius
niſi naturam ipſam,quæ ſicut ad rationem,voluntatemque noſtram ne=
quaquam redigi poteſt,ſic & fatum inexorabile omnino eſt,nulliſque vi
ribus auerti flecti ve,vt poſſit.Ad hanc ſententiam redigitur etiam illud
Homericum,nõ eſt qui fixas parcarum auertere leges,effugere aut poſ= Homerus.
ſit.Primum natiuitatis noſtræ diem vitam ordiri,& extremũ dare mul=
ti ſentiunt.Hinc illud Silij Italici.Extremumque diem primus tulit.
Et tragicus noſter ait,Primuſque diem dedit extremũ,nec diſtat ab hac
ſententia illud Maronis.Stat ſua cuique dies,ſed hanc ambiguam,obſcu= Maro.10.ęneidos.
ramque quęſtionem alijs relinquamus.Satiſque ſit ſi vltro fatemur veni
am aliquam indulgendam eſſe his,qui opinantur non modo virtutes om
nes ciuiles,ac militares regibus,principibus ve neceſſarias fore,ſine qui=
bus bene imperare non poſſint.Verum proſperam etiam fortunam expe
tendam,optandamque eſſe.Hinc illnd Aeneę ad filium,DISCE puer Aeneas.
virtutem ex me,verumque laborem,Fortunam ex alijs,Quum ſibi ipſi
minus fœlix,ac fortunatus eſſe videretur.

❡AGESILAVS Lacedęmoniorum rex,qui exercitui totius gręciæ Ageſilaus.
cõtra Tiſſaphernem cũ ingenti pręfuit gloria,vir fuit omni virtute cla= Tiſſaphernes.
riſſimus,nã ingenij acumine,animi probitate,cõſilij ſapientia,fortitudi=
ne,robore,celeritate,tolerantia,omnes anteibat.Is tamen fortunã ſemper
formidauit,vt qui eã pręter hominum poteſtatem eſſe cerneret,& poſſe
etiã paruo temporis momento totius vitę laudẽ labefactare,atque obſcu
riorem reddere.Quocirca ſępenumero dicere ſolebat,non eos,qui bene,
ac proſpere viuerent adhuc fœlices,ac fortunatos eſſe habendos.Sed eos
qui glorioſe morerentur.Proinde ευθανατον quam ipſe appellabat,hoc eſt
bonã mortem,fœlicitatem eſſe dicebat.Hæc eſt vetus illa ſententia,qua
quidem dicebatur,alius de alio iudicat dies,ſupremus aũt de omnibus. Scitũ notãdũ

❡NOS Vero a principe,quem ſcripturi ſumus,ea expoſcere debem⁹,
quę ipſe pręſtare poteſt,quęque in eo ſunt.Aliena enim quis polliceri po
teſt?Multa Cn.Pompei fœlicitate Cicero populo Romano polliceba=
tur,quaſi illius fortunã in conſilio haberet,At id aſſequebatur exemplis
bellorum,quæ ante geſſerat,in quibus proſperos ſemper habuerat euẽtus,
verũ quis ignorat fortunã lubricã,volubilẽ,mutabilẽque eſſe,quæ quidẽ
humanã vitã nunc ſecũdis,nũc aduerſis rebus permiſcet,A deo vt nullã
malã fœlicitatẽ miſeriæ calamitatis ve expertẽ euenire permittat.Qui=
etiã beatiſſimus quiſque,verſa(vt dicit̃)fortũę rota,ãte ſolis occaſum mi
ſerrimus fieri põt,fortunat⁹ habitus eſt Paul⁹ Aemylius,quũ regẽ ꝑſem Paulus æmylius.
ſuperauit,& eũ captum cum tribus filijs in triumphum ante currũ duxit,

 Sed fortuna

Sed fortuna eiuſmodi lętitiam ne ſolidam,ne ve diuturnam ei permiſit, verum domeſticis funeribus eam miſcuit,duos enim adoleſcentes pera egregię indolis filios amiſit,alterum quidem,antequam Triumpharet, alterum vero paucis diebus poſt triumphum.

C.cotta. ¶CAIVS Quoque Cotta orator, ſulpitii ęqualis, ante diem decreti ſibi triũphpi,diem obijt,ex refuſa vulneris cicatrice,quod pluribus annis ante in prelio pro republica acceperat.

M.marcellinus. ¶ATQVI Cicero ipſe pro reſtitutione M.Marcelli luculentam orationẽ ad Cęſarem habuit, reditumque illius impetrauit,ſed aduerſante fortuna quę raro admodum ſtabilis eſſe ſolet,Marcellus reſtitutionis beneficio neutiquã frui potuit,Nefarie ſiquidẽ per ſcelus a Cn.Chylone cliente ſuo Athenis occiſus eſt.

Cn.chilo.

Fortunę ſimulachrũ in pila cur ſedebat. ¶SAPIENTER quidem veteres Pictores vt inſtabilitatem fortunæ oſtenderent, eam in pila ſedentem pingebãt.Non deam aliquam,que nuſquam eſt ſignificantes,SED mutationem conditiõis humanæ. & varios rerum euentus.Nam idem Pompeius,qui tot regna,ac nationes vicerat,principatumque in Romano ſenatu tandiu tenuerat,& a virtute,a rebus quoque geſtis cognomentum magni meruerat.ad ſpadonum, proditorumque libidinem in Aegypto trucidatus eſt,& eius caput, quod pauloante terror gẽtium extiterat,hoſti dono datum. Nec minimum etiam fortunæ ludibrium fuit Perſei,quem modo dixi,in triumphum ab Aemylio ductum fuiſſe,legitimum filium ad ſpem imperij tot gentium, ac nationum educatum,cernere ferrariam artem exercentem, neceſſarij victus quærendi gratia.

Pompeij excidium.

Perſei ei⁹ que filij fortuna qualis.

Fortunam ne culpes,cũ ſis tibi cauſa doloris. ¶VIDENDVM tamen eſt.ne culpę noſtræ crimen,in fortunæ inſtabilitatem reijciamus. Fieri enim ſolet,vt errata noſtra diluentes, caſibus aſſignemus, vt mali gubernatores facere conſueuerunt. Non pugnaſſet apud Pharſalum Pompeius,at maledicebant æmuli,& oblatratores, Eũque agamennonem vocabant. AT QVI tutius ei fuiſſet male audire, quam male pugnare. Non ei quum armenijs,aut ponticis res agenda fuerat,ſed quum Iulio cæſare,qui trecenties in celtas victor certauerat. Et quadringentas nationes bello ſubegerat. Adeo Romano populo formidãdas,vt antiqua lege de ſenum,ac ſacerdotum immunitate ſcriptum fuerit,Niſi celticum inſtaret bellum. Quoquidem imminẽte,& ſacerdotes, & ſenes in armis eſſe oporteret. Cęſaris quoque milites a Gallis, germaniſque inuicti plura geſſerant bella,quam quiſpiam recenſere poſſet. Et nulle vrbes vi expugnauerant,Et dicies centena milia hominum occiderant,Segnius quam promptius quum illis certandum fuerat. Si cunctando Pompeius certamen aliquandiu detrectaſſet,actum quidem de rebus cęſaris extitiſſet.Deſperatio milites eius fortes,ac ſtrenuos longe magis effecerat.Omnes enim agreſſus hoſtiles pręſidijs ſuis interceperat, præcluſiſque itineribus omni commeatu terra,marique arcebantur,Adeo vt ex herbis ſilueſtribus confectum panem milites cęſaris comedere cogerentur.Nec res res hęc Pompeium latebat.Nam tranſfugę nõnulli eiuſmodi

Cęſar

Põpeij ſolertia bellica.

Cęſariani milites herbaceo

modi panem ad eum detulerant,vt lætici a perfunderetur. At ille neuti=
quam exultauit. ſed ſibi cum beluis pugnandum eſſe exclamauit. Pom=
peius autem nihilo indigebat,omni que commeatu aff luebat. Ideo enim
re nautica præſtabat,vt quocunque vento ſpirante vndique, aut frumen=
tum,aut pecuniæ,aut equi,aut milites ei adueherentur. Cæſar autem ter=
ra,marique anguſtijs vndique circumſeptus fame,inopiaque rerum om=
nium compulſus. neceſſario pugnam,capeſſere cogebatur. ET HOC
a natura mortalibus inſitum eſt,vt propere admodum exequantur,quod
per difficultatem piget inchoare. Iniuit. igitur pugnam Pompeius ſine
proprio conſilio. Nullis enim pacis conditionibus auſcultari vnquam vo
luit,ſiue militum ſuaſu,qui vltro prȩlium depoſcebant. & illum carpe=
pant,vt certaminis detrectatorem,affectatoremque diutumi imperij,ſi=
ue infinito militum numero fretus,ſeptem enim millia pompeianorum
equitum contra mille cæſarianorum in pugna futuri erant,& peditum in
finita multitudine excellebat. Quibus quidem copijs elatus indubitatā
ſibi victoriam perſuaſerat. vſque adeo,vt quū claſſem omniū Romano
rum imperatorū maximā in anchoris religatā haberet,neque eā accerſiri
iuſſerit,neq; ex ea auxilij quicquā aduocauerit,cū opportune admodū id
efficere potuiſſet,Et vtcūque res agereť,in quēuis euētū,prȩſidiū mariti
mū perutile admodū extitiſſet,vel ad victoriā nauandā,vel ad meditā=
dū effugiū. Qua ex re negligētię,vecordię ve īceſſitur pōpeius,& ex euē
tu argumentū calūnię emulis,& obtrectatoribus ſuis prȩbuit. Experiētia
que docuit verū eē,quod ex veteri ſentētia vſurpari ſolet. GNARAM
aſſuetāque paucitatē lōge plurimū ignarā,inſuetāque multitudinē præ=
cellere. Proinde magnus ille ex ſuperioribus victorijs nūcupatꝰ,vt primū
quidē equitū ſuorū fugientiū ſurgetē puluerē vidit,omiſſo omni impe=
ratorio munere officiove,Lymphato,attonitoque ſimilis,in caſtra ſe re=
cepit, & quū hoſtem victoria vndique exultātem in ſe tendere cerneret,
etiā in caſtra exclamauit. Tum ſubito mutata veſte,pauculis comitibus.
ac ſeruis comitatus,prȩcipitē fugam corripuit,Cȩſar aūt victoria potitus
ſumma alacritate in hoſtiū caſtra penetrauit. Et in pōpei tabernaculo, vt
menſæ ſuę miniſtris ꝑdixerat,deledit,& cȩnā,quȩ pōpeio parata fuerat,
abſumpſit. Similiter quoque victor exercitus hoſtiū epulis magna cum
hilaritate repletur. Quid igitur dicemus? Fortunæ hoc ludibriū extitiſ=
ſe,an temerariū ambitioſi,veſanique animi cōſiliū? Hoc ſi ītelligere vo=
lumus,audiamus Ciceronis verba ad Atticum Pōponium virū grauiſſi
mum ſcribētis de re publica. Valde timeo,nec adhuc fere inueni,qui non
cōcedēdū putaret Cȩſari quod poſtularet. potius quā pugnādum. At qui
ſi ferro omnino decernere ſtatuerat,cautior,diligentiorque eſſe debuerat.
Quid idē teſtis in alia epiſtola de eodē dicat,audi. Cneus aūt noſter, O rē
miſerā,vt totus iacet,nō animus ei eſt,nō cōſilium,nō diligentia. Reli=
qua illic legenda ſunt,vt intelligamus qualem ſe prȩſtiterit Pompeius.
SED ſeueritatem Carthaginienſium admirari deſino,qui ex ſenatus cō
ſulto īperatores illos in crucē tolli iubebāt,qui proſpero etiā euētu, prauo

Margin: pane veſcebāť. Pompeius rei nauticę periſſimns. — Pōpeij fuga. Cȩſaris victoria. — Cicero. — Carthaginienſes.

conſilio rem geſſiſſent. Fœlicitatem quidem illam ciuitatis Genio tri-
buentes, temeritatem imperatoris vlciſcebantur. Præſtet igitur ſe im-
munem ab omni temerario conſilio, quicunque vult fatum, aut fortu-
nam incuſare. Aliter non euentum, ſed ſe ipſum criminabitur. Princeps
vero, quem deſcribimus, humane mentis ſublimitatem cognoſcat, Ni-
hil temere, nihil inconſulto, nihil imprudenter, aut penitendum agat.
Proinde omnia circumſpiciat, TVRPE eſt enim dicere non putaui,
vt maior Aphricanus dicere ſolebat. Agat etiam ſplendide, conſtanter,
Octaui⁹ cęſar grauiter, honeſteque quęcunque agit, non properandum, ſed maturandũ
in rebus arduis, magniſque eſſe ducat. Pręclare Cęſar Octauius dicere
Fabius maxi-mus. ſolebat. Nihil minus in optimo duce, quam feſtinationem, celeritatem
que eſſe optandum. Stat celeriter fieri, quęcunque bene fiant. Et Fabius
Maximus, non quod promptior, ſed quod cunctatior fuerit, laudem im
mortalitatis, & gloriæ perpetuum cognomentum aſſecutus eſt. Nihil
ita expectet, quaſi certo futurum, nihilque, cum acciderit, admirandum,
inopinatum, aut nouum accediſſe putet. Omnia ad ſuum arbitrium refe
rat, ſecum habitet, ſecum meditetur, ratiõe in omnibus regatur. Et quã-
uis aliena audiat conſilia, tamen illis examinatis, ſuis ſententijs, ſuiſque
Romani iudicijs nitatur. Romanos imitetur, qui res omnes magnas, & proſpere
geſtas in deum auctorem referebant. Et hac opinione ducti vetuſtiſſimi,
Homerus non victori coronas dabant, ſed ſoli deo. Vnde Homerus neminem viri-
tim coronat, ſed eas cęlo & belli pręſidi deo tribuit. In ſacris quoque cer
taminibus apud Romanos non victor, ſed victoris patrij, Penates, Ge-
nijque pronuntiabantur coronari. Quinetiam triumphantibus dabantur
coronę, vt eas in templis dicarent. Recto etiam ſit animo rex, & impati-
ens ſuperioris, abiectos, & ſubijcientes ſeſe, libenter adiuuet. Et pręcipue
illos, qui miſeri ſunt, quum hoc facere videatur tanquam maior. Nam
Cicero quotienſcunque diſcedit, æmulatio ſuccedit humanitas, vt ait oratorum
Virgilius maximus. Et vt ad Romanum populum (inquit Maro) hę tibi erunt ar-
tes, pacique imponere morem, Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.
Et hæc hactenus.

¶VNITATEM NVMERIS OMNIBVS
PRAEESSE. SIC VNIVS PRINCI-
PATVM RELIQVOS OM
NES ANTEIRE.

¶TITVLVS DECIMVSTERTIVS

NATVRAE RATIO EDOCET OMnem multitudinem ab vno incipere. Agit enim in omnibus natura quod optimum, perfectũque ſit ſecundum ſingulorum ſpeciem. Sed vnitas ipſa quę dicitur μονας eiuſmodi eſt, vt ex ea omnia fieri, & in eam omnia reſolui veteres ſapientes putauerunt. Cuius ſententiæ auctorem fuiſſe dicunt Muſeum Athenienſem Eumolpi filium, qui multo ante Homerum poetatus creditur. Sic & Pithagoras Samius principium rerum omnium vnitatem eſſe arbitrarus eſt. Et ex ea infinitam dualitatem, veluti materiam auctori vnitati prębere, Subiectamque ei omnino eſſe. Hinc dicere per ſimilitudinem poſſumus vnitatem imperare, reliquos autem numeros parere.

Vnitas

Muſeus.

PROINDE Dicimus vnius viri principatum longe præſtantiorem eſſe quam multorum. In multis enim vnitas quædam requiritur ad omnes conſultationes, actus, & electiones. Aliter autem plures bene, ac recte regere, ac gubernare nõ poſſent. Hoc quidem in ciuilibus ſocietatibus cernimus, quæ tandiu ſeruãtur, augentur ve, quãdiu ſpeciem illam, ac ſimilitudinem vnitatis imitantur. Cum vero illã deſerunt, ſtatim occidunt, vel grauiter egrotant, donec per vnitatem ad priſtinam valitudinem redeant. Præſtat igitur id quod per ſe vnicum eſt his omnibus, quæ ꝑ ſe diuiſa, ſeparataque ſunt, & vnitatẽ quandã per imitationem fictam deſyderant. Hoc quoque a Mathematicis, qui numerorum rationem ſcrutantur manifeſte oſtenditur, vnitas quidem, quæ μονας ab illis dicitur mas eſt eadem, & fœmina. Par, & impar, nec per ſe numerus, ſed fons, & origo numerorum, principium & finis omnium, cum ipſa principij, & finis omnino expers ſit. Proinde ad ſummum refertur deum. Et ad mentem illam, quæ ab ipſo creata deo, vices temporum ignorat, nunquam ſeneſcit, ſed ſemper in eodem ęuo permanet. Et nunquam occidit, vt igitur in vniuerſo mundo omnia regit deus, in partibus animi mens, in multitudine membrorum cor, aut cerebrum, quandoquidem omnis naturalis gubernatio ab vno manat. Sic quoque conſentaneum eſſe videtur, vt cuicunque collecte multitudini vnus potius præſit, quam plures. Virtus ſiquidem vnita & Academici, & Peripatetici quoque ſentiunt, potentior longe eſt, quam diſperſa. Et vtilior ad omnes bonas, ac rectas actiones. Cernimus enim ciuitates, quæ a pluribus gubernantur, ſeditionibus, & inteſtino odio plærunque laborare, Illas autem, quæ ab vno reguntur concordes eſſe, vt quę iuſte, legitimeque imperanti, æquo animo pareant, vltroque obſequantur, ſui emulatione, aut obtrectatione aliqua. Quibus quidem ex rebus perpetuæ ſunt, & bonis omnibus affatim ſemper habundant. Quinetiam ciuitates, atque reſpublicæ ipſę quũ bellorũ calamitatibus, aut maximis difficultatibus premuntur, ad vnitatis remedium ſe conferunt, nullaque ratione alia facilius euadunt,

Vnius imperium, multitudine vtilius.

Mathematici

Mens animũ regit, cor, aut cerebrũ corporis membra.

Academici Peripatetici.

 quam ſi

Romani — quam ſi res omnis ad vnius arbitrium redigatur. Romani in magnis periculis dictatorem vnum creabant, cuius imperio omnia permittebant. Et

Dictator — idcirco Dictatorem appellari Varro arbitratur, quod illius dicto omnes

Varro — auſcultarent, obſequerenturque. Lycinius Romanus ciuis, qui magna di

Lycinius — ligentia de antiquitatibus ſcripſit, retulit Romanos huius magiſtratus exemplum ab albanis, a quibus magna ex parte originem ducebant, ſumpſiſſe, qui poſt Amulij, Numitoriſque mortem deficiente regia ſobole an=

Dictatores. — nuos Dictatores deſignabant, qui regiam poteſtatem haberent. Theo=

Theophraſt⁹ — phraſtus vero in libris ſuis de regno ſcripſit, Ciuitates Græcas in rebus difficilimis ad modicum temporis eiuſmodi magiſtratus inſtituiſſe,

Eſymnetę — quos Eſymnetas vernaculo verbo appellabant. Quemadmodum Myti=

Pittacus — lenei elegerunt aliquando Pittacum contra exules, qui cum Alceo erāt, vt Dionyſius Halicarnaſeus etiam teſtatur, Romani id agebant, vt qui clare cognoſcerent in vnius principatu maximam auctoritatem eſſe, liberam ſententiam, conſilia non ambigua, iudicia in rebus ordinandis potiora, & executiones promptiores, alacrioreſque. Hoc quidem pacto e multis periculis aliquando euaſerunt, & pene victi victores extiterunt.

A. poſthumi⁹ — In difficillimo contra latinos bello Aulus Poſthumius ad regillum lacum Dictator emicuit. Et aduerſus equos re male geſta apparuit. Lucius

Cincinnatus relicto aratro dictator creatus eſt — Quintius Cincinnatus dictator factus, & ab aratro accerſitus, quam primum victos hoſtes ſub iugum miſit. Et ad optatum agellum redijt. Sic etiam fidenates ante victores Marco Aemylio dictatore victi ſunt. Et Fidenę captæ, Furius quoque Camillus Dictator primum obſeſſos

M. æmylius. — per annos decem veios cepit, & rurſus cum Galli ſenones fuſis Romanis

Furi⁹ camilli⁹ — ad Alliam fluuium vrbem cepiſſent, totam præter Capitolium, & co=

Galli ſenones — acti fame Romani mille auri pondo iam ſpoſpondiſſent, pecuniaque expenderetur. Camillus Dictator creatus cum exul eſſet aduenit, & Gallos vrbe expulit, ac trucidauit. Priſtinamque patriæ libertatem vendicauit, Romanumque populum, qui iam veios migrare volebat retinuit. Longe etiam poſt, cum tot cladibus a Carthaginienſibus, duce Anniba=

Fuga ex cūctāſi pugna laudata eſt. — le, acceptis, poſt Cannenſem etiam calamitatem a qua per fugam euaſiſſe in laude fuit, res Romana in vltimo diſcrimine verſaretur, Dictatorē creari placuit. Et Fabius Maximus deſignatus eſt, qui cunctādo Annibalis

Fabius maximus dictator. — vires attriuit, Et rē Romanā reſtituit, donatuſque eſt a ſenatu ppłoq; Romano. Et ab omni etiā Italia Graminea corona, qua nulla fuit nobilior.

Corona graminea. — Nā cęteras oēs ſinguli duces militibus, qui optime pugnauerant dabant. Hec autem non niſi in ſumma deſperatione, vniuerſo exercitu ſeruato. ſeruatori ſuo decernebatur. Idcirco etiam obſidionalis vocabatur, liberato ab obſidione exercitu. Legebatur hæc corona viridi de gramine decerpto, eo loci vbi obſeſſos ſeruaſſet. Summum enim ſignum,

Herbam dare — ſummaque victoriæ cōfeſſio fuit apud veteres, cum victi herbā victori dabāt. His igitur exemplis intelligere poſſumus, ex ſentētia eorum qui virtute & armis imperium omnium gentium quæſiuerunt, rerum publi

carum

carum ſtatus in magnis periculis,magniſque calamitatibus, nulla alia ra=
tione ſeruari,ſaluarique poſſe,niſi ad vnius viri imperium redigantur.
Quinetiam in bellis inteſtinis,in quibus romanus popul⁹ in ſeipſum fer
rum conuertit.Poſt diram ſœuitiam,atque immanitatem Lucij Syllæ,
qui a ciuium iniqua cæde,ac carnificina fœlix cognominari voluit.Poſt
Cinnam,Mariū Carbonem,& alios,qui præmium in medio patriæ præ
dam poſuerunt.Et pro patriæ tyrānide certauerunt.Poſtquam ad Pom
peij,Cæſariſque ſeditionem ventum eſt,complures prudētes,atque opti
mi ciues,publice aſſerebant,nullo pacto ab inteſtina lue rempublicam cu
rari poſſe,niſi delato imperio ad vnius arbitrium.Hanc ſententiam Cice
ro,qui nunquam niſi de optimo ſtatu rei publicæ cogitauit,manifeſte do
cuit,cum ad Pomponium Atticum ſcribens inquit.Ego autem vſque eo
ſum eneruatus,vt hoc ocio quo nūc tabeſcimus malim Ευτυραννεῖσθαι hoc
eſt a Tyranno gubernari.quam cum optima ſpe dimicare.Illos vero in=
ter ſe non de re publica,ſed de Tyrānide certare clarius oſtēdit in alia qua
dam ad eundem Atticum epiſtola,his verbis,cum Cæſare aut depugnan
dum eſt,aut habenda e lege ratio,de pugna inquis potius quam ſeruias,vt
quid ſi victus eris,proſcribere ſi viceris tamen ſeruias.Vtilitas redigēdæ
rei ad vnius arbitrium apparuit Cæſare rerum potito.Nā & ſeditiones
inteſtinas compreſſit.Pacem non modo vrbi, verum Italiæ & vniuerſo
terrarum orbi præbuit,inſtaurantes bella coercuit,leges,iudiciaque inſti=
tuit, labaſcentem Romanum populum erexit,nutantem Italiam firma=
uit,ciuibus pepercit,inimicis indulxit, Exules, proſcriptoſque reſtituit
Tunc vetuſtiſſimum illud oraculum verum eſſe apparuit,in quo conſu
lentibus Phrygibus de fine ciuilium diſcordiarum reſpondit Iuppiter,re
ge in ſeditionibus opus eſſe.Proinde Gordius vir prudentiſſimus, ſed
humillime ſortis,vt qui conductis bobus araret,iuſſu dei rex conſtitutus
eſt.Qui diſcordias omnes virtute,atque eloquentia compeſcuit.Et ſum
ma cum æquitate diutius imperauit.Hic nodum indiſſolubilem in tē=
plo ſuſpendit,ex quo Phrygiæ fata pendere dicebantur.Quem longo tē=
pore poſt,cum ſoluere nequiret,abſcidit magnus Alexāder.Gordio ſuc
ceſſit,Mida eius filius,regum omnium opulentiſſimus,cuius poſteri lō
ga ſerie regnauerunt,vſque ad tempora Alexandri,qui eos exegit.Cęſar
vt ad diuerticulum redeam,pleriſque clariſſimis viris,qui contra eum ar
ma tulerant,veniam dedit.Ex quibus Brutus ille extitit,a quo deinde oc
ciſus eſt.quo primum poſt pharſalicam victoriam non comparante graui
ter indoluit,& illum diligenter perquiri iuſſit.cum tandem incolumis ꝑ
ductus eſſet.ſumma hilaritate,atque letitia ab eo exceptus eſt.Tantaque
beneuolentia,& honore & Cęſare afficiebatur Brutus,vt a quibuſdā eius
filius crederet.Nec temere forſitan.Seruilia enim Catonis ſoror & Bru
ti mater adoleſcenti Cæſari miro amore indulxit.Quinetiam inter vul=
nera cum ab illo confoderetur,exclamaſſe Cæſarem teſtatur Tranquil=
lus Græcis verbis quæ ad hanc ſententiam vertuntur,Brute fili,Brute fi
li,quid facis?Sed & alios nonnullos ciues patriæ cauſa liberos dimiſit Cę

L.Sylla fœ=
lix cognoiat⁹.
Cinna.
Carbo.
Pompeius.
Cæſar.
Cicero ad A
ticū li.2.epi=
ſtola.14.

Cæſaris bene=
ficia ī Remp.
ſuo ſingulari
imperio.

Phryges.
Gordius dei
iuſſu rex con
ſtitutus.
Gordianus
nodus.
Alexander.
Mida.
Cæſaris cle=
mentia.
Brutus Cæſa=
ri ꝑ vita mortē
tem reddidit.

Seruilia bruti
mater.

 ſar a qui=

Cæſarē perdiderūt,quos ſeruauerat ĩpē

ſar,a quibus deinde peremptus eſt,& quum eos internoſceret,rurſus exclamans ait,men ſeruaſſe vt eſſent,qui me perderent? Et certe rem publicam & vniuerſum imperiū optime conſtituerat. Adeo vt vere admodum in ſenatu dixiſſe videatur Antonius, quū inquit,nationes,reges, potētatus, & quæcunque ab oriente ad occidentem ſunt, Cæſar nobis virtute,ac potentia ſubegit,& legibus,& benignitate,clementiaque firmauit. Non eſt

Cæſari adhuc viuo tēplū cū dea clementię dicatum eſt,

profecto admirandū populum Romanum viuo Cæſari templum commune Cum dea clementiæ condidiſſe, Et plæbem ei ſolidam columnā viginti pedum Numidici lapidis in foro ſtatuiſſe, inſcriptā patri patrię, Apud quam longo tempore(vt Trāquillus etiam refert)ſacrificare,vota ſuſcipere, Et controuerſias quaſdam,interpoſito per Cæſarē iureiurando,diſtrahere perſeuerauerit. Nec porro immerito eiuſmodi munera, & complura alia ei delata ſunt. Nullum enim manſueti,ac clementis animi officium vnquā omiſit. Pōpeij diſiectas a plębe ſtatuas repoſuit. Quod

Statuæ Pompeianæ a Cęſare reſtitutæ

cum accepiſſet Cicero ait,cum Pompeij ſtatuas erexit Cæſar, ſuas fixit, Et cum Alexādriam inuaſiſſet, Pothinum,& Achillam Pompeij interfectores interemit, Quocirca verum eſſe cernit̄,quod Plutharchus Cheronenſis ſcripſit, Cęſarem rerum potitum nullū crudele facinus,aut Tyrannicum vnquā exercuiſſe, Sed in principatu ſe quaſi clementiſſimum medicum a deo datum omnibus in rebus oſtendiſſe. Proinde eum populus Romanus adeo deſyderauit, vt infeſtus, atque inexorabilis eius interfectorib⁹ ſemꝑ extiterit, criminique idem auctor Bruto obijcit, quod

Ciceronis dictū de Cęſare ex Plutarchi apopthe.

Plutarchus in C. Cęſaris vita.

cum a Cæſare ſeruatus eſſet,& quoſcūque voluiſſet,etiam ex captiuis liberaſſet, prælatuſque ab eo omnibus fere amicis eſſet, facta tamen conſpiratione per dolum illum confoderit, quod ſi nulla gratia, nulla in ſe collata a Cæſare beneficia eum monebant, cui quod viueret, incolumiſque eſſet, iure optimo acceptum referre debuiſſet, nonne illius potentiam, virtutem, fortunam vereri debuit? Cuius etiam ſolum nomen Parthorū &

Brutus ĩgrat⁹ erga Cæſarē.

Brutus,

Indorum reges ſopnum capere non ſinebat, ipſe quoque Brutus ad Ciceronem ſcripſit, vt idem Plutharchus meminit. Bonus profecto vir erat Cæſar, ſed progenitores noſtri mites etiam dominos non tulerūt. Vere de ſe ipſo vaticinatus eſt Cæſar, quū renūciarentur ei nonnullæ coniurationes, conuentuſque nocturni, quos quidem non vltra arguit, niſi vt oſtenderet eoſdem ſibi natos eſſe. Et ait non tam ſua, quam reipublicę intereſſe, vt ſaluus eſſet, Se iampridem potentiæ, glorięque abūde ſatis eſſe adeptum, rem publicam vero, ſi quid acciderit, neque paccatam, neque quietam fore, Et aliquanto ciuilia bella deteriorē conditionem ſubitura. Quę quidem omnia, vt prædixerat, & longe duriora acciderunt. Sed ad Brutum redeo, quem opinor antiqua maiorum ſuorum perſuaſione id egiſſe, qnos cernimus ſumma gloria eſſe affectos, quod exactis regibus rem publicam ſtatuerint, ſic ipſe quoque ſe facturum putabat, qua opinione ductus ad Atticum ſcripſit. Optimo in ſtatu mentem ſe locatā habere, aut enim victor Romanam rem publicam liberabo, aut moriens a ſeruitute euadam, Sed cum iā ciuilium bellorum perteſum eſſet, res ad vnius imperium

Reip. ĩtererat Cæſarem ſaluum eſſe,

perium quaſi adiuuante deo inclinabant, q̄ Bruto omnia recta conſilia, omnemque lætam fortunam (vt dicitur) auferebat. Eſchyli quidē poetæ ſententia eſt, occaſiones malorum diuinitus dari his hominibus, quos deus propter eorum delicta punire voluerit, Nihil æquo animo audire poterat Brutus, quod contra rei publicæ rationem diceretur. Erant inter amicos, & cōtubernales eius philoſophi duo, Stallius Epicureus, & Pharnus Stoicus Catonis ſectator, Hi inter ſe (vt moris eſt) aliquādo in diſputationem inciderant, Affirmabat enim multis argumentis Pharnus ciuile bellum longe durius eſſe, quam vnius viri imperium, quod contra legem non eſſet. Stallius autem acutiſſimis rationibus oſtendebat, viri ſapientis non eſſe, ob ignauam, imperitāque plæbem periclitari, ex anxio ſemper animo pendere, Labeo, cū his ſermonibus intereſſet, contra vtrūque ſententiam ſuam protulit. ſed cum obiecta illorum minus diluere, ac diſſoluere valeret, tacuit Brutus, vt qui contra ſententiam ſuam loquētes, iniquo ferret animo, & philoſophos illos deinceps a tabernaculo ſuo prohiberi iuſſit. Claruit deinde multo magis poſt varias, multiplicesque rei publicæ calamitates, vnius principis imperio ciuiles diſcordias ſedari, Vt primū enim Octauius Cæſar rerum potitus eſt ita paſſim omnia quieuerunt, vt poſt aduerſam maris tempeſtatem, reſidentibus cunctis ventis, & placido ſurgente ſole, fluctus omnes deſidunt, Quocirca ex mimacij plauci ſententia Auguſtus appellatus eſt quaſi augurio, ac fœlicitate populi Romani cōſecratꝰ, vel (vt Suetonius ſcribit) ab auctu, vel auiū guſtu, geſtu ve, imperium nanque auxit, Et vrbem pro maieſtate imperij excoluit, adeo vt non iniuria gloriaretur, ſe marmoream relinquere, quam lateritiam accepiſſet. Et vt Strabo cretenſis ait nunquam tanta pacis facultas, tantaque bonorum omnium copia Romanis, ac ſocijs affluxit, quātam ſuppeditauit Auguſtus Cęſar, poſtquam imperij habenas accepit Cretenſes antiquam habuerunt rem publicam. Erant enim in ea inſula complures vrbes, quæ omnes inter ſe ſocietatem ſeruabant. communi iure, communique conſilio regebantur. Harum præſtantiſſima erat Cnoſos, quam minois regina Homerus appellat. Secunda Gortyna, Tertia Cydonia. Quarta Lycton, His rhadamanthus vir iuſtitia, & æquitate clariſſimus primus leges dedit, Quas iouis iuſſu ſe afferre cōuētus eſt, vt duriores homines ad ciuilem vitam facilius redigerentur, quibus legibus noua decreta diu poſt addidit Minos, quem poeta dicit annos nouem regnaſſe, & Iouis mandata rurſus ex antri abditis penetralibus captaſſe. Horum quidem leges tanti fuerunt, vt eas optimi omnium græcorum, & Lacedæmonij in primis (vt Plato in libris de legibus refert) imitati fuerint, hæ ſanctiones rem publicam inſtituerunt, ex omni populo commixtam. Cui tamen rex vnus præerat, vt qui dignoſcerent, legumlatores illi prudentiſſimi turbida eſſe multitudinis in rebus dubijs conſilia niſi ab vno aliquo, veluti gubernatore, in aduerſis tempeſtatibus regerentur. Secundo enim vento remiges ipſi facile curſum ſine puppis magiſtro dirigunt. Fuit quidem apud Cretenſes antiqua ſane regum proſapia

a cęlo

Eſchylus.

Stallius Epicureus.

Pharnus Stoicus.

Labeo.

Octauius Cæſar.

Auguſtus a quo & vnde dictus.

Marmoreā reliqt Auguſtꝰ vrbē quā lateritiā acceperat

Strabo lib. 17.

Cretenſes.

Cretę vrbes cōi ſocietate regebantur.

Rhadamātus,

Minos

Plato,

Celus rex.

a Celo illo, qui quãdo primus deo ſacrificauit, nomẽ ſuũ numinũ domi-
cilio dederit, deinde a Saturno, & Ioue, & eorũ poſteris, qui primi in ea in

Cretenſium reſp.

ſula regnauerũt, de quibus multa poetæ fabulan̄t. Rex apud eos belli po
teſtatem habebat, magiſtratus iudicia agebãt. Populus autem magiſtrat⁹
ſenatũq; credebat. Nõ diſſimilis admodũ huic erat laconia reſpublica,

Spartanorum reſpu,

duas quidem regias familias habuerũt Spartani, quarũ vna Eurytiontida
Altera Agida vocabat̄. Harũ originem in Herculem vſque referebant,
Nec vnquã paſſi ſunt regnũ vlla ex parte decidere. nec ipſi reges maiora
vnquã quęſiuerũt, quã q̃ pricipio regni maiores eorũ ꝑ leges accepiſſent
Hoc temperamento Lacedæmonij aſſecuti ſunt, vt principes græcie ha

Hercules.

berent̄. Et Herculi ſimiles dicerent̄. Nã ſicut heros ille leonis pelle amí
ctus, & claua armatus iniquos homines, immaneſq; om̃es coercebat, ſic il
li ſcutica & pallio volenti gręcię imperabãt. dominatus em̃ iniuſtos cõ-
peſcebãt, bella dirimebãt. Factiones ſedabãt, non vi, aut armis, ſed vnico
oratore miſſo, cui ſtatim omnes obtemperabant. parebãtque vltro. Tãti
enim apud ſingulas quaſq; natiões eorũ dignitas habebat̄, & vſq; adeo au-
ctoritate, iuſticia, optimis inſtitutis, mirificaq; ęq̃tate pollebãt. PETE
bãt em̃ alię gẽtes, ac natiões ab eis, nõ claſſem, nõ militẽ, nõ aurũ. ſed vnũ
ſpartiatã ducẽ, cui obſequerẽtur. Quo accepto ſe tutos, atque hoſtiũ victo

Gilippus. Lacedęmonij viri q̃ alios rexerũt populos Attili⁹ regul⁹ Duce mutato fortunam mutari, Chabriæ dictũ apud Plutharchum in apophteg.

res fore arbitrabãtur, vt ſiculi Gilippũ petiuerũt, Chalcidẽſes braſydã,
Aſiatici lyſandrũ, Callicratidã, & Ageſilaũ, Carthaginiẽſes vero Xãtip
pẽ quo imperãte quũ pluribus p̃lijs ſemꝑ victi extitiſſent, exercitũ Ro
manorũ (cui Attilius regulus p̃erat) profligauerũt, Et cũ deinde inuidia
ꝑciti Xantippũ ingrate, ac perfide dimiſiſſent, deo vltore omniũ ſcele-
rũ pœnas victi dederũt. planeq; didicerũt, mutato duce fortunã, vireſq;
exercit⁹ etiã mutari. Neq; em̃ ab re diuin⁹ ille poeta ait, TVTIOrẽ cer
uorũ exercitũ eſſe duce leone, quã leonũ duce ceruo. Harũ igitur duarũ
ciuitatũ auctoritate, atq; exẽplo conſtat, nõ poſſe rẽ multorũ imperio be
ne geri, niſi eis vnus p̃ſit, q̃ veluti gubernator nauim reflãtibus, colluctã
tibuſq; ventis in portũ ſalutis impellat. Huiuſmodi reges, qui mittã, ac
pene cõmunem cum populo poteſtatem habebãt, agenda omnia ad ſena-
tũ, populũve referebãt, vt eligerentur in rebus dubijs, ſemperq; potiora
eſſent. Quod quidẽ & homerus, probare videtur, ſæpe enim Agamẽnon

Agamemnon

belli principes conſulit, quid facto opus ſit, & inter plures fit cõſultatio,
Tãetſi nihil arduũ vnquã deliberaſſet, niſi prius Neſtorẽ in conſilio ha-

Neſtor Ariſtoteles.

buiſſet, vt ab eo cogitatã rationẽ haberet, q̃d agendũ, aut nõ agendũ eſſet,
Ariſtoteles quoq; eligibile, cõſultabile, affectabileq; eẽ dicit, Et electio-
nẽ cõſultã affectationẽ eſſe definit. Hacten⁹ ſuꝑiorib⁹ argumẽtis, & exẽ
plis ſatis abũde ꝓbatũ ſit, naturale ĩperiũ vni⁹ eſſe hominis. Et vnũ lõge
melius imperare, quã plures, deinceps aũt in ſequenti volumine oſtende
mus iuſtũ imperiũ vnius, eſſe regnũ, Et regẽ bonum iuſte imperare.

¶LIBRI PRIMI FINIS.

¶LIBRI SECVNDI PROOEMIVM AD ALPHONSVM ARAGONIVNM INCLYTVM CALABRIAE DVCEM.

DVRIS SAMIVS RERVM GRAECarum
ſcriptor Eximius,ſecutus quorundam vanam,ac futi
lem opinionē qui vel Alcibiadi emuli,atque infenſi
erant,vel comicam dicendi libertatem,ac licentiam
oderant,ſcripſit Eupolim Comicum poetam ab Al — Eupolis.
cibiade cum Athenienſium claſſe in Siciliam naui= — Alcibiades.
gante,in mare demerſum extitiſſe.Hoc cum legeret
Eratoſthenes.vir in hiſtoria diligentiſſimus,illum irriſit,quod per incu — Eratoſthenes.
riam ac deſidiam malis auctoribus nimiam fidem adhibuiſſet.Attulit=
que nonnullas fabulas,quas ille longe poſt ea tēpora docuiſſet,Theophra — Theophraſt'.
ſtus vero peripateticus communem multorum imitatus opinionem,aſſe
ruit Zaleucum Pythagoricum leges Locrenſibus conciuibus ſuis ſcri= — Zaleucus
pſiſſe,id tamen a Timęo Platonico reprehēſum eſt.& tanquam falſum — Timęus.
repudiatum.Luctantur inter ſe complures Gręcorum,& alter alterū fur — Gręci ſcripto
ti,ac mendacij criminatur.Ephorum Cauſtrius,& Lyſimachus accuſant — res furti ſe in=
Theopompum autem Apollonius,& Nicagoras.Sophoclem Philoſtra — uicē accuſant.
tus, Pollio Croſium,& herodotum.Nec abſtinuerunt quidam a Plato= — Ephorus.
ne.dicunt enim illum a Protagora,Pythagora,& Epicarmo ſiculo mul=
ta accepiſſe,ſicut Ariſtoteles ab eo,& a Socrate,& a plęriſque alijs deide — Ariſtoteles
abſtulit.Hæc eo conſilio dixi alphonſe ducum atque imperatorum om= — furti accuſat̃.
nium fortiſſime,vt intelligas exemplorum omnium,quæ huic volumi
ni inſeruimus,partim ex auctorib' Gręcis eruta eſſe,partim e noſtris ſum
pta illi inter ſe plærunque varij, ac diuerſi ſunt,noſtri vero nō ſemꝑ quū
eis cōueniunt.Proinde non erit admirandum ſi a Liuio, Valerio, alijſve — Liuius.
latinis,aliqua ex parte noſtra diſſentirent,varietas nanque ſcriptorum va — Valerius.
rietatem quoque facere ſolet eorum,qui illos imitantur.Luctantur inter
ſe græci ſcriptores,dicam quidem quod ſentio,neque furaces, neque men
daces eos eſſe arbitror,quos accuſant.Fructus enim legendi eſt modeſte — Fruct' legēdi.
admodum in rem ſuam conuertere,quæ ab alijs optime ſcripta ſunt.

HVMANITATIS tamen officiū eſſe duco,eum profiteri, per quē
proficimus,ſed ſi minus id fieri poſſit,quando non omnia deſtinato ope=
ri quadrant,videndum eſt,ne bene dicta in deterius corrumpamus, vt de
Hypericle Apollonius grammaticus ait,qui mlta illum a Demoſthene — Hypericles.
abſtuliſſe refert,quæ ex optimis peſſima fecerit,ne manifeſtum furtum — Apollonius
cemeretur.Neque etiam eos mendaces dicerem qui cum doctis plurib' — Demoſthe=
errarent.COMMVnis error tolerabilior eſſe videt̃ quā ſingularis,gra= — nes.
uior enim

Error communis tolerabilior.

uior enim culpa eorum haberi ſolet,qui ſoli peccant,quam eorũ,qui cum multis aliijs delinquunt,quorum error reprehendendus magis eſt, quam culpa punienda, facit etiam hiſtoriam ancipitem nominum mutatio, Videmus nanque montium,fluminum,vrbium, regionumque nomina alio tempore aliter fuiſſe nuncupata. Taracinam quam nunc dicimus. Trachinam,Auſuremnem vetuſtiſſimi appellabant. Peſtum poſidoniam,Puteolos dicearcheam. ſic etiam venetiam Henetiam ſiue Eugauiam Padum vero Eridanum. Ferraria,quę nunc vrbs opulentiſſima,ac pulcherrima eſt,paululum quidem a priſcis ſedibus remota,vt quæ Barbarorum latrociniis,atque excurſionibus crebro vexaretur, ſpina quondam dicebatur. Pelaſgi enim per mare Ionium ad Italiam vecti, vnũ ex padi oſtijs ſpinetum nomine occupauerunt. & pone eius ripas vrbem ſtatuerunt,quam ſpinam ab oſtij nomine appellarunt,quę breui deinde tempore interiecto ad maximas creuit opes.adeo vt diutius delphos ad Apollinem decimas mitteret,vt Dionyſius Halicarnaſeus refert,& vt Strabo Cretenſis teſtatur. Theſauros peringentes in eodẽ templo ad omnes fortunæ caſus depoſuerit. Hæc Ferrariæ vrbs per virtutẽ,ſapientiã, celeritatemque tuã ex hoſtiũ faucibus ſuperioribus annis eruta eſt. veneti enim potentiſſimo exercitu terra, marique eã obſederant, & hoſte,fame,peſtilentia adeo vrgebatur,vt ciues iam de deditione agerent. Et Hercules eorum dux inclytus,qui cum ſoror tua illuſtriſſima denupta eſt,fugam meditaretur. Tu vero rumore ac nũcijs concitus Neapoli cũ expedito exercitu,quem ad omnes caſus paratiſſimum ſemper habes,Italiã pene omnem celeri curſu permenſus,illuc aduolaſti,& quamuis vix aditus ad obſeſſos,niſi a cælo relictus eſſe videretur, vi tamen,& armis eiecto hoſte intra vrbis mœnia penetraſti,paruoque tẽpore aſſiduis congreſſibus, atque excurſionibus egiſti,vt veneti de ſtatu vrbium ſuarũ ſoliciti,pacem æquis conditionibus pepigerint. Qua quidem per te nunc etiam Ferraria fruitur, & iam inſtaurata priſtini ſplendoris ſpeciem, ac decus recuperauit,

Spina
Pelaſgi
Padus.
Spinetum.
Delphos.
Dionyſius.
Strabo lib. 5.
Ferraria

❡LIBER SECVNDVS DE REGNI INSTITVTIONE.

☙MVNVS REGIS IVSTITIAM ESSE, IVSTVM VNIVS VIRI IMPERIVM, REGNVM ESSE.

TITVLVS PRIMVS.

ALEXANDER CVI MAGNO OB virtutem cognomentum fuit, cũ aliquid ocij a ſummis negocijs nactus eſſet, venationis ſtudio ſummopere tenebat̃. Eãque in tygres, pardos, apros, vrſos, leoneſque libentius exercebat, quam pecora inter iertia, vt optabat Iulus apud Maronem. Ei quidem aliquando colluctatio fuit, aduerſus maximum, ferociſſimũque leonem, quem poſt magnã, difficilẽque pugnã ſummis viribus tandem ſtrauit. Forte aderat Sparthanorum legatus qui vehementer admiratus dixit, vtinã rex inclyte pro magno aliquo imperio cũ leone tibi eſſet certamen. Hæc tamen venatio tanti fuit, vt Cratherus vir illuſtris, & Alexandro gratiſſimus, a Lyſippo, Leochareque, qui præcipui omnium artificum eo tempore habebantur, aere conflatam delphico Apollini ſuſpendi fecerit. Cernebatur illic Alexander, qui leonem adoriebatur, & iuxta eum aderat Cratherus inter canes, & alios venatores. Expreſſit enim Lyſippus ſimilitudinem Alexãdri, & amicorum eius adeo, vt pene ſpirantes vinique eſſe viderentur. Sed ad Spartanum oratorem redeo, cuius ſententia illuc quidem mihi ſpectare videtur, vt intelligamus regem fortem eſſe oportere, non autem audacem, ferocem ve, & quaſi vitæ ſuę prodigum, ac contemptorem. Vbi enim imperatoris periculum magni alicuius momenti foret, vt res profligatas poſſet reſtituere, illic forti animo, magnoque conatu pugnãdum eſſet. Secus autem ſi parum prodeſſe poteſt, decet enim eum, qui imperat, vt ait Theophraſtus, ducis mortem obire, non autem gregarij militis, aut gladiatoris in arena. Hi honeſte cadunt, ſi viritim certantes, fortiter ſe contra ſingulos hoſtes gerunt. Imperator vero pro toto pugnat exercitu, Pulchre Scipio maior ad quẽdã, qui dicebat illũ parũ eſſe pugnacẽ, ait, MATER mea me imperatorem peperit, non autem bellatorem. Timotheus quoque laudatur, Nam quum quidam oſtenderet Athenienſibus cicatrices, quas in bello pro patria imperator accepiſſet, ridens inquit, Equidem valde erubeſco quod quum Samum obſiderem iuxta me ſagitta forte cecidit, qua exanimatus, nõ quaſi dux tãti exercit⁹, ſed quaſi ignauus tyro ꝓfugerim iuſta iperatoris dimicatio fuit Plublij decij, q tot Romanos ciues in p̃ſidio ob ſeſſos propria virtute liberauit. Et ſeruator a ſeruatis Gramineã coronã accepit. quod facinus quale fuerit ex religione ipſa cerni licet, bouẽ enim

Alexander ferociora aĩalia venabatur.
Iulus.
Spatthanorũ legatus.
Cratherus.
Lyſippus.
Leochares.
Apollo.
Nõ oportetre gem eſſe vitæ ſuæ prodigũ.
Theophraſt⁹.
Scipionis dictum.
Timotheus.
P. Decius.
Graminea corona.

Ergo.i.cauſa. Q.Fabius. Minucius. Annibal. Iuſtitia regis munus. Iupiter. Homerus. Demetrius. Plutarchus. Ariſtides. Expugnatores olim quibus nominib⁹ gaudebant. Iuſti cognomentum.

albũ Marti immolauit,& cẽtum fuluos,quibus virtutis ergo ab obſeſſis donatus fuerat. Iuſta etiam dimicatio extitit. Quinti Fabij Maximi, cũ Minucium magiſtrum equitum,& eius exercitum ab Annibale oppreſſum,ſeruauit. Qua ex re pater a ſeruatis honoris gratia appellatus eſt. Sed ſi recte iudicamus proprium regis munus eſt iuſtitia, quam a Ioue eum dono accepiſſe teſtatur Homerus, Non autem bellicas machinas, aut roſtratas naues, Proinde eum Iouis diſcipulum vocat. Et non ferocem, audacem,aut immanem inducit,ſed omnium iuſtiſſimũ. Rex enim magiſtratus omnes in ſe vno continet, Et vniuerſorum lex habetur. Vnde Demetrium Antigoni filium reprehendit Plutarchus, quod expugnatoris cognomen ambitioſe affectauerit,cum id a rege decorum longe alienum ſit. Deus nanque vrbium,ac ciuitatum ſeruator,cuſtoſque habetur,& dicitur. Laudat autem Ariſtidem qui quãuis iops,& ignobilis eſſet,iuſti tamẽ cognomen per virtutem eſt aſſecutus,quod nullus regum, aut imperatorũ ante eum optauerat. Sed expugnatores fulmina, victores, aquilas, accipitreſque ſe appellari gaudebant, quaſi viribus, & potentia potius gloriarentur,quã virtute,cum iuſti cognomentum deo,& regi ad modũ conueniat. Ex omnibus diuinis bonis ſolius virtutis, homo particeps eſſe cernitur. Idcirco ſi ſecundum eam viuit nihilo egere poteſt, vt Stoici docẽt,& ſimilis fit deo,ſin vero ab ea alienus eſt,nihil boni habere poteſt,& a feris,ac beluis nulla ex parte differt,

Diuitiæ iuſtitia comitatæ illuſtrant hominem. Iſocratis præceptum. Dionyſij halicarnaſei ſcitũ. Regis definitio. Regere. Orator. Poeta.

¶DIVITIAE,opes,potentię,ſi iuſtitiam comitãtur,ſplendorem ſuũ retinent,ſed ſi ab ea ſecernuntur,obſcuræ fiunt,& turpitudinem,temeritatemque augent. Iſocrates quidem regi ſuo præcipit. Imprimis vt videat, ne deterior ipſe melioribus imperet,neve indoctior peritioribus. Et naturæ legem Dionyſius Halicarnaſeus eſſe dicit omnibus communem, vt deterioribus ſemper imperent meliores. Non erit igitur importuna definitio illa,qua dicitur rex eſt vir bonus.cui per generis dignitatem, vel per legitimam electionem conceſſum ſit, vt ciuitates,populoſque regat, Regere enim nõnulli iterpretanſ recte agere,q̃ interpretatio ſi durior fortaſſe videbiſ, reliquaſ a lectoribus,& nos luſiſſe putemur,ſi enim verbũ minus acute exponimus, rẽ prefecto ipſam optime declaramus. Nec tamen alienũ erit virtutẽ regiæ determinationi addere,cũ Oratorẽ Cicero virũ bonũ dicẽdi peritũ eſſe dicat, Et ſimiliter ſtrabo poetã, quaſi nec orator dicere,nec poeta canere ſine virtute recte valeat, multo etiã min⁹ rex ſine probitate bene regere poſſet,ad quẽ pertinet omnis virtutis moderatio. Cuius quoque officiũ eſt iuſte gubernare eos,quibus p̃eſt, & illorũ cõmodis ſemꝑ adeſſe. Nã ſicut medicus languẽtis vtilitati non ſuæ, Et gubernator eorũ,quos vehit cõſulere debet, ſic rex eorũ quibus imperat,

Socrates. Plato.

Aliter rex neutiquã habẽdus eſſet, ſed tyrannus iniuſte iperans omia ad vtilitatẽ ſuã metiſ. Quocirca finis regis eſt,vt ait Socrates apud Platonẽ ciues ſuos ad fœlicitatẽ ꝑducere,quod nequaquã niſi per virtutẽ aſſequi poſſet. Tyrãni autẽ finis eſt eos quib⁹ dominatur,in volũtatẽ ſuã cõpellere. Et ſic aliter virtute,ac ratiõe,alter vero vi,ac potẽtia nitiſ. Hoc declarauit Timo-

uit Timotheus,cum dixit,Mars quidem Tyrānus eſt,Cum ſtatuat vio lenta omnia iniuſta eſſe,rex quidem communis omnibus lex eſſe debet, ſingulos enim ciues non beneuolentia ſolum,verum ſumma pietate cō plectatur oportet. Et humanum ſe cunctis,facilemque præſtet,& illorum congreſſu,atque conſuetudine delectetur. Vere Iſocrates inquit,nō homine,non cane,non equo bene quiſpiam vti poteſt,niſi eo delectetur, & eundem charum habeat,rex quidem pro dignitatis,meriti,virtutiſque ratione ſic omnibus proſit,ſicut ſol omnibus lucet. verum ædificia illa, quæ patentiores feneſtras habent,magis illuſtrantur,vt Ariſtoteles teſtatur. Virtus quidem omnium rerum menſura eſſe debet. Sic quoque rex ſe præſtet,vt meliores amet,mediocres diligat,reliquos autem non negligat,neque odio habeat.ſed cupiat meliores fieri. Sic ciuile præceptum illud Platonis imitetur,cum ait,Nec eo ordine rem publicam inſtituimus, vt vnum genus in ea duntaxat fœlix exiſtat,ſed ciuitas vniuerſa,quę beatitudinem per ſolā iuſtitiam conſequetur,ſed ſi bonis animi externa quoque addere volumus,vt Academicis,& peripateticis placet,dicemus regem beatam ciuium vitam ſic ſibi præponere debere,vt ſit ciuitas virtute honeſta,gloria ampla,copijs locuplex,opibus firma, Optimus enim pictor non ſolum oculos,& faciem,quanquam potiora ſunt,penicillo exornat,verum totam imaginem colorum varietate honeſtat,Nec per fectam dicimus imaginem illam veneris,quam vltimam Apelles pinxit, nam faciem & pectus politiſſima arte perfecit,reliquas autē corporis partes inchoatas reliquit,Tyrannus quidem niſi vtilitatis,aut voluptatis cauſa diligit neminem. Cui optimi potius,quam deterrimi odio ſunt. Infenſus ſiquidem eſt omnibus,qui virtuti ſtudent. Nec patitur quempiam vltra alios ſapere,aut in præclarū virum euadere,aut opibus augeri,aut amicis,clientibus,hoſpitibusve frui domini imperium in ciues,quaſi in ſeruos exercet,vt formidine perciti nihil homine libero dignum agere audeant,in timore enim nimio,qui educantur ignaui fiunt,& ſeruilem,abiectumque animum ſemper habēt. Literarij ludi magiſtri,qui minis.ac verberibus nimis in pueros ſœuiunt hebetiores illos,tardioreſque reddunt. Et in odium diſciplinarum, bonarunque artium eos compellunt, quos nimia formidine coercent, verbis vero,ac verberibus obdurant,vt peſſima quædē mancipia,quæ plagis conſueſcunt,ingenia quoque puerorum nimia ſeueritate emendationis deficiunt. Et vt ait Quintilianus quū deſperant dolent,& diſciplinam ipſam odio habent,ſic dum omnia timēt nihil conantur,Maluntque ignorare,quam tanta cum difficultate perdiſcere,Eodem pacto vecordes,& ignaui fiunt ciues,qui Tyranni ſœuitiam ſemper formidant.

¶AVdiamus nūc Traſybulū,quid cōſulēti ꝑ internūtiū periādro Corinthio reſpōſi ꝑ literas afferat. Traſybulus Periādro ſalutē pręconi,quē ad me miſiſti,diſſimulaui nihil,duxi enim eum per ſegetem,& altiores ſpicas bacillo decuſſi,vt ex eo qui coram affuit ſcitari poteris,& quid viderit,audieritve intelligere. Tu igitur ſic efficies,ſi Tyrannidem tuto

Timotheus. Mars. Iſocrates. Sol. Ariſtoteles. Plato. Pictor. Veneris imago. Apelles. Tyrannus. Ludi literarij magiſtri. Pueri. Lenis dūtaxat caſtigatio conceſſa eſt docēti.l. Sed & ſi ī fi.ff.ad legem aquil. Pręceptoris nimia ſœuitia culpę aſſignatur ff.ad leg.aquil. l. præceptoris Traſybulus. Periander. Traſybuli epiſtola ad pe riandrum.

Sextus Tarquinij filius. Gabij.

tenere cupis, ciuitatis principes tolle, ſiue amici, ſiue inimici eſſe videantur. Tyranno enim potentes, etiam amici exitio aliquando fuerunt, non diſſimili exemplo fuit Sextus Tarquinij ſuperbi filius qui deceptis per dolum Gabijs, nuncio miſſo patrem conſuluit, quid facto opus eſſet, vt tuto imperaret. Tum ille mutuatus, vt arbitror, argumētum a Traſybuli hiſtoria, nihil reſponſi nuncio dedit, ſed deliberaturus ſequente illo in hortum ædium deſcendit, ibique tacitus ambulans papauerum ſublimiora capita baculo quem in manu geſtabat, deturbat. Nuntius vero feſſus lōgiore mora, putans ſe ludibrio haberi, Gabios inconſultus redijt. Quæ dixerit, quæque viderit refert. At filius ex noto patris ingenio ſanguinarium conſilium intellexit. Et confeſtim primarios ciuitatis per varias calumnias interemit, vt tutius Tyrānidem exerceret, ſi recte autem iudicare volumus, vt optimus rex omnium mortalium fœliciſſimus habendus eſt. Sic contra Tyrannus omnium infœliciſſimus, ſicut enim illi omnia tuta ſunt, ita huic omnia infirma, & inſidiarum plena.

Alexāder Phereus tyrānorū prim⁹

¶ALEXANDER Phereus Tyrannorum omnium primus, ab vxore perijt, Ea quidem thebe dicebatur, quæ peroſa viri perfidiam, ſœuitiā, immanitatemque cum tribus fratribus ſuis, quos habebat, in necē illius conſpirauit, & cum cerneret illum remotis ſatellitibus, a quibus cuſtodiebatur, in ſecretiore cubiculi lecto, altum dormire, remoto per blanditias ferociſſimo cane, qui pro foribus cubiculi excubabat, & tenui lana ſtratis gradibus, ne ſtrepitus hominem expergefaceret percuſſores fratres admiſit, eoſque non modo hortata eſt, verum minis compulit, perterruitque, niſi rem ſtrenue maturarent, ſe excitaturam virum, qui facinus vlciſceretur, & illorum vecordiam animaduerteret, quo timore perciti illi cędem maiore audacia peregerunt. Pherei ciues ſumma lętitia affecti, populariter metu liberati, cadauer Tyranni omni fœditate vncis ferreis tractum, laceratumque feris, atque alitibus expoſuerunt. Et illius vitam, atque memoriam turpibus probris, diriſque execrationibus damnauerunt. Theben autem, & eius fratres, vt patrię liberatores, dignis honoribus, opulentiſſimiſque muneribus affecerunt. Hoc futurum in ſomnijs familiari ſuo Eudemo Cyprio prædictum ſcripſit Ariſtoteles, Nam quum Pheras vrbem tunc nobiliſſimam in Theſſaliam veniſſet, quę quidem ſœuiſſima Tyrānide tenebatur, in maximas febres incidit, adeo vt medici omnes illius ſalutem deſperarent. Et tūc leniter dormienti ſecundum quietem iuuenis decora facie viſus eſt dicere, fore vt quamprimum conualeſceret, ſed paucis diebus interiturum Alexandrum quod quidem ſtatim effectum eſt, & euaſit Eudemus, & Tyrannus trucidatus eſt.

Alexādri pherei miſerabile funus.

Eudemus Ariſtoteles. Phere vrbs theſſaliæ

Dionyſius ſyracuſanus barbam.

¶DIONYSIVS autem Syracuſanus filias quas tonſtriculas effecerat, quum adoleuiſſent timuit, & candentibus iuglandium putamimbus barbam ſibi, ac capillum exurebat, ne collum, ac guttur tonſori committeret. Et allocuturus populum, quū ſingulos quoſque formidaret, ex alta turri contionabatur,

¶QVID quod corporis ſui cuſtodiam non neceſſarijs, non ciuibus credunt.

dunt Tyranni,ſed ſeruis peregrinis,ac Barbaris ſatellitibus,& illis pręci
pue, quorum opera in conciliandis toris,turpibuſque voluptatibus mi=
niſtrandis abutuntur? ISOCRAtes tutiſſimam regum cuſtodiam non
Iſocrates,
turribus,propugnaculis,mœnibus,ſatellitibus,aut armis cõtineri inquit,
ſed amicorum præſidijs,ciuium benenolentia,propriaque virtute. Qui=
busquidem opibus regna, & imperia non modo ſeruari, verum indies
augeri,ac propagari aſſerit. Plane etiam cognoſcat oportet rex,non ſe do
minari,vt hominem ſed vt rationẽ regere. Eſt enim cuſtos boni,& æqui,
Rex ius ani= matum.
Et quaſi animatum ius. Proinde qui ad eum accedunt, non tanquam ad
hominem aliquem,verum ad ipſam iuſtitiam,atque æquitatem incede=
re videntur. Ipſe autem rex non ſibi,ſed alijs laborat. Vnde verum eſſe
cernitur,quod Academici veteres, & Peripatetici affirmant, Iuſtitiam
Iuſtitia eſt alie num bonum.
alienum eſſe bonum,non autem illius,qui ſecundum eam agit. Sed iuſto
ſatis mercedis ab honore, & gloria rependi,ille vero cui hæc non ſuffici=
unt,non rex habendus eſt,ſed Tyrannus,qui non vt ratio, verum vt ho=
mo imperat. Tenditque ad proprium commodum.non autem ad vtili=
tatem eorum,quibus præeſt. Nam vt plato aſſerit, Tyrannis eſt cum vi
Tyrãnis quid
compulſi ciues iugum ſeruitutis violenter ſubeũt. Regnũ autem quum
Regnũ quid.
vltro parent,paremque dimenſionem iuſtitiæ,& officiorum expectant.
Regem in iure dicundo non gratia,non amor,non odium, non timor,aut
alia quæuis animi perturbatio a recto ſe iungit, ſed ſemper in eodem iu
dicio perſeuerat. Nec res ſimiles diſſimilibus ſententijs iudicat. Quip
pe qui leges ipſas imitetur, quæ ſemper & firmæ ſunt, & nullo aſpectu
mouentur.

¶ SEQVITVR quoque prudens rex maiorum ſuorum veſtigia qui
Præiudicium q̃d. vide Quitilianum ca.2.li.5.
recte ambularunt, & eorum iudicia ſibi ad imitandum præferet. Præ=
iudicium quidem apud veteres Romanos ſemper magni momenti ex
Ex aſconio pædiano.
titit. præbebat enim futuris iudicijs ſimilium rerum quaſi firmiſſimũ
exemplum,a quo diſcedere iniquum eſſe videbatur. Eſt enim præiudi=
Cicero.
cium res,quæ quum ſtatuta fuerit,affert iudicaturis exemplum vt idem
iudicent,vt apud Ciceronem in verrem cernitur.

¶ HEROES QVIDEM PRISCIS ſæculis, ideo diuinis hono
Heroes cur olim venera= bantur,
ribus, a gentibus, ac nationibus venerabantur, quod iniuſte, impie, aut
crudeliter imperantes coercerent, atque vlciſcerentur. Diomedes
Diomedis im manitas.
eius Thraciæ partis rex, quæ Maronia dicitur, quam Sthenos flu=
Maronia.
uius abluit, mandendos aduenas equis ſuis apponebat. Qua im=
Hercules mõſtrorum domi tor.
manitate permotus Hercules, illum regno pepulit, & eiſdem equis
deuorandum prębuit. Buſyris quoque Aegyptiorum Tyrannus ab eodẽ
Hercule interemptus, Aręque impoſitus dici℞,quod hoſpites cęſos Ioui
Buſyrus.
immolaret. Et Cacus quod boues abegiſſet, Antæũ vero in pale ſtra am
Carus,
plexu brachiorũ peremit. Et Cychnũ in ſingulari certamine ſuperatum
Antæus.
vt qui pro ęquitate,ac iuſtitia certaret, Et eos perderet,qui hominibus exi
Cychnus.
tio eſſe ſtuderent,quique iuſtitiam,& æquitatem,metum, ignauiamque

appellarent. Et robur, ac potentiam in ſœuitiam, & immanitatem conuerterent. His geſtis Herculis emulus Theſeus, plæroſque facinoroſos homines necauit. Fuerunt etiã ex ſapientibus qui pro iuſtitia pugnauerunt, vt Pittacus Mytileneus, qui ſimul cum Alcei Poetæ fratribus Nelanchium, qui iniuſta ſeruitute Leſbum inſulam opprimebat, interemit.

Theſeus. Pittacus. Alcæus. Nelanchius.

¶ ROMANI quoque, a quibus virtutum omnium exempla ſumenda ſunt, quanto ſtudio, quanto labore, quantaque impenſa ciuitates, atque prouincias compluresab iniuſtis inuaſoribus liberauerunt? Onabis quondam Lacedæmoniam iniuſte occupauerat. Et Philippus Demetrij filius Macedonum rex omnem Græciam inuaſerat, hoc cum Romãe x populorum querelis perlatum eſſet, placuit ſenatui, populoque Romano vltionem, vindictamque Tito Flaminio conſuli demãdari. Erat eo tempore Flaminius annos circiter triginta natus, Et facundia, virtute ac comitate pollebat. Quibus artibus Græci, qui nondum in partes Romanorum inclinauerant, alliciendi fuerant. Is cumprimum in Græciam venit Onabim aperto martẽ deleuit. Et paulopoſt collatis ſignis, Philippum illuſtri pugna apud Cynocephalas ſcotuſæ locum ſuperauit, multis milibus hoſtium cæſis ac captis, vt ex noto Alcæi Epigrammate conſtat, in quo & Philippum trucem appellat, Et eius turpem fugam probris inceſſit. Cæſorum quoque, ac captiuorum numerum recenſet,

Romani. Onabis. Philippus. T. Flaminiꝰ

Alcæi epigrãma quia in exẽplari nõ reperitur, ex Sabellici Rapſodijs mutuati ſumus, quod duobus ſemicirculis incluſimus.

(Fletibus & buſto indecores terdena viator.
Theſſaliæ oppetimus milia in hoc tumulo.
Marte ſub Aetolum domiti & virtute latinum.
Quos titus immenſa duxit ab Italia.
Aemathiæ clade trux ſpiritus ille philippi.
Ceruorum curſu pręepete lapſus abit.

Sed Alcæus numerum ementitus eſt, & quintij animum maiorem in modum offendit. Ob idque eius iuſſu hæc ſunt loco carmina inſcripta.

Frondibus & veteri libro nudata viator.
Celſa ſit altior crux ſita in hoc tumulo)

Hæc victoria Grẹciam omnem a ſeruitutis iugo liberauit. Nam quum certamen Iſthmicum celebraretur, quod Theſeus in honorem Neptuni olim primus inſtituit. Et ad ſpectaculũ frequẽs hominũ cõuentus cõſediſſet, in dicto ſilẽtio pręco proclamauit in hæc verba. Senatus, populuſque Romanꝰ, & Titus Quintiꝰ cõſul rege Philippo, & Macedonibꝰ debellatis ſine cuſtodijs liberos imunes, & ſuo iure ꝑmittunt Corinthios locros Phocenſes, Euboicos, Achęos, Phthiotas, Magneſios, Theſſalos, Perrebos, hæc res adeo vniuerſis grata fuit vt relictis certatoribus oẽs proſilientes cõſurgerent. Et flaminiũ amplectebãtur illũ Græciæ ſaluatorẽ liberatorẽque ſalutabant tanto clamore, vt Corui, qui forte ſuperuolabãt, vocis horrore attoniti e ſublimi cælo in theatrum ceciderunt, Quod Plutarchus refert, & alij ſcriptores teſtantur. Ob hanc victoriam Titus Quĩtius flaminius tribus continuis diebus Romæ triumphauit. Rurſus etiã alio

Iſthmicũ certamen Theſeus inſtituit.

Plutarchus in vita T. Quintij flaminij.

alio tempore cum Pſeudo Philippus homo audax, & ignotus, qui falſo Pſeudo Phi-lippus.
Philippi regis ſe filium eſſe iactabat, Theſſaliam inuaderet, occupata iã
Macedonia, a Quinto Cecilio victus, ac captus fuit. Et Theſſalia cum
Macedonia priſtinę libertati reſtituta Ptolemęus rex, qui Euergetes di- Ptolemęus euergetes.
cebatur ob contrariam (vt opinor) locutionem, quando Ευεργεσια benefi-
centiam ſignificat, Et illi in neceſſarios. & in omnes erat ſoeuiſſimus re-
gno pulſus ab Aegyptijs fuerat, & regia etiam incenſa pręnimia eius cru
delitate Cyprum profugerat, hoc cum accepiſſent Romani auxiliũ Ae-
gyptijs tulere, & reginã Cleopatram illius ſororem, cui regnum iure opti Cleopatra.
mo debebatur inſtituerunt. Fuerat enim illa a fratre incredibili iniuria la-
ceſſita, Filiam enim eius primo per vim ſtupratam, deinde in matrimoni
um, ductam, deinceps repudiauerat, & infantem, quem ex ea ſuſceperat,
Cypri interemerat, & caput, pedes, manuſque illius matri dono miſerat.
Miſerati igitur Romani tantę indignitatis facinora, regem odio proſecu-
ti ſunt, & iniuria affectos vindicarunt. Regem Cappadocię Ariobarza- Ariobarzanes
nem, & Nicomedem Bythiuię pepulerat Mythridates ponti rex, ille cu
ius iuſſu quicquid Romanorum ciuium in Aſia fuerat, trucidatum eſt.
Hos reges Romani per ſyllam conſulem vi, & armis reſtituerunt. Cuius
beneficij non immemor Nicomedes, quum moreretur, populum Roma Nicomedes.
num heredem inſtituit, Athenas quoque, quas eadem tempeſtate inuaſe- Athene
rat, Archelaus Mithridatis pręfectus, idem conſul ex ſenatus conſulto li
berauit, & priſtinæ liberrati reddidit. Quorſum hæc tam longa exemplo
rum connumeratio? vt intelligant iuſti reges ſe iure optimo vltores eſſe
debere eorum, qui eliena inuadunt, aut iniuſte dominantur, vt enim iuſtis
adeſſe, ita iniuſtis obeſſe optimi principis eſt officium. Accedit etiã alia
ratio manifeſta. Nihil eſt enim quod magis reges ſuſpectos populis red-
dat, quam durum imperium eorum, qui per vim, aut iniuriam dominan
tur. Timent ſiquidem ne deterrimis exemplis bonorum probitas corrũ-
patur, Potentia enim ſępe numero homines procliues in libidinem, iniu-
riamque rapit. Vera prorſus Ciceronis ſententia eſſe cernitur, cum ait, ni Ciceronis ſententia notãda.
hil principibus infœlicius eſſe, quam velle agere quæcunque poſſunt, rur
ſuſque illos miſeros omnino habendos eſſe cenſet, qui omnia ſibi licere
exiſtimant. Nero tunc ſœuiſſimus factus eſt, cum intellexit omnia ſibi Nero.
permiſſa eſſe, & cuncta ſcelera, ac probra ſua quaſi pro egregijs, ac præcla
ris geſtis vulgo probari. Agrippinam matrem poſtquã peremit, cuncta- Agrippina.
batur in oppidis Campaniæ, aſpectum fugiebat ſenatus. Odium plæbis
formidabat, incertus quid ageret, & anxius omni ex parte erat. Adſunt vn
dique adulatores, & peſſimi hominũ aſſentatores, & reliqui miniſtri ſce-
lerum, turpiumque voluptatum, exclamant cuncti morte Agrippinę, cu
ius nomen omnibus inuiſum erat, accenſum in eum populi fauorem. be-
nefactum dicere, & reditum illius in vrbem deſyderare. His ſuaſionibus
motus Nero Romam ire pergit. Præmiſerant optimi illi fallendi artifi-
ces nuncios, qui clam iuberent omnes vt imperatori obuiam prodire pa-
rent, metu perciti Occurrit ſenatus feſto cultu, & omnis ordo, mniſque ſe

xus. Putat hęc omnia libero animo ſibi exiberi, cernit obſequium ſenatus, ſtudia plębis, & indulgentiam, beneuolentiamque in ſe omniū. Tūc boni conſulere quęcunque agit ſingulos quoſque exiſtimat. Animum, audaciamque a ſcelere ſumit. Octauiam coniugem domo exturbat, arguens illam ſterilem eſſe, Poppeiamque dudum ante illius pellicem ducit, & Octauiam in Pandateriam inſulam claudit, deinde reſtringi vinculis ei venas iubet, & per omnes artus ſanguinem mitti. Ac ne pauore ſanguis tardius flueret, pręferuidi balnei calore necatur. At qui Poppeia ipſa non diutius in delitijs habita eſt. Nam furore, & iracundia accenſus Nero eā cum in ventre fœtum haberet, ictu calcis peremit. Pœnituit eum grauiter, poſtquam ad ſeſe rediit, & cum aliquantulum fleuiſſet, quod mirum admodū fuit ī hoīe ſœuiſſimo, trāſlatio funere eā ſepeliri iuſſit, & ſepulchro iuliorum inferri, ſed vt ad exitum percurrat ſermo. Cum ſibi omnia licere perſuaſit Nero, non ante imperij licentia abuti deſtitit, quā ab infeſta multitudine ad mortē compelleretur. Plura tamē ſunt, vt ait flauius Syracuſius, quę bonos principis mores corrūpunt, licentia, rerum copia, amici improbi, diſpenſatores auari, ſatellites deteſtabiles, ſapienter quidē dicebat Dioclytianus Cęſar, Nihil difficilius eſſe, quam bene imperare, Coeunt aliquando in eandē ſententiam tres, aut quatuor ex his, quorū cōſilia grata ſunt principi, & ex compoſito ficta pro veris narrant. Ille autē ad quem paucis eſt aditus, vera nequaquam nouit, cogiturque fidem illis adhibere, a quibus decipitur. Et ſic plęrunque in deteriora labitur. Et amicorum culpa inuidiam, odiumque populorum inſcius cōtrahit, Iulius cęſar potitus rerum mitiſſime ſe geſſit. Sed amicorum inſolētia, quibus adiutoribus in victoria vſus fuerat, effecit, vt tyrannidis nota inureretur, plęriſque enim nimium indulxit. Et præcipue Antonio, cuius errata negligentius animaduertit, cum dignoſceret illum virum eſſe fortiſſimum, & manu ſtrenuum, ac promptum. Cui uſque opera in bello ſæpenumero vteretur. Erat enim Antonius multis ciuibus odio, præ nimia peccandi licentia, inter aleatores, minimos, temulentos, ſcortaque aſſidue verſabatur. Et vnguentis delibutus, in multam noctem vino, ciboque ſe ingurgitabat, Amici etiam Antonij ipſum quoque eodem ludo illudebant, quo ille Cæſarem prius illuſerat. Eo nanque in ſcio multa agebant turpiter, & inique, eē quibus maximam inuidiam contrahebat Antonius, negligentiorque in vlciſcendo habebatur, ſiue incuria quadam, ſiue nimia indulgentia, qua in ſuos tenebatur. Adeo vt vix credere poſſet, quippiam quod illis obijceretur. Erat que ingenio ſuo Antonius propenſior ad gratiam, ac præmium quam adultionem, ac penam.

Boni cōſulere
Octauia
Poppeia.
Nero poppeiam interemit
Quę corrumpūt bonos principum mores
Nihil difficilius quā bene imperare
Iuli' cęſar notatus tyrannidis nota
Antonius

¶SED VERA EST ſnentia illa Ciceronis, qua dixit bellorum ciuilium hi ſemper ſunt exitus, vt non ea ſolum fiant, quæ velit victor ſed etiam, vt his mos gerendus ſit, quibus adiutoribus parta ſit victoria. Boni reges, ac principes plærunque etiam (vt dixi) vel ab adulatoribus deteriores fiunt. Hoc docere videtur Græca illa Apologia, qua inducuntur aues complures, vt adſolet, cuculum circumuolare. ille quidem

Cicero
Cuculi & aliarū auiū Apologia

ille quidem eas rogabat,cur ſe fugerent,cum placidus,& imbellis eſſet, volucres vero audacter reſpondebant ſe ideo deuolare,quia cernerent illum vngues,ac roſtrum eiuſmodi habere,vt facile,ſi vellet,accipiter fieri poſſet, Tigranes ponti rex principio mitis,ac placidus fuit,deinde peſſimorum amicorum vanis adulationibus,aſſentationibuſque illectus,& potentia,ac ſuperbia,& aliis non modo acerbus,ac durus, verum inſolentiſſimus redditus eſt. Adeo vt illius mores Greci omnes aſpernarentur nec eum vllo pacto ferre poſſent. Miniſtrabant ei reges aliqui,qui eius ditioni ſuberant,ac ſi pediſequi eius ſatellites ve eſſent. Quinetiam pedibus per lutum,ac puluerem cum curru,aut equo veheretur illum ſectabantur,ſine diſcrimine vllo ætatis,aut dignitatis,ſedenti vero,vel ius dicenti connexis ſinguli brachiis circunſtabant. Hæc erat ſeruitutis confeſſio quædam,atque imago manifeſta,vt clare oſtenderent datam domino ſui etiam corporis liberam poteſtatem,ſuccenſuit mirum in modum Lucio Lucullo,quod eum regem tantum,non autem regem regum per epiſtolã ſalutaſſet,hęc ideo agebat Tigranes,quod nimium adulatoribus aures prębuerat,a quibus ficta pro viris plęrunque audiebat. Nam grati,blãdique ſermones ab illis ſemper afferebantur. ET PRINCIPVM opes frequentius adulatores,quam hoſtes euertunt,vt ſapienter Quintus Curtius dixit. Idcirco Tigranes ex magno rege Tyrannus factus odium fere omnium gentium cõtraxit,penaſque dedit Romanis ducibus iniurias vlciſcentibus, Iuſtus autem rex nunquam a ſe ipſo diſcedit,ſed in vera ſententia perſtat,nec vllo vento agitari ſe permittit,nec blanditiis,aut illecebris artificioſi ſermonis cedit,vt faciebat Neoptolemus ille apud Sophoclem,qui ſuauitate verborũ pellectus,non perſiſtebat in ſententia,ſed ſua ſuvlyſſis mentiebatur,quãquam vera loqui pulcherrimum eſſe duceret. Et hæc ſatis ad oſtendendum iuſtum vnius viri imperium regnum eſſe, Et bonum regem iuſte imperare.

Tigranes

L. Lucullus.

Curtius de geſtis alexãdri.

Neoptolem⁹

❡STATVENDVM EST DEVM SVMMVM ESSE BONVM. FINEM HOMINIS SIMILEM DEO FIERI, AD QVEM PER SOLAM VIRTVTEM PERVENITVR.

TITVLVS SECVNDVS.

VIRTVTEM SATIS ESSE AD BE
Virtus. ne,beateque viuendum Zeno Citticus ſtoicorũ
Zeno, princeps,& omnes qui eum comitantur opinati
ſunt,Tantique illã faciunt,vt nihil ei deeſſe poſ
ſe arbitrentur,qui ſecundum virtutem agit, etiã
ſi corporis fortuna ęque bonis careret,eũdem ta=
Phalaris men,nihilominus beatum eſſe dicunt. Si in Pha
larydis quoque tauro vreretur, ſimiliter fœlicẽ
eſſe. Quandoquidem ſolum bonum virtus ſit.
Alia autem quæ ad corpus,vel ad fortunam ſpe=
ctant,neque in bonis,neque in malis eſſe habenda,ſed media quodam mo
do haberi,& ſi optio detur,præferenda,aut eligenda,tantum videri (non
tamen bona)quæ fortunę ſunt. ξεννα id eſt externa ſtoici illa appellãt,quę
Stoici poſtpoſita.& reiecta licet nobis auctore Marco Tullio appellare. Acuta
Cicero quidem eſt hęc ſententia. Et veris philoſophis,quales ſtoicos iudicare poſ
ſumus,digna,ſed dura ſatis,quæ nactaacre ingenium, mitẽque animum,
audentiam,ſecuritatemque pręſtat,& neglectum quendam rerum huma
narum,verum fœlicitatem. Nam animi contemplatiuam potius cõple=
ctitur,quam hanc noſtram,quæquidem rerum humanarũ finis eſt, & ad
actionem ſecundum virtutem tendit. Nam virtus ipſa licet per ſe expeta
tur,& nihilo videatur egere tamen cum non ſolum ad animum, verũ ad
hominem ipſum reſpicimus,tunc plane intelligimns illum indigere ex=
ternis bonis,corporis ſcilicet,& fortunæ,que & ſi bona animi non augent,
tamen hominem ipſum adiuuant,qui & bona habitudine, valitudineque
indiget,& victu,veſte.domo,& alijs externis cõmodis, ſine quibus vix
Fœlix quis dicatur. trãquillo animo eſſe poteſt,aut omni ex parte beatus. Sapiẽter Solon fœ=
licem eum eſſe ait,qui ex virtute optime ageret,& rebus externis medio
Plato. criter habũdaret. Plato autem,qui primus omnium rationem honeſti de=
clarauit,licet per ſe virtutẽ ſatis eſſe oſtendat,nulliſque opibus augeri poſ
ſe,tamen corporis bonis eam egere fatetur. Veluti integritate ſenſuum,ac
membrorum bona valitudine,habitudine,robore,& ſimilibus. Exteriori
bus etiam,vt opibus,amicis,optima patria,generis claritate,alijſque eiuſ=
dem generis. Nemo enim inficiari poteſt omne bonum cum alio bono in
iunctum expetibilius eſſe,quam per ſe ſolum,qua ratione vtũtur illi,qui
honeſtam voluptatem virtuti addunt.

¶SEQVAMVR modo in hoc volumine hanc mitiorem opinionẽ,
quæ aliquid noſtris mollioribus moribus indulget, Nam duriora illa cõ=
templationi quidem aptiora ſunt,quam actioni,nec facilę legentibus per
ſuaderi poſſunt,ſed acumine argumentorum ab illis extorquent,vt confi
Academici. teantur potius vera eſſe ea,quam aſſentiantur, Academicos, Peripateticoſ
Peripatetici. que nobis præficiamus,quibus quidem ducibus a recto itinere nunquam
Plato diuertemus. Et Platonem imprimis,qui religioſiſſime, pientiſſimeque
Finis hoīs ē ſimilis deo fieri deum ſummum bonum eſſe dixit. Et auctorem bonorum omnium, fi=
nemque hominis eſſe per ſimilitudinẽ deo adherere. Quod quidem per
ſolam

ſolam virtutem nanciſcimur. Optime dixerunt ſtoici inter bonos viros,
& deum amicitiam eſſe conciliante ſola virtute. Diuinam vero iuſticiã
legem vniuerſalem omnibus eſſe Plato arbitratus eſt, quæ bonos præmi-
jſ, Malos autem pœnis afficiat.

ℭREGEM NON MODO ANIMI BONIS SED CORPORIS ET FORTVNAE COMMODIS EGERE.

ℭTITVLVS TERTIVS.

POSTQVAM ERGO HAEC FVN-
damẽta iecimus, dicemus regem corporis, & for
tunæ bonis etiam egere. Et præſertim cum non
ſibi ſoli, aut vni alicui familiæ natus ſit. Sed ad
omnes homines iuuandos, tutandos, conſeruãdoſ
que bona habitudo, bonaque valitudo in princi-
pe vtilis admodum eſſe cernitur. VIX Quidẽ
ei bene ab animo eſſe poteſt, cui a corpore male
eſt, ET MALE alijs conſulit, qui ſibi ipſi pro
deſſe nequit. Corporis quidẽ egrotatio cum diu
turna, atque inſanabilis eſt, vires ingenij, atque animi frangit, & nonnullos
etiam molliores, delicatioresve compellit, vt longa doloris conflictatio-
ne vexati deſperent. Adeo vt vitæ commoda relinquãt. vt de Cornelio Corneli⁹ ruf⁹.
Rufo viro clariſſimo, atque eruditiſſimo referunt, qui per mediam ætatẽ
ſibi mortem accerſiuit, cum articulorum dolores diutius ferre nequiret.
Silius quoque Italicus, cuius carmen de ſecundo punico bello inſcriptũ Silij Italici
magna cum veneratione, temporibus etiam noſtris legitur in Neapolita mors.
na ciuitate ſua ſponte etiam media vita functus eſt, præ tedio inſanabilis
morbi, quem ex clauo ſibi nato contraxerat. Theophraſtus dubitaſſe vi- Theophraſt⁹.
detur, an corporis dolores non ſolum corpus eneruent, verum etiam animi
virtutes pręuertant, & vt molliores mores, vires ingenij frangunt, ſic ma-
la corporis affectio, mentis virtutes perturbat. Periclis viri ſumma forti- Pericles
tudine, mirificaque eloquentia exemplum inducit. Qui cum graui mor-
bo egrotaret, viſereturque ab amicis, cum iam meliuſculũ ſe haberet, cui-
dam ex his, quos cariores habebat, oſtendit muliebres quaſdam incãtatio-
nes, quas ſcriptas gutturi ſuo ſuſpenderant, vt oſtenderet hominem male
affectum corpore, mentis etiam eſſe alienatæ, vt qui eiuſmodi vecordijs,
inſanijſque crederet. Has tamen incantationes non videtur inſanas omni-
no putaſſe Homerus, Nam Vlyſſi, quem ſapientiſſimum Gręcorũ om- Homerus.
nium inducit, grauiter in femore vulnerato, ſanguinis profluuium carmi- Vlyſſes.
ne ſtetiſſe affirmat. Et Iulium Cæſarem dictatorem virum tanti nomi- Cæſar.
nis, tantarũque diſciplinarum, ferunt poſt ancipitẽ vehiculi caſum, ſem-
per, vt primum currum cõſcenderet, carmine ter repetito ſecuritatem iti-
nerum impetraſſe.

ℭSED

¶SED AD propoſitam rationem redeat ſermo. Nonnulli principes
langore aliquo corporis vexati, plurima opera memoria digna imperfe-
Ptolemęus. cta reliquerunt. Ptolemęus Philadelphus præclara multa in Aegypti re
gno egiſſet, niſi perpetua valitudine impeditus reſediſſet. Egit tñ quod
potuit. Nam diſciplinis bonarum artium, & Bibliothecis mira diligen-
tia operam dedit, fouitque præclara quęque ingenia ſui temporis.

¶INTEGRI CORPORIS Senſus, & dexteritas quedam, agili-
taſque membrorum regem adiuuant plurimum, eumque gratiorem aſpe
Atletę. ctu reddunt ſic etiam vires optandæ ſunt, Non quales in Atletis cerni-
mus. Sed tales, vt ne minimis quidem ictibus concutiatur, ac ſuccumbat.
Tiberius. Nec Robur Tiberij Cæſaris optarim, qui articulis ita firmis fuiſſe di-
citur, vt recens, integrumque malum digito terebraret. Et pueri caput
letaliter vulneraret pollice ſolum, vel impudico digito inflicto, vt Tran
quillus in eius vita refert. Satis mihi fuerit, ſi integritate corporis vige-
at, & mediocritate virium inter ęquales pręſtet.

¶FORMAE PRAETEREA dignitas plurimum auget princi-
pis auctoritatem, vt deformitas minuit. Eſt enim in corporis maieſtate
Barbari. maxima quædam veneratio, quaquidem ducti Barbari omnes nullos pu-
tant magnorum operum capaces, niſi illos quos eximia ſpecie natura do-
Macrobi nauerit. Macrobij quoque, qui Meroem Nili inſulam colunt, quique ta-
le nomen a longitudine vitæ acceperunt, quod dimidio, quam reliqui ho
mines, diutius viuant, Principem cui pareant a pulchritudine, ac viribus
eligunt, nunquam enim deformi viro obedire dignarentur. Nec ſpeciem
Demetrius. illam admirandam quæro, qua præter, cæteros reges laudatur Demetrius
Antigoni filius, quem nullus ſculptor, aut pictor adęquare vnquam potu
it. Pre ſe enim ferebat gratiam quandam, ſimul & terrorem, cum grauita
te, & manſuetudine, vt natus videretur ad terrorem hominibus pariter in
cutiendum, beneuolentiamque conciliandam.

Alcibiades. ¶NEQVE ADMIRANDAM Alcibiadis etiam formam, cui
maxime largita videtur natura hoc præcipuum, vt non modo in pueritia,
& adoleſcentia. ſed in omni ætatis gradu omnium ſpecioſiſſimus eſſe vi
M. Antonius deretur. ſed ſimilem dignitatem formæ ei optarem, qualem Marco An-
tonio fuiſſe Plutarchus refert, cuius ſpecies ſimilis Herculis imaginibus,
Scipio maior a quo genus ſe ducere dicebat, eſſe videretur. Vel qualē pre ſe ferebat ma-
ior Aphricanus, qui dignitate formæ, inter quoſcunque viros eſſet, ſolus
preter ceteros imperio dignus eſſe videbatur.

¶CORIS Quidem, ac corporis deformitas virtutis, laudiſque gloriam
aliqua ex parte minuere videtur. Et hominem obnoxium detractoribus
Pericles. reddere. Periclem, cuius præclara geſta omnis Græcia admirata eſt, quod
oblongo capite eſſet, verſibus mordacibus irriſit emulus poeta. Et ſcul-
Hipponax. ptores eius imaginem caſſide velabant, ne deformitas appareret. Hippo-
Bupalus. nacti Epheſio Poetę notabilis faciei feditas fuit, adeo vt Bupalo, & Anter
Antermus, mo fratribus, qui ea ætate ſculptores peregregij habebantur, illius imago
per laſciuiam iocorum irridentibus cinedis expoſita fuerit, qua ex re ma-
ximu

xima ira excanduit Hipponax,& iambici carminis amaritudine ſculpto
res illos adeo perculit,vt hominum aſpectum fugerēt. Et ad laqueum cō
pulſi a quibuſdam credantur. Titus quoque flaminius,de quo pau loante T.flaminius
diximus,indecoro etiam oris habitu fuit,& non a maledictus eam ob rem
innoxius,ſed longe eo turpiſſimus habitus eſt.

¶PHILOPOMENES Acheorum dux,de quo facetum illud ſcri- Philopome-
bitur,ſtatuerat aliquando Megaris diuertere apud hoſpitem,longa cōſue nes,
tudine ſibi notū, Et puo comitatu ꝑuertens reliquos,hoſpitis ędes igredi
tur.Forte hoſpes ruri aberat,rogat hoſpita quiſnam ſit, reſponſum a pue-
ro accipit ducem eſſe Achęorum. Tum illa nomine tanti hoſpitis pręter
rita abſentiam viri excuſat,ſe tamen qualencunque poterit cęnam paratu
ram pollicetur. Deinde cum nullum ex familiaribus ſuis ſecum haberet,
circunſpicit,anxia ſuper apparatu,& videt ſtantem hominem quendam
turpi facie,& veſtitu etiam tenui,Philopomenem enim non nouerat, ſed
ex aſpectu putabat illum quem intuebatur,famulum quempiam mini-
ſtrandi cauſa pręmiſſum,tum mulier rogat, vt ſibi miniſterio adſit. Ille
aūt ſe præſto adeſſe ait,nec tamen ſe indicat,ſed poſita chlamyde,accepta
que ſecuri ligna,quibus ignem accenderet,ſcindere incipit. Interea accit⁹
ab vxore hoſpes rure aduenit,domumque ingreditur. Tum conſpicatus
Philopomenem ligna ſcindētem,rei nouitatem admiratur, & exclamās
ait,quid hoc rei eſt dux præſtantiſſime? Tum leuiter ſubridens Philopo
menes,quidnam aliud inquit eſt o hoſpes? do quidem nunc poenas defor
mitatis meæ,& tali ioco mutuo inter ſe amplexati ſunt.

¶TYRTHAEO Poetæ,quem ex Apollinis oraculo ducē ab Athe Tyrthæus
nienſibus contra meſſenios acceperant,illudebāt Lacedęmonij,quod fœ Sabellic⁹ legit
do eſſet aſpectu,& altero pede claudicaret,ſed cum ex illius carmine vi- Cyrthæus
ctoria potiti fuiſſent,didicerunt corporis deformitatem nō eſſe irridēdā. Corporis de-
Quandoquidē Lacedæmonij huius ductu triplici prælio a meſſenijs fu formitas nō ir
ſi,in eam deſperationem venere,vt in ſupplementū copiarum ſeruos mi ridenda
litiæ aſcripſerint,interfectorum matrimonia victoribus polliciti,vt quū
ſe non ſolum ciuium numero ſed dignitati etiam ſucceſſuros ſcirent,forti
us bellicā ciuitati operā nauarent. Iam eo ſedendo proceſſerat deſperatio,
vt de exercitu Lacedæmonē reducendo,reges ipſi inter ſe conſilia agita-
rent, Ne ſi ſuper cæteras clades recentior aliqua accidiſſet, rem Spartanā
pertinatius bellando perditum irent. Soluiſſent illi obſidionem, ni thyr-
thæus interueniſſet,qui compoſita a ſe carmina pro concione recitaſſet.
Quibus ille hortamenta virtutis,damnorum ſolatia,belli conſilia,cōple-
xus,tū militibus ardorē iniecit,vt nō tā de ſalute,quā de ſepultura eſſent
ſolliciti. Et diuinum Muſarum furorem poſſe Martem accēdere,& bel-
licā victoriā prębere,Ageſilaus quoque Lacedęmoniorū rex,qui tot vir Muſæ.
tutibus emicuit,altero etiā pede claudicabat. Xantippus Lacedęmonius, Ageſilaus.
qui Carthaginiēſiū iperator cōtra romanos marcū attiliū regulū captiuū Xantippus.
duxit,horribili,ac truci fuit aſpectu. Nec ſpeciē aliquā dignitatis,aut de
coris pre ſe ferebat, Eratq; ſtatura puſill⁹,ſed adeo robuſto corpore,vt pce

tiores quoſque viribus ſuperaret.& īgenio erat acerrimo.Optabimus igi‑tur,vt corporis bona,quæ vires,ac ſpeciem augent,principi noſtro non deſint,quæ autem decorem,maieſtatemque exornant,non abſint. DIFFI‑CILE tamen eſt omnia in vno homine perfecta eſſe.Munera enim na‑turę incerta omnino,ac fugitiua ſunt,breuia quoque,& maligna his etiam qui illis affluere videntur.

¶PROINDE Minime admirandum eſt pro miraculo haberi vetus exemplum illud Xenophili Muſici,qui centum & quinque vixit annos, ſine vllo in omni vita corporis incommodo.Idcirco qui plura,& firmiora corporis bona habet,perfectior,accumulatiorque iudicari poterit.

Xenophili valitudo ex ply. ca,50,lib,7.

¶FORTVNAE Vero bona partim neceſſaria,partim vtilia,ac decora ſunt.Nō enim ſatis erit regi,ſi vni populo,vni ve ciuitati imperet,quę quamuis ſuppetit multitudini quæcunque vſui ſunt,tamen ad propulſandum,inferendumque bellum non ſufficit,ſed maiore indiget auxilio,& prouinciæ,regionique vt imperet expedit.Aliter nec ſe ſatis tueri,nec ſuos defendere poſſet.Nomenque inane regis haberet,non autem potentiam,Vt enim ſcribit Ariſtoteles rex eorū vtilitatem quęrere debet,quos regit.nō enim vere rex eſſet,niſi per ſe ſufficeret,& omnibus bonis excelleret,adeo vt nullius ope egeret,Infirma eſt enim potentia illius,qui alienis viribus nititur.Cernimus nonnullas ciuitates,quę tenui potentia ſūt damnis,incommodis,excurſionibus,latrociniis,predęque expoſitas eſſe, Quęquidem mala vt effugiant,plures nonnunquam ſocietatem ineunt, vt quaſi quodam vinculo inter ſe iunctę,communi vtilitati,ſalutique cōſulant.Et quę ſeiunctę ſingulæ langueſcerent, ſic coniunctę,& quaſi in vnum corpus coactę ſeruantur, vt quondā Lycii populi factitarūt.Quorum tres & viginti ciuitates ſocietate coniunctę,Italiam vſque,mare omne infeſtum habuere.Deinde a Romanis victi libertate donati ſunt.

Ariſtoteles.

Lycii

¶SED HAEC diuerſarum vrbiū cōuenientia,& quaſi harmonia raro diuturna,ſtabilis,ac firma eſſe ſolet,verum diſcordia,& ſeditiōe facile corrumpitur.Et plerunque Tyrannidem patitur.Sunt enim eiuſmodi ciuitates veluti membra ſine corde,aut partes reliquę animi ſine mēte,Proinde expedit,vt ad vnitatem illam redeant,de qua pauloante diximus,regique pareant,qui iuſte imperet,& vnus pro omnibus vigilet.Tunc licebit omnibus ſecundum virtutem agere,quę res quaſi finis humanæ ſocietatis,& coniunctę hominum multitudinis eſſe videtur. Nam non ſolum vt viuant,conueniunt,id enim commune eſſet eis,cum plæriſque mutis animantibus,ſed vt bene,beateque viuant,liceatque eis eſſe fœlicibus.

¶MVNVS Quidem regis eſt(vt ſentire etiam videtur Iſocrates)ciuitatem aduerſis caſibus inclinatam erigere,Et ſecundis nimium elatam ne in luxuriam labatur retinere,pro comparato enim omnes exiſtimare poſſūt,lōge melius gubernare eos,qui ꝑpetuo regnāt,quā eos,qui annuis magiſtratibus viciſſim ꝑſunt,Rudes quādo quidē munus īperādi ineūt & cum ſapere incipiunt,tunc imperium deponunt. Et ad rem ſuā priuatam redeūt,reges vero ad publica,tāquā ad ſua,ac ꝓpria accedūt magiſtratus autem

Regis munus, Iſocrates.

tus autem tanquam ad aliena, Et vix publicis rebus præ temporis angu=
ſtia animum adhibere valent, Reges etiam cum nullis priuatis negocijs
impediti ſint, rem diligentius gerunt, nec diſcordia decertant, vt plęrun=
que ſenatores ſolent. ſed libero iudicio, ac ſine ambitione omnia agunt.
Et idcirco cuncta celerius perficiunt. Et cum ſine aliqua alia cura ſint, di
ligentius in publicis rebus agēdis verſantur. Quid etiam dicemus, quod
nullis emulantur, nullis inuident, nullis obtrectant, Pares enim nullos ha
bēt, Et cum ſuis opibus conſilijs virtutibuſque nitātur, alienis rebus neu
tiquam inuident. Proinde ſingula quęque pręſtanti ratione, iudicioque
perficiunt.

Reges ſine in=
uida cū pares
nullos habeāt.

¶ NVNC Autem illuc redeat ſermo vnde diuertit. Aſſerendumque
erit regem diuitijs, opibus, ac potentia indigere, cum in pace, & ocio, tum
in bello, ac tumultu. Eſt enim magnanimus, & circa maxima verſari de=
bet. Benefacere alijs aſſidue ſtudeat, bene autem ab alijs vt accipiat non ſi
ne aliquo pudore eſſe poteſt. Dando, erogando, elargiēdoque rex cunctis
ſe pręfert, Accipiendo autem inferiorem ſe eroganti eſſe oſtendit, Recte
quidem illud dicitur, regem tamē deum imitari, cum pluribus benignus,
beneficus, ac liberalis eſſe oſtenditur. Deum ſiquidem omnium rerū im=
perio, ac poteſtate, vel ex hoc quidem digniſſimū eſſe arbitramur, quod
bonorum omnium cauſa ſit. Malorum autem nullā præbet cauſam. Eſt
enim ſemper innoxius. Aethiopes, qui vlteriorem Nili regionem inco=
lunt, vt ſtrabo Geographus refert, duos colunt deos, immortalem vnum,
alterum mortalem, Immortalem eum dicunt, qui rerum omnium ſit cau
ſa, Mortalem autem eum, qui illos beneficio afficit.

Dare ſuperio=
ris eſt, inferio=
ris accipere

Rex dei emu=
lus.

Aethiopes

Strabo geogra
phię libro. i.

¶ HAC ratione ducti reges ſuos optime de ſe meritos, deos cōmunes
omnium cōſeruatores, atque cuſtodes eſſe exiſtimant. Hæc eſt quaſi ſpō
ſio quædam, vt omnes eorum reges benigni ſint, & bene de omnibus me
reri ſtudeant, in referēda quidem gratia rex omnino (vt addecet) excellat
oportet, indignum enim putare debet, ab inferiore aliquo benignitate, ac
liberalitate ſuperari. Priuati nonnulli ſunt, qui aurum, aut argentum prin
cipibus largiantur, hos neque benignos, neque liberales putandos eſſe, ſcri
bit Iſocrates, ſed quaſi pecunię feneratores, qui paucam mutuant, vt exi=
gant plurimam. hæc quidem non largitas, ſed queſtuoſa mercatura nun=
cupari poterit. Ex paruis nanque muneribus magnam commutationem
aſtute, callideque expectat Quoto cuique priuatorum tantæ ſunt opes, vt
ꝑ eas ſe principibus, ac regibus gratificari poſſe ſperet, quod flumen iſtud
eſt, quod non capit mare, vt facete ait Plautus. Reges δυνασται Gręci pro
pter potentiam appellant, quod per potentiam, & opes priuatis homini=
bus, hac opinione ductus ſtrabo regiam perſuaſionem non oratione conti
neri dixit, ſed donis, & muneribus. Illam autem, quæ verborum eſt, orato
rum eſſe ait, non regū quorū opulentia, non eloquentia ſplēdida eſſe de=
bet. Multa per diuitias, ac liberalitatem plærunque reges agūt, quæ vi, &
armis nequaquā aſſequerentur. Cyneas Pyrrhi regis orator multas vrbes
Pyrrho per eloquētiā cōciliauit, ſed nō pauciores per largitionē, & regiā

Iſocrates.

Plautus in
curculione.

Dynaſte.

Strabo li. i.

Cyneas.

 magnificen=

Demoſthenes
Ex aulo Gellio ca, 9. lib. 11.

magnificentiam. Legati mileti rei publicæ cauſa Athenas miſſi, eloquentiam maximi oratoris Demoſthenis argenti munere ſtrangulauerunt, Quocirca popularis ille facete i eum cauillatus eſt, quū dixit nō συναγχην id eſt anginā Demoſthenē pati, ſed αργυραγχην. i. eſt argentanginā, hoc eſt eum non ab angina, verum ab argento fuiſſe ſtrangulatum.

Philippi aurū
Plutarchus in apophth.
M. Craſſus.
Ex Cicerone in paradoxo ſexto.
Philippus

¶ AD HANC Sententiam dicebant Græci non Phylippum, ſed Philippi aurum Græciam ſubegiſſe. Infinita, atque immenſa eſt bellorum impenſa, vt Archidamum dixiſſe ait Plutarchus, Vana ideo oſtenditur ſententia illa. M Craſſi, & animi potius ægritudinem, quam veritatem oſtendiſſe videtur, cum dixit neminem ſatis diuitem exiſtimari poſſe, qui legionem vnam ex ſuis fructibus alere non poſſet. Alexander vero eiuſdem Philippi filius, ſicut reges omēs rebus geſtis ſuperauit, ſic etiam beneficentia, & largitate cunctos antecelluit, adeo vt recuſantibus munera ſua triſtior, moleſtiorque eſſet.

Phocion

¶ SAEPE ETIAM Dicere ſolebat eos, qui munera principum reſpuerent puniendos eſſe, vt qui illorum virtuti inuiderent. Et Phocionem Athenienſem virum integrum, ac grauem literis monuit, minime ſe exiſtimaturum illum ſibi amicum fore, ſi deinceps munera ſua abdicaret.

Iuſtus.
Liberalis,
Philippus
Aurum ferro potentius.

¶ MVNIFICENTIA Indicat etiam regis iuſticiam. Nam qui res ſuas ad hominum vtilitatem largiri gaudet, ab alienis vt manus abſtineat veriſimile eſt. Si enim pecuniarum cupidus eſſet, longe facilius ſuas ſeruaret, quam alienas raperet. Optima erit principis perſuaſio, ſi opinabitur pecunijs non modo iuſte, verum etiam liberaliter eſſe vtendum, quando iuſto ſatis ſit alienas non rapere, liberalis autem de ſuis ad hominum vtilitatem, vt elargiri poſſit, cogitabit. Victorias ſępenumero per magnificentiam aſſequuntur reges, quas nullis alijs viribus vnquam obtinerent. Obſidebat aliquando Philippus Alexandri pater (de quo modo dixi) caſtellum quoddam, ingenio loci adeo munitum, vt omnes dicerēt ad illud, niſi a cęlo nullum eſſe acceſſum. Tum rex rogauit, an aſinum pecunia honuſtum illuc perducere poſſent, reſpondentibus illis, etiam, tūc ait, vicimus ergo, vt oſtenderet aurum nonnulla conficere, quę vix vllis alijs viribus effici poſſent, inexpugnabiles arces, & plęraque munitiſſima oppida corruptis pecunia cuſtodibus inuaſerat Philippus, vnde eius liberalitas in prouerbio venit, vt corruptor potius quam liberalis, aut benignus ab omnibus exiſtimaretur.

¶ CONCLVDENDVM Igitur erit, regem non ſolum per virtutem, quæ omnia animi bona abundanter ſuppetit, fœlicem plane eſſe poſſe, ſed & corporis, & fortunæ bonis egere, vt perfecto maieſtatis munere fungi poſſit.

¶FORMAS QVASDAM PRIMARIAS QVAS SOLA MENTE CONCIPIMVS, QVAE A PLATONE IDAEAE DICVNTVR, SOLAS ESSE PERFECTAS, AD ILLAS DIRIGENDAM ESSE SPECIEM ILLAM, DE QVA AGIMVS, ET INDE DVCENDVM ESSE ARCHETYPVM.

¶TITVLVS QVARTVS.

SIMVLACRVM IOVIS OLYMPII quod ex ebore fecerat Phidias Athenienſis, quo nihil præſtantius in eo genere omnes fere ſcriptores extitiſſe teſtantur, cum intueretur Pandenus pictor eximius, admiratione magna ductus artificem rogauit, vnde tam præclari operis exemplar accepiſſet? Tum Phidias ex tribus Homeri verſibus eiuſmodi imaginem delibaſſe reſpondit, qui ſunt ad hanc ferme ſententiam.

Iouis olympi ſimulachrū
Phidias.
Pandenus

Inde ſupercilijs iam Iuppiter adimit atris,
Concuſſitque comam pulchro de vertice rector
Aethereus, nutu & ſummum tremefecit olympum,

¶LAVDANT Homeri interpretes hunc poetæ locum, qui adnuentem Iouem ſupercilijs tantum oſtendat, & tenui verticis cōmotiōe, Hoc imitatur Horatius. cum de eodem deo dixit. Et cuncta ſupercilio mouētis, quaſi mens, cogitatioque numinis maximi, ex modico frontis geſtu oſtendatur. At cum de Iunone loqueretur Homerus, vt decori affectum in vtroque ex diuerſitate iudicaret dixit, Magnumque oculis luſtrauit Olympum, vt oſtēderet illam toto corpore permoueri, cum annueret nō ſupercilijs tantum, vt fecerat Iuppiter. His cogitationibus aſſecutus eſt Phidias, vt vulgo diceretur vel ſolus imagines deorum videre, vel ſolus oſtendere. Hæc mihi cogitanti occurrit maximi oratoris ſententia illa, quum ait, Ego enim ſic ſtatuo nihil eſſe in vllo genere tā pulchrum, quo non pulchrius id ſit vnde imago exprimitur, quod nullis humanis ſenſibus percipi poteſt. mente tamen, & cogitatiōe complectimur. Et quū de Phidia paulopoſt loqueretur, dixit, inſidebat in mente illius artificis ſpecies quædam pulchritudinis eximia, quam intuens, in eaque defixus, ad illius ſimilitudinē artem, & manū dirigebat. Ex his ſentētijs colligimus formas quaſdā, ac figuras ꝑfectas eſſe, quas ſola mētis cōtēplatione intuemur, nō aūt oculis cernimus, aut auribus ꝑcipimus. Sed ex illis ſimilitudinem quandam ducimus earū rerum, quas acturi ſumus. Et ſic mētem

Iouis.
Cicero

a ſenſibus a vocando,hęc perfectiora eſſe cernũtur,quam ea,quę vulgo ab
alijs imitatione ſingulorum ducuntur. Abſolutas illas rerum formas Pla
Idęę Platonis to Idęas appellat,atque eas ſemper eſſe,ac ratione,& intelligentia conti=
neri. Cætera naſci,occidere,labi,nec diutius eſſe vno,eodemque ſtatu.

¶NOS igitur de vnius viri dominatu,aut imperio dicturi,in his libris
ſi ratione,ac via diſſerere volumus;ad vltimam ſui generis formã,ac ſpe=
ciem ſermonem noſtrum redigamus. Atque in optimo principe fingen=
do talem formemus,qualis fortaſſe nemo vnquam fuit. Non enim quæ=
rendum a nobis eſt,quis eiuſmodi fuerit,ſed videndum erit qualis debeat
eſſe ille,quem optimum regem,aut principem eſſe ſtatuimus. Nec vnũ
nobis aliquem præficimus,cui virtutes omnes regias tribuamus. Nam
vt ait Neſtor apud Homerum,non vni duci omnia a deo data ſunt, vnus
Neſtor ſiquidem vincẽdi arte caret, Alter animi fortitudine, Alius celeritate cõ
ficiendi, Alius conſilio regendi. Pauci quidem ſunt, qui pacis pariter,&
Plato belli artes optime calleant. Plato cum iuſticiam,ciuilemque ſapientiam
docere vellet,non Athenienſium rem publicam,aut Lacedęmoniorum
ſcripſit,quamuis altera ſtudijs ſapientiæ,altera armis polleret. Sed nouã,
ac commenticiam finxit ciuitatem perfectam,illam Idęam reſpiciens,
de qua modo dixi,quæ ciuitas nunquam fuit,& nunquam futura eſt. Im=
poſſibile,aut difficile admodum exiſtimauit eſſe Philoſophus ille ſapi=
entiſſimus,eis veram virtutem perſuadere, qui liberiore licentia prola=
Cyrenei. pſi,deprauatis moribus viuere conſueuiſſent. Quocirca cum a Cyreneis
aliquando rogaretur,vt eorum rem publicam melioribus legibus, ac con=
ſtitutionibus emendaret,reſpondit,viri Cyrenei difficillimum admodũ
eſt ampliſſima fortuna diſſolutos ciues aliquibus durioribus legibus con
tinere. Et cum inuitaretur a conciuibus ſuis,vt ad rem publicam accede=
Athenienſes. ret,ait. Noui equidem Athenienſes eiuſmodi viros eſſe,qui ſibi perſua=
deri, quæ iuſta,& recta ſunt neutiquam permitterent, & ſe vim eis facere
nequire,& ſi etiam poſſet,id nequaquam facere velle,quũ nefas omnino
ſit,patriæ,aut parentibus vim aliquam afferre.

¶SATIVS Igitur,ęquiuſque eſſe, vt ad rem publicam non accede=
Xenophon ret,& eos doceret,qui facile ſibi virtutem perſuaderi ſinerent. Xenophon
Cyrus Socraticus,quem Platonis emulum fuiſſe pauloante dixi, Cyri iunioris
Perſarum regis diſciplinam ſuauiſſima eloquentia ſcripſit, & præcepto=
Cambyſes rem inducit Cambyſem illius patrem,qui rerum geſtarum gloria non cõ
temnendus fuit,niſi ambiguitas Gręcarum hyſtoriarum nos dubios,anci
piteſque reddat.

¶ADIECIT ENIM paternis regnis Aegyptum,quam per iniuri
am occupauit. Et quaſi non cum hominibus tantum, verum etiam cum
Thebę dijs bellum gereret. Omnes ſacras ędes euertit. Et in thebas,poſtquam eas
diripuit,ſumma impietatis ſceuitia graſſatus eſt. Eius vrbis non ſolum
portarum ambitioſum numerum,& cuſtodum equitum milia admi=
Homerus, ratus eſt Homerus, ſed ſpacioſum mœnium ambitum, & ciuium diui=
Strabo,li.17. tias, publicas opulentaſque. de Cambyſe ſtrabo eiuſmodi verba protu=
lit Heliopolis

lit Heliopolis ſolis vrbs templum habuit vetuſtiſſimum, quod Camby ſes euertit, cuius multis inditijs inſania, ac ſacrilegium oſtenditur. Tēpla enim partim igne, partim ferro deſtruxit. Singulas quaſque imagies mu tilans, excidens, amburens. Ad ammonis quoque templum nobiliſſimū expugnandum exercitum miſit, qui tempeſtatibus, & arenæ vi obrutus perijt, Cambyſem igitur audiemus loquentē de virtute, aut optimi prin cipis præcepta tradentem? Putabimusne illum melius alijs poſſe præ cipere, quam ſe ipſum inſtituere? niſi forſitan ex Xenophontis elo quio melior factus eſſet, aut ab eo reuocatus ab inferis, iuſtitiā pietatem que didiciſſet, ſed philoſophus ille eruditiſſimus non ad veritatem hiſto riæ, ſed ad adulationem Cyri regis, illa ſcripſit. Oneſicritus Diogenis di ſcipulus eadem ſimilitudine Tyrocinia Alexandri ſcripſit. Et certe re gum omnium auctorem habuit, a quo non modo egregie indolis præce pta, & primę eruditionis monita accipere potuit, verum multarum etiam virtutum exempla,

Cambyſes. Ammon. Oneſicritus. Alexander.

¶ SED EGO ſic ſtatuo nihil in ſimplici genere perfectum omni ex parte inueniri poſſe. Prudentiſſimus mihi videtur fuiſſe Zeuſis Hera cleotes pictor ille eximius, qui ex pluribus diuerſiſque puellarū formis perfectam pulchritudinem delibauit. Nec vnius exemplar ſatis eſſe pu tauit ad illius fœminę ſimulachrum pingendum, cuius formam vniuer ſa Græcia admirata ſit, & omnes poetæ laudibus eam extulerint, proque ea Aſia Omnis, & Europa certauerit, nec inuentus ſit vſpiā ſculptor, aut pictor, qui illius imaginem arte ſua æquare potuerit. Eadem diligentia vſus dicitur idem artifex cum Agrigentinis facturus eſſet tabulā illam, quam in templo Iunonis Laciniæ publice dicauerunt. Primo enim virgi nes eorum nudas complures inſpexit, & quinque forma præſtantiores ele git, vt quodcunque in ſingulis laudatiſſimum eſſet, pictura imitaretur, hanc ſententiam eſſe probaſſe videtur Eupompus etiam pictor, qui roga tus a quodam quem antiquorum artificum cum pingeret ſibi prætpone ret ad imitandum, dixiſſe fertur demonſtrata hominum multitudine, na turam ipſam ſequamur oportet, nō hominem aliquem. Quo ex dicto Ly ſyppus Sycionius dicere ſolebat, audendi rationem ſeſe, in pictura acce piſſe. Et certe natura ipſa artes pene omnes edocuit, Age ne ab officina huius artis diſcedam?, Pictura (vt veteres docent) initiū accepit ab homi nis vmbra in ſole inſpecta, quæ deinde lineis circūductis ſimulachrum hominis oſtendebat. Hinc linearis ars, quæ Graphis dicebatur, duxit ori ginem, cuius inuentorem, Alij Philodem Aegyptium, Alij Cleantem Corinthium fuiſſe perhibent, qui primi ea vſi ſunt, ſine vlla colorum di uerſitate, ſed vſus deinde, & exercitatio omnes artes perficit. Cice ro quū de optimo genere orandi ſcripturus eſſet, ſingulos quoſque orato res, qui ante eum dixerant, aut ſcripſerant ſuo ordine recenſuit, tam Grę cos, quam latinos Et vniuſcuiuſque virtutem miro ingenij acumine, mira que verborum proprietate expreſſit. & nihil reliquit, quod in aliquo pro bandum eſſe diceret, Quinetiam quū non modo claros, ſed obſcuros etiā aliqua

Zeuſis. Iuno Lacinia. Eupōpi picto ris reſponſum. Lyſippus. Picturę initiū Graphis. Cicero.

aliqua ſaltem ex parte laudaret, vt qui opinaretur in mediocribus quoque aliquid eſſe, quod placere poſſit. Exclamantem Atticum inducit, ac dicē dum, Tu nunc quidem de fece hauris, cui ipſe reſpōſum affert, ſe omnes conquirere, qui in multitudine dicere auſi ſunt, ne quid omitteret, quod
Demoſthenes vtilitati cōduceret. Atqui cum in alio loco Demoſthenem cunctis alijs oratoribus prætuliſſet, dixit tamen illum non ſemper aures ſuas implere, quippe quæ capaciſſimæ ſint, longeque perfectius aliquid nonnunquam expectent. Idcirco pefectionem veram ducendā eſſe a ſuprema illa ima gine, de qua modo dixi, arbitratur.

¶ DELIBANDVM quoque eſſe ex ſingulis quibuſque quod perfe
Lyſippus. ctiſſimum eſſe apparebit. Nec Lyſippū pictorem probare videtur, qui
Polycletus. vnum ſolum Polycleti opus quaſi magiſtrum ſibi præfecit, a quo tantū didicerit, vt ad id exemplar ſexcenta, & decē opera perfecerit. Dicebat nā que Lyſippus Doriphorum puerum a Polycleto factū omnes artis vir tutes in ſe habere. Proinde artifices illum canona vocabant, & lineamenta totius artis ex eo ſumebant, veluti a lege quadam totius picturæ. Adeo in vno opere ars omnis conſummata erat. Huius quoque maximi oratoris exemplo dixit Horatius, Quādoque bonus dormitat Homerus. Et quā uis diuinus ille poeta, fœlicitate ingenij cunctis mortalibus cūſenſu om nium ſcriptorum præfertur, tamen aliquando conniueſcere, aut ocitare
Horatius, Horatio viſus eſt, plæraque ſunt in diſciplinis, & artibus, quæ nullis præ
Homerus, ceptis edoceri poſſunt, & vix etiam proprijs verbis exprimi, quę quidem magno ingenio viri alta cogitatione, diuturnoque vſu adepti ſunt. Et ne a pingendi officina recedā, quanti laboris eſt animi affectus penicillo, vm bra, lumie, ac colorum varietate exprimere. Non enim ſatis eſt pictorem corporum tenus tantum laborare, ſed animi quoque ſenſus, vt exprimat
Polycletus. omni cura, omnique diligentia nitatur oportet. Polycletus Sythionius animi affectus plurimum dicitur oſtendiſſe, & præcipue in illis duobus pueris, quos nudos talis ludentes fecit, viui enim, & pene ſpirantes eſſe vi debantur, quo opere nullum perfectius, abſolutum plęrique iudicauerūt.
Lyſippus, Laudatur etiam hac in re Lyſippus, Et hinc gloriabundus dicere ſolebat, Alios artifices quales eſſent homines facere, ſe autem quales viderentur,
Euphranor. Euphranor quoque maximam laudem aſſecutus eſt in Paride, quē ex ae
Paris. re fecit, in quo omnia ſimul intelligebantur, videbatur ſi quidem iudex dearum, Amator Helenæ, & Achillis etiam interfector, hanc ſolertiam
Ariſtides. ſunt qui primum cogitaſſe putent Ariſtidem Thebanum pictorē. Hu ius pictura fuit, vrbe ab hoſtibus capta, ad matris moriētis ex vulnere mā mam adrepēs infans, intelligebatur enim ſentire mater, & timere, ne mor tuo lacte ſanguinem infans lamberet. Eſt & alia occulta virtus, quam in
Apelles. pictura omnium præci puam dicebat eſſe Apelles hæc Ἀγλαΐα Græce, gratia a noſtris, vel venus poetico verbo dicitur. Hāc Apelles ſibi ſoli vē dicabat, dicebat enim reliqua omnia pictores alios cogitaſſe, venuſtatem autem ſe ſolum cognouiſſe.

¶ NVNC ad propoſitam rationem redeo. Multa animi bona in Ale xandro

dro extiterunt, indoles imprimis,qua reges omnes præuertit, Conſtantia
in ſubeundis periculis,velocitas in perficiēdis rebus,fides in deditos,cle=
mentia in captiuos. Quis conſyderatior illo? quis rectior? quis prudenti=
or? quis moderatior? quis in laboribus fortior? quis benignitate,liberalita
te,magnificentia pręſtantior? Hæc tamen,& complura alia animi corpo=
riſque bona ſola ebrietate,ac temulentia fedauit,qua quidē aliquando par — Alexandri te=
citus violentior,truculentiorque in amicos,quam in hoſtes extitit. Iuli= — mulentia
us autem Cęſar animi præſtantia mortales omnes longe anteiuit. Cui (vt — Iulius cęſar
Plutarchus teſtatur) nemo ſummorum virorū,aut clariſſimorū ducū im — Plutarchus in
peratorum,regum ve pręferendus vnquam fuit. Nam ſi quis Fabios, Sci — cęſaris vita
piones,Metellos Syllam,Marium,vtrunque lucullū, & ipſum Pōpeiū
huic contulerit, Cęſaris geſta omni ex parte ſuperabunt,qui ſi imperium
non inuaſiſſet,ſed illud ſine iniuria quęſiuiſſet,vel lege,aut hereditario
iure accepiſſet,is ſolus eſſet,a quo exempla pene omnia,quę ad optimum
quēque regem,aut imperatorem pertinerent,eruere poſſemus. Sed quoni
am,& Alexandro,& huic aliquid defuit,quod ad cumulum virtutum ac
cedere debuiſſet,perfectum aliud quippiam,atque omni ex parte abſolu=
tum quęramus,delibando a ſingulis quod optimum fuerit,quando in vno
omnia accumulata,atque perfecta inuenire nequaquā poſſumus. Exem=
plumque Marci Varronis ſequamur,qui cum optimum ciuem, & princi
pem rei publicę deſcribere vellet,nō vno,aut altero cōtentus fuit, ſed ſe=
ptingentorum virorū illuſtrium non ſolum vitas,ac mores,& pręclara do
mi militięque geſta oratiōe cōplexus ē,verū ſingulorū imaginē, ac faciē
ſermone,veluti penicillo expreſſit. Nec pceptū illud Plynii ſecūdi viri
eruditiſſimi hoc loco ſeruabo,qui ī quadā epla ait, Pręcipere qualis eē de= — Plynius.
beat priceps pulchrū quidem,ſed oneroſū,ac pene ſuperbum eſt. Laudare
vero optimum principem,ac per hoc poſteris,velut e ſpeculo lumē quod
ſequantur aliis oſtendere. Idē vtilitatis plurimū habet,arrogantię vero ni
hil. Ego tamen inſtitutum meum ſequar auctoribus tot Græcis philoſo=
phis,quos principio huius operis mei recenſui,ne dum arrogantiæ calū=
niam fugiam,adulationis crimen ſubeam, quod longe grauius mihi eſſe
videtur. Video enim quoſdam deprehendi,quod ea per blāditias in prin
cipe aliquo laudauerint,quæ vel tacēda fuiſſent,quia frigidiora eſſe vide
rentur,vel omnino vituperanda,quaſi turpia,& indigna libero homine.
Adulationis, atque mendacii reprehenſione nō caruit Xenophon,quum
ea de Cambyſe,& Cyro dixit,quæ a virtute longe aliena erant,vnde Pla — Xenophon
to in eum inquit, Quę de Cyro ſcribuntur ficta omnia ſunt,& ad beneuo — Plato.
lentiam potius captandam dicta,quam ad fidem veritatis. Fuit ſiquidem
Cyrus vir prudēs,ac ſtrenuus cuius pædiam Xenophon ſcripſit, Cicero
quoque vt Platonis in omnibus imitator cognoſci poſſit, ait, Xenophon
veram hiſtoriæ fidem non ſequitur,ſed effigiem iuſti imperii. Nos igi=
tur pręcepta noſtra a prima regis educatione,atque inſtitutione ordiemur.

❡DE PRIMA REGIS INSTITVTIONE.

TITVLVS QVINTVS.

Chryſippus,

CHRYSIPPVS SOLENSIS QVEM Laertius quinque & ſeptingenta librorum volumina ſcripſiſſe teſtatur, quum ſapientem futurū a materno vtero alendum, educandumque ſumeret, lactis alimoniam propriæ parenti, vt natura edocet, tradit. Nam nequaquā integra mater eſſe videretur illa, quę cū in aluo haberet eū aluit, quem ignorabat, ſi poſtquā in lucem homo editus eſt, eum alio oblegaret, ſed ſi quo caſu lac nato infanti præbere nequiret, videndum eſt, vt nutrices, quas adhibet, ſapientes ſint ſi fieri poteſt, & nullo vitio manifeſto niquinatę. Plurimum enim confert lactis alimonia, non modo ad corpus formandum, verum etiam ad affectus, ac mores. Temulentia, iracundia, ignauia, torpor, & his ſimilia etiam cum lacte ducuntur. Videndum igitur erit, vt lactentes regis pueri, niſi a matre alantur, optimas habeant nutrices, & animo, corporeque præſtantes, ſintque etiam puro, nitidoque ſermone hæ futurum regem a prima ętate edoceant ea, quorum pudeat cum creuerit, vel dediſcere cogat. Natura enim pueri tenaciſſimi ſunt in his, quæ a teneris vnguiculis (vt aiunt græci) accipiūt, Et deteriora (vt Quintilianus refert) pertinaciter herent, bona autem facile mutantur in peius. Alcibiades Athenienſis quibuſcunque dubijs. Græcis, ac Barbaris temporibus ſuis fortitudine, cōſilio, & ſcientia, rei militaris pręferendus fuit. Et in omnibus certaminibus, quibus præfuit, hoſtes terra, marique ſuperauit. Is nihil in vita magis expetendum duxit, quam vt fama, & rerum geſtarum gloria cæteros omnes anteiret. Fuit autem audax, & intrepidus adeo, vt Spartanus potius, quam Athenienſis videretur, Hāc naturam cō plures eius æquales putabant eū a lactis alimonia duxiſſe. Nutrix ſiquidem eius laceua fuit, Amicla nomine, vt locupletes teſtes ſunt Antiſthenes, & Plato. Quæ animorum differentia inter has tres ciuitates fuerit facete admodum docuit Stratonicus, qui mouebat Athenienſes, vt myſteria, pompaſque agerent. Elienſes ludos ederent, Lacedæmonios autē verberibus illos cederent, quum deliquiſſent. Erat enim vulgata eo tempore opinio inter omnes gentes, Lacedæmonios Græcorum omnium præceptores eſſe, & fortitudinis ac rei militaris magiſtros, A quibus cū aliquando rediret Diogenes Cynicus, & Athenas pergeret, interroganti vnde veniret, & quo iret, ſcite reſpondebat, ſe venire a viris accedere autem ad mulieres, Ageſilaus vero Spartanorum rex glorianti cuidam Athenienſi, quod mœ-

Nutrices futuri regis quales eſſe debeāt

Quinti. li. ca. 1. li. 1. iſti. ora.

Mala tenacius herēt, bona facile euaneſcūt

Alcibiades.

Amicla.

Diogenes.

Ex Pluthar cho in apophthegmatis.

quod mœnia Athenarum admirãdę latitudinis,atque altitudinis eſſent,
ſubridens ait,id optime factum fuiſſe quando ea mœnia non viris con=
ſtructa eſſent,ſed mulieribus.hec Ageſilai ſententia cum Romanis con Ageſilaus.
uenit,qui(vt ſtrabo refert)dicere ſolebãt,nõ viris mœnia,ſed viros mœ
nibus propugnacula afferre debere.

❡DE PRIMA REGIS EDV. CATIONE

TITVLVS SEXTVS.

SED REDEAT IAM SERMO VNde de=
fluxit,lactis educatio plurimũ poteſt,Cernimus nõ=
nunquã Abſtemias nutrices abſtemios alumnos edu
care,& ex contrario temulentas ebrioſos alere,in cæ=
teris quoque animalibus id etiam vſu venit, hedi ſi= Hedi ouiũ la=
quidem,qui ouium lacte aluntur molliore ſunt capil cte nutriti
lo,quam quos propriæ matres nutriunt. Et agni qui= molliore ſunt
bus capræ lac præbent,duriore ſunt lana,vt docent veteres illi,qui elegan villo.
tiſſime de agricolatione ſcripſerunt.Optimę igitur nutrices regis filio,
qui ad regni ſpem editus eſt in lucem,deligendæ ſunt,& prudentia,virtu
te.moribus,ſermone,forma,& habitudine probatiſſimæ ne natus ad tan=
tam ſublimitatem infans,in primo vitæ limine tam parua diligẽtia frau
detur.Sed de hac tenera educatione pauci ſa me hoc loco differẽdum eſſe
puto,& ſolum de his dicendũ,quæ ſublimiora ſunt, & ſupra ciuiles mo=
res eſſe videntur,& ad ſolos principes pertinent. Cõmunia ſiquidem,&
vulgaria illa,quæ ſingulos quoſque ciues reſpiciunt,ſatis ſuperque tracta
ui in libris de ciuili ſocietate.Omĩs prima educatio muliebris eſt,& præ
cipue matri incumbit, Cornelia Gracchorum mater filiorum eloquen= Cornelia.
tiam ex ſermonis conſuetudine a tenera ætate adiuuit,ſic etiam Aurelia. Aurelia.
Cæſaris,& Actia Auguſti,he nanque matres educationibus liberorũ ſic Actia.
præfuerunt,vt eos quaſi ab infantia rei publicæ principes formauerunt.
Priſcis enim temporibus magnorum virorum coniuges,ac filiæ non la=
nificij,aut lini vſum tantum callebant,verum viriles quoque virtutes,ac
diſciplinas imitabantur,Hortenſia enim Q.illius hortenſij filia, qui de Hortenſia.
eloquentię laude cum Cicerone certauit,cum ordo matronarum a Triũ=
uiris graui tributo oneratus eſſet,nec quiſpiam virorũ præ timore patro=
cinium eis præſtare auderet,cauſam fœminarum apud triumuiros con=
ſtanter,fœliciterque perebit,pater namque eloquentiam mira grauitate,
& gratia expreſſit,Ante ſeptimum ætatis annum pueri ad patris conſpe=
ctum raro accedebant,non modo apud Lacedæmonios, quorum caſtiga=
tiſſima eruditio fuit,verum apud alias complures nationes, & præſertim Lacedęmonij
apud Perſas,& Scythas, hoc ideo obſeruabant,ne filij ante patrem digno
ſcerent,quam illum vereri,ac venerari didiciſcent. Et alia etiã ratione,ne Perſę.
parentes

¶OBSCOENITAS omnis verborum a puerorũ auribus prohiben Obſcœnitas
da eſt, libertatem quidem verborum licentia quoque actionum ſequitur verborum.
Turpiter etiam dicta, turpiter facta comitantur. Puerorũ indolem non
tam adiuuãt, quæ quotidie benedicuntur, quã inficiunt quæ peſſimæ, &
petulanter proferuntur. Hęc enim pertinaciter in mente herẽt, illa autem
facile dilabuntur. Scythe moderatione, & abſtinentia cęteros mortales an Scythe
tecellunt. Et hoc admirandũ imprimis veteres eſſe ſcribunt. Id illis a na=
tura datum, quod ne Græci quidem doctrina, ac præceptis aſſequi potue/ Græci.
runt Nam ſi Græcorũ varijs diſciplinis excultos mores cũ illorum in=
docta Barbarie conferas vincũt omnino barbari, tanto plus in Scythis po
tuit vitiorum ignoratio, quã in Græcis virtutis cognitio. Thraces mo= Thraces.
deſtiſſimi habiti ſunt, de quibus Menander (vt refert Strabo) eiuſmodi Menander.
verba protulit, Thraces vniuerſi, & præcipue nos Gethæ (nã indigenam Gethæ.
me eorum eſſe glorior) omniũ rerum continentiã valde agimus. Nõ erit
igitur parua eruditio in pueris aſſequi, vt vitia omnino ignorent.

¶PRAECEPTORES ET PEDAGOGI GRAVES PVERIS ADHI= BENDI.

TITVLVS OCTAVVS.

ADIHBENDI DEINDE SVNT VI=
ri graues, & eruditi, qui alẽdi, exercendi, erudien
dique pueri curã habeãt, præſintque alijs præce=
ptoribus, & videãt ne quid turpiter, aut indecore
agant, ſed tẽpori adſint, ac curent, vt quiſque offi
cio ſuo modeſte, ſancte, iuſteque fungat̃. Et artẽ
ſuã doceat, alienã autẽ nõ attingat. Optime inve
teri prouerbio præcipitur. ARTEM quiſque
ſuam doceat, ſus nulla Mineruam.
¶SIC enim ab ineunte ætate reges inſtituendi Achilles.
ſunt vt nõ ſolũ ſibiijpſis, ſed illis quibus pręſunt ſapiẽtia, & exemplo pro=
ſint. Achilles diligẽtes habuit pręceptores, & in primis Phenicẽ Amyn
toris filiũ, qui cũ ſuadẽte nouerca rem cum patris cõcubina habuiſſet. pa=
tria eiectus eſt, & ad Peleũ diuertit, a quo grato hoſpitio ſuſceptus, Achil Pelleus.
li dicendi, agendique magiſter adhibitus eſt, multo tamen plura didicit
Achilles a Chirone Theſſalo, quem poetæ centaurũ ex dimidio equum Claudianns.
propter æquitandi peritiam fuiſſe fabulantur. Vnde illud Claudiani poe
tæ ocius hauſit Achilles ſemiferi præcepta ſeuis, ſeu cuſpidis artes, ſiue ly
ræ cantus, medicas ſeu diſceret artes.
¶PHILippus Macedo magni Alexãdri pater ſordidũ ante ſe Macedo Philippus.
nũ nomẽ ad ſpẽ iperij totius orbis terrarũ erexit. Et ſi cauſam vnde tantę
virtutis incrementa manauerint, quærimus, inueniemus primã eruditio

nem ſolida ei fundamenta gloriæ, ac laudis feciſſe. Alexander enim eius

Macedones.

frater natu maior regiam dignitatẽ apud Macedones gerebat, contra quos illirici, gens eo tempore potentia, & armis illuſtris, bellum gerebant. verum cum rurſus ſuccubuiſſent Macedones compulſi ſunt, vt pacem redimerent arbitrio Thebanorum, qui pro vtriſque ſpoſpõderunt. Dati ſunt

Philippus ab epaminũda edoctus.

eis a Macedonibus obſides, quorum princípes Philippus regis frater extitit, qui tum adoleſcens erat, Is triennio apud Epaminundã deſedit, a quo bonarum artiũ ſtudia, & rei militaris diſciplinam perdidiſcit. Et ſic breui tempore virtute excelluit, vt quum mortuo fratri in regno ſucceſſiſſet, non ſolum illyricos pro quibus obſes datus fuerat ſubegerit, verum non dubitauerit totius Græciæ imperium inuadere, & omnium ante ſe regum geſta longe ſuperare, Et quamuis in rebus bellicis aſſidue verſabatur, tamen a liberalibus ſtudijs nunquam aberat, in quibus tantum pro-

Cicero de claris oratoribus.

fecit, vt libros epiſtolarum reliquerit, quos Cicero ſe lectitaſſe refert, & illorum grauitatem, prudentiam, & eloquentiam non mediocriter laudat.

Leonidas Alexãdri pedagogus.

Hic deinde magnam diligentiam in Alexandro filio erudiendo, Inſtituendoque exhibuit, Nam Leonidam, virum integrum, & morum comitate, ac iucunditate conſpicuum, qui Olympiadi per affinitatem coniun-

Diogenes.

ctus erat, præceptoribus, miniſtris, familiæque prẹfecit. Hũc tamen Diogenes Babylonius ſcripſit vitijs quibuſdam Alexandrum imbuiſſe, quẹ robuſtum quoque, ac maximum regem ab illa puerili inſtitutione pro-

Quintilianus ca.2.li.1. inſti. orato.

ſecuta ſunt, vt Fabius Quintilianus refert. Lyſimachũ autem præceptorem inter bonarum artium doctores eſſe voluit, qui ſẹpe per iocũ dicebat ſe Phenicem eſſe, Alexandrũ Achillẽ, Philippũ vero Peleum. Adiecit

Lyſimachus. Ariſtoteles præcepta Alexandri.

pauloposſt his omnibus Philippus Ariſtotelẽ tẽporibus illis philoſophorum omniũ acutiſſimũ, eruditiſſimũque a quo Homeri libros imprimis didiſcit, Alexãder deinde ciuilẽ ſapientiam, deinceps autem ſpeculationes quaſdam philoſophicas, quibus ſummopere delectatus, ad emulationem condiſcipulorum vſque.

Alcibiades.

¶NON paruã etiam diligentiam erudiendo Alcibiadi impenderunt Pericles, & Ariphron viri prẹclari, & a Clynia illius patre tutores teſta-

Zoilus.

mento relicti. Eidem enim primo cum puer eſſet, Zoilum virum in ſtudijs bonarum artium pertriſſimũ præceptorẽ tradiderunt, a quo complura quæ ad primam eruditionem pertinẽt perdidicit, deinde cum adoleuiſſet, & illius dicto minus auſcultaret, ac licentiam viuendi liberiorem iam

Socrates. Simile.

propter ætatis, formeque leuitatem accepiſſet, in illecebras, turpeſque grẹcorum blanditias prolapſus eſt, a quibus eum ſocrates vir ſanctiſſimus, & innocentiſſimus, reuocauit, Et vt ferrum igne mollitum, aqua denſari, ſolidarique ſolet, ſic Alcibiadis ingenium voluptate, ac turpitudine pellectum, diſciplina ſapientia, ſeueritate, eloquentiaque Socratis indies magis magiſque cohibebatur, & ad frugalitatem propius accedebat. Hẹc Socratica diſciplina ſumma beneuolentia confirmata tantũ potuit, vt ad claritatem, & gloriam conſequendam non mediocrem occaſionem Alcibiadi præbuerit, quippe quæ eũ ex nebulone, impuro, prẹclarum reddiderit

virũ, &

virũ,& ducem,imperatoréque illuſtriſſimũ. Beneuolentiã in Alcibiade imprimis oſtẽdit Socrates,cũ ſimul militauerunt ad Potideam,nã cũ fortiſſime pugnaſſet nauali prælio,adeo vt ei victoriæ corona decernetur,illã vltro Alcibiadi conceſſit,qui tum adoleſcens erat.& nulla adhuc bellicæ laudis fundamenta iecerat,quo quidem principio maximam deinde laudem aſſecutus eſt.

¶DISCAT futurus rex a teneris annis Grãmaticen,quæ fundamenta iacit omniũ diſciplinarũ,ſine qua omnes infantes,atq; elingues eſſent, & barbaro ſermõe bleſi,ac balbutiẽtes,quę quidẽ in omni ſtudio plus operis,quã oſtentationis habet. Hęc & loquẽdi artifex erit,& poetarũ,hiſtoriarũque interpres,aliarũ quoque doctrinarũ quaſi dux & auriga M. Antonius,qui iter Cęſares virtutis,ac ſapiẽtię laudẽ meruit,diligẽter admodũ ſingulas quaſque diſciplinas perdidiſcit,& præcipue Grãmaticen,in qua pręceptores latinos habuit Traſiũ, aprũ,Polemonẽ,Euthichiũ,Proculũ,& Alexandrũ Gręcũ. Proculo vero tatũ detulit,vt eũdem ad procõſulatum vſque prouexerit, Lycon Troadẽſis ſtratonis diſcipulus fuit, & eloquio plurimũ pręſtitit. Is cũ in educãdis,inſtituẽdiſque pueris idoneus valde haberet,dicere ſolebat,duo neceſſaria pręcepta pueris præcipue adhibenda eſſe.

Grãmaticę regibus futuris edi ſcenda.

M. Antonius

Antonij præceptores.

Lycon.

¶PVDOREM imprimis vt ſeruarent, qui actiones,cupiditateſque regeret & pro habena,retinaculoque eſſet. Deinde laudis ſtudiũ,quod diſcẽdi,atque agendi aculeum,ac calcar acutiſſimũ ſubderet. His præceptis Grãmaticus in diſcipulos vtatur expedit,quorũ alterũ virtutẽ,alterũ ingenium excitabit. Ab Homero inchoãda eſt tractatio poetarũ exemplo Ariſtotelis,ab eo nãque incepit,vt modo dixi,cum Alexandrũ inſtitueret. Ex noſtris autem a Virgilio,vt Quintilianus præcipit.

Pueris pcepta duo tradenda.

Gręca diſcẽdi ab homero eſt incipiendum.

¶VTRANque linguam ediſcat,ſi per ociũ licebit opus eſt. Hæc heroica lectio plurimũ principibus ac regibus confert,quorum animi erigũtur ſublimitate heroici carminis,cuius inuẽtũ Pythio Apollini tradut, quando per Phemonẽ virginem eo verſu futuros caneret euentus. Argumentorũ excellentia,& verum magnitudo,quę carmine illo continetur, ad imitationem rerum gerendarum illos inuitat,& promptiores,alacrioreſque reddit. Sunt etiam,qui putent Homerum in Rapſodijs ſuis principem inſtituere voluiſſe inſunt nanque in eo non ſolum bellorum, ac rei militaris documenta,verum ciuilia quoque præcepta, ac clariſſimorum ducum,atqne imperatorum laudes, quarum ſtudio accenduntur illi, qui dum legunt eiuſmodi geſta,in alijs ſimilem ſibijpſis gloriam affectant. Theſeus,& Pirithous,emulatione Herculis, cuius laudes tunc vniuerſi poetæ decantabant,longinquas militias egerunt,vt nomina ſua immortalitati commedarent. Proinde in fabulis ſcribuntur ad inferos vſque pene traſſe,hoc etiam intellexiſſe videtur Alexander,nam cum victor Ilion ingrederetur multa oculis,& animo luſtrauit illectus Homerica lectione, Et vetuſtiſſima quamplurima perquiſiuit,hoc cernens quidã eum rogauit,vellet ne paridis cytharam cernere? Tũ comiter ridens reſpondit, eam ne-

A Vergilio incipiendum latina diſcenti

Grece & latine diſcat puer

Apollo Pythius heroici carminis inuẽtore.

Homerus.

Theſeus.

Pirithous.

Hercules.

Alexander.

Ilion.

Paridis cythara.

Alexandri reſpõſum de paridis cythara. Octauius Cæſar Auguſtus Alexãdri corpus. Ptolemęos lagi.

eam nequaquã ſibi cordi eſſe, ſed Achillis cytharam videre malle, qua il le non veneris illecebras, ſed fortiſſimorum ducum geſta, & res inclytas cauere conſueuerat. Huius ſententiæ ſtipulator etiã videtur fuiſſe Octa uius Cæſar. Nam cum victo Antonio Alexandriæ eſſet, quęſiuit ab his, qui rebus ſacris præerant, vt vruã, in qua corpus magni Alexandri (quod a perdica ſuſtulerat Ptolemæus Lagi filius, quum illud ex Babylõe refer ret) conditum fuerat, ei oſtenderent. Cunque illi eam e penetralibus ſolẽ ni more protuliſſent, venerabundus procubuit Octauius, diligẽterque vr nam ſuſpexit, & eam floribus conſperſam aurea corona donauit, Tum illi eum rogauerunt, num etiam Ptolemęum videre vellet? quibus ille reſpõ dit, ſe regem voluiſſe intueri, non autem mortuos.

A FVTVRO REGE QVI SCRIPTORES LEGENDI, DISCENDIQVE SINT, QVIVE NEGLIGENDI.

TITVLVS NONVS.

QVANTAS VIRES ANIMIS ADDAT etiam poetica exercitatio, vel furor poeticus, hoc diſcere poſſumus. Leonidam Spartanũ illum illuſtrẽ interrogatum aliquando memoriæ proditum eſt, qualis in poetica fuiſſe videretur Tyrtheus? eum reſpondiſſe aiunt, bonum quidem ad iuuenum animos excitandos. illius enim carmine conciti, tanquam furore ailquo correpti, nullis periculis parcentes, in pugnas ruũt. Fuit enim Tyrtheus ex oraculo Apollonis Lacedęmoniorum imperator datus ab Atheniẽſibus, per ridiculũ, imperit' enim erat rei militaris, & altero pede claudicabat, infœliciter adeo pugnauerãt Lacedęmonej cõtra Meſſenios, qui ab illis defecerant, vt eorum reges iã de reducendo exercitu, & turpiter de ferendo bello cogitarent. Tum Tyrthęus dux factus cum cerneret, quo loci res Laconica per vecordiã deducta eſſet, opẽ, auxiliũque Muſarũ implorauit, quibus adnuentibus elegiã cõmentus eſt, quã εὐνομίαν a bona inſtitutione appellauit, & eã ſuauiſſimis modulis ad tibiã pro militũ cõtione cecinit in, ea quidẽ dãnorũ erãt ſolatia, belli cõſilia, fortitudinis laudes, & vltisnis cohortatio, quo ex carmine animos Lacedæmoniorũ adeo inflammauit, vt muſarum furore conciti, qui totiẽs ſuccubuerant, victores euaſerint, & exercitũ Meſſeniorum funditus deleuerint.

Leonidas

Tyrtheus. Sabellicus habet Cyrthæus. Lacedæmonij Ex ſtrabone, li. 8, geographiæ.

Carmen Tyrthei quantum profuit.

Tragici.

NON ſine vtilitate etiã leguntur Tragœdi, ſi mores in tuto fuerint, habent enim pondus, ac nitorem verborum, & ſententiarum grauitatem, præcipue Euripides, cuius ſingulos verſus ſingula teſtimonia ſe putare ad Tyronem ſcribit Cicero. Habuit Sophocles laudem ſuam, non modo in Tragœdia, in qua peregregius habitus eſt, ſed etiam in militari diſciplina, QVOCIRCA ab Athenienſibus in difficili bello contra Lacedæ-

Euripidis verſus.

Sophocles.

Lacedæmonios,& Thebanos dux creatus eſt, vna cum pericle ſpectatæ virtutis viro,qui Athenienſium imperium plurimum auxerunt,ſed turgida illa,& inflata,quæ ſunt apud Tragicos,& quæ deſperationem quandam,& animi impotentiam pre ſe ferre videntur,fugienda omnino ſunt. Ex ſtultis enim inſanos,vt ex Stoicorum ſententia ait Comicus ille. Eodem etiam modo Comici legendi ſunt, Alunt ſiquidem quotidianum ſermonem & proprietate, elegantiaque verborum eloquentiam nitidiorem,vberioremque reddunt,ſed vt breuiter concludam ſinguli poetæ, ſi cum delectu quodam leguntur,proprias quaſdam virtutes habet,& mirificam quandam gratiam,quæ a regia dignitate nequaquam aliena eſt. Miſcent enim gratias muſis,& orationem omni ex parte gratiorem,iucundioremque reddunt. Nihil in Neronis ingenio laude dignum fuiſſe duco,niſi quod ad poeticam pronum,aptumque fuit. verſus quidem facillime componebat,nec rudes,aut indeſertos,ſed faciles atque eruditos, nec alienos pro ſuis edebat,vt quidem falſo putabant, ſed ſuos,ac proprios. Eius nanque libellos in manus ſuas perueniſſe teſtatur Tranquillus,cum quibuſdam notiſſimis verſibus,ipſius chirographo ſcriptis,ex quibus facile apparebat non tranſlatos, aut dictante aliquo exceptos,ſed plane a cogitante ſcriptos. Ita multa & deleta,& inducta,& ſuperſcripta in illis fuiſſe aſſerit.

Pericles. Comici legendi. Poetæ. Nero poeſis ſtudioſus.

¶ OBSCOENI POEte omnino negligendi ſunt, bonos enim mores corrumpunt,& animum nequitijs imbuunt, Non poetarum ſtudium, ſed animi ſui lebem oſtendebat Aelius commodus verus, quum Martialem dicebat ſuum eſſe Virgilium, Nos autem Platonem audiamus, qui ea poetas ſcribere iubet,quæ viros bonos efficiant,doceantque bonos,beatos eſſe,malos vero miſeros,etiam ſi fortunati,ac diuites eſſent.

Poetæ obſcœni negligendi. Aelius cōmodus verus. Imper. Ro.

¶ HISTORIOGRAPHOS ET ANNALIVM LIBROS REGES FVTVRI LECTITENT, MAIORVM STATVAS ET IMAGINES PARVM CVRRENT,

TITVLVS DECIMVS.

Hiſtoría.
Cicero li.2.de oratore.
Hiſtoriæ vtilitas.

PROXIMA POETARVM COGNItioni hiſtoria accedit,quam Cicero teſtem temporum, vitæ magiſtram,vitam memoriæ veritatis lucem,& vetuſtatis nuntiam appellat. Cuius cognitio,regibus,ducibus,imperatoribus, & omnibus principibus per quam neceſſaria habenda eſt, Ex ea nanque omnium virtutum exempla depromuntur. Et imitationes quæque clariſſimarum actionum. Nam ſi corporum ſimulachra,& effigies manu artificum factæ iuuenum animos excitare ſolent,ad eorum imitationem, quorum illæ imagines ſunt, quanto magis id aſſequentur hiſtoriæ,& rerum geſtarum monimenta,quę mẽtem,animumque exprimunt,non autem corporis lineamenta,formæque ſpeciem.

¶ TANTO enim pręſtat imagini hiſtoria,quanto corpori animus.

¶ NON CORporis pulchritudine gloriantur pręſtantes viri,quando & facile mutatur morbo,vel ſenio,& quamprimum concidit. ſed ſapientia,conſilio,fortitudine,& rebus illis.quæ animi virtutem oſtendunt.

Romanorum mos in ſtatuis erigendis.
Statua togata
Armata ſtatua.
Horatius Cocles.
Valeri. Max. li.3.de fortitudine,ca.primo
Acciusnauius
Valer li.1.de Auſpicijs.

¶ SAPIENter quidem Romani,cum alicui excellentiſſimo viro ſtatuam decernebant,non nudam Græcorum more,qui nihil in ea velabat, fieri iubebãt,ſed togatam.ſi pro ciuili laude decreta fuerat, Armatam vero ſi pro bellica gloria,vt non corporis tantũ effigiem, ſed animi quoque virtutem, aliqua ex parte oſtenderent. Armata fuit Horatio Coclitis ſtatua illius,qui Thuſcos hoſtes,& Porſeuam regem a ponte ſublicio ſo‑us exturbauit, Togata vero,& velato capite Accij nauij, qui Tarquini priſci tẽpore inclytus augur habitus, nouacula cotem diſſecuit,qua ex re augurijs, ſacerdotioque augurum tãtus honos acceſſit,vt nihil deinceps belli,domi ve niſi ex auſpicio gereretur, Quæcunque vero a doctiſſimis ſcriptoribus literarum monumentis mandantur,veram hominis effigiẽ oſtendunt.& quocunque gentium,terrarũ,locorum ve ab omnibus viſuntur. At ſtatuæ ipſæ ſenſibus carent,& vix oris lineamenta imitantur,& a paucis vno tantum loco cerni poſſunt. Hanc etiam ſententiam mihi oſtẽdiſſe videntur Athenienſes,qui quum memoriam Theſei celebrarent, Caunidiam illius præceptorem,qui nonnulla eius geſta literis cõmendauerat,maiore venerati ſunt honore,quã Silamonem,& Parrhaſiũ,quorũ alter pictura,alter ſculptura Theſei ſimulachrum imitatus eſt.

Silamon.
Parrhaſius.
Pericles.

¶ AMBITIOSE ADMOdum mihi egiſſe videtur Pericles,qui ſi Athenis in ſcuto Mineruæ cum Amazone pugnans a Phidia pingi voluit,quum eſſet vir ſummus in re bellica, & conſilio, virtute, ac rerum geſtarum gloria floreret. Cuius quidem monimenta longe diutius ſcriptorum memoria, quam tenui pictura ſeruarentur.

Phidiæ laus ex ſolo penicillo coloribusq; pẽdebat

¶ ATQVI ſi artifex ille,ſuiipſius imaginem imitatus eſt, calui ſenis ſpecie,ſaxum vtriſque manibus attolẽtis,nõ eſt admirandum, eius enim laus ex ſolo penicillo, & coloribus pendebat,non ex animi virtute,& rebus ge‑

bus geſtis,ſicut illa Periclis,quæ non modo diuturna,verum immortalis futura erat,literarum lumine accenſa. His vero ex rebus tantam inuidiã contraxit Phidias,vt prę liuore obtrectatorum in carcerem duceretur,& breui tempore tabe ex mœrore confectus perijt,pœnaſque dedit artifex nobiliſſimus nimis affectatę glorię.

Phidiæ mors.

¶POLYGNOTVS Pictor etiam peregregius, vt famam nominis ſui propagaret,poetarum porticum propria opera,& impenſa Athenis pixit,vt Melãchius poeta meminit. Ea pictura hiſtoriam Troiani belli cõtinebat,& cum eo loci ab artifice ventum eſſet,vt Troianas mulieres pingeret,ab Elpinice Milciadis viri clariſſimi filia,& a Cimonis iuuenis,pietate,& rebus geſtis notiſſimi,ſorore clãculũ accerſitus extitit. Erat tunc Elpinices ætate integra,& forma inter Athenienſes fœminas conſpicua. Acceſſit ad eam pictor non inuitus,vt qui non ex actę ætatis eſſet,nec pullæ venuſtatem exhorreret. Tum illa ſtudio gloriæ accenſa multis blanditijs,pollicitationibuſque eum orat,vt imaginem ſuam proprio ore,proprijſque lineamentis inter illiacas mulieres pingeret. Quodquidem ſumma diligentia perfecit artifex,eumque quaſi ſpirantem pictura reddidit, ſed precium tanti operis illius,noctem exorauit. Nec tamen admirandũ eſſe duco Elpinicem poteſtatem corporis ſui pictori permiſiſſe. Nulla quidem animi virtute famam ſperare poterat,erat enim ſuſpectæ pudicitiæ. Proinde quamuis illuſtri genere nata eſſet,tamen minus belle audiebat,Sola igitur pulchritudinis imago illam ab omni obliuione aliquãdiu vendicare poterat.

Polygnot⁹ pictor

Porticus hæc poecile vocat̃

ply.ca.9.li.35

Elpinices polygnotũ orat, vt ſe depigat.

¶PRAXITELES Quoque omnium artificum marmore fœliciſſimus Phrynem formoſiſſimam eo tempore,ſed famoſam,vehementer adamauit,ea nullum aliud amoris ab eo prę́mium poſtulauit,niſi vt ſe nudam ſculperet,quod quidem ille diligenter effecit,adeo,vt ex imaginis facie,& artificis amor,& lętícia exultantis meretricis præ gratiſſima mercede cemeretur.

Praxiteles

Phrynes.

¶GLYCERE Theſpienſis forma quoque eximia ab eodem artifice perfecti operis Cupidinem amoris præmium accepit,quem quidẽ Theſpię ornatiſſimo ſacello conſacrauit. Et cum oppidum illud deſpectum eſſet,& raro propter itineris difficultatẽ a viatoribus viſeretur,eius ſimulachri fama longe celebrius habitum eſt. omnes enim qui per regionem illam iter faciebant,illuc diuertebant,vt Cupidinis imaginem illam intuerentur. Cuius rei teſtimonium affert ſtrabo Geographus. Arelius Romanus pictor laudem ſuam meruit. Floruit quidẽ Cæſaris dictatoris,ac deinde Octauij Auguſti temporibus,ſed infamis ex hoc habebatur. Nam cum impudicę ſemper alicuius mulieris amore teneretur,quaſi precium flagitij illis pendens,picturus deas,faciem meretricum,quas amabat, magna ſimilitudine imitabatur. Vnde vulgo Romæ omnes dicebãt in Arelij pictura ſcortorum imagines inter deas numerari,vt Plynius refert.

Glycere

Ex ſtrabone li.9.vbi glyceriũ nõ glyceri um nõ glycere ſcribitur.

Cupido.

Theſpia

Arelius romanus pictor

Ply.ca.10.li.35.

¶SED IAM Ex longo interuallo ad diuerticulum redeamus. Ego enim ſic ſtatuo nullum corporis ſimulachrum quærendum eſſe,vbi animi bona

Iſocrates. Imagines animi virtutibus depictas relinquamus. Agesilaus ſtatuã ſibi erigi nõ paſſus eſt. Ex plutarcho in apophtheg. Cato maior poni ſibi ſtatuam noluit.

mi bona memoriæ commendari poſſint, Iſocrates regi ſuo eiuſmodi præceptũ ſcribit, ſtatuas, ac ſimulachra tibi relinquas, quæ animi potius Imaginem, quam corporis lineamenta oſtendant, Hoc manifeſto documento patefecit Ageſilaus Lacedęmoniorum rex. Nam cum certatim plurimi artifices vellent illius imaginem ſculpere, nunquam id fieri paſſus eſt, vt qui aſſidue conaretur animi monimẽta ex rebus pręclare geſtis reliquere. Illud quidem ſculptorum opus eſſe arbitrabatur, hoc ſuum, illud diuitũ hoc autem bonorum virorum. Et Cato ſenior cum rogaretur a quodã familiari ſuo, cur imaginem inter multos alios pręclaros viros nõ haberet? Reſpondit, malle potius poſteros rogare cur Cato ſtatuam inter illuſtres ciues non haberet, quam muſſitare quibus meritis ſtatua ſibi poſita eſſet.

¶ SVMMA Diligentia pręter cęteros omnes legendi, perdiſcẽdi quę ſunt a rege boni oratores. Quotienſcunque enim pro contione loquitur, vel ad exteros legatos, vel ad reges, duces, imperatores. Alioſve pricipes, non extẽporanea, atque fortuita, ſed meditata, atque accurata oratione vtatur oportet. Ne cogatur deinde, cum rem diligentius cogitauerit, aut verba ſua redarguere aut ſententiam mutare, quorum alterum imprudentię, alterum vero leuitatis eſſe videtur. Titus Liuius vir ſummę facundię fuit, & latinæ hiſtoriæ palmam meruit, ſcripſitque plurima librorum volumina, ſummo ingenio, mirificaque elegantia, Attamen per literas ſuas filium monet, vt Ciceronem, & Demoſthenem legat, cum eis quos his ſimillimos viderit. Idem futuro regi ſuadendum cenſeo. Sũt enim omnium oratorum maximi. Et alter in ea re publica dicendo regnauit, quæ totius orbis terrarum imperium tenuit. Alter autem in ea quæ ſtudiorũ ſapientiæ mater, & muſarum domicilium diutius habita eſt. A quibus quidem oratoribus non modo ſummam, perfectamque eloquẽtiam aſſequemur. Verum morum, ac ſapientiæ pręcepta, & omnium ciuilium virtutum pręclariſſima exempla. Non ſolum enim oratiõe, & ſermõe hi duo oratores mortales reliquos antecellunt, ſed in morali ſapientia pręſtantiſſimi habiti ſunt, vt ex vtriuſque orationibus cerni manifeſte licet.

Titi liuij laus

Ciceronis demoſthenisque commendatio

¶ ATQVI Cicero ipſe de philoſophia, vt cernimus, cõplures doctiſſimos libros ſcripſit, & hanc bene viuendi diſciplinam cunctis alijs prætulit, quæ tanti habita eſt, vt Ariſtides philoſophus exiſtimauerit, nullam perfectiorem virtutem, quam ciuilem ſapientiam mortales conſequi poſſe. Omnis enim recti, honeſtique diſciplina regi neceſſaria eſt, vt optim⁹ vir eſſe poſſit, & benedicẽdi perit⁹, ſine morali philoſophia inanitas quędam verborum eſt eloquentia. Proinde aliquandiu hę duæ diſciplinę cõiunctę fuerunt, & idem morum, dicendique præceptores, ſed ab his optimis oratoribus vtranque ſimul diſcimus.

Ariſtides.

Cicero. Quintilianus.

¶ CICERONEM Quintilianus dono quodam diuinæ prouidentię genitum fuiſſe putat, in quo totas virtutes ſuas eloquentia experiretur. Præcipit quoque vt hunc ſolum ſpectemus, hoc propoſitum ſit nobis exemplar, ſed quanquam in hoc vno omnes dicendi virtutes ſunt, tamen nõ nullos alios oratores etiam legendos puto. Et Iulium Cæſarem in primis

Cæſar.

virum

virum ad omnia ſumma natum, de quo Brutus, quum de claris oratorib⁹ apud Ciceronem loqueretur, eiuſmodi verba protulit. Cæſarem iudico omnium fere oratorum latine loqui elegantiſſime, & hanc bene loquendi laudem multis literis, & is quidem recōditis, & exquiſitis, ſummoque ſtudio, & diligentia eſt conſecutus, ſcripſit Cęſar de ratione latinę loquendi ad Ciceronem, cum eſſet etiam maximis occupatiōibus impeditus. Scripſit & commentaria rerum a ſe geſtarum, quę valde probanda eſſe, ait Cicero, vt qui nudi ſint, tecti, & venuſti, & quibus nihil ſit in omni hiſtoria ob puram, & illuſtrem breuitatem dulcius, de quo etiā Quintilianus ait, Tāta in Cęſare vis eſt, id acumen, ea cōcitatio, vt illum eodem animo dixiſſe appareat, quo bellauit. Huius imperatoris orbis terrarum reges imitatores eſſe decet. Et principes, omnes qui virtutis, & gloriæ ſtudioſi ſūt. Ex eo nanque non modo virtutum, & rerum geſtarum exempla aſſequi poterunt, ſed bene etiam dicendi diſciplinam, & ſapientiam illam, quę ſicut reliquarum rerum omnium fundamenta iacit, ſic etiam eloquentiæ. Eſt enim in regia oratione maxima laudis perſpicuitas, a qua abſit omnis verborum affectatio. Proinde cauenda ſunt obſcura, aliena, noua, obſoleta, ambigua, ac nimis priſca verba.

Brutus. Cicero de claris oratoribus lib. 4. qui brutus dicitur

Quītilian⁹ li. 10. ca. 1. ad fi.

¶ ASINIVS Pollio librum in Criſpum Saluſtium ſcripſit, Arguēs in illo nimiam priſcorum verborum affectationem, nimiamque obſcuritatem, & audaciam quandam nimiam in tranſlationibus, & figuris. Monuit quoque eum, vt noto, ciuili, proprioque ſermone vteretur. Quinetiā noto Epigrammate vulgo inceſſebatur.

Aſini⁹ pollio in ſaluſtium. Saluſtius notatur.

Et verba antiqui nimium furate Catonis
Criſpe iugurthinę conditor hiſtorię.

¶ QVAE QVIDEM Præcepta in omni genere orationis latiſſime patet, ſed ſicut in vita noſtra, & in ſingulis quibuſque actionibus nihil eſt difficilius, quam videre quid deceat, ſic in oratione, In qua recte certe maximum eſt leraure decorum, non in ſententijs ſolum, ſed in verbis. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis dignitas, nec ætas, nec tempus, nec iocus, nec auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus eſt, aut ſententiarum, ſed ſemper cogitandum ē, quid deceat. Iſocrates regi ſuo præcipit. Quicquid dicas, agas, aut cogites, ſemꝑ meminiſſe debes teregem eſſe, ne quid vam indignqunū agas tanto nomine. Octauius Cæſar in ſenatu ad ꝑpulum, & apud milites nū quam niſi meditata, & compoſita, oratiōe vtebatur. Ac ne periculum memoriæ ſubiret, inſtituit omnia recitare. Et ſermones grauiores, non niſi ex ſcriptis, & ex libello habebat, ne plus, minusve loqueretur, quā ſtatuerat. vt Tranquillus refert.

Iſocrates.

Octaui⁹ cæſar

¶ REGIA ORATIO QVALIS ESSE DEBET.

¶ TITVLVS VNDECIMVS.

Cæſar
Menelaus
Laconiſmus laudatur.

REGIA ORATIO BREVIS, DILVCI=
da,& iucunda eſſe debet,cum verborum pondere, &
ſentẽtiarum grauitate,his omnibus, & compluribus
alijs virtutibus præſtat Cęſar, quem imitãdum prin
cipibus,ac regibus ſtatuo. Menelaum Homerus dul
cem in dicendo fuiſſe tradit,ſed pauca eum loquen=
tem inducit. Breuitas quidem dicendi pro laude ha
betur in regibus,principibus,& in omnibus homini=
bus qui alijs pręſunt,maximiſque rebus occupati ſunt. Hæc breuitas di=
cendi Piſiſtrato Athenienſi ſuffragata eſt,ad promerandam ciuium gra=
tiam ex qua quidem imperium aſſecutus dicitur. Lacones ex omnibus
Græcis hoc genere dicendi præcipue laudantur,& in primis Ageſilaus
eorum rex,qui breue aliquãdo dictum effundebat,ex tempore aptum ad
delectandos,mouendoſque animos in quemcunque volebat affectum.
Duxerat ſecum in Aſiam Lyſandrum Ageſilaus,eumque honore,ac be
neuolentia complectebatur. Ille elatior factus multis amicis, ac clienti=
bus ſtipatus,magna cum grauitate incedebat, & officio omnibus aderat,
eius dicto etiam omnes obtemperabant,adeo vt imperij dignitatem ſibi
arrogaſſe videretur,& ſolum regis nomen Ageſilao reliquiſſe. Tum rex
ne videretur imperium ex præſcripto illius gerere, nihil amplius rerum
gerendarum Lyſandro permittit,& ſi aliquibus ille opera, aut ſtudio ad=
erat eos omnes rebus infectis dimittebat, hoc quum cerneret Lyſander,
opem omnem, operamque amicis,ac clientibus ferre deſtitit,& eos a ſe
amoliebatur,& ad regem dimittebat.rogabatque omnes,vt nõ ſe deinceps
comitarentur, ipſe autem regi nihilominus aderat, & nulla officia, nulla
obſequia,nulloſque labores detrectabat,ſed omnibus functionibus præ=
ſto aderat. Atqui cum aliquando occaſionem loquendi nactus eſſet rex,
ait,o quam probe noſti amicos quãprimum minores reddere. Tum Age=
ſilaus,ſi velint me maiores fieri, Qui vero dignitatem, atque opes meas
amplificauerint,eos in partem vocare ęquum erit.

Piſiſtratus
Lacones breuiſſimi.
Ageſilaus
Lyſander.

Iulianus cęſar
Celphidius.
Numerius.
Iuliani cęſaris ſcitum

¶FACETVM ETIAM Reſponſum,& optimo principe dignũ
fuit illud Iuliani Cęſaris viri eruditi,& niſi a vera religione diſceſſiſſet,
multis virtutibus ornati. Celphidius orator acerrimus Numerium Nar=
bonenſis prouincię pauloante pręſidem repetundarum accuſabat,verum
documentorum inopia quum deficeret,exclamauit, Optime Cæſar,
ecquis nocens eſſe poterit vſquam,ſi negare ſatis fuerit? Tum ſcite Iu=
lianus inquit,Ecquis innocens fuerit, ſi accuſaſſe tantum ſatis erit? quo=
quidem dicto, & innocentem virum ſeruauit, & petulantem rabulam
coercuit.

Ceſellius.
Vatinius.

¶VRBANVS, FACETVSQVE Hoc dicto habitus eſt Ce=
ſellius vindex iureconſultus. Nam quum aliquando a populo lapidibus
obrutus fuiſſet, Vatinius vir leuis,ac petulans,quando munus gladiatori=
um edebat,& ab ędilibus impetraſſet edictum, Nequis in Arena niſi po
mum mitteret, Conſultus Ceſellius a iuuene quodam,num pinea nux po

mum

mum eſſet, ridens ait, ſi in vatinium miſſurus fueris, pomum certe ē nux pinea, qua vrbanitate fretus, vt arbitror Valerius Martialis dixit.

Nux pinea
Martialis

Poma ſumus cibeles procul hinc diſcede viator
Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput.

¶FACETVM Etiam illud Ciceronis fuit, Nam quum vidiſſet lentulum generum ſuum virum puſillum, & exiguæ ſtaturę longo enſe ſuccinctum exclamans ait, quis generum meum tam magno enſe alligauit. Hæc facete dicta Gręci σκώμματα appellant, quaſi ſales minus mordaces, & veluti morſus edentatæ belluæ.

Cicero.

¶LYCVRGVS Apud Lacedęmonios hoc genere dicacitatis adoleſcentes exerceri voluit, vt in alios ſine morſu cauillari diſcerent, & in ſe dicta in alias ſtatim intorquere, atque inuertere ſcirent. Hanc dicacitatem Quintilianus dicit ſermonem eſſe, cum riſu aliquos inceſſentem. Vnde Demoſthenem vrbanum fuiſſe dicunt, non autem dicacem. Et Ciceronem nimium fuiſſe dicacem fuerunt qui dicerent. Et ſic duos maximos omnium oratores carpunt. Alterum quod minus fuerit dicax. Alterum vero quod nimis. Huius vrbanitatis opportunitas tanti aliquando fuit, vt homines a capitali periculo liberauerit.

Lycurgus.
Demoſthenes.
Cicero.

¶IVVENES Quidam Tarentini cum pluſculum in cęna ſe inuitaſſent, multa liberius in Pyrrhum locuti fuerāt, verum quum rationem facti repoſcerētur, & neque negari res, neque defendi poſſet, Riſu, & opportuno ioco elapſi ſunt. Vnus enim ex eis inquit. Atqui rex inclyte multo plura hic dixiſſemus, ſi plus vini habuiſſemus, qua quidem vrbanitate tota criminis inuidia diſſoluta eſt. Eiuſdem regis legatus Cyneas Romam miſſus diuertit ad Ariciam, & quum cęnaret, vinum ei caupo valde auſterum prębuit. Tum Cyneas hominem rogauit, vt mitius, ſuauiuſque apponeret, ſed negante illo melius toto oppido inueniri, rem tulit, vt potuit Mane autem quum diſcederet, vidit procęras admodum arbores, quibus vites religate erant, tum ridens ait, optime egiſſe Aricinos ciues, qui matres peſſimorum filiorum tam altis crucibus ſuſpendiſſent.

Iuuenes tarentini ī pyrrhū.
Ex plutarcho in apophthegmatis pyrrhi
Cynee faceta facetia.

¶DICTERIA. PRVDENTIAE CONDITA SALE PRINCIPIBVS HONESTA.

¶TITVLVS DVODECIMVS.

Cicero. Dicteria

IDONEA ETIAM PRINCIPIBVS ſunt illa,quę a Græcis αποφθεγματα appellantur. Nonnulli autem latinorum eadem Dicteria dicunt,vt Cicero teſtatur ad Cornelium nepotem ſcribēs,his verbis.Noſtri ea quę facete, breuiter, & acute locuti eſſemus proprio nomine appellari dicteria voluerunt.Hinc eſt exemplum illud Ciceronis quum ait.Neque grauem mortem accidere poſſe viro forti,neque immaturam conſulari,neque miſeram ſapienti.De his Plutarchus libros tres ad Traianum Cęſarem ſcripſit,in quorum primo dicta regum & principum diuerſarum gentium collegit.In ſecundo Romanorum, In tertio autem Lacedęmoniorum.Ambigua locutio,quam αμφιβολίαν græci vocāt,breuiter enuntiata grata plærunque eſſe ſolet,vt quum Antiochus populo Romano bellum illaturus,copias in aciem deduxiſſet,nō tā armis inſtructas,quam auro,& argento ornatas,Annibalem rogauit,an ſatis eas Romanis eſſe putaret.Tum pœnus ſatis(inquit)puto,quāuis auariſſimi ſint.Rex de victoria rogabat,ille autem de præda reſpondebat.

Plutarchus. Amphibolia. Antiochus. Annibal romanorū carpit auaritiam.

Octaui⁹ cęſar

PVLCHRA Etiam fuit ambiguitas illa Octauij Cęſaris.Nā quū Herennium iuuenem impurum,ac ſceleſtum ab exercitu dimitteret,quęreretur que ille,ac diceret,quid patri meo dicam?Reſpōdit,dic me tibi diſplicuiſſe.Sunt qui σκωμμα ſocraticum laudent,ſed ea mihi priuatis ciuibus ſatis conuenire videtur,principes autē nudam veritatem ſequi debēt, Quorum non modo verba,& ſcripta vera eſſe debent, ſed vultus, geſtus, nutus,veri ſemper eſſe debent. Anguſti quidem animi eſt ſimulare aliquid eſſe,quod non ſit. Aut diſſimulare non eſſe id quod ſit. Exprobrationem,obiurgationem,& quaſi directam contumeliā,quam λοιδορίαν gręci vocant omnino a modeſto principe alienam eſſe duco,Vt fuit illa laberij in Ciceronem,quum ab eo ad conſeſſum non reciperetur, diceretque, Cicero reciperem te,niſi anguſte ſederem,at ille nimis mordaciter ait,At qui ſolebas duabus ſellis ſedere,Obijciens tāto viro lubricam fidem.Sed quod Cicero dixit niſi anguſte ſederem,ſcomma fuit in Iulium Cæſarē, qui in ſenatum paſſim tam multos admittebat,vt eos quatuordecim gradus capere non poſſent.De obiurgatione optime ſcripſit Cicero actione quinta in verrem,quum ait,Omnia quæ vindicaris in altero tibi ipſi vehementer fugienda ſunt,Et enim non modo accuſator,ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt,qui quod in altero vicium reprehendit,in eo ipſo deprehenditur.

Scomma ſocraticum. Lœdoria Laberius. Cicero Ex macrobio li.7.ſaturna. Quatuordeci grad⁹ ſenatus. Cicero,

NOLIM Tamen his meis monitis,quempiam exiſtimare me in re ge nimiam illam,& obſcuriorem diligentiam in dicendo deſyderare,quā ne ab oratoribus quidem ipſis nimium affectandam eſſe duco,nec illum ex Iſocratis diſcipulis(quos in ludo ſeneſcentes irridebat ſenior Cato)eſſe velim.Dicebat enim eos eloquentiam illam diſcere,quę profutura erat alteri ſeculo,vel quę cauſas apud inferos oraret.

Iſocratis diſcipulos cur irridebat cato.

SED Omnib⁹

SED oībus in rebus mediocritatem laudo, & ſapienter dictum puto, Ne quid nimis, Gloriam, quam ſibi vendicabat Apelles, etiam ſequor qui cum prothogenis opus immenſi laboris, ſummæque curæ admiraretur, dixit omnia ſibi cum illo paria eſſe, aut illi etiam meliora, ſed vno ſe præſtare, quod manum ille de tabula tollere neſciret, qua ex re oſtēdit nimiam diligentiam ſępe noſcere,

Ne q̄d nimis.
Apelles.
Prothogenis tabula.
Nimia diligētia ſępe nocet.

CALLImachus ſculptor, ac pictor pegregius, operum ſuorū gratiam nimia diligentia obſcurabat, quocirca vulgo ſui ipſius calumniator dicebatur, quum non intelligeret, quid ſatis eſſet.

Callimachus ſuiipſius calūniator.

DILIgentia regis in dicendo erit, intelligere verba ſua ad aīos eorū quibus præeſt, pręcipue formandos pertinere. Nam ſi non omnes inſtituat ac bonos efficiat viros, ingenuos tamen animos ad virtutem parat. melioresque in dies reddit. Hebetiores quidem pœnarum formidine cohibendi ſunt, virtutem enim ignorant, Et nullo probitatis ſtudio tenentur, ſed ſolo metu a turpitudine abſtinent. Libertas loquēdi principem commendat, licentia autem vitanda eſt, Non enim vrbanitas, aut comitas habetur ſed procacitas potius, aut ſcurrilitas. Philipp9 Macedo Demetrij, qui obſes romæ fuerat, pater dicatior habebatur, quam regem deceret, carpebaturque quam maxime, quod ne inter ſeria quidem, iocis procacibus, ac nimio riſu abſtineret.

Hebetes virtutis ignari.
Libertas loq̄ndi
Licētia.
Philippi dicacitas.
Demetrius philip. filius, tito Liuio, vel Antigoni plutarcho,

DENIQVE regis cura in ſermone præcipue eſſe debet, vt ſenſum animi quam dilucide, apteque exprimat, quę virtus eo maior eſſe apparebit, quo minus cupiditatis, ac ſtudij habere videbitur.

SED de regis eloquentia huc vſque dixiſſe ſatis ſit. Nūc autem pauca de reliquis diſciplinis dicenda ſunt. Et imprimis videndum erit, q̄d ei mathematicæ ſcientiæ proſint, & quatenus eis indulgere debeat.

QVID EX MATHEMATICIS SCIENTIIS DISCAT REX.
DE ARIHTMETICE TITVLVS DECIMVSTERTIVS.

MATHEMATICEN SAPIENTI VIRo neceſſariam eſſe Pithagoras Samius philoſophus celeberrimus arbitratur, vt efficiatur orbis ille doctrinæ ἐγκυκλοπαιδείαν Græci vocant, EQVIDEM regem, quem ſcripturus ſum, non ſemper educandū ſtatuo in penetralibus Mineruæ, aut in ſilentio Pythagorico, aut i q̄etis vmbraculis Academię, Sed ī aciē, pulverem ac ſolē (quū adoleuerit) deſcēdat oportet. Prę lia meditetur, rē bellicā diſcat, armis, equis, machinis, tabernaculiſque militaribus delectetur. Cæſarem, Scipionem, Fabios viros fortiſſimos, atque illuſtriſſimos nunc fingo, quibus ſimilem principem hunc eſſe

Ex Quītilia. lib. 1. inſti. ora. ca. 16, ad pricipium.

optarim,non autem Socratem,Platonem,aut Pythagoram diſcat a pue-
ritia,& a teneris annis,quum nihil aliud dignum futuro rege agere poteſt.
Sed poſtquam per ętatem ad magna quæque negocia obeunda idone⁹ fue
rit.tunc cum a rebus arduis,ac ſerijs ei ocium erit,ſecedat in diuerſorium
Homerus. muſarum,tanquam in portum tranquillitatis,poſt longam tempeſtatem
Iuppiter ad æthiopes cur diuertebat. Hoc ſentire videtur Homerus.cum in primo Odyſſeæ inducit Iouem
vt a maxima gerēdarum rerum cura aliquantulum relaxaretur,ad Aethyo
pes diuertere.Quo loci grato conuiuio,& lautis dapibus ſe inuitet.Iubet-
que Phœbum ad cytharam Giganteam victoriam inter epulas canere, ꝓ
Phœbus quod quidem figmentum nihil aliud intelligit Poeta,niſi aduocationem
mentis ab aſſiduo gerendorum labore,& acceſſum ad muſarum ſuauiſſi
Demodocus Corcireus. mum pabulum.Sic etiam apud eundem poetam in conuiuio,quod Al-
cynous Pheaciæ rex Vlyſſi præbuit,inducitur Demodocus Corcireus
poeta,& citharœdus peregregius(qui cęcus eo tempore erat) ſuauiſſime
canens,vt oſtendatur nullum ſeceſſum gratiorem regibus eſſe debere,quā
Vergilius ad finē primi æneidos. muſarum,& phœbi,quibus omnino indulgere debent,ſi recte ſapere,pru-
denter regere,& cum iucunditate viuere cupiunt. Virgilius quoque om-
nib⁹ in rebus meonij carmīs imitator,in regine cōuiuio,Iopā citharœdū
Iopas Athlas. poetam Athlantis diſcipulum inducit,de ſyderum ratione,& mūdi ori
gine canentem.Priſci enim poetarum(vt dixi ante omnes alios)morta-
les philoſophati ſunt.Et de rebus diuinis atque humanis primi omniū
verſibus cecinerunt.Et muſicen poeticæ addiderunt,quaſi gratias muſis
Terpander. connecterent.Proinde laudatur Terpander,quem primum omniū car-
Noctis diuiſio. men ad cytharam modulatum fuiſſe Græci ſcriptores affirmant.

¶NOCTES trifariā in caſtris partiri ſoliti erant Alexāder,ac Cęſar.
Alexander, Cęſar. Et primas quidē partes naturę,ac quieti indulgebant.Secundas reb⁹ agē
dis.Tertias vero ſtudijs bonarum artium.Horum induſtriam Iulianum
Iulian⁹ Cęſar Cęſarem imitatum fuiſſe Amianus Marcellinus ſcribit.

Arithmeticę ¶SED ad mathematicen redeo,huius pars prima,quæ a Gręcis Arith
meticæ a noſtris numeralis vocatur,non modo vtilis,verum omnibus ꝑ
neceſſaria eſt.Supputandæ enī rationes ſunt digitis nonnunquam com-
putandum.micandumve numeri e ſumma deducendi.Tūc indecorum
eſſe videtur,principem in his rebus notis,ac paruis hærere,aut incerto di-
gitorum geſtu a computatione diſſentire,aut in ſummis maximis ſcribē-
dis legendiſve aberrare.Placet ergo in hac numerorum diſciplina eū om
nino nō videri rudem eſſe,aut delicati faſtidij,qui ea neglexerit,quæ pue
ri a teneris annis ediſcere ſolēt,Sed paucis,vt in ea laboret,hortor & quæ
ſtorib⁹ argētarijs,inſtitiribus,mercatoribuſve eiuſmodi diligentiā reli-
quat.Acceptorum impenſorumque curam quæſtoribus,diſpenſatoribuſ
Serui Atrienſes ve permittat,quæ quidem apud veteres tanti fuit,vt ſeruis atrienſibus a
patribuſfamilias demandaretur.Solertia principis ſit ſolum videre,cui
rem pecuniariam credat.Nimia enim diligentia hac in re auaritiæ crimi
ni obnoxia eſt. Parua vero negligentia liberalitatis laudem aliquando
M.Antonius. attulit.Marcus Antonius cui in diuiſione orbis terrarum in triumuiratus

Tyrannidem

Tyrannidem orientalis plaga obtigit,cuidam militi optime de ſe meri-
to ſeſtertia decem numerari iuſſerat,diſpenſator admiratus pecuniæ quã
titatem,eandem Anthonio oſtendit,qui eum rogauit,quid hoc nummo-
rum eſſet,illo autem reſpondente pecuniam illam eſſe,quam militi do-
no erogari iuſſerat hominis improbitatem tum intuens Antonius ait, pu
tabam equidem decem ſeſtertia longe ampliorem eſſe ſummam. Proin-
de quum per exigua hæc mihi eſſe videatur,totidem nummos etiam ad-
dito,quo dicto liberalitatem,benignitatemque ſuam oſtendit,& diſpen-
ſatores illius auaritiam,improbitatemve carpſit. Fuit autem Antonius
vir ſtrennuus,& fortis,& nõ modo gloria militari, ſed imperatoria etiam
dignitate inſignis,cui etiam a natura inditum eſt,vt in rebus arduis,atque
aduerſis animum erigeret,& ſeipſum virtute ſuperaret, quanto enim ma-
gis aduerſa fortuna vexabatur,tanto ſe præſtantiorem exhibebat, & opti
mo viro ſimilior fiebat. In exercitu quoque eum omnes & obſeruabant,
& verebantur eiuſque dicto libenti animo obſequebantur,illius etiam ſa
lutem propriæ vitæ præferebant. Multis ſiquidem fulgebat virtutibus,
dignitate,eloquentia,liberalitate,magnificentia,comitateque,indulgẽtia Antonij virtu
præterea pietate,atque omi officio ſingulis quibuſque aderat,Opibus,cõ tes
ſilio,& auxilio nemini deerat. Sed has tantas Antonij virtutes multa, & Antonij vitia.
ingentia quidem vitia obſcurabant. Leuior inter ſodales erat,illorum ille
ceoris ſe preferebat. Aleam in multam vſque noctem ludebat, vino,ci-
boque ſe ingurgitabat. Et in ganeis,ſcortorumque gregibus libenter ver-
ſabatur,adeo,vt difficile dictu ſit,virtutes ne in illo, an vitia ſuperauerint,
in quo quidem vera ſententia illa platonis eſſe cernitur,quum ait. Præcla Plato.
ra ingenia ſicut virtutes multas, ſic quoque vitia complura plærunque Cleopatra
effundere ſolere. Eneruauit tandem virtutes in Aegypto Antonius quũ
Cleopatram ad inſaniam vſque adamauit. Et ſic omni ex parte a ſeipſo
diſceſſit,vt amatorio poculo potatus fuiſſe ab omibus crederetur,vel ma-
gicis carminibus delinitus. Eius namque mens omni cura relicta,& omni
libertate amiſſa,ſolum in Cleopatrę vultu ſemper inherebat. Numero-
rum igitur ignorantia in Antonio non fuit indecora,ſed teſtimonium po Iulius Cęſar.
tius beneficentiæ,ac liberalitatis exhibuit. Iulius vero Cęſar,qui in om-
nibus rebus præclaris Antonij præceptor habitus eſt,nonnunquam mili
tibus ſuis pecuniam,nec numerari,nec expendi voluit. Sed vt quiſque ac
ciperet quotcunque nummorum voluerit,eddixit,vt ſecit in direptione
publici erarij,in quo pecuniam tot victorijs congeſtam,& ex tot manubi
is,prædiique coactam militibus ſuis,& vniuerſo exercitui remoto Me- Metellus.
tello permiſit.

¶DE GEOMETRIA.

¶TITVLVS DECIMVSQVARTVS.

eſt,& ferociſſimum leonem occidit, Apelles vir facetus fuit,& ingenue
comitatis, quibus in rebus gratior Alexãdro extitit,& quum in officinã
illius nonnũquam progrederetur,imperite multa de pictura loquebatur
Cui artifex aliquãdo ait, Tace rex optime,nam quędam plerũque dicis,
quę a pueris, qui colores terunt,irridentur. Riſit rex,vt qui pingendi lau
dem non optaret,Excanduiſſet forſitan,ſi quis ei regem alium quempiã
virtute prætuliſſet,In conuiuio enim non pertulit Clitum Philippi pa-
tris laudes ſuis anteferre,Dilexit Appellem ſummopere Alexander,ei- Apelles.
que gratiſſimus extitit,quodquidem vel ex hoc cernitur.Amabat pręter
pellices ſuas omnes Campaſpen quãdam nomine,quę non tantum facie, Campaſpe
ſed totius corporis membris omnium ſpecioſiſſima habebatur, rogauit-
que Apellem,vt eam nudam ſibi pingeret,Adnuit pictor, & eam nudã
ſibi exhiberi voluit,qua viſa tanta forme admiratione affectus eſt, vt in
eam ad inſanos vſque amores exarſerit.Huius rei certior factus rex,illam
ei e veſtigio dono dedit,& delitias tori ſui,placidoſque amoris affect⁹ ei-
dem tradidit,ac pertulit,vt ea,quæ modo regis fuiſſet,quamprimum pi-
ctoris fieret. Apelles cũ huic amatæ paria regijs opulentijs munera equa
re non poſſet,egit quod potuit.Nam Dioneam venerem picturus ex ea
exemplar ſumpſit.

¶NVNC vero ad regiam muſicam redeo,quæ exigua omnino eſſe de
bet,vt ex ſuperioribus rationibus ſatis manifeſte probatum eſt. Philipp⁹
macedonum rex(vt Plutarchus refert)cum accepiſſet filium ſuum ſua-
uiter,ac ſcite aliquando ceciniſſe,placide illum obiurgauit,dicens, nõne
te pudet,quod tam ſcienter ac pulchre canere ſcias? Satis enim regi puta-
bat eſſe Philippus,ſi canentibus alijs adeſſet,vbi ocium ei ſuppeteret, &
certantibus inter ſe muſicis ſpectatorem ,ac iudicem ſe pręberet.Artem
vero illam profiteri humile quippiam,& abiectum eſſe exiſtimabat,In-
ter Neronis probra hoc imprimis cauebatur.quod modulator melior,q̃
imperator haberetur.vnde illud Iuuenalis.Res haud mira tamen Citha-
rœdo principe nat⁹ nobilis.hęc vltra quid erit niſi lud⁹.Nihil ęque Ne- Nero muſicẽ
ronem doluiſſe Suetonius ait, Quam quum citharœdum malum ſe icre doctus.
pitum ſenſit.hac tamen arte adeo gaudebat, vt ſępe inter familiares Grę
cum prouerbium iactaret,quo dicitur,Occulte muſicę nullum eſſe reſpe
ctum.hoc autem a ſapientibus,ac doctis viris diſcant principes oportet.

¶OMNIVM artiũ quidẽ cõſtat alias eſſe in inſpectiõe politas,hoc eſt ĩ
rerum cognitione,& quadam exiſtimatione,vt eſt Aſtronomia,& ſpecu
latiuæ alię eiuſmodi,quæ nullum exhibent actum,ſed intellectu conten
tæ ſunt eius rei,cuius ſtudio tenentur. Hæ quidem Græce. θεωρητικη id
eſt ſpeculatiuę dicuntur,Alias in agendo verſari,quarum finis ſolo actu
perficitur , ſed nihil operis poſt factum relinquunt quæ πρακτικη id eſt
practicæ & exercitatiuæ appellantur,qualis eſt ſaltatio,geſticulatio,& cæ
tere eiuſdem generis,Alias vero in effectu operis cerni,quod opus ſuum
oculis ſubijciunt,in quo quidem conſummationem operis illius, non ta-
men finem accipiunt.Hæ γραφικη dicuntur,cuiuſmodi eſt pictura & ſcul

ptura

ptura. Ex his tribus prima principibus admodũ cõuenit, in aliſs autẽ ſatis erit, ſi aures, atque oculos adeo eruditos habebunt, vt de illis verum iudici um afferre poſſint. Indecorum quidem eſſet, ſi in eis deciperentur. Poſſe igitur cauere ſatis videri debet. Non enim ocio abundãt principes, vt phi loſophi, qui omnem ætatem literis indulgẽt, ſententiãque Solonis vſur pant, qui gloriabundus dicebat ſe quotidie aliquid diſcendo ſeneſcere. Principes vero in maximis gentium, populorumque rebus agendis ſene ſcere debent. Et ſi quando quippiam ocij a magnis negocijs nanciſcuntur, ad iucundiora aliqua feſſi rebus ſerijs, & longo tedio affecti proficiſcun tur. Qui ſemper illud Antiphonis animo volutare debent. Precioſiſſi mum rerum omnium eſt tempus. Id enim ſic diſpenſent, dimetiãturque oportet, vt ne minimam quidem eius particulam fruſtra prolabi permit tant.

Solonis dictũ

Antiphonis dictum.

¶DE ASTRONOMIA.

¶TITVLVS DECIMVSSEXTVS.

REGES NONNVLLOS, ATQVE IMpe ratores Aſtronomiæ, rerumque celeſtium peritiſſi mos fuiſſe legimus, & imprimis Ptolemæos Aegy ptiacos. Fuit enim regio illa nutrix huius diſcipline in qua ſacerdotes plurimum excelluerunt, & acceptã illam ab Aſſyrijs, & Chaldæis longe vberiorem red diderunt. Nam quum in camporum equoribus habi tarent (vt ait Cicero) & ex terra nihil emineret, quod contemplationi celi officere poſſet, omnem curã in ſyderum cognitio ne poſuerunt, adeo, vt exiſtimarent ex hac ſcientia prædici poſſe quid cui que euẽturum ſit, & quo quiſque fato natus eſſet. Beroſus Aſtronomus apud Græcos omnia ex ſyderum ratione ſe poſſe ſingulis quibuſque pre dicere profitebatur. Cui quidem ob diuinas prædictiones Athenieẽſes pu blice in Gymnaſio ſtatuam deaurata lingua magna cum veneratione ere xerunt.

Ptolemei reges. Chaldei. Cicero. Beroſus. Ex ply. li. 7. ca. 37. in prici.

¶IVLIus Cæſar Romanorũ omniũ peritiſſimus in hac diſciplina ex titit, de qua etiam præclaros libros edidit, in quibus ſingulorum ſyderum ſingulorumque dierum rationes reddidit. Tantumque emicuit, vt om nes inſequentis æui latini ſcriptores eum ſecuti fuerint. Qui fatum ſuum præſcire, ac predicere potuit, non autem cauere. Et quũ tres Aſtronomiæ ante eum diſcipline extitiſſent Chaldea, Aegyptiaca, & Græca, quartam ipſe latinã addidit. Et ſingulos annos ad ſolis curſum redegit, vt Plynius etiam teſtatur. Eudoxus tamen Platonis auditor hanc Chaldeorum, Ae gyptiorumque ſententiã non ſequitur. Et prædici que futura ſunt, in om ni vita ex natali die minime poſſe arbitratur. Idem etiã aſſerit Panetius Stoicus, & rationes plures inducit, quibus genus hoc omne prędictiõis ex cludit

Iulius Ceſar aſtronomię peritiſſimus. Ex Ply. ca. 26. li. 18. Ply. ca. 25. lib. 18.

cludit. Diogenes autem, qui etiam Stoicus fuit, aliquid illis concedit, vt prædicere poſſint, quali quiſque natura, & ad quam quiſque rem maxime idoneus futurus ſit. Cætera autem, quæ illi profitentur, negat vllo modo ſciri prædici ve poſſe. Sed quomodo cunque res ſeſe habeat, mirifica quidem doctrina, & diuina potius, quam humana videtur eſſe Aſtronomia. Præcinunt aſtronomi totius vitæ euētus ex natali hora. Quinetiam aſtronomi illi priſci, qui ſolis, & lunæ curſus, ac defectus primi dep̄rehenderunt, diuinos honores præter cęteros mortales omnes iure optimo mihi meruiſſe videntur. Aſtronomia

¶POSSVNT ſiquidē haberi non modo maximi viri, ſed ſupra mortalem naturam, qui tantorum ſyderum immo numinum lege dep̄rehenſa mentes hominum a diuturna ſollicitudine, cura, horroreque liberauerunt. Et a perpetua cæcitate in clariſſimum vitę lumen eduxerunt, oſtenſa ratione, pręſcripto quodam tempore, ſydera illa obſcurari, atque deficere non carminibus aut maleficis quibuſdam incantationibus, quibus temere putabāt ſydera illa laborare, in quo errore diutius populi fere oēs extiterunt. Et idcirco cum defectus illi cęleſtium luminum cernebantur varijs ſonis, tympanis, cymbalis, crepitaculis, ac tintinnabulis, ad aſpectū cęli elatis pulſabant, dicebantque ſe opem, atque auxilium laboranti ſyderi afferre. Et malas carminum incantationes frangere, hæc gentium opinio tantum valuit, vt non ſolum populos falſos teneret, verum etiam doctiſſimos poetas ad eam probādam impulerit. Nam Steſichorus, & Pindarus eandem ſententiam ſuis carminibus ſcriptam reliquerunt, quos deinde multi, & ex Gręcis, & ex noſtris imitati ſunt. Vnde Iuuenalis quū de loquacitate mulierum caneret, dixit. Iam nemo tubas, atque æra fatiget, Vna laboranti poterit ſuccurrere lunę. Vana antiquorū opinio.

¶ENDIMION aſtronomus vetuſtiſſimus primus omnium lunę naturam cognouiſſe dicitur, deque ea carmine cecinisse, & hanc ob rē amore eius captus a fabuloſa antiquitate fingit. Thales Mileſius, qui (vt Plato refert) primus omnium ſapiens appellatus eſt, ante alios omnes Græcos ſolis defectum futurum pręʒdixit. & quum eodem tempore, quo pręſcrip ſerat, defeciſſet, omnes admirati, eundem quaſi diuinorum conſiliorum conſcium venerati ſunt. Hipparchus quoque curſum vtriuſque ſyderis, & ſtata defectionis tempora in ſexcenteſimum vſque annum prænotauit. Helicon Cyricenus ſolis defectionem aliquādo pręʒdixit, & quū ad pręſcriptum tempus eueniſſet, a Dionyſio Syracuſano, qui tunc in Sicilia regnabat, argenti talento donatus eſt. Endymion. Ex Ply, ca. 6. libri. 2. Thales mileſius. Hipparchus. Helicon.

¶PERICLES Athenienſium claſſi centum & quinquaginta nauium pręerat, & iam triremem nauigandi gratia conſcēderat, ecce ſolis defectio tenebras vndique inducit, tunc nautę attoniti, veluti prodigio aliquo animo deficiebant, & gubernator imprimis pręterritus, quidnam acturus eſſet ambigebat. Tum Pericles ſublatam chlamydem ori illius oppoſuit, Rogauitque num ea oculorum velatione quippiam mali portendi putaret, tūc abnuēte illo, quid igitur inquit pericles hoc ab eo differt, niſi quod Pericles.

maius

maius quiddam eſt chlamyde, id quod nunc ſoli opponitur, & tenebras in
ducit? Quo quidem dicto corda omnium metu liberauit, & fœliciſſimū
curſum peregit.

Nicias. | ¶ TALIA rerum cæleſtium archana niſi ignoraſſet Nicias, nunquam
afflixiſſet Athenienſium opes, ſubita ſolis obſcuratione perterrefactus,
qua ex re perpetuas tenebras gloriæ ſuæ obduxit, & Atticam iuuentutem
Sulpiti' Gall' | infœliciter perdidit, apud Romanos ne idem accideret, Sulpitius Gallus
vir conſularis, & in ſtudijs Aſtronomię peritiſſimus, rationem defectus
ſolis aperuit, futuramque obſcurationem prædixit, quum in exercitu L.
Perſes. | Pauli tribunus militum eſſet, pridie quā Perſes rex ſuperatus extitiſſet,
productus in contionem ab imperatore. Hic de ea ſcientia libros peregre
Nigidius figulus. | gios edidit. Nigidius quoque cognomento figulus de eadem diſciplina
eruditiſſimos libros ſcripſit, Sed ita ſtilum dicendi dedita opera obſcura=
Nigidianę cōmentationes. | uit, vt non intelligi voluiſſe videretur. Vnde vulgo Nigidianas cōmen=
tationes pro obſcurioribus quibuſque ſcriptis dicebant. Tiberius etiam
Tiberi' Cęſar | Cæſar quum in hac diſciplina verſaretur, habitus eſt diligentior, ſimiliter
Aratus. | & Germanicus Cæſar, qui Arati Solenſis carmen de aſtris in latinum cō
Germanic' cęſar. | uertit, quod tamen longe ante eum Cicero trāſtulerat. Fuit enim Germa
nicus ingenio præſtantiſſimo, & in vtroque eloquentiæ, doctrinęque ge=
nere præclarus, ſed morte præuentus non potuit virtutum ſuarū curſum
Manlius torquatus. | perficere. Manlius quoque Torquatus, cuius hodie carmen legimus, eru=
ditiſſime de aſtris cecinit.

Diodorus li. 1. | ¶ AEGYptij (vt Diodorus Siculus refert) primi omnium ſolem, & lu
nam deos eſſe putauerūt. Quorum opinionem Gręci admirantes res cęle
Plato. | ſtes diutius ſecuti ſunt, vt Plato in Cratillo teſtatur. Manſit apud Aegy=
ptios opinio hęc lōgo tempore, vt ſolum Aſtrorum periti vates ſapien=
tes, ac Theologi haberentur. Et eorum reges, ac principes illos pręter cæ=
teros mortales venerarentur. Nihilque eorum iniuſſu agebāt. Poetę qui
Aſtronomiæ peritiſſimi erāt, fortiſſimorum virorum nomina ſyderib'
addiderunt, vt eos cęlo poſt obitum donarent, quos bene de hominū gene
re meritos inter mortales vidiſſent. Et ſic cęleſtia omnia fabulis referxe=
rūt. Deinde procedente tempore, quū res indigna numinibus eſſe vide=
retur, quidā conati ſunt fabulas illas ad deorum myſteria reuocare. Quo=
Dardanus | rum primū nonnulli Dardanum fuiſſe dicunt. Alij Etiona Orgia, & ce=
rimonias ex figmentis deductas Thracibus dediſſe aiunt. Et Mydam
Phrygibus, qui eaſdem ab Odryſo didiſcerat. Cynara Cyprius, vt amata
puella potiretur, nocturna veneris ſacra inſtituit. Melampos autē Amy=
thanis filius ab Aegypto in Græciam cereris ſacra tranſtulit. Orpheus ve
Orpheus. | ro poeta Dionyſij myſteria, Reliqua autē ſacra cadmus Agenoris filius
gręcis tradidit, ſimulachrorū cōſecrationes, & hymnos Orpheus, Linus,
Muſęus, qui circa tempora Troiani belli fuerunt, imitati Aegyptios, &
Phenices, inuenerūt. Et ſic eiuſmodi delirawēta a magnis auctoribus ce=
lebrata ſunt, donec veriora omnia de diuinitate noſtri tradiderūt, illorum
nanque ignoratio fundamenta omnia verę ſapientiæ peruertit.

¶ Ariſto=

¶ARISTOXENVM MVSIcum ſcripſiſſe referunt, indum quẽdam virum grauem, & eruditum veniſſe Athenas, Socratemque, qui ad eum viſendum, ac ſalutandum acceſſerat rogaſſe, quonam pacto optime quiſpiam philoſophari poſſet?

¶TVM Socratem reſpondiſſe, ſi conſyderet, quo modo homini viuendum ſit, At indum riſiſſe, dixiſſeque neminem poſſe res humanas ſcire qui diuinas ignoraret. O ſententiam ſingularem, & homine doctiſſimo, dignam. Quis enim poteſt cognoſcere quomodo viuendum ſit, qui id diuinum, quod in ſe habet, ignorat, & auctorem ſuum non cognoſcit? Hãc etiam ſententiam teſtari videtur Plato, quum philoſophiã trifariam partitur. Primam enim partem de natura vniuerſi eſſe dicit, Secundam de hominibus. Tertiam de oratione, Quid eſt aliud naturam vniuerſi contemplari, niſi deum agnoſcere? Et certe de diuinitate ſanctiſſime, ac pientiſſime locutus eſt Plato, deum vnum eſſe dixit. Neque hoc aſſequutus eſt Socratica, aut Græca aliqua diſciplina, ſed ex ſacerdotibus Aegyptiacis, ſacriſque eorum libris, quorum adeo ſtudioſus fuit, vt in Aegyptũ vſque perrexerit, diutiuſque diſcendi cauſa illic mãſerit. Scribit enim Diodorus Siculus Aegyptios ſacerdotes in ſacris eorum libris ſcriptum habuiſſe Orphea, Muſeum, Melampoda, Dedalum, Homerum, Solonem Pythagoram, Platonem, Eudoxum, Democritum Aegyptum petiuiſſe, vt a ſacerdotibus ediſcerent, quorum diſciplinam ſi quis ignorabat, non ſatis ſe didiſciſſe arbitrabatur. Et certe de deo apud priſcos nemo ſcienter diſſeruit, niſi prius Aegyptiorum, Chaldeorumque diſciplinam plane nouerit. Nec pudeat Græcos qui parentes omnium doctrinarum ambitioſe dici affectant, fateri hanc ſapientiam ab eis, quos Barbaros appellant ſe didiſciſſe. Quanquam & mathematicæ ipſæ ab eiſdem acceptæ maximum incrementum apud Græcos fecerunt. Muſices tamen inuentum non Aegyptijs tradunt Græci, ſed Zetho, & Amphioni, quos eadmi tempore fuiſſe aiunt. Eam autem rudem admodum extitiſſe perhibent ad tempora vſque Samij Pythagoræ, qui eam inuentis ſuis excultam, ornatamque omni ex parte reddidit, Adeo, vt a quibuſdam non muſices cultor, ſed primus inuentor extitiſſe dicatur. Ipſe vero Orpheus, qui multis ſeculis ante Platonem fuit, verſibus ſuis omnes virtutis ſtudioſos inuitat ad hauriendam ex dictis ſuis diuinam diſciplinam, ex qua quidem cognoſcerent auctorem mundi, qui vnus eſſet deus, qui omnia creauit, omnia fouet, omnia nutrit, qui oculis humanis non cernitur, ſed ſola mente percipitur. Quique nullis malis mortales afficit, quum ſit bonorum omnium cauſa, & effector, deinde addit neminem mortalium vnquam deum vidiſſe, niſi pientiſſimum quendam ſenem Chaldæo ſanguine oriundum. Deinceps cum iam peroraret, addit, ſe hęc didiſciſſe ex monumentis quæ olim deus tradidit in duabus marmoreis tabulis.

Socrates.

Philoſophiã plato trifariã partitur.

Diodorus.

Pythagoras.

Deus quibus olim cognitus Græci ſapientiam alijs acceptã ferre debẽt

Zethus & amphion muſicæ inuentores.

Pythagoras muſicus.

Orpheus.

Deus vnus.

Deũ nemo vidit vnquam.

Moſes.

¶QVIS NON INTElligit ex his dictis Orpheum Moſaicam ſapientiam attigiſſe? Cuius quoque nequaquam expers fuit Linus, dixit enim deum omnia creaſſe, Et ſeptima die cuncta perfeciſſe. Huic etiam

Moſoica. Sapientia.

ſententiæ accedunt Homerus,& Heſiodus,quorum alter ſeptimam diē
cuncta abſoluiſſe ait,& tenebras,vmbraſque Acherontis ſoluiſſe, Alter
ſeptimam lucem ſanctam,& præfulgidam illuxiſſe. Poſuerunt quoque
Hyle. in principijs rerum Hylen ſqualidam,cęcam,& informem quandam cō-
Ouidius me- fuſionem,quæ deinde a deo fuerit diſcreta, quos Ouidius noſter notis il-
tha. li. 1. lis verſibus imitatur, Ante mare,& terrras,&(quod tegit omnia) cęlum,
Chaos. Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,Quem dixere chaos,rudis, indige-
ſtaque moles,Cum reliquis qui ſequuntur.
¶HVNC poſteri omnes poetæ latini imitant̄,ſed ab alijs hyle,ab alijs
autē Chaos appellatur auctore Heſiodo. Res tamen ignota erat pene om
Epicurus. nibus Græcis,præter paucos admodum,qui ab Aegyptijs didicerāt. Vn
de quum Epicurus adoleſcēs eſſet,& a Grammatico quodam libros He
ſiodi vellet perdiſcere,rogauit eum quid eſſet Chaos? Atqui quum mi-
nus ille ei ſatiſfaceret in expoſitione,diceretque eiuſmodi explanationes a
philoſophis quęrendas eſſe, miſſionem a Grammatico petiuit. & ad De-
mocritum acceſſit,operamque philoſophiæ diligenter impēdit.
¶NVNC vero ad propoſitam rationem redeo. Aratus etiam vnum de
um fatetur,principio enim operis ſui dicit,Ab Ioue principium muſę,Io
uis omnia plena. Eandem ſententiam poſuit Pythagoras,& diſcipuli eius
Pindarus. omnes,Pindarus enim quaſi Pythagoricus dixit,vnum patrem,creatorē
Epicarmus. ſummum,atque optimum opificem omnes habemus. Epicarmus etiam
eiuſdem diſciplinæ ſectator dixit,deum omnia videre, nihilque eum la-
Thales mile- tere poſſe,cuique omnia factu poſſibilia ſunt. Thales quoque Mileſius,
ſius. qui vnus e ſeptem Græciæ ſapientibus cenſetur,inquit,nec facta,nec cogi
tata hominum deum vnquam fallunt.
¶EX his tot,tantiſque ſententijs plane cognoſcimus poetas a fabulis diſ
Pythagoras. ceſſiſſe,& veriora quædam de rebus diuinis quęſiuiſſe, Pythagoras deū
dixit eſſe animum per vniuerſas mundi partes omnemque naturam com
meantem,atque diffuſum ex quo omnia,quę naſcūtur animalia vitam ca
piant,Cicero autem in libro de conſolatione eiuſmodi verba protulit,nec
vero deus ipſe,qui intelligitur a nobis,alio modo intelligi poteſt,niſi mēs
ſoluta quædam,& libera,ſegregata ab omni cōcretione mortali,omnia ſen
tiens,& mouens,ſed harum diuinarū rerū veritas diutius latuit,mortaleſ
Criſtus. que ancipites tenuit ad tēpora vſq; ſaluatoris noſtri CHRISTI, qui di
uina omnia myſteria veritatis luce hominibus aperuit,noſque cęleſtium
archanorum compotes reddidit,& ex miſeris beatos, fœliceſque effecit,
Adeo, vt niſi nos ipſos deſerimus,& voluptatibus, illecebriſque dediti a
virtute deficimus cum diuis,æterniſque numinibus perpetuo,ſempiter-
noque æuo fruituri ſumus.
¶HANC ſapientiam ſequantur reges,ac principes,nec permittant quē
piā de religione chriſtiana male ſentire,ſiue de rebus cęleſtibus nouos ſer
Dryopes. mones inducere,ſed Dryopem Athenienſem imitentur,qui legem tulit
in qua capitale erat de deo non recte ſentire, ſiue de religione nouos ritus
afferre, Vt enim impium eſſe arbitrabantur Athenienſes incredulā men
tem habe-

tem habere,& numina contennere,ſic rurſus inani ſuperſtitione teneri,& deliramentis,ac vano timore animum perturbare.Superſtitio igitur vitij erit,Religio autem virtutis,quam quidem philoſophi definiunt,Scientiam eſſe diuini cultus. Qui autem omnia,quæ ad cultum diuinum pertinent,retractarent,& tanquã relegerent religioſi dicti ſunt a relegendo,

Religioſi.

vt ſcribit Cicero libro ſecundo de deorum natura.Seruius Sulpitius religionem dictam eſſe tradidit,quæ propter ſanctitatem remota,ac ſepoſita ſit a nobis,& ab alijs humanis actionibus.

¶PRINCEPS igitur pius, & deo numinibuſque optime conciliatis bene ab omnibus audit,cuncti eius dicto obtemperant,fideique eius libere ſe credunt.Hæc virtus numam Pompilium ex priuato,& quaſi ruſticano homine Romanorum regem reddidit,Tantaque eius pietatis opinio fuit,vt ducerent illum diuinum coniugiũ meruiſſe.Egerię nymphe numam miſceri putabãt,a qua per conſuetudinem diuinorum fieret cõſiliorum conſcius.

Numa pompilius.

Neglecta religio nõnullis regibus aliquando exitio fuit Lutius Piſo primo annalium ſcripſit Tulliũ hoſtilium regem ex numę libris eodem,quo ille conſueuerat,ſacrificio,Iouẽ e celo deuocare conatũ Sed quoniã parũ rite quędã feciſſet,fulmine ictũ perijſſe.

L.Piſo.

Ex Aegyptiorũ opinione putabãt veteres virginibꝰ fœminis diuinũ ſpiritũ infundi,& q̃dã diuinæ ſobolis principia ingigni,in maſculis autẽ nullũ cũ deo corporis cõgreſſum. Sibyllę hoc declarãt,q̃ participes diuinorũ cõſiliorũ fuiſſe perhibentur,& futurorũ præſciæ, quas tres tantũ extitiſſe multi veterum opinabantur.

Sibillę.

Varro autem decem connumerauit. Primam quæ de Perſis cecinit, Secundam Libycam, Tertiam delphicam,Quartam Cymeam,Quintam Eritheam,quæ Grais Ilion petentibus perituram Troiam cantauit,& Homerum mendacia ſcripturum,ſextam Samiam,ſeptimam Cumanam,Amaltheã nomine,quę ab alijs horẽphile,vel Demophile dicitur,hæc nouẽ libros Tarquinio ſuperbo obtulit,pro quibus trecentos aureos Philippeos poſtulauit,Rex precij magnitudinem aſpernatus eſt,& eam tanquam inſanam, ac fanaticam irriſit.illa indignata tres in conſpectu regis libros cremauit,& pro ſex reliquis idem precium popoſcit,rurſuſque a rege cõtemptui habita tres alios exuſſit, & pro tribus, qui ſupererant nihilominus eãdem ſummam efflagitauit,qua pertinacia motus rex trecentos,vt poſcebat,aureos nũmos numerari ei iuſſit.

Varro.

Sibyllę cumanę libri.

Philippei aurei.

Tarquinij ſuperbi auaritia

Hi tres libri ſumma religione diutius aſſeruati ſunt, donec Capitolium Syllæ dictatoris tempore incendio abſumptum extitit. Præerant eis interpretes viri grauiſſimi, quos quidem in rebus dubijs ſenatus ſemper conſulebat.

ſex ſibyllę cumanę libros perdidit.

Capitoliũ Syllę igne tẽpore abſumptũ eſt.

Octauam ſupradictis adnumerat Varro Helleſpontiacam, quam Solonis,& Cyri tempore fuiſſe affirmat. Nonam Phrygiam,quæ Ancyræ vaticinata eſt. Decimam Tiburtam Albuneam nomine,quę pone Aniene fluuium pro dea colitur. Phœbades etiam, quæ phœbo ſacræ ſunt, vt Menades, Mimallones,Bacche,libero patri nymphe,& virgines veſtales, & aliæ fœminæ numinibus dicatæ,quarum alias diuinandi peritas,alias miraculorũ cõpotes,alias diuię ſobolis ꝓpagatrices fuiſſe legimꝰ

Solon.

Cyrus.

Phębades.

Mimallones.

diuinitatem quandam ex viris apud Græcos habuit Melampos, Apud
Scipio maior. Romanos vero Martius, Maiori Scipioni religionis opinio non parum
ſuffragata eſt ad dignitatem,auctoritatemque comparãdam,qua quidem
aſſecutus eſt,vt ante legitimum tempus Aedilis fieret. Tribunus etiam
plæbis aduerſantibus. Et quartum,ac vigeſimum annum agens in Hiſpa
niam proconſul mitteretur. Quum duo egregij imperatores breui tem-
pore in eo bello cecidiſſent, ex quo quidem virilem togam ſumpſerat,
conſueuerat quotidie mane Capitolium aſcendere, & ſolus Aedem Io-
uis ingredi,diutiuſque remotis arbitris commorari. Hinc multitudinẽ
omnem opinio inuaſerat,Scipionem ex Iouis adytis diuiniora quædam
Numa Pompilius. conſilia accipere. Sicut Numa Pompilius olim ab Egeria nympha acci
pere conſueuerat. Sacerdotes quoque Iouis, et æditui palam teſtati ſunt
ferociſſimos illos canes,qui pro Capitolij foribus excubias aſſiduas exer
cebant,nunquam in Scipionem oblatraſſe quum in alios omnes ferociter
ſemper ſeuirent. Et ille quotidie ante lucem primus omnium accede-
Marius. ret,quinetiam ei eblandiebantur,tãquam familiari hero. Marius quoque
non paruam auctoritatem in exercitu ex ſuperſtitione quadam aſſecutus
eſt,habebat enim mulierem quandam ſecum Martham nomine,quam
vaticinandi,diuinandique peritiſſimam eſſe aiebant. Hæc per exercitum
lectica elata honorifice circumferebatur,Cuius etiam iuſſu rem diuinam
faciebant,tantumque potuit fama huius mulierculæ,vt a ſenatu deuoca-
ta libertate donaretur,& honore,ac muneribus decoraretur, vt quæ diui-
norum conſcia futura poſſe prædicere,ab omnibus vulgo diceretur. Non
Sertorij cerua. Ex valer. maxi. li. 1. de negle. religione. defuit etiam quædam ſimulatæ ſuperſtitionis ſpecies Sertorio viro for-
tiſſimo,& ducum omnium ſui temporis pugnaciſſimo. Nam cicurem
quandam ceruam habuit candidiſſimo colore,quam ei diuino munere da
tam omnes milites vulgo aſſerebant,in cuius rei fidem ſæpenumero di-
cebat Sertorius,ſe ſignum pugne a cerua expectare,a qua quidem exitum,
euentumque perdiſceret,verum quum hæc aliquando ad horam ſolitam
non rediret,id ſignum infœlicitatis eſſe dicebat. Idcirco in aciem non eſ-
ſe prodeundum,nec cum hoſte certandum,ſed paulopoſt,quum inſperato
cerua redijſſet, exclamauit Sertorius,hoſti cõcurrendum eſſe,victoriam
que exploratiſſimam ab illa portendi. Qua ex re concitati milites arma,
ac pugnam depoſcebant,& ſpe victoriæ alacriores facti,fortius, pertina-
ciuſque pugnabant. Vnde paruo temporis interuallo Pompeium apud
Pompeius. Saguntum profligauit,ſex milibus cæſis,& dimidia exercitus parte de-
leta. Summa religione plæriſque in rebus ſemper vſus eſt populus Ro-
manus,non modo inter ciues,& intra vrbis mœnia,verum inter peregri-
nos hoſtes, & in re bellica.

¶IN pontificum enim diſciplina ſancitũ fuerat,vt neque oppidum,ne
que vrbs aliqua ante oppugnaretur,quã Romani ſacerdotes deũ loci præ-
ſidẽ euocaſſent, & illi vouiſſent religionis cultum apud Romanos, ac lo
cum ampliorẽ,templum,delubrum,ſacellum,aut aram. Hinc effectum
eſt,vt intra Romana pomœria ſingularum prope gentium numina pro-
pria

pria ſacraria,habuerint propriaſve ædes, Creuitque deorum numerus ad irriſionem vſque. Sed dei illius nomē ſub cuius cuſtodia erit Roma diutius occultū fuit,ne qua hoſtilis euocatio fieri poſſet, vt Verrius Flaccus ſcripſit. Summa religione dudum Romani natalem vrbis ſuæ diem celebrauerunt, qui fuerat decimo Kalendas Maias, in quo vrbem totam per vias, & compita feſta lauro velabant. Maiores cędebant hoſtias, & nonnunquam publicum pręebant epulum. Verrius. Natalis dies vrbis.

¶HIS igitur rationibus,& exemplis concludendum eſt,religionis,pietatiſque cultum deum optimum maximum regibus principibuſve optime conciliare,& eorum actiones fœliciores reddere. Atqui mortales reliqui exinde eos obſeruant tanquam diuina quædam numina inter homines. At contra impietatis fama omnia difficiliora reddit, Et principem ipſum omnibus criminibus obnoxium facit,quis enim cum eo quippiā agere volet,quem nullus dei metus,nulla religio,nulla fides,nullum iuſiurandum retinet.& a prauis actionibus coercet? Præclare Cicero in libris de deorum natura ait,pietate erga deum ſublata,fidem & humani generis ſocietatem tolli,& iuſtitiam virtutum omnium excellentiſſimam. Cicero. Virgilius quum miro carminis præconio Aeneam efferret,ſola pietatis laude eum cæteris ducibus pretulit. Nec quicquam magnum illum agere inducit,niſi propiciatis numinibus,peractiſque rebus ſacris. Quippe qui arbitrari videatur religionem,ac pietatem omnes in ſe virtutes continere. Imitatus hac etiam in re,vt in omnibus alijs Homerum,qui præcipue hanc virtutem in ducibus ſuis laudat. Virgilius.

¶SED iam præſcribendus eſt finis huic ſecundo volumini, in quo de educatione,& eruditione futuri regis tractauimus. Properandumque ad tertium erit,in quo quidē dicemus quibus corporis exercitationibus vti debeat, Et cum quibus hominibus præcipue verſari, quoſue cauere eum expediat.

¶FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER SECVNDVS DE REGNO ET REGIS INSTITVTIONE EXPLICIT.

¶PRAEFATIO TERTII LIBRI DE RE= GNO ET REGIS INSTITVTIO= NE AD ALPHONSVM IN= CLYTVM CALABRIAE DVCEM,

PLVRIMA VETVSTISSIMI POEtæ
ſub placidi alicuius figmenti inuolucro,humanę
vitæ,iuſtique imperij præcepta tradiderunt,quæ
ex vberrimo ſapientiæ fonte eruta, ad formandū
a prima, ac tenera ætate regem,principemve per
tinent Alphonſe ducum omnium celeberrime,
ſine quibus etiam vix fieri poſſe arbitror, vt quiſ=
piam diutumo tempore moderate,ac tute impe=
ret,& populos,ciueſque omnes dicto audiētes ha
beat,ſed quum priſcum illud hominū genus du=
rum,agreſte,atque omnino indocile eſſet,& ad iniuriam rapinamque pro
cliue,potius quā ad laborem, induſtriamque erectum,blandis quibuſdā
fabellis opus fuit,quibus illecti homines ſenſim a deprauata, ac violenta
conſuetudine diſcederent,& ad iuſtitiam,æquitatemque redigerentur,&
ſic per obliquam iucunditatis ſemitam,ad rectam virtutis viam deduce
rentur. Eius quidem rei imprimis eiuſmodi erit exemplum. Euriſteus
Euriſteus Ar= chadię rex. Archadiæ rex,qui priſcis illis ſeculis latum imperium in Græcos, & in
alias quaſdam nationes diutius magna cū laude exercuit, vir fortiſſimus
fuit,& frigoris, æſtus,inediæ,atque omnium laborum patientiſſimus,fe=
ras quoque humano generi inimicas,& immaniſſimos tyrannos homini
bus infeſtos claua, ſagittis, viribus, vi, atque omni impetu inſequeba=
Amphitryo. Hercules, tur,huic(quum Thebas luſtraret) Amphitryo Herculem filium,quem
ex Alcumena genuerat,indolis pereximiæ,& virium præter ætatem ad=
mirandarum comitem dedit,vt virtuti conſueſceret,labori obduraret, &
a Thebanis nequitijs,ac voluptatibus arceretur. Qui paruo tempore in=
teriecto, ſuperatis maximis illis laboribus,quos nouercali odio,ab Euri=
ſteo ei imperatos fuiſſe poetę fabulantur,in eiuſmodi ducem,atque impe
ratorem euaſit,vt ei mortales omnes parerent, Et iuſtitiæ arbiter in omni
terrarum orbe haberetur,poſt obitum vero non modo diuus, ſed præſens
gentium deus coleretur,& delubris templis,ariſque veneraretur,interpo
ſito etiam per eius nomen iure iurando tantę dignitatis,vt nec ſeruili,nec
muliebri voce pollueretur. Exercitatio quidē principum a teneris annis
ea res eſt,quę eos excellentes in re bellica pręſtat, & intentos longe magis
ſtudijs ciuium. Princeps enim ſtrenuus,celer,& induſtrius vecordes odit,
ignauos,ac deſides inſectatur,cuius exemplo,quia libenter illum omnes
imitantur fortitudini,ac labori,vt vniuerſi ſtudeant opus eſt.

¶SPARTANI reges armis,ac rei militari indulgebant, quorum di=
ſciplinā

ſciplinam vniuerſi iuuenes ſectabantur. Proinde Spartani militiæ magiſtri habiti ſunt, adeo, vt quæcunque ciuitas imperatore indigeret, illum a Spartanis acciperet. Sparthani militiæ magiſtri

¶CRETENSES vero venatione & re nautica exercebantur. Idcirco optimos canes alebant, & imperium maris diutius tenuerunt. Cretenſes venatores & nautæ

¶CROTONIATAE autẽ Olympiaca oleaſtri corona oblectabantur, exinde in vnius olympiadis ludis ſeptem Crotoniatæ, qui cæteros ſuperauerunt coronati ſunt. Hinc prouerbium Crotoniatarum poſtrem⁹ reliquorum Græcorum primus. Crotoniatæ curſores. Prouerbium.

¶THEBANI cõtra, delitijs profluebant, & relictis omnium virtutũ ſtudijs, tibiæ modulis inſultabant. inde prouerbium quoque ortum eſt auctore Alcibiade, Thebani quando cytharœdi fieri nequeunt aulędi fiunt, quod Cicero etiam in oratione pro. L. Murena inſeruit. Thebani voluptuoſi. Aulædus ſit q̃ citharœd⁹ eſſe non poteſt.

¶IONES om̃es, & precipue Mileſij delitijs, choreis, tripudijſque indulgent, quaſi perpetuo feriati ſint. Sybaritę quoque, qui Crotoniatis finitimi ſunt (iter fluuios eñi Cratheidẽ & ſybaridẽ habitant) oĩm molliſſimi habentur, veneri, ac luxuriæ dediti, nullum ciuem magis laudabant, quam eum qui aliquod nouum libidinis monſtrum exhiberet, vnde Ariſtoteles Smyndiridem Sybaritam in luxu, ac delitijs Sardanapalo ſimilem fuiſſe ait. Cum Homero igitur concludamus tales eſſe populos, quales ſunt principes, qui illis imperant. Tu vero a teneris annis ſemper in aſſiduis, arduiſque laboribus educatus, ea primæ militiæ tuæ exempla dediſti, quę non modo Cyri tyrocinia antecellant, verum cum Alexandri, ac Cęſaris geſtis comparentur. Atqui hoc pro comperto duco quæcũque agis lõge gratiora tibi eſſe, ſi ad veterum ducum, atque imperatorum fortitudinis, ac probitatis exempla acceſſerint. Iones mileſij. Sybaritę oĩm molliſſimi. Sardanapalus. Qualis princeps talis populus. Cyrus. Cęſar.

¶EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

¶INCIPIT LIBER TERTIVS.

❡SICVT ALIE SVNT REGIS VIRTVTES. ALIAE PRIVATORVM SIC DIVERSAE SVNT CORPORIS EXERCITATIONES, QVAE NON OMNES PASSIM REGI CONVENIVNT.

❡TITVLVS PRIMVS.

Strato Lampſacenus.

STRATO LAMPSACENVS VIR FVIt magna eloquentia, ſummaque doctrina, hic complura librorum volumina ſcripſit, inter quę vnum de regia philoſophia ad Ptolemęum Aegypti regem inſcripſit. Eius libri indicem multi admirati ſunt, vt q̄ dicerent philoſophiam ſemper vnam, atque eandem eſſe ſapientiam, quæ nunquam a ſeip̄a diſcederet, ſed ſemper eiſdem præſcriptis ſibi conſtaret, nec mutaretur auditorum, aut diſcentium varietate, quibus quidem reſpondendū fuit, veram eſſe philoſophiæ conſtantiam, vt aſſerunt, ſed cum profiteatur diuinarum humanarumque rerum cognitionem diſcedēdū aliquando eſt ab infinita illa cogitatione, quęſtioneque quę θεωρησιν gręce appellatur, & ad πολιτειαν quæ finita quædam ratio eſt, perducenda erit oratio, vt perſonarum, locorum, ac temporum cōſyderata quędam diſcretio aliquādo habeatur. Non enim acuta illa, quę a dialecticis ſubtilius diſputantur, regi conuenire videntur. Neque etiam ea quę pręter communem hominum opinionem ſunt & a ſtoicis ασηκοτα vocatur, neque abdita Democriti aut obſcuriora illa Pythagorę, quæ multorum annorum ſilentium deſyderabāt, ſed clariora quædam, quæ de ciuili vita tractantur, deque optimis hominum moribus præcipiuntur, & rationem, orationemque perficiunt redigenda ſunt ad regiā inſtitutionem. Nam mediocritas illa quæ in ciuili viro laudatur, nonnunquam in rege neutiquam ſatis eſſet, nec numerum perfecte laudis in eo impleret. Ea enim quæ in viro priuato liberalitas dicitur, in rege magnificentia ſit oportet. Et frugalitas quæ modeſtię temperantiæque comes eſt, maximis laudibus effertur in ciuili viro in rege autem minoris eſt laudis, & frigidior vtique habetur. Audi Ciceronem, & intelliges, quæ fortaſſe non ſatis clare exprimere, atque explanare poſſum. Omnes ſunt in Deiotaro rege virtutes regiæ. Quod te Cęſar ignorare non arbitror, ſed præcipue ſingularis & admirāda frugalitas. Et ſi hoc verbo ſcio laudari reges, non ſolere frugi hominem dici, nō multum laudis habet i rege, fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem magnanimum, largum, beneficum, liberalem. hæ ſunt regię laudes, illa priuata eſt, vt voſlet quiſque accipiat. Ego tamen frugalitatem id eſt modeſtiam, & tempe rantiam

Pythagorę ſilentium.

Liberalitas. Magnificētia.

Cicero ꝓ deiotaro vltra mediū orationis.

rantiam virtutem eſſe maximam iudico. hæc maximi oratoris ſententia plane docet maiora eſſe ea, quæ a rege expectantur, quam quæ a priuato viro.

¶MAGNAE admirationis in rege habetur clementia, de qua idẽ orator in Iulium Cęſarem dixit, multa ſunt monimenta clementię tuæ Cęſar, ſed maximæ incolumitatis eorum, quibus ſalutem dediſti, Poſt pharſalicam enim victoriam omnibus ignouit Cęſar qui ſe ei permiſerũt, ſed hæc nũc miſſa faciam". Nã de his latius dicemus in ſequẽtibus libris, in quibus de virtutibus diſſeremus, Nunc autem ſatis erit oſtendiſſe Alias regum proprias eſſe virtutes, Alias priuatorum, vt ex hoc etiam intelligamus corporis exercitationes nõ omnes ad reges pertinere, ſed earum quaſdam regibus, quaſdam vero priuatis hominibus conuenire. Qui etiam vt ætates noſtræ per naturã variantur, & diuerſitate quadam ſecernũtur, ſic etiam quæque earum ſuo ſtudio, ſuaque exercitatione tenetur.

Cęſaris clemẽtia.

¶SCRIBVNT q de ſyderũ natura ratiocinanẽ, animos noſtros diuĩo nutu per ſigniferũ, lacteumque orbem dilapſos, ex ſingulis quibuſque ſperis ſingulos quoſque motus ſiue affectus ducere, Ex ſphera illa ſuperiore, quæ Saturni dicitur ratiocinationem, & intelligentiam accipere. Ex illa autẽ Iouis, quæ huic proxima eſt, vĩ agendi, Ex tertia, quæ Martis nuncupatur, audaciam, atque ardorem, Ex quarta, per quam ſol labitur ſentiendi, opinandique rationem. Ex quĩta, cui præeſt venus deſyderij cupiditatiſque motum, Ex ſexta, quæ Mercurij dicitur vim pronunciandi, & interprætandi. Ex luna vero, quæ finitima terræ eſt, vt ait Cicero, naturam ferunt adimplendi, augendiquæ corpora. Eſt enim luna quaſi vitæ, ac mortis terminus. Animi ſiquidem ab ea defluentes, terrena accipiunt corpora, quæ & mortalia ſunt, & caduca, a quibus quum ſeparantur, ad ſuperiora inde redeunt, æuoque fruuntur ſempiterno.

Syderũ ſeptẽ errantium.
Saturnus.
Iuppiter.
Mars.
Sol.
Venus.
Mercurius.
Luna.

¶HAC opinione ducti veteres poetæ (qui vt dixim⁹) Aſtronomię peritiſſimi erant, ſub figmento fabularum Parcas virtuti lunæ adhibuerunt vt prima eſſet Clotho, quæ generando homini præſit, Secunda Lacheſis, quæ eidem nutrimentum præbet. Tertia Atropos. quæ cum poſtremo occidit, q̃ nomẽ a gręca interprætatione accipit, quoniã nunquã conuertatur, ſitque ſemper inexorabilis.

Parcæ.
Clotho.
Lacheſis.
Atropos.

¶VITAm corporis animati ſol, & luna præcipue adiuuant, Nam ſentire, & creſcere a ſole. & luna profici ſcuntur, ſol quidem ſentiẽdi auctor eſt Luna vero creſcẽdi, Et ſic vtriuſque lumĩs beneficio vita frui videmur. Conuerſatio tamen & peruentus ad humanos actus, tam ad hæc duo numia quam ad alia quinque. errantia pertinẽt. Quum enim naſcimur a ſole ſpiritum, a Luna corpus, a Marte ſanguinem, a Mercurio ingenium, ab Ioue deſyderium, a Venere cupiditarem, a Saturno humorem accipimus quę ſingulis quibuſque ſingula quæque accepta reddere poſtremo videmur quum morimur.

Sol Luna,

¶HIS præpoſitis rationibus, conſequens eſt, vt ſingula hominum ætas ſingulum ducem, pręſidemve habeat, a quo ſtudium actionemque accipiat

Luna, piat, Luna ſiquidẽ primã illã teneritudinem, ac molliciem blãdo quodã
Mercurius. officio permulcet, & benigno, vberique humore infãtiam fouet. Mercu=
rius. deinde pueritiam accipit, & illam luſionibus, ſermone, ac diſcipli=
Venus. nis inſtituit. Venus adoleſcentiam deinceps amplectitur, eamque cupidi=
Sol. nibus allicit, Et generandi poteſtatem præbet. Sol iuuentutem gubernat,
Mars. cui animos, ac vires addit, & ad altiora ſublimioraque erigit. Mars autem
virilitatem præbet, & diuitiarum cupiditatem affert, & rixarum, conten=
Iuppiter. tionumque ſtudium. Iuppiter vero qui ſenectutem regit, grauitatem, &
Saturnus. maturam quandam benignitatem largitur, & pacis ſtudium inſinuat. Sa=
turnus decrepitam ętatem regit, frigiditatem quandam, moroſam, ac tar=
dam exhibet, & obliuioſam rerum omnium deſpicientiam.

¶HIS igitur manifeſtis rationibus conſtat non poſſe pręcepta exercita=tionis totius vitę ſimul tradi, quum ſingulæ quæque ętates diuerſo ſtu=dio teneantur. Scite enim vulgo dicitur, ſtudium vnius ætatis tedium al=teri affert. Sed nos imprimis libabimus exercitationes illas, quę ad pueri=tiam, & adoleſcentiam pertinent, a quibus quidem reliquę om̃es vitę par=tes inſtitutionem, eruditionemque accipiunt. Bene igitur a faceto homi=ne illo dicebatur, QVALEM ſementem feceris, talẽ & meſſem facies.

¶DE EQVITANDI RATIONE ET VTILITATE, DE OPTIMIS EQVIS, ET EORVM PATRIA DE EQVESTRI MILITIA.

¶TITVLVS SECVNDVS.

OMNIVM EXERCITATIONVM, quę ad futurum regem pertinent præcipua habẽda eſt equitandi ratio. quæ quidem in pace iucunda eſt, ĩ bello autem non modo vtilis, verum etiã per quã neceſſaria. Qui enim inepte, & indecore equo in=ſidet imprimis ab aliјs irridetur, deinde iutilis in pugna ad omnes bellicas actiones habetur. Nõ ad uerſariј ictum ſuſtinere, aut cauere poteſt, non ha=ſtam ſuam dirigere, non eam vlna aut cubito com preſſo ſtringere, non equum flectere, non ex eo ia culari, n õ arcũ tendere, aut q̃ ppiã vtiliter, aut decore agere. Sed puo ictu minimaque ſucceſſione excutiẽ, adeo, vt ab oĩ equeſtri militia extrudẽd' ſit. Et p̃ſertim noſtris temporibus, quibus maxĩa ex parte equeſtri pugna
Cataphratti, decernitur. Inſtruuntur em̃ cohortes Cataphrattorũ eq tũ, q adoperti per omnes mẽbrorum artus ferreis laminis nulla ex parte vulneribus patent.

Tectiſque equis vehuntur ,operimentis ſcorteis,ſiue ferreis,quorum qui dem ſplendor adeofulget,vt aciem oculorum occurſantium perſtringat. Cataphratorum equitum militiam primi omnium Perſe inuenerunt, vt Grecorum hyſtorici teſtantur, & ex noſtris Amianus Marcellinus. Quintus etiam Curſius in hiſtoria magni Alexandri contra Perſas eiuſ modi verba protulit. Equitibus,equiſque tegmenta erant ex ferreis lami Perſę. nis,ſerie inter ſe connexis in modum tenuis,pluuię,vt Marcellinus addit Græci tamen priſci verbi barbariem exhorrentes Cataphratos appella runt,quaſi munitos vndique,& circunſeptos armis φραττω ſiquidem ver bū,munire ac ſepire ſignificat,inde φραγμοσ ſepes eſt , vel maceria,ſed ad diuerticulum redeat ſermo,

¶EQVITANDI ratio a teneris annis præcipiēda eſt, antequam cor pus obdureſcat,ob ſtipum ve fiat,dum nerui ſine rigore ſunt, & membra facile quoſcunque vſus accipiunt. cōſueuit equo inſidere puer admodum Iulius Cęſar,qua in re adeo agili corpore extitit,vt reflexis poſt terga ma Cęſar. nib⁹,equum ſaltibus, curſibuſque immotus ipſe cōcitaret,& eueſtigio ha benis regeret,ſtatimque in exiguum orbem circunflecteret,& a præcipi ti curſu retieret. Quinetiam, vt Oppius vir elegās & eruditus meminit, duobus,pluribuſve notarijs ſæpe numero epiſtolas diuerſarum rerū abun Oppius. de admodum inter equitandum dictitabat.Equo vero in re militari vſus Idē refert ply eſt Cæſar admirāde celeritatis,& tantæ etiam ferocitatis,vt neminem p̄ nius.c.25.li. 7, ter eum ſeſſorem pateretur, ſed omēs alios dorſo excuteret . hūc equum Equus cęſaris. perhibent humanis pedibus anteriores vngulas ſimiles habuiſſe, Et hac quoque effigie illum ſculptum ante ædem veneris Genitricis ſe vidiſſe Plynius teſtatur, Plyní.c.42.li, 8,

¶ALEXANDRI regis equus,qui a toruo aſpectu ſiue ab inſigni tau rini capitis, quod ī armo inuſtum habebat.Bucephalus appellatus eſt,ma Bucephalus ex gnæ admirationi omnibus fuit. Et pręcipue quum neminem etiam præ Ply,c.p̄dicto. ter Alexandrum regio inſtratus ornatu in ſedem acciperet,alios autē om nes reijceret. Credebatur enim(vt Curtius ſcribit)ſentire quem veheret, Curtius í vita ſubmittebatque genua quum rex vellet aſcendere , & illum dorſo ſponte Alexādri ma accipiebat. In prælijs autem admirande cuiuſdam operæ fuiſſe perhibe gni, tur,in Thebarum quidem expugnatione,quum grauiter vulneratus eſſet Alexandrum in alium equum tranſilire volentem neutiquam paſſus eſt, Sed dolorem contemnens fortiter in officio permanſit. Proinde nequa quam admirandum eſt,hunc regem tanta beneuolentia hunc equum com plexum fuiſſe,vt in vita ei plurimum indulſerit,& poſt interitum nauatę operæ gratias retulerit. In india enim Bucephalen vrbem ędificauit, quā quidem ab equi illic ſepulti nomine nuncupauit,hunc equum Alexāder Buecephalæ ipſe quum puer eſſet domuit , erat enim admirandæ ferocitatis , nec tra vrbs. ctari ab aliquo poterat,nec etiam ſeſſorem vllum accipiebat , ſed paſſim ſingulos exturbabat,quod quum cerneret Alexander,blāde illum per tu bam apprehenſum,reiecta ſenſim chlamyde,ſecurus aſcendit, habeniſq; Philip. dictū quamprimum ſubegit. hoc cum admiraret Philippus deſiliētis ex equo de Alexādro, filij

filii caput oſculatus eſt,dixitque,aliud iam tibi par regnum quęre. Mace
donia enim te non capit,quaſi ex tanta indole iam conciperet illum maxi
mum regum omnium fore.

❡MAGNA docilitas,& quaſi intelligentia quædã in quibuſdã equis
cernitur. Omitto Bucephalum,de quo multa & admiranda quidem refe
Nicomedis runtur,Nicomedes bythiniæ rex equum habuit,cuius prȩſtantiſſima,for
equus. tique opera diutius in bello vſus fuit. ſed quum deinde interemptus Ni=
Ex plynio.ca. comedes extitiſſet, equus merore tabeque confectus nunquam pabulum
42.lib.8. accipere voluit,ſicque prȩ multorum dierum inedia perijt. Grati etiam
Octaui⁹ augu. equi monimenta reliquit Octauius Auguſtus,cui ſepulchrum marmore
um ſtatuit,& de eo Germanicus Cęſar carmen ſcripſit,vt refert Plynius
Penes Cimonis Athenienſis viri clariſſimi ſepulchrum,equarum moni
menta non parua ĩpenſa conſtructa cernebantur,quib⁹ bis victor in olym
piacis ludis coronatus fuerat.

Equæ ❡EQVARVM vſus in maximis,ſubitiſque laboribus tutior eſt,quã
equorum,Mittunt enim vrinam inter proſiliendum,currendumve, nec
Stranguria, minimo momento ab opere ceſſant, Equi vero ĩ curſum pluſculũ ſiſtant
meiere nequeunt,& dum lotium continent,aut ſtrangurie morbo ſtatim
Sarmathæ exanimantur,aut iugulis humore repletis perpetuo inutiles fiunt. Sarma
Plyini⁹,lib.& thæ longinquiora itinera acturi, vt Plynius etiam ſcribit, vnius diei
ca.p̃dictis. inedia equos præparant, exiguum eis tantum potum præbentes. Atque
ita per centena,& quinquaginta paſſuum milia continuo curſu illis inſi=
dent.

Varro.c.7.li,2 ❡VTILEM equorũ etatẽ,Varro ĩ libris ſuis de re ruſtica ad ſextũdeci
rei ruſticę. mum annum vſque eſſe exiſtimat. Senectutemque eorum obſeruari aſ=
ſerit ex canis ſupercilijs,& præcipue ſi ſub eis canæ lacimę cernuntur.
Ply.c,42,li.8, Vita eorum longeua,quam ad quinquageſimum vſque annum Plyni=
us extendit,minime optanda eſt. Fiunt enim inutiles non modo rei belli=
cæ & vectandæ ſarcinæ,ac trahendæ rhedæ,ſed etiam admiſſuræ, vltra
Admiſſura. quidem vigeſimum annum non poſſe generare equum doctiſſimi quiq;
qui de agricolatione ſcripſerunt,affirmant,nec equam vtiliter vltra deci=
mum concipere.

❡QVA forma legi,ſpectarique equum oporteat luculentis verſib⁹ do
Verg.geo.li.3 cet Vergilius quum dicit.

❡CONTINVO pecoris generoſi pullus in aruis
Altius ingreditur,& mollia crura reponit.
Primus & ire viam,& fluuios tentare minaces
Audet & ignoto ſeſe committere ponti.
Nec vanos horret ſtrepitus,illi ardua ceruix,
Argutumque caput, breuis alnus,obeſaque terga,
Luxuriaque toris animoſum pectus honeſti
Spadices,glaucique color deterrimus albis,
Et giluo,tum ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit,micat auribus,& tremit artus.

Collectum

Collectumque fremens,voluit ſub naribus ignem.
Denſa iuba,& dextro iactata procumbit in armo,
At duplex agitur per lumbos ſpina,cauatque
Tellurem,& ſolido ſonat grauiter vngula cornu.

Sed columella libro ſeptimo de agricultura ſumma elegātia, ac diligētia per ſingula quæque membra eximiam equorum formam oſtendit,cui nihil profecto adijci poteſt.

Columella ca, 27.li.7.

¶PRIMum equorū domitorē bellorophōta fuiſſe tradūt.qua ex re poetæ equi pegaſi,& Caballini fontis muſis dicati fabulā finxerunt. Frenis equos ſubigere,& vrſinis,leoniniſque ve pellibus ſternere Peletronius docuit.Sed Theſſali pelij mōtis accolę equeſtrē pugnā primi inuenerunt, qua ex re illos ex dimidio viros, ex dimidio vero equos fuiſſe fabulatur antiquitas,dicūtur Cētauri,quod primi aculeis equos foderint. Eſt enim κεντάω ſtimulo,pungo,κέντρον autem non modo incertum ventum ſignificat,ſed pro aculeo,vel ſtimulo apud Græcos poetas vſurpatur.

Bellorophon primus equorū domitor.
Peletroni⁹ frenis equos primus ſubegit.
Theſſali primi ex equo pugnarunt.

¶SCYthe equorū,equitatuſque præſtātia gloriātur, ſeque mortales omnes ſagittādi,iaculādique ex equo,ratiōe,atque vſu pręſtare profitentur. Parthi quoq; qui a ſcythis oriūdi ſunt,eiecti enim patria nouas ſedes quæſiuerūt,equeſtrē etiā militiā magna virtute exercuerūt. Eorū enim adminiſtratio poſt defectionē Macedonici imperij ſub regibus fuit,quibus vt locupletiſſimus quiſque erat,ita plurimos equites regio exercitui præbebat.Hi pugnāt aut ꝓcurrētibus equis,aut terga dātibus,fugiētes quidē ſagittas mittūt,idq; poſt ſcythas optime facere cōſueuerūt. Proinde ſępe ſimulāt fugā,vt incautiores ſequētes facilius ſagittis figāt. Nō diu pręliantur.ſed magno ac pręcipiti īpetu,plerūq; etiā in ipſo certaminis ardore p̄lia deſerūt,ruſuſque poſt pugnā ex fuga inſtaurāt,vt tūc vel maxime periclitetur hoſtis,quū ſe magis viciſſe putauerit.Hoc etiam declarat verſus ille Virgilij quum ait.

Scythæ.
Parthi.

Fidentemque fuga Parthum,celerique ſagitta.

Parthi nō ſolū in bello,ſed in om̄ibus ciuilib⁹ functiōibus equis vectātur, illis cōuiuia,& publica,priuataq; munera obeūt.Hoc quoque diſcrimē inter ſeruos,ac liberos eſt,quod ſerui pedibus liberi autem equis incedunt,

Virgilius,

¶LYdi velociſſimos equos habuerūt,& nō modo ad curſū alacres,verū ad delectādos currus pręceleres,& ſpōte ſua currētes.vnde illud in ꝓuerbio fuit,LYDVS equus nec calcarib⁹ fodiēd⁹ eſt,nec flagello cedēd⁹.Et Pindarus de eo,qui lente ſequebatur,ait,pedes lydū currū ſequi videtur.

Lydi.
Prouerbium.
Pindarus.

¶ARGIVI etiam laudem ſuam in equeſtri militia habuerunt, Optimamque equorum ſobolem inter duo flumina Inacum,& Heraſinum lęto pabulo alunt,

¶NVMIdæ non caruerunt equeſtri laude,frenis autem non adigebant equos,ſed virga inflectebant,habebant tamen eos adeo ſeſſoribus obſequētes,vt ſolo nature gerentur, veluti ſi frenati eſſent,infreni numidæ a Marone dicuntur. Et Silius illius emulus,ait,

Numidæ.

Numidæ gens inſcia freni.

Silius.

Quis inter geminas per ludum mobilis aures.
Quadrupedum flectit non cedens virga lupatis.

Laudat etiam idem poeta equos Hiſpanos,& præcipue ad raptandum celeriter currus.

Colophon. ✣ των κολοφωνα ποιειν

¶ COLophon Ioniç vrbs optimis,ac velociſſimis copijs equeſtribꝰabūdabat,adeo,vt ſemꝑ ea pars victrix euaderet,pro qua pugnabāt,inde COLOPhonē addere,pro rē finire,ac perficere veteres grçci dicere ſolebāt.

¶ SVEVos Cæſar in equeſtribus prælijs ſummopere laudat, dicitque eos in certaminibus ſçpe deſilire,ac pedibus præliari, equos enim eodem veſtigio,quo relinquūt permanere aſſue,faciūt vt ad eos celeriter ſe, quū vſus fuerit recipere poſſint.

Venetia. Patauium.

¶ VENEtia Italiæ prouincia,cui incumbūt rheti,& in ea Patauiū, quç cunctas eius regionis vrbes quondam antecelluit,optima equarū armenta habuit,nō modo ad procreādos alendoſve mulos,quos prçter omnes alios laudat Homerus,robore,& fortitudīe,verū ad equorū excellētiā, quorū ſobolē Dionyſiꝰ Tyrānus ſūma diligētia in Siciliā trāſtulit,ad equeſtre certamē. Ex qua etiā paruo tēpore ꝓgenies ꝑ omnē græciā ꝓpagata eſt.

Patauini, Octauiꝰ Cçſar Strabo.

¶ PATAuini ex hac equorum prçſtātia non paruā laudem meruerūt in equeſtri militia,nam temporibus Octauij Cæſaris quingētos equites in ſupplementum Romanæ militiç miſerunt,vetuſtioribus autem temporibus maiores copias miſerant,vt refert Strabo, Qui etiā aſſerit lucenſes equeſtri quondam militia floruiſſe,a quibꝰ Romanus ſenatus aliquādo militares acceperit ordines,

Aſturia.

¶ ASTVria Hiſpaniæ regio ſuos p̄fert equos, qui ciuilibus negocijs perutiles habētur,propter celerē artificioſamque ambulationē,in bello autem nullo,vſui ſunt,vnde Silius cum de populis illis loqueretur,ait,

His paruus ſonipes,nec Marti notus,ad idem
Aut inconcuſſo glomerat veſtigia dorſo,
Aut molli paccata celer trahit eſſeda collo.

Veredi.

¶ VEREdi etiam equi pernices admodum habiti ſunt, & in venationibus perutiles,ſed inſultant ſimul,& tergiuerſantur,adeo,vt incautum ſeſſorem facile excutiant.

Agrigentini. Pindarus. Cappadoces. Vettones. Equç,vento quç cōcipiunt. Romani,

¶ AGRigētini magnanimos equos alūt,& nō ſolum ad pugnā,verū ad Olympia certamia al[illegible]res,vt Pindarꝰ canit. Ex his oraculo apollinis moniti Cappadoces amiſſā equorū ſobolē reꝑauerūt,admiſſarijs ab agrigētinis acceptis. Admirabilē equorū alacritatē apud vettones Hiſpaniç populos fabuloſam eſſe opinor,quorū matres ad zephirū verſç ſine mare cōcipere dicūtur. Sed vt cōſenſu omniū gētiū Romani mortales oēs ſingulis q buſq; virtutibꝰ excelluerūt,ſic etiā in equeſtri militia prçſtiterūt,quā quidē tanti eſtimarūt,vt alterū ex tribꝰ ciuitatis ordinibus honoris gratia equeſtrē appellauerint. Et quū nono poſt reges exactos anno, in maxima bellorū difficultate dictatorē primo creaſſent,Cuius dicto omnes parerent. magiſtrum equitum ei adiecerunt,vt oſtenderent dictatorem ſtatuto quodam tempore regem eſſe,Magiſtrum autem equitū militiç ducē,

Non

Non igitur pigebit reges,ac principes,qui alios militari gloria anteire vo
lunt,domitores orbis terrarum,& gentium,nationumque omnium victo
res imitari. Nemo enim poteſt virtutis laudem aſſequi, & magnarum re=
rum compos eſſe,qui a Romanorũ imitatione abhorret. Et ille ſe ſciat vi
am immortalis famę affectare,qui illorum veſtigia indefeſſo animo tere
re ſtudet. Parum enim Romanorum paucitas aduerſus Gallorum infini Romani.
tam multitudinẽ valuiſſet,Parũ etiam eorũ breuitas contra Germanorũ Galli.
proceritatem potuiſſet,Parum eorum probitas contra Aphrorum dolos, Germani.
& artes Græcorum,niſi diſciplina,vſu,exercitationeque militari,& vir= Aphri.
tute,atque conſtantia mortales omnes præuertiſſent,ſed de equitãdi exer Græci,
citatione hactenus. Nunc autem de pedum pernicitate,& curſu pauca di=
camus,

❡DE CVRSV AC PEDVM PERNICITATE, DE ALIIS CORPORIS EXERCITATIONIBVS, QVAE AD REGEM PERTINENT IN RE MILITARI.

❡TITVLVS TERTIVS.

ACHILLES QVEM HOMERI PRAE Homerus,
conio fortunatum exclamauit Alexander,quũ il Alexander,
lius ſepulchrũ in ſigeo cerneret,heros fuit animi
virtute,& corporis robore pręſtãtiſſimus. Is quũ
ab armis ociũ erat,ſe,ac ſocios ſuos omnes curren
do ſtatutum ſpaciũ exercebat,vt qui pro cõperto
duceret currendi alacritatem plurimum rei bel=
licæ conducere.

❡SCRIbunt quidem coſmographi locum eſſe
apud Panticapes,qui Nomadas,Georgoſque diſ Panticapes.
terminant,quẽ curſum Achillis appellant,hoc eſt δρομον αχιλλεως,in quo lu Ex ſtrabõe li.
dicrum certamen victorię celebrauit,& curſu longe alios omnes præuer= 11 & Ply. li.4.
tit. Piratica enim claſſe ponticum mare aliquandiu infeſtauerat. Et vbi ſe ca.12.ad fi.
gnitiem pelagi,aut reflantes ventos cernebat,non ſinebat ſocios per igna= Curſus Achil
uiam torpere. Hinc Homerus Achillem velocem pedibus ſępe appellat lis.
αχιλλεα ωκυποδα nouerat ſiquidem vir ille fortiſſimus militare ociũ tumul Homerus,
tuoſum eſſe,& in ducis perniciẽ ſępenumero conſpiraret,vere enim dice=
bat Cato ſenior, NIHIL agẽdo homines male agere diſcũt, Epaminun= ✤
das Thebanis vir fuit omni virtute pręſtãtiſſimus,omneſque artes,ac di= Catonis dictũ
ſciplinas,calluit,q̃ ad ſummũ quẽque imperatorẽ ꝑtinẽt. Is poſtquã ado Epaminundas
leuit,paleſtrę dare operam cæpit,non tã magnitudini virium inſeruiens, thebanus,

quamvelocitati,agilitatique corporis,illam quidem ad Athletarũ vſum,
hanc autem ad belli vtilitatem exiſtimabat pertinere. Exercebatur igitur
quotidie mane currendo,deſiliendoque,veſperi autem luctando,vt ſtans
aliquando in armis hoſtem contra ſe ſtãtem complecti, locoque exturba
re poſſet,vel terrę illidere ſiue fugientem ſaltu,curſuve aſſequi.

¶SED modica ſit hæc currendi exercitatio, vt dignitati, valitudini, ac
Philippus — ſaluti optime conſulatur. Meminiſſe enim debemus Philippi Lyſima-
Alexander. — chi fratris,qui quum nimio curſu contenderet,vt Alexandrũ celeri equo
deuectũ aſſequeretur,ſpiritu præcluſo cecidit,& inter regias manus expi
rauit. Equidem dexteritatem quandam corporis in principe ſequor, nec
Troglodytæ. — in pręſentia quęro alacritatem illorũ Aethiopũ qui Troglodytę dicũtur
Herodot' li.4 — quos Herodotus ſerpẽtibus veſci ait,& mortaliũ omniũ perniciſſimis pe
cui titulus eſt — dibus eſſe. Nec prodigioſas illas currẽdi oſtẽtationes optarim,quales præ
melpomene — ſtabat Caniſtius curſor Lacedæmonius. vel philonides magni Alexãdri
ad fi. — etiã curſor,quos alacres adeo fuiſſe ſcribũt,vt alites potius, quã homines
Caniſtius cur- — credi poſſint. Nec ladas ſegnior his habitus eſt,quẽ ita pedum pernicita-
ſor. — te ac corporis leuitate præſtitiſſe aiunt,vt quũ per puluerem,vel arenam
Philonides. — curreret,nulla pedum veſtigia imprimeret. Polymneſtor Mileſius puer
Ladas. — quum capras paſceret,leporem ludicro certamine aſſecutus dicitur.

Polymneſtor. — ¶HIS omiſſis verã virorũ fortiũ celeritatẽ quęramus, Alexãder Ma-
Alexãder ma — cedo pręter cęteros ęquales ſuos currẽdi celeritate pręſtitit. Et quũ aliquã
cedo. — do rogaretur a familiari quodã ſuo,nũquid in ſtadio certare vellet Olym
piaco,reſpõdit, Agerem id quidẽ quem libẽtiſſime, ſi mihi certamẽ cũ
regibus eſſet,verũ ſi cum priuatis decernerem,iniqua admodũ victoria
eſſet. Hęc magni regis ſententia docet regi nullum corporis certamẽ eſſe
debere,niſi aduerſus regem. Athletarũ exercitationem libenter ſpectauit
Darius. — Alexãder & victores dilexit,affecitque muneribus. Quocirca victo Da
rio nõ paruã prædę partem in Italiam ad Crotoniatas dono miſit,ob glo-
riam,decuſque Phayli eorum conciuis pręclari,fortiſſimique Athletæ.

Papyri' curſor — ¶PAPYrius curſor qui de Samnitibus ſub iugũ miſſis,& de recepta lu
ceria triũphauit,vir fuit omni bellica laude digniſſimus,& animi virtute
corporiſque viribus peregregius,huic præcipua pedũ pernicitas honoris
cognomentum dedit,dictuſque eſt curſor,vicit enim currẽdo omnes ęta
tis ſuæ iuuenes. Et in re bellica milites curſu ad omnes congreſſu prom-
ptiores,alacrioreſque accedũt. Nam vbi ſenſim,& lento gradu inuadunt,
facile victoriam hoſti prębent,& vt corpore langueſcunt,ſic etiam animo
torpent. Hoc quoque in vibrandis ſudibus,iactandiſque haſtis cernimus
pro curſu enim tela plurimum comitãtur,multoque grauius feriunt, quã
de loco firmo,ac ſtabili miſſa,ex quo quidem paruo conatu mittuntur,&
plaga ipſa longe minor venit.

¶C. CAEſar in epiſtolis ſuis docuit Plagas valde fortius ex impetu adi
gi,viroſque ex incurſu promptiores fieri. Quandoquidem ſtantes ictum
aduerſarij expectare videntur,& ex ſegnitię quaſi torpeſcère. Nõ fruſtra
igitur Romani veteres inſtituerũt vt ineũte prælio ſigna vndique cõcur
rerent.

rerent, clamoremque vniuerſi extollerēt, Eiuſmodi enim rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimauerunt. Pelopidas.

PELOPidas Thebanus paleſtra, & curſu ſummopere delectabatur, & omni exercitatione, quę aliqua ex parte militarem vſum adiuuare poſſet. Marius quum ſeptimū iniret conſulatū, iamque in maxima eſſet ſenectute, quotidie in campo cum adoleſcentibus exercebatur, agilitatē corporis ad arma tractanda, & ad equitandū in tanta ætate (annū enim octogeſimū agebat) omnibus oſtendebat. Ad cuius rei ſpectaculum cōplures cōcurrebant, nō tam exercitum viſuri, quā vires ac robur grandeui cōſulis cum iuuenibus congredientis. Sic etiam Pōpeius copias ſuas luctādo, currendo, equitandoque exercebat ad poſtremā vſque eius expeditionem Et preſto aderat præter ætatem ad omnes maximos labores. Marius ſeptiēs conſul. Pompeius.

QVID de ſertorio loquar? qui toroſo, lacertoſoque corpore extitit, & ad robur celeritatē, laborumque omniū tolerantiā idoneus fuit, is nanque ſtabili, ac pedeſtri pugnę ab ineunte ętate aſſuetus manus conſerere robore, viribuſque corporis, cū quocūque hoſte, certare ſemper erat paratus. Et mōtes curſu ſcādere, aſpera quęque, atque in via ſaltu trāſilire nunquā detrectabat. Vnde miſſus contra eū Metellus, quo ſe verteret, ignorabat, quum cerneret Sertoriū mirę celeritatis virū eſſe, miræque fortitudinis, quique etiā varijs artibus inſultaret, quocirca quū ſe nō ſatis eſſe cōtra ſertoriū putaret, collegā cum nouo exercitu a ſenatu impetrauit, miſſuſque eſt Pōpeius qui primo impetu a ſertorio fugatus vix euaſit. Equo enim deiectus, quū vulnus inſup accepiſſet, nulla alia ratiōe poterat effugere, niſi milites, qui eū inuaſerat, capto equo, preciosis, fulgētibuſque phaleris ephippijſque ornato inter ſe de præda decertaſſent, quod quidē quū cerneret Pōpeius, celeri curſu elabitur, Et ſic a ſuis protegitur, hac prorſus experientia docemur pedum celeritatem in re bellica non modo vtilitati verumetiam ſaluti aliquando eſſe. Sertorius. Metellus in ſertorium. Pompeius in Sertorium. Pompeius.

TRIginta circiter puerorū milia delegit Alexāder ex varijs gētibus, quas vicerat, quorū ſingulos oculis luſtrare, ac ſpectare voluit, deinde eos Grecis literarū doctrinis inſtitui iuſſit. Et omnibus militaribus diſciplinis Macedonico more exerceri, ac varijs armorū vſibus cōſueſcere, quibus quidē cōplures, & probatiſſimos diuerſarū artiū pręceptores adhibuit. Ij iā exoleuerāt, & eximiā virtutis indolē oſtendebāt. Erāt enim exercitatione prōptiſſimi, & ſtrenuā quandā corporis agilitate præ ſe ferebant. Hac quidē manu cōſuetę militię ſuę addita, quod reliquū erat totius orbis terrarū ſubigere potuiſſet. Niſi fuiſſet in ipſo iuuētutis flore vita fraudatus. Annos enim tres & triginta natus, vno mēſe addito, diem obijt, vir pręter omnē humanā potētiā animi magnitudine pręditus, quē nō modo neceſſarij omnes, verū Barbari ipſi, quos pauloante vixerat, luxerunt. Pueros ad militiā delegit Alexander. Alexādri obitus.

AT Qui Darij regis mater, quāuis e tāto faſtigio ciciderat, & filiū crudeliter peremptū audiuerat, & amiſſa etiā pprij corporis libertate, in cuſtodia ſeruabatur, tamen freta clementia, indulgentiaque victoris in eā vſque diem paſſa eſt viuere, Audita vero Alexandri nece, mori deſtinauit,

¶NEC alienum erit externis bellis cum dignitate,& gloria intereſſe,vt domi in pace,& ocio viuatur,quo conſilio ducti Vlyſſes,Menelaus,Theſeus,& Pirithous longinquas egere militias,adeo,vt ad inferos vſque penetraſſe a fabuloſa antiquitate dicantur,Hoc etiam declaraſſe videt̃ Ptolemęus Aegypti rex,qui quum ſummis laudibus efferretur,a quibuſdã quod milites quotidie bellicis laborib' exerceret,nec ſineret illos ꝑ ignauiam,ac deſidiam tabeſcere,tacete inquit,& quis regem admiretur, ꝙ ad hanc vſque ętatem,quam nũc ago nihil memoria dignũ egerit,nec rebus a ſe geſtis,qualis ſit oſtenderit.

Vlyſſes. Menelaus. Theſeus. Pirithous. Ptolemęus

¶SED quadam inani meditatione ſe effert Pirrhus Epirotarum rex,diſciplinam militarem ſolertiſſime,ac diligẽtiſſime ſemper meditabatur,vt qui duceret ex omnibus artibus hanc vel maxime regi conuenire. In qua quidem tantam conſecutus eſt laudem,vt omnibus ducibus,imperatoribuſque ſui temporis pręferretur,quod verum eſſe Antigonus docuit,qui interrogatus quis præſtantiſſimus omnium ducum ei videretur? reſpõdit Pirrhus,Si ei ad ſenium vſque peruenire contigerit,imperatorias etiam artes omnes optime calluit Philopomenes Acheorum dux,qui per omnem ętatem ſuam ſemper ocium peroſus eſt.

Pirrhus, Antigonus, Philopomenes.

¶NANDI VSVM IN RE MILITARI VTILEM ESSE

¶TITVLVS QVARTVS

NANDI VSVM NON SOLVM PEditib' equitibuſque perdiſcendũ eſſe pluribus exẽplis monemur,ſed etiam regibus,imperatoribus,ducibuſque. Non enim homini per naturam,vt plæriſque animalibus,datus eſt,ſed diſciplina,vſuque perſicitur. Iulius Cęſar quum ad Alexandriam pugnaret,irruente hoſtium multitudie.ſolus a ſuis in ponte deſtitutus fuit,verum quũ impetum vlterius ferre non poſſet,& multis miſſilibus impeteretur,in mare ſe merſit,ac nando ꝑ ducentos paſſus ad proximam nauem euaſit,elata leua ne libelli,quos tenebat perfunderentur.paludamentum vero mordicus trahebat,ne hoſtis ſpolio illo potiretur,vtque tutior aliquantulum a telis eſſet.

Nandi vſus. Iuli' Cę,nãdo liberatur.

¶CAMPVM martium romani in quo iuuenes exercerentur,iuxta Tiberim elegerunt,in quem poſt Gymnica certamina ſe mergerent. Non modo,vt puluerem,ſudoremue abluerent,& a laſitudine aquæ beneficio tollerentur,verum vt omnes nandi vſum perdiſcerent. Cui non tantum equites,pediteſque conſueſcerent,ſed etiam equi ipſi,qui longe aptius,liberiuſque fluminatraijciunt,ſi natare conſueuerint. Nec vndarum verticibus facile cedunt,nec terrentur aquarum impulſu.

Cãp' martius.

thoraca & ſcutum, atque arma tenens rhodanum fluuiū rapaciſſimum q̄
inter rhetos Noricoſque fluit, per aduerſos fluctus plurimum nādo traie
cit, & non ſine magna hoſtium admiratione ad ſuos peruenit.

¶ HANC etiam laudem ſuperiori Aphricano Silius Italicus, quū de
eius indole loqueretur, his verſibus tribuit.

Ipſe inter medios venturæ ingentia laudis Sili⁹. li. 8. puni
Signa dabat vibrare ſudem, tranſmittere ſaltu, corum.
Muralis foſſas vndoſum frangere nando
Indutus thoraca vadum, ſpectacula tanta
Ante aciem virtutis erant, ſæpe alite planta
Ilia perfoſſum, & campi per aperta volantem
Ipſe pedes præuertit equum, ſæpe arduus idem
Caſtrorum ſpatium, & ſaxo tranſmiſit, & haſta.

¶ HIS pauculis verſibus poeta hic peregregius omnes militares exerci- Aexāder nādi
tationes complexus eſt, vt quiſque intelligere poſſit inter Caſtrēſes indu iperitus.
ſtrias nandi peritiam præcipuam eſſe. Qua quidem ſe carere iniquo ani
mo ferebat Alexander. Et quum aliquando maximum flumen cum om
ni exercitu tranſmittere opus eſſet, paucos equitum ad tentandum vadū
præmiſit, Cuius altitudo primo ſumma equorū pectora adequabat, mox
vt in medium alueum ventum eſt, ceruicetenus equi abluebātur, tum mi
lites omnes pauore torpebāt, & nemo audebat ī fluuium ſe mergere. Hoc
quum cerneret Alexander. O me deterrimnm inquit, qui nunquam nare
didicerim, deinde confeſtim rapto incumbens clypeo audacter traiecit,
Cuius exemplum alij ſecuti partim nando, partim equitibus herendo,
partim autem ſublatis in verticem ſarcinis, haſtiſque nitētes pedibus trāſ
miſere, adeo, vt ex tanto exercitu nihil p̄ter pauculas ſarcinulas deſyde
ratum ſit, ſed ſic omnes madidi vndique ripis, aggeribuſque fluminis ex Sceuolę nādi
poſiti ſunt, vt facile exercitus omnis deleri potuiſſet, ſi pares hoſtium co- peritia.
piæ illum aduenientem excepiſſent,

¶ SCEVOLA vir admirandę fortitudinis, ex eo ſcopulo, quem ſolus
per integrum diem ab vniuerſis Britannis defenderat, adueniente nocte Vitis cēturio-
in profundum pelagi ſe deiecit, duabus loricis, & graui ſcuto onuſtus ad nis ē geſtamen
Cęſarem nando peruaſit, a quo laudatus pro contione, & ex gregario mili
te Centurio factus vitis honore donatus eſt, Quanto etiam vſui fuit nan-
di peritia in primo punico bello ex hoc videri poteſt. Cōcitauerant pœ-
ni claſſem, remiſque impellebant eam, vt a romana claſſe per fugam eua-
derent. Hoc quum cernerent complures romani iuuenes, cuncti ſe e tran-
ſtris in altum pręcipitant, & ſubito adnantes magna vi hoſtiles naues ī por
tum propellunt, retrahuntque, & hoc pacto imperatori ſuo Luctatio capi
endas paruo cum labore prębuerunt, & hæc de nandi peritia ſatis.

puellas cum nudis iuuenibus in quibuſdam tripudijs ſaltare permittit, q d turpius in Ganeis fieri poſſet, ſed malę cõſuetudini temporum ſuorum quædam indulget Plato, quæ a dignitate tanti philoſophi omnino aliena eſſe videntur. Plato li. 6. de legibus.

LYCVRGVM ſic feciſſe proditum eſt, qui virginum corpora curſibus, luctationibus, iactibuſque diſcorum, ac iaculorum exercuit, non mo do vt robuſtiorem ſobolem procrearent, verum vt aduerſus pariendi nixus facilius repugnarent, ſed noſtris mulieribus hæc neutiquam permittenda ſunt, ſatis illis ſit pudicitiam, pudoremque cuſtodire, & honeſta virorum præcepta ſeruare, A quibus nullam aliam luctationem quærimus niſi contra illecebras, ac voluptates, & contra immodicas delitias, quibus plæręque adeo defluunt, vt omnium domeſticarum curarum obliuiſcantur, & luxu immoderataque impenſa rem omnem familiarem exhauriãt Pulchre admodum Satyrus ille noſter ait. lycurgi iſtitu. Ex plutarcho i apoteg. laconicis. Virgies ſpartanæ

Prodigua non ſentit pereuntem fœmina cenſum,

Sed de militaribus exercitatiõibus hactenus. Nũc vero pauca de venatione, quæ bello, pacique communis eſſe videtur, dicemus, honeſtam enim voluptatem adiuuant, & corporis ſalubritatem affert,

DE VENATIONE.

TITVLVS SEXTVS

XENOPHON SOCRATICVS VIR Fuit tanta dicendi ſuauitate, vt Muſa Attica vulgo cognominaretur. Is in philoſophia, & alijs bonarum artium ſtudijs adeo excelluit, vt Platonis certamẽ non detractauerit. Multa quoque librorum volumina reliquit. inter quæ duo illa, alterum de equeſtri diſciplina, alterum autem de venatiõe, His eñ duabus artibus præcipue delectabatur. Proinde Ageſilao Lacedemoniorum regi gratiſſimus fuit, Et Cyrus iunior Perſarum rex eum ſumma beneuolentia complexus eſt. Xenophõ muſa attica.

NEC mirum videri debet homines grecos, qui fere oĩa in diſciplinam redegerunt, Aliquam ſtatuiſſe doctrinam de humano cõmercio cũ equo, & cane, que duo animalia omnium fidiſſima homini eſſe cernũtur, quorum alterum cuſtodiæ ſemper ei excubat, noxia latratu pellit, & mor ſu in aduerſarios ſœuit. Alterum hominem vehit, eoque dorſo inſidente exultat, proque eo in hoſtem curſitat. Quocirca optume nobis in hac re natura cõſuluiſſe videtur, quę equum laborum noſtrorum comitem, atque adiutorem dederit. Canem autem cuſtodem, ac ſocium. Equi caneſque hoĩb⁹ fidiſſia aĩalia,

CANEM vulgo cernimus pro domino pugnare aduerſus latrones, ſiccarios, graſſatores, homicidas, inſidiatores, fures, & contra alias qualcũ=

que

Maſſiniſſa ca= num cuſtodia.

que ſœuiẽtes feras. Maſiniſſa rex quum ſe hominibus cuſtodiendum nõ
crederet, canum cuſtodiæ ſe permiſit, quorum latratu ſæpe latentium ho=
ſtium euaſit, & venientes in ſe aduerſarios longe ante perdidicit, cauitq;
& beneficio canum victor aliquando extitit.

ACCEPIMVS etiam hominem quendam ęſtiuo tempore in herba
dormientem iuxta aſpidem, quę eius ori iam inſurgebat a cane, qui illã abi
gere nequiret, expergefactum euaſiſſe, & ſic canis munere ab imminente
mortifero morſu vitæ redditum.

Canũ memo= ria.
Vlyſſes.

MAGNAM docilitatem & tenaciſſimam memoriã in cane cerni=
mus. Vlyſſes (vt Homerus ſcribit) quum ad troianum bellũ proficiſce=
retur apud Eumenom ſubulcum canem reliquit, & cum exactis varijs la
boribus, æ plurimis erroribus, ac periculis ſuperatis, domum poſt vigeſi=
mũ annum rediret, agnitus a cane extitit, & conſueta adulatione, ſolitoq;
gannitu exceptus, Nulli certe animali præter hominem, maior eſt memo
ria, itinera enim quamuis longa, atque iuia canes diutius meminere, & ho
minibus ipſis memorant, Veteres quoque iniurias poſt longum etiam tẽ
pus vlciſcuntur.

Colophonij.
Ply. c. 40. li. 8. naturã canũ co pioſiſſima pſ ſtrixit, breuitate a quo hęc mutuata ſũt.

COLOPHONII magno ſtudio canes rei bellicę gratia inſtituebãt,
adeo, vt ex illis quaſi cohortes quaſdam inſtruerent, quæ in prima acie cer
tarent, mira quadam ferocitate, nec vnquam prelium detrectarent, Hi in
nocturnis congreſſibus ſæpe victoriam eis præbebant. Scribũt etiam ve

Garamantum rex ab hoſtib⁹ canũ bñficio li beratus.

teres regem Garamantum per ſeditionem regno expulſum, a ducentis ca
nibus, quos venationis gratia aluerat, fuiſſe reſtitutum cum mira ferocita
te contra repugnantes ſœuirent, iterque per hoſtium cuneos patefacerent,
donec eum tutum in regiam aulam ſiſterent. Et ſic pulſis cęſiſque hoſtib⁹
diutius regnauit. deinde regnum moriens poſteritati ſuæ reliquit, In vi=

C. Marius.
Cibrorũ cada= uera canes ſer= uarunt.

ctoria illa nobili C. Marij cõtra Cimbros, canes inuenti ſunt, qui poſtquã
pro dominis diutius pugnarunt, cecidiſſentque illi in prælio, ab eorum ca
daueribus nunquam abigi potuerunt. Sed eadem mira ſedulitate cuſto=
diebant. Et vt tutius illa a feris, alitibuſque defenderent, plauſtris illic paſ
ſim relictis inferebant, cuſtodiaſque iter ſe partitas viciſſim magna cum
diligentia obſeruabant.

Canis exẽplũ memorabile.

MEMORIAE etiam proditum eſt canem in Epiro fuiſſe, qui pro
dominio in ſilua quadam ferociter cõtra latrones pugnauit. Sed quum il=
le tandem interemptus eſſet, percuſſores in vrbem vſque proſecutus eſt,
& vnum ex eis agnitum in maximo hominum conuentu, laniatu, latratu
que adegit, vt ſcelus fateretur, & ſic deprænhenſus pœnas dedit, & ſceleris
ſocios per tormenta indicauit, in quos etiã grauiter animaduerſum extitit

Ceſelli⁹ a cane ſuo defenſus.

CESELLIVS vindex iurecõſultus ętate ſua eximius, quum e propi=
quo rure veſperi rediret, ab inimicis ſuis circũuentus, canis beneficio eua
ſit, qui pro eo tandiu pugnauit, donec ſerui, qui e longinquo ſequebantur,
eidem auxilium afferrent.

Lyſimachus.
✣ Non duri=

CANVN fides admiranda omnino eſſe cernitur Lyſimachi regis
canis, Durides ✣ appellatus, quem diutius in omibus prælijs, venatiõib⁹,
laboribus

laboribus,periculiſque comitem habuerat,quum cerneret mortuum herũ
pyræ imponi,magno cum gemitu & vlulatu cunctis ſpectantibus, accen
ſo rogo ſe flammę iniecit. Et viuus cũ mortuo domino cremari voluit.
Idẽ etiã feciſſe hieronis Syracuſanorum regis canem Plynius teſtatur.
❡SCRIbũt quoque hiſtorici, Iaſone lycio interfecto eius canẽ cibũ nũ
quã deinceps capere voluiſſe,& tandẽ poſt multos dies per inediã cõſum
ptũ eſſe,adeo vt minus admiranda videãtur illa,quę a poetis ſcribũtur de
Erigone,quæ duce cane imera dicta,cadauer Icari patris dolo interempti
inuenerit,iuxta proceram quandam arborem de qua erigone dolore perci
ta collo pepẽdit,& ſic præcluſo ſpiritu interijt.Canis autẽ quum dominę
mortem cerneret cibo tandiu abſtinuit,donec moreretur.Quũ romę ani=
maduerſum eſſet ĩ Titũ Fabinũ,eiuſque familiã,iacerẽtque cadauera iu
gulatorũ,vni⁹ ex his canis ab heri cadauere nuſquã abigi poterat, ſed mœ
ſtos edebat vlulatus magna populi Romani corona circũſtãte,ex qua quũ
ei quidã cibum obiecilſet,illũ ad interẽpti os tulit, & deinde cadauere in
Tiberim abiecto adnatauit canis,dominũq; ſuſtinere conabatur,admirã=
tibus cũctis ſpectatã muti animalis fidẽ,vt Plyni⁹ vir doctiſſim⁹ refert.
❡QVID de canum docilitate dicemus? Imprimis quidem dominum
cognoſcunt,eique amantiſſime adulantur. Eius quoque nutum diligen=
ter obſeruant,externos autem omnes odio habent,& ea diſcunt quibus vix
fides adhiberi poſſit,niſi ab illis,qui ea viderint,quãta eorum in venando
alacritas,quanta ſolertia,quanta ad inueſtigandum nariũ ſagacitas,ventũ,
auram,aerem odore captant,longe venientem feram odoratu præſagiunt,
oſtendunt,luſtrant,Perſequuntur veſtigia,inquiſitorem ſenſim antecedẽ
tes loro trahunt,cubilia ferarum rictu indicant,vires inter ſe obſeruant,al=
ter alteri opitulatur,ducem in venatu ſibi præſiciunt, illum comitantur,
illius nutum expectant,cui ſine detractione ſemper parent. Quinetiam
nomina ſua norunt,vocati adſunt,comuum ſigna progreſſui,receptuique
data quãprimũ ſeruãt,diuerſa inter ſe munia obeũt,ſuos recognoſcũt,qua
ſi militari teſſerà inter ſe data. Alienos inuadunt,blanditias amãt,& qua
ſi laudẽ affectãt. Obiurgati increpitiq; emendãtur. Quid quod eorũ ĩ pe
tus,& ſœuitia mitigaꝛ ab homine humi ſedente,vel mollius eblandiente,
❡MOLoſſi Epirotarũ gens,qui ſub Pyrrho Neoptolemo achillis filio
eiuſq; poſteris diuti⁹ extiterũt,ex venatiõe magna ex parte alebanꝛ. Hi ca
nes optimos,ac ferociſſimos ſumma diligẽtia exquiſitos habuerũt,quorũ
tãta fama ꝑcrebruit,vt excellẽtes om̃es venatici canes moloſſi appellarẽꝛ.
❡SECVNDAM laudem meruerunt Spartani qui & laconici a regio
ne dicuntur. Hos Vergilius velocitate omnibus præfert. Et Ariſtoteles
quum dicat in omnibus animalibus fœminas molliores eſſe maribus,præ
ter vrſas,& Pardas, Laconicas tamen canes fœminas maribus prætulit.
❡TERTIum locũ tenuerunt Salaminij,qui & ſagaciſſimi habiti ſunt,
& cuſtodiæ idonei Cydon quoq; Cretę vrbs optimos habuit canes,& ma
gni nominis in venatiõib⁹ apud Græcos poetas. Melita inſula,quę Pachy
no ſicilię promõtorio ĩminet,canes habuit meliteos dictos,quorũ nõnul=

des canis dict⁹
ſed cui nomen
hyrcani reddi=
dit durides au=
ctor grec⁹ ply.
c.40.li.8,teſte
Virgi.ĩ Aeth=
na.Lactãti⁹ li.
1.& Serui⁹ ĩ.2.
geor.in verſu
Oſcilla ex alta
&c.
Erigone.
Icarus.
T.Fabinus.
Ply.c.40.li.8.
Canũ docilitaſ
Canũ ſolertia
in venando.
Moloſſi.
Spartani.
Salaminij
Cydonij.
Canes melitei

li ſcriptores meminerunt,ſed eorum laus non in venatione habetur,ſed in geſticulationibus,& in laſciuiore ludo. Idcirco in delicijs a mulieribus,& ocioſis viris aluntur,vt Callimachus Elegis verſibus cecinit.

Caſpij canes. ¶CASPII FEROCISSIMOS habuerunt canes, quorum ſœuitia in homines potius,quam in feras exercebatur,quando ab ineunte ætate humanis cadaueribus ali conſueuerunt. Nullum enim genus humationis aut ſepulturæ magis probabant,quam a canibus poſt interitum deuorari,ne cadauera putreſierent,& vermibus ſcaterent, Quiſq; igitur ſibi pro familiari ſepultura proprios canes domi alebat,quum opulētior erat. Te nuiores autem publicis canibus vorabantur.

Sepeliēdi mos apud caſpios.

Orchus rex. ¶ORCHVS moloſſorum rex vetuſtiſſimus, qui adiutore Ardeneo proſerpinam, quæ e Sicilia in agrum Brutium iuxta Hipponem oppidum,quam deinde vibonam Romani appellarunt,venerat,vt flores legeret rapuit canem,habuit admirādæ magnitudininis Cerberum nomine, qui Pirithoum lacerauit,animamque eff laſſet,niſi ei Hercules præſto affuiſſet,vnde Pirithous ab Hercule reuocatus ab inferis dicitur. Huius canis ferocitas adeo admiranda fuit,vt nō paruum argumentum poetis præbuerit earum rerum,quas apud inferos eſſe fabulātur,& celebris famę initium moloſſis canibus dederit,

Cerberus canis

Hercules.

¶SED venator canis virtutem quęrere debet,nō genus,autem patriam. Nam qui primi nobilitati ſunt,a propria virtute,non a patria,aut a maioribus laudem meruerunt.

Nobilitas non ex genere aut patria,ſed virtute propria.

Indi. ¶INDI miſtum genus canum ſummopere laudant, proinde coitus tēpore fœminas canes in ſiluis ligant,vt ex Tigribus concipiant. Primo,& ſecundo fœtu nimis feroces gignunt,tertio autem idoneos educant. Idem e lupis Galli faciunt,ex quibus geniti greges optime cuſtodiunt. Hi quidem lyciſci dicuntur,& vulgo raui coloris ſunt, & pili duriſſimi, latrant præter cæteros omnes,vnde paſtor ille apud Virgilium,ait,Multum latrante lyciſca.

Galli.

Lyſci ſcicanes crocutę dicti Ply,ca.21.li.8.

ASED canes eo ferociores fiunt,quo contra ſœuiores feras exercentur, ¶Alexandro magno cum Indiam peteret Albaniæ rex canem admirandę magnitudinis dono dedit,cuius ſpecie delectatus, iuſſit ei dimitti vrſos primo,deinde apros,mox autem damas,ille quaſi contemnēs iacebat, ma nebatque immotus. Tum Alexander ſegnitie tanti corporis offenſus,illum interimi iuſſit,hoc cū Albano regi percrebruiſſet,alterū ad eum miſit,mādata addens,ne in paruas illū emitteret feras,ſed in leones,aut Elephantos,nec rem diſtulit Alexander,ſed dimiſſum leonē,ſtatim dilaceratū,interemptūque a cane vidit, Tunc elephātū iuſſit induci,cuius ſpectaculo plurimū delectatus eſt, Nā primū horrentibus pilis ingentē emiſit latratum,mox in ceruicē,aſſultans,cōtraque beluā ſe eleuās,hinc, atq; illinc artifici dimicatione infeſtans,atque euitans,celeri quadā vertigine illū afflixit, Cuius lapſus magno fragore terram concuſſit,cū ingēti plauſu atque admiratione Alexandri,& omnium ſpectantium. Canes vero qui ignauo pecori congredi conſueuere,licet pernicitate præſtent, ſœuitiam tamē

Alexādro dati canes ab Albanię rege. Ex ply.ca.40. li.8.

tiam tamen ferarum formidant.

¶VENAtio claris principibus ſemper fuit gratiſſima,& quaſi peculiaris quædam exercitatio,nec quidē immerito ſpeciem enim nō paruā fortitudinis pręſe fert,Et ſimilitudinē quandā cū re bellica tenet,ducē pręficit ſibi venatio,Cuius dicto omnes auſcultant,hoſtē excurſoribus prouocat,exploratores in ſpeculis diſponit,inſidias abdit, apertū Martem ſimulat,diuortia,quę ad fugam patent,obſeruat,per ſaltus quidem, & arua pedites præmittit,loca plana & aperta equitū alis pręcingit cornuū ſtrepitu progreſſui,receptuique canit,dat ſigna prædę,ac victoriæ,prædam aduentantem,aut euadentem ſignificat,moueri caſtra indicat,adeo, vt concludēdum ſit venationem bello,ac pugnę ſimillimam eſſe. Conſueſcūt nanque venatores niues,& æſtus ferre,tamem prædæ auiditate perferunt, equitando,currendo,proſiliendo,aduerſum montem aſcendendo, duriores,robuſtioreſque fiunt,& feris congrediendo,animo quoque prōptiores. In vetere Italica diſciplina vſus venatiōis,vel præcipu' fuit. Hoc apud Maronē gloriabūdus Italus ille,de quo Paulo ante dixi, oſtendit quū ait, Venatu inuigilant pueri,ſiluaſque fatigant. Flectere ludus equos,& ſpicula tendere cornu. — *Venatio reibellicę pulchrę cōparatur. Venatores.*

¶ALExander Macedo vbi ab acie,& armis quies aliqua aderat, aſſidua venatione oblectabatur. Nam leonem miræ magnitudinis(vt dictū eſt) quaſi laborum Herculis emulus, peremit,& pręcipuā venatorū ſemper curā tenuit,quod quidem multis ex rebus docuit,ſed præſertim ex epiſtola,quam ad penceſtem vrſi morſu,& vnguibus laceratum ſcripſit, in qua Primo quaſi anxius de illius valitudine monet eū,vt ſe certiorem reddat quonam modo ſeſe habeat,& ſi quis venatorum in vrſi congreſſu eum deſtituerit,vt deſertor ille,ſi quis fuerit,debitas pœnas luat. Non enim minore diligentia venationis diſciplinam,quā rei militaris ſtudebat rex ille maximi ſpiritus,& animi peregregij. — *Alexāder venationi ſe exercebat.*

¶MIThridates vero ponti rex ille,qui cū Romanis ſex & quadraginta annos varia fortuna bellū geſſit,quū puer admodū patrem amiſiſſet, vitam non ſolum noto Antidoto tutatus eſt,ſed venationis ſtudio. Altero enim venenum,quod ſibi quotidie tutores luebant,euaſit,altero autē inſidias,Simulabat quidē ſe nimia venationis voluptate teneri,adeo,vt reliqua omnia ſtudia cōtemptui,neglectuique haberet. Annos igitur circiter ſeptem,neque vrbis,neque ruris tecto vſus eſt,ſed inter ſiluas,quaſi errabūdus vagabatur,& vt ſors ei prębebat occaſionē,diuerſis regionis mōtibus pernoctabat,ignaris omnibus quo loci eſſet,ſicque quotidie feras curſu fugare,atque in equi cōſueuit,& cum ferocioribus beluis etiā viribus congredi,quibus quidem ſtudijs,& proditorū inſidias euaſit,& corpus ad omnem laborum tolerantiam obdurauit. Effecitque,vt animi etiam virtute omnes ętatis ſuæ reges anteiuerit,& dignitate, maieſtateque imperij priſcos quoque omnes adęquauerit. — *Mithridates.*

¶MEditationi maximarum rerū venationē idoneam eſſe Plynium ſecundum teſtem habemus,qui gloriabundus ad Cornelium tacitum ſcribit,ſe — *Venatio meditationi idonea.*

bit,ſe crebro venationibus intereſſe, additque eiuſmodi verba, Mirum eſt vt animus a cogitatione,motuque corporis excitetur. Iam vndique ſilue,& ſolitudo,ipſumque illud ſilentium,quod venationi datur,magna cogitationis incitamenta ſunt,proinde quum venabere, licebit auctore me vt panariũ,& lagunculam,ſic etiam pugillares feras. experieris enim dianam non montibus magis quam mineruam inerrare. Atqui L.Sylla poſt quam depoſita dictatura priuatam vitã elegit. Cumas ad proprios agros profectus eſt,& venationi,ac ſolitudini omni ſtudio indulſit.

L.Sylla.

Pelopidas.

¶PELOPIDAS THEBANVS vir animi virtute,& corporis robore præcellens,primam militiæ ſuæ inſtitutionem a venationis meditatione accepit,in qua quum acerrime verſaretur, dux aliorum venatorum habebatur,eiuſque dicto omnes obſequebãtur,ſed quum eo tempore Lacedæmonij phebida duce Thebarum arcem,quæ Cadmea dicebatur, occupaſſent,& amicis ſuis ſummam licentiam,poteſtatemque dediſſent,alterius factionis ciues partim cæſi,partim in exiliũ acti ſunt,inter quos Pelopidas exul factus Athenas ſe contulit,Et quum venationem aſſidue exerceret,ſemper de patriæ libertate,& de exigendis Tyrannis cogitabat. Quocirca occaſionem nactus duodecim tantum venatoribus,quibus conſilium ſuum crediderat,comitatus Athenas egreditur,cum venaticis canibus,retibus,venabulis,veſtituque agreſti,vt ſæpenumero cõſueuerat. Et ſic cuncti,vergente iam ad occaſum ſole,Thebas a nemine agniti ingrediuntur,inque ędes Caronis,a quo tempus didicerant,diuertunt. Pelopidas certior factus quid acturus eſſet,nocte intempeſta domum egreditur,comitatus venatoribus ſuis,& paucis exulibus,& in ædes quaſdam irruit, in quibus aduerſariorum principes affatim epulati, vino,ſomnoque indulgebant. Quibus omnibus interfectis,ſe,ac ſocios ſuos ab exilio, & patriam a tyrannide liberauit.

Lacedęmonij.

Viriatus luſitanus ex paſtore venator,ex venatore imperator factus.

¶VIRIATus vero Luſitanus prim⁹ ille in Hiſpania magn⁹ dux, qui canendi peritia omnibus imperatoribus,ac ducibus ſui temporis prælatus eſt,qui Romanos quoque annos circiter decẽ vario marte fatigauit, quũ paſtor eſſet militarem diſciplinam ex ſola venatione didicit, cui quidem diuturnam operam dedit,Et a venatoribus dux factus,quum nulla generis,aut maiorum commendatione clarus eſſet,vniuerſum Hiſpaniæ exercitum magna cum laude diutius duxit.

Philopomenes,

¶PHILOPOMENES etiam Acheorum dux præclariſſimus,quotiens ab armis ocium nactus eſſet,venationi operam dabat, vt qui opinaretur eam rei militaris comitem,& regum,imperatorum,ducumque paleſtram.

Perſarũ reges. Darij epitaphium.

¶PERSArum reges quorũ maieſtas auguſtior,ſanctiorque habebatur venatione etiam gloriabantur,hoc cernimus ex inſcriptiõe ſepulchri Darij,quã eiuſmodi fuiſſe Oneſicritus ſcripſit,vt refert ſtrabo. Amicus amicis fui eques,& ſagittator optimus,venatores omnes ſuperaui,& quæcunque volui,facere potui.

Pompeius.

¶POMpeius quoq; quũ Numidiã victor peragraret, venationib⁹ leonum

nũ,& Elephãtorũ aliquot dieb⁹ operã dedit,ne a Romanis armis fere,ac beluę immunes,ac feriatæ eſſent. Quanti venationem fecerint Romani, quanque eam ad bellicam diſciplinam populum inſtituere arbitrati ſunt, vel ex hoc cerni poteſt. Præbebant enim poſt magnas aliquas victorias populo ſpectatulum innumerabili quadam impenſa, in quo non modo noſtrates feræ, ſed ſœuæ immaneſque beluæ lacerabantur, tranſmarinis longinquiſque prouincijs accerſitæ, quarum non ſolum ſœuitia terrori erat, verum truculentus aſpectus, & horrendæ ſpecies nũquam alias in noſtris regionibus viſe. Romani.

¶LEONVM pugnam Romano populo ſpectandã dedit primus omnium Q. Sceuola Publij Sceuolæ filius, quum Aedilis curulis eſſet, quæ quidem res ei non minus quam paterna dignitas ſuffragata eſt ad populi gratiam promerendam. L. deinde ſylla qui poſtea dictator tanta ſœuitia in Romanos ciues graſſatus eſt, quanta in nullo hominum vnquam fuit, quum præturam gereret, centum iubatos leones in ſpectaculo exhibuit. Leonũ pugnã primus exhibuit. Q. ſceuola. Ex Ply. ca. 16. li. 8. L. Sylla.

¶POMPEIVS vero magnus, qũum Theatrum, quod propria impẽſa conſtruxerat, mutuatus exemplar a Mythilenenſi ſpectaculo, conſecrauit, venationem exhibuit, in qua leones circiter quingenti lacerati ſunt, & elephantes nonnulli quam maximi, quodqui dem ſpectaculum horrendũ omnibus Italis viſum eſt. Nunquam enim tantam euiſcerationem, ac carnificinam viderant. Præbuit etiam idem Põpeius in Cyrco maximo leones trecentos quindecim. Caius autem Cæſar quatringentos. Põpei⁹ ferarũ theatrum conſtruxit. C. Cæſar.

¶MARCVS Antonius poſt pharſalicam cladem admirandũ ſpectaculum dedit, nunquã ante id tẽporis Romę viſum, leones enim iugo ſub actos ad currũ iunxit, vt heroicis temporibus in bacchi triumphis fieri ſolitum fabulantur. M. Antonius.

¶HANNO illuſtris Carthaginienſis primus omnium mortalium auſus eſt leonẽ manu tractare, & mãſuetum oſtendere, quo quidem ex facto exilio damnatus eſt, quando nihil non perſuaſurus hominibus eſſe videretur vir ille tam artificis ingenij, qui feris etiam beluis imperare potuerit. Hãno carthagiñieñſis leonem manu tractauit primus.

¶LEONVM VENATIO pricipio difficillima fuit. Multi enim venatores in ea lacerabantur, ſed paſtor quidam Getulus experientia docuit maximam illam leonis vim ex oculis conſtare, quorum lumine hebefacto, aut velato ferocitas omnis decidit. Nam quum pro pectore pugnaret, eſſetque inermis. & omni præſidio, atque auxilio deſtitutus, frendenſque leo in eum proſiliret, fugam meditatus, veſtem qua amictus erat, exuit, inque feræ caput obiecit, ſtetit veſtis illa iuba circumuoluta, oculoſque leonis obuelauit, tunc mirum in modum torpeſcente feræ ſœuitia fugã paſtor corripuit, & belua non inſequente euaſit. Hæc fama peruaſit non modo ad paſtores, ac populos finitimos, verum ad arenarios venatores, qui hoc exemplo moniti experientia didicerũt leonem capite operto facile vinci poteſt. Leonũ venatio. Leonis ferocitas in oculis.

Liſymach⁹ de quo ſupra fo.33 ¶SVNT qui putent Liſymachum qui leonem euulſa lingua ſtrangulauit,vt diximus,prius in os eius ſagulum obieciſſe,& ſic luminibus beluæ obuelatis victorem euaſiſſe. Præclara multa geſſit Liſymachus, ſed nullo magis facinore gloriabatur,quam hac in leonem victoria, vnde ad ſe venientibus legatis a Demetrio quaſi iactabundus pugnam enarrauit, quam olim iuſſu Alexandri regis,cum leone ferociſſimo commiſerat,& cicatrices oſtendit,quas ex vnguibus feræ in brachijs,cruribuſque acceperat. Tunc ridentes legati dixerunt, Noſter quoque rex ſæpe lamiæ beluæ morſus in collo geſtat,ignauiam Demetrij carpentes,qui lamiam impudicam pſaltriam perdite adamabat,quique etiam illius congreſſu non minus gloriabatur,quam ſi in ſingulari certamine Amazonum reginam peremiſſet,aut leone beluam ſtrauiſſet.

¶SED AD ROMAnam venationem redeo,in qua primo aut conducti ab exteris nationibus venatores certabant,aut ſontes ad beſtias damnati,vt fecit minor Aphricanus,qui incenſa Carthagine exemplo Pauli Aemylij patris ludos publicos præbuit, & tranſfugas, ac fugitiuos omnes beſtijs obiecit. Venabantur etiam ſerui complures libertatis ſpe pro poſita. Scipio minor.

Domitius Ae nobarbus. Ex Ply.ca.36. li.8. ¶DOMITIus Aenobarbus Aedilis curulis quum verſos centum in Cyrcum maximum populo ſpectandos induxiſſet,adiecit etiam totidē venatores Aethiopes,non enim adhuc audebant Romani ciues beluis cōgredi. Atqui non diu poſt non modo ex plæbe, ſed ex patricijs, ſummaque nobilitate complures iuuenes decernere auſi ſunt. Quod etiam Iuuenalis teſtatur,quum de Acilij filio loqueretur his verbis,

Profuit ergo nihil miſero quod cominus vrſos.
Figebat Numidas Albana nudus arena.

Aprorū venatio. NON FACIlis etiam habenda eſt Aprorum venatio, ſæpe enim venatores decipiunt,inuaduntque,vel excuſſo venabulo hominem deijciunt,& exporrectiore dente feriunt. Sæpe etiam canes rotando lacerant. Et præcipue non conſuetos. Huic certamini quique adhuc ictum cauere, neſciunt. Inter Herculis labores,qui præconio tot poetarum celebrantur, hic non infirmus habetur,qui de Erimanthe apro ſcribitur. Et hic heros qui aeris gloria nominatur,quique de⁹ pręſens habitus eſt,& diuinos apud omnes gentes honores meruit,fama interempti apri carere noluit.

¶THESEVM ATHENIENſes ſcriptores multis in rebus geſtis emulum,ſectatoremque Herculis faciunt,& inter præclara eius certamina illud imprimis memoriæ prodiderunt,quod cum Cromyonia porca,quam Phæram vocabant,geſtum eſt. Erat enim fera illa pugnaciſſima, ac pene inſuperabilis, & Cromyonium agrum, qui tunc Megarenſium erat, mox autem corinthiorum fuit,omni ex parte vaſtabat. Theſeus eam manibus ſuis cum ingenti omnium ſpectantium admiratione peremit. Ex hac truculentiſſima fera natum referunt Calidonium aprum. de quo multa in fabulis Poetarum ſcribūtur. Qui demum a Meleagro Enomai Calidoniæ regis filio interemptus extitit. Cromyonia. Aper calidonius.

IDA

IDA phrygię ſilua, quam Homerus ferarum matrem appellat, truculentos etiam habuit apros, & illum imprimis, quo cecidit Adon puer ille fortiſſimus, quem dilexit venus, Cuius ex ſanguine roſæ infectæ quum albæ ante eſſent, puniceę (vt aiunt) factę ſunt. de hoc dixit poeta ille.

Teſtis qui niueum quondam percuſſit Adonem,
Venantem idalio vertice durus aper.

Adon.

Thuſciam ferociſſimos habere apros putabant veteres, & pręcipue in ſilua Cimina, quæ erat eo tempore omnium italarum ſiluarum maxima, & inuia, adeo, vt bellum gerentibus, romanis contra Thuſcos pro maximo quidem facinore habitum ſit, quod Marcus Fabius conſul C. Marij collega, vel alius quiſpiam (in ambiguo enim hiſtoria eſt) eam penetrare auſus fuerit. Pręſertim quum cauendam ſiluam illam eſſe ſenatus conſulibus per literas edixiſſet, Iter tamen primo tentauit Fabius inſcijs omnib⁹ vno tantum ſeruo comitatus. Quę res quidem occaſionem victoriæ populo romano præbuit, Victi enim fuerunt Volſcinenſes, & Thuſcorum omnium exercitus profligatus.

M. Fabius.

PVGNA turi apri vel cõtra aliquē ſui gñis, vt ſæpe veneris gratia certare ſolēt, vel contra canes, ac venatores coſtas, atque cutem attritu, frictio neque arborum obdurãt, & luti quaſi incõſtatione quadam adeo ſe armãt vt neque dente, neque iaculo, aut ſagitta tranſfigi poſſint, & vix robuſto, atque acutiſſimo venabulo adigi. Proinde incautum venatorem ictu nõnunquam fraudatum ruentemve dente excipiunt, figunt, lacerant, & plęrumque etiam perimunt, niſi alter venator ei præſto adſit, qui feram irruentem feriat, vel ſaltem abigat. Idcirco bini ſemper venatores diſponēdi ſunt, vt alter alteri opem ferat, vbi opus fuerit, venator enim vbi in ſilua ſolus fuerit, aut periclitatur, aut beluæ cedit, predamque amittit,

Aprorum pugna.

INDIA regionum omnium vaſtiſſima, maximaque alit feras truculētiſſimas, & quaſi pro miraculo quodam ab alijs gentibus habitas, in quibus quidem ſcribendis, GRAECI ſcriptores fidem ſibi jpſis abrogant Eam dicunt feros ſues magnitudine, & ſpecie admirandos habere. Nam cubitales dentes geminos ſinguli habent ori exporrectos, quibus ſe ab omni vi, atque impetu tueantur. Deide in fronte duo cornua veluti vitulis exeunt, quibus ferociſſime ſœuiunt, inſuperabileſque redduntur. SED de india taceamus, de qua nullum tam impudens mendacium dicitur, qđ teſte aliquo eruditiſſimo ſcriptore careat. Deimacho, & Megaſtheni. qui geſta Alexandri in India memoriæ tradiderunt minus credendum Geographorum princeps Strabo aſſerit, vt qui ea affirment, quæ rerum omnium miracula lõge pręuertãt, & pręcipue quum ſerpentes, draconeſve magnos adeo in India eſſe affirment, vt boues, & ceruos cũ cornibus ſolidos integroſque deglutiant.

India.
✠
Apri inſolitæ magnitudinis.
Ex ply. ca. 52, lib. 8. ✠
Gręcia mendax.
Ex Strab, li. 2.
Et ply. c. 14. li. 8.
Serpentes vbi maximi.

APRORVM venationem maiorem multo ĩ Italia fecit ganearum macelliqve ingluuies, diuerſa enim fercula & magno præcio condita. ex hoc vno animali coqui, & fractores concinnabunt. Quocirca Cenſorius Cato in orationibus quas pro emendandis moribus edidit, Exprobrauit

Cato cẽſorius.

nimiam voraginem aprini calli, & exquiſita gulæ irritamẽta, varioſque ſapores.

Aprũ ſolidũ q̃s prim⁹ men ſis appoſuit.

Porc⁹ troian⁹. Ex macrobio c.7. lib.3. ſat. vbi Cici⁹ non titius legiẗ.

Ceruorũ venatio & natura.

Ceruis cornua ĩ ãnos deci dua Ply. c.32. lib.8.

Ceruorũ pugna cũ ſerpẽtibus.

Hinnuli.

Ceruorũ ętas. Cice. li.2 de natura deorum.

Seſelis herba.

¶ QVINETIAM in animalibus ignominia appellatus eſt P. Seruilius Rullus pater eius Rulli, qui in cõſulatu Ciceronis legem Agrariam promulgauit, quod primus omnium romanorum aprum in cęna appoſuit integrum, cuius exemplum paruo tempore multi ſecuti ſunt, Quod quidem quum indigno animo ferret Iuuenalis ait. Quanta eſt gula quę ſibi totos ponit apros animal propter conuiuia natum. Et L. Titius in ſuaſiõe legis Fanniæ obiecit populo romano, quod porcũ troianũ multi in conuiuio apponerẽt, quẽ quidem ſic vocabãt, quod ſicut ex equo troiano multi principes ſubito proſiliuerũt, ſic ex appoſito apro diuerſa animalia egrederentur, quaſi grauidus multis animalibus fuerit, vt equus troianus armatis militibus.

¶ CERVORVM vero venatio longe facilior habenda eſt, ſunt enim inermes, ac timidi, nullumque præſidium niſi in celeritate fugæ habent, Proide cerue filios, vt primũ proſilere incipiunt, ſaltu, ac curſu, exercent fugamque eos meditari edocent, & ex præruptis editiſque rupibus ſaltũ ipſæ præmonſtrant. Mares cerui maximis cornibus prægrauantur, quibus nonnunquam ramis arborum deprænhenſi a fuga prohibentur, & ſic a canibus venatoribuſque opprimuntur.

¶ SINgulis ãnis ceruos cornua veris tẽpore amittere Plynius opinatur & noua reparare, ſed interim quaſi inutili, & inermes locis abditis ſoliuagis latent. Sunt tamen qui putent eos non ſingulis annis, ſed quum nimium fuerint pregrauati hoc modo cornua decutere. Serpentum quidem cauernas perquirunt, ex quibus narium ſpiritu. ſerpentes etiam inuitos eliciunt, eoſque perimunt, & veneni vi cornua amittunt. Ac mutato totius corporis pilo ſenectam exuunt iuuentamque induunt, Et ſic in multã ętatem viuunt.

¶ SVNT etiam cerui ſimplices admodum, vnde nonnũquam viſo venatore ſtupent, & omnia quaſi pro miraculo admirantur. Et viatores prætereuntes eminus ſequuntur. Atqui ſæpe vi canum vrgente ad hominem confugiunt. Mulcentur etiam cantu puerorum. Sed magis paſtorali fiſtula. Delectantur multum aſpectu, & præcipue virginum, quibus iacẽtes ſe attrectari ꝑmittũt, & Hinnuli illas ſequũtur blãdiorib⁹ vocib⁹ allecti

¶ FVGIVNT cerui maxime latratu canum audito. Sequuntur ventũ vt veſtigia eorum confundantur. Quum auriculas erigunt acerrimo præſtant auditu, quum vero remittunt, fiunt obtuſi, & quaſi ſurdi. Vita eorũ (vt dixi) longa eſt, excedũt enim centeſimum annum, Captos dicũt Gręci ſcriptores ceruos cum torquibus aureis, quos eis Alexander magnus adiici iuſſerat, ſuis nominibus inſcriptos longo tempore poſt illius regis obitum.

¶ CERVAS, Cicero ait libro ſecundo de deorum natura, paulo ante partum perpurgare ſe herbula quadam, quæ Seſelis dicitur, Adeo, vt videantur vim quandam medicam itelligere, Plynius autem affirmat ceruos

uos pręmonſtraſſe dictamū herbā extrahendis ſagittis idoneam, qua quidem paſci noxia illa ſpicula quamprimum e corpore deciderent, Locupletior vero teſtis Cicero dicit. Capras in Creta feras, quum eſſent confixæ venenatis ſagittis herbam quærere, quæ dictamus dicitur, quam quū guſtauiſſent, ſagittas excidere dicūt e corpore. Ab eadem autem Diana venationis dea dictamnis, & dictimnia ✢ a poetis appellatur. Vergilius quidem in verborum elegantia, & ſermonis proprietate Ciceronis Æmulus hanc ſententiam ſequitur. inducit enim venerem vulnerato Aeneæ hanc herbam afferentem, vbi ait.

Dictamum genitrix Cræteа carpit ab ida. Deinde ſubdit.
Non illa feris incognita capris.
Gramina cum tergo volucres hæſere ſagittę.

Quibus ex verſibus facile eſt recognoſcere verba & ſententiam Ciceronis Maronem fuiſſe imitatum, vt plæriſque etiam alijs in locis cernimus

Ply. c. 27. li. 8. & c. 8. li, 25, ad medium.

Dictam⁹ herba.

Cice. lib. 2. de natura deorum Diana.

✢ imo dictina απο του δικτυου i, rete quo eius cadauer iuētū ē i mari a piſcatoribus.

❡SED ne extra calcem procurrat ſermo, dicendum erit, Ceruorum venationem non omnino ignauam eſſe, Saltandi enim alacritate, & currendi pernicitate canes, atque equos omnes longe præuertunt. Et niſi æſtu, ac ſiti enecti in fluuium merſentur, nunquam eos canes aſſequūtur. At poſtquam ſe aqua ſatiati ingurgitant, nunquā euadūt, ſed maniſeſte pdę exponuntur. Hercules quidem qui nullius laudis expers eſſe vnquam voluit, inter pręclara eius facinora, hoc etiam connumerari paſſus eſt, quod Aeripedem ceruam fixerit. Hic igitur heroum omnium fortiſſimus docere videtur hanc etiam ceruorum venationem ſpeciem aliquam virtutis i ſe habere,

Ver. li. 12 ęneí.

Ceruorū velocitas.

Hercu. ceruā æripedē fixit.

Ferina dolis capta ignobilior

❡OMITTO inſidias, retia, claſſes, plagas, & alia multa id genus, quæ feris intenduntur per varios, multipliceſque dolos, quibus quidem pręda quę capitur vilior omnino atque ignobilior eſſe videtur. Sicut enim in re bellica præſtantior victoria eſt, vbi collatis ſignis, & aperto marte decernitur, quam vbi hoſtes dolis, atque inſidijs capiuntur, ſic etiam in venatione gratior præda eſt, quę canum hominumque virtute cadit, quam quę laqueo, aut alia fraude ſtrangulatur. Illud quidem ingenue nobilitatis eſſe cernitur, hoc autem ignaue ruſticitatis. illud fortitudinis ſpeciem præ ſe fert, hoc autem auaritiæ.

❡DE AVCVPIO, DE ACCIPITRVM NATVRA ET EORVM GENERIBVS, DE AQVILIS

TITVLVS SEPTIMVS

FINITIMVM VENATIONI EST Aucupium, quod cum accipitribus exercetur, hoc quidem temporibus noſtris longe diligentius agitur, quam priſcis illis ſeculis, quibus aut ignotum fuit, aut paucis gentibus. Nō enim hanc egregiam exercitationem tacuiſſent Greci ſcriptores, qui in minimis etiam rebus diligentiſſimi vel potius curioſiſſimi ſemper extiterunt. iuueniunturque eorum ſcripta, quib' docēt quo ſibilo, quave fiſtula aues alliciūtur, q̄bus q; decipiūtur dolis. Et q̄b' rebus irretiūtur, quo etiā modo area cōcinatur, quę ſemina ſpargūtur, quo geſtu, plagaq; ex tuguris obducuntur. Nec ſilent multa, quę leuiora admodum eſſe videntur. Proinde putā

Aucupiū.

dum eſt accipitrum vſum illis fuiſſe incognitum. Sic priſcis quoque latinis, qui illorum veſtigia pene in omnibus ſunt ſecuti. Preſertim quum genus hoc aucupij mirificam quandam voluptatem, gratiam iucunditatem que de ſe præbeat. Et ingenti delectatione reges, p̃incipes, & ingenuos quoſque viros perfundat.

HABET quoque non diſſimilem ſpeciem a diſciplina militari, diſponit enim iuuenum comitatum, Equitum quaſi alas adijcit, indagatores cum ſagaciſſimis canibus quaſi milites leuis armaturæ præmittit, qui aues abigant, & ad volatum compellant. Speculatores in montium verticibus ſtatuit, qui volatum obſeruent. Adſunt ſuo ordie, qui elata ſiniſtra manu accipitres ferant, aduerſuſque volantes alites artifici iactu eos dimittant. Alij ſurgentem e terra volucrem quamprimum rapiunt. Alij per apertum volantem inuadunt. Alij in ſublime ſeſe efferentem, deinde ſinguli vocati, ſibiloque allecti ad notam proprij heri leuam redeunt.

Accipitrũ mirabilis natura.

ACCIPITRVM tam feram aeream que naturam quis non admiretur tam facile hominum vſibus manſueſcere. Cibum humanis manibus accipere, dominum agnoſcere, vocemque eius quamprimum e ſublimi aere auditam ſequi, & vltra a ſumma illa libertate ad domini vincula redire, imperata faceſcere, & partam a ſe prædam, leuiterque libatam domino elargiri. Hæc & ſimilia multa hominibus ignaris ficta eſſe viderētur, & inter deſides, atque oſcitantes reticenda, non autem inter ſolertes ac ſobrios.

ATQVI & vera ſunt hæc multo maiora, quam his pauculis verbis a me referri poſſint. Proinde hoc genus aucupij nequaquam priſcis ſeculis notum fuiſſe arbitror, quum de eo nihil clare, nec Gręce, nec latine ſcriptum inuenerim. Plynius tamen refert in Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines, atque accipitres ſocietate quadam aucupari, & illos ex harundinetis, ac ſiluis aues excitare, accipitres autem ſuperuolantes deprimere illas captas aues, deinde aucupes cum illis partiri. Qua ex re ſuſpicari poſſumus initium fortaſſe huius aucupij a Thracibus manaſſe, quod deiceps longo tempore auctum ad hūc p̄uenerit vſum, cui iā nihil adijci

Ply. c.8. lib.10

Aucupij iitiũ

adijci poſſe videatur. Et accipitres qui alunt atque inſtituunt omniũ miniſtrorum gratiſſimi ſunt regibus, ac principibus ętate noſtra. Tempore tamen Martialis cernimus id genus aucupij iam aliqua ex parte in vſum quorundam tranſiuiſſe. Nam in diſtichis ſuis quum de accipitre loqueretur ait.

Aucupes miniſtrorũ oĩm gratiſſimi.

Martialis.

Prędo fuit volucrum famulus, nunc accipit idem,
Decipit, & captos non ſibi meret aues.

❡SED primus accipitrum vſus fuit, vt circumuolendo per dolum aues in retia, quæ tecta arboribus erant, propellerent, quæ quidem illi altius, depreſſiuſve volantes vſu prædocti euadebant. Aues autem irretitę ab aucupibus capiebantur. Aegypti, & Aethiopes illi qui (vt Diodorus Sicul⁹ ſcribit) pro literis, imaginibus, ac ſimulachris quibuſdam vtebantur, quũ imperare volebant, vt quippiam celeriter ageretur, Accipitrem pingebãt quippe qui opinarentur hanc alitem pernicitatem plurimarum volucrũ alacritate ſua pręuertere. Accipitrum genera ſexdecim eẽ Plynius refert, Sed de his ſolum pauca explicat, quę Augures Romani literis commẽdauerunt, vel quę in Aethruſca diſciplina lectitauerat. Notatque imprimis auxiliari accipitres noctuis repugnantibus contra alias alites, bellũque partiri, & hóc quidem commercio quodam, inſtinctuque naturali,

Accipitrũ primus vſus.

Diodo. lib. 4. ſtati i pricipio

Hieroglificæ notę apđ ægiptios ꝓ literis

Accipitrũ genera.

Ply. ca, 8. li, 10

❡SED accipitrum vſus, ac natura eorumque diuerſitas longe magis tẽporibus noſtris aucupibus nota eſt quam ſcriptoribus illis veteribus, qui ex illis ſolum auguria captabant. Noſtri enim eos e nidis quaſi implumes arreptos nutriunt, tanto ſtudio, tantaque diligentia, vt res admiranda eſſe videatur. Eorum namque ſecreta rimantur, declinant omnia, quæ illis obeſſe poſſunt, Sequuntur autem quę illis proſunt. Cibos pro tempore tradũt experientia quadam naturali, quam longo vſu didicerunt. Pręmoniti curant illorum aduerſam valitudinẽ magna ſolertia, & exquiſitiſſimis quibuſdam remedijs. Nec minore cura eis indulgent, quam proprijs liberis. Abdunt illos hyeme caueis vimineis, vel intimis penetralibus domus, vt hyberna ab omni iniuria prohibeantur. Quo quidem loci calidioribus cibis conf[illegible]ti veterem plumam exuunt, nouamque rurſus induunt. Et ex nouis alarum pennis, alacriotem volatum inſtaurant. Quinetiam quũ vononnunquam ex nidis pullos accipere nequeunt, ex libero cęlo, quum iã adoleuerunt, captos ſumma induſtria cicurant. Et quum cernant illorum ferocitatem magna ex parte ab oculorum acie manare tenui acicula leniter palpebras conſuunt, & aliquot diebus eos luminibus defraudãt, donec manſuetiores reddantur, quibus deinde diſſutis galericulũ capiti adigũt, quo oculos contegant, & in ſolo deinde aucupio dum in excitatam auem dimittunt, eos reuelant, vt ex oculorum acie ſumpta ferocitate in alitem ſœuiant, eamque quamprimum viſam aſſequantur. Atqui hoc mirũ admodum videri poteſt, audita voce ſibilove nutritoris reuolant, & aerea libertate relicta, ad Galerum, vincula, ſeruitutemque redeunt. Benigniores qui ſunt in referenda gratia his, a quibus nutriuntur, quam nonnulli hominum, qui illis, etiam a quibus bona quotidie accipiunt inſidiatur.

Accipitrũ educatio,

Acicula.

Galerilculus,

Accipitrũ benignior natur ꝗ homnum

¶NONNVLLA aucupiorum genera ipſe rapaces alites, quæ vngues
aduncos habent,& incuruum roſtrum docuerunt. Et pręcipue illę quæ nō
cadaueribus,ſed rapta præda veſcuntur,cibum ſiquidem ex venatione vel
aucupio aſſidue captant,ſed quum nimium ſeneſcunt roſtro,& vnguibus
nimis creſcentibus inutiles rapinę fiunt,paruoque tempore tabeſcunt, ac
fame pereunt. Sunt qui putent Aquilas aucupij, venationiſque commer-
cium cum ſuis nutritoribus contrahere, vt quæ captas a ſe prædas cum il-
lis partiantur,& præcipue cum cernūt eos infirmos,aut imbeciliores eſſe.
Aqlę exēplū mirabile cum virgine. — Exemplumque etiam inducunt cuiuſdam Aquilæ a virgine pulcherria
educatę apud Seſton vrbem, quæ quidem permiſſa a puella libero cælo
gratias quotidie ei referebat, aues enim viuas & venationis partes ſedulo
Ply.c.5.lib.10 — aggerebat. Atqui quum contigiſſet virginem mortuam efferri geme-
bunda ſuſtitit aquila,poſtremo in accenſum rogum ſe mittens cum puel-
la ſimul cōflagrauit. huius rei teſtimonium affert Plinius ne videatur res
ficta,& ſine auctore eſſe.
Anataria aqla Ex ply.c.3.li.10. — ¶EST ſpecies quędā Aquilę quę ab Homero νηττοφονον αιετον, a noſtris
autem Anataria dicitur,hęc aquaricas aues appetit. Proinde circa lacus,&
ſtagna verſatur. Et quum circumuolat vmbram ſuam e ſublimi nātibus
alitibus oſtendit,illæ timore percitę ſe mergunt rurſus,atque iterum do-
nec feſſę ea parte emergant,qua minime ſe videri putant, tunc eas ab alijs
ſemotas cernens Aquila,ex alto ſe librans inuadit,ac rapit. Nam vbi cō-
plures ſunt,eas infeſtare nequit. Plangētes enim alis aquam plurimum re
ſpergunt,oculoſque Aquile hebefaciunt,vt nihil cernant. Et hac natura-
li diſciplina aues illę ceu ex inſtituto ſemper gregatim natant. Acci-
dit etiam aliquando,vt Aquila raptæ Anatis pondus quum tolerare ne-
queat,cum ea mergatur,obruaturque,& ſic vna ambe pereant.
¶EST etiam ferocior Aquila,quę Halietus dicitur,hæc & piſcatione,
Halietus. — & aucupio paſcitur,ſed dum aucupatur alteram ſui generis ſociam accer-
ſit,& earum vna citima terr& circumuolat radenſque tellurem raptar.
Altera autem per girum ſuperiora petens,ſublime volantes alites interci
pit,hoc genus Aquilę oculorum acie reliquas omnes antecellit. Nam nec
conniuentibus,nec lachrymantibus oculis contra ſolis radios intuetur.
Claudianus. — Huius rei rationem Claudianus non ignobilis Poeta aperit quum de ea
alite loqueretur,nam hos verſus iſeruit.

Conſulit ardentes radios & luce magiſtra
Natorum vires ingeniumque probat,
Degenerem refugo torſit qui lumine viſum,
Vnguibus hunc ſœuis ira paterna ferit.

Cum reliquis verſibus,qui ad hanc ſententiam ſequuntur.
Aqlis prim' honor auium. — ¶EST etiam celebrata apud complures fama hanc ſolam alitem a ful-
mine ſemper intactam,inuiolatamque extitiſſe. ideo Iouis ſatellitem &
fulminis miniſtram eandem eſſe poetę omnes fabulantur. Aquile igitur
primus auium honos, Et maxime alitū omnium vires tribuuntur. adeo
vt non ſolum cum alijs omnibus alitibus,& paruis terræ animalibus,& cū
capreis

capreis,leporibus,& damis,verumetiã cum ceruis certet,quos primo quidem poſteriore vngue per aduerſa dorſi feriens in oculos inuolat, eoſque tam diu alis verberat,donec in rupes ceruos præcipitet,perimatque.Multa venatores,& aucupes a rapacibus alitibus didicerũt,quę deide in vſum aucupij,ac venationis redegerunt.Venatores quoque a lupis, vrſis, leonibus,pardis,peritiores fiunt,& ab alijs animalibus,quæ ex venatione aluntur.

Aq̃larũ cum quadrupedib⁹ dimicatio.

¶EST etiam fama Miluos artem gubernandi nauigia docuiſſe, monſtrante natura ipſa caudæ flexus ad dirigendum per cęlum volatum molemque corporis leuandam.Quod deinde opus in mare tranſlatum nauigia omnia dirigit ad optatum curſum, & infeſtis contrarijſque ventis inſurgẽtibus,crebreſcẽtibuſque etiam vndarum fluctibus eadem gubernat, & in portum ſalutis adigit, ſed de venatione,& aucupio hactenus dixiſſe ſatis ſit,

Milui.
Ex ply.c.10.libri.10.

¶DE STVDIO AC DELECTATIONE AGRICVLTVRAE

TITVLVS OCTAVVS.

PHILOSOPHVS ILLE SOCRATIcus xenophõ q̃ venatiõis ſupiora p̃cepta nobis exorſus eſt,etiã quę nũc ſequent̃ adiuuabit.Is quũ pręcepta rei familiaris traderet,Agriculturam multis laudibus effert,eiuſque exercitationem omnibus alijs præfert.Eamque non modo patrifamilias prębet,& cuicunque ciuili viro tanquam rem vtilem,ac perneceſſariam,vt que vniuerſum genus humanum nutriat,verum eandem etiam regibus,principibuſque traditã.Aſſerit enim nihil dignũ regali exercitatione q̃ ſtudiũ bene colẽdi agri,nõ tãtũ ad vſum neceſſarię alimoniæ,fructuũque percipiẽdorũ,ſed ad voluptatẽ,iucũditatẽque humanę vitæ.proinde ruſtico labori Geometricam quãdam induſtriam addit,quæ ſpeciem,ac delectationem potius adiuuet, quam vtilitatẽ, ac fructus augeat.Cyrum quoque perſarum regem inducit,quaſi ſe gloriantem Lyſandro lacedęmonio viro illuſtri atque acerrimo, quod agrum ſcita dimenſione,paribuſque ordinibus diligenter conſeruiſſet.Et quum Lacon ille arborum proceritatem admiraretur, Tunc rex ait, Iſtarum arborum multæ mea manu ſate ſunt,exclamaſſe tunc Lyſandrum Xenophon dicit,dixiſſeque recte quidem Cyre beatum te eſſe omnes opinantur.Ampliſſime enim fortunæ tuæ virtutem etiam coniũctam habes.

Agricultura.
Cyrus.
Lyſander.

Xenophõ muſa attica. Oeconomicus xenophontis a Cice. latin⁹ factus. Adon. Alcynous.

¶HAEC muſa attica adeo Ciceroni placuit, vt multa ex eius libris in vſum ſuum tranſtulerit, & rem familiarem in latinum eloquium cõuerterit. Tametſi temporibus noſtris nuſquam appareat, & cum libris ei⁹ de re publica, de gloria, de conſolatione, pluribuſque alijs interijt, qui omnes deſyderium nobis perpetuum reliquerunt. Multi alij reges agris, pomarijs, hortiſque delectati ſunt, vt Adõ, vt Alcynous Corcyre rex, quorum ruſtici labores perpetuo Muſarum præconio celebrãtur. Semiramis regina, vel alius quiſpiam Aſſyriorum regum (incerta enim hiſtoria eſt) propter ſcriptorum varietatem agros ĩtra vrbis mœnia, & hortos penſiles iuxta domeſticos parietes excogitauit, tanta amœnitate, tantaque iucunditate, vt admirati ſcriptores rerum eiuſmodi opus inter mundi ſpectacula collocauerint. Veteres quidem Poetę nihil prius admirati fuerunt, quam heſperidum hortos, in quibus recenſendis complures fabulas cõnectunt.

Aſſyrij reges. Epicur⁹ hortorũ magiſter. Tarqni⁹ ſupbus.

¶EPICVRVS philoſophus (vt quidam ſcribunt) hortos inſtituit, Et hortorum magiſter honoris gratia cognominatus extitit, Viuebat quidẽ Epicurus in horto Athenis cum amicis ſuis, quem moriens deinde teſtamento legauit Hermacho Mythileneo, qui eius ludo ſucceſſit. Et ſic deĩceps quibuſcunque ſucceſſoribus ſuis, qui ab eius nomine philoſopharentur. Tarquinius etiam ſuperbus hortulo ſuo domeſtico plurimum delectatus eſt, ex quo filij nuntio ſœuum, ac ſanguinarium reſponſum dedit. Sed romani veteres longe prius agrorum, quam hortorũ curã habuerunt.

¶CRESCENTE deinde imperio ac ſingulorum opibus confluentibus in extruendis hortis innumerabiles pecunias ad inſaniam vſque impenderũt. Quorum profligio exterorum regum opulentias ſuperauit.

¶NON erit igitur alienum agrorum, hortorũque exercitationem regi, quẽ inſtituimus permittere, & pręſertim quod vitã longiorem, ſalubnoremque ex ea aſſequetur, hilarius, iucundiuſque viuet, & honeſta ſemper voluptate fruetur. proinde minus admirandum eſt veteres poetas veneri voluptatis deæ hortos dicatos, conſacratoſque eſſe voluiſſe, quod etiam Plautus comicorum facetiſſimus teſtatur.

Plautus.

¶DE LVSV PILAE ET DE DIVERSIS PILARVM NOMINIBVS REGES NONNVLLOS STVDIOSE PILA LVSISSE.

TITVLVS NONVS.

ALIAS NONNVLLAS PRINCIPVM ex
ercitationes,q̃ virtutis ſpecię aliquã præ ſe ferunt nõ
omnino repudiãdas eſſe cẽſeo. Et præcipue in viridi
iuuẽta,in qua ociũ ſũmopere formidandum eſt. Pri-
ceps enim ocioſus aut modeſte degit,aut minus digna
meditaẽ,reges,principeſq; nõnullos legimus ſtudio-
ſe admodũ pila luſiſſe. Et mecœnatẽ ĩprimis,qui an Mecœnas
tiquo Aethruſcorũ regũ genere oriũdus omes regias virtutes habuit. Nã
non modo rei bellicæ gloria claruit,& ſapientia,conſilioque excelluit, ve
rum in ſtudijs omnium bonarum diſciplinarum emicuit, & ingenia tem
porũ ſuorum adeo fouit,vt Muſarum pater iure optimo appellari poſſit.
¶ET certe niſi Vergilium inopem,& patria eiectum benigno hoſpitio
accepiſſet,& opulentis donis,ac muneribus affeciſſet,caruiſſemus omni- Virgilius.
no Mantuanis carminibus,quæ Muſam latinam emulam Smyrneis ple-
ctris reddiderunt,vt Silius Poeta cecinit. Ea quidẽ iactura linguę noſtrę
quam maxima extitiſſet. Sumus enim cum græcis in dubio certamine, Homerus.
atqui ſi Homero tanquam parenti ętatis gratia aliqua ex parte cedimus
longe quidem alios omnes noſter Maro antecellit, Sed ad Mecœnatem
redeo,quem dico apte admodum,ac ſtrennue pila luſiſſe, Teſtemque ci-
tabo Lyricorum noſtrorum ſummum Flaccum Horatium, qui ab eodẽ
opibus,& dignitate honeſtatus eſt. quique vt ei gratiam referret, plæroſ-
que librorum ſuorum ad eũ ſcripſit. dicit enim quũ Ariciæ diuertiſſet
Luſum e Mecœnas dormitũ ego. Vergiliuſque
Namque pila lippis inimicum,& ludere crudis.
¶OPTIME etiam pila luſit Publius Sceuola vir grauiſſimus,& iure- P. Sceuola.
conſultorum omnium diſertiſſimus. Is cum a forenſi labore feſſus eẽt Cice. de claris
pilæ ludo ſe aliquantulum inſtaurabat,vt refert Cicero. Luſit etiam pila oratorib' li. 4.
ſtudioſe admodum ex philoſophis Lycon Troadenſis,ad quam quidem Lycon.
feſſus ſtudijs ſapientię confugiebat,tanquam ad placidam auram poſt dif
ficilem æſtum,atque calorem,vt gratior deinde eſſet ad ſtudia reditus.
¶DIONISIVS quoque Syracuſanus pila ſummopere delectatus eſt, Diony. Syra.
ſed homo ad ſœuitiã nat' etiã inter ludẽdũ luſionẽ,quẽ vnice adamabat
interemit. Cui' facti adeo eũ pœnituit,vt vix a ſeipſo man' abſtinuerit.
¶ATQVI cur immaniſſimum tyrãnum memoro? quum regem vir
tute & rerum geſtarum gloria omnium maximũ teſtẽ inducere poſſim.
Luſit Alexãder pila,& ſępenumero quidẽ,quũ a militia,& reb' ſerijs ei
ocij aliquid dabaẽ. Et cũ natura munificẽtiſſim' eſſet,& aucto ĩperio li- Alexã. pilę lu
beralitatẽ,benignitatẽq; acumulaſſet,adieciſſetq; iucũditatẽ quandã, & ſor.
alacritatẽ in donãdo,qua ſola oĩb' gratificari videbatur. iter ludẽdũ quidẽ
colluſores omnes,aliquid petẽtes muneribus afficiebat.
¶SERApion adoleſcẽs modeſt',ac facet', q quũ crebro ludere ſolebat Serapion.
quãdo nihil popoſcerat,nihil vnquam dono tulerat,ſed hoc aĩaduertẽs
Serapion pilam ad alios omnes preter quam ad regem mittebat, tunc di-
cente Alexandro,quid ad alios pilam mittis,ad me autem nequaquam?

tum Serapion non petis inquit,hæc audiens rex leniter arriſit, & confeſti munera quam maxima ei afferri iuſſit,quibus ille lętior factus pilam ala crius mittebat. Tum Alexander plane vt video(inquit)munera gratio= ra ſunt non petenti,quam efflagitanti.

Cęſar. L. Cecilius. ¶LVSit pila,aliquãdo etiã Cęſar,& ſingulis colluſorib⁹ ſuis cētena ſe= ſtertia numerari iuſſit,vni L. Cecilio quinquagena tantum. hic facete nõ vna manu ludo? Tum ridens Cęſar numerum ęquari imperauit. Pilæ lu dus apud veteres compluribus claris viris gratiſſimus fuit,adeo,vt nõ pu

Dorcatius. duerit Dorcatium romanum Poetam non vulgarem de pilę ludo prode re,& diuetſo carmine heroico præcepta tradere. Cuius auctoritatem non

Pila vñ dicta. nulli ſequentes relicta gręca origine putauerint pilam a pilis,quibus den= ſata eſſet,dici. Ait enim Dorcatius,

Neu tu parce pilis viuacis condere ceruí
Vncia donec erit geminę ſuperaddita libræ.

Pilarũ ſpecies plures. ¶PLVRES enim pilarum ſpecies erant,quarum alię pugno,alię expaſ ſa manu pulſabantur,aliæ vero calce feriebantur,vel miſſæ in luſorem ex aduerſo repulſabantur. Earum nomina ex diuerſis luſionibus manauerũt Nam trigonalis pila dicitur a formę ſpecie. Paganica a pagis,i quib⁹ vſui erat,Sicut ruſticana a rure,Conflatilis autem quod flatu,quo leuior eſſet, impleretur. Hanc Martialis follem appellat,ſiue per ſimilitudinem,tur= get enim vt follis,ſiue quod preſſo folle inflaretur,vnde illud Perſij Sa= tirici illius obſcurioris,tolle premis ventos.

¶PILA nihil idecori,nihil indigni in geſtu præbet, ſed ſpeciem quan= dam potius ingenuam præ ſe ferre videtur. Nihil fictum,nihil ſimulatũ in ſe habet,vt plæręque aliæ luſiones,quę quidem mendaces ſunt,collu= ſores fallere nituntur,& omnia ſimulando,diſſimulandoque agunt. Præ ſtat etiam quandam corporis agilitatem,dexteritatemque, & ſaltando,ac currendo hominem exercet.

Ludẽdũ qñq; ¶IDCIRCO dicendum erit pilę ludum iuuenibus permittendũ eſſe, Tales enim luſiones non indecore ſunt,dum fiunt relaxandi animi gratia vt ad ſtudia,& res ſerias alacrior,iucundiorque deinde ſit reditus. Ariſto=

Sẽtentia Anacharſis. teles laudat Anacharſis Scithę ſententiam,qui dicere ſolebat nõ turpe eſ ſe aliquando modeſtis luſionibus oblectari, vt alacrior ad philoſophiam

Ociũ nõ ſẽp damnandum. fieret redit⁹. Et idcirco liberi hominis Ciceroeſſe ait aliquãdo nihil age re. Atqui Scipio dicebat ſe repueraſcere,quum relicta republica apud Ca

Caietæ ſcipio repueraſcebat conchas legẽs. ietam conchulas legeret,& vmbilicos vna cum Lelio amico ſuo.

¶NEQVAQVAM fieri poteſt,vt ſemper in animi, corporiſve la= borib⁹ ſimus,eſt liquidẽ aliquãdo ceſſandũ,vt exide induſtria gratior no bis fiat,nõ erit igitur finis ceſſatio,quæ modici temporis eſt,ſed veluti in

Otho. ſtauratio quædã ad laborẽ. Vitãdæ tamẽ ſunt nequitiæ,& ludibria illa q̃ odia hominũ incurrũt,qualibus delectabat Otho in adoleſcẽtia ſua. No= ctu eni per vrbẽ vagabatur, comitatus improbis,ac procacibus iuuenib⁹, & obuios quoſque verberibus cedebant. Inualidos autẽ temulentoſve Ca ptos,ſagoque impoſitos in ſublime iactabant.

PRINCIPES

¶PRINCIPES rerũpublicarum ludos populis præbere cõſueuerũt, non modo vt victorias,& famam rerum geſtarum diutius celebrarent,verum vt ludis peractis homines ad laborem,& induſtriam hilarius redirẽt vt fecerunt romani poſt exactos reges,qui ludos plebeios pro libertate inſtituerunt, vt plebem ad munia militaria promptiorem redderẽt, & vt eã quoque ad futura bella pro tuenda libertate armarent.

ALEAM ET ALEATORES REGIBVS ODIO ESSE DEBERE

TITVLVS DECIMVS.

ALEAM LVDERE NON MODO ꝑnitioſum,verum etiam deteſtabile omnino eſt. Quinetiam ex ſenatuſcõſulto(vt Paulus iure cõſultus refert) vetitum eſt in pecunia ludere,præterquam ſi quis certet haſta,vel pilo iaciendo,vel currẽdo,ſaltãdo,luctãdo,vel pugnãdo,quod virtutis cauſa fiat. Quibus ex rebus etiã ſponſionẽ facere licet. Sed ex alijs,vbi ex virtute certamen non ſit,nõ licet,ſi vero ſeruus vel filius familias victus fuerit. patri vel domino competit repetitio,in eo quod in alea luſum eſt. Eiuſmodi leges romanorum in aleatores docent quam deteſtanda ſit alea,quãtoque odio inſectãdi ſint aleatores, Omnes in pecunia luſiones ab ignaua auaritia,ſegnique ocio proficiſcuntur,rẽ familiarẽ prodigunt,ac profundunt,in iram,inſaniamque impellũt ab omni virtutis ſtudio,omnique liberali induſtria reuocant,conſilia perturbant,mentis cogitationes hebefaciunt,vim,dolum,iniuriam,rapinam inſinuant,latrocinia,furta,ſacrilegia,homicidiaque perſuadent. Et nõnũquam hominem in tantam deſperationem inducunt, vt non modo alijs necem intendat,verũ ſibijpſi violentas manus afferat.

Alea. Pauri.l.ſolẽt. ff.de aleę luſu & aleatoribꝰ,vbi ꝑperã legiẽ pilla iaciẽdo quũ pilo legi debeat,eſt ei pilũ telũ romanũ lõgitudine quiq;pedũ & ſemis. Ludi icõmoda

¶QVID quod aleator omnis ſemper anxius,ſemper querulus,iracundus,moroſus,difficilis,meſtuſque degit? victus pro damno mœret, quo ſe pacto redimat meditatur,vltionemque affectat. Victor vero inſanit, exultat,maiorique lucro inhiat,ſeipſum torquet. Alios autem oẽs odio habet, Auet ſemper diuitias,atque opes,non vt illis perfruatur(nam in ſũma opulentia eſurit ſemper,ac ſitit,& Genium ſuum,domeſticoſque penates defraudat)ſed vt illas cum colluſoribus effundat,& Aleę inſatiabilem voraginem expleat. Aleator nemini quicquam credit,nemoque ei ſe aut ſua permittere vnquam cupit.

Aleator.

¶LEX FVIT apud Aegyptios ad hanc ſententiam aleator omnibus accuſare volẽtibus obnoxiꝰ eſt, Qua quidẽ lege declaraẽ quã ſuſpecti ſint oibus mortalibus aleatores quamque proni ad ſingula quęque flagitia, ac

ſcelera. Ex malo enim ludendi vſu queſtioni per legem ſubiguntur, eorũ que delatoris innoxij a talione ſunt, & odium omnium hominum incurrunt.

¶NON igitur in pecunia ludet princeps hic, cui præcepta damus, Nec ſuos ludere ſinet, ſi bene audire cupit, & familiares rixas prohibere, inter

Nero

probra, ſcelera, & immanitates Neronis. hoc etiam notatur, quod quadriſcenis ſeſtertijs in punctum biſſenum aliam luſerit.

Octaui⁹

¶OCTAVIVS vero Auguſtus omnium Cęſarum fortunatiſſimus habitus eſt. Et poſtquam potitus eſt regno Ciuiles virtutes modeſte ſatis ſeruauit. Is tamen notatus eſt, quod nimis Aleę idulgeret. Quæ in quidē rumorem nunquam eum expiaſſe Suetonius refert Nam nō modo iuuenis luſit, & infamiæ nota non caruit. Vnde in bello Siciliēſi vulgato Epigrammate inceſſebatur. Poſtquam bis claſſe victus naues perdidit. Aliquando vt vincat ludit aſſidue aleam. Sed etiā ſenex, & palam quidem, & non ſolum decembri menſe, quo licentius multorum exemplo ludere potuiſſet, Sed feſtis quoque, & profeſtis diebus. Qua etiam de re quaſi gloriabundus litteras ad filiam dedit, in quibus eam certiorem faciebat, ſe plurimam pecuniam viciſſe. Atqui leuioribus etiam nequitijs delectabatur Octauius, ludebat enim nucibus cum paruis pueris, quos facie, & vernacu

Octauij leuitas

la garrulitate amabiles conquirebat. Cũ quibus dum in balneo lauaretur per riſum dicebat ſe cum ſuis piſciculis natare.

REGES IVDICIVM DE SE QVANDOQVE FORIS EXQVIRANT

¶TITVLVS VNDECIMVS.

HOC LOCO MONENDI SVNT principes. vt minima etiam quæque probra caueāt Semperque ſecũ cogitēt ſingulas quaſque actiones ſuas ante ora, oculoſque omnium ciuium obſeruari, qui benefacta negligunt, cōtēptuique habent. At ea, quę vel minimam probri ſuſpitionem prę ſe ferre videntur, lynceis oculis contuentur. ꝑpetuoque meminerũt. Alijſque commemorāt, rumoreſquoque ſemper augēt, famāque inſtaurāt, quo errata maiora eſſe credātur.

Prouer. ex plutar i apophth. alexādri ad fi.

¶PLADRVMQVE homines qui clandeſtinis ſuſurris muſſitant, aut liberius in principes oblatrant multitudinis amatores eſſe perhibētur, & libertatis, virtutiſque ſtudioſi. Qui vero principum facta efferunt, admiranturve, aut adulatores habentur, aut ſpe, pollicitationib⁹, donisve corrupti. Hinc vetus prouerbium increbruit regium eſſe bene agere, & male audire.

¶EA QVOQVE laus optimis principibus gratiſſima eſſe debet cui

cui interdum vituperationi locus pateat, vbi res aliquæ perperam agantur. Hac mente ductus Ageſilaus Lacedæmoniorum rex aſſidue in propatulo, & hominum oculis verſabatur putans ſuſpectam vitam eſſe, & maledictis, probriſque obnoxiam eam, quæ in tenebris ageretur.

Ageſilaus.

¶TVRPITVDO eni lucem, ac teſtem fugit, Honeſtas autem lumē, atque arbitros amat. Antonius Cæſar, qui etiam a ſtudijs ſapientiæ laudē meruit, ſemper de ſe vera audire affectauit. Proinde ex ſuis non nullos paſſim per vrbem mittebat, qui vulgi rumores colligerent, & ex illorum relatis plerunque actiones ſuas mutabat in melius.

Antonius Cæſar populi rumorem de ſe colligebat.

¶APELLES quoque pictor diligentiſſimus operum ſuorum iudicē vulgum meliorem aliquādo, quam ſe ipſum eſſe putabat, Perfecta enim opera ſua pro foribus in pergula quadam, quam illic in propatulo habebat exponebat, latebatque clanculum, vt vitia, quę notarentur, emendaret. Sutor quidam quum tranſiret, deprehendit in crepidis cuiuſdam humanæ imaginis anſam vnam intus deeſſe, Tum pictor id aduertens verum eſſe cognouit, & clam noctu erratum emendauit. Poſtridie eius diei idem Sutor priſtina emendatione elatus, in picturæ eius cauillari occepit. Tunc Apelles leniter indignatus ſutorem monuit ne vltra crepidas iudicaret.

Apelles ſuorū operū iudices affectabat.

Ne ſutor vltra crepidam.

His exemplis monemur, vt de nobis ipſis iudicium nōnunquam foris exquiramus. Nimia enim in nos ipſos indulgentia plærunque fallimur.

¶IDEMQVE efficimus, quod oculi humani facere ſolent, qui quum omnia circumſpiciant, acuteque intueantur ſe autem ipſos non vident, ſeque penitus ignorant.

Simile notandum.

Oculi.

¶DE CALCVLORVM SIVE LATRONVM LVDO.

¶TITVLVS DVODECIMVS.

CALCVLORVM LVDO, LATROnū ſiue latrunculorum, nonnulli principū etiam indulgent, vt qui illum putent ſimilitudinem quādam veræ pugnæ, vel quaſi bellicas inſidias præ ſe ferre. Duas enim in partes diſcretus eſt, ex altera milites noſtri, ex altera autē hoſtes decernere videntur. Cuius meminit Ouidius quum ait.

Latrunculorū ludus.

Siue latrocinij ſub imagine calculus ibit
Fac pereat vitreo miles ab hoſte tuus.

Fiebant enim eo tempore ex vitro. Hunc ludum ſunt qui putent a Diomede inuentum ad tedium Troiane obſidionis eui tandū. Idcirco militibus obſidionarijs ab imperatoribus conceſſum fuiſſe arbitrantur.

Diomedes.

¶MVTIum ſceuolam hoc genere luſionis delectatum fuiſſe legimus,

 quum

Lud⁹ gēmari⁹. quum a ciuili ſapientia ei ocium aderat. Hunc Gemmarum ludum, vel Gemmam appellari a nonnullis latinis conſtat, in adulationem Cn. Pō-peij, vt quidam opinantur. Qui in tertio Triūpho quem de Piratis, Aſia Ponto, Gētibus, regibuſque egit, Alueum luſorium tranſtulit, cum calcu lis, teſſeriſque ex duabus gemmis, latum tres pedes, longum pedes quatu or gemmei quoque erant calculi diuerſo inter ſe colore diſcreti. Hos ſecu tus Martialis ait.

Inſidioſorum ſi ludis bella latronum.
Gemmeus iſte tibi miles & hoſtis erit.

¶ REX vero quem ſcribimus omni virtute præcellentem ocio nō abū dat, deſidioſam ceſſationem non quærit, Idcirco ab eiuſmodi luſionibus, quæ tempus incaſſum terunt omnino abſtinere debet, ne rebus ſerijs op-portunitatem interuertat. Eſt enim opportunitas occaſio gerendorum, & optimum temporis ſpatium quam εὐκαιρίαν Græci appellant.

CONSVETVDO VITAE CVM DOCTIS VIRIS OPTIMA OMNIVM EXERCI TATIONVM HABEN-DA EST.

¶ TITVLVS TERTIVSDECIMVS.

Cōſuetudo ha benda cū viris eruditis.

DICENDVM IGITVR ERIT NVLLam in ocio honeſtiorem exercitationē eſſe poſſe ea, quæ crebris ſermonibus quotidie cum optimis, atque eru-ditis viris agitur, Eſt enim (vt theogium poetam di-xiſſe Ariſtoteles meminit) quædam virtutis exercita tio, cū bonis viris cōuerſari. Et quidē in hoc princeps priuatos omnes antecellit. Priuati enim ex equalibus ſuis quos poſſunt eligunt, cum quibus verſentur, & præcipue cum illis cō gregantur, quorū ſtudia ſuis ſimilia eſſe cernūt, quorūque animi mutua in ter ſe conſuetudine oblectantur, Princeps autē omnes pene obſequio intē tos habet, & ſtudioſos admodum ſui. Nec quiſpiā eſt, qui nō vltro ſe in-gerat, cupiatque ei obtemperare, ſi eius opera vti velit. proinde optionem habet latiſſimam, & optimos, ac probatiſſimos quoſq; eligere poteſt, qui-bus cum aſſidue verſetur. Negligentior quidem videretur, culpeque ob noxius eſſet, ſi adulatores, ſcurras, aut improbos veris vrbanis, ac probis vi ris anteferret.

¶ AT Qui ſi eius regio non abundat doctis, ac præclaris hominibus, aliū

Simile. de accerſiri iubeat, Vt enim diligens venator ſi in patria ſua optimam ca-nem nō inuenerit, Epiroticam, aut laconicam magna impēſa, magnaque diligentia exquiret, Sic rex ſi regionis ſuæ idoneos indigenas non habe-bit, toto orbe terrarum perquiſitos omni ſtudio, omnique largitione, ac li-beralitate conducet.

¶ ISOCRAtes regi ſuo prohibęt, ne cum omnibus familiariter conuerſetur. NIMIA enim familiaritas contemptum parit, raritas autem admirationem conciliat, vt eſt in veteri ſentētia. Sęd eos eligat, quos per virtutem amicitia, ac conſuetudine ſua dignos eſſe putauerit. Nec illis vtatur, quorū congreſſu delectetur propter ſermonis feſtiuitatem, facileſve mores, ſed illis quorum opera, atque conſilio res magnas optime gerere poſſit.

Iſocrates.
Ex cōuerſatione æquali contēptio dignitatis naſcit̃.

¶ ET hoc imprimis ſibi perſuadeat, ſe tali ingenio, talique natura ab omnibus iudicari, quali præditi fuerint illi, quos aſſidua conſuetudine, & amicitia coniunctos habebit. NVLLA certe harmonia gratior, nulla cōſuetudo iucundior, nulla exercitatio vtilior ea, quæ quotidianis ſermonibus cum prudentiſſimis, atque doctiſſimis viris habetur, a quibus nunquam diſcedet, quin doctior euadat, vt Comicus ille ait.

Fruct⁹ ex doctorū virorum conſuetudine.
Terentius

Hi de rebus diuinis pie, ſancteque diſſerent.
Superſtitiones, & aniles formidines ex animo euellent, verum dei cultū, veramque religionem ſuadebunt, nature arcana, rerumque edocebunt, Ciuili ſapientia imbuent, nihil incognitum, aut obſcurum eſſe permittent.
Eloquentia conſilioque adiuuabunt, Efficientque vt neminem decipiat, & a nemine decipiatur. Scita eſt enim Ageſilai regis ſententia, qui ait regie dignitati non aſtutiam, ſed bonitatis excellentiam conuenire.

Ageſilai ſentētia.

¶ DE PEREGRINATIONIS VTILITATE DE GEOGRAPHIA, COSMOGRAPHIA, ET PICTVRA MVNDI, AC REGIONVM IN QVIBVS BELLVM GERITVR.

¶ TITVLVS QVARTVS DECIMVS.

VTILEM ADMODVM EXERCITAtionem regibus, ac principibus longinquam peregrinationem eſſe, plærique doctiſſimorum virorum arbitrantur. Ex qua quidem multa audiūt, multa diſcūt, multaque oculis cernunt, quæ nulla diſciplina, nulloque doctore vnquam perdiſcere poſſent. Teſtis, adſtipulatorque huius ſententiæ imprimis Homerus inducitur, qui vlyſſem, quem Græcorum ſapiētiſſimum facit, a diuturna, longinquaque peregrinatione pręcipue laudat librumque ſuum talibus orditur.

Peregrinatio principibus vtiliſſima.
Homerus.
Vlyſſes.

Dic mihi Muſa virum captæ poſt tempora troiæ.
Qui mores hominum multorum nouit, & vrbes. quaſi præferat vlyſſis errores,

erroreſ,ac peregrinationē omnibus rebus,quas didicerat in decennali bel-
lo Troiano,in quo tot reges,ac principes militauerant cum tanta diuerſa-
rum rerum varietate.tantaque mutatione fortunæ. Nec ſolum vlyſſem
vagum,ac peregrinum inducit Homerus,verum maximos quoſque im-
Neſtor peratores,ac duces. Neſtor ſiquidem gloriatur,quod cū lapithis verſatus
Menelaus. fuerit Menelaus autem iactabundus exultat.quod Cyprum,Phœniciā,
Thæbe centū Aegyptumque aduenerit,thebas quoque viderit,quas centum clauderēt
portis claudun portæ ,& ſingula quæque ducentos haberet cuſtodes equis inſtructos. Et
tur. quod Aethiopiam etiam luſtrauerit,Sydoniam,ac lybiam. Media quo-
Medea. que,quum arcem Corinthi conſcendiſſet,nitebatur matronis illis,quæ ar-
ci,ac templo præerant perſuadere,ne quippiam mali ſuſpicarentur, vitio
ve ſibi darent,quod longe a patria tam diu abeſſet,quando multi rem ſuā
bene,& honeſte procul a patria geſſerint,multi autem male,ac turpiter in
tra domeſticos parietes victitauerint , improbatique ab omnibus fuerint,
Sed illarum matronarum taciturnitas oſtendit,fœminarum peregrinatio
nem ſemper ſuſpectam eſſe,& turpitudinis,impudicitiæque iudiciū præ
ſe ferre. Vnde tragici,& Comici poetæ peregrinam,aduenamque mulie-
rem frequenter pro impudica,ac turpi vſurpare ſolent. Noſter autē Ma-
Vergilius. ro Mātuanus,qui homericas Rhapſodias in omnibus emulatus,quot re-
giōes quot littora,quot portus,quot inſulas euaſiſſe,ac ſuperaſſe Aeneā
ſuum facit,antequam fugientem(vt ait) Italiam præhendere poſſet , vt
incunabula Romani imperij ex profuga peregrinatione ſua ſtatueret.

¶SED nunc ad hiſtoricorum exempla deſcendamus,Soſooſis omniū
Soſooſis Aegyptiorū regum excellētiſſimus Arabiam,Libyam,Aethiopiam,&
vniuerſam Indiam ad Occeanū vſque peragrauit. Et Scythiā pone Ta-
Tanais fluuiꝰ. naim fluuium,qui Europam ab Aſia diſterminat,quibus in locis,& Colo
nias deduxit,atque Obeliſcos erexit,vt monimenta militiæ,ac peregrina
tionis ſuæ perpetuo figeret.

Diogenes laer ¶REFErt etiam Laertius Archelaum Coſmographum ſcripſiſſe Ale
tius.li.2.i arche xandrum macedonem maximam terrarum orbis partem peragraſſe,vt ea
lai vita. omnia ediſceret,quæ ad optimam regis diſciplinam pertinerent. Proin-
Alexāder. de Alexandrum ſæpe gloriari ſolitum fuiſſe aiunt,ſe plura oculos luſtraſ
ſe,qui ne alij quidem reges vnquam animo , & cogitatione attingere va-
luiſſent.

Ptolæmeus. ¶PTOLEmæus priſcus Aegypti rex diutius peregrinatus fuiſſe dici-
tur, Et ignotas quaſdā regiones poſt eum peregrinātibus patefeciſſe. Pri-
Diodorus ſicu mus enim omniū (vt Diodorus Siculus tradit) Aethiopiā ingreſſus eſt,
lus li,4. ante eum ſiquidem nemo Græcorum in Aethiopiam tranſmiſerat, ne-
que Aegypti montes tranſcenderat. Adeo enim inuij,ac difficiles eſſe
putabantur , vt nemo iter per eos tentare auderet.

Cambyſes. ¶CAMbyſes quoque perſarum rex multa ex diuturna peregrinatione
perdidicit,quę deinde Cyrum filium edocuit , vt præclare refert Xeno-
Cyri pædia. phon in libris ſuis de puerili Cyri diſciplina. Sed Cambyſes quū in me-
rorem vſque peragraſſet,perſpecta inſulæ vtilitate(aeris enim ferri,argē

ti,aurique

ti,auriſque ſodiuas habebat) magnam vrbem in ea ædificauit in formam Perſici clypei, vt peregrinationis ſue diuturnã memoriam ſtatueret. Et inſulæ, atque vrbi nomen meroe dedit, a nomine ſororis ſuæ illic mortuę cui templum ſtatuit, & aram conſacrauit. Meroe

ℭROMANI ETIAM OMNIum mortalium excellentiſſimi habitabiles omnes orbis regiones, quaſi proprium domicilium, propriam ve vrbem peragrabant. Et quicquid vſpiam gentium, terrarum ve cognitu dignum inueniebant, quãprimum literis commendabant, vel in patriã tranſferebant, ſi res eiuſmodi eſſet, quæ e loco transferri poſſet, Adeo vt non modo omniũ gentiũ detracta armis ſpolia reportarent, verum diſciplinas, mores, leges, inſtituta, arteſque omnes acciperent, & in proprios lares deuectas paruo temporis curriculo longe meliores, præſtantioreſque reddiderũt, vt fecit Marcus Marcellus imperator ille fortiſſimus, pugnaciſſimuſque. qui ex ſyracuſana pręda imagines, ſimulachra, ac ſigna quæque præſtantiſſima Romam aduexit, non ſolum ad triumphi pompam, Sed ad vrbis quoque ornamentũ. vix enim in Italia nota erat Graphidis ars, & iucunda, atque admirabilis illa ſcalpturę ratio, in qua deinceps plures artifices romę claruerunt. Simulachra enim in delubris dicata ad deuictam vſque Aſiam, a qua omnis luxuria in vrbem irrepſit, lignea, aut fictilia fuerant. Sed aducta poſtea vndique breui tempore adeo creuerũt, vt in Marci ſcauri ędilitate tria ſignorum milia producta fuiſſe ſcribuntur. Repleuit vrbem ſignis L. Mumius, deuicta Achaia. Luculli etiam multa inuexere. Romani. M. marcellus. Aſia. M. ſcauri. L. Mumius.

ℭFABIus quoque Maximus capto per vim Tarento Aeneã Herculis imaginẽ Lyſippi opus ſuſtulit, & in capitolio cõſacrauit. Sic etiã cõplures alij imperatores Romani effecerunt, qui ſigna omnia præclara Romam pertulerunt, vt non vrbem tantum Gentium imperio, ſed optimis quibuſque artibus decorarent. NEC is ſum, qui mihi perſuadere poſſim aliquem hominem perfecte ſapere, qui parua aliqua ora, vel breuiore terræ angulo, vel vnis mœnibus deliteſcens, reliquas mundi partes ignoret, Nullos mortales pręter indigenas ſuos norit, nõ mores externos aut cõſuetudines varias viderit, ſed contentus ſit his rebus, quę in exiguo ſpacio natalis ſoli, paruique laris anguſtis cernuntur. Et pręſertim quum animus noſter nunquam conquieſcat, ſed diuina humanaque omnia ſemper meditetur, pabuloque cogitationis alatur, nec diutius in eadem meditatione, ac contemplatione perſiſtat, Sed noua continue inquirens, vix notis, veteribuſque inuentis contentus eſſe poſſit. Cui natura ipſa noctumę quietis tempore varias ſpecies, diuerſaque ſimulachra obijciat, vt immortalis ipſe, atque diuinus mortale, terrenumque corpus dormire, ac requieſcere aliquandiu ſinat, donec naturali quiete foueatur, abſitque a rebus agendis. Nec Claudiano poetę aſſentior, qui beatum illum eſſe ſtatuit, qui nũquã a patrio ſolo pedem extulerit, ſed in natiuo agello conſenuerit. Atqui beatitudo puerorum hęc mihi eſſe videtur, qui (vt ait Cicero) fœlicitatem ponunt in nihil agendo. Claudiani verſus eiuſmodi ſunt, Fabius. In eos q. vrbis ſuæ, aut agelli mœnia nũquã exiuerunt, Claudianus. Cicero.

Fœlix

Fœlix qui patrijs æuum trāſegit in agris,
Ipſa domus puerum quem videt ipſa ſenem.
Qui baculo nitens in qua reptauit arena,
Vnius numerat ſecula longa caſæ.

Hanc etiam opinionem protulerat ante eum Lyricus noſter peregregius quum inquit.

Horati' i epo.

Beatus ille qui procul negocijs
Vt priſca gens mortalium
Paterna rura bobus exercet ſuis.
Solutus omni fenore.

Oſiris.

¶SED his omiſſis ad peregrinationē redeo. Oſiris rex, quem Aegyptij quaſi deū venerantur, terrarū orbē magna ex parte luſtrauit, qua ex re adeo gloriabatur, vt in colūna ſepulchri ſui inſcribi iuſſerit, Oſiris rex ſum Saturni antiquior filius, qui nullū orbis locū reliqui ad quē non penetrauerim, docens ea omnia quæ pro humani generis vtilitate inueni, vt Diodorus ſiculus ſcribit.

Diodorus ſiculus li.1.

Democritus.

¶DEMOcritus vero abderites, quē Timon philoſophus omnibus alijs ſapientib' prętulit, magnū patrimoniū in diuturnę peregrinatiōis viatico impēdit, vltra quidē octoginta iuges annos peregrinat' eſt, vt ipſemet in quadā epiſtola ſua meminit. Ait enim pręter omnes homines ętatis meę mūdi regiōes, atque vrbes vidi, Neq; hoc admirationi cuiquā eſſe debet. vixit ſiquidē Democritus annos centū & octo, vt ſcripſit Hipparchus. Vbicūque enim gentiū, terrarū ve aliquid ſe diſcere poſſe arbitrabat̄, illuc quāprimū proficiſcebatur, ne quid relinqueret, quod vſpiā ab homine diſci poſſet. Perrexit ſiquidē Babylonē, & deinde in Aegyptū, vt a ſacerdotibus illis geometriā perciperet, & ſi qua etiā alia eum latebant. Magos in Perſidæ deinde Chaldæos audiuit, a quibus (vt Herodotus refert) Theologiam, & Aſtronomiam perdidicit. Habuerunt enim Chaldęi varias Aſtrologorum ſectas, ſecundum diuerſas opiniones ſortitæ ſunt nomina a præceptoribus, vt Orcheni, Borſiſpeni. Celebriores omniū habiti ſunt Ciden, Naburianus, Sudinus, & Seleucus, qui Chaldeus fuit, ex Seleucia eorum vrbe. hic per eius doctrinam notus fuit Græcis, latiniſque mathematicis omnibus ſui temporis, Traiecit etiam Democritus in Indiam vt a Gymnoſophiſtis propriam eorum diſciplinam perdiſceret, mox in Aethiopiam, & vltra rubrum mare tranſmiſit, vt doctis quibuſdam viris cōgrederetur.

Aſtrologorū ſectæ.

¶SED quid ego Democritum memoro? quaſi hic ſolus peregrinatus ſit, quum doctiſſimos quoſque inueniam longinquas regiones diſcēdi gratia adiuiſſe. Nec id ab re eſſe arbitror, profitentur enim ſapiētię ſtudium, quæ philoſophia dicitur, diuinarum, humanarumque rerum peritiā, proinde res humanę perdiſcendę ſunt ab eo, qui eruditus eſſe, & haberi cupit. Hæ quidem non anguſto quodam diuerſorio inueniri poſſunt, ſed ex diuerſis locis, varijſque hominibus indagari poterunt, Fieri enim poteſt, vt quiſpiam in ſuis penetralibus nonnulla ſciat. Sed multa illa, ac pene innu

merabilia a compluribus,ac diuerſis percipienda ſunt.

¶QVAEret igitur imprimis,& diligenter ſcrutabitur diuerſorum hominum mores varia ingenia,variaſque naturas. Principũ actiones ſolertiſſime indagabit,vrbanas quoque,ac ciuiles diſciplinas ſecundum varias gentes intelliget. Perquiret omnia,quę ad cęleſtiũ, humanarũque rerũ noticiã ſpectant. Non ignorabit res maritimas,quę quidem vſui hominũ perneceſſarię admodum ſunt. Scite profecto in veteri prouerbio dicitur, tuta eſt nauigatio illa,quæ ex aliorum caſibus dicitur. Animaliũ,arborũ, plantarũque naturã non ſpernet. Quarum rerũ peritiam tanti fecit Alexander,vt Ariſtoteli philoſopho pereximio hanc ſolertiam demandauerit,vt perquiſitis animalium,ſeminumque naturis,de eis quã diligentiſſime ſcriberet,iuſſitque,vt quęcũque huic inquiſitiõi vſui eſſent,ei abomnibus ſuppeditarentur. Peregit opus Ariſtoteles quinquaginta voluminibus,quorũ nonnulla noſtra etiam ætate leguntur, cum magna doctiſſimorum hominum admiratione. Hæc omnia & infinita alia,quæ ad rerũ prudentiam pertinent,nõ in paruo,anguſtoque loco,diuerſorio ve reperiũtur,ſed per vniuerſum terrarũ orbẽ ſagaci diligẽtia pquiſita inueniũtur. Alexander. Ariſtoteles. Ex ply.ca.16. li.8.

¶HVIC labor eorũ cernitur,qui Coſmographi,Geographi ve appellãtur,quorũ diligẽtia nos nõ parua ex parte a peregrinãdi labore,atque ipendio liberauit. Horũ primus auctor Homerus extitit,vt Hipparchus ſcripſit,qui poeſim ſuã omni doctrinarũ genere refertit. Et regiones omnes, ad quas eo tẽpore penetrari poterat,magno ſtudio,magnoque ingenij acumine luſtrauit. Et ſingulas quaſque vrbes aliquo inſigni flore verſibus ornauit,& quaſi varijs coloribus pinxit. Nec omnino expers peregrinatiõis fuit Homerus,quẽ in Aegyptũ perueniſſe nõ ſolũ ſacerdotũ libri teſtantur,ſed ipſius etiã ſcripta,inducit etiã Helenã potionem Telemacho,qui apud Menelaũ diuertebat prębuiſſe,qua mœroris ſui eueſtigio ille obliuiſceret,quã quidẽ a polymneſta Thanis cõiuge diluere didiciſſet, Sole enim dioſpolytanę hoc eſt Thebanę mulieres irã,ac mœrorẽ potionibus ſedare poterãt,& obliuionẽ quandã malorũ carminib' impetrare. Linus quoque & Muſęus,qui circa Troiani belli tẽpora vixerũt,diutius quidẽ peregrinati ſunt,& ab Aegyptijs,phœnicibuſq; plurima didicerũt,quorũ quoque diſciplinã in plærique imitati ſunt. Homerũ deinde in Geographia Alexãder,& hecateus Mileſij ambo,& eudoxus,qui vicinus illorũ tẽporũ extitit,nõ diu poſt claruit dicearchus,& Eratoſthenes,qui cõplura ſcriptis ſuperorũ etiã addiderũt,propter cognitionẽ rerũ magni Alexandri,qui pluribus victorijs potitus,cõplures ignotas ante ſe prouincias luſtrauit. Et ſic vberiorem multo ſcriptoribus materiam præbuit. Coſmographia. Geographia. Homerus. Helena. Linus. Muſæus. Eudoxus. Dicearchus.

¶HECATEVS qui primus omniũ de ſitu orbis librum edidit, breuiter pauca ſcripſit. Et notiores quaſdam regiones,atque vrbes attigit. Occultiora autem loca ignorauit. Cui tamẽ gratiæ habendæ ſunt,egit enim quod potuit,& breui quidẽ compendio poſterorũ ingenia excitauit, & ad vberiora quędam indaganda expergefecit, Nam Polybius deinde Megalopelitanus, Hecateus. Polybius.

lopelitanus,& Poſſidonius certiora tradiderũt propter recẽtes Romano
rum victorias,qui plurimas gentes,ac nationes ſubegerunt,quarum etiam
nomina incognita ante ea tempora omnino fuerant.

Strabonis opera & ætas. ¶STRABO vero Cretenſis,vir plurimæ lectionis, ſumma diligentia,vberique doctrina omnia complexus eſt,adeo, vt conſummato operi nihil adijci poſſit.Cæſaris enim dictatoris,& Octauij Auguſti tempori bus vixit.Quibus imperantibus vniuerſę orbis terrarum nationes,ac gentes paruerunt tunc Romanis,nihil incognitum eſſe poterat,qui omnibus gentibus populis,ac nationibus imperabant. Et ipſę etiam Strabo Romę degebat,& cum clariſſimis,doctiſſimiſque viris verſabatur,Atqui,vt in pręclaro opere ſuo ſępe ipſe teſtatur,longã peregrinationẽ peregit,Aphricamque omnem, & plęraſque prouincias alias magno cum periculo peragrauit,vt exinde certiora ſcriberet,& obſcuriora quædam oculorum fide perdiſceret.

Ptolemęus. ¶NON parum quidem adiumenti nobis præſtitit Ptolemæus,qui ad miranda quadam doctrina non modo regiones orbis omnes verum ſingu

Polybius. las pene vrbes,ad cęli ambitum dimenſus eſt. Polybius tamen longe ante eum dimenſionem orbis terrarum per milia paſſuum geometrica ratione computauerat,ſic etiam Archemidorus, Et ex Romanis Agrippa,ac etiam Nigidius figulus,Alij etiam Græcorum terram ad cęli ambitum

Diodorus ſiculus quot annis opus ſuũ abſoluit. digeſſerant per circulos,& vmbras pares. Diodorus quoque ſiculus triginta annos in opus ſuum ſe abſumpſiſſe fatetur,maiorem ſiquidem Europę atque Aſiæ partẽ ſe peragraſſe refert,vt ex oculorum ſenſu certiora quidem literis mandaret. Sed Romanorum ciuium conſuetudinem plurimum ſibi profuiſſe aſſerit,cum quibus romę diutius verſatus eſt,& ab eis multa perdidicit,quando propter imperij magnitudinem per vniuerſum terrarum orbem vagarentur.

Diõ pruſenſis ¶DION vero pruſenſis in libris ſuis de regno,non mediocriter gloriatur,quod annis pluribus,quum patria exularet, extorris atque errabundus vagatus fuerit. Et multas græcorum,ac Barbarorum terras mendici habitu obiuerit,panemque a quibuſcunque obuijs quum viaticum ei non ſup peteret rogauerit. Addit etiam ſe plura didiciſſe,& præſertim a muliere quadam helienſi,ſiue Arcade,quæ veram Herculis hiſtoriam profitebatur,dicebatque ſe paſtorũ,ac venatorum hoſpicio frequenter vſum fuiſſe,& in complura admiratione digna ſępenumero incidiſſe,ex quibus gratam,ac perutilem cognitionem accepiſſet. Cum ſecum ſemper pugillares deferret,& ea omnia ſtilo adnotaret,quę agnitione aliqua digna ei eſſe viderentur.Inducit quoque hanc fœminam,ac fanaticam anum loquentẽ atque aſſerentem ſe fatidicam,ac futurorum præſciam,a matre deorũ factam fuiſſe,profitebaturque multa illam diſſeruiſſe de diuina ſapientia, & inſpiratione,tradidiſſeque pręcepta plurima,quæ ad bene beateque viuẽdũ pertinerent. Et admiranda Herculis precepta attuliſſe, quæ vtilitatem non mediocrem præ ſe ferrent,ſiue vera,ſiue ficta,etiam eſſent.

MISCENT

¶MISCENT enim græcorum nõnulli fabulam hiſtoriȩ,quaſi grati=
as muſis,vt aiunt,Attamen ſibi ipſis fidẽ abrogant,Maior nãque vt Stra
bo inquit)fides Homero,& Heſiodo,qui de heroib⁹ ſcripſerũt,habetur,
quã de Cteſie herodoto,& hellanico,qui fabulã hiſtoriȩ miſcuerunt. Eos
vero qui res romanas ſcripſerũt,eo verius locutos aſſerunt,quo plura loca
oculis luſtrarũt,quã ſuperiores,qui vel fabulati ſunt,vel adulatoribus, vt
gratiã principum ex mendacio inirẽt auſcultarũt. Et pręcipue quũ exer=
citus illi,de quibus ſermonem faciũt,longe procul ab eis militauerint. Et
lõginquitas difficile admodum redargui poteſt,teſtibus enim, & arbitris
plerũque caret,& nullo adſtipulatore cõuincitur. Res autẽ Romanȩ vni=
uerſum terrarũ orbẽ teſtem citare poſſunt. Vbicũque enim gentiũ,terra=
rũ,locorũve monimenta cernũtur,quæ Romanorũ imperiũ,militũque
virtutem inſcriptis,ſculptiſque marmoribus teſtãtur,vt mirũ iam videri
poſſit,eadẽ tot exactis ſeculis nõ defeciſſe. Et pręcipue quũ nouis ædifi=
cijs,ſacriſque ȩdibus quotidie nullo prohibente terantur,nouoque vſui ce
dant. Quinetiã ſȩpe accidit,vt ruina illuuiõe,effoſſione,terrȩ motu, hia=
tu,aut alia vi deſidente terra,vetuſtiſſime imagines,ſcalptureve appareãt
& eruantur,quȩ mirificã quandam præ ſe ſpeciem ferant,viuæque,atque
ſpirantes eſſe videantur,adeo,vt eaſdem ne minima quidem ex parte arti
fices noſtri temporis imitari poſſint.

Grȩci fabulã hiſtoriȩ miſcent.

Grȩci mendacij ratio.

Hiſtoriȩ Romanȩ veritas.

¶TANto ingenia illius ætatis noſtris ſeculis præſtabant,vel(vt verius
loquar) Tanto diligentius artibus incumbebant,quãto magis præmijs,&
honoribus honeſtabantur. HONOS enim artes alit(vt ait Cicero) om=
neſque incendimur ad ſtudia gloria,iacentque ea ſemper,quæ apud quoſ
que improbantur. Nonne etiam hoc admiratione dignum videri poteſt,
omnes exterarum gentium,nationũque ſcriptores,res romanas longe ma
iore diligentia percenſere,& pluribus laudibus efferre,quam Romanos
ipſos,ac latinos alios auctores? Nam græci, quibus Romani imperiũ ade
merant,quoſque tot cladibus affecerãt,& eorum vrbes diripuerant,atque
euerterent,illorum laudes neutiquam conticuerunt, ſed complura etiam
memoriȩ commendarunt,quȩ e latinis ſcriptoribus relicta interijſſent.
Quot pręclare facta,atque dicta a Polybio,Appiano,Dionyſio,Diodo=
ro,Strabone,Plutarcho,alijſque compluribus referũtur,quȩ a noſtris prȩ
termiſſa extincta eſſent,niſi illorũ monimẽtis accenderentur. Viuũt igi
tur,& perpetuo victura ſunt,cõſenſu omnium doctiſſimorum virorum,
virtutumque diuturna exempla poſteritati pręebebunt.

Ingenia priſca cur noſtratib⁹ prȩſtabant.

Honos alit artes.

Cicero tuſculanarũ quȩſtionũ li.1.ad principium.

Romanȩ res ab exteris diligentius quã a latinis ſcriptȩ.

¶SED IAM AD PROPOSItam rationem redeundum eſt. Et
hoc etiam concludendum,vtilem admodum iuuenibus eſſe longinquam
peregrinationem. plurimamque doctrinam,ac rerum experientiam præ=
ſtare. Et præſertim illis,qui alijs præfuturi ſunt, quorum peritia multis
mortalibus prodeſt. Et eos ad bene beateque viuendi inſtituit, quod qui=
dem proprium officium eius eſt, qui multitudinem regit. Eſt enim
communis omnibus naturæ lex,vt doctiores minus inſtitutos erudiant.

Doctiores rudibus imperãt — Et meliores deterioribus imperent, vt præclare ſentit Dionyſius Halicarnaſeus.

¶SED quoniam non omnes quibus datum eſt vt imperẽt, tute poſſunt longius euagari, & a patria diutius aberrare, propter varia pericula, quę per fortunam ſemper mortalibus imminent, Optimum imprimis erit, ne ſe ipſos a tam vtili ſapientia defraudent, vt ſcriptores orbis terrarum, quos Coſmographos, Geographosve Græcis nominibus appellamus, non modo lectitent, verum etiã perdiſcant, vt ea, quæ oculis videre nequeũt, ſaltẽ animo, & cogitatione complectantur. Ineſt ſiquidem in eis mirifica quędam doctrina, iucunditate, ac rerum varietate condita, quæ lectorem neutiquam ocioſum eſſe permittat. Quicquid enim admirandum, quicquid nouum, aut inauditum vſpiam gentium, terrarum, locorumve exiſtit, ab illis ſic dilucide tractatur, ac ſi coram ante oculos poneretur.

Coſmographorũ, geographorũque lectio vtiliſſima.

¶ATQVI EXPERS omnino periculi diſciplina illa habenda eſt, quę ex libris diſcitur, vel ex picta cernitur tabella. Primus quidẽ (vt paulo ante dixi) qui de ſitu orbis ſcripſit Hecateus Mileſius fuit, quem complures deinde imitati ſunt, & quod ille breuiter in commentarium redegerat, longiore argumento amplificarunt, & non modo gentes, regiones, vrbes, maria, flumina, lacus, paludes, fontes, montes, animalia, arbores, virgulta, herbas, & cætera eiuſmodi complexi ſunt, verum diuerſos ritus, ac mores ſingularum nationum. & varias hominum naturas, illuſtres quoque, & præclaros viros virtute, armis, ſapientia, ingenio, doctrina, arte, induſtria, opere, vel ſermone adijciunt. Et res præclare geſtas domi, militięve ſuis locis oſtendunt, adeo, vt ad ciuilem ſapientiam nihil præſtantius hac diſciplina accedere poſſit.

Hecateus primus de ſitu orbis ſcripſit.

Coſmographiæ cõmendatio.

¶SED QVVM contemplatio rerum ſine inſpectione difficilis admodum eſſe videatur (res enim oculis ſubiecta longe clarius iudicium de ſe præbet, ſenſus quidem oculorum acerrimus eſt, & auditui, alijſque ſenſibus præeſt) redigenda res fuit ad aſpectum, per quandam ſimilitudinis ſpeciem, vt notior fieret. Quando non omnes poſſunt loca quæque longinqua adire, & oculis ea intueri, quæ ambiguitatem præbent, Cogitauerunt viri doctiſſimi, & ingenio præſtantes deſcriptione, ac pictura vtendum eſſe, vt in parua tabella clare illa ſpectanda traderent, quæ obſcuram haberent cognitionem, vt multi periculo, labore, atque impenſa peregrinationis liberarẽtur, qui minus commode euagari poſſunt. Eſt ſiquidem eiuſmodi pictura iucũdá omnibus, & vtilis admodum regibus, ducibus, atque imperatoribus. Bellum enim geſturi in prouincijs ignotis, ea ex pictura diſcunt, quæ nulla alia ratione tam facile ſcire poſſent. Anaximander Mileſius Thaletis conciuis, ac perfamiliaris, primus omnium (vt refert Strabo) pictam oſtendit tabulam, in qua ſitus orbis deſcriptus erat. Fuerant tamen ante eum nonnulli, qui aliquas ſibi notas deſcripſerant regiones, vt regibus, ducibus, principibusve obſequerentur,

Pictura principibus per quã vtilis.

Anaximander

Alexander.

¶ALEXANdrũ quem ex virtute magnum nũcupauerũt, vt nõnulli ſcriptores

ſcriptores perhibent. ſumma diligentia citari ſolitum aiunt loca, in qui-
bus bellum eſſet geſturus, ſemperque eadem picta intueri voluiſſe, vt pi-
cturam illam legendo ea dignoſceret, quæ cauenda, quæ ve adeunda eſ-
ſent. Romani etiam idem facere conſueuerant, Et regiones in quibus pu-
gnaturi eſſent, antequam bellum decernerent, pictas oſtendere, ingruente
enim Gallico tumulto, vel ſociali bello pictam prębebant Italiā. Quod
quidem Varro teſtari videtur libro primo de re ruſtica. Inducit enim gra Varro li. I. de
ues quoſdam, ac ſapientes ciues de re publica cogitantes, & de propulſan- re agraria.
do, vel inferendo bello inter ſe ratiocinantes, ait ſiquidem ſpectabāt in pa
riete pictam Italiam. Quibus ex verbis oſtendit faciem, figuramque re-
gionis in qua bellum geritur prænoſcendam eſſe, ex qua cauendi, inuadē
dique rationem imperatores, ac duces facile prædiſcunt. Et exinde tutio-
res, alacrioreſque facti, multo facilius victoriam nanciſcuntur.
EST enim perpulchrum (vt Diodorus ſiculus ait) ex aliorum erratis in ✣
melius vitam noſtram inſtituere. Et non quid alij egerint, ſed quid acturi Diodorus ſicu
fuerint nobis ad imitandum proponere. His igitur exemplis monendus lus li. I. ad prin
eſt rex, quem inſtituimus, vt peregrinetur aliquandiu, ſi tuto id agere po- cipium.
teſt, & per fortunam licebit. Coſmographorum ſcripta perlegat. Et orbis
terrarum deſcriptionem non negligat, Sed cum propertij Elegorum ele- Propertius.
gantiſſimi Arethuſa dicat. Cogor & e tabula pictos ediſcere mundos,
Quæ quidem res iucundiſſimam ei præbebit exercitationem, ciuilem
diſciplinā ornabit, & rei bellicæ plęriſque in rebus vſui erit, vix em̄ fieri
poteſt, vt optime exercitui imperare poſſit ille, qui huius diſciplinæ om
nino expers atque ignarus ſit.
¶ Cyrus Perſarum rex ille opulentiſſimus, præ doctrinæ huius ignoran Cyrus.
tia cum vniuerſo exercitu ſuo intererijt. Vicerat enim Crœſum lydorū Crœſus.
regem, & Babylonem, Aſiam, orientalemque oram omnem in ſuam pote
ſtatem redegerat. Deinde per victoriam maiore ambitione elatus, Tho- Thomyris.
myridi Scitharum reginę bellum vltro inferre inſtituit. Enimuero cum
illa facile eum ab Oaxis fluminis tranſitu prohibere poſſet, vt tranſmitte Oaxis.
ret tamen permiſit, quandoquidem arbitraretur ſe longe facilius poſſe ho
ſtem ſuperare intra regni ſui terminos, ac fines, quā extra. Et pręcipue quū
obiectu fluminis nullum effugium ei pateret. Cyrus vero Spargapiſem Spargapiſes.
vnicum viduæ reginæ filium, qui cum tertia parte exercitus ſibi obuiam
venerat, ſimulata fuga peremit, nactus illū ſine cuſtodibus, & epulis vino,
ſomnoque indulgentem. Thomyris hac clade accepta, non tamē prę orbi
tatis moerore muliebriter animum ſubmiſit, ſed ira in vltionem ſuccenſa
exercitum quamprimum reparauit, & magno impetu, ſummaque animi
fortitudine Cyrum cum omnibus eius copijs in difficiles locorum angu
ſtias compulit, Deinde illico diſpoſitis omni ex parte inſidijs, improuiſa
hoſti magna cum alacritate e montibus proſiliuit, Et ducenta circiter Per
ſarum milia, cum rege etiam ipſo trucidauit, adeo vt ne nuntius qui-
dem tantæ cladis eualerit, quod quidem vix alias in omni æuo auditum
vnquam fuit. Sed ſi locorum peritiam Cyrus habuiſſet, fluuium neu-

Neque diuortiorum anguſtijs per errorem exercitum ſuum circumduci
permiſiſſet, Cum aditus omnes occupare potuiſſet. Et effugia ſcientibus
Strabo. ſatis tuta paterent. Sed prçclare Strabo Cretenſis ait, eum venatorem opti
me venationem inſtruere, qui plane norit qualis, & quanta eſt ſilua, in qua
venatur. Et eum imperatorē optime caſtra diſponere, inſidias abdere, prę
ſidia locare, iter dirigere, & hoſtem circumuenire, qui regionem, ac locos
omnes intelligit, & diuerticula cuncta plane callet. Agamennonis exer-
citum dicit turpiter retuliſſe pedem, quum Myſiam per ignorantiam ve
luti agrum Troianum popularetur, ſibi ipſi non hoſti imponit, quicun-
que in ignoto diuortio inſidias locat. Ductores quoque claſſium & naui-
um gubernatores plęrunque plagarum, orarum, tractuumque ignorantia
decepti periclitantur, vel aliquid perperam agunt, cuius deinde quampri-
Perſæ. mum pœnitentia ducantur. Perſæ quondam Salganeum gubernatorem
ſuum iniuria iugulauerunt, vt qui arbitrarentur illum male claſſis ſuæ cur
Euripum. ſum ex malea ad Euripum direxiſſe. Simili etiam temeritate Aphricani
Pelorum necauerunt, & ex illius ſepulchro perpetua ignorantię ſuæ mo-
nimenta ſtatuerunt, quaſi exiſtimantes anguſtiores quaſdā maritimas tra-
iectiones recurrentia freta eſſe, vel ſcopuloſas ſyrtes, & loca nauigijs neu-
tiquam peruia. Omitto Thermopylarū anguſtias, quæ ex ignorantia Per
ſarum diuturnam leonidæ gloriam pepererunt. Omitto etiam Parthorū
contra Craſſum victoriam, quæ ex inſcitia quoque regionis manauit, &
innumerabilia alia exempla, quæ prætermittenda eſſe omnino duco, ne
longior ambitioſiorve eſſe videar, ſatiſque probatum eſſe arbitror pere-
Coſmographí grinationem, Coſmographiam, & orbis, regionumque picturā regibus,
ducibus, imperatoribus, principibuſque omnibus non modo gratam, aciu
Paraſceue ad cundam, ſed vtilem admodum, ac neceſſariam eſſe. Nūc autem in ſequē
ſequētē librū. ti volumine, quedam quæ his, qui imperant, cauenda eſſe duco, referā deo
optimo maximo beneuolente, pij lectores boni queſo conſulant.

¶ FRANCISCI PATRICII SENEN-
SIS PONTIFICIS CAIETA-
NI LIBER TERTIVS
DE REGNO
EXPLI-
CIT.

¶PRAEFATIO QVARTI LIBRI DE REGNO ET REGIS INSTITVTIONE PRAEFATIO AD ALPHONSVM ARAGONIVM INCLYTVM CALABRIAE DVCEM.

Ari,alex.p̃ceptor.

ARISTOTELES STAGERITES Philoſophus tanti nominis,& in omnibus reconditis etiam diſciplinis erudititiſſimus,cũ a rege Philippo puerum Alexandrum in diſciplinam accepiſſet,vt eum ad veram effigiem iuſti principis formaret,vtique ei nihil deeſſet,quod ad officiũ fortiſſimi,ac magnanimi regis pertineret,veraſque Homeri rapſodias ei perdiſcendas præbuit, vt ex Iliade corporis vires,ſuperbamque in hoſtẽ iracundiã quandã ſumeret. Ex Odiſſea vero animi virtutes eliceret,& verſutias, calliditateſque hominũ cauere diſceret, Hos Homeri libros tanta auiditate edidicit Alexander,vt paruo tempore ad parem vſque tanti præceptoris eruditionem prope accederet,eoſque ſemper ſub puluino habebat, horaſque aliquot per noctem ſõno ſibi eripiebat,vt cum ſummo poetarum aliquandiu euigilaret, Quinetiam quũ ex Oriſſeo ſinu nauigans ad Heliconem deſcendiſſet, vidit in tẽplo muſarum tripodem tali epigrammate inſcriptum.

Homeri rapſodiæ.

Alex. homeri libros ſub puluino ſeruabat.

Chalcide qui dubium cantu prȩuertit Homerum,
Hunc tripodem muſis dedicat Heſiodus.

Heſiodus.

Hoc quum rex animi excelſi lectitaſſet,comiter,ac ſurridẽs ait. Hic agreſtis poeta ruſticorum ſententia Homero prælatus eſt,ſed ſi de eo reges,imperatores,ac duces iudicium feciſſent, illum quaſi poetarum numen aurea corona donaſſent. Hic autem exploſus ex theatro ſibilis, ac conuicijs extitiſſet. Vltos tamen Chalcidenſes & Euboicos omnes,acceptã ab Homero iniuriam ſuſpicari poſſumus,& proinde minus ȩquã protuliſſe ſententiam. Nam quum eos quaſi agreſtes,atque ineptos irridere vellet, Euboicos ſcripſit anteriorem capitis partem detonſam habere, poſteriorem vero comatam,qua tonſura Curetas vetutiſſimi poetarum vſos fuiſſe teſtantur. Quin vero (vt ad Odyſſeam redeam) multa cauẽda eſſe,multaque fugienda in obeundis rebus humanis callido prĩcipi docet Homer⁹, vt imprimis ſerutetur, monet eorum mores,cum quibus verſatur, quorũ maculas,ac ſordes diligenter excutiat opus eſt,vt tantum cuique committat,quantum in eo fidei,ac probitatis inuenerit. Sunt enim multorum ingenia ad fallendum ſemper parata,& præcipue nonnullorum,qui in maximis domibus verſantur,ficta enim quadam comitate,& nugaci,ac vario ſermone veritatem obſcurant,ex diuturno quidem obſequio ad aſſenta

Curetes.

Aulicorũ aſſẽtationes.

tionem ,adulationemque educati eſſe vidẽtur,adeo,vt ex multis,quæ fu tili alloquio blatterãt,vix veritas aliqua elici poſſit. Sunt etiam complu res,qui quum inopes ſint,remque ſuam male geſſerint,opulentiores omnes odio habeant,& bene ſibi conſulentes probris inſectentur,optimis quibuſque inuideant,malos autem extollant. Quinetiam præſentibus rebus minus contenti,nouas ſemper exoptant,& quum fortunam ſuam oderit, omnia quoque in deterius mutari cupiant. Hi ſunt Cyclopes illi a quib⁹ Vlyſſem aſtu euaſiſſe inducit Homerus. Quique in nihil agendo vitã beatam ſtatuebant,terramque optabant,in qua fruges omni tempore ſine foſſione,aut aratro paſſim naſcerentur,leges,ac iura ignorabant, nemini que parebãt,niſi luxui,ac voluptati,reliqua fortune caſibus permittebãt, Horum principem Polyphemum nomine Mareotico vino in antro ſopitũ excęcauit Vlyſſes, & ſe, ac ſocios a mortis periculo liberauit. Hæ ſunt Syrenes illę Acheloi,& Calliopes Muſę filie,quarum carmine, atque concentu decepti nautę mergebantur,a quibus cęratis,picatiſve auribus euaſit Vlyſſes,Maledici ſcilicet aſſẽtatores,adulatores,delatoreſque omnes quorum blanditias,illecebras nugas,ac fallacias princeps ſumma prudentia,cautaque ingenij ſolertia,vt caueat opus eſt,ſi tute atque quiete imperare vult,& innocẽtem neminem ledere,ſed iam me tempus admonet,ne in exordiendo longior ſim,verum ad propoſitam rationem redeã. Et in ſequenti volumine ea referam,quæ regi cauenda eſſe arbitrabor.

Cyclopes.

Polyphemus.

¶VIRTVTEM AC VERITATEM SEQVATVR REX,NON MENTIATVR,NEC MENDACIVM DICAT,NEQVE MENTIRI ALIOS PERMITTAT,

TITVLVS PRIMVS.

IVDICIVM OMNIVM MORTALIum eſt (vt ait Oratorum maximus) Fortunam quidem a deo petendam eſſe, a ſe autem ipſo ſapientiam ſumendam. rex igitur cui ſceptra hominum, venerandaque iura Iuppiter indulſit (vt ait Homerus) i primis cogitare debet, ſe maximã inter mortales omnium fortunam nactum eſſe. Proinde ea omnia præſtare debet, quæ ſui muneris ſunt, omnique ſtudio niti, vt virtutem plurimamque ſapientiã aſſequatur, vt dignitate a deo accepta ſanctiſſime, iuſtiſſimeque fungatur. Eſt enim ſapientia diuinarũ humanarumque rerum ſcientia, que cognitionem contemplatur cauſarũ cuiuſcunque rei, ex quo quidem fit, vt diuina imitetur. humana autẽ omnia virtute inferiora protinus eſſe ducat. Sapientiæ quidem obiectum eſt veritas per quam immutata ea omnia dicuntur, quę ſunt, quæve fuerunt, aut futura eſſe exiſtimamus.

Homerus.
Sapiẽtia.
Ex cice. thuſculanarũ. q. li. 4.

¶ PRAECLARE Socrates vir ſapientiſſimus veritatem, & virtutẽ idem eſſe dicebat Sicut enĩ illa nec creſcit nec minuitur, Sic virtus ſemper eadem inuenitur. Et quia numeros ſuos habet plena omni tempore, ac perfecta exiſtit.

Virtus. veritas.

¶ VERITATI omnia conſonant, vt in fidibus, & cantu ferri ſentim⁹ in quibus ſi quid diſſonat, harmonia omnis præuertitur. Sic veritas ipſa paruo nonnunquam indicio oſtenditur. Nec diutius poteſt ſub vanitatis inuolucro latere. Falſa enim veris concinnata ſemper ſeipſa indicant.

MANIFESTAE quidem turpitudinis eſt mentiri, ſicut etiam temerarię leuitatis mendacium dicere, ſed alterum perfidiæ, atque iniquitatis crimen oſtendit, alterum vero ignauæ credulitatis.

✠ Mẽtiri. Mẽdaciũ dicere.

¶ NON parua Cretenſibus nota inuſta eſt, quum Epimenidis poetę teſtimonio mendaces dicti ſunt, mentiebantur ſiquidem, vt alios fallerent ſuæ vtilitatis cauſa. Irus autem Ithacenſis apud Homerum mendacium ęrumque dicit prę nimia quadam loquacitate, vanove aſſenſu.

Cretẽſes mendaces.
Home. Odiſſeę. 18. lib.

¶ MENDACES quidem, ac vani homines animi leuitatem oſtendũt Fidem veritati abrogant, & perpetuis probris ſemper inhęrent, bonus autem vir præ animi virtute nunquam mentitur, cauebitque ne aliorum vanitates pro veris referat. Iuſticię quidem munus eſt, neminem fallere. Prudentiæ autem ne fallaris cauere.

Irus ithacẽſis.
Iuſtitię mun⁹.

¶ POMPONIVS Atticus magnam veritatis laudem habuit, Adeo, vt eius comitas non ſine ſeueritate eſſet, neque grauitas ſine facilitate, qua quidem ex re omnes eum amabant, & verebantur ſimul. Veritatis etiã laudem quam maximam tulit Cornelius nepos, ex qua quidem tantum auctoritatis aſſecutus eſt, vt nemini ſuſpectus eſſet. Proinde Ciceronis, & Saluſtij ea integritate, atque ſinceritate amicitia vſus eſt, vt quamquam illi mutuis ſimultatibus, & odijs inter ſe decernerent, ipſe tamen neutri ſuſpectus erat, & cum vtroque ſine alterius iniuria libere verſaretur.

Põpo. atticus.
Corne. nepos.

ISOCRATES

Iſocrates ad ní coclē regē.

ISOCRATES regem ſuum monet, vt veritatem ante omnía colat, idque manifeſte ſemper & indiſſimulate agat, Adeo, vt cuncti cognoſcāt iniurato potius regi, quam priuatis omnibus iuratis fidem adhibēdam eſſe.

IGNAVI quidem hominis eſt mentiri, & eius, quí vel alios decipere vult, vel qui opinionem potius ſequitur quam veritatem Hunc enim timor compellit quę vera ſunt occultare, & ſimulando, vel diſſimulando tegere, vel futilis aliqua ſpecies in mendacium inducit. Magnanimus quidem verax eſt, & palam amat, palamque odit.

Herodotus in Clio.

TVRPISSIMVM fuit apud perſas mentiri, vt Herodotus ſcribit, Et id ſerui potius, quā liberi hominis eſſe videř. Mētiūtur ſepenumero ſerui ne verberib' cedātur. Sic etiā pueri & muliercule. vir autē vera ſēper loqui debet. Et nō modo lingua, ſed ne vultu, oculis, nutuve mentiri Eſt enim vultus (vt Cicero in Piſonem ait) quaſi tacitus quidam mentis ſermo.

Veritas tpis & memorię filia
Medaces qd lucrātur ex mēdacio.

TEMPORIS, & memorię filiam veritatem eſſe ſcite admodū poetę fabulantur, vt intelligamus mendacium nō diutius celari poſſe, Et hoc ex mendacio mendaces lucrari ait Ariſtoteles, vt ipſis deinde verum dicentibus non credatur. MENdacē memorē eſſe oportere tritū eſt vetuſtate prouerbium. Quo quidem oſtenditur veritati omnia congruere. quā etiam ex varietate ſermonis ſępe reſerant mendaces ipſi, obliti tandē cōmentitiorum verborum, vanorumque figmentorum. Fuerunt tamen ex

Ex quītilí. c. 2. lib. 4.
Mētiri an liceat, diſce exquiti. li. 12. c. 1. ad finē.
Sertorius.
Chilo ꝓ amíci ſalute mētitus eſt.
Atraphaxis herba qualis diſce ex theophraſto. c. 5. li. 1 & c. 1. li. 7. i hiſtoria plātarū.

philoſophis quidam, qui putauerunt licere imperatoribus, ac ducibus in magnis periculis mentiri non in perniciem alicuius, ſed pro multorum ſalute. Huic opinioni exemplum eſſe poteſt Sertorius, qui temporibus difficillimis mentiebatur ad milites, vbi mendacium vſui eſſet. Proinde literas cōmentitias pro veris legebat, ſomnia ſimulabat, & falſas religiones cōminiſcebatur, vt militibus metum alicuius iminētis periculi demeret, illi qui hanc ſententiam tuentur, Chilonis illius, qui vnus e ſeptem Grecię ſapientibus fuit, auctoritare nituntur, qui pro amici ſalute ſalſum teſtimonium dixit, ſed ſi verum iudicare volum', inueniemus Chilonem in fine vitæ ſuæ dubitaſſe, an ex eo mendatio reprehendi, culparive poſſet. Nos igitur vt calumniam ſugiamus, rem hanc, in qua nō mediocriter heſitamus, in medio reliquemus, Contentique erimus Gręco prouerbio quo dicitur ψευδατραφαξιος χλωρον ειναι την βουλην id eſt mēdaci atraphaxi plenum concilium.

φιλαυτια

SVNT etiam nonnulli inanis gloriæ adeo cupidi, vt ſibi ipſius mentiantur, ſeque nimium amēt, & ſine riuali quidem (vt dicitur) hi de ſe omnia, quæ dicuntur, quamuis manifeſte falſa ſint, credunt, ficta pro veris accipiunt. Alijs de ſe potius quam ſibijpſis fidem adhibent, & plærumque a ſe diſcedunt. Et dū aliorū iudiciu ſequūtur, ſuum ingenium fraudant. Et in ſumma auaritia ſumptuoſi ſunt, in ſumma autem infamia glorioſi, ſuaque dumtaxat admirantur, aliena vero omnia deſpiciūt. Quicuā cūcta exiſtimant, quæ de ſeipſis prædicant, & cum ſumma oſtentatione

iactant

iactant auditoribus ita perſuaderi, vt vera illa,& nulla ex parte ficta eſſe putent. Neque intelligunt ſe ludibrio, contẽptuique haberi. ac ſimili modo ſe irrideri, quo quidem apud Comicos Poetas miles glorioſus irridetur,

¶HORVM gratia quidam Græcorum putant Ixionis fabulam fictã *Ixion.* eſſe a poetis, qui aiunt illum pro Iunone Iouis coniuge, quam perdite adamabat, Nubi ſe commiſcuiſſe,& ex ea Centauros genuiſſe, Inanis enim *Cẽtauri nubigenæ.* gloriæ cupidi vanam virtutis imaginem amplectuntur, nihil tamen rectum, aut virtuti conſonum agunt, ſed ex arbitrio multitudinis pendent, *Cõpatio poetica.* principeſque videri cupiunt, vanæque quaſi nubi incumbunt, quæ deinde eis monſtra parit. Hos peroſus Iuppiter fulminat,& in barathrum pręcipitatos perpetuæ rotæ affigi iubet. Inſtar Ixionis, de quo p̃clare Ouid. Voluitur Ixion,& ſe ſequiturque, fugitque. Rotę naturam elegãter exprimit, *Oui. metha. 8.* quæ quo magis ſeipſam ſequitur, tanto magis ſeipſam fugit. Sic etiã *Rotę natura* mendax, quo magis veritati inniti videri vult, tanto magis ab ea abhorret & mendacium referat, ſuamque vanitatem oſtendit, virum veræ gloriæ ſtudioſum, iuſtum, ac ſimplicem eſſe oportere ait Aeſchilus Poeta,& qui bonus eſſe, quam videri malit. Ventoſi igitur illi contemnendi ſunt, & *Aeſchilus,* regia aula exagitandi,& nullo munere, nullaque dignitate honeſtãdi, blãditijs enim,& puerili quadam indulgentia pelliciuntur, Mendacia de ſeipſis audire gaudent,& veritatem omnino formidant. Idcirco adulatoribus aſſentatoribuſque ſemper adherent, illis auſcultant, illiſque fauẽt. Quorũ conſuetudo pernitioſiſſima eſt,& precipue regibus principibuſque, quorum opes ſępius aſſentatores, adulatoreſque euertunt, quam hoſtes, vt ſapienter ait Q. Curtius, de quibus quidem pauca in præſentia referre non *Q. Curtius.* alienum eſſe cenſeo,

¶ADVLATORES ATQVE ASSENTATORES REGIBVS EXAGITANDOS ESSE,

TITVLVS SECVNDVS

Adulatores.
Aſſentatores.

ADVLATIO ASSENTATIOQVE vitia ſunt animi anguſti, viri mendacis, ignaui ſeruilis, futilis humilis abiecti. Manãt enim a timore, nullamque beneuolentiam in ſe habẽt, vt Democritus teſtatur. Blandiuntur ſiquidem adulatores, atque aſſentatores. quorũ vita ignaua eſt, & vanitatis mendacijque plena. Hi placẽdi ſtudio omnia laudant, etiam quæ minus penitiore animo probant. Nihil refellere audent, Nunquam cuiquam aduerſantur, nemini moleſti ſunt. Mẽdacia veris concinnant, Simulando quoque, ac diſſimulando ſemper occultant, quos quidem Ageſilaus optimus ille Lacedemoniorum rex non ſecus aſpernandos, inſectandoſque eſſe dicebat, quam propriæ vitæ inſidiatores.

Ageſilaus.

Greci adulatores

¶ MAXIMI adulandi artifices habiti ſunt Græci, qui non modo blando ſermone, blandoque obſequio adulantur, & turpes quaſque voluptates laudant, verum manus etiam in ora intendunt, vt fictum ſermonem fictoque geſtu adiuuẽt. In Grecos Satyrica licentia inuehitur. Iuuenalis, & adulatores, aſſentaroreſque omnes faceto carminis morſu ad viuum vſque lacerat. Hos etiam M. Cato ille, qui ad vticam ſibi violentas manus intulit ſummo ſemper odio proſequutus eſt, vt reterrimos rei publice hoſtes, & bonorum omnium inſectarores. Turpiſſimum enim eſſe arbitrabatur blanditijs, adulationibuſque imperitam multitudinem decipere. Et nobiliſſima, ac ſumma virture ornata ingenia, quæ non ad gratiam, ac voluptatem ſua cõſilia referũt, ſed ad virtutem, & veritatem debitis honoribus fraudare. Cernimus enim ſępenumero multitudinem in illos ſuffragia conuertere, quos blãditijs, & aſſentationibus molliores eſſe ſentit, at grauiores, ſœuioreſque omnes ſpernere. Et hoc precipue efficit in tranquillo temporum curſu, verum vbi ſœuior tempeſtas aliqua inhorruit, tunc blãditias reſpuit, & iuſtitiam, ſœueritatemque complectitur. Tum quidem reflãtibus ventis optimo gubernatore opus eſſe cognoſcit, quem tranquillo, quietoque equore aſpernabatur. Ad Fabium, quem prælato ei Varrone viro vltimæ ſortis comitia ſpreuerant, res romana redijt, profligato miſerabiliter exercitu apud Cannas, peremptoque paulo altero conſule, Ex qua quidem pugna euaſiſſe non partæ laudis fuit. Quando fugienti cum paucis Varroni, qui cauſator malorum fuerat, a ſenatu obuiam itum eſt, gratiæque ei peringentes actę ſunt, quod poſt tãtã cladẽ de reipublicę ſalute non deſperaſſet. Tum Fabius habenas rerũ ſuſcipit, quẽ paulo ante detractorem belli per contemptum criminati fuerant. Is tamẽ exhauſta omni ex parte rem publicam in integrum teſtituit, de quo præclare Silius cecinit.

Fabi⁹ maxim⁹
Varro conſul romanus.
Pau. varronis collega.
Fabius.

Silius.

At ni ſacra ſeni vis impreſſumque fuiſſet
Siſtere cunctando fortunam aduerſa fouentem.
Vltima dardanij tranſijſſet nominis ętas.

cum aliꝭs verſibus ad eandem ſententiam.

Iſocrates.

¶ISOCRATES vir ſapiētia & eloquentia peritiſſimus affirmat nullā pricipib⁹ peſtē adulatore pernitioſiorē eſſe, regēque ſuū monet, vt omnes illos euitet, ac caueat, qui quęcūque fecerit, aut dixerit, laudāt, illis autē auſcultet, atque obtēperet, qui eū monere audēt, & errata placide, ac ſine contumelia caſtigare. Hi enim amici ſunt, vereque diligunt, illi autē aſſentatores, atque adulatores, qui mendaciꝭ premium expectant.

Demetrius. Ex plutar. in apophtheg. Cōſiliū robore p̄ſtāti⁹. Neſtor.

¶OPTIMI quidē pricipis eſt viris fide, prudētia, doctrinaque pręſtantib⁹, liberiorē quandā loquēdi poteſtatē facere, vt in rebus arduis libere, ac ſine timore cōſiliū rectū afferāt. Spiēter quidē Demetri⁹ Phalere⁹ Ptolem eū regē monuit, vt libros illos legeret, in quib⁹ p̄cepta regib⁹, ac ducibus traduntur, quādoquidē doctiſſimi illi viri ea ſcriberēt, quę nemo vnquā regib⁹, ducibuſve dicere auderet. Iſocratis ſentētiā illā ſtatuiſſe videtur Homerus, quū Agamēnonē dicentē inducit malle ſe decē Neſtores qui ei cōſilio, ac prudētia adeſſent, quā totidē Aiaces, atque Achilles, qui robore, & armis certarēt. Cū illis ſiquidē ſe celerius, faciliuſque Troiam capturum dictitabat.

Antigonus ad zenonem. Populū iſtituit q̨ regē docet

¶ANTIgon⁹ rex Zenoni ſtoico literas dedit ad hāc ſentētiā. Ego fortunę, ac gloriæ magnitudine vitā tuā me anteire exiſtimo, diſciplinæ vero ſapiētia, & perfecta quadā fœlicitate lōge præſtātior es. Proide vt ad me venias diſcipulū habeas. Nā qui regē edocet, vniuerſum etiā populū cui ille pręeſt inſtituit. Antigonus quidē cū iam tedio haberet ignauā vanitatem adulatorū, aſſentatorūque, quibus regię comes ſemper abūdant, verū aliquando audire cupiebat. Idcirco ſtoicū accerſire nitebatur, quem in conſilio haberet, & libere loquentem audiret.

Lyſimachus. Philippides. Poetę comici. Eupolis. Lucilius.

¶LYSIMACHVS quoque rex nullam aliam ob cauſam magis Philippidem Athenienſem Comicū poetā ſumma beneuolētia complex⁹ eſt, niſi quod ab adulatione, & aſſentatione vir ille plurimum abierat & vitę, probitate, ac modeſtia, pręſtabat. ſic ſine fallacia, malaque malitia omnia ex libera animi ſententia loquebatur, priſcis illis ſeculis Comici poetæ multa cū libertate vitia inſectabantur, quorū principes fuerūt Eupolis Cratin⁹, & Ariſtophanes. hos deide imitat⁹ Lucilius mutatis numeris in heroicū carmē latinę Satyrę pricipiū dedit. Q đ Horati⁹ noſter teſtat̃.

Laus virtutis

¶SED ad adulatores redeo, quos om̄ino exigēdos, exagitādoſque a pricipibus eſſe duco, & perpetuo ab eorū aſpectu arcendos. Corrūpunt enim optimos mores, nam ſemper mentiuntur, & vitia pro virtutibus efferunt, virorūque laudē, quę fomes, ac premiū virtutis eſſe videtur, om̄i ex parte labefactāt. Pulcherrimam, iuſtiſſimāque fortitudinis mercedē auferūt, Quā quis verā eſſe credat? aut ſtudioſe affectabit? quū cernat iprobos laudari, & virtute præditos viros debitis laudis p̄miꝭs fraudari, & veritatem quoque mendaciꝭ obſcurari? hoc vero mihi magis admirandum eſſe videtur, quod illi ipſi maxime adulatores diligunt, quibus illi manifeſtius mentiuntur, Age, quis ſeipſum adeo ignorat, vel ſuiꝭpſius adeo oblitus eſt, vt quum ignauiſſim⁹ ſit, illos ęquo animo audiat, qui eum fortiſſi-

runt. Et his artibus vſi, remedium in Demetrium regem inuenerunt.
Nã quũ in alios omnes, quibus ĩperabat ſœuiſſim⁹, crudeliſſimuſque eſ=
ſet, in eos dũtaxat ſemper placidus, ac clementiſſimus extitit. Illorũ nã= Demetri⁹ rex
que adulationib⁹ pellectus humaniſſime in eos ſedulo ſe geſſit. Nouerãt ab atheníenſi=
eñ Athenĩẽſes regis animum languentem, ac mollẽ, & blãditijs profluẽ busadulationẽ
tem, atque oñi ex parte obnoxium, proĩde eũ facile effœminauerũt, iter pellectus.
multa adulationis exẽpla, hoc etiã temeritatis addiderũt. Promulgaue=
rũt ſiquidẽ decretũ his verbis, ſcriptum quodcunque rex Demetrius iu=
bet id apud deos ſanctũ, & apud homines iuſtum eſto. Hãc adulationem
quamuis irriſio manifeſta eſt, ille non aſpernabatur, de ſe enim omnia cre
debat, & ſe parem ſuperis omnino eſſe arbitrabatur.

¶ANNIBAL afflictis Carthaginẽſiũ rebus ſe ad Anthiochũ Syriẹ Annibal cõſu
regẽ eo tẽpore potentiſſimũ, & romano populo admodũ infenſum cõtu= lit anthiocho,
lit, eique ſuaſit, vt bellũ romanis inferret, exercitũque in Italiã traſmitte vt bellũ gerat
ret, Et italici generis milites cõduceret, quibus ſolis victrix illa regio alia in romanos.
rũ gentiũ ſuperari poſſit. Nam ſi quis romanos (inquit) in italia laceſſiue
rit eos opibus viribus, armiſque ſuis vinci poſſe confidat. Extra Italiam
autem romanos a cladibus animũ ſumere affirmabat, adeo, vt cũ victo & Itali quales in
iacente hoſte bello periclitãdũ ſit. Annes eñ neutiquã deſiccari poſſe ni armis.
ſi ab ipſis fontib⁹ obſtruanť. Hẹc & his ſimilia argumẽta in mediũ affe=
rebat Annibal, cui longa experiẽtia romanorũ virtus nota erat. Et iã regi
cõſilia eiuſmodi ĩhẹrebãt, tãtoque ardore belli incẽdebať, vt nõ tã de pu
gna, quam de prẹmijs victoriẹ cogitaret. Sed inuidia, quẹ in magnis domi
bus ſemper alitur, iã in Annibalem fremebat, Nec deerat Anthioco bel=
lum paranti adulatorum blanda aſſentatio, a quibus quum audiret, quæ
vellet, ſe facile mulceri ſinebat, & falli quoque æquo animo patiebatur.
Atqui dũ illis faciles aures prẹbet, relicta veteris fortiſſimique ĩperatoris Antiochus a
ſentẽtia vinciť, & amiſſa maxĩa exercit⁹ parte cogitur a romanis pacẽ acci romanis viciť.
pere, multatuſque magna regni parte duras cõditiones pacis pertulit. Tũc
min⁹ ſuccedẽte euẽtu, Antioch⁹ adulatorũ vana promiſſa accuſare cepit
& Annibalẽ nõ modo vt prudentẽ virũ, fortiſſimũque ĩperatorem, verũ
vt vatem diuinatoremque omniũ, quẹ euenerãt admirari. Nouerat enim
illos ĩuidia percitos, nõ tã Annibalis cõſiliũ ĩprobaſſe, quã id egiſſe, ne ei
victoriẹ gloriã tribuerent, ſed Antiochus deĩde facete dicere ſolebat, be=
nigne ſecũ a populo romano actum eſſe, quod modicis, anguſtiſque re=
gni terminis ĩtra Tauri mõtis fauces clauderetur, grauique ſe cura eſſe li=
beratũ. MAxĩa eñ ĩperia, magnẹque opes ſummis moleſtijs obruuntur.

¶PAVcis admodũ romanorum grata fuit adulatio, quãdo quidem viri Scipio maior
graues maxĩa ex parte erãt, & ſeueritatis, quã vanitatis ſtudioſiores. Ma= ab hiſpanis.
ior aphrican⁹ ĩclitũ nomẽ, magnãque dignitatẽ apud hiſpanos aſſecutus rex appellatus.
eſt. adeo, vt beneficijs affecti, eũ magno populorũ concurſu regẽ appella Imꝑatoris no=
rẽt, verũ vir animi peregregij eiuſmodi adulationis blãditias contẽpſit, men maius re=
dixitq; maxĩm nomẽ ſibi ĩpatoris eſſe, quo ſe milites ſui appellarẽt regiũ gio.
nomẽ, qđ apđ alias gentes ſũmũ eẽt, romanis ĩtolerabile videri ſed ſi eũ

putarent regium animum habere. id tacite iudicaret, & a vana vocis, vſurpatione abſtineret. Qua quidem ſententia præclaram animi ſui ingenuitatem declarauit, & romanos ab adulatione vana, atque inana alienos omnino eſſe docuit.

Luci' Vitell'. ¶VNVM tamen Romanum Ciuem legimus, huius leuitatis ſtudioſum artificē fuiſſe, Luciū Vitellū vitellij illius patrē, qui poſtea iperator fuit, Is admirandi fuit in adulando ingenij, Et primus omnium Iuliū Cęſarem adorauit, vt deum, quum ex Syria nuper redijſſet. Et barbaro ritu non aliter imperatorem adire auſus eſt. Primo enim velato capite, ſe circumuoluit, deinde procubuit. Quæ quidem adoratio indigna viro romano, & optimis quibuſque ciuibus moleſta extitit. Et ipſi quoque Ceſari minus grata, vt qui clare intelligeret eiuſmodi ſalutationem temerariam eſſe, & inuidiæ ſibi plus quam gratię parere, poſſe. Erat enim Cęſar ipſe propter animi excellētiam ab omni adulatione, atque aſſentatione alien' Quod quidem multis exemplis oſtenditur, Et imprimis quum ex Alba romam rediret, complures obuij eum ſublatis vocibus, regem ſalutabant, Tum idignatus exclamauit, dixitque, NON ſe regem, ſed Cęſarē vocari. Et quum honores quoſdam humanis maiores ex ſenatuſconſulto ei de ferrēt, id iiquo animo tulit, dixitque. REFERte reliquis ſenatotibus, minuendos potius eſſe honores, qui mortalibus exhibentur, quam augendos Atqui quum aliquando lupercalia ſpectaret Conſul Antonius, lauream coronam Cęſari imponere voluit, ille confeſtim eam abdicauit, ſed quum rurſus afferret, iuſſit i capitolium eam deferri, vt oſtenderet Iouem regē, non autem ſe coronandum eſſe.

Iliū Cęſarem vitell' primus adorauit.

Cęſar.

Cęſaris modeſtia.

¶TIBERIVS etiam imperator adulationes ſummopere aduerſatus eſt. Et quum a quodam dominus appellaretur, palam denūciauit, ne ſe amplius dominum contumelię cauſa nominaret. Alium quoque dicentem ſacras eius occupationes laborioſas dicere coegit, ſed ne lōgior hac in re eſſe videar, iam concludeundum eſſe cenſeo. dicendumque optimum quēque principem eiuſmodi genus hominum aſpernari oportere, Et vanos omnes leues, ſimulatores, diſſimulatoreſque contemnere, veritatemque cunctis in rebus ſequi, quæ quidem facile dignoſcitur. Nam ſicut veritati omnia conſonant, ſimiliaque inter ſe eſſe videntur. ſic mendacio multa diſſonant, diſſimiliaque inter ſe eſſe apparent, adeo, vt facile veritatis lucem oſtendant. Nō igitur perperam dixit ille, qui ait, Veritatem eſſe ſermonem recte inter ſe congruentem.

Tiberi' cęſar dn̄s appellari noluit.

Veritas.

¶ REGES EA SEQVI DEDENT, QVAE MAIESTATEM AVGENT. DE DELATORIBVS, CALVMNIATORIBVS, ASSENTATORIBVS, ET MALEDICIS TITVLVS TERTIVS

QVICVNQVE REGNO PRAEEST Ante omnia cogitare debet, quibꝰ rebꝰ quibuſque ſtudijs regnũ cõſeruetur, his meditatis, planeque agnitis, declinare omnia ea debet, que nocitura ſunt, queve maieſtatẽ minuũt, ſequi autẽ omnia, quę prodeſſe poſſunt, maieſtatẽ augent. Qui enim agit, quæ fugienda ſunt, aut negligit quæ ſunt agẽda, pariter de regis dignitate decedit. Pari quidẽ culpa maieſtatẽ diminuebat Sardanapalus, qui in grege Scortorum latitans, per deſidiã, ac turpitudinẽ ſe regẽ eſſe obliuiſcebatur, Et Dionyſius Syracuſanus, qui per iiuriã, ac violentiã plęraque agẽs, omnia ſibi licere arbitrabatur. Seruatur iprimis regnũ, ſi in eo nihil agitur quod iniuſtũ, iniquũ, indecenſque ſit. Non minus quam ſi id, quod iuſtũ, rectum, decenſque ſit, ſer, uetur. Idcirco primo videndũ eſt, quid cauere, deinde quid agere debeat optimꝰ princens, cui a ſummo deo permiſſum eſt, vt populus regat, hominibuſque imperet, qua fortuna nulla maior, nullaque difficilior eſſe poteſt. Sequar igitur, quo ordine inchoaui, quę fugiẽda ſint. deinde dicam, quæ ſint agenda.

Sardanapalus.
Diony. ſyracuſanus.

¶ DELATOIBVS imprimis non temere auſcultandum eſſe cenſeo, fallunt enim ſæpenumero. Et ea per calumniam deferunt, quæ nulla ex parte ſunt vera, & principes ad iniuſtitiam, ſœuitiamque compellũt. Veritatem ſiquidem mendacijs velant, & pro veris falſa oſtendunt, adeo vt iuſtitia concinnatis vanitatibus, periculo bonis plærumque ſit Et ex inanitate verborum iudicium nonnunquam inſtituitur, ex quo clades ad multorum innocẽtum periculum perniciemque exoritur, quod quidem verius latrocinium, quam iudicium dici poteſt.

Delatores.

¶ PERICVloſi maxime ſunt delatores, quum in iudicem incidũt mitiorem, atque infirmiorem ad reſiſtendum. Facile enim blanditijs calũnijſque in alienam ſententiam traducuntur om̃es, qui leues ſunt, & animo anguſtiore, vt quiſque etiam imbecilior eſt, ita facilius credit, & a propria ſententia, ac mente deducitur. Quemadmodum ęgrotum corpus leuibus etiam offenſis quaſſari ſolet, ſic etiam mollis, ac tenor animus facile huc, atque illuc ĩpellitur. Itaque fœmine, quã mares, iuuenes, quã ſenes, ęgroti, quã ſani faciliꝰ credũt. Atqui inanis ĩpa credulitas pro crimine plęrumque haberi ſolet, ſed haud ſcio vera ne ſit ſententia illa Plãci, quã per epiſtolã Ciceroni nitit̃ ꝑſuadere, quũ ait, Credulitas quidẽ error eſt, magis q̃ culpa, Sepe eñ hoĩes temere credẽdo in grauẽ incidunt culpam. Difficile tamen factu eſt, hominem inuenire, qui grauitatem, ſeueritatemque

Simile
Plancus.
Credulitas.

vitæ cum facilitate, ac comitate ſeruare poſſit. OMNES enim philoſophi fatentur in elatione animi modeſtiam, in manſuetudine vero grauitatem naturaliter vix eſſe poſſe, ſed ſi quis vtrumque aſſequeretur, hunc dicemus diuinam illam harmoniam adeptum eſſe, qua deum mundi molem gubernare putamus. Cuius vis ac potentia arte, ac ratione mulcetur.

Sophoclis ſententia.

¶ MOLLIORES igitur illi qui facile ex ſententia decidunt. In illud Sophocleum incurrunt, quo quidem dicitur, Subita perſuaſio præuia eſt ad ſcelus. At quum deinde ex leui illa perſuaſione delinquimus, tunc facti nos pœnitet, res tamen ipſa in integrum non redit, Integrum enim id dicimus, ex quo nihil deletum, mutatumque a priſtina forma eſt, ſed ita permanet, vt ante fuerat. Agathonis quidem ſententiam Ariſtoteles probat, qui negat diuinæ etiam potentiæ eſſe, infecta omnino reddere, quę ſemel facta ſunt.

Facta infecta fieri nō poſſūt

Cice·offi.li.1.

M. Cato. Vticenſis.

¶ POENITENTIA quoque illa in viro excellenti turpis omnino habenda eſt, Nam(vt pręclare ait Cicero) nihil turpius in ſapiente eſt, q̄ dicere nō putaram. Vt vero temperamētū grauitatis, & māſuetudinis aliquando Romani facerent, collegam M. Catoni iuniori viro ſeueriſſimo, ei, qui deinde Vticenſis dictus eſt, Marcellum dederunt, qui ſuapte natura vir adeo pronus ad gratiam erat, vt nihil cuiquā negare ſciret, & ſic duriorem illam Catonis mentem, cum nimia illa Marcelli facilitate temperarunt. Catonem tamen Seniorem illum qui nonagenarius Seruiliū Galbam ad populi iudicium vocauit, mira fuiſſe temperantia ſcribunt, vt eſſet grauis cum facilitate quadam, terribilis cum iucunditate, & auſterus cum lepore, ac ſale, raro quidem eſt eiuſmodi homīes inuenire, Suntqui hunc Catonem perſimilem Homerico Neſtori faciant, ſed ſeueritatem iucunditate condire, & grauitatem comitati coniungere magnum, ac perdifficile videri ſolet.

Neſtor.

DELATORES AB REGIIS AVRIBVS NON PRORSVS EXIGENDOS

TITVLVS QVARTVS.

Nero.

NERO IMPERATOR DIRA CRVdelitate execrabilis, tantum delatoribus detulit, vt falſa etiam quæ deferebantur, pro liquidis ac cōpertis acciperet, & quā primū grauiſſime, ſœuiſſimeque vlciſceretur. Et ex minimis cauſis malorū cumulū exaggerabat, & facta etiam dubia vi tormētorū vera videri adigebat. Carnifex vincula & cruentę queſtiones ſine diſcrimine vllo ętatis, vel dignitatis ſemper pręſto aderant, & calūniatorū funeſtas voces expectabāt, quibus pricipis aures inten

res intentæ erant,nec excuſantibus,aut defendentibus vnquam patebant.

¶NON tamen hæc eo conſilio dixi,vt affirmē delatores omnino a regio aſpectu arcendos eſſe,nec illis verum dicentibus non credendum,ſed caute cum illis agendum eſſe duco,Incidunt enim plærunque tempora, in quibus ea deferantur,quæ non modo vtilia,verum etiam ſalutaria principibus futura ſint.Et certe ſi Iulius Cæſar delutarios libellos eueſtigio lectitaſſet,nec præ animi magnitudine contempſiſſet,non opportunitatem ſui interimendi proditoribus præbuiſſet,qui ſub ficta ſpecie vendicandę libertatis impijs armis nō modo vrbem ipſam,& Italiam omnem perfundarunt,verum vniuerſum terrarum orbem miſcuerunt,egerūtque quod in ſenatu prudenter,ac vere dixit Piſo,Qui gloriantur ſe vnum intereміſſe Tyrannum,complures pro vno nobis prætulerunt.Quod paulo poſt ex triumuiratu Anthonij,Octauij,& lepidi manifeſte patuit,quorum ſœuitia omnium Tyrannorum immanitatem ſuperauit. Cæſar. Piſo.

¶VERA eſt prorſus domiciani Cæſaris ſententia illa,quū dicebat miſeram eſſe principum conditionem,quibus de coniuratione comperta nō crederetur,niſi occiſis.Nec.C.Cæſaris cognomento Caligula mentem omni ex parte probo,qui dicebat ſe ideo delatoribus aures non adhibere, quod nihil vnquam admiſiſſet,cur cuiquam inuiſus eſſe poſſet. Domitiani cæſaris ſententia. Caligula.

¶ATQVI veriorem Solonis vocem eſſe duco, qui dicere ſolebat, in maximis rebus adminiſtrandis,difficillimū factu omnino eſſe omnibus placere poſſe.PROINDE illum laudo,qui cum alijs imperet,meminit ſe principem eſſe,& inuidiæ,calumijſque multorum obnoxiū,in quē ciues omnes ora obuertunt ſua,nec tam benefacta laudant, quam minus belle acta vituperant,linguaſque in principes ſic vibrant,vt trilingues ſerpentes eſſe videantur,& in eum ſolum omnia inuidiæ ſpicula dirigunt, vt ſagittarij omnes in præfinitum ſignum intendunt.Vitellij autem Cęſaris ignauiam irridendam puto,cuius animum tanta torpedo irrepſerat, vt ſi principem eum eſſe cæteri non meminiſſent,ipſe plane oblitus fuiſſet. Solonis ſententia. Difficillimū eſt omnib⁹ placere. Vitellij Cæſaris ignauia.

¶SVNT etiam,qui minus prudenter illud a Iulio Cæſare dictum, factumque putent.Nam obſecrantibus amicis compluribus, vt ſatellitum præſidio corpus ſuum tueretur,&vltro ad eam rem operam ſuam pollicētibus id omnino abdicauit.SATIVS multo eſſe affirmās ſemel mori, quam aſſiduo timore,ſemperque animi anxietate torreri.Sed caueat ſibi diligenter quicunque imperat,etiam ſi probitate,atque omni virtute polleret,NEMO enim tam ſanctus,atque innocens eſſe poteſt,vt ſingulis quibuſque placeat,& ab omnibus optimus iudicetur.Impotentiā potius animi,quam ſapientiam Tragica illa vox oſtēdere videtur,in qua dicitur MELIVS eſt ſemel ruere quam ſemper pendere. Iulij Cæſaris dictum. Seneca.

¶DIONYſij Syracuſani nimis patulas delatoribus aures improbādas omnino eſſe arbitror. Non enī ſinebant illum neque per diem quieto vnquam eſſe animo,neque per noctem ſomnum capere. Domeſticorum neceſſariorū nemini ſe credebat,ſatellitibus,barbaris,ac ſeruis ſtipatus ſem Dionyſius Syracuſanus.

per incedebat, Contionabatur ex alta turri, Collũ, ac guttur ne tonſori cõ-mitteret barbam, & capillum candentibus iuglandium, putaminibus ad-urebat, Qua cuſtodia nihil miſerius dici, aut excogitari poteſt.

Ex Cicerõe in 2. officio.

❡EED vt nimiam fiduciam neutiquam probandam cenſeo, ſic nimiã timiditatem abhorrendam,

Peripatetici.

❡PERI pateticorum ſanctam mediocritatem ſectabimur. Nec faciles nimium delatoribus erimus, nec difficiles nimium. vt enim nimia facilitas illos ad calumniam inuitat, ſic nimia difficultas a veritate abſterret, Monendique imprimis erunt, vt vera loquantur, Et increpandi admodũ ſi ambigua aut ficta comminiſcantur. Princeps enim qui delatores va-nos non coercet, vltro eos ad nequitias impellit, vt Domicianus Cæſar di-cere ſolebat. Qui etiam fiſcales calumnias magna calumniantium pœna animaduertit.

Domicianus Cæſar.

❡CALVMNIATORVM DELATORVMQVE RATIONES DILIGENTER RIMETVR PRINCEPS. TALIONIS POE-NA CALVMNIATORI-BVS STA-TVTA.

❡TITVLVS QVINTVS.

Iſocrates.

ISOCRATES DELATORES, CA-lumniatoreſque cõprimẽdos eſſe cenſuit. Et falſo accuſantibus talionis pœnã ſtatuit, vt eam in ſeipſos vltionem formidarent, quam in alios in-nocentes meditarentur.

Antiphilus Apellis calumniator.

❡ANTIphilus pictor inuidia concitus Apellem per calumniam Ptolemęo Aegypti regi detulit, quod apud Tyrum cum theodecte in eum coniuraſſet. Qua ex re præclarus ille artifex in carcerem coniectus eſt, ſed rei veritate agnita, innocens inuentus e carcere educitur. Atqui periculi memor Apelles, tabulam cum eiuſmodi calumniæ argumento pinxit, vt Lucianus refert, Vir quidam in ſolio ſedebat, maximis auriculis arrectis, quales Midam re-gem habuiſſe dicunt, huic aderant mulieres duæ, quarum altera igno-rantiæ, altera ſuſpicionis faciem præ ſe ferebat, Et ipſe venienti contra ſe fœminæ, quæ calumnia dicebatur, dexteram extendebat. Huius pulchritudo mortaliũ formas longe anteire videbatur, facie, ornatu, colore, admi-randa erat, & ſiniſtra manu accenſam facẽ præferebat, dextera autem pue-rum crinibus præhenſum trahebat, manus in cęlũ tendentem, deũque te-ſtantẽ, Hãc anteibat vir quidã toruis oculis aſpectu luridus, & macilẽtus, vt diu

Lucianus. Apellis tabula i calũniatores. Mida.

vt diu ægrotaſſe videretur, quem liuorem eſſe quiſpiam opinari poſſet, cui comites aderant fœminę duæ, quarum altera fraus, altera proditio, dicebatur. Ab his non longe aberat mulier quædam, mœſta admodum, & pannis obſita, quæ pœnitentia vocabatur, Hæc pudore percita, ruboreque perfuſa, oculos euertebat, & aduenīētem poſt ſe veritatem matronam grauem, ac ſeueram valde verebatur, ac formidabat. Argumentum huius pictæ tabellæ, & Apellis ingenium oſtendit, non modo picturæ fuiſſe idoneum, verum etiam maximis meditationibus. Et calumnię naturam plane exprimit, quæ liuore ducta innocentem criminatur, ac deinde pœnitētia ſceleris ſui mœret, & ab luce veritatis abhorret. Erit igitᷣ optimi principis munus veritatem omnibus in rebus diligenter indagare, & eam inuētam defendere. Eſt enim (vt præclare ait Pindarus, Lyricorum poetarum elegantiſſimus) virtutis maximum principium veritatem diligenter tueri.

Pindarus.

❡VIR quidem prudens, ac ſagax ex male congruentibus delatoris verbis, ſępenumero veritatem elicit, Et immemor mendax ex ſuo ſermone deprehenditur, Hinc fluxit vetus illud prouerbium MENDACEM memorem eſſe oportet. Vera eſt enim ſententia illa innocētis Demetrij in Perſeum fratrem, perperam eum Philippo patri deferentem, qui ait, Cęcus criminandi cupiditate animus, dum omnia ſuſpecta efficere vult aliud ex alio confundit. Hoc quidem ſentiens magnus Alexander pulcherrimum de ſeipſo ſpectaculum præbebat. Cum in capitali iudicio accuſatorem audiebat, alterā ſiquidem aurem oppoſita manu obſtruebat, vt illum ex geſtu moneret alteram indefeſſam, atque integram reſponſuro confeſtim reo præſeruari. Nolim tamen quempiam exiſtimare me duriorem, ac difficiliorem principem laudare, cum plane nouerim durā nimiū aduerſamque ſeueritatem nō minus ciuitatem labefactare, quam blandā ac mollem facilitatē, SAEPE enim fit vt vnius improbi ſupplicio multorum temeritas comprimatur. Sed vt extrema fugienda eſſe duco, ſic (vt pauloante dixi) mediocritatem complectandam fore ſtatuo.

Ex Quintilia. ca.2. li.4.

Demetri⁹ philippi.

Alexander accuſatorē audiens aurē alterā cur obſtruebat

Pœna vnius metus eſt multorum.

PRINCEPS VANIS DELATORVM VOCIBVS NON MOVEATVR, REGIVMQVE ESSE SCIAT, QVVM BENEFECERIT MALE AVDIRE.

TITVLVS SEXTVS.

CIVIBVS PLACERE STVDEAT rex vt ſapienter præcipit Bias Prienenſis,ſed id grauiter,ſeuereque agat,Ne nimia quadam indulgētia,ac facilitate mollis,leuis,atque inconſtās eſſe videatur. Sequatur quoque eiuſdem ſapiētis ſententiam,qui præcipit,vt in deliberando princeps tardior.cunctatiorque ſit.In eo autem quod prudenter elegit,conſtanter deinde perſtet, ac perſeueret. PVERILE quidem eſt,& ſummæ leuitatis indicium in ſententia non perſiſtere,ac facile verbis permoueri,TRITVM eſt enim vetuſtate prouerbium cunctāter conſulendum eſſe,mox autem celeriter agendum.

Claudij cæſaris incōſtantia

Inter cætera Claudij Cæſaris vitæ probra plurimum inconſtantiæ deprębendebatur, Tū quod in cognoſcendo ,ac decernendo mira animi varietate eſſet , tū quod nunc circunſpectus,ac ſagax videbatur,nunc vero inconſultus,ac preceps nonnunquam autem friuolus,& amenti perſimilis, Adeo vt ſui diſſimilior in dies fieri videretur.

Calūniatores principū grauiter puniendi.

Octaui' cæſar ad tiberium.

¶SVNT etiam nonnulli alij calumniatores,qui rem non principi, aut regi deferunt,ſed diſſeminantes mordaces ſuſurros,vt paſſim in vulgum prodeant,principibus etiam ipſis emuli,obtrectatoreſque eſſe videantur. Et clanculum illos probris,ac cōuicijs inceſſnnt,vt eos inuiſos populo reddant.Hi comprimendi,coercendique ſunt,& non leuiter puniendi,ne eorum veneno multorum animos inficiant,qui deinde occaſionem nacti in principes ſœuire audeant,vel ſaltem videndum eſt,vt etiam ſi velint nocere,nequeant,Exemplo Octauij Auguſti,qui ad tiberium ſcripſit hæc verba.NON indignari oportet,eſſe quemquā,qui de me male loquatur, Satis eſt ſi hoc habemus,ne quis nobis malefacere poſſit.Huius ſententiā deinde quum imperaret tiberius imitatus eſt,domeſtica diſciplina pędoctus.Nam aduerſus conuicia,maloſque rumores firmus,ac patiens ſemper fuit.Crebroque in familiari ſermone iactabat,IN libera ciuitate mentem,ac linguam liberam eſſe oportere.

Nero cōuitiorū patiētiſſim'

¶NERO quoque imperator,qui ad ſœuitiam,immanitatemque natus videbatur,nihil ęque patienter tulit,quam conuicia,& maledicta in ſe ipſum. Quinetiam a ſenatu grauioribus pœnis affici prohibuit,quos publicus vindex detulerat.

Veſpaſianus. Demetrius cynicus.

¶VESPASIAnus etiam male in ſe dicta æquo animo pertulit,Et Demetrium Cynicum in itinere obuium,ac neque aſſurgere,neque ſe ſalutaredignantem,oblatrantemque etiam neſcio quid,ſatis habuit Canem appellare.Neque enim memor,aut vltor maledictorū vnquam extitit,

Titus humani generis delitiæ.

¶TITVS quoque eius filius,quem præ manſuetudine,ac facilitate delitias humani generis appellabant,exemplo paterno non modo male in ſe dicta tolerauit,ſed duos patricij generis iuuenes conuictos in affectatiōe imperij pertulit,nihilque amplius eos monuit,niſi vt deſiſterent,eos edocens imperia non niſi diuino fato dari

¶IVLIVS vero Cæſar, vt in omnes clementiſſimus extitit, Sic etiã illos, qui contra eum oblatrabant, quos quidem inhibere maluit, quam vindicare. Nam acerbe in ſe loquentibus ſatis habuit pro contione denũciare ne perſeuerarẽt. Et Caij Memmij, cuius aſperrimis orationibus non minore aſperitate reſcripſerat, etiam ſuffragator mox in petitione conſulatus fuit. Et C. Caluo poetæ poſt famoſa epigrammata. de reconciliatione per amicos agenti, vltro, ac prior ſcripſit, vt Suetonius teſtatur.

Iulius Cæſar clementiſſim⁹ C. Memmius.

¶EPAminundas quoque Thebanus, quem Cicero totius Greciæ principem appellat, ęquo ſemper animo calumnias tulit, Aſſerens fortitudinis, ac magnanimitatis eſſe maledicta contemnere.

Epaminundas Plutarchus in apophteg. ſcitu hoc alexandro magno tribuit.

¶INHIBEAT igitur exemplo Cęſaris male in ſe dicta optimus princeps potius quam vlciſcatur. Et optime agendo ſciat malam omnem auditionem aboleri. REGIVM eſt enim (vt ait Antiſthenes) male audire, quum bene egeris. Sapientis quidem viri officiũ Cicero eſſe dixit, ne quid ſtulte, aut temere contra principes, ac potentes dicat, aut faciat. Et ariſtoteles Calliſthenem diſcipulum, affinemque ſuum ad Alexandrũ regem profecturum ſępe monuit, vt de illo ſemper optime, atque honeſte loqueretur, neque aliorum ſilentium expectaret, ſed linguæ ſue ipſemet taciturnitatem indiceret,

Sapientis officium. Calliſthenes. Ex Vale. max. li. 7. de ſapi. dict. & fa.

¶EFFRENATAM MALEDICENDI LICENTIAM CIVES COERCEANT.

¶TITVLVS SEPTIMVS.

QVI MALE IN REGES, AC PRINCIpes dicunt communi omnium odio digni ſunt. Irritant nanque eos ad ſœuitiam, & nonnunquã ex mitibus acerbos reddunt, Dionyſius ſecundus principio non habebatur crudelis, ſed quum ex deſidia, ac nimia luxuria ſaginam corporis, & oculorum lippitudinem contraxiſſet, male a compluribus audiebat. Proinde quum putaret ſe cõtemptui, odioque haberi, in omne genus ſœuitię, quaſi truculentiſſima fera graſſatus eſt.

Dionyſius ſecundus.

¶SVNT igitur, qui in principes oblatrãt, ab omnibus ciuibus comprimendi, Ac etiam, ſi male in ſe dicta æquiore animo principes ferrent, nihilominus in illos grauiter animaduertendum eſt, ne paucorum improbitas latius ſerpat, & ad multorum perniciem euadat.

Maledici puniendi.

¶MEMNON, quum pro Dario rege bellum aduerſus Alexandrum gereret, audiuit ſtipendarium militem quendam grauiter maledictis in Alexandrũ obſtrepere, Qua ex re commotior factus lanceam accepit, & percutiens illius caput, ait, equidem te nutrio, vt pugnes cõtra Alexãdrũ,

Memnon. Ex Plutarcho in apohtheg. ad traianum.

non autẽ

non autem vt conuicijs eum inceſſas,vt oſtenderet dux ille inclytus, etiã in hoſtem neutiquam maledicendum eſſe.

Zeno. ¶POSSVNT enim principes ſententiam illam Zenonis vſurpare, qui,quum criminaretur,quod male in ſe dicta grauiore animo ferret,ait, Si maledicta ęquo animo tulero,ne laudes quidem ſentiam.

Phocion athenienſis. ¶PHOcion præclarus ille ciuis Athenienſis,quum audiret Demoſthenem Alexãdrum regẽ grauiter maledictis laceſſere,noli(inquit)demens ſœuum leonem ſtimulare,& iuuenem,quem gloria,& imperãdi cupido incendit in patriam prouocare,Ne incendium maximum in hanc opulentiſſimam vrbem tua temeritate cõfles.Quis enim hos ciues audire poteſt, qui per imprudentiam & ſe,& alios perditum ire pergunt.

¶ROMAni ſummo odio proſecuti ſunt maledicos,quod quidẽ ex hoc
Neuius poeta. exẽolpo atet. Diligebãt ciues oĩes Neuiũ poetã.illius ingeniũ admirabantur,& quum fabulas ederet,magna cum voluptate frequenter aderant Is tamen maledicentiæ vitio laborabat,& in principes ciuitatis plurimũ oblatrabat,hoc quum romę percrebruiſſet, a triumuiris in carcerem coniectus eſt,& tãdiu in cuſtodia aſſeruatus,donec duas ſcripſit fabulas Areolum,& leontem,in quibus delicta ſua,& petulantiam dictorum faſſus eſt, & probra oĩa quibus multos leſerat deleuit,ac recãtauit.Deinde poſcente populo a Tribunis.e carcere exemptus eſt,& priſtinę libertati redditus

Siſitheus. ¶SIMIli conſilio Athenienſes Siſitheũ poetam theatro exegerũt.Nã quum fabulam recitaret,in qua quorundam iuuenũ,qui philoſophię operam ſub cleante philoſopho tunc magni nominis dabant,mentionem faceret,dixiſſetq;,Quos cleantis inſania deſtruit,Adeſſetque philoſophus & eodem vultu perſtaret,ac ſi in eum nihil diceret. Commoti ſunt omnes ſpectatores,& eiectum poetam grauiter vlciſcebantur.Tum cleantes
Cleantes. indulgendum ei eſſe exclamauit,aſſerens iniquum omnino eſſe,Herculem,ac liberum patrem a poetis illudi,nec aliqua iracundia permoueri, ſe autem leui maledicto indignari,Quaquidem voce populi furor compreſſus eſt,& Siſitheus poeta ſceuæ redditus.

Daphitas grãmaticus cruci affixus. ¶OPTIme magneſij daphitam Grammaticũ conciuem ſuũ cruci affixerunt in thorace monte vrbi finitimo,quod verſibus ſuis reges maledictis,ac probris laceſſeret,Et præcipue Lyſimachum,quem vehementer formidabant,ne eiuſmodi iniuria parcitus iram ſuam in eos euomeret,

¶QVAE quidem res multis alijs exemplo extitit,vt & famoſis verſibus abſtinerent,& linguę petulentiam coercerent,Tranſiuit ſiquidem in
Caue a thorace. prouerbium quoquidem dicebatur,caue a thorace.

Demoſthenes in ſupplicium vocatus. ¶DEMOſthenis in philippum ſcripta cauſam prębuerunt,vt ſummus ille orator ad ſupplicium poſceretur,Et illa Ciceronis in Antonium exitio auctori ſuo extiterunt.
Ciceronis philippicę auctori ſuo exitium Sapienter igitur Pythagoras dicere ſolebat,Potentium iram,ac tumentem indignationem non eſſe irritãdam.Nocent etiam calumniatores plurimum optimis,ac doctiſſimis viris,quorum vitam cãrpunt,benedicta deprauant,& honeſta laudis præmia auferũt,ac poſteritatis memoriam nonnunquam damnant,

¶DIOTINVS Stoicus infeſto animo in Epicurum fuit,eiuſque fa=
mæ ſemper acerrime obuerſabatur. Calumnijs,ac maledictis eum vehe
menter inſectabatur. Et vt dictis maiorem fidem faceret,ac clariore argu
mento niti videretur,quinquaginta circiter turpes,atque impudicas epi=
ſtolas falſo nomine quaſi ab Epicuro ſcriptas edidit,quæ quum ab emu=
lis,atque obtrectatoribus circūferrentur,quāquam adulterinæ erāt,bonis
tamen nōnullis viris doctrinam ſuſpectam Epicuri reddiderunt, & mul
tis etiam inuidiam,cauſamque præbuerunt,vt quidam in illum ſcriberēt
ducti falſo,ac commentitio illarum literarum teſtimonio,vt qui putarēt
ſe Epicurum ex eiuſdem ſententia vincere.

Diotinus ſtoi=
cus epicuri ini=
micus.

¶SED ne vltra metas curramus,vt dicitur,de adulatoribus,ac calūniato
ribus hactenus dixiſſe ſatis ſit. Nunc autem quoniam animus noſter con
ſtat ratione,& appetitu,velut homo ex animo,& corpore,videndum erit,
vt animus munere ſuo optime fungatur. Eſt autem munus animi ratione
bene vti,quod quidem nunc erit,quum cauerit,quę cauenda ſunt,& ea ege
rit,quę ſecundum rationem fuerint,quod quidem nihil aliud erit, niſi ex
virtute agere. Eſt enim virtus perfecta,& abſoluta ratio,quā ſapientis ani
mus ſemper ſequitur. Nos autem in hoc opere regem,ac principem , quē
inſtituimus,ad veram ſapientiā redigimus. Euellamus imprimis,ſi poſ=
ſumus,ex eius animo,non modo perturbationū omnium radices,ſed mi=
nutiſſimas quaſque fibras,quæquidem relictæ ſenſim repūt,& rediuiuæ
pululant,ac tandiu creſcunt,donec nos ad inſaniam,miſeriamque rapiant.
Atqui haud ſcio,an ſatis ſit eas lenire,vt Peripatetici dicunt,Nam ex pau
cis recidiuis ſeminibus,vt ruſtici aiunt,peſſimę herbarū ſegetes renaſcū
tur,& male etiam obrutum incendium maximam nonnunquam flamam
excitat.

Virtus.

¶SERAmus ergo veræ virtutis ſemina,quę quum deinde adoleuerint,
paruo tempore nos ad veram fœlicitatem perducent. Principis quidem
virtus non vnius duntaxat viri eſt,verum eiuſdem boni complures etiam
participes fiunt,& plærique etiam illius imitantur exemplum. Vera eſt
enim Iſocratis ſententia,qui ait,CIVITATES pene omnes principū
ſuorum vitam emulantur. Et ſicuti ex vnius priuati viri virtute fœlici=
tas ad eum ſolum manat,qui cum virtute agit. ſic rurſus ex principis exē=
plo fœlicitas in complures diffunditur. MAXIMA enim pars ciuiliū
inſtitutionum in principum moribus cernitur. NAM ſicuti lex ciuita=
tis eſt forma,ſic princeps vitæ exemplar eſſe perhibetur, De perturbatio=
nibus animi leniendis deinceps dicemus. Zenonemque , & alios Stoicos
hac in re præcipue imitabimur,exemplo Ciceronis,qui ab illorum præce
ptis parum admodum diſcedit,diuertit tamen aliquādo ad veteres Aca=
demicos,a quibus quidem Peripatetici magna ex parte fluunt,vt facile di
gnoſcamus Ariſtotelem tot iuges,ac cōtinuos annos Platonis fuiſſe diſci
pulum,a quo verbis potius,quam mente diſcedit,per iocum ne,an per ca=
lumniam incertum.

Iſocratis ſentē
tia.

Zeno,
Patriciꝰ ſtoicꝰ.
Ariſtoteles
magis verbis
quā mēte a Pla
tone diſcedit.

¶QVOT SVNT ANIMI PERTVRBATIONES, QVO MODO LENIRI, AVT EVELLI EX ANIMIS PER SOLAM VIRTVTEM POSSVNT,

¶TITVLVS OCTAVVS.

Ex Cicero, tuſcul. queſt. li, 4
Animi quatuor affectiones.

PERTVRBATIONES ANIMI, Quas ex zenonis ſtoici ſententia commotiones animi a recta ratione aduerſas definire poſſumus, vel ex veterum Academicorum mente, Affectiones animi rationi minus obtemperantes, vel irrationabiles, & præter naturam animi motus, vel appetitiones nimium abundantes præcipue quattuor ſunt. Et æqualiter bifariã diſtributæ, Duæ enim ſunt ex opinione boni, Quarum altera letitia geſtiens, & præter modum elata opinione præſentis alicuius magni boni, rationi nõ obtemperat. Altera quę cupiditas, vel libido recte dici poteſt, Et eſt immoderata appetitio opinati alicuius magni boni rationi etiam repugnans. Quę duo quidem genera bonorum opinione turbantur, vt duo reliqua metus, & ægritudo malorum opinione cõmouentur, Sicut enim metus opinione magni alicuius imminentis mali, ſic ęgritudo opinio eſt pręſentis alicuius magni mali. Hi turbidi motus omni cõtentiõe, & remis, veliſque (vt dicitur) fugiẽdi ſunt, Si volumus hoc, quod datũ eſt nobis, vitę trãquille, placideque traducere. Habet enim ardorem libido leuitatem lętitia geſtiens, humilitatem metus. Aegritudo autem tabem, cruciatum, afflictionem, fœditatem. Quæ ſingula animum perturbant, nec ſinunt quiete viuere, quando a vera ratione diſcedũt

Libido,
Ex Cicero. tuſcu. queſt. li. 4
Craſſus,

Idcirco in ſapientis animum non cadunt. Proinde ab optimo rege, ac principe, longe aliena eſſe debent. Eſt enim libido appetitus vehemens contra rationem excitatus, vel cupiditas quædam effrenata, Quæ vbicunque dominatur, adeo virtutes omnes perimit, vt nullum locum. nullum ve præſidium ſanctiſſimæ etiam innocentiæ eſſe permittat, vt Craſſus orator ille diſertiſſimus dixit, Et improbos probat, probos autem improbat,

Diogenes cynicus.
Cupiditatis pediſſequę.
Cicero li. 4. tuſcul. queſt,

¶SAPIENter quidem Diogenes Cynicus dicere ſolebat, Cupiditatem arcem eſſe omnium malorum, Cupiditati ſubiectę ſpecies ſunt eiuſmodi. indigentia, ira, iracundia, excandeſcentia, odium, diſcordia, deſyderium, amor. Hæc eadem libido, ſiue cupiditas (de nomine enim hoc loco non laboro, vtrunque tamen probat dicendi, ac ſentiẽdi ſummus auctor M. Tullius) coercenda eſt, antequam paſſim diffundatur, & animum omni ex parte inuadat. Effrenatus ſiquidem cupiditate animus nõ facile virtutis, ac rationis habenis regitur. Aduerſatur enim honeſtos, ac ſalutares

monitus,vt ait Plato,& velut infrenis equus calcibus, morſibuſque inſultat,& ſeſſorem excutit,atque exturbat.

DE INDIGENTIA SIVE AVARITIA QVAM GRAECI ἔνδειαν VOCANT.

TITVLVS NONVS.

INDIGENTIA QVAE A PLERISq; Indigentia.
Græcorum ἔνδεια dicitur prima cupiditatis ſpecies eſſe perhibetur. Hanc Stoici dicunt eſſe libidinem quandam inexplebilem, vel cupiditatem immoderatam. Ea fit quũ eo non potimur, quod cupimus incẽdimurque quaſi fruſtra, & ad illud inuitamur. Per hanc Plato auiditatem, auaritiam Plato.
que intelligit. Docet enim ab eo, qui diues affa= Auaritia.
tim fieri vult, non cumulandam eſſe pecuniam, ſed ſedendã cupiditatem, quando nũquam liber ab inopia eſſe poſſit, qui nullum conſtituens cupiditati modũ, ſemper diuitiarũ ardore torreť. Scite admodũ ſtoici dicere ſolebãt. MAGNAM indigentiam naſci, non ex inopia magna, ſed ex magna copia, multis enim Indigẽtia ma=
eget, qui multa poſſidet, Proinde minus habendum eſſe, vt minus deſit. gna ex magnis
CATO vero ſenior multis ſe egere fatebatur, Se tamen nihil cupere copijs.
affirmabat, dicebat enim, ſi quid eſt quo vtar, vtor, ſi non eſt, ego ſum cui Cato ſeniot.
per me ipſum vti, ac frui liceat. Vitio mihi dãt quidam, quod multo egeo At ego illis quod nequeunt egere, illud quoque eleganter dicitur, Auari= Ex ſaluſt. ĩ bel
tia ſtudium pecuniæ habet, quam nemo ſapiens concupiuit, ea quaſi ma= lo catilinario.
lis venenis imbuta, corpus, animam que virilem effœminat, ſemper infinita eſt, atq; inexplebilis, quæ neque copia, neque inopia minuitur, ei em̃ ſic deſunt quæ habet, quam quæ non habet. Cui etiam nihil refert quantum habeat, quum multo plura ſ nt, quæ non habet. Nec vlla animi perturbatio eſt, quæ magis odium pariat his, qui gubernãt, quam auaritia, quę omnes virtutes perimit, eneruat, atque obſcuriores reddit. Et imperia quoque ſæpenumero euertit. Hoc docuit M. Cato in oratione, quam pro emẽdandis moribus ad quirites habuit, quum ait, luxuria, & auaritia duæ pe= Luxuria.
ſtes ſunt, quæ omnia magna imperia euertunt, hæc animi perturbatio nõ Auaritia.
modo multitudinis odium in principes concitat, verum etiam nonnũquã ſubitam vnquam vltionem inuitat.

ACHEVS LYDIAE MEONIæque rex gentilitio auaritię cri Acheus.
mine ardebat, Is quidẽ crebra, ac grauia populis tributa ſemper imperabat, Hiſtoria notã=
in quibus exigendis ſcæuus, improbus, atque inexorabilis erat, verũ quum da.
tantam iniuriam diutius populi ferre nequirent, nocturna teſſera inter ſe data, ſubito hominum concurſu, illum cum omni familia trucidauerunt,

Pactolus flu.

& regia incenſa eius cadauer vnco tractum in pactolum flumen demerſerunt, vt auriferas aquas ſemper potaret.

Darius. Ex plutarcho i apontheg.

¶EIVSMODI ODIVM, vt fugeret Darius Xerxis pater, quum tributa Præſides taxare iuſſiſſet principes prouinciarum acceſiuit, rogauit que num grauati eſſent, reſpondentibus illis mediocriter ſe habere, ſtatuit vt dimidium ſoluerent, ne qua auaritiæ ſuſpicio ei obijci poſſet.

M. Craſſus auaritia notat⁹

¶M. CRASSVS IS QVI apud Parthos nimiæ auiditatis pœnas dedit plurimis virtutibus ornatus fuit, quas omnes ſolius auaritiæ ſordibus obſcurabat. Cui etiam hoc natura inſitum fuit, vt in alijs cognoſceret, quod in ſeipſo ignorabat. Nam quum eſſet ipſe auariſſimus grauiter tamen maledictis, ac probris auaros omnes inſectabatur, quaſi cunctos homines ſui ſimiles odio haberet, ſibique ſoli liceret auaro eſſe.

Aquilius Mithridates. Ex ſaluſt. i bel lo iugur.

¶AVAritiam aquilio duci Mithridates ponti rex exprobraſſe videtur, quum ei capto aurum in os fudit. Sunt tamen qui putent illum eodem exemplo carpſiſſe Romanum populum, proinde ac fecit iugurtha, qui rẽ publicam Romanam venalem eſſe dixit, & cito perituram, ſi parem emptorem inuenerit.

C. Pompeius.

¶CN. POMPEIVM quem magnum inſtar Alexandri cognominauerunt, ſumma beneuolentia Romani pene omnes complexi ſunt, Et humanis omnibus honoribus eum affecerunt, Eius tamen patrem Pompeium, Strabonem, qui in re militari nonnulla præclara facinora egit, Et præcipue contra rhetos, qui Italiæ incumbentes veronam crudeliter vaſtauerant, ſummo odio habuerunt, propter inexplebilem illius auaritiam, quæ quidem ei plus odij, atque inuidiæ, quam opum, ac diuitiarum attulit.

Liberalitas. Prodigalitas. Auaritia.

¶LIBERALITAS SVMmopere principem commendat, quam Ariſtoteles mediocritatem circa pecunias eſſe ſtatuit, cuius exceſſus prodigalitas ſit, defectus autem auaritia, Hanc nonnulli veterum frugalitatem appellant, eamque plurimum laudant, quippe que id imprimis efficiat, vt ſuperna canearum rerum appetitu, ac cogitatione ſublata, vtilem quandam mediocritatem ſectetur. Hæc αφελεια ſiue ευτελεια a Græcis dicta maximam a doctiſſimis philoſophis aſſecuta eſt laudem, vtque bonæ valitudinis parens ſit, & inimica luxurioſis epulis, opiperiſque menſis, aliena ab ebrietate, atque ab omni immodica libidine. Per hanc Cato ſenior non modo rem familiarem, ſed & publicam augeri ait. Quæ quidem tanti fuit, vt per ſe ſola hominem ſatis commendaret. Nam Piſo frugi cognominatus eſt, quaſi vir omni virtute accumulatus. Sed nos notiore verbo liberalitatem frequentius appellabimus.

Cicero tuſcul. quæſt. li. 3. hãc virtutẽ σωφροσυνην vocitat, quã frugalitatẽ idẽ interpretur.

Scopa teſſalus

¶QVIS NON iure optimo Theſſalum Scopam irriſerit, qui ideo ſe fœlicem, beatumque haberi dicebat, quod plurima poſſideret, quæ nec ſibi, nec ſuis vſui vnquam eſſent? Nec cõplures illas ſcenicas chlamydes, quas lucullus quaſi neglectas habebat, illũ beatiorem feciſſe arbitror, ſi habendi cupiditate, & ambitione ſemper ardebat. Ignorata dominis ſuis bona furibus potius, atque expilatoribus proſunt, quam eis ipſis.

EST,

¶EST etiam quædam falſa ſpecies liberalitatis flagitioſa admodum
quum quiſpiam in ſumma auaritia ſumptuoſus eſt, vel per luxuriam pro
fuſus. Qualem Piſo Othonem fuiſſe criminatur, quũ ait, fallũtur illi, qui Piſo.
bus Othonis luxuria ſpeciẽ liberalitatis imponit. PERDERE iſte ſcit, Othonis ſimu
donare neſcius. At virtus ipſa nihil prodigit, nihil ſibi demit, nihiloque lata liberalitas
indiget. Nam vt corpori optima valitudine affecto nõ purpura, aut ſum-
ptuoſo veſtimento, nec aliquibus delitijs opus eſt, ſic humana vita non ex
quiſitis, ſed vilibus copijs contenta erit.

¶OPTIME Epicurus naturæ opes definitas, parabileſque eſſe ſentit,
quum diuitiæ inanium opinionum infinitę ſint, & nunquã parari poſſint.
Nec tamen is ſum, qui contraria contrarijs medicorum more curari putẽ, Contrarijs con
vt auaritiam effuſione emẽdem, ſed ſanctam illam Peripateticorum me traria curantur
diocritatem omni ex parte probandam eſſe cenſeo,

¶PRISCIS enim illis Romanorũ ſeculis, quibus vitę mores caſtigatio
res erant, in pari turpitudine habebantur, & qui maiorum ſuorum faculta
tes per luxum prodigebant, & qui paternas opes ſiue honeſta cauſa ſubito
augebant, vnde glorianti ſe iactantius in ſenatu Syllæ quidam ſenator Syllæ impro
ait, quonam modo vir bonus eſſe potes, qui quum nihil a patre acceperis, perantur opes.
tot diuitijs, atque opibus tam paruo tempore affluis? Et ex contrario
Epicarmus Comicus ille ſiculus in profuſum, ac ſumptuoſum quendam Epicarmus.
ait, non benignus tu quidem, nec liberalis es, ſed prodigentiæ morbo labo
ras.

¶PREclare plato mediocritatẽ effert, in libro tertio de re publica his fe Plato li. 3. de
re verbis. Pellẽdę ſunt ex ciuitate diuitię. Pellẽda etiã paupertas, illæ eñ rep.
delitias, ociũ, & ambitionẽ afferunt, hæc autẽ humilitatem, ſeditionẽ, &
turpem quæſtum. Qua opinione ducti nonnulli legumlatores leges ſta-
tuerunt de æquando patrimonio inter ciues, quas deinde obliterari paſſi Lex agraria.
ſunt, propter nimiam ęqualitatis difficultatem, paruo enim tempore in-
duſtrij rem ſuam augebant, deſides autem ad nihilum redigebant. Et ini
quum admodum videbatur rurſus patrimonia partiri, & induſtriam de-
ſidiæ parem facere, Sic etiam æqualitas honorum, quæ ισοτιμια Græce di
citur, vix per legem ſeruari poſſe viſa eſt, quum alius per virtutem, & in-
duſtriam ad ſingula quæque munia idoneus eſſe videatur, alius autem
per turpitudinem, & ſecordiam ab omnibus rei publicæ muneribus omni
no extrudendus ſit. Remanſit igitur res in medio, vt præmium, & pœna
indicium virtutis, ac culpæ facerent.

¶PRODIGENTIA quidem in priuatis ciuibus pro luxuria habe- Prodigentia.
tur, in principibus autem pro magnanimitate, ac beneficentia a plæriſque
laudari ſolet. C Cæſari priuato profuſionis vitio dabatur, quod nimius in Cęſaris profu
impenſis eſſet, quodque ante quam vllum inijſſet magiſtratum trecento ſio.
rum talentorum æs alienum contraxiſſet. Vnde quum in hiberiam præ-
tor mitteretur, facete ait, Trecentis ſibi talentis opus eſſe. vt nihil habe-
ret, hoc eſt, vt æs alienum ſolummodo perſolueret. At poſtquam rerũ po
titus eſt ꝓfuſio ipſa nomẽ virtutis accepit, & benignitas, gratitudo, ac ma

gnificentia nuncupata eſt, Nec admirandum eſſe cenſeo. Reges enim, ac principes, quibus nihil deeſſe poteſt, nō pecunias contrahere, ſed illis liberaliter vti debent. Et amicorum opes, ciuiumque beneuolentiam ſuas putare diuitias, de quibus vere dixiſſe Martialis videtur, quum ait,

Martialis.

Extra fortunam eſt quicquid largitur amicis.
Quas dederis ſolas ſemper habebis opes.

Alexādri liberalitas. Perdica. Spes.

Hoc etiam locupletior teſtis probauit Alexander. Nam, quum omnia amicis elargiretur, & iam regias fere omnes opes abſumpſiſſet, Quid tibi rex ſupereſt? inquit Perdica, cui Alexander SPES ait, Tum perdica, hęc nobis commilitonibus tuis etiam tecum communis erit.

Nitias. Iulianus cęſar

NEC nitiæ ratio mihi placet, quāquam clarus in re bellica apud Athenienſes habitus eſt, qui varijs ſumptibus ad voluptatem exquiſitis gratū admodum ſe populo reddebat, Sed ad Iuliani Cæſaris ſententiam magis accedo, qui opum contemptor ſemper extitit. Et virtutum, ac veræ gloriæ affectator. Is dicere ſolebat, ſe liberum pectus habere, nec pudere imperatorem, qui cuncta bona in animi cultu ponit, honeſtam paupertatem profiteri.

Solon.

SCIPIO vero maior quum accepiſſet liberalitatem, ac magnificētiā ſuam a M. Catone in ſenatu exprobrari, ait, Pecuniæ rationem a quęſtoribus repoſcendam eſſe, ab imperatoribus autem rei bellicę rationem, Diuitias habendas eſſe dicebat Solon, non tamen per iniuriam quęſitas, ſed honeſta aliqua ratione partas. Male enim parta (vt ait Cicero) male delabuntur.

Demades orator.

DEMADes Athenienſis orator quem extemporanea oratiōe etiam Demoſtheni prætulerunt magnas diuitias turpiter, ac per iniuriam quæſiuit, & eas quāprimum per luxuriam prodegit, in eo enim ſola libido dominabatur, nullumque modum ſumptibus ſtatuebat.

Euripides.

EVRIpides opes Capanei laudat, dicitque illum ex eis nunquam animo fuiſſe elatiorem, ſed modeſtia vitæ ſe ſimilem cuiqunque inopi ſemper geſſiſſe.

Valeri⁹ publicola. Pelopidas thebanus.

VALerius, cui pietas in patriam publicolæ cognomentum dedit, non modo in comparandis diuitijs ab omni iniuria abfuit, verum eaſdē in alendis ſubleuandiſque pauperibus conſumpſit, vt qui omnino duceret, quicquid humanis vſibus ex opulentijs ſupereſſet, id omne benefice, benigneque tenuioribus erogandū eſſe. Sic Thebanus Pelopidas, qui opulentiſſimus, ſplendidiſſimuſque omnium ciuiū ſuorum habitus eſt, Is amicis ſuis indigentibus opem ſemper afferebat, Adeo, vt ſibi diuitias, non ſe diuitijs inſeruire oſtenderet.

SED hæc de indigentia, ſiue de auaritia prima cupiditatis, ac libidinis ſpecie ſatis. Ne in exemplis percenſendis ambitioſior eſſe videar. Nunc vero ad reliquas ſpecies pergamus.

¶DE IRA, IRACVNDIA, EXCANDEſCENTIA, ODIO, ET DISCORDIA.

¶TITVLVS DECIMVS.

SECVNDA CVPIDITATIS SPECIES Ira.
ira dicitur, quam qui ex naturæ ratione exponunt, di-
cũt eſſe ſanguinis feruorem, acceſſionemque eius ad
præcordia. Qui vero eius affectum definiunt, dicunt
iram eſſe libidinem quandam, ſiue cupiditatem pu-
niẽdi eum, qui iiuria leſiſſe videretur, vt Cicero Ze-
noni aſſentiens determinat.
¶HVIC comes accedit iracũdia, quæ ijſdem auctoribus eſt diſpoſitio Cice. tuſcul.
ſiue cupiditas vlciſcendi tempus obſeruans, hæc quidem in habitu, ac di- queſtio. lib. 3.
ſpoſitione eſt, illa vero in actu, ac feruore. Vnde vna ſine altera aliquando Ira & iracũdia
eſſe poteſt, Fit enim quandoque, vt quiſpiam iracundus ſit, & non iratus, iter ſe differũt
vel ſecus, vt ſit iratus, & non iracundus. Quemadmodum poteſt eſſe ali- Ex Cice. tuſ-
quis ebrioſus, & non ebrius, vel contra ebrius, & non ebrioſus. cul. queſt. li. 4.
¶HVIC tertia comes accedit Excãdeſcẽtia quæ eſt ira naſcẽs, & modi Excãdeſcẽtia.
co deinde tempore deſiſtens. huius affectus eſt longe minor, Calor enim
ille quamprimum deferuet, ac decidit, & a ratione ipſa vincitur. Nam ſi Odium.
perſiſteret, & diutius maneret, fieret Odium, Quodquidem (vt Ciceroni Cicero lib. 4.
placet) eſt ira inueterata, vel (vt Zeno ait) eſt cupiditas quædam qua ma- tuſcul. queſt.
le alicui optamus, cum vtilitate aliqua, vel prouentu noſtro. Diſcordia q̃d
¶HANC cupiditatem comitatur diſcordia, quæ ex Ciceronis ſenten ex cicero. li. 4.
tia eſt ira acerbior, intimo odio, & corde concepta, hac animi perturbatio- tuſcul. queſt.
ne quicunque ciuis laborat, inutilis eſt reipublicæ, & in hominũ cœtu im-
portunus habetur. Diſſidet ſiquidem ab alijs, nemini cedit, omnemque
humanam ſocietatem dirimit, Principum aulas perturbat, Seditioni-
bus, ac partibus omnia inficit. hinc conſpirationes, coniurationeſque oriũ-
tur, hinc cedes, direptiones, veneficia, & peſtes illę teterrimæ, quæ ſtatus Saluſtius.
omnes publicos, priuatoſque labefactare ſolent. Criſpi quidẽ Saluſtij ſen
tentia pro oraculo habenda eſt, quum ait. CONCORDIA paruæ res
creſcunt, diſcordia autem maxime dilabuntur. Per hanc interitum omni- Xenophon.
bus humanis ſocietatibus parari ſcribit Xenophon. Et Plato in libris de
republica eam pluribus rationibus execratur, hęc eſt diſcrepantia, ac contẽ
tio illa, per quam vetuſtiſſimi poetę mundana omnia, diſſolui, atque inte
rimi putauerunt, que αληκτω ab illis dicitur, & primaria inter infernales fu
rias habetur. Hi omnes affectus ſimilitudinem quandã inter ſe mutuã ha
bẽt, vt alter alteri ſuccedat, ac ſi ab altero duceret. Idcirco cõprimẽdi ſunt
antequam liberius vagentur, & nos ad inſaniam, furoremque compellant.
Et imprimis ira, quæ quum ferocius excanduit hominem pręcipitem ra
pit, adeo, vt ab inſano, ac furioſo paululum quippiam abſit. Oculi, color,

vultus,geſtus,vox,clamor,verba prope furentis,atque inſanientis homi=
nis eſſe videntur,qui niſi quamprimum ad ſe redeat,ad agnatos omnino,
atque affines vecordium,furioſorumque more reijciendus erit.

Pythagoras. ¶OPTIME Pythagoras Samius,qui taciturnitatis priuſquam ſermo
nis præcepta tradebat,diſcipulos ſuos monebat,ne quid vnquam per iram
Architas. dicerent,aut facerent. Vnde Architas Tarentinus,vt præceptoris ſui mo
nita ſequeretur,quum villico ſeruo,qui grauiter deliquerat,ſuccenſuiſſet
☞ ait.PVGNIREM nunc te,niſi iratus eſſem. Timebat enim ne ira per
Plutar.in apo= citus ſanctam,moderatamque iuſtitiæ vltionem tranſgrederetur.

teg. dictũ hoc ¶HAEC Pythagorica præcepta ſi tenuiſſet Eurilocus Pyrrhonis di=
Charillo tribu ſcipulus nunquam ſumpto veru cum carnibus ſemiaſſis,in forum vſque
it coquum per iram perſecutus fuiſſet.

¶NONNVLLI reges,principeſve aliquando ira perciti ea efficiunt,
quorum deinde pœnitentia ducti,vt infecta fierent,magno emerent.Per
Clitũ alexan. iram Clitum peremit Alexander paternæ militiæ,ac ſuæ fidiſſimum
pemit. ac certiſſimum comitem,per iram etiam Dionyſius Syracuſanus dile=
Dionyſius. ctum a ſe puſionem,& in delitijs habitum puſione tranſegit, quorũ vtrũ
que adeo facti pœnituit,vt vix a ſeipſo manus abſtinuerit.

Periãder ictu ¶PERIANDER Corinthius ira etiam accenſus ſub calcibus miſ=
calcis vxorẽ i= ſam vxorem,quæ in vtero puerum habebat,interemit,deinde mentis cõ
teremit pos factus,quum comperiſſet id a ſe per calumniam pellicum actum eſ=
ſe,rurſus ira excanduit,& eas omnes igne cremari iuſſit. Filium quoque
ſuum Lycophrona nomine præ matris interitu eiulãtem abdicauit, & in
Corcyram vſque relegauit.

Lyſander ¶LYSANDER Lacedemonius iræ morumque ącerbitate grauem,
ac terribilem potentiam,tyrannidemque exercuit,adeo,vt non immerito
cõciuis eius Etheocles dixiſſe videatur,quum ait,bene actum cum Græ
cia eſſe,quod duos Lyſandros non protulerit.

Sylla. ¶IDEM de Sylla iure optimo dicere poterãt romani,cui pre ira,ac ſœ
uitia nullus iucundior luſus,ac iocus,quam cruor,quam cędes, quam vn=
ci,ac ſecures,& ante oculos ciuium trucidatio,qui (vt alia eius ſœuitię,at
Q.lucretius que iracundiæ exempla omittam)Q.Lucretium Ofellam(cuius opera
offella. Præneſtinam vrbem ceperat, Marium conſulem obſederat, finemque
victoriæ adeptus fuerat)in foro ipſo enſe tranſegit, nullam aliam ob cau=
ſam,niſi quod conſulatum peteret antequam prætor extitiſſet. Quinetiã
Syllę ira,quæ vniuerſam italiam ciuili ſanguine inundauerat aliquãdo in
auctorem ſuum peſſimum virus euomuit. Nam quum in puteolano ru
re grauiter ęgrotaret Sylla,audiſſetque pecuniam pro reficiendo capito=
lio a Decurionibus cunctatius penſitari,præcipiti ira ſubito excanduit,&
immoderatæ vocis impetu ruptis præcordijs ſpiritum cruore miſtũ exa=
Caſſius. lauit. Et qui per iræ impotentiam tot hominum milia peremerat poſtre=
mo ſeipſum perdidit.

¶CASSIVS quoque impetuoſus,& iracũdus extitit,& ſæpius per irã
quam per auaritiam,qua etiam laborabat,a recto diſceſſit. Aequior Ser
torius

torius qui minime omnium ducem ſe iracundiæ permiſit.

Sertorius.

¶ CATO iunior non ab ira immunis omnino fuit, ad quam & ſi tardior
erat, tandem commotus implacabilis, inexorabiliſque eſſe videbatur.

Cato iunior.

¶ CLAVDIVS Cæſar quũ ſibi conſcius eſſet, ſe per iræ, & iracundiæ
impetum ſæpe peccare, vtramque excuſauit edicto. polliciturſque eſt alte
ram perbreuem, & innoxiam futuram, alteram vero non iniuſtam. Qua
quidem ſententia declarauit improuiſam illam motionem ſe non poſſe
ex tempore reprimere, quam quidẽ Peripatetici aſſerunt non eſſe in ho-
minum poteſtate, illam vero aliquo iudicio confirmatam nõ iniquam fo
re, ſed quaſi iuſtitiæ vltionem. SED quo quiſque a natura generoſior eſt
vt ait Plato in libris de tepublica) eo minus iraſcitur. hic quidem eſſe ait,
(vt ad rationem percipiendam. ille etiam promptior ſit. hoc manifeſte in
pueris cernitur, qui quum iracũdi ſunt. ſero admodum rationis compotes
fiunt, & ad ſtudia literarum hebetiores exiſtunt, minus dicto parent, mi-
nuſque imperata faceſſunt, ad illam Platonicam ſententiam accedit Oui
dius quum ait.

Claudi⁹ cęſar.

Generoſiores min⁹ iraſcũtur

Pueri iracũdiores ad literarũ ſtudia hebetiores ſunt.

Ouidius.

Quo quiſque eſt maior, magis eſt placabilis iræ.
Et faciles motus mens generoſa capit.

¶ ARISTOTELES ſapientem dixit neque ira, neque aliỹs perturba-
tionibus vacare, ſed temperate, ac modice commoueri. Eiſque mediocri-
tatem quandam, quam virtutis terminum, ac limitem eſſe aſſignat. Et irã
fortitudinis comitem ✠ eſſe opinatur, & vtiliter quoque a natura homi-
nibus datam eſſe cenſet, huic ſententiæ neque Stoici, neque veteres Aca-
demici conſentiunt, dicunt enim ſapientem ſine iræ perturbatione, ac ſto
macho ſecundum rectam rationem agere poſſe, & virtutis munere fugi,
putantque has opiniones moribus noſtris eblandiri, & illecebras commu-
nis vitæ eſſe, quo facilius homines duriora illa relinquentes, in mitiorem
hanc ſententiam accedant, dicunt quoque pugnam rationis eſſe aduer-
ſus voluptatem, & alios turbidos animi motus, in qua quidem virtutis, ac
ſapientiæ paleſtra cernitur.

✠ Vel Cotẽ, Cice. eñ dicit ira cos eſt fortitudis, vt pote q̄ fortitudinẽ acuat.

¶ PRAECLARE Cicero Quintũ fratrem ſuum, qui tunc Aſiæ prę-
erat, monet, vt ſi vitare non poteſt, quin ab iracundia quamprimũ eius ani
mus occupetur, ſaltem, vt ſe ante comparet. quotidieque meditetur reſi-
ſtendum eſſe iracundiæ. Atqui ſi animus nihilominus excãduit, tunc di
ligentiſſime linguam comprimendam, continendamque eſſe docet, quæ
virtus non multo minor ſit, quam omnino non iraſci, quum illud non ſo-
lum grauitatis, verum nonnunquam lentitudinis eſſe poſſit, moderari ani
mo, & orationi, quũ ſis iratus, aut etiã tacere, & tenere in ſua ſponte ✠ ani-
mi motum, ac dolorem, & ſi non eſt perfectę ſapientiæ, tamen eſt non me
diocris ingeniỹ.

Cice. ad quintũ fratrẽ epiſtola. 2. ad fi. lib. 1.

Liguã cõprimere nõ mior ẽ virt⁹ q̄ non iraſci.

✠ vel ptãte, vt habet ciceronian⁹ codex.

¶ HAEC C iceronis præcepta diligenter tenenda ſunt. vt iracundiãm
cõprimamus, ne in furorẽ deinde rapiamur, ſimuſque vel nobiſipſis vel
aliỹs iniuriỹ.

¶ CERNIMVS enim nonnullos, quos vulgo homines prudentiores,
doctiores

doctioreſve putant,quadam iræ impotentia,in ſeipſos etiam grauiter peccare. Inter Aeſchilum,& Sophoclem poetas fuit aliquando (vt ſolet) de poetica contentio non mediocris,in qua iudicio omnium qui aderant Sophocles prælatus eſt, hãc quidem ſententiam iniquo animo tulit Aeſchilus,& adeo ira excanduit,vt amicorum omnium aſpectũ fugeret,& eueſtigio in Siciliam pergeret,& apud Gelam vrbem modico quodam ſuburbano lateret, in quo paruo tempore mœrore,ac tabe,quam per iram,ac dolorem contraxerat,perijt.

Aeſchili & ſophoclis cõtentio.

Aeſchili mors a ply.c.3.li.10. & a vale.max. li.6.de morte nõ vulg. aliter narratur.

¶IDEM accidiſſe ſcribunt Chalcanti auguri redeunti ex Troiano bello. Nam quum in Ioniam ad Colophoniam perueniſſet iuxta lucum Clarij Apollinis in certamen diuinandi cum Mopſo etiam augure deuenit. A quo victus Chalcas vehementi ira,atque mœrore adeo excanduit vt quamprimum mortem obiuerit,

Calchas.

¶ANTIMACHVS Colophonius,& Niceratus Heracleotes adoleſcentes in poetica clari ,certatim inter ſe(vt moris eſt) Lyſandri laudes verſibus canebant,verum quum Niceratus gratior Lyſandro eſſet,ab eo Anthimacho prælatus eſt , & aurea corona donatus. Tam & ſi tacito doctiſſimorum hominum,qui aderant,iudicio ille longe inferior in poemate extitiſſet. Antimachus mirum in modum ira,ac dolore concitus exarſit,carmenque aboleuit,& iam a muſis diſcedere,eaſque abdicare deſtinabat. Aderat Plato,& ingenium Antimachi admiratus,placido eum ſermone mitiorẽ,placatioremque reddidit.ac muſis conciliauit,docens corrupti animi cæcitate,non vero iudicio Niceratum ei fuiſſe prælatum. Quibus ex verbis Antimachus compos ſui factus,iram euomuit , & ad muſas redijt,atque in preclarum poetam euaſit.

Antimachus. Niceratus.

¶ACCIDIT etiam ſæpenumerǫ,vt implacabilis ira eorum,qui præſunt,quique alijs imperant,ſubditos in deſperationem compellat. Quippe qui nullam gratiam ,nullamque æquitatem,aut veniam ſperare poſſint.

¶SVCCENSVERAT aliquãdo populus romanus Ptolemęo Cyprio regi,quod minus imperio obtemperaret , minuſque mandatis obſequeretur. Mittitur illuc cum imperio M. Cato,quem paulo ante dixi hominem fuiſſe durum,iræque immedicabilis, Cuius aduentum quum accepiſſet rex,deſperata omni hominis clementia mortiferum veneni poculum exhauſit,quo nuncio accepto Cato,iter maturandum cenſuit, Cyprumque quamprimum ſe contulit,& quod pet iram vlciſci nequiuerat, per auaritiam vltus,Nam contractis regijs opibus,regiaque ſupellectile omnia auctioni expoſuit, pecuniamque a licitatoribus acceptam ad numerũ circiter ſeptẽ miliũ talentorũ Romã peruexit. Quaquidẽ ex re varij rumores orti ſunt. Alijs iram , ac nimiam ſeueritatẽ Catonis accuſantibus. Alijs auaritiam,ſeu immoderatam quandam parſimoniã increpãtibus.nunnullis etiã factũ probantib⁹. Si mitior quiſpiã illuc perrexiſſet, veniam,gratiamque clementiſſimi populi non deſperaſſet Ptolemæus,

M. Cato irę implacabilis.

Ptolemę⁹ cypri rex cur mortẽ ſibi cõſciuit.

M. Catonis auaritia.

neque

neque ſibi mortem conſciuiſſet, quæ ſine romanorum inuidia nequaquã eſſe potuit, regium enim nomen ſacroſanctum apud omnes gentes ſemper extitit, & intactum, atque inuiolatum. Tunc primum Cypros ſtipendiaria populo romano facta eſt, inſula clariſſima, & duabus vrbibus nobilitata, Salamina, & Papho, quarum altera Iouis delubro, altera veneris tẽplo ĩſignis habebatur. illic enim venerẽ pelago emerſam fuiſſe quum cõcha deueheretur Poetę fabulantur.

Cypros populo romano ſtipendiaria. Salamina, Paphus.

❡PACHITAS quoque Atheniẽſis, cuius dictu, & auſpicio Leſbos ſubacta extitit, a bello victor rediens geſtarum rerum rationem, vt redderet poſcebatur, quam quum reddidiſſet, Et quid acceptum, impẽſumque eſſet, non ſatis liquido conueniret, ſeueritatem, odiumque in ſe iudicum, & inimicorum calumnias adeo formidauit, vt nullo expectato iudicio ſe ipſum gladio tranſegerit.

Pachitas. Leſbos.

❡IRA igitur quum liberius vagatur, nulliſque rationis habenis regitur ęgritudo quædam quaſi immedicabilis fit, & in odium (vt dixi) conuertitur, quod quidem pertinacius humanis animis inſidet, cogitque eos ad diras illas, atque execrabiles vltiones, & ad fraternas acies, alternaque bella prophanis decertata odijs, vt cecinit Statius. Et ad Tragicas illas nonnunquam dapes, quibus ſolem aufugiſſe, atque aciem auertiſſe fabulantur. Proinde videndum eſt, vt iræ candor quamprimum extingatur, inueteratus enim odium fit, & magna cum difficultate ſedatur,

Statius ĩ prio thebaidos.

❡ODIVM ab ira manare eleganter docuit Maro, quum dixit.

Odium. Vergi. 10 ęnei.

Haud aliter iuſte quibus eſt mezentius iræ
Non vlli eſt animus ſtricto concurrere ferro.

quum illum odio eſſe vſitatius dicere potuiſſet. Odium veterem iram eſſe non modo ex M. Tullij diffinitione, & ex Stoicorum ſententia dicere poſſumus, ſed ex Gręci verbi, vnde (vt arbitror) ducitur interpretatione ὀδύνομαι Si ſiquidẽ per iram dolere ſignificat, Et ὀδύνη dolor eſt vehemẽtior, & præcipue qui ex iracundia manat, & diutius torquet. Decet igitur principem ab odio ſemper vacuum eſſe, vt animi tranquilitate perpetuo fruatur. Nec ſemper vindictæ tempus expectet.

Chilo.

❡CHILO vero vnus ex inclytis Græcię ſapientibus duas odij, & amoris affectiones intra modum coercuit. Ait enim hactenus ames velim, tanquam aliquando oſurus. Et hac itidem tenus oderis, tanquam fortaſſe deinceps amaturus. Sed de ira, iracundia, excandeſcẽtia, diſcordia, & odio ſatis. Nunc autem de amore, ac deſyderio dicamus. Quæ duæ ſpecies perturbationum ſuperioribus adduntur, & inconſtantes animos plurimũ vexant.

❡DE AMORIS AFFECTV, ET DE VARIIS PHILOSOPHORVM, AC POETARVM SVPER EO OPINIONIBVS.

❡TITVLVS VNDECIMVS

AMOREM MAXIMVM AFFECTum eſſe multis argumentis oſtendere poſſumus, Et Platonis quoque auctoritate probare, Qui inter quatuor ſpecies diuini furoris eum connumerat. Quarum ſingulam quamque diuino alicui Numini ſubijcit, vt oſtendat eaſdem præter naturalẽ potentiam aliquid maius, & quaſi diuinius agere Harum primam vaticiniũ appellat, eique Apollinem præficit. Secundam myſterium, cui Bacchum, Tertiam Poeſim, cui Muſas. Quartam Amorem, cui venerem.

Plato i conuiuio.
Quatuor diuini furoris ſpẽs.
Vaticiniũ.
Myſterium.
Poeſis.
Amor.

¶HIS furoribus, & diuinari, & futura multa præuideri poſſe autumat Lacydes. Et nõnulli noui Academici dixerunt Amorem eſſe diuinum Myſterium ad excitationem, conſeruationemque iuuenum datum mortalibus, exemploque oſtendunt. dicunt enim Ariadnes amorem Theſeũ a maximo periculo liberaſſe, eumque clarum, induſtrium, ſolertẽque reddidiſſe. Eodemque pacto Medeę amorem Iaſonem virtutibus illuſtraſſe, & eum victoriæ compotem reddidiſſe. Abdunt quoque amorem quaſi inuentorem quendam extitiſſe plurimarum artium, Cui⁹ rei exemplũ eiuſmodi ponere poſſumus. Scribunt vetuſtiſſimi artem illam figuralẽ (quam σχηματικην Græci appellãt, quamque Praxiteles matrem ſtatuariæ ſculpturæ, ac celaturæ eſſe dixit, vt qui quamuis in omnibus præſtaret, nihil tamen vnquam fecerit, antequam finxerit) Amoris beneficio fuiſſe inuentam. Affirmant enim Debutadem Sicyonum eam Corynthi inueniſſe, filię opera, quæ quum ſponſi amore teneretur, & ille in militiã profecturus eſſet, vt deſyderio ei⁹ minus tabeſceret, & ex ſimulachro amoris ſolatium caperet, vmbram ex amati ſponſi facie ad lucernam in pariete lineis circũſcripſiſſe, ſumpto ex igne extincto carbone, Pater autem eius rei nouitatem admiratus lineas Argylla impreſſit, primamque formam fecit, erat enim figulus, & cum cæteris fictilibus duratam igne concoxit, res ex ſimilitudine admiranda omnibus viſa eſt, & proinde veneri conſecrata diutius in templo manſit. Huius puellæ exemplum complures prę ſtantiſſimæ fœminæ priſcis ſeculis imitatæ ſunt, quæ virorum deſyderium pictis imaginibus amolitæ facilius eorum reditum expectauerunt, vt de laodomia Proteſilai vxore veteres poete teſtantur, ſed ad amorem redeo,

Ariadnes.
Amor multarũ artũ iuentor
Praxiteles.
Debutades.

¶STOICI amaturum ſapientem dicũt, & precipue iuuenes illos, qui cum formæ venuſtate indolem peregregiam habent, & acumine ingenij pollent. Quaſi ſpeciem future virtutis, non formam, aut ætatis mollitiem beneuolentia complectantur. Qua in re admirari ſe ſummopere ait Cicero, quod nemo formoſum ſenem, aut informem adoleſcentem diligebat, deinde quaſi coactus in hanc ſententiam accedat, addit, ſit ſane ſapientis amor. vt dicitis, non enim repugno dummodo ſit ſine ſolicitudine, & ſuſpirio.

Cicero.

ADDVNT

¶ADDVNT præterea Iidem philoſophi amorem conatū eſſe amicitiæ, firmamentumque beneuolentiæ, quod quidem ex formæ venuſtate, non ex amplexu corporis proficiſcatur. Dicunt etenim Thraſonidem eiuſdē diſciplinæ philoſophū pereximiū, quū in poteſtate haberet puſionē, quē vnice adamaret, ſemꝑ abſtinuiſſe ne male audiret, odioq; haberet. Thraſonides.

¶AMOREM amicitiæ eſſe vinculū Chryſippus in libro de amore ſcripſit, neque illum vitio dandum eſſe exiſtimat, quando quidē pulchritudo virtutis ſit flos, verius tamen (vt mihi videtur) Socrates pulchritudinem definiuit, qui eam modici temporis Tyrānidem eſſe dixit. Theophraſtus vero tacitam deceptionem, ſed hanc Stoicorum ſententiam non ſtatuit Zeno, quanquam eorum princeps habetur, dicit tamen amorem eſſe inexplebilem quādam libidinem ingerentem ſe per placidam pulchritudinem. Addit etiam amorem in præſtantis ingenij viros non cadere, quippe qui ſtudio, induſtriæque inſidietur. Socrates. Zeno

¶PERIPATETICI autem quum amicitiam definiant eſſe equitatem reciprocæ beneuolentiæ. Eiuſdem treis ſpecies eſſe dicunt, Neceſſitudinem, Hoſpitalitatem, Amatoriam. Huius tertiæ pricipatum delectationem tenere aiunt, quę per aſpectum pulchritudinis percipitur. QVIcunque enim aſpectu non delectatur nequaquam amare poteſt. Cum deinde hic amor mutuis beneficijs, & ſtudio virtutis innititur, plærunque in optimam amicitiam euadit, quæ etiam deſcendente forma remanet.

¶VENVSTAS quidem gratiſſimum naturæ munus habetur, Ego autem is ſum, qui cum illis ſentiam, qui amorem dicunt inſatiabilem cupiditatem, ac libidinem eſſe, qua quum primum potiti, expletique ſum⁹ in pœnitentiam quandam incidimus, quæ quamprimum decidit, rurſus que animus libidine accenditur, idque facere querimus, quod quum fecerimus iterum feciſſe pœniteat. Amor.

¶HAEC eſt illa Demoſthenis vox, qui excitat⁹ ab Laidis meretricis forma quum audiuiſſet dimidium talentum precium noctis eſſe, Ego (inquit) pœnitere tanti non emo, ſed illam venuſtatem, quam modo dixi, gratiſſimum naturæ munus haberi, ſunt qui putent nequaquam optandam eſſe, tum quod eius floſculis, quam breuiſſimus ſit, tum quod pauci eo ad virtutem vti valeant, quando prima illa ętas mollis admodum ſit, facileque decipiatur. Plures enim ſunt, qui pueros in illecebras propellāt quam qui eos ad bonam (vt aiunt) frugem redigant. Nō erit igitur admirandum Tragicū illū dixiſſe, raris forma viris, ſecula proſpice īpunita fuit, Et fabulæ Bellorophontis, & Hippolyti manifeſtis exēplis rē indicant. Demoſthenes Lais. Ex Aulo gel. ca.8.li.1. vbi ꝑciū noctis cenſtū ſeſtertia eſſe dicit. Bellorophon.

¶NVNC autē ad diuerticulū redeo. Amorē īexplebilē eē cupiditatē docet fabula illa, qua inducit̄ Iuppiter in cōcubitu Alcmenę noctē tripli caſſe cū vna in eo neutiquā libidinis ardorē ſedauiſſet, nec etiā admirādū eſt Iouē tā longe noctis concubitū aureo poculo, quod lyrici Gręci Charcheſiū vocant, Plaut⁹ autē paternā appellat, redemiſſe, quū tripla illa nox triplex etiā munus exigeret. Quid dicemus etiā quod qui amat, perpetuo igne torretur, nunq̄ quieſcit, & cōtrarijs animi perturbationibus ſemper Alcmena.

Q.j. agitatur

Plautinus Al= agitatur, Audi adoleſcentem illum apud Plautum de amoris difficultati
ceſimarchus ĩ bus eiulantem. Iactor, crucior, agitor, ſtimulor, verſor, in amoris rota mi=
Ciſtellaria, ſer, exanimor, feror, diſtrahor, diripior, vbi ſum, ibi non ſum, vbi nõ ſum
ibi eſt animus, Audi ardentem Tibullum.

Ah ego ne tales poſſem ſentire labores
Quam mallem in gelidis montibus eſſe lapis.
Stare vel inſanis cautes obnoxia ventis
Naufraga quam vaſti tunderet vnda maris.

¶Et infœliciſſimum omnium animalium amatorem eſſe declarat Pro
Propertiꝰ li.2, pertius, quum ait.
elegia.18.de Durius in terris nihil eſt quod viuat amante.
excluſione. Nec modo ſi ſapias quod minus eſſe velis.

Et amoris curæ amatores non ipſa in morte relinquunt, vt ait Vergilius.

¶AVDI etiam quam medicinam adhibeant huic inſano furori vetuſtiſſimi Poetæ, dicunt enim Leucatem editam præruptamque petram in Leucadia eſſe, in qua Apollinis phanum cernitur, illic etiam præcipitem ſaltum eſſe aiunt, qui ad ſedandos amores plurimum valet. Ex quo Ce-
Cephalus. phalum primum ſaltaſſe tradunt, quum amore Ptarole Degoneti filiæ
Sapho. impatienter arderet.

¶MENANDRO autem Gethæ videtur Sapho Leſbia Phaonis de ſyderio perculſa omnium prima deſiliuiſſe, qui ad hanc ſententiam eiuſ modi verſus protulit.

Præruptam nacta in tranſitu petram
Cupidinis œſtro percita, e ſummo pręceps ruit
Ex animi tui ſententia rex imperioſe.

¶QVIBVS exemplis facile intelligere poſſumus amorem potius ex ſtultis inſanos facere, quam in animum ſapientis cadere. Quid inſanius
Amãtiũ miſe eſſe poteſt, quã a ſeipſo diſcedere, nec ſecũ habitare, ſed in alieno corpore
ria. degere? Miſerã dicimꝰ ſeruorũ conditionẽ, quoniã ex dominorũ ĩperio omnia agant, miſerior eſt eorũ qui amãt. Herũ nãque lõge magis ĩportunũ habent, quã ſœuitia, quę a dominis aluntur, vt viuãt. vtque in officio atque opere perſtẽt, non autẽ vt pręcipitẽtur ad mortem.
Plato. ¶PLATO dicebat animũ eiꝰ qui amore tenet̃ in ſuo corpore mori, in alieno autẽ viuere. ſunt qui hãc ſententiã Catonis eſſe putent, quoniã ipſe
Menãder. eãdẽ crebris ſermonibꝰ vſurpabat. Menãder poeta doctiſſimꝰ nõ iniuria Cupidinẽ ĩperioſum regẽ appellat, quãdoquidẽ homines nonnunquã in ĩterituꝫ præcipitat, vel ad ea, quę turpiora, ac pernitioſiora ſunt morte.
L. Flaminius. ¶ATQVI vt taceã ĩfinita illa, quę ĩ fabulis ſcribũtur, quęque etiã in
Ex valer. ma= Scenis, ac Theatris quotidie agũtur, ne videar cõmẽtitiũ quicquã, aut fi=
xi.li.2.de cẽſo ctũ referre L. Quitius Flaminius quũ cõſul eẽt in Gallia Placẽtinã quã
ria nota cap.ter dã meretricẽ tã veſano amore exarſit, vt illiꝰ ĩperio vnũ ex captiuis ſecu=
tio. ri ꝑcuti iuſſerit, in quẽ Cato grauiter ĩuectꝰ eſt, & Cẽſoria nota eũ ĩcuſſit
Cato. ¶SED VT GRAuiora quædam receſeam, Compellit ſæpe amor
Tarẽtini. ad perfidiã, proditionẽque manifeſtã Tarẽtini a romanis ad Hannibalẽ defecerant

defecerant,qui præſidio vrbis Brutos milites reliquerat,horum præfect⁹ vrbanam quandam puellam impatienter ardebat, Cuius frater cum Q.Fabio,qui conſul vrbem obſidebat militabat. Certior huius amoris factus Fabius iuuenem accerſiri iuſſit,egitque vt clam ſororem adiret,& de proditione cum ea ageret,illa negocio ſuſcepto amatorem ad ſe vocatum in facinus hortatur,qui veneris illecebris pellectus conditionem nõ abdicauit,ſed in ſequenti nocte ea parte,qua cum Brutijs cuſtodibus ſibi commiſſis excubabat,romanos milites accepit Et hoc pacto Fabius ſine vulnere,ac ſanguine ex amatoria cauſa Tarentina vrbe potitus eſt,quam quidem militibus diripiendam præbuit. Cuius præda adeo opulenta extitit,vt cum Syracuſanis manubijs adęquaretur.

Q.Fabis,

Tarẽtũ venus expugnauit.

¶LVCIVS CATIlina vir ſcelere notior,quam virtute,rebus geſtis, aut vllo maiorum ſplendore,adeo amore Aureliæ Oreſtilę inſaniuit, vt filium,quem ex alia vxore ſuſceperat adoleſcentem indolis peregregiæ necauerit,quum eius nuptias illa viuo filio recuſaret.

L.Catilina filium ſuũ interemit,

¶PVBLIVS QVOque Clodius tam inſani furoris fuit, vt tres ſorores ſuas ante nuptias ſtuprauerit. Nec deinde dubitauerit ſacra deæ bonæ polluere,quæ per noctem celebrabantur a mulieribus,nec cuiquam virorum intereſſe licebat Nam quum pro populo fieret apud Iulium Cęſarem,cuius vxorem Pompeiam ille impatienter amabat,fœminea veſte indutus,primo inter mulieres latuit,deinde quum per ædes erraret,rogatus ab ancilla Aureliæ matris Cęſaris quid quereret,auram pompeiæ pediſequam ſe querere reſpõdit,verum illa ex voce virum eſſe cognoſcẽs, exclamauit ,mulieres excite concurrunt,portas claudunt, domum ſcrutantur,& Clodium latentem in quodam cubiculo depræhendunt. Fit reus Clodius de pollutis ſacris , & de ſororum inceſtu accuſatur. Sed corruptis iudicibus per lenocinij flagitium,iudicium euaſit. Matronarum namque,& ingenuorum puerorum noctes magno emptæ , precium turpitudinis iudicibus extiterunt.

P.Clodi⁹ tres ſorores ſuas venere polluit.

¶DIODES PISIſtrati filius,qui ei in tyrannide ſucceſſerat,ex amatoria cauſa vitam, atque imperium amiſit. Nam quum nobilem quandam virginem Athẽienſem adamaret,& eam per vim ſtupraſſet, a fratre puellæ crudeliter trucidatus perijt.

¶LAODICE AVTEM Mithridatis regis ſoror , ac coniunx tam impie in adulterij amores exarſit, vt redeunti ex longa militia viro,quaſi illum feſtis epulis,lętoque conuiuio acciperet venenum miſcuerit,a quo ex conſuetudine noti antidoti vix euaſit.

¶SEMIramis regina tãti nominis,quę virtute ac reb⁹ geſtis reges oẽs Aſſyrios pręuertit,vidua cũ eſſet amoris illecebris pellecta,eos ex militibus ſuis eligebat,quos forma & robore p̃ſtãtiores eẽ cernebat,& eoſdẽ aliq̃diu i delitijs habitos necabat,ne ſtuprũ cũ ea admiſſum alijs proderent.

Semiramis,

¶ARIARATES CAPPAdociæ rex,quum diem obijſſet,ſex virilis ſexus filios ſuperſtites ſibi reliquit , quos ex vxore Laudice, etiam nomine genuerat , verum illa metuens , ne ab adminiſtratione regni

Ariarates,

adulter eius, quem perdite amabat, a filijs prohiberetur quinque parrici=diali poculo necauit. Vnum qui adhuc a nutritoribus alebatur, a materno

Laudicis parricidiũ i filios.

furore, ac diro ſcelere cognatorum cuſtodia eripuit. Qui deide matri(quæ paruo tempore poſt concurſu totius populi propter nimiam ſœuitiam trucidata eſt)ſucceſſit in regno, & regiam ſobolem iam prope per ſcelus ex=hauſtam propria virtute inſtaurauit.

L. Pedanius.

❡L. PEDANIVM ſecundum vrbis præfectum ſcribit Cornelius Tacitus a proprio ſeruo fuiſſe interfectum, qui ei admodũ infenſus erat, amore cuiuſdam exoleti, quum nec dominum quidem amoris ſui riualẽ, atque obtrectatorem præferre poſſet.

Pauſanias.

❡QVINETIAM Pauſanias Lacedemoniorum dux, qui Mardoni um Medum vicit, ab Argilio adoleſcente, cuius inſano amore tenebatur, accuſatus quod Græciam Perſarum regi prodere vellet, turpiſſimã mortem ſubiuit. Et non modo vitam amiſit ex amatoria cauſa, verum quæſitæ laudis gloriam perpetuo dedecore obſcurauit.

❡SED vt hæc tam tetra ſcelera omittam, Compellit plærunque amor ad ea flagitia, quæ aut turpia ſunt, aut dignitatem diminuunt.

L. vitellius.

❡L. VITELLIVS a quo Vitellius Cæſar natus eſt, vir innocens, & induſtrius, amore tamen libertinæ adeo inſaniuit, vt infamis haberetur. Illius namque ſaliuis melle commiſtis quotidie palam arterias, & fauces pro remedio fouebat, qua ex re omnibus ludibrio habebatur.

Galba.

❡TVRPIVS vero Galba, qui in exoletos ſemper exarſit, Quorum nonnullos palam arctiſſimis complexibus, oſculiſque excipiebat, & quũ confeſtim vt vellerentur imperaſſet, ſeducebat.

Alcibiades. Agis lacedemonius.

❡ALCIBIADES patria eiectus, grato hoſpitio ab Agide Lacedemoniorum rege acceptus eſt, verum ille ingrato animo in reginam vnicam illius coniugem exarſit, quæ quidem Thinea nomine dicebatur, & eam in ſuam voluntatem pellexit, ex qua etiam Leotichidem genuit filium. Et enim gloriabundus exultabat Alcibiades, quod quum Athenienſis eſſet filium quidem ſuſcepiſſet, qui aliquando aqud Lacedemonios regnaturus eſſet.

Philipp⁹.

❡PHILIPPVS Macedo non multum honori, ac dignitati ſuę conſuluit quum Lariſſem ſaltatricem tam perdite adamauerit, vt fabulam de ſe populis traderet. Ex ea quidem genuit Arideum filium, qui poſt Alexandrum aliquandiu regnauit. Nec etiam infamiæ nota caruit Philipp⁹, quum Actali ſororem repudiata Olympiade Alexandri matre propter adulterij ſuſpitionem duxit.

Alex. virginẽ duxit Rhoxãnem

Rhoxãnis

❡IPSE quoque Alexander odium non paruum Macedonum contraxit, quum poſt maximas victorias Rhoxannem barbaram, & modicis ortam natalibus, virginem tamen conſpicuæ formę, vt primum eam in conuiuio conſpicatus eſt, ita ſubito amore exarſit, vt eam vxorem duxerit, nullo amicorum in conſilio adhibito, quum tot opulentiſſimas regum filias ei vltro oblatas reſpuiſſet. Fuit autem Rhoxannis Bactriana Oxyartis filia ex inexpugnabili illa petra, quam per proditionem inuaſit Alexãder, cuius

der, cuius altitudo ſtadiorum quindeci fuiſſe dicitur, ambitus vero octo ginta, in cuius vertice planicies feraciſſima erat, quæ ex natiuis fructibus quingentos homines aleret. Petra. q̄a plutar. i apoh. alexã & aply. in pœmio .l.4. Aornos appellat̄ quaſi auib⁹ inacceſſa.

¶VECORDIAE etiam eſſe docti veteres putauerunt proprijs vxorib⁹ nimis ardẽter ĩdulgere, vt Demetri⁹ faciebat, qui vxorũ voluptatib⁹ adeo ſe permiſit, vt regum omnium intemperatiſſimus eſſe videretur. Sed huic incontinentiæ furorem etiam addidit, quum victo, fugatoque Ptolemęo Aegypti rege Lamiam canendi modulandique peritiſſimam præter alias omnes impatientius arſit. Demetrius.

¶TVRPE etiam fuit. Cleomeni Lacedemoniorum regi, quod vxorẽ tam perdite adamauerit, vt plerumque ingruentibus maximis periculis clam ab exercitu noctu diſcederet, & magnis itineribus ſpartam concederet, vt vxorem, cui⁹ deſyderio depibat, complecteretur. Maiorem tamẽ in coniugem amor libertatem habere videtur, qui ſine ſuſpitione, & obtrectatione omni ex parte eſſe debet, & iræ iracundiæque omnino expers. Cleomenes.

Quod quidem vt oſtenderent vetuſtiſſimi Iunoni, quam matrimonij deam putabant, quum ſacrificarent hoſtiæ fel adimebant, & iuxta aram infodiebant, ſignificantes coniugium amoris, ac ſuauitatis plenum eſſe debere & bile, ſtomacho, ira, iracũdia, atque omni amaritudine vacare. Eſt enim fel iracundiæ ſedes, vt inſpectores naturæ docent. Et Plynius affirmat nihil aliud eſſe fel quam purgamentum peſſimi ſanguinis, docet quoque nonnullos homines inuentos eſſe, qui ſine felle ſunt, quorum valetudo firmiot, & vita longior fuerit, vulgoque aiunt eiuſmodi homines pacatiores, placidioreſque eſſe, & ſine omni mala malitia. Fel hoſtię cur adimebãt. Fel. Ply. c.37. li. n. vltra medium Hoies ſĩ felle

¶SED AD AMORem redeo. Aſſyriorum reges nonne iure optimo ludibrio, contemptuique habiti ſunt? quod Nini iunioris exemplo reſponſa omnibus per internuntios darent, & ſegni ocio in fœminarum turba ſeneſcerẽt, quaſi nihil fœlicius putarẽt, quã in ſcortorũ grege diffidere.

¶M. VERO ANtonius nimium amoribus indulſit, & animi, corporiſque virtutes effœminauit, ſed adeo inſanæ mentis in Cleopatram extitit, vt Octauiam vxorem Octauij Cæſaris ſororem, quæ eum mira beneuolentia complectebatur, neglexerit, quum illa romæ palam exclamaret, turpe admodum eſſe duos romanos imperatores bello concurrere, alterũ amoris gratia, alterum quod ſororis pellicem ferre non poſſet, verum quũ ad arma ventum eſſet, ſicuti cauſa iuſtior in Octauio, ita & belli fortuna ſuperior. Vincitur Antonius, & tertiam imperij totius orbis terrarum partem amittit, vimque ſibijpſi affert conſcius inſanæ turpitudinis ſuæ. M. Antonius. Octauius.

¶CLAVDIVS QVOque Cæſar ad furorem vſque vxorius fuit, adeoque eis indulſit, vt quaſi addictus non ſe, vt principem, ſed vt miniſtrum egerit. Harum enim ſtudio honores, imperia, exercitus, munera, impugnitateſque elargiebantr, per quas quidem ad priſtinam vecordiam redijt. Nam adoleſcens adeo æqualibus ſuis irriſioni fuit, Clau. Cæſar.

vt in conuiuijs,comeſſationibuſve olearum,palmularumque oſſibus ab illis crebro inceſſeretur.

Hipſicratea.

MITHRIDATES quoque(quem paulo ante diximus)infidam laudicem ſororem,ac coniugem habuiſſe Hipſicrateā aliam,deinde vxorem ſic impatiēter amauit,vt ſine ea in militiam proficiſci neutiquam in magnis etiam periculis voluerit,paſſuſque eſt illam tonſa coma, & virili habitu armis,& laboribus militaribus conſueſcere,& obdurare ne puncto quidem temporis ab eo illa diſcederet.

HIC amoris affectus non modo animum egritudine perturbat, verum etiam corpus egrotatione nonnunquam afficit. hoc quidem faceto, ac iucundo cōuiuio oſtendit Antigonus rex .Nam quum accepiſſet Demetrium filium languentem in lecto iacere,ad eum viſendum, ac ſalutādum(vt moris eſt)acceſſit,& quum ante fores cubiculi eſſet,ſcortum formoſiſſimi oris(cuius amore filium teneri rumor erat) offendit, tum ingrediens Antigonus poſtquam eum ſalutauit,& vt bona ſpe,fortique animo eſſet dixit,ęgroti brachium attrectauit,vt venarum,arteriarumve intentionem motus,ac remiſſionem ſcrutaretur.At Demetrius meliuſculum ſe haberi ait,quandoquidem paulo ante febris diſceſſiſſet.Hic molliter arridens rex verum(inquit)ais o fili,ego enim eam pro foribus cubiculi inueni.

Antigoni facetū cauillū i demetrium.

Selucus ātiochi pater.

Stratonicę.

HOC loco nequaquam tacenda mihi eſſe videtur admiranda quædā Seleuci Syriæ regis in filium indulgentia,quæ quidē eiuſmodi fuit,mortua Antiochi matre Seleucus Stratonicen Demetrij Macedonum regis filiam virginem,ętate integra,& forma conſpicua duxit,quum ipſe iā ſenior eſſet,hanc quum quotidie cerneret adoleſcens filius,miro amore ardebat,ſed pudore percitus rem tacito ſilentio premebat. Atqui vt in amore dici ſolet. QVO que magis tegitur,tanto magis ęſtuat ignis,quum nemini ſecretum ſuum credit,nec ratione aliqua cupiditatem hanc a pectore amoliri poteſt,in graues febres,ſubitamque ęgrotationem incidit. Nec vllis remedijs curari poterat,ſed in dies grauius ſe habebat per inediā mori deſtinauerat,potiuſquam morbi cauſam palam faceret. Eraſiſtrat⁹ medicus pereximius,qui eius curationi pręerat,quum ſubitam acceſſionem remiſſionemve febrium fieri cerneret,ex aduentu diſceſſuque Stratonices,quæ crebro ad illum viſendum viro comitata accedebat , animaduertit iuuenem nouercę amore tabeſcere, non tamen audebat rem adeo indignam ,ac tanti periculi,ſic temere regi aperire, ſed illum ſeductum flens hortatur,vt forti animo perferat,ſi quid filio acciderit,quando ille deſyderio rei ardeat ,qua quum potiri nequeat prorſus deficiat. Tum Seleucus miſerabiliter mœrens adiurat nihil tā arduū eſſe,quod pro vnici filij adoleſcētis ſalute agere detrectet. Hic medic⁹ fruſtra iquit niteris,amor nāq; vxoris meę hūc pimit,quā ad eū diuertere neutiq̄ viuus patiar , tū pater flēs,atque eiulās,quū medico nullis pollicitationib⁹ perſuadere poſſet,vt eius vxor filio ſuo morigeraretur,exclamat,vtinam ſaltem Stratonicem meā adamaret,Eſt enim Eraſiſtratus ait,rem tenes,iſtuc quidē eſt , quod

Eraſiſtratus.

huc vſque

huc vſque tacui,ne iram meam in me prouocarem. Nunc autem quando tu ipſe dixiſti,non eſt amplius diſſimulandum tute filio ſi libet moribūdo adeſſe poteris. Hinc effectum eſt,vt filio delectam coniugem Seleucus abdicaret. Et ſic ſaluti,atque incolumitati redditus eſt,qui nullis alijs remedijs euadere poterat. Nuptię ſtratonices,& antiochi ingenti apparatu,& celebri concurſu principum,ac populorū celebratæ ſunt,omneſque admirabantur regem tam propere delitias cōnubij ſui filio abdicaſſe,& illam ex regina regis nurum fieri æquo animo pertuliſſe.

Seleuci mira indulgentia in antigonū filiū Antiochi,& ſtratonices nuptiæ.

¶ NVLLAM amoris veniam maſiniſſe amico indulſit Scipio. Nam quum illius præcipue opera Syphacē numidiæ regem, & Haſdrubalem viciſſet,illorumque caſtra expugnaſſet Sophoniſbam Syphacis vxorem Haſdrubalis filiam captiuam maſiniſſa ſubito amore exarſit, vxorēque eam duxit.hoc quum Scipioni percrebruiſſet vocatū ad ſe Maſiniſſam gra uiter obiurgauit,docuitque ex Romano iure,id neutiquā licere. Qua increpatione permotus rex venenum amatę coniugi miſit nunciās ei, vt ſi honori,ac dignitati ſuæ rectæ conſultum vellet,neque in triumphū duci,id poculum hauriret. Illa vero impauida venenum exhauſit,aſſerēs id gratum ſibi munus eſſe miſſum a nouo cōiuge,& ſis dictis ſubito enecta cecidit.

Scipio ſeuerior i maſiniſſā. Sophoniſbę mors.

¶ INDVLGentius in leucanum quendam cohortis ductorem virum ſtrenuum,ac fortem egerat Fabius Maximus. Nam quum accepiſſet illū ancillæ cuiuſdam amore perculſum,nocte e caſtris magno cum periculo adire ſolitum,vt congreſſu illius mulierculæ potiretur, dimiſſis quibuſdam,qui illam ad ſe ducerent eam in tabernaculo ſuo abdidit. Leucanumque accerſiri iuſſit, eum blando ſermone appellans ait,egiſti cōtra leges, ſed quia fortis in bello ſemper extitiſti compenſenda eſt virtus tua clemētia noſtra,& eductę mulieris dexteram tenens dexterę admirantibus iuuenis iunxit dicens, Hæc deinceps apud te manebit. Tu autem operam nobis lōge diligentius,fortiuſque nauabis.

Leucanus. Fabij maximi indulgentia in leucanum.

¶ INIMICITIAE quoque quam maximæ tum inter riuales,tū etiā inter alios,quorum intereſt ex amatoria cauſa oriūtur. Ariſtides,& Themiſtocles clariſſimi Athenienſes ciues,& virtute, ac rebus geſtis celebres diutius ſimultates inter ſe miro odio,non ſine rei publicæ incommodo,exercuerunt,quarum quidem cauſa ex amoris contentione manauit. Steſiliā enim chiam forma præſtantiſſimam adamarunt mutua inter ſe obtrectatione,atque inuidia. Et poſtquam illius venuſtas ętate defloruit,nullam ſimul conciliationem inueterati odij vnquam egerūt,ſed contentiones mutuas omnibus in rebus ſemper exercuerunt.

Ariſtides. Themiſtocles Sthesilia chia.

¶ NON paruā quoque odij,ac ſimultatis cauſam Catoni in Cæſarē prębuit Seruiliæ amor,qui male diſſimulatus tunc clare patuit,quum in ſenatu de ſupplicijs coniuratorum cum Catilina inter eos eſſet diſceptatio. Nam Cæſari perlatæ ſunt,quas ille clanculū lectitabat, Tum exclamans Cato,literas palam legendas popoſcit,putabat enim illas ab aliquo coniuratorum miſſas eſſe. Tum Cęſar eas legendas Catoni tradidit. erāt enim

Seruilia Catonis ſoror. Cęſaris & Catonis mutua odia.

a ſeruilia eius ſorore amatoriæ ſcriptæ,quæ Cæſari noctem pollicebatur, quas quum legiſſet Cato,confeſtim eas in Cęſarem reiecit dicēs,en temu lente accipe,& ad inſtitutum ſermonem redijt.

Semiramis filij amore capta

¶NEC etiam tacendum eſt multos imperatores,ac duces,& ſe ipſos,& exercitus quoque ſuos cupiditatū illecebris perdidiſſe.Semiramis improprium filium veſano amore exarſit,qui exhorrens maternum cōcubitum eam necaſſe creditur. Et quæ virtute,& rebus geſtis nō modo reginas,ſed & reges omnes qui ante eā fuerant ſuperauerat,hac amoris turpitudine lau dem ſuam perpetuo probro obſcurauit,Quam admiranda fuerit eius gloria vel ex hoc exemplo indicari poteſt.Defecerat ab ea aliquando Babylon vrbs opulentiſſima,& Aſſyrię regionis caput,quam ipſamet mortuo nino eius marito condiderat,cuius vrbis muri inter ſeptem mundi ſpectacula numerantur.Huius defectionis nuncius eam capitis comam offendit componētem,& quum altera pars crinium adhuc ſoluta eſſet,ea ſic relicta ſumptis armis,& omni exercitu per preconem imperato Babylonē perrexit,nihil eiuſmodi ciuibus illis adhuc ſuſpicantibus,& tāto impetu,tantaque celeritate vrbis oppugnationem aggreſſa eſt,vt deditionem fuſis lachrymis ab ea mœſti ciues impetrauerint.Et quum multa humana, atque diuina munera conciliandæ gratiæ cauſa reginę perſoluiſſent Babylonij,ſtatuam ei in medio fori,eodem habitu quo venerat,erexerunt,vt tā tę virtutis,ac celeritatis gloria perpetuis monimentis celebraretur.

Babylonem ſemiramis cōdidit.

Babylonios aggreditur ſemiramis.

Pœni.

¶POENI quum in campania hybernarent,virtutis robur venereis delitijs deliniti magna ex parte amiſerunt,vt nō fruſtra vulgo diceretur,Capuam pœnis alteras fuiſſe cannas,ipſe quoque Annibal eorū dux,qui ſciētia rei militaris,rebus geſtis,& omnium militarium virtutum laude exteros omnes imperatores præcelluit,in Salapia Apulię oppido(vt plęrique ſcribūt)puellæ cuiuſdam amore captus magnam roboris ſui partem eneruauit,qua quidem ex re calumnijs ſcriptorum patuit.

Alexādri facinus.

Perſepolis

Thais.

¶NEC a conuicijs innoxius Alexander extitit,quum Thaidis blanditijs pellectus perſepolim vrbem pulcherrimam,atque opulentiſſimam incendit. Et præſertim quum a plæriſque viſus fuerit vrbem diſcurrere,& faces circumferre,quas magnis ædibus ſubmitteret,quæ eo facilius cremabantur,quo cedro cypariſſo,abieteque omnia concamarata erant,ipſa quoque Thais gloriabatur,exultabatque quod Theſpiæ,plateарū,Athenarumque antiquum vltra fuiſſet incendium.

Alexādri gloriam venus minuit.

Cleophitis.

¶AMAuit etiam Alexāder victo Dario Barſinem captiuā,ex qua deinde ſuſceptū filiū Herculē vocauit,minuit etiam aliqua ex parte victoriæ ſuæ gloriam,quam conſecutus fuerat,quum montes Dedalos ſuperauerat. Nam Cleophitis reginæ regnum inuaſerat, quod nemo ducum, aut imperatorum vſque ad heroum tempora ante eum attigerat,ſed quum illa muliebri aſtu ſe dedidiſſet,amoris illecebris,cōcubituq; Alexandri regnū redemit,blāditijsq; id aſſecuta eſt,quod nullis viribus,aut armis vnquā aſſequi potuiſſet.Filiūq; ab eo genitū Alexādrū vocauit,qui deinde īperiū Indorū tenuit. Ea tamē turpē adeo īfamię notā ſubiuit, vt quādiu vixit

vixit ſemper regia pellex non vulgo regina diceretur.

¶NEC in diſſimili exemplo fuit Thaleſtris amazonum regina,quæ quum ad Alexandrum in Hircaniam perrexiſſet,indiſſimulate ait,nullā aliam ob rem illuc acceſſiſſe,niſi vt quum rege futuram ſobolem communicaret,dignamque ſe eſſe exiſtimare,quæ Alexandro filios procrearet,& ſe regni ſui heredes filias recepturam,mares autem patri redditurā. Alexander conditionem non recuſauit,ſed eam aliquod diebus retentam & in delitijs habitam,ac regijs muneribus affectam domum remiſit. Thaleſtris.

¶AB hac quidē amoris perturbatiōe pauci ex magnis etiā viris immunes innoxij quę omni ex parte euaſerūt. FACILIVS nāq; eſt caſtitatis, ac continentiæ præcepta alijs pręſcribere,quā ſibi ipſi. Et præcipue quū prima illa pubertatis ætas,quæ magis a venere iceſſitur,infirma ſit,& vix vllis rationis habenis coerceri poſſit. Litera enim illa Pythagorica facilē ac procliuem ſemitam ad libidinem oſtendit,ad virtutem autem arduam ac perdifficilem. Eleganter Maro ait, Litera Pythagorę id eſt. y.

Facilis deſcenſus auerni. Vergi. 6. æneí.
Sed reuocare gradum,ſuperaſque euadere ad auras.
Hoc opus hic labor eſt.

¶LELIVM Scipionis amicum ſcribunt nullo veneris congreſſu niſi propriæ vxoris vſum in omni vita vnquam fuiſſe. Et Iulianum Cæſarē Amianus Marcellinus ſcribit ita caſtitate enituiſſe,vt poſt amiſſam coniugem nihil vnquā venereum, quod a familiaribus ſciri potuerit,admiſerit. Et certe maximū conſtantiæ munus eſt ab amoris illecebris,omni ætatis tempore abſtinere,quod ſi quis eſt,qui id aſſecutus fuerit, iure optimo id dicere poteſt,quod Sophoclem Tragicū dixiſſe Plato refert, qui quū a familiari ſuo quodam rogaretur,ecquid adhuc quum grandis admodū natu eſſet,fœminis congrederetur. Dij meliora inquit, Libenter enim ab amore,tanquam a crudeli,& importuno domino effugi. Lelij caſtitas. Iulius cæſar caſtus, Sophocles,

¶CATO maior vir tantæ conſtantię,tāteque ſeueritatis nō immunē ſe in multam vſque ætatem a venere ſeruauit, Nam & mulierculam quandam ſenex dilexit,& in illius cōgreſſu depręhenſus a filio iniquo animo tulit,adeoque indoluit,vt Salonis clientis ſui hominis plębeij,atque abiecti cupidinis adhuc impatiēs virginem filiam vxorem duxerit. Excuſabat ſe tamen id egiſſe maioris ſobolis propagandæ gratia,quod quidē etiā aſſecutus eſt,ex ea nanque genuit Catonem filium qui a materno genere Saloninus cognominatus fuit,a quo natus eſt Cato,qui ad vticā ſibi mortem conſciuit vir tanti nominis. Cato maior dictus cenſorius Salon Catonis cliens. Cato Saloninus.

¶IDEM quoque fecerat Piſiſtratus Athenienſiū Tyrannus,qui mortua vxore,ex qua tres viriles ſobolis filios habebat,ruſtici cuiuſdam filiā virginem Chimonaſam nomine dilectam a ſe prius coniugem duxit, eadem (vt dicebat) ratione, vt alios etiā filios gigneret,ſed cauſam præbuit emulo poetę,vt multa in eū in loto ore latraret. Cato vticenſis minor dictus, Piſiſtratus.

¶HAEC tamen,& ſimilia multa animo cogitanti occurrebat mihi videndū eſſe, ne nimis anguſtis terminis principū animos circūſcribere nitar,&

tar,& dum duriora quædam extorquere cruor faciliora multa perdā. Nō
enim ſapientem nunc illum fingimus,quem nuſquam inuentum doctiſ
Principis inſti- ſimi philoſophorum affirmant,ſed eum,qui vſpiam ſit,vel aliquādo fue
tutio. rit,Qui virtute affluat,vitia exhorreat,ſumma prudentia verſetur in re-
bus humanis,bene omnibus cōſulat miti ſit ingenio,Sciat ignoſcere,ęqui-
tate quadam duriora emendet,recte,ac vere iudicet,paucorum diſcrimi-
ne vitia multorum cohibeat,Sit ſine ſœuitia,ac crudelitate,ſeuerus ferro
minitetur,potiuſquam feriat,

¶HVNC igitur ſiquęrimus,opus omnino erit,vt ei aliquid de mori-
bus noſtris concedamus,cogitemuſque illum hominem eſſe,nihilque hu-
mani ab eo alienum eſſe putemus,vt ſcite de ſeipſo comœdus ille ait.

Regi venerenē ¶QVOD ſi ſtoici,quid ſapientem ſuum in abdito Mineruæ receſſu
amor cōcedit. enutriunt,& in porticibus,vmbraculiſque diſſerendo,audiendoque moli-
ter exercent,amaturum eſſe concedunt,quid nobis cum rege, ac principe
agendum erit? quem in luxu,ac delitijs educamus,& ex maximis exerci-
tationibus,& quaſi militari tabernaculo in aciem,ac puluerē deducimus?
Certe ei amoris veniam dabimus,ſed non eius quem conatum amicitię eſ-
Zeno. ſe dicunt,quem Zeno in libris ſuis de educandis pueris permittit,& eun-
dem decere etiam aſſeruit.

Ex Plutarcho ¶AMANtes puerorum ingenium Lycurgus non ſpernendos eſſe ait,
ī antiquis Lace- vt qui illorum indolem ad virtutem excitent,Amatores autē formę exe-
dęmoniorū in- cratur,& iure optimo. quis enim Teij Anacreontis Lyrici poetæ peregre-
ſtitutis. gij amores tulerit,qui grandis etiam natu dilecti pueri Batyli duritiā car-
Puerorū ama- minibus fleuit,& a Vulcano pateram popoſcit,in qua non cæleſtis currus,
tores. aut ſydera cęlata eſſent,ſed Bacchus,cupido,& Batyllus,quos pariter de-
Anacreontis os eſſe arbitraretur? Quis græcos illos audire poteſt,qui ſcribunt Pindarū
amores. fœliciter obijſſe,quod in gremio amati a ſe pueri nonagenarius ſpiritum
Pindari pathi- emiſerit? quaſi ſuauiſſimo ſomno conſopitus?
cus amor. ¶TOLERABILIOR habendus fuiſſet Xenophon,ſi venia aliqua
Xenophon tur- adoleſcentiæ danda eſſet,nam turpes etiam amores ſuos luſit,dixitque ſi
piter amauit. iuſſu iouis neceſſarium eſſet,vt oculis ſic captus eiſſem,vt vel ſolum Cli-
niam amatum puerum cernerem,& ad reliqua omnia cęcus eſſem,vel re-
Clinias puer. liqua omnia viderem,Cliniam autem neutiquam intueri poſſem,Elige-
rem ſolius Cliniæ potius aſpectum,& ab omnium rerum forma fraudari
cōtemnerem. Sed maior deinde factus relicta hac turpitudine muliebres
Socrates Xeno- amores concupiuit. Edoctus a magiſtro ſuo Socrate,vt opinor,qui admi-
phōtis pręce- rationi fuit vniuerſæ Gręciæ,quod ab Alcibiade omnium formoſiſſimo
ptor abſtinuerit.

¶NOSTER quoque Aphranius in Togatis ſuis plurimā excelluit,
vel famam vel ex hoc ſuam obſcuriorem reddidit,quod argumenta fa-
bularū ſuarum fœdis puerorum amoribus inquinauit. Faſſus proprio te-
ſtimonio turpiſſimos vitæ ſuæ mores.

¶NVNC VERO ad propoſitam rationem redeo. Abhorret quidē
eiuſmodi amor ab omni humanitate aduerſatur naturæ,& caſtum ſermo-

nem formi-

nem formidat,de quo quum aliquando quempiã verba facientem audiſ=
ſet Socrates,caput ſuum pallio obuelauit,necantea reuelauit,quam ſermo
ille deſitus extitit,Quis enim amor hic eſſe poteſt, aut quandiu manere,
quem vna ex parte voluptatis,altera autem vtilitas conciliat?& nullo cõ=
muni pignore retinetur?in ſuum quidem ſexum,quaſi monſtrũ aliquod
turpiſſimum inſanit.

Socrates obue lato capite tur pia fugiebat.

¶SED ab illoto ſermõe diſcedamus,& imprimis cum rege ſtatuamus,
vt ſic temperanter,ac modeſte ſe gerat,vt habenam rationis nũquam amit
tat. Et Ariſtippi Socrati ſentẽtiam ſequatur,qui nequaquam erubuit quũ
ei eſſet obiectum,quod laida haberet,HABEO enim(inquit)laida, ve=
rum enim vero a laide non habeor. Quo exemplo per epiſtolam ad L. Pa
pyrium petum ſe tuetur Cicero,quum in eo conuiuio cęnaſſet,in quo Ci
theris notę famę,ac pudicitiæ mulier accubuiſſet.

Ariſtippi di= ctum.

Cicero epiſt.fa mil.li.9,epiſt. vltima.

¶VIRGInum amorem tolerabiliorem eſſe ducimus, & præcipue ſi il
le vxores poſcerentur. Proci enim minore odio digni habẽdi ſunt,minuſ=
que alienas domos dedecore,iniuriaque afficiũt. Nam adulteri maximã
hominum inuidiam contrahunt,& non modo eos,quos iniuria laceſſunt,
in ſe vltores prouocant,verum maritos pene omnes,qui eundem cõtume
liam,atque iniuriam formidant.

Proci.

Adulteri.

¶PERSAE ſeueri criminum vltores ideo capitali pœna in adulteros
animaduertebant,quippe qui dicerent illos ſanctam,ac naturalem connu
bij amicitiam perimere. Hinc Troię incendium,& Priameiæ domus ex
cidium,quo nihil miſerabilius a poetis decantatur. Hinc etiam innume=
rabiles cedes,quas paſſim in om̃ibus populis quotidie cernimus. Optime
atque eleganter pinxit helenam Zeuſis, ſed arroganter,ac temere inſcri
pſit,non turpe fuiſſe Græcos,ac Troianos diuturnum bellum, & duriſſi=
mos labores pertuliſſe pro tali cõiuge,cuius facies cęleſtes deas æqua=
ret.

Perſæ adulte= ria odio habe bant.

Helena.

¶NVLLVM odium ciues duriore animaduerſione vlciſcũtur, quam
illud quod pro ſtupris,adulteriſque fœminarum contrahitur, id quidem
nulla obliuione vnquam aboleri poteſt. teſtes mihi ſunt locrẽſes,quos pri
mos inter Italos Zaleuco Pythagorico eorum conciue auctore legibus
ſcriptis vſos Gręci ſcriptores referunt. Hi Dionyſium Tyrannum a Sy
racuſanis eiectum grato hoſpicio acceperunt,ille ingenij ſui immanitatẽ
in eos etiam exercuit,ſed hanc præter cæteras omnes iniquo animo pertu=
lerunt. Nam formæ pulchritudine præſtantes fœminas cõuiuium ſimu
lans in vnum cogebat locum,eaſque nudari compulſas inter ſe vel pila lu
dere iubebat,vel e ſublimi loco iactas columbas integris alis arripere, vel
miſſa vltro,citroque ſandalia tollere,& rurſus in alias mittere,pręmiaque
ſtatuebat celerius,imprudentiuſque id agentibus,ſed quum iterum a fa=
ctioſis,ac turbulentis quibuſdam ciuibus in ſiculorum Tyrannidem re=
uocaretur male diſſimulatum odium locrenſes euomuerũt. Ceſiſque ad
vnum vſque militibus omnibus quos præſidio vrbis Dionyſius reli que
rat,excuſſoque omni ſeruitutis iugo,priſtinam libertatem ſuam vẽdica
uerunt

Locrenſes.

Zaleucus.

Dionyſij tyrã ni imanitas in locrenſes.

Locrẽſiũ i dio nyſij tyrãni fa miliã duriſſi= ma vltio.

uerunt. Vxorem quoque, ac liberos illius in carcerem coniectos nullo auro, nulliſque pollicitationibus, conditionibuſve redimi permiſerunt, ſed duram obſidionem paſſi agrum omnem, & opulentas pecore, ac frugibus villas diripi permiſerunt, & domicilia, tectaque omnia ſubiectis flammis incendi, deinde odium quod in patrē contraxerant, in miſeras illius filias exercuerūt, quas paſſim ad plæbis libidinem expoſuerunt, deinde omnes pyræ coniectas igne cremauerunt cum matre etiā, & paruulis filijs duob⁹. Oſſa quoque in puluerem contuſa, ne ad ſepulturam depoſcerētur in mare demerſerunt. Vlti turpitudinis dedecus perpetuo, ac memorabili crudelitatis exemplo.

¶SED iam concludendum erit principis amores abſque libidine (ſi fieri poteſt) eſſe oportere, & ſine alicuius iniuria, ſoloque aſpectu venuſtatis, ac formę delectari, nullis cupiditatis illecebris excitari, nulloq; ardore torreri, Cupiditas enim cupiditate accenditur, quę niſi per continentiam ſuperetur, nunquam ſedatur, ſed latius ſerpens in inſaniam, furoremque conuertitur. Hæc eſt illa ſitis, quæ bibendo magis, magiſque incendit. Illuc enim Grecum illud prouerbiū ſpectat, quo dicitur, SI AQVA fauces exiccat, quid iam optare oportet?

Prouerbium. Princeps qualis eſſe debet.

¶CONTInens igitur ſit princeps, nihilque corporeis voluptatibus illectus pręter ratione agat, legitimo cōnubio contētus ſit, cuius fide atque amicitia nulla maior, nullaque iucundior īter mortales eſſe cernitur. ſitq; per affinitatem potentior, quum ſui ſimilem vxorem ducit. Nec poſteritatem ſuam materni generis nota obſcuriorem reddit. Filij quoque integri, fratres non dimidij erūt, quum ex vtroque parente germani fuerint, iucūditas vero illa, quæ ex ſolo oculorum ſenſu manat nihil turpitudinis habet, ſed dulci contemplationis pabulo animum perfundit, & virtutes potius ſtudio hominū excitat, quam voluptate eneruet. Hinc ars ipſa, quę perfectę naturę imitatrix habetur. picturā īuenit vt formę ſpecie ſine iniuria ac probro delectaremur, & quę ante oculos ſemper habere non poſſumus, per imaginis ſimilitudinem aſpiceremus.

Cypros.

¶CYPRON inſulā opulentiſſimā veneri dicatā eſſe poetę fabulātur, dicuntque deā e mari illuc emerxiſſe, Et paphias mulieres præ maxima decoris ac pulchritudinis ſpecie eidem comites faciunt. Hāc inſulam priſcis ſeculis, inuaſit Pygmalion Cylicū princeps, vir ſane virtute, & animi præſtantia excellens, ac rebus etiam geſtis non obſcurus Hic quum ciuiliter, modeſteque imperaret, libidinem, laſciuiamque mulierū neutiquā cohibere poterat, Omnibus pene hominib⁹ poteſtatē ſui corporis vulgo permittebant, vtque veneri ſe dicatas eſſe profiterentur, idcirco vir animi per egregij vitam cęlibem ducere inſtituit, ſed ne omino amoris expers eſſet, vtque amoliretur a ſe omnes, qui ei rē vxoriam ſuaderent, ex cādido ebore muliebrem imaginem venuſtate præcellentem clariſſimi artificis manibus clam ſibi fieri curauit, Et eam pulcherrime, ac ſplendide ornatā in intimis edium penetralibus, ac ſi regina eſſet clam omnibus collocauit. Ciues cuncti putabant eum illam in delitijs habere, vel eius eſſe coniugem,

Pygmalion.

eius eſſe coniugem, vt quę viua intuentibus eſſe videretur. Pygmalion au-
tem ex ſola contemplatione honeſtos amores meditabatur, contentus ſi-
mulachri ſpecie, ne laſciuis illis mulieribus compelleretur congredi, vel
ſexum fœminarum odiſſe videretur. Quoquidem exemplo docemur ſi
ctos etiam amores ſola cogitatione ſine cupiditatis illecebris, & ſine ali-
qua turpitudine iuuenum animis eblandiri poſſe, & eos ab omni turpitu-
dine vendicare. Simile commentum fuiſſe arbitrandum eſt Numæ — Numa pompi-
Pompilij, qui quum cælibem vitam agere inſtituiſſet, & ab re vxoria ab- — lius.
horreret, finxit ſe diuinum meruiſſe connubium, Et Egeriæ nymphæ cō- — Egeria nym-
miſceri. — pha.

DE AFFECTV DESYDERII, ET VERBI IPSIVS SIGNIFICATIONE.

TITVLVS DVODECIMVS

DESYDERIVM STOICI AMORIS CO-
mitem faciūt, dicuntque illud eſſe immoderatā quā-
dam cupiditatem rei affectate. vnde vetus illa ſentē-
tia orta eſt, Acceleratio deſyderanti pro mora habe-
tur. Cicero autem deſyderium dicit eſſe libidinem — Cicero tuſcul.
eius videndi qui nondum adſit. Hinc quærulæ illæ — quæſt. li. 4.
lamentationes Penelopes, quæ exemplo Homeri in- — Deſyderium.
ducuntur a poetis, & toties reuoluta, retexaq; tela ſpatioſam, vt noctē falle- — Tela penelo-
ret, & procorum improbitatem a ſe amoliretur. — pes.

HAC animi perturbatione concita ſapho quum abſentis phaonis de- — Sapho.
ſyderium vlterius ferre nequiret, ex prærupto ſcopulo mittit ſe præcipitē
& cupidineis pennis ſuſtineri poſcit. Hic affectus ſummę leuitatis, ac vē-
cordię molliores animos, imbecilioreſque mentes inuadit, ac frangit. Vn-
de ſenex ille apud terentium, qui præ filij deſyderio ſe ipſum punit, dum
in agro ſe nimium exerceret obiurganti vicino reſpondit, decreui tanti-
ſper me minus iniuriæ meo gnato facere, dum fiam miſer, quaſi præ deſy-
derio non liceret ei voluptate vlla frui, ſed labore, atque erumna deſyderiū
ſuum leniret.

MVLIEres quidem ſe deſtitutas, deſertaſque eſſe mœrent, donec eos,
quos deſyderāt, charoſque habent, viderint. Atqui illos, dum abſunt, per-
ditos aut mortuos ſemper putant, hinc ortus eſt ſermo ille, quem plærun-
que hiſtorici vſurpare ſolent, vt deſyderatos intemptos, deperditoſve di-
çant. Hic deſyderij affectus deſyderata omnia longe pluris facit, quam fa-
ciebat, quum illis fruebatur. BONA enim noſtra tūc chariora nobis fieri
videntur, quū deficiunt, vel quum illis caremus. Plerique enim hoc inge-
nio ſumus, vt nō ante bona noſtra dignoſcam⁹, quā ea fundit⁹ amittamus,
vt eſt in veteri ſententia. VIVA quidem ſuauiora eſſe videntur quum

Iam exhauſta pocula nos deſerũt, ET ſerotini fructus iucũdiores, & ſuauioreſque ſunt, quem pręcoces.

Homer⁹ cęcus Cice. tuſc. q̃ſt. li. 5. ad finem. Ex aulo gellio ca. 11. li. 3. noct. atti. Homeri patria Vide an chij ſit legendũ, ex Ioerum nõ ex chio ortum homerum multi defendunt,

¶ HOMERVS cęcus fuit, vt Cicero teſtatur, & ipſemet in hymno ad Apollinem cecinit, fideleque de ſeipſo perhibet teſtimonium. Tũc omnes eum neglectui habebant, nec patriam aliquã inuenire poterat, quæ eũ allere vellet, quum vero diẽ obijt, charior ex deſyderio factus eſt. Etem̃ ciuitates complures, ac populi excellentiſſimi de illius origine decernũt. Colophonij ciuem ſuum illum eſſe dicunt, Chij ſnum indicant, Salaminij repetunt, Smyrnei tanquam deo eidem delubrum intra mœnia dedicant, Argiui, Ithacenſes, & Athenienſes, vt ſuum ſibi depoſcunt. Et rhapſodias eiuſdem diligenter perquiſitas cõſuunt, quas canente auc[illegible]re deſpexerant, mœrentque ingenium illud tũc defeciſſe quum illas conderet idque etiam inſtaurari (ſi fieri poſſet) vehewenter deſyderarent.

veneris imago Apellis deſyderium mors cohibuit.

¶ EIVS Modi deſyderium in minoribus etiã artibus contingit. Inchoauerat Apelles alteram Venerem, ſuperaturus illam, quam Chois prius fecerat. verum quum partem operis, faciem quidẽ, ac pectus perfeciſſet, relictis imperfectis alijs lineamentis immatura morte deceſſit. Atqui id opus inchoatum maiorem admirationem reliquit, quam illud, quod ante perfecerat, Nulli enim artifices vnquam inuenti ſunt, qui ad præſcriptam Apellis cogitationem operi ſuccederent, Proinde om̃es homines manus illas deſyderabant, quæ dum deam pingerent, perierant.

Tindaridæ. i. caſtor & pollux.

¶ NON nunquam etiam imperfectę tabulæ maiorem artificibus famã præ deſyderio præbuere, quam perfectę, vt inchoati tindaridæ nichomacho, imperfecta Medea timomacho, & antedicta venus Apelli. Nam cõmendationem maxime allicit, & deſyderium plurimum auget, quum cogitamus illos tunc defeciſſe, quum opera illa perficerent, nec inueniri poſſe amplius, qui eadem ad pręſcripta lineamenta conſummaret. ſed ad propoſitum ordinem redeo.

Deſyderium. Horatius ode. 24. li. 1.

¶ POEtæ deſyderium pro mœrore ac fletu ſæpenumero ponunt, vt eſt illud Horatij quum virgilium conſolatur miſerabiliter flentem pro morte Quintilij.

Quis deſyderio ſit pudor, aut modus
Tam chari capitis, percipe lugubres.
Cantus melpomene,

Cicero.

¶ ATTIcus quoque apud ciceronem deſyderare pro lugere, ac deflere poſuit, his verbis, dixeram principio de re publica, vt ſileremus. Nam ſi iſto modo volumus ſingulas res deſyderare, non modo quęrendi, ſed ne lugendi quidem finem reperiemus.

¶ VACAbit hac perturbarione vir fortis, qualem principem hunc noſtrum eſſe volumus, quem ad omnem fortunam æquo animo tolerandã, perferendamque inſtituimus. Minorem tamen affectum eſſe deſyderij, ac mœroris, quam ſubiti gaudij, inſperatæque lætitiæ hoc exemplo Romani veteres probarunt. Nuntiata enim cannẽſi clade duæ matres, quum inter alios filiorum cædem audiuiſſent, miſerabiliter fleuerunt, verum

Ex Ply. ca. 53. li. 7.

quum

quum illi inſperato comparuiſſent immoderata lætitia matres filios com plexantes vitæ ſpiritum emiſerunt,& quod deſyderium facere nequiuit gaudium effecit. Et hæc ſatis ad primum genus eorum,que bonorum opi nione perturbant.

Gaudio duæ matres obiere

ℂDE LAETITIAE GESTIENTIS, SEV VOLVPTATIS, IMMODERATAEVE LAETITIAE AFFECTV.

ℂTITVLVS TERTIVSDECIMVS.

ALTERVM GENVS EORVM, Que ex opinione boni animum perturbant,lætitia geſtiens a Cicerone dicitur, quam etiam voluptatem licet appellare,Stoici voluptatem dicunt eſſe ſublationem quandam animi ſine ratione, opinantis ſe magno aliquo frui. Lætitia autem erit optima recēs alicuius præſentis boni,in quo efferri rectū eſſe videatur,vel vt Aulus Gellius ait) letitia eſt exultatio quædam animi gaudio efferuentiore euentu rerum expetitarum. Hanc alienam eſſe a ſapiente Cicero ait,cui licere dicit vt gaudeat,non autem vt lætetur,quan do gaudere ſit animo placide,conſtanterque moueri cum ratione, lætari autem ſine ratione,& intemperanter. Addit etiam geſtum lætitiæ Ci cero,vt leuitatis affectum magis exprimat. Eſt enim geſtire ſenſum cor poris geſtu indicare,quod magis mutorum animalium eſt, quam homi num vnde conſtat tranſlationem hanc a pecudibus ad homines factam eſ ſe. Nimia quędam lætitia(vt modo dixi)hominem ſubito ſtrangulat. Quod Chilonis Lacedæmonij exemplo oſtenditur,qui piſis obijt am plexatus filium,qui in Olympiaco certamine coronatus fuerat,defunctus creditur ex immodica lætitia,& ſenij imbecillitate.

Letitia geſtiēs
Cicero tuſcul. queſt. lib. 4.
Voluptas
A. Gelius ca. 27. lib. 2. noct. atti.
Gaudere decet letari nō decet
Geſtire.
Chilo.

ℂVOLVPtatem Cicero aduerſam rationi ex Stoicorum ſententia ſem per facit,vnde in libris ſuis frequenter inducit virtutem cum voluptate pugnantem. Definitionem eius mitioribus aliquantum verbis ponit,quā Stoici. dicit enim in libro ſecundo de finibus bonorum, & malorum eiuſ modi verba, voluptas eſt per quam ſenſus accipiens mouetur, & iucundi tate quadā perfunditur. Et rurſus paulopoſt ait. voluptas eſt iucundus mo tus in ſenſu.

Cicero in catone maiore.
Ariſto. li. 10. ethi. ca. 3. ad fi.

ℂARISTOteles autem duas voluptatis ſpecies facit. vnam fieri dicit ex rebus honeſtis,alterā autem ex turpibus, nec fieri poſſe ait, vt quiſpiā

Voluptatis duę ſpecies.

Crantoris quadrinium.

iuſti voluptatem accipiat,niſi iuſtus ſit. Crantor vero Soleuſis,cui ſextus empericus adſtipulator accedit,dicit primos actionum noſtrarum locos virtuti dandos eſſe.Secundos bonæ valitudini, Tertios honeſtæ voluptati Quartos autem diuitijs,

Voluntas. Voluptas.

Cice.de fi.bo. & ma.li.2. ἡδονὴν dicit eſſe iucundum motũ quo ſẽſus hiãt

¶ LATINI,qui caſtigate locuti ſunt,affectum illũ in rebus honeſtis, qui aliquid cum ratione optat,voluntatem appellant, voluptatem autem a ratione ſemotam intelligunt proinde eam in rebus turpibus tantum accipiũt. Voluptatis nomẽ apud Gręcos nihil turpitudinis prę ſe ferre videť. dicitur em̃ ἡδονὴ,cuius origo a dulcedine,ac iucunditate trahitur. Idcirco ab illis in vtraque ſignificatione accipitur,minus igitur admirandum eſt græcos philoſophos eam in turpibus,quam etiam in rebus honeſtis voluptatis nomen vſurpaſſe,Latini nomen illud nobis magis ſuſpectum reddunt,ſi vera eſt veterum quorundam grammaticorum expoſitio,dicunt enim voluptatem dici a veneris miniſtra,quæ volupe ſiue volupia dicebatur.

Voluptas malorũ pabulum fugienda. Voluptates cãpanæ,

¶ PERIPAT Eticam illam iucunditatem regibus,principibuſque permittendam eſſe duco,nihil enim turpitudinis in ſe habet,ratione quidem ducitur. Et frui rebus honeſtis omnibus licet. Illa vero omnino exhorrenda eſt,quam Plato malorum omnium pabulum eſſe dicit,Optimã ſiquidem indolem perimit,virtutem animi,corporiſque frãgit,atque eneruat, ingenium hebefacit,conſilium eripit,& honeſta omnia obſcuriora reddit. Campanæ voluptates lõge magis Annibali,quam inuię alpes, hoſtium, exercitus,& ciuium ſuorum ſimultates obfuerunt. Huic lætitiæ ſeu voluptati comites accedunt , maleuolẽtia,delectatio,oblectatio, inſultatio, iactatio,effuſio,& ambitio,de ſingulis igitur nunc ſingillatim deo beneuolente(vt dicitur)tractabimus.

¶DE MALEVOLENTIA.

¶TITVLVS QVARTVSDECIMVS.

Maleuolentia

Maleuoli. Viri μισανθρώπους Diogenes cynicus,pyrrho philoſoph⁹,heraclyt⁹phyſic⁹ timon Athenienſis.

PRIMA HVIVS VOLVPTATIS, Seu lætitiæ geſtientis ſpecies eſt maleuolentia , quæ ſemper alieno malo lætatur. Cernimus enim in quibuſdam hominibus quandam naturæ prauitatem,vt duri ſemper torui,immites, inflexibiles, inexorabileſque eſſe videantur. Nũquam alieno bono gaudeãt. Atqui male omnibus eſſe cupiãt. Neminem ęquo animo ferre poſſint. Et potius eorũ quos ignorãt(ſi vnquã fuerint)laudes audiunt,quã eorũ a quibus plurimis beneficijs quotidie afficiũtur. Eiuſmodi viri fuerunt in primis Diogenes cynicus,Pyrrho philoſophus,Heraclytus Phyſicus . & Timon Athenienſis , qui in odium vniuerſi generis humani

humani nati eſſe videntur.

Coriolanus.

¶MARTIVS, qui deinde ob quęſitam victoriam Coriolanus dictus eſt nullo manſuetudinis ſtudio, nulla facilitate in hominum cōſuetudine verſabatur, & multis erat aduerſus, nemini in contione, aut communi alloquio cedebat, durus erat ſemper, ac pertinax. Et multitudinem omnē odio habere videbatur. Sic quamquam fortitudine, & iuſtitia pollebat, tamen repulſam tulit prælatis ei competitoribus genere, ac virtute longe inferioribus. Eam tamen mitius ferre debuit, nec tam crudeliter in patriā ſeuire. NVLLA enim cauſa eſſe poteſt, qua quiſpiā iure optimo poſſit patriæ ſuccenſere. Odium ciuium ſua culpa cōtraxerat, quum multitudinē nullo obſequio mulceret, nullis blanditijs deliniret, ſed eam faſtu, ac pertinacia aſpernaretur, quæ ſæpius facilitate gratia, ac pręcibus flectitur, quā duritia, odio, atque minis. COGITARE enim debebat non tamen eos a multitudine præferri, qui genere, ac virtute excellunt, quam negligi eos, qui nec populum rogandum, nec multitudinem mulcendam, colendamque eſſe cenſent.

Phocion Athenienſis.

¶PHOcion Athenienſis nihil etiam in omni vita popularis gratiæ cauſa dixit vnquam, aut fecit, & ſæpenumero plæbi acerrime, ac contumelioſe aduerſatus eſt, proinde minime admirandum eſt, ſi eam aliquando infeſtam habuit, nullis etiam facilitatis ſtudijs ad rem publicam acceſſit.

L. craſſus ἀγέλαστος

¶L. CRaſſus Craſſi illius auus, qui quū filio, & omni exercitu a Parthis trucidatus fuit, quem ſemel riſiſſe in omni eius vita Cicero teſtatus eſt, luctibus enim alienis gaudebat, inexorabilis, durus, peruicax, crudeliſque ad modum erat, & ſola triſtitia, ac ſeueritate popularis.

Cice. de finib[9] bon. & mal. li. 5. ad fi. & Ply. ca. 19. li. 7. quē nunquā riſiſſe dicit.

¶CATOnem increpabat Cicero, iniquumque eſſe dicebat ciuem vnū repugnare his rebus, quas vniuerſus populus ſtatuiſſet, proinde cedēdum tempori eſſe monebat, NON enim rebus tempora, ſed res tēporibus deſeruiunt, vt Dionyſius Halicarnaſeus ait, INSANI quidem hominis eſt pertinaciter populo inſiſtere, & vltro ſe periculis obiectare.

Cato. Pertinacia catonis & Scipionis minoris.

¶ACCVSANT etiam hiſtorici catonem, & Scipionem, quod poſt Pharſalicam victoriam cæſari cedere noluerint, quodque reparato bello tot viros in Libya, & in Hiſpania perdiderint, ſine ſpe aliqua reparādę reipublicæ, quum multo ſatius fuiſſet illos ad meliora tempora reſeruare, ſine pertinacia enim bene conſulendum reipu. fuit etiam in aduerſa fortuna.

Scipio aphricanus maior.

¶LAVDANT omnes maiorem Aphricanum, qui emulis ſuis cedere maluit, & perpetuum exilium vltro ſubire, quam pertinacia, & colluctatione ſua ciuitatem labefactare, TEMPORI enim cedere, & neceſſitati parere ſemper ſapientis viri eſſe habitum cicero ad Marcellum ſcribit, huiuſmodi pertinaciam execratur Plato, & eam comitem ſolitudinis eſſe affirmat, vt qui arbitraretur hominum ſocietatem comiter, iucundeque eſſe colendam, & non ſemper contra multitudinem obluctandum.

Pertinacia ſolitudinis comes

¶C. CAESAR cognomento calligula pertinax nimis, & inexorabilis fuit, & maleuolētia quadam, ac malignitate aduerſus omne gen[9] hominū

 graſſabatur.

Callígula vultu compoſito toruus.

graſſabatur. Is vultum natura toruum, tetrum, atque horridum de induſtria etiam efferebat, illum ad ſpectaculum componens, in omnium hominum formidinem, ac terrorem. Timeri enim volebat, non autem amari.

Biantis ſententia,

Antigoni ſapienter dictũ.

¶ EIVSMODI igitur maleuolentiam, & auſteritatem principes omnes cauere debent. Vera quidem eſt biantis ſententia, & pro oraculo habẽda, qua principi præcipit, vt omnibus ciuibus placere ſtudeat, idque multum gratiæ parere ait, Contra autem faſtum, & ſuperbiam, odium, inuidiamque contrahere. Sapienter Antigonus rex dicere ſolebat beneuolentiã ſibi videri optimum regni fundamentum, veriſſimumque rerũ omniũ præſidium.

Chilo.

¶ DECET ſiquidem principem ideo manſuetum eſſe, vt dicere ſolebat Chilo Lacedæmonius, vt hi, cum quibus verſatur, non tamẽ eius ſœuitiam metuant, formidentve, quam ſeueritatem vereantur, atque obſeruent.

Sertorius.

Sertorij dictũ

Marij dictum

¶ SED SI natura durior, auſteriorve eſſet, arte, & induſtria mitior fiat exemplo ſertorij, qui quum ingenio ſuo moroſior, violentiorque eſſet, facilem, placidamque in rebus agendis, arte, & induſtria ſe exhibebat. Affectum animi pro tempore ſimulans, atque diſſimulans. Qui ſæpe commilitonibus ſuis dicere ſolebat, STVDIOSAM ſedulitatem omnia vincere. Et opportunitatem optimum eſſe auxilium eorum, qui illam ſumere ſciunt, qui autem intempeſtiue agunt, vel occaſionem amittunt, raro voti compotes eſſe poſſunt, quandoquidem ſe fortunæ omnino permittũt, quo nihil amentius fieri poſſit, vt Marius ſenex ille peritiſſimus imperator dicere ſolebat.

Neſcis quid ſerus veſp vehat

¶ CONCLVdendum igitur erit anguſti animi eſſe alieno malo lætari, & præcipue quum nemo poſſit fortunam ſuam in conſilio habere. Cernimus nanque nonnullos alienis calamitatibus lætari, & miſeris quibuſque illudere, qui ſecundis rebus ſuis nimium exultant, & præſenti fœlicitati nimium credũt. Atqui paulopoſt verſa fortunæ rota (vt dicitur) in maximas calamitates incidunt, & qui alios contemnebãt ludibrio quamprimũ alijs facti ſunt. Opportune Varro ſatyram illam ſuã inſcripſit neſcis quid ſerus veſper vehat, & hæc ſatis de maleuolentia illa, quæ alieno malo lętatur. Nunc autem ad reliquas ſpecies pergamus.

¶ DE DELECTATIONE NIMIA QVAE PER AVRES ACCIPITVR,

¶ TITVLVS QVINTVSDECIMVS.

SEQVITVR DELECTATIO ILLA quę Delectatio,
per aurium ſenſum in animum noſtrum obrepit,& eũ Ex cicero. tu-
nimia quadã iucunditate perfundit. Hãc ſtoici dicũt ſcul. queſt. li. 4
eſſe voluptatem quandam ſuauitate auditus animum
deliniẽtem, quæ quidem vtiliter niſi deprauetur, a na
tura omnibus pone animalibus data eſſe videtur ad ani
mos permulcendos,& ad vitæ incommoda toleranda,
laboreſque facilius ſubeundos. Per hanc ſiquidem, lu
ctum,ac lachrymas abſtergimus,dolorum laborumque aliquantulũ obli
uiſcimur, Tabeſceremus enim deſyderio,ac mœrore niſi diuturnitate tẽ
poris,dolor ille delectatione aliqua minueretur,ac molliretur.

¶ETENIM vt homines omittam,qui cantu,tibijs,fidibus, carmine,
atque omni muſica ratione delectantur,& mirifica quadam ſuauitate per
funduntur,Nonne aues ipſæ concentu, & dulci vocum varietate ſeipſas Aues cãtu de-
quaſi enutriunt,& nos omnes incredibili quadam delectatione permulcẽt mulcentur.
Quibus benigna omnium parens natura omnes Muſices modos, omnem
que harmoniam diuinitus tribuiſſe videtur. Luſciniam quis non admira
tur?& præcipue quum cernimus tantam vocem in tam paruo,atque exi- Luſcinia.
guo corpuſculo,tam ſuauem,tamque pertinacem ſpiritum, tam variam, Ex ply. c. 26. li
tamque modulatam concinentiam,vt non querela,aut garrulitas præ deſy bri. 10.
derio ,aut amore (vt poetæ opinantur) ſed ducta ad numerum harmonia
eſſe videatur. Doctiſſimi veteres putauerunt Luſciniam perfecte muſi-
ces ſcientiam non ſolum natura,ſed etiam diſciplina quadam habere,vt al
tera alteram doceat,quod & Plynius noſter affirmat,& Thuſci aruſpices
dictitarunt , cuius cantum efficaciſſimam auſpicij, prognoſticique vim Ply. c. 29. li. 10.
habere dicebãt. Eam etiam Acredulam appellabant,Hinc eſt verſus ille Acredula lu-
Ciceronis. ſcinia.

Et matutinos exercet Acredula cantus. Luſcinia i ſteſi

Futuri preſciam hanc auem eſſe,vel ex hoc Græci Augures putauerunt chori iſãtis ore
quod in Steſichori ore in cunis iacentis ſuauiter cecinit. Id quidem auſpi cecinit.
cium preſagiuit lactẽtum illum infantem poetam pręclarum futurũ eſſe

¶SVNT etiam aliæ aues cantu preter cæteras commendabiles, de qui
bus dicere ſuperſedeo,inter quas fuit alauda cantu,& auſpicio adeo roma-
nis grata,vt vni legioni nomen dare meruerit,quę Alauda dicta eſt,vt Ci Alauda.
cero in Antonium teſtatur,ſed de cantu ſatis in ſuperioribus dixim⁹, vbi
de regia muſica diſſeruimus. Et de delectatione,vbi etiam de adulatori-
bus,aſſentatoribuſque tractauimus. Proinde concludendũ eſt. Aures prin
cipis delectationem accipere debere rerum honeſtarum. NAM qui tur
pia libenti animo audit,is ſe turpem eſſe manifeſte arguit.

DE OBLECTATIONE.

TITVLVS SEXTVSDECIMVS

Oblectatio.

DELECTATIONEM COMITATur oble-ctatio, quam latius per omnes ſenſus fuſam eſſe arbitrantur. Oblectationem enim Stoici eſſe dicunt inductionem, inclinationemque quãdam animi ad voluptatem leniter emollientem, hæc niſi rationis habenis cohibeatur facile hominem ignauum, ac ſtupidum reddit, & cogitatione ſolius voluptatis delinitũ Eſt enim mollities quædam, quam in Scytharam regibus fuiſſe Ariſtoteles arbitratur, qui ait eos gentili quadam conſuetudine quaſi effœminatos ab omni virilitate receſſiſſe.

Sardanapalus.

❡EIVSMODI fuiſſe ſcribunt Sardanapalum vltimum Aſſyriorũ regum, quem Arbactus medorum præfectus compulit, vt ſe ac diuitias ſuas pyræ impoſitas incendio deleret, indignatus ille. quod eum, cui tot milia hominum parerent, purpuram nentem inter ſcortorum greges inueniſſet. hic oblectatione aſſidua adeo animum perfuderat, vt ne puncto quidẽ temporis voluptatis ſenſu carere poſſet. Hic viuus ſibi ſepulchrũ cõſtituit, in Anchiala vrbe. Et literis Aſſyrijs inſcribi fecit, vt Strabo refert, teſtemque Cherilum poetam inducit. Sardanapalus Anacyndaraxis filius anchialam, & Tharſum vna die condidit, EDE, bibe, lude. &

Strabo geogra.lib.4. Cherilus. Sardanapali epigramma.

Quum te mortalem noris præſentibus exple
Delitijs animum poſt mortem nulla voluptas.
Namque ego ſum puluis, qui nuper tanta tenebam,
Hæc habeo, quæ edi, quæque exaturata libido
Hauſit, at illa manent, multa, & preclara relicta,
Hoc ſapiens vitæ mortalibus eſt documentum.

Cicero tuſcul. queſt .lib.3.

In has literas (vt ait Cicero) quũ aliquando incidiſſet Ariſtoteles ſuſtitit, partemque primam Epitaphij quum legiſſet, ait, Ecquid aliud in bouis non in regis ſepulchro ſcripſiſſet? deide quum poſteriores verſus legeret, riſit, dixitque, hic ea ſe mortuum habere dicit, quæ ne viuus quidem habuit, niſi quamdiu deglutiebat.

Reges aſię virginũ flores primi carpebant. Nuptiarũ venia ĩpetrabatur in aſia.

❡REGES quoque cuiuſdam Aſiæ partis fuiſſe legimus, qui nequaquam permittebant virgines aliquas nuptui dari, niſi prius ſingulas quaſque parentes earum eos abducerent, vt quaſcunque vellent ſtuprarent, & ſic floribus delibatis, vt deſponderetur permittebant, nec audebant proci vxorem aliquam poſcere, niſi eam quam comperiſſent a regibus veniam nuptiarum impetraſſe. Tollenda eſt igitur hæc oblectatio ex animis noſtris, manat enim ex mala conſuetudine, quæ niſi radicitus euellatur, hominem tandem in inſaniam, vecordiamve rapit.

❡DE INSVLTATIONE

❡TITVLVS SEPTIMVSDECIMVS

HVIC SPECIEI PROXIMA EST INſultatio, quæ eſt geſtiens quædam lætícia ex alienís malis (vt ait Cicero) hæc præ ſe fert nimiam atque inſolentem lætitiam quandam. Satis eſt enim hoſtem vincere, Victo autem inſultare, aut illudere ab omni humanitate alienũ eſt. Hectorem interemit Achilles, id virtuti, ac laudi ei' acceſſit, ſed quum illius cadauer circũ mœnia quadrigis raptauit, victoque tam ſuperbe inſultauit, turpiter egiſſe videtur, & victoriam aliqua ex parte labefactaſſe.

Hector. Achilles.

¶SCYLLA quoque pulcherrimam victoriam ſuam dira, atque inhumana crudelitate fœdauit. Cui non ſatis fuit viuis hoſtibus illudere, niſi mortuorum etiam oſſa e ſepulchris canino more eruta in fluuium mergi iuſſerit, vt de Marij cadauere effecit. Proinde moriens ſe cremari teſtamento cauit, ne idem ab hoſte ludibrium poſt interitum pateretur, ſed longe præclarius (vt etiam in alijs omnibus) egit Iulius Cæſar, qui afferentẽ ſibi quempiã magni Pompeij caput exhorruit, & ſcelus execratus oculos auertit, lachrimaſque etiã effudit, quũ illius anulũ cerneret, i cui' gẽma Põpeij facies ✤cernebatur Acilã quoque, & Photinũ illius percuſſores iugulauit. Victo Ptolemęo rege compulſoque ad mortem. Nã cũ profligatũ a Cæſare exercitum ſuũ cerneret Ptolemęus e caſtris ſe in fugam proripuit, & quum vrgentes hoſtes profugeret ad maris litus in propinquam nauim a ſuis exceptus eſt. ſed multitudine eorum, qui adnatabant ingruente nauigio demerſo perijt, & hoc pacto permiſſæ proditiõis pœnas dedit infœlix rex in primo adoleſcentiæ ſuæ flore, dum nimis obtemperat peſſimorum ſatellitum conſilijs.

Sylla. Iul. cæſar. Ex plutar. i vita põpeij magni ad fi. ✤vel leo enſifer vt ait plutarchus. Achilas & photin' pompeij iterfectores. Ptolemæus.

¶MAGNVS quoque Alexander ſicuti bello terribilis, ſic parta victoria clementiſſimus ſemper extitit, nam quum vidiſſet Darium a proprijs famulis interemptum grauiter ingemuit, & Beſſum illius percuſſorem crudeli ſupplicio affecit. Darij quoque corpus dempta ſibijpſi regia chlamyde, qua tunc indutus erat, ornauit, & ad illius matrẽ perferri iuſſit

Dari' a famulis ſuis iterẽpt'.

¶ANNIBAL quoque Marcelli fortiſſimi hoſtis cadauer ſplẽdide ornatum cremari iuſſit, & reliquijs in argẽtea vrna poſitis auream coronam impoſuit, curauitque, vt ad filium mitterentur.

Annibal.

¶ANTONIVS Bruti, quem vicerat, & ad mortem compulerat, cadauer purpureo paludamento ſuo inuolui iuſſit, & illius cineres romã ad Seruiliam eius matrem, & ad vxorem Portiam perferri iuſſit. Hui' etiã virtutis non expers fuit Ageſilaus rex, nã ſicut in bello acerrimus pugnator extitit, ſic poſt victoriam mitiſſimus fuit, hi omnes dum ab hac animi perturbatione abfuerunt, laudi fortitudinis clementiæ gloriam addiderunt, & perpetuam famam longe amplius accumulauerunt.

Antonius. Bruti cadauer. Ageſilaus.

¶DE IACTATIONE, SEV IACTANTIA. ¶TITVLVS OCTAVVS DECIMVS.

Iactatio. Cice. tuſcul. queſt. lib. 4.

EST DEINDE ALIA SPECIES HVic non diſſimilis, quæ iactatio dicitur, Et eſt lætitia geſtiens (vt ait Cicero) ſe inſolentius efferens, hęc etiam aliena eſt a ſapientibus, & illuſtribus viris, reddit enim eos non modo tumidos, & inflatos, verum etiam omnibus ridiculos, Qui enim ſeipſũ iactat, & geſta ſua laudat, atque admiratur, ſimilis militi glorioſo eſſe videt̃, qui cũ irriſione omnium auditur. GLORIA ſequi debet recte facta, quemadmodum vmbra corpus non autem appeti, qui enim gloriam appetit, vmbram, ac nebulam captare videtur, Qui vero præclara facinora ſua laudibus effert, non animi virtute ea egiſſe videtur, ſed affectat & gloriæ auiditate, nec ea prædicare, quia fecerit, ſed feciſſe, vt prædicaret. Quinetiam quod magnificum alio referente eſſet, vaneſcit, ac glorioſum fit referente eo, qui egit. Liuidiores illi, qui benefacta deſtruere nequeunt, iactantiam inſimulant, laleſſuntque eum, qui de ſe loquitur. Et ſic minora fiunt, quæ præclara, ac ſplendida ex aliorum laude extitiſſent. Nimis ſeipſum amat, qui de ſeipſo predicat. Aliorum laudem expectet, qui honeſte ac ſplendide egit,

Glorię cupidi

NAM virtus ipſa ſola conſcientia recte factorum contenta eſt. Qua etiam in re cauendum erit, ne noſtra nimium noſipſos delectent. Ad hãc ſententiam notum illud dicitur. Amatores de forma iudicare non poſſũt Qua in re nonnulli poetarum carpuntur, quod ſua nimis laudent, Cicero hoc affirmat, quum ait, nemo vnquam poeta, neque orator fuit, qui quenquam meliorem quam ſeipſum arbitraretur, Sic etiam & præclari quidã artifices factitarunt.

Amatores de forma nõ rectẽ iudicant. cice. li. 5.

Suũ cuiq; in poetica pulchrum. Tuſcul. queſt. Zeuſis.

¶ IACTANTIOR ALIquãdo habit' eſt Zeuſis, & præcipue in ea tabula, qua Athletam pinxit, opus adeo conſummatum, vt admiratione omnibus eſſet, ſed nimium ſibi jpſi placuiſſe viſus eſt artifex, quum verſum illum ſubſcripſit, quo ſignificauit inuiſurum potius aliquem pictorem, quam imitaturum de oratoribus, & poetis ſentire videtur Cicero, quum dixit videndũ eſſe ne verecundiores nobis ſint præcones Gimnicorũ ludorũ, qui quum cæteris coronas impoſuerunt victoribus, eorũque nomina magna voce pronunciauerunt, quum ipſi ante ludorum miſſionẽ etiã corona donentur, alium præconem adhibent, ne ſua voce ſeipſi victores eſſe prædicent,

Metellus, Sertorius.

¶ SVMMAE LEuitatis, & puſilli etiam ingenij eſt a ſecundo rerum ſucceſſũ ſeipſũ extollere, quaſi fortunã in cõſilio habuerit, certuſque ſit eam nunquam in poſterum aduerſum fore, Quanta iactantia in ſertorium vſus eſt Metellus, Paululum quipiã in pugna aliquando ſuperior, ita gloriabundus exultauit, vt imperatorem ſe appellari permiſerit, & ſerta capiti ſuo impoſuerit, conuiuia in veſte triumphali celebrauerit, ac victoriæ deæ Trophea erexerit, Quibus ex rebus irriſioni omnibus erat Metellus quum nulla ex parte Sertorio, nec virtute, nec rebus geſtis conferri poſſet.

POMPEIVS

¶POMPEIVS magni Pompeij filius iactantior etiam habitus eſt. Nam quum bis vna æſtate in re nautica ſuperior emicuiſſet ſe Neptuni filium nuncupari voluit,& imperatoriũ paludamentum ex purpureo colore in ceruleum mutauit,quali deum illum amiciri fabulantur.

Põpei⁹ iunior, neptũni filiũ ſe iactabat,

¶CATO ſenior ab emulis ſuis iactantiæ etiam notatus eſt. Et præcipue quum auſus fuerit palam dicere, longe maiora Catoni populum romanum,quam Catonem populo romano debere. Inſectabantur etiam,& ex eius ſcriptis illum inceſſebant dixerat enim in quadam oratione ſeipſum laudare non minus turpe eſſe,quam vituperare, Qua in re verum eſſe oſtenditur,quod Cicero ait. Difficile eſſe in longa oratione non aliquã do aliquid ita dicere,vt ſibi ipſe orator non conueniat.

Catonis maioris iactãtia,

¶DIDIMO viro doctiſſimo quandoque accidiſſe compertum eſt,vt quum hiſtoriæ cuidam illuderet, & ei tanquam vanæ repugnaret ipſius proferretur liber,qui eam ad eandem ſententiam continebat. Proinde monemur,vt in dicendo, ac ſcribendo cautiores ſimus,ne noſtro argumento vincamur,

Notãdũ exẽplum,

¶DE EFFVSIONE SEV PRODIGALITATE

¶TITVLVS NONVSDECIMVS

SEQVITVR NVNC ALIA PERTVRbationis ſpecies,quę ακολασια a Gręcis a noſtris autem effuſio dicitur, hanc diſſolutionem, remiſſionemque virtutis eſſe Stoici definiunt, hæc ſumptuoſa omnia appetit,delitijs profluit,libidine inſultat,nihil ratione metitur,aliena cupit, ſua profundit, cupiditatibus ardet, pudorem,ac pudicitiam reſpuit,diuina,humanaque commiſcet,nullaque moderationis habena cohibetur, Eiuſmodi viros Cicero Catilinam, Antoniũ & verrem fuiſſe teſtatur.

Catilina
Antonius
Verres.

¶HANC nimiam licentiam Græci ſcriptores in Alcibiade fuiſſe memorant.eampue viri Tyrãnidem affectantis indiciũ eſſe ciues Athenienſes opinabantur. Vnde Ariſtophanes poeta palam in eum exclamabat, Leonem in re publica non eſſe alendum. Atqui ſi alatur illius libidini fore ſeruiendum. Poete tales viros diſcinctos appellant, quaſi ſolutos,& incõpoſitos. Hinc illud Perſi, Non pudet ad morẽ diſcincti viuere nactę. Hoc tractum eſt a veneris zona,quę ceſtos dicitur,qua diſcicta compellebat in turpes amores quoſque volebat. Homer⁹ ſcribit hac zona compulſum Iouem fuiſſe in amorem Iunonis ſororis ſuæ, quam deinde vxorẽ duxit,hunc imitatus Martialis ait,

Alcibiades.
Leo ĩ ciuitate non eſt alẽdus.
Ex valer. maxio li. 7. de ſapiẽter di, & fa.
Perſi⁹ ſatyra. 3
Ceſtos,

Sume Citheriaco medicatum nectare ceſton
 ſſit amatorem baltheus iſte Iouem

Remanſi

Inceſti. Remãſit apud nos hoc verbum vt inceſti dicerentur, qui conſanguineas
Inceſtę nuptię affineſve corrumperenr. Et inceſtæ nuptiæ, quę cum illis contrahuntur,
qui agnatione, aut cognatione neceſſarij inter ſe ſunt.

¶ HANC effuſionem ſunt qui luxuriam appellent, & homines ea affe-
ctos luxurioſos, ſicut enim luxata membra, atque oſſa dicimus, quæ ex ſu-
Luxata mẽbra is ſedibus, atque articulis exturbantur, ſic luxurioſos homines eos, qui a
ratione, ac virtute extruduntur.

¶ NIHIL igitur magis alienum a principe eſſe poteſt hac animi per-
turbatione, per eam ſiquidem diſſoluitur, ac remittitur omnis virtus quã-
do in rebus agendis nihil penſi habeat, vt apud vetuſtiſſimos dicebatur,
de qua cõuenienter Satyricum illud dicitur

Inguinis, aut capitis, que ſint diſcrimina neſcit.

Qua qui frangitur ab omni ratione, atque humanitate alienus dici poteſt.
Elpenor. diſſolutus fingitur ille Elpenor Vlyſſis ſocius, quem cum porcis gruni-
Vlyſſes, uiſſe poetæ fabulantur, quem etiam ebrium apud Circen inducit Home-
rus, & pręcipitem per gradus ſcalarum prolapſum interijſſe. Similis huic
F. Gurges. apud romanos habitus eſt Fabius ille, qui a deuorato patrimonio Gurges
appellatus fuit, Et Apicius etiam, qui quum opes plurimas ingurgitaſſet,
nec vlterius quod effunderet, haberet, inopiam, ac durum victum me-
tuens ſibi ipſi mortem conſciuit. Et de hac perturbatione ſatis.

¶ DE AMBITIOME. ATQVE AMBITV.

TITVLVS VIGESIMVS

AMBITIO SVPERIORIBVS SPECIE-
Ambitio. bus accedit, quam Græci oratores φιλοτιμίαν appellant,
Eamque dicunt eſſe honorum, ac gloriæ immodicam
appetitionẽ, ſiue opinionem vehementem, inhęrentẽ
& penitus inſitam animo, tanquam valde ſit expeten-
da. Hanc Euripides execratur, vt peſſimum in ciuita-
te numen. Teſtes ſint apud romanos Sylla, Cina, Car-
bo, Marius, Pompeius, Cęſar, & alij complures, quorum ambitione mul-
to plures romanorum ciuium ceciderunt, quam in propagatione imperij
Sylla totius orbis terrarum. Nam quum L. Sylla per ambitionem venuſtus, fau-
ſtus, fœlix, in marmoribus ſcribi ſtudet, nefandam tabulam illam ſuſpen-
dit, per quam circiter octoginta milia hominum proſcribuntur, damnan-
tur, trucidanturque. Tot capita etiam illuſtrium virorum venalia propo-
nuntur, & auro, argẽtoque licitantur. Atqui victor ille Sylla fortunæ mi-
ſerorum ciuium illudebat. Nam deferenti Lucretio caput Marij iunioris
dixit, iuuentam conſulis irridens, remigem prius eſſe oportuit, quam gu-
bernatorem, & quum ſecundam proſcriptionem, in qua quingenta ciuiũ
L. Lollius. nomina inſcripta erant, rurſus poſuiſſet L. Lollius nihil ſibi metuens eã

inſpexit

inſpexit,& quũ forte nomẽ ſuũ lectitaſſet ſubito timore cõcit⁹ caput ado peruit, & e foro ſe proripuit,ſed ex geſtu agnitus a quibuſdam Syllæ ſatellitibus miſerabiliter trucidatus eſt, reſque etiam ludibrio Syllæ fuit, quod Lollius ſui ipſius iudex fuerit. Lollius.

EO QVIDEM tempore iam indoles peregregia, & magnæ virtutis ſpes M. Catonis iuuenis emicuit. Nã quartũdecimũ tunc agẽs annũ quum a Sarpedone pedagogo in edes Syllæ deduceretur, quæ parum admodum a carnificina differebant, cerneretque tot capita fortiſſimorum virorum ad Syllam perferri & eos qui aderãt clã miſereri,nec audere quẽpiã etiã clãculũ muſſitare,rogauit Sarpedonem,cur tam funeſtum virum nemo interficeret? tum reſpondente illo Syllam omnibus formidini,terrorique eſſe. Vtinam mihi gladium dares (inquit) vt vel ſolus patriam a ſęuo dominatu liberarem. M. Catonis adhuc adoleſcẽtis audacia. Sarpedo catonis pedagogus. Ex vale.max. lib.3.de indole

AVDI CORNELII taciti rationem,& vnde oriatur,& quorſum euadat ambitio,plane intelliges. Vetus iampridem inſita mortalibus potentiæ cupido,quum imperij magnitudine adoleuit,erupitque. Nam rebus modicis æqualitas facile habebatur,ſed vbi ſubacto orbe, & emulis vrbibus, regibuſve excıſis regias opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres,plebẽque certamina exarſere,modo turbulenti Tribuni,modo conſules præualidi,& in vrbe,ac foro tentamenta ciuilium bellorum, mox e plæbe infima C.Marius,& ſœuiſſimus omniũ nobilium L.Sylla victam armis libertatem in dominationem verterunt, poſt quos Cn. Pompeius eius occultior,non melior, & nunquam poſtea niſi de principatu quæſitum.Hinc etiam illud Lucani poetæ dicitur. C.tacitus C.marius, L.Sylla,

Impatienſque loci fortuna ſecundi,
Nec quenquam iam ferre poteſt Cęſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

AVDI Ciceronis ſententiam ,quum de Cæſaris, & Pompeij ambitione ad Atticum ſcriberet.dominatio quæſita ab vtroque eſt,nõ ad actũ beata,& honeſta ciuitas vt eſſet,Nec vero illæ vrbem reliquit,quod eam tueri nõ poſſet,,nec Italiam,quod ea pelleretur,ſed a primo cogitauit omnes terras,omnia maria mouere,reges barbaros incitare,gentes feras in italiam adducere,exercitus conficere maximos. Genus illud Syllani regni iampridem appetitur,Et rurſus in alia quadam ad eundem epiſtola ait, Quorum vtrique ſemper patriæ ſalus,& dignitas poſterior ſua dominatione,& domeſticis commodis fuit.

SCRIBVNT hiſtorici Cęſari proficiſcenti in hiſpaniã comites caſtellum iuxta alpes oſtendiſſe effœti,ac macilẽti ſoli,& paucorum,atque inopum habitatorum,rogaſſeque per iouem , ecquid putaret ambitioſos illic eſſe,qui de principatu certarent? Quibus Cæſarem ſerio reſpondiſſe.MALLEM equidem illuc primus,quã romæ ſecundus eſſe. Et certe ſi recte iudicare volumus, miſeri quodam modo habendi ſunt ambitioſi homines, multitudini enim inſeruiunt, & magiſtratus, quos per ambitum conſequuntur,titulotenus,quaſi excommentario gerunt. Cęſaris reſpõſum ãbitioſũ. Titulotenus,

¶PRAEFATIO QVINTI LIBRI AD ALPHONSVM ARAGONIVM ILLVSTRISSIMVM FORTISSIMVMQVE CALABRIAE DVCEM

NOBILE PRAECEPTVM SOCRAtis
philoſophorũ omnium ſanctiſſimi illud fuit ad
Alcibiadẽ,quũ ait,Nihil expetendũ in vita hu=
mana eſſe.niſi quod cum virtute,& honeſtate cõ
iunctum eſſet.Nihil enim bonum eſſe poteſt,ni
ſi quod honeſtum ſit,nihilque malum niſi quod
turpe.Quinetiam cum idem philoſophus prouo
cat ad comparationem formæ Critobolum adole Critobolus.
ſcentulum admirandæ pulchritudinis,ſed ſuſpe=
ctæ pudicitiæ non id agit, vt attritã ſenis faciem
præferat ſpecioſiſſimo Ephebo,ſed vt per iocum illum a famoſa conſue
tudine reuocet,&ad virtutem redig[illegible]eique perſuadeat fortunæ,ac corpo
ris bona irrita omni ex parte,ac vana eſſe niſi cum virtute,atque honeſta=
te coniuncta fuerint.Eleganter quidem muſonius philoſophus dixit.
Quum quippiam pulchrum per laborem feceris, labor ille quampri= Sententia.
mum recedit,benefactum autem perpetuo remanet, Quum vero tur= muſonij.
pe aliquod per voluptatem admiſeris,voluptas illa cito abit,nequiter qui=
dem commiſſum neutiquam recedit,ſed indelebili ſtigmate inhæret.
Hæc eſt felicitatis deſcriptio,quam paucis verbis M. Tullius expreſſit.
ait enim.Ex depulſione mali,& adeptione boni vitam beatam conſequi= cicero.
mur. hæc doctiſſimorum philoſophorum præcepta me admonent,vt
quum iuſti imperij effigiẽ ſcripturus ſim, nihil prætermittam, quod ad
officiũ optimi,atque moderati principis pertineat.Proĩde quę depellẽda
ſint mala,quæque cauenda,fugiendaque ſint,ex inſtituto ordine prius ab=
ſoluemus,vt deinde quæ adipiſcenda,adeundaque erunt vberiore oratio
ne diſſeramus,vt quum tibi ſuppetant omnia,quæ ad dignitatem ſummi
ducis pertinent,quæque ad ſpem futuri regni ſpectant,ea illuſtrium viro
rum exemplis probata cernas,& ab eruditiſſimis ſcriptoribus literis com
mendata. Nihil ſuperiori Aphricano deerat,quod ad maximi impera= Scipio aphrica
toris laudem attineret. Attamen Cyri pediam nunquam e manibus di= nus ſuperior.
mittebat,gloriabaturque etiã ſe eã lectitando contriuiſſe,vt qui ſummo= Cyri pędia.
pere lætaretur ex magno rege conſilia ſua in rebus dubijs recognoſcere,&
quæ ſtrenue geſſerat,non carere magnorum regum,atque imperatorum
auctoritate. Conſtat enim ſapientia non modo ex libris,ac diſciplinis
bonarũ artiũ quę nobis imaginẽ poti⁹,ac figurã quãdã ſapiẽtiæ pręſtant,
quã verã eius ſpeciem,ac præcipuam formã,ſed ex electione actu,atque

habitu ipſo clariſſimarum actionum. Quis citharœdum illum probaret, qui tacitio cordis iudicio cithariſticam optime calleret, & tamen nec voce caneret, nec plectro citharã percuteret? Oportune admodum Socrates neque adadoleſcentẽ illũ taciturnũ ait, loquere vt te videam, quando eũ ex formæ preſtantia, neque ex lineamentis corporis cernere ſe poſſe arbitraretur, ſed ex verbis, ac ſermone ipſo, qui eſt index animi, & ad omnes actiones præuius. Abſoluamus igitur in ſequenti volumine, quæ vitanda, quæque fugienda, atque exigenda ſunt, vt promptiores, alacrioreſque ſimus ad ea capeſſenda, quæ adeunda, ac perpetuo tenenda erunt, quæque nos deo optimo maximo conciliant, & ad veram, ac perpetuam fœlicitatem perducunt.

Socrates.

❡LIBER QVINTVS INCIPIT

❡DE REGNO ET REGIS INSTITVTIONE, DE METV, ET AEGRITVDINE, QVAE ANIMVM NOSTRVM OPINIONE MAGNI ALICVIVS MALI PERTVRBANT.

❡TITVLVS PRIMVS.

Metus. Aegritudo. cice. li. 4. tuſc. queſt.

QVO RELIQVA PERTVRBATIONem genera ſuperſunt, quæ anemũ opinione mali perturbant. Metus ſcilicet, & ęgritudo. Nam metus (vt Cicero ex ſententia ſtoicorum definit) eſt opinio impẽdentis mali, quod intolerabile eſſe videatur. Quem a metu quodam animi dici putat Varro, quũ id quod malum caſurum putat effugit mens, & mot u quodã concutitur corpus. Aegritudo autem eſt opinio recens mali pręſentis, vel eſt contractio animi aduerſante ratione, vt ait Apollodorus.

Metus ſpẽs. Fortiudo pria regis virtus.

❡METVS has habet ſpecies, Pigritiam, Pudorem, Terrorem, Timorem, Pauorem, Exanimationem, Conturbationem, Formidinem, Primam omim virtutũ, quæ ad reges pertinẽt, Fortitudo habet. Ignauia igitur, formido, & ſimilia, quæ huic opponuntur, longe a regibus principibuſve aliena ſunt. Omnis enim bene regendi vis in animi fortitudine, ac maguitudine ponenda eſt, & in quadam contemptione, ac deſpicientia rerum humanarum, quam deinde virtutes reliquæ facile cõitãtur. Sicut enim ſaxa, & ſcopuli vndas retundũt, ita regis animus aduerſa omnia frãgere debet, & & ſemper in ſua virtute perſiſtere.

Simile.

¶ AD HANC ſentētiā poetę Martem adamātina tunica indutū fingūt, vt oſtendant reges, atque iperatores immotę mētis eſſe oportere. Nō tamen dicam principem. aut ſapiētem ipſum ſi vſpiam inuenitur, nunquam aliquo metu turbari. Hominis enim vis, atque prudentia in ſubitis ac manifeſtis periculis nequaquam ſibiipſi ſatis cōſiſtit, ſed ī primo illo impetu commouetur. neque eſt quiſpiam tam firmi, ac conſtantis animi quin improuiſa coruſcatione, ac tonitru aliquantulum concutiatur. Quum primum vero ſe colligit, Tum nature ratio, & animi virtus eum firmat, & metum omnem frangit. Cauſa autem intellecta, ac penitus cognita docet id non eſſe timēdum, qui autem ſi in metu perſiſteret, ignauior, atque imbecilior eſſet. A Cicerone dicitur, & id quidem vere. Plus in metuendo mali eſſe, quam in ipſo illo quod timetur.

Martia veſtis adamantina.

cicero.

¶ METICVLOSIOR infirmiorque habebatur Octauius ✠ Cęſar quando tonitrua, & fulgura adeo formidabat, vt corona lauri ſemper vteretur. Et vbique pellem marini vituli circunferret pro remedio contra fulgura. dicunt enim qui ſecreta naturæ rimantur ex volatilibus ſolam aquilam a fulguribus intactam eſſe, atque innoxiam, Ex piſcibus marinum vitulum, Ex arboribus, fructibuſque ſolam laurum. reliqua omnia fulguribus obnoxia eſſe multis exemplis teſtantur, Et fulmina etruſco ritu a veteribus procurari, ac ſacrificijs expiari ſolita manifeſtum eſt. Atqui (vt ad Octauium redeam) in minima quaque tempeſtatis ſuſpitione, vel alta penetralia quærebat, vel in abditum, concameratumque locū ſe receptabat.

✠ vel Tyberius ply. teſte. c. 3. lib. 15.

Laurus intacta fulmīe ply. c. 30. li. 15. Aquila ply. c. 3. li. 10 ī fi.

vitul⁹ marinus ply. c. 57. lib. 2

Octaui⁹ cęſar (vt dixi) tiberius.

¶ STOICI QVIbus veteres Academici conſentiunt, tres bonas affectiones, ſiue mediocritates eſſe affirmant. Gaudium, voluptatem, cautionem, vt ſit gaudium, quaſi rationabilis quædam placida & conſtans iucunditas, vel voluptas (niſi nomen hoc omnino nobis ſuſpectū eſt) dolori cōtraria, Voluntas autem ſit appetitio cum ratione cupiditati aduerſa. Cautio vero declinatio a malo cum ratione, quæ ſimiliter metui opponitur, voluntati addebant quaſi ſocias. beneuolentiam, placiditatem, lenitatem, dilectionem. Gaudio Iucunditatem, lætitiam, Aequanimitatem. Cautioni autem verecundiam, caſtitatem.

Gaudiū.

voluntas.

cautio.

¶ CAuebit igitur rex ne metuat. Eius quidē animus quiet⁹ eſſe debet, atque omni perturbatione vacuus, hac opiniōe ductus Socrates putabat fortitudinē eſſe ſcientiam quandam, ſeu peritiam cauēdi. Annibal ad pręuidenda, cauendaque pericula preter omnes alios exteros duces ſemper paratiſſimus habitus eſt, Nec minus in ſecundis aduerſa. quam in aduerſis ſecunda meditabatur. Proinde nullo metu percul ſus vnquam oportunitatē rerum agendarum amiſit. At contra Nicias Athenienſis, qui quamnis rebus geſtis illuſtris habeatur, tamen timoris nota non caruit, Et quum minus fœliciter aliquando pugnaſſet, culpam omnes in eum referebant qui cum timore percitus, minima quæque caueret, temporis occaſionem quæ gerendorum omnium domina eſt, præterfluere ſinebat.

Socrates.

Nicias

¶ QVAECVNQVE PER IGnauiam, ac metum a principibus

committuntur perpetuo dedecori eis ſunt,& hoſtium conuicijs, calumni
jſque ſemper obnoxia. Ex primo Mutinenſi prælio Octauium relicto
paludamento,atque equo fugam arripuiſſe irriſit,exprobrauitq; Anaoni⁹
Et poſt biduum tādem eum apparuiſſe ait,In prima quoque Philippenſi
pugna ſic effecit,in qua exutus caſtris vix ad Antonij comu fuga euaſit.

Antonius, Octaui⁹ aug. Valer.max.libro.j.de ſōnijs hiſtoria.1. Minerua.

Principio huius certaminis Quidam Octauium ab exercitu ſuo abfuiſſe
ſcribunt,quod monitum ſe inter quietem diceret,vt diem illum diligen=
ter caueret,idque eum excuſaſſe in quadam epiſtola ſua teſtantur. Valeri=
us tamen maximus Romanæ hiſtoriæ vaſtiſſimum pelagus,ac togatę fa
cundiæ receptaculum,ſcribit Octauium lectica perlatum,prælio inter=
fuiſſe monitu Artorij medici,qui ei dixerat ſibi per quietem apparuiſſe
Mineruam,imperaſſeque,vt pugnæ intereſſet,contempta aduerſa vali=
tudine,cuius dicto ſtatim obtemperauit Octauius,adiecit etiam hoc pro=
bri in eū Antonius,quod nauali bello ad Siciliam ne rectis quidem ocu=
lis inſtructam aciem vnquam contueri potuerit,ſed ſupinum oculis in
cælum intentis eum retulit iacuiſſe,nec prius ſurrexiſſe,quam M.Agrip
pa fugatæ ſunt hoſtium naues dixiſſet, Magna tamen vis conſuetudinis

Octauius.

eſt,iuuenis adhuc Octauius,& Græcis diſciplinis potius quam militari=
bus artibus inſtitutus infirmior eſſe videbatur. At poſtquam rebus bel=
licis conſueuit,Antonium cui primo contemptui fuerat,ſuperauit,& ad
mortem voluntariam compulit, Incertum an propria animi virtute id
egerit Octauius,an magno Cæſaris Genio adiutus ſine ignauia,vecordia
ve Antonij,qui Cleopatræ amorib⁹ delinitus,vel potius amatorijs vene=
nis potus virtutem animi perdidit,& corporis vires eneruauit.

Cimbri. Celtiberi.

¶ADIVVAT ETIAM animi,ac corporis vires domeſtica per=
ſuaſio. Cimbri enim , & Celtiberi adeo e metu abſunt,vt in acie mo=
ri gaudio exultent,lamententur autem in morbo,quaſi turpiter perituri.
Tradunt quidem ſcriptores in bello Cantabrico,matres proprios filios
necaſſe prius,quam eos romanis captos permitterent, inuentumque eſſe
puerum , qui fratres ſuos,qui in vinculis iacebant iugulauerit , patris iuſ=
ſu,qui ei etiam ferrum præbuerat,Sparthanæ quoque mulieres exituros

Ex plutar. in apophtheg.laconicis.

in militiam filios monebant,vt aut viui cum armis in cōſpectum earum
redirent,aut mortui cum armis referrentur.

Perſeus. Simile.

¶PERSEVM POLYbius ſcribit adeo meticuloſum fuiſſe , vt quū
prælium cum Aemilio Paulo inire inſtituiſſet,ſimulato Herculis ſacri=
ficio in vrbem proximam profugerit,adeo enim molli,et imbecill o erat
animo,vt ne oculis quidem hoſtium aciem aſpicere poſſet. Magni qui=
dem momenti eſt in prælio rem ante oculos ſui principis agere , a quo et
præmium virtutis ſperare poteſt,& pœnam ignauiæ formidare,vt enim
nautæ omnes,etiam qui in prora aſſident , mentem ,atque oculos aſſidue
in puppim,vbi gubernator clauū dirigit,intendunt,illiuſque nutū obſer=
uant,ſic bellatores ducum,imperatorumque vultum intuentur,non mo
do,vt dicto pareant,& mandata celeriter exequantur,verum vt ex eo ani=
mi præſentiam hauriant promptioreſque reddantur.

PRIMVM

¶PRIMVM victoriæ indicium fiducia Principum habetur, quorũ exemplum fortes omnes ſequuntur,& ignauiores quoque promptiores fiunt. Alexander hoſtium fortunã audacia, vires autem fortitudine, & gloriæ ſtudio ſuperare nitebatur. Proinde crebris ſermonibus dicere ſolebat, NIHIL fortibus indomitum eſſe,& nihil timidis ſatis munitum. Huius regis vel ſolius virtus ſæpenumero ſuccumbentem exercitũ ad victoriam erexit,& victores etiam hoſtes profligauit.

Alexander.

¶AT contra Pompeius in pugna Pharſalica, vt primũ militũ ſuorum cõuerſionem ex puluere conſpicatus eſt, animo collapſus in tabernaculũ relicta acie penetrauit, nulloque imperatoris officio functus quũ ingruentes hoſtes cerneret fugam corripuit.

Pompeius

¶CAEſar autem qui ad omnẽ rei bellicæ vſum ſemper promptus aderat, nactus temporis opportunitatẽ, quam ſedulo ſequebatur, victoria potitus eſt. Magno animo,& erecto quibuſcunque in rebus erat Cæſar,& non modo inimicis, ſed ne fortunæ quidem ſuccumbebat, multaque facilia ex difficillimis animi magnitudine reddebat, cuius etiam cõſtantia in rebus aduerſis, ac prope afflictis cernebatur, hic qui tot & tãta bella geſſit, bis tãtum ancipiti fortuna dimicauit ſemel ad Dyrrachium, vbi pulſus non inſtante pompeio negauit illum ſcire vincere, iterum in Hiſpania contra iuniorem pompeium, quum eius exercitus adeo timore trepidaret, vt pugnã detrectaret, nec ſuſtineret impetum, ſed iam hoſti cederet, tunc diſcurrẽs per medias acies exclamauit, Si nihil pudoris eſt corripite me, & ĩ manus puerorum tradite. deinde e manu cuiuſdam obuiȷ militis ſcutum arripuit & in globum hoſtium procurrens prælium inſtaurauit, ac ducenta tela in ſe iacta partim vitauit, partim clypeo excepit, Et tandiu reſtitit donec milites pudore, ac verecundia perciti, non modo eum tutati ſunt, verum hoſtilem exercitum profligarunt, in qua quidem pugna triginta hoſtium milia ceciderunt, ex Cæſarianis autẽ circiter quingenti deſyderati ſunt. Atqui ſi animum aliqua ex parte ſubmiſiſſet Cæſar,& vitam (de conſciſcenda enim ſibi morte cogitauerat)& imperium, & rerum geſtarum gloriã protinus amiſiſſet.

Cęſar.

Cęſar bis tãtũ ancipite marte dimicauit.

Pompeius iunior.

¶ALEXANder quoque aliquando illuc peruenerat, vnde recipi niſi victor, vel cum magna exercitus ſui clade non poſſet. Suadebat tũ ei Parmenio, vt noctu, ac clanculum hoſti congrederetur. Tum Alexander latronum inquit, ac furum iſtuc conſilium eſt, quorum votum eſt fallere. Proinde palam,& aperto marte dimicare cum hoſte certũ eſt. Nolo equidem tenebras atque inſidias gloriæ mee obeſſe. Idcirco malo me fortunę meæ peniteat, quam victoriæ pudeat. Tum iuſſit vt omnes corpora curarent, Poſtridie autem exercitum produxit,& tanta omnium alacritate pugnauit, vt proſtrata omni hoſtili manu victor euaſerit.

Alexandri reſpõſum ad parmenionem.

¶IRRIſioni omnibus fuit pluribus in locis ignauia Xerxis, cuius exercitus præ innumerabili multitudine, maxima quæque flumina hauriebat, montes æquabat,& maria pontibus ſternebat, Et præcipue in ea nauali pugna contra Græcos, quã præfectis ſuis delegauit, Et ipſe rex ſpectator cer

Xerxis ignauia

Arthemiſia.

taminis vt eſſet,in littore deſedit,cum quibuſdã leuibus nauiculis ad ca-
peſſendam fugam idoneis,Aderat in eo prælio Arthemiſiã Halicarnaſſi
regina,que Xerxi auxilio venerat,& inter fortiſſimos belli duces acerri-
me certabat,adeo,vt in rege muliebris timor cerneretur,in regina autẽ vi-
rilis fortitudo.Sed iam ad ſpecies,quę metum comitantur accedamus,

¶DE PIGRITIA.

¶TITVLVS SECVNDVS.

Pigritia.

Induſtria.

Antelucana in duſtria.

Demoſthenis laus.

PRIMA QVIDEM SPECIES QVÆ
metui ſubeſt Pigritia dicitur, quã Cicero metũ
conſequentis laboris eſſe definiuit,huic opponi-
tur induſtria,Quocirca idẽ auctor ait Demoſthe
nes iniquo animo tuliſſe,ſiquando opificũ ante-
lucana induſtria vinceretur,hæc Demoſthenis in
duſtria tantum potuit,vt eum præſtantiſſimum
omnium oratorum reddiderit.Quem Græci di
cunt parum admodum natura,& ingenio valuiſ-
ſe,omniaque labore,& diligentia perfeciſſe. Ex

Oratione extẽporanea carebat demoſthenes.

Pitheę dictũ de demoſthene.

Demades extẽpore orabat,

temporanea tamen oratione nõ dicebat,nec prouocatus in contione reſpon
debat,niſi rem de qua dicturus erat nocturna lucubrationi meditatus fuiſ-
ſet.Proinde pytheas orator eius conciuis dicere ſolebat,Demoſthenis ar-
gumenta lucernam olere.Quinetiam quum pro ſeipſo cauſa aliquãdo ex
tempore apud Athenienſes eſſet dicenda, ſuſcepit eius patrocinium de-
mades,qui ex temporanea oratione,magiſquam præmeditata excellebat.
natura enim,& ingenio omnes alios oratores præuertebat,ſtudio tamen,&
induſtria a demoſthene vincebatur.Fit enim nõnunquam,vt induſtrij ho
mines eos vincãt,qui ingenij bonis pręſtant, diligentia enim ea ſuppetit,
quę per naturã deſunt.Acuti autem cõtra freti ingenij viribus,deſidioſi,
pigri,ignauique plęrunque ſunt,dum nimiũ naturæ bonis credunt,

Diligentia nimia in ſcribendo taxatur,

Affectatio vitanda,

Antonij oratio

Tiberij ſtilus dicendi obſcurior,

¶NIMIA tamen in ſcribendo diligẽtia non omnino laudem meretur,
ea ſiquidem ſtilum non modo retardat,atque moratur,verum ſermonem
obſcuriorẽ reddit.Affectatio illa verborum, & aucupiũ ſyllabarum(vt
dicebãt veteres)minus grata grauibus viris eſſe ſolet.Hoc in Antonio in
crepabat Octauius,qui dicebat illum ea ſcribere,quę homines admiraren
tur potius,quã intelligerẽt.Huius ſucceſſor tiberius nimia etiã verborũ
affectatione,& ſententiarũ quadã moroſitate quęcũq; ſcribebat adeo ob-
ſcurabat,vt ex tẽpore quũ diceret pręſtãtior,quã dedita opera haberetur.

Pallas.

Silius ital.li.4

¶SED vt induſtria,ac diligẽtia principũ res omnes adiuuat,ſic inertia,
pigritia,negligẽtia om̃ia euertit,& indecora reddit Pallas apud Homerũ
hoc docere videt̃,quũ Agamẽnonẽ increpãs ait,Nõ oportere virũ,cui po
puli ſunt,curę,tota nocte quieſcere,hui' ſentẽtię.Emulus Silius Italicus

mercurium inducit Annibalem excitantem his verbis,
Turpe duci totam ſomno conſumere noctem

CCORREctor Libyæ Octauius Capreas pro inarime cum neapolitanus commutauit, vt illuc curandæ valitudinis gratia ſecederet. Aedificauerat enim in ea inſula ſplēdidas ædes, quibus pro honeſto diuerſorio poſt magnam rerum ſatietatem aliquando vtebatur. At tiberius eadem inſula male vſus eſt, illuc enim vt per pigritiam, ac negligentiam inſaniret accedebat. Et quum vrbem egrederetur e dicto cauebat, ne quis ſe interpellaret. Præmittebat etiam ex ſuis aliquot, qui obuios omnes ex itinere arcerent, ne quis eum obiter adiret. At qui capreas ingreſſus omnes imperij curas abdicaret. Et ſic Armeniā a Parthis occupari, meſiam a dacis, ac Sarmathis. Galliam a Germanis magno cum dedecore, ac diſcrimine totius imperij vaſtari neglexit. Quoquidem loci ſecreti licentiam nactus, male diſſimulata animi vitia patefecit. Et cū Pomponio Flacco, & L. Piſone noctem, & continuum biduum epulando, potandoque conſumpſit. Et alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis eueſtigio dedit, iucundiſſimos illos, & omnium horarum amicos eſſe affirmans. Delectabatur vel maxime ea inſula, quod ſepta omni ex parte eſſet præruptis, atque altis rupibus, & vno tantum, paruoque littore adiretur. Quinetiam in ea camificinam, qua vnice delectabatur, facilius exercebat. Nam quoſcunque oderat in mare poſt longa, & exquiſita tormenta præcipitari iubebat, eoſque contis, ac remis excipiebant nautę, lacerabant, ac trucidabāt, ne quis aliquo caſu euadere poſſet.

Octauius auguſtus.
Capreę inſula in ora cāpaniæ contra neapolī Inarime ſtraboni li. 6. Ply. ca. 6. li. 3. pythecuſa dicta a figulinis, nā pythos dolium ſignificat.
Tiberij facinora.

CDEMEtrius Macedonum rex pricipio regni ſui piger habebatur, durus, ac moroſus, ignauo enim ſilentio, & ſolitario ocio lætabatur. Idcirco difficilem ſe adeuntibus præſtabat. Quodquidem Macedonibus eo moleſtius erat, quod Philippo regi conſueuerat, qui perfacilis in audiēdo fuerat, patebatque ſemper aditus omnibus, qui eum adire volebant. Contigit aliquando aniculam quandam eum non occupatum nactam, vt ſe placide audiret, rogaſſe. Tum rex commotior aliquantulum, ſibi nō eſſe audiendi ocium reſpondit. At illa defixis in eum oculis non igitur regnes, exclamat ſi audire piget, hic Demetrius ſuſtitit, & mitior factus, eam longo ſilētio audiuit, quam deinde opera nauata placido alloquio dimiſit. Poſt autem tacitus ſecum aniculæ verba animo reuoluēs mentem mutauit, & ex difficillimo perfacilem deinceps ſe, & benignum omnibus præbuit, adeó vt magnam diei partem audiendo, reſpondendoque nō ſine fructu, atque oblectatione exigeret.

Demetrius macedonicus.
Anus ad demetrium.

CPRINcipes tamen non importune adeundos eſſe, neque a negocijs interpellandos docet Cicero ad Brutum ſcribens his verbis. Nam quemadmodum coram qui ad nos intempeſtiue adeunt, moleſti ſæpe ſunt, ſic epiſtolæ oſtendunt non ſuo loco redditæ.

CVIDENdum quoque eſt ne principes nimis delicati ſint, neve ſibi nimis indulgeant. Cn. Pompeius, qui & magnus Alexandri inſtar dictus, omnibus honoribus a ſenatu, populoque Romano affectus, inſolētior habitus eſt

Cn. Pōpeius.

Reus ambitus hoc eſt accuſatus crimine ambitus, quod iulia lege expiāt

bitus eſt in Hipſeum virum magnę nobilitatis,& eidem beneuolentia cō iunctum. Nam quum reus ambitus eſſet, a pedes illius egredientis e balneo, ſe proſtrauit, eius implorans patrocinium, Tum Pompeius commotior factus, hominem conculcauit, exclamāſque ait, nihil aliud agit, niſi vt cænam meam tardius remoretur.

Cyclopes.

¶HOMERVS quum pigritiam, deſidiamque irridere vellet, Cyclopas inducit, qui ceſſando per inertiam degunt, quaſi ſummum bonum in nihil agendo ponant, illis agros aſſignat, qui nullius foſſionis, aut ſementis egent, ſed vltro naturales fructus gignunt, quibus habundanter perpetuo aluntur. Et ne tenui etiam cogitatione fatigentur, rerum curam omnē mulieribus tribuit. Eius verſus ad hanc ſententiam vertuntur.

Omnia per ſeſe nullo naſcuntur aratro
Non fora non cauſas agitant, non ſancta ſenatus.
Iura, ſed in celſis habitantes montibus antra.
Et puer,& magnis de rebus iudicat vxor.

Incuria.

¶HAEC pigritiæ, ignauiæque ſpecies deterrima habenda eſt, quando & virtuti aduerſatur,& ſingulis quibuſque artibus obeſt & quoniam minimam quamque curam formidat, a veteribus incuria dicitur, a Græcis autem ασπουδει id eſt ſine cura.

Herodot⁹ li. 2. cui titulus eſt Euterpe, Lotophagi. Lotus arbor. Loto veſcētes cibos omnes faſtidiunt. Lotus arbor. Herodotus in euterpe.

¶INERTES, deſideſque populos quoſdam inducit herodotus Haliçarnaſeus. quos lotophagos appellat, hi per ignauiam ſolum ex loti baccis victitant, ex quibus panem,& reliqua, quę eſui, potuique ſunt conficiunt, Lotus enim baccas fert paulo maiores lentiſco, palmarum ſapore, ac ſuauitate. Harum edulijs quicunque veſcuntur cibos alios omnes odio habent. Et inuitati hoſpites nunquam ab eis diſcedunt, ſed reliquarum rerū omnium obliuiſcuntur, viuūtque cum indigenis feriati ſemper, nihil agēdo, id ſocijs quibuſdam ſuis accidiſſe Vlyſſes conqueritur apud Homerum, lotus arbor aquatica eſt,& lignum idoneum tibijs habet, quocirca lotum pro tibia apud quoſdam poetas legimus. Herodotus vero aliam loti ſpeciē ad Nilū naſci refert, virgulta ſcilicet quædā ex illius inundatione paſſim per campos ad ſimilitudinem liliorum, ex quibus veluti papauera quædam oriuntur eſui gratiſſima, quæ in ſole ſiccata,& deinde in puluerem contuſa, optimum exhibēt panem. Horum radicem ſuauiſſimam eſſe dicit, quæ obliuionem deſcedendi hoſpitibus præbeat.

Fertilior terra ignauiores gignit homines. Sabęi ſolū habent feraciſſimum.

¶HOC contra ignauos, ac deſides a poetis, fictum eſſe creditur, vt oſtēdant pigritiam, atque ignauiam, quaſi contagioſam quandam eſſe luem, quæ homines vecordes, eneruatoſque reddat. Alimenta neceſſaria, & diuitiæ ipſe naturales quæ ex fructuum vbertate proueniūt, homines (vbi plurimum abundant) reſides, ignauoſque reddūt, vt ſunt Sabæi, quorum terra fœliciſſima habetur. gignit enim thus, myrrham, cynamomum, balſamum, calamum, ac palmulas odoratas ad omnes pene vitæ vſus gratiſſimas, ad quos quidem vltro mercatores commeant,& aurum, argētumque pro annuis fructibus penſitant, quo fit vt illi opulētiſſimi ſint ſine labore, aut induſtria aliqua,& omni lauta ſupellectile affluunt. At nabathæi, qui

ab eis

ab eis non multum abſunt,inopes ſunt,ſterilem enim regionem colunt,& tamen ſolertes,atque induſtrij ſunt,& rei ruſtice omni ſtudio,ac diligentia inſudant. Proinde apud eos,qui rem familiarem minuit,publicæ multatur,qui vero auget,honore afficitur.

DE PVDORE.

TITVLVS TERTIVS.

SECVNDA SPECIES PVDOR DICItur, quem metum ignominiæ eſſe definiunt ſtoici, vel iuſte reprehenſionis timorem, vt Aulus Gellius ſcribit,hunc optimum cupiditatum moderatorem Cicero appellat,quum recti,honeſtique ſtudio tenetur. Et primis quidem ætatibus valde addecet,optimęque indolis ſignum præbet,intimo enim ſanguini animus reuerentia quadam affectus mergitur,& faciem rubore perfundit.HIS adoleſcentibus cato maior ſe delectari aiebar,qui minima quæque errata metuentes,etiam in recte factis erubeſcerent, non autẽ illis,qui palleſcerent,illud quidem ingenui pudoris indicium eſſe,hoc autem impudentiæ,aut vecordiæ. Idem ſentire viſus eſt Diogenes Cynic⁹ Nam quum adoleſcentem quendam alloqueretur,cerneretque eum rubore perfuſum,confide ait,color enim iſte virtutis eſt index,hunc affectum quidam caſtigatius loquentes verecundiam appellant,vt ambiguitatem verborum fugiant,& pro virtute ſemper eam ponunt,quum pudor etiam in malefactis quandoque dicatur. verecũdia autem recti,honeſtique rationem habet. Quicunque enim malos rumores metuit,is verecundus habetur,qui vero non metuit impudens,pudor quoque ex honoris ſtudio plærũque manat,vt Ariſtoteles etiam teſtatur,qui quum nimius eſt,animum perturbat. Et ſic etiã verecundia,quę niſi moderetur,rectas quoque actiones euertit. Proinde,vt hoc loco quum mediocritatem progrediuntur,inter animi perturbationes ponimus quando vehementiores fuerint. Sic inter virtutes ponemus quum extrema fugerint,mitioreſque aderunt,ſed & pudet verbum tam ad reuerentiam honeſtarum rerum,quam ad pudorẽ turpium referretur,differtque a verbo piget,quum pudere ad decus,pigere autem ad laborem ,doloremque pertineat.Sunr etiam qui pudorẽ a pudicitia ſecernant,& illum verborum,hanc autem actionum eſſe exiſtimẽt Et ad hanc ſententiam verba illa Ciceronis interpretantur,quum in Antonium ait. Tu quidem pudorem cum pudicitia ſimul amiſiſti.

Pudor.
Au. Gelli'ca. 6. lib. 19.
Cicero tuſcul. quaſt. li. 4.
Pudor benę indolis ſignum.
Cato maior.
Rubor in iuuene virtutis ſignum.
Pallor vecordiæ.
Diogenes Cynicus.
Verecundia.
pudet.
Piget.
Cicero.
Antonius.

DE TERRORE.

TITVLVS QVARTVS.

Terror,

COMES HVIC EST TERROR, Quē ſtoici dicūt metū eſſe ex inſuetę alicuius rei imagine proficiſcentem. Ex ciceronis vero ſententia Terror eſt metus concutiens, ex quo fit, vt pudorem rubor, terrorem pallor, & dentiū crepitus conſequatur, Poſſumus putare huius verbi originem ſi per noſtros grāmaticos liceret Græcā eſſe mutatis, additiſve quibuſdā literis, τρειν ſiquidē pauere, ac timere ſignificat, cū corporis tremore, palloreque faciei Hic affectus virū fortē, ac conſtantem nunquam perturbare debet. Et enim ſemper paratus vir fortis ad tolerandum grauia, & aſpera quæque.

Ariſtoteles ethicorū lib. 3. ca. 6.
Mortē non timet vere fortis

¶ ARIStoteles quidem affirmat illum proprie fortem dici, cui honeſta mors nequaquam terrori eſt, & qui ad omnia, quæ illam afferunt, ſiue terrore adeſt, Eam in bello glorioſam eſſe ait. quod teſtantur honores a ciuibus, regibuſque conſtituti his, qui forti animo in pręlijs oppetunt.

Solonis lex.

¶ SOLON quoque legem tulit, vt qui in bello occubuiſſent, præmijs honoribuſque honeſtarentur, Et eorum filij publice alerentur, inſtituerenturque. Et ex ſenatus conſulto Romanorum legatis, qui a fidenatibus occiſi ſunt, quoniam ob rempublicam occubuerant, ſtatuæ pro roſtris poſitę fuerunt, ſed ratio ipſa eſt, quæ vitam diligere, & mortem non timere nos edocet. FORTIS quidem viri eſt mortem cōtemnere, non autem odiſſe vitam. Qui enim beluarum more in pernitiem non neceſſariam ruit, is temerarius, & audax, non fortis, & magnanimus habendus eſt. Timidus enim. & ignauus eſt ille, qui quum non oportet mori deſyderat. Sic ex cōtrario timidus etiam erit, qui honeſtam, opportunamque mortem refugit.

Mori ꝑ repu. glorioſum eſt.
Fortis vir.
Audax.
Timidus.

¶ Non præterruit armato exercitu, quo mœnia, vrbēque obſederat, nec horribili vultu ſuo, quo omnibus mortem minabatur Sylla Quintū Mutium ſceuolam augurem, quum a ſenatu efflagitaret, vt Marius hoſtis iudicaretur, qui perterritis omnibus patribus ſolus dicere auſus eſt, non permittam ſylla ſtudio longioris ſenectutis, vt Marium patriæ hoſtem iudicem a quo vrbs noſtra, & omnis Italia ſeruata eſt. Ea quidem mente erat Mutius, quam ei virtus, & ratio perſuadebat, vt nihil in vita nobis præſtandū ſit, præter culpam, quā quum vacamus, nihil eſſe poſſe, quod nos perterreat, aut quod pertimeſcēdum ſit, Idcirco humana omnia æquo animo, ac moderate ab eo ferenda ſunt, qui a culpa alienus eſt.

Q. ſceuolę fortitudo pro mario cōtra ſyllam.

¶ VIRtus quoque illorum, qui forti animo in bello conciderunt, magnā laudem, ac gloriam apud hoſtes etiam ipſos habet. Ignauia vero & ſi fortunata eſt, tamen ignominia nunquam carere poteſt.

Q. Fabij cōſiliu de annibale intercludendo Titus liui' li. 2. decados. 3. 2. bel. pu.

¶ SED quid aliquando terror in re bellica facere poſſit, vnico exemplo abunde docendum putaui. Q. Fabius dictator diutius cunctādo victoria exultantem annibalem fruſtratus fuerat, donec eum in agrum Calænum cum omni exercitu traxerat, inque campū ſtellatē, eſt enim loc' inuijs mō

tibus

tibus,altiſque fluminibus circumſeptus. Et Fabius Gallicanũ,caſilinum
que montes valido militum prẹſidio muniuerat,Quibus quidem rebus
effectum erat.vt punicus exercitus circũuentus,aut difficili fuga oppri-
meretur,aut inopia commeatus deficeret. Ni punico ĩgenio virtus ducis Annibalis cō-
adiuta,nouũ,inauditũque commentũ meditata fuiſſet. Agnito eñ peri- mentũ de cor-
culo duo circiter boũ milia,quẹ ex priſtina prẹda habebat,opportuno no- nibus boũ accē
ctis ſilentio adduci iubet,& cornua ſingulorũ ſarmentorũ faſcibus circũ- ſis.
poni,ardentibuſque faſcibus incendi,boues ignis flamam egre ferentes ad
nota montiũ diuortia curſu euadunt,quos inſtructa ſuo ordine punicus ex
ercitus paulatim ſequebatur,Romani milites,qui præſidio montium ade
rant,nouitate rei perterriti ex opportunis locis diſceſſere,Fabius quoque
punicã fraudem metuens,ſuos intra vallum continuit. Et ſic Annibal in Annibal.
columis cum omni exercitu euaſit,quũ Romani nouẹ rei facie territi lo-
cum deſeruerũt. Hæc quidem res mane quũ deinde illuxiſſet, omnibus
ludibrio.contēptuique fuit. Nec parum de Fabij maximi laude detraxit.

❡DE TIMORE VEL PRAEMOLESTIA.

❡TITVLVS QVINTVS.

PROXIMVS HVIC PERTVRBATio
ni accedit, Timor quem Stoici dicunt eſſe metũ Timor.
imminentis,aut appropinquantis alicuius magni
mali. Verbi quidam origo(vt arbitror) Grẹca eſt
τιμη enim pœnam,& cruciatũ ſignificat τισισ au-
tem vltionem. Sunt etiam qui timorem , quoniã
antecedit effectum,præmoleſtiam appellant,quã Præmoleſtia.
doquidem metus ille ante animum moleſtia affi-
cit,quam mali quippiam accidat. Anguſti quidē
abiectique animi eſt mortis timore (quæ propter
varios fortunæ caſus,& imbecillitatem humanẹ conditionis ſemper no-
bis imminet)vitæ cōmodis non frui,ſicut & diuitijs non vti,amittendi ti
more,quia fluxe,& labiles ſunt,& poſitæ in fortunæ poteſtate. Eadem in
firmitas,debilitaſque animi efficeret,vt re optata,etiam ſi adeſſet, perfrui
non liberet,quod amittendi timore ſemper ſolliciti eſſemus.

❡FORtis autem vir,qualem principem noſtrum deſcribimus,vtrãque
fortunam æquo animo ſemper perfert,nec proſperis rebus extollitur , nec
aduerſis demittitur, mortem vero non timebit,STVLTVM eſt enim ☙
(vt ait Stoicus noſter)ea timere,quæ vitare non poſſis. Atqui conditio il- Seneca.
la perferenda eſt,quæ communis eſt omnibus,vt veteres dicere ſolebant.
Recte apud Ciceronem ille ait mortem calcem eſſe,ad quem quum de- Cicero tuſcul.
curſum ſit,nihil amplius extimeſcendum eſt. quæſt. lib. j.

Mors quid. ¶ SVNT etiam philoſophi,qui affirment mortem hominibus vtili= tera natura datam eſſe,& ſententiam hanc tuentur pluribus argumentis, quæquidem percenſere nequaquam huius loci eſſet. Alij dicunt mortem diuinum munus eſſe mortalibus,nituntur que id numinis iudicio compro

Cleobis & bitõ. Ex cice. tuſcu. quæſt. li. 1. bare. Cleobis,& biton fratres matrẽ habebant,quę ſacerdotio iunonis addi cta erat,& quum iam ſolẽne ſacrum appeteret,quo plauſtro illa(vt moris erat)deueheretur,deficientibus in via iumentis,filij iugum ſubierunt,ma tremque in templum ſtatuto tẽpore cõuexerunt, Quæ rite ſacrificio per= acto deam deprecata eſt,vt filijs ſuis pro tãta pietate tribueret mun⁹,quod dij hominibus optimũ præbere poſſent. Poſtridie vero eius diei,quũ ob= dormiuiſſent adoleſcẽtes,ambo in cubiculo mortui inuenti ſunt. Quoqui dem deæ, iudicio omnes clare intellexerunt mortem optimum eſſe mu= nus,quod hominibus a dijs dari poſſit.

¶ SED ad inſtitutum ſermonem redeamus. Fortis vir mortẽ non me= tuet,& bene agẽdo pręſentibus fruetur,nec pręi timore illis parcet,quod ca riturus eis aliquãdo ſit,nontamẽ hęc eo cõſilio dico,vt principem noſtrũ a futuri præmeditatione immunẽ eſſe velim. Nã ſi a timore,& ſolicitudi ne eũ vendicare ſtudeo,paratum tamẽ animo ad omnẽ fortunę impetum

Cicero tuſcul. quæſt. li. 3. munitumque eſſe cupio. idemque agat,quod theſeus de ſeipſo apud Euri pidem dicebat,cuius & ſentẽtiam probat Cicero,& verſibus eiuſmodi eã conuertit,futuras mecũ commentabar miſerias,aut mortem acerbam, aut exilij mœſtam fugam,aut ſemper aliquam molem meditabar mali, vt ſi qua inuecta diritas caſu foret,ne me imparatum cura laceraret repens.

Panetius. ¶ PANETIVS libro ſecundo de officijs ait,fortis,ac prudens viri cõ ſilia,cogitationeſque ſemper paratas eſſe debere contra fortunæ impetus, contraque inſidias iniquorum, vt quaſi brachia,& manus prætendant, ne qua res aduerſa,aut repentina incurſio nos imparatos.i protecto ſque offen dat,ſed ſuauis peripateticorum conſuetudo, & benigna muſarum alimo= nia nos edocet,vt ſanctam in rebus omnibus mediocritatem ſeruemus, & quod parum,vel nimium,ſit ſemper abijciamus.

Futurorũ igna ros ſagax nos fecit natura. ¶ OPTIME mihi videt diuina natura conſuluiſſe rebus humanis,quę nobis futurorum ignorationem præbuit,quorum præſcientiam ſi habere mus,aut nihil omnino ageremus,freti ſpe futurorum bonorum, aut mœ= rore,& luctu perpetuo cruciaremur,perciti timore malorum. Quæ vita

Priamus. fuiſſet Priamo,ſi ab ineunte ætate ſua ſciuiſſet quos euẽtus ſenectutis eſ= ſet habiturus? Hæc igitur fatorum ignoratio magis intentos virtuti nos ef ficit,& minus anxios timore imminentium malorum. Tolleretur etiam nobis omnis ſpes,quæ ex futurorum bonotum opinione pẽdet,quam qui= dem Simonides poeta reginam hominum eſſe putat. Nonnulli philoſo=

Spes hominũ regina. phorum ſpem dicunt dulciſſimam eſſe omnium paſſionum,ſed Ariſto= teles ſpem vigilantium inſomnium eſſe exiſtimat. Putandum tamen eſt hunc grauiſſimum philoſophum de ea ſpe loqui voluiſſe,quã vano quo dam vano iudicio homines ſibi fingunt ſine ratione,aut aliqua coniectura futuri euentus. Hæc verius allucinatio dici poteſt,quam ſpes, quæquidẽ

a tardita=

a tarditate quadam,& animi ſtupore plęrunque potius vſu venit,quam ab acumine aliquo ingenij,ſiue a bona confidentia. Allucinantes enim vigiles ſomniare aliquando videntur,ſed ſi recte agimus,& cum ratiõe,ac virtute incendimus,tũc ſpes illa hominum regina vere iudicari poterit, ratione enim,non futili vanitate nititur,& ad ſperatum euentum ſæpe perducit.

MVLta amicis elargiebatur Alexander, time perdicas,quid tibi relinquis o bone rex inquit,ſi omnia prodigis? Tum ille ſpem ait mihi reſeruo putabat ſiquidem Alexander nihil ei deeſſe poſſe,qui per virtutis officium benignus eſſet,& per virtutẽ omnia ſe aſſecuturum ſperaret. Ad hanc ſententiam acceſſiſſe videtur Parmenion etiam quum dixit,& hæc quidem ſpes nobis quoque tecum communis futura eſt.

Alexãdri liberalitas.
Perdica.
Reſpõſũ alex
Parmenion.

DE PAVORE.

TITVLVS SEXTVS.

PAVOR DEINDE SEQVITVR cui comitem exanimationem Cicero adhibet, & eſt (vt ipſe ait) ſubitus metus,quem ſequitur ſtupor mentis,hæſitatio linguæ,& ab opere ceſſatio. Hũc affectũ Virgilius exprimere videť,quũ ait Obſtupui,ſteteruntq; comæ,& vox faucib' hęſit. Et illud.

At ſubitis miſerę calor oſſa reliquit,
Excuſſi manibus radij reuolutaque penſa.

quum de Euriali matre loqueretur.

Pauor.
Exanimatio.
Cicero tuſcul. quæſt. li. 4.

NEC alienum eſt putare huius verbi originem Græcam eſſe καταπαυομαι em̃ ceſſare facio ſignificat αναπαυομαι ceſſo, ac ſubito quieſco quodquidẽ in pauore fieri ſolet. Poſſumus etiam putare pauorem a vicinitate latini verbi manare,dicimus nanque priſco verbo pauire quod coperire ſignificat, vnde & pauimentum nomen accipit,quod opere tectorio, puro, vermiculato, incruſtato,ſeu marmoreo ſtratum ſit. Cernimus quidem in magno pauore,ac metu fœminas,pueros,& molliores quoſdam oculos,ac faciẽ velare,caputq; coperire,Hoc in maximo luctu, & mœrore fieri ſolet.

Pauor vnde.
Pauire.
Pauimentum.

APELLES ✣ in immolanda iphigenia id ex pictura docuit,triſtem enim pinxerat Calchantem,triſtiorem Vlyſſem.triſtiſſimum autẽ Menelaum conſumptis vero affectibus, quos penicillo exprimere poterat, Agamennonis caput obuelauit,vt omnes quem poſſent maximum mœrorem in virginis patre cogitarent. Obſcuritatem,& ſolitudinem luctus quęrit,vt vulgo dici ſolet. Præclaræ Q. Curtius dixit,optime miſerias ferunt,qui abſcondunt. Nec vlla tã familiaris eſt infœlicibus patria, quã ſolitudo. Et Cecilius ille latinorũ comicorũ princeps(vt ait Nigidius)

✣ vel potius timãthes cychnius teſte ply. ca. 10, paulo poſt prici. li. 35 & eodẽ patricio ti. 10. lib. 1. de repu.
Iphigenię tabula pictoris oſtẽditi geniũ.

dixit. Is miſer eſt, qui erumnam ſuam neſcit occultare.

Craſſus.

¶ CRASSVS quidem re male geſta in Parthos, deſperata omni ſalute, poſtquam vidit filij caput ab hoſtibus haſtæ præfixum circumferri, & exercitum omni ex parte turbatum paſſim trucidari, in abditum, obſcurumque locum penetrauit, donec auaritiæ, temeritatis, atque ambitionis ſuæ, omniſque fœditatis exemplo pœnas lueret.

¶ BRVTVS quoque deſperatis, afflictiſque rebus, quũ cerneret Antonij exercitum victoria exultantem, ſolus in edito quodam ſaxo aliquã diu ſedit, verſuque Homeri Iouem malorum omnium cauſam præbuiſſe aſſerebat, vt ait Plutarchus, vel vt latinorum quidam ſcribunt, Homeri verſu conqueſtus eſt, ad hanc ſentẽtiam, ſed mea parca tenax, latoneque obruit infans Apollo enim in Philippẽſi acie ab Antonio pro teſſera militari contra Brutum datus fuerat. Mox vero brutus in penitiorem locum ſe abdidit, quo mortem ſibi intulit, extremaque verba ad hanc ſententiam protulit, iuſtos atque optimos viros iniqui perdunt, ſed de pauore hactenus.

¶ DE CONTVRBATIONE.

¶ TITVLVS SEPTIMVS.

Cice, li. 4. tuſcul. quæſt.
Conturbatio.

NVNC VERO CONTVRBATIO SEquitur, quę (vt Cicero definit) eſt metus excutiẽs cogitata, Et recte quidem exponit, perturbat eñ cõſilia, cogitata oĩa turbida, & ambigua reddit, mentẽque in varias cogitationes diſtrahit, Stoici autem dicunt conturbationem metum eſſe anguſtiorem animum faciẽtem, & difficultatem in rebus gerendis præſtantem Hac animi perturbatione vacare debent quam maxime reges, ac principes omnes, eſt enim fortitudini oĩno aduerſa, cuius officia in rebus omnibus præſtare debent.

Epicrates.
Exercit⁹ quid
Simile.

¶ EXERcitui quoque qui præeſt, vnus in ſe habet omniũ vices. Nam ſi verum eſt, quod Epicrates de re militari differẽs ſcripſit, Exercitus quaſi animal quoddam eſt, homini perſimile, cuius caput ſit imperator, acies inſtructa pectus, ac thorax. Pedites manus, equites autem pedes, conſequens erit, vt ſunt in corpore conturbato, commotoque capite membra reliqua nullum officium præſtare poſſunt. Sic perturbato imperatore exercitus omnis fluctuat, periclitatur, ac perit. Expoſitus quoque fortune eſt, veluti nauis reflantibus ventis contrarijs, ſi gubernator ab officio ſuo ceſſat, nec clauum pro fluctuum motu forti animo huc, atque illuc verſat, impellitque.

Impatoris exercit⁹ officium

Nullum conſtantis ducis, aut fortiſſimi militis munus omittat, oportet ille qui rei bellicæ præeſt. Occurſet timentibus

tibus,retineat cedentes,adſit fortibus ſpe,conſilio,manu,nutu,voce,hoſti bus,ſemper inſignis ſit,ſuis autem conſpicuus appareat,& ardore, præſentiaque animi in omne opus feratur. Flagrantes oculos circũuoluat,truci voce increpet,& nunc minacibus,nunc blandis verbis milites appellet,vt magis ere eſſe arbitrabitur. At quum a pugna ocium erit,arma paret imperator oportet.alloquatur exercitum,militem ferat,in ore vulgi agat, rumores hauriat præterita,inſtantia,futura pari diligentia meditetur,ſecreta vmbracula fugiat,in propatulo,atque aperto veſcatur,literas diligenter legat,nuntios audiat,neque illos nimio terrore perturbet,ignaui quidem imperatoris eſt nolle aduerſa audire,& nuntijs adeo perturbari,vt a ratiõe diſcedat. Magnę quidem conſtantiæ eſt aduerſis nuntijs non commoueri,cõturbarique,& animi affectum,ſubitumque motum ex vultu non prodere Hinc illud virgilij documentum SPEM vultu ſimulat,premit altum corde dolorem, Expedit enim vt ſimulent,aut diſſimulent imperatores nonnunquam,quum res exigit,quamuis vtrunque contra veritatem ſit. Tunc quidem maius periculum,ac damnum ex veritate, quam ex mendacio oritur,hoc quidem Cicero manifeſte concedere videtur,quum ait, itaque nunquam diffitebor multa me vt ad affectum bonorum conſiliorum venirem,& ſimulaſſe in vitiũ,& diſſimulaſſe cum dolore. Virgilius

¶ TYGRAnes armeniæ rex,qui ſe regem regum non inſcribi iniquo animo ferebat,infirmior viſus eſt,quum vix auditu perferre poſſet romanos in ſe exercitum mittere,proinde primum nuntium,qui aduentum luculli ei nunciauit,ſecuri percuti iuſſit,qua ex re effectũ eſt,vt cæteri omnes proprie ſaluti conſuluerint,& properantem hoſtem miro ſilentio trãſire permiſerint. Aderant regi aſſentatores,qui hoſtium paucitatem ſe cõtemnere ſimulabant,regemque illuc inſanię compulerunt,vt quum exercitum inimicum cerneret,per ludibrium diceret. Hi ſi legati veniũt permulti quidem ſunt,ſui vero hoſtes,perquam pauci. Romani autem re ipſa docuerunt peritam paucitatem longe pluris faciundam eſſe,quam imperitam multarum gentium colluuionem. Tygranes, Perita paucitas imperitę multitudini pręſtat

¶ CONStantius tygran egerat Darius,quum velum contra eum gereret Alexander,aduerſa enim omnia ſibi nũtiari ſemper æquo animo pertulit,& quum Eunuchus quidam tranſfuga mortem vxoris(quam vnice diligebat)ei nunciare vellet,& facie,ac ſermõe trepidaret,neque præ timore muſſitare auderet,vultus tuus(inquit) neſcio quid ingentis mali præfert,ſed cane miſeri hominis auribus parcas. EST enim ſæpe calamitoſis conſolationis non parua pars ſortem , fortunamque ſuam quamprimum cognoſcere. Et hęc de conturbatione ſatis. Darius.

ℂDE FORMIDINE ET SOMNIIS, INSOMNIISQVE,

ℂTITVLVS OCTAVVS.

Formido.

HVIC SPECIEI FINITIMA ESSE videtur formido, quam M. Varro interpretari nititur. Dicit enim quum animus vehementius commouetur adeo, vt a ſeipſo abeat foraſque feratur, tunc formido dicitur, Alij quoque veterum formidinem dici putant a calore illo, qui faciem noſtram inuadit, ex ſenſu illo rerum formidoloſarũ Formum ſiquidem apud priſcos calidum ſignificauit. vnde & fornaces dicuntur, & forcipes fabrorum quod formum hoc eſt calidum ferrum capiãt, huic etiam formam, & formoſum trahi arbitrantur veteres grammatici, propter ętatis calorẽ, vel quia rubor qui faciem perfundit a calore manat, & formam honeſtiorem, pulchrioremque reddit.

Cice. tuſcul. queſt. li. 4.

Cicero quidem formidinem definit, dicitque eã eſſe metum permanẽtem. Hinc formidoloſus ille dicitur, qui præ animi vecordia minima quęque formidat, nunquã ſecurus ſatis conquieſcit, paruo quoque motu concutitur, nihil tutum, cautũve eſſe putat, a ſe ipſo, ſuiſque conſilijs ſæpe diſcedit, nec ſibi ipſi ſatis conſtat, modo acerbus, & minax, modo mitis, & remiſſus, modo audax, & ferox, modo ignauus, ac mollis eſſe apparet,

Garamantes.

ℂFORmidoloſiſſimi omniũ mortalium habiti ſunt (vt Herodotus ſcribit) Garamãtes, qui habitãt vltra Naſamones, hi omnia formidãt, & omniũ hominũ cõmertium, aſpectũque fugiunt. Et quum arma habeãt, nec alios laceſſere, nec ſibi illatam vim propulſare, aut ſe ipſos tutari, ac defendere audent. Formidoloſus in ſomnijs ſæpe cõcutitur, & præſertim ſi ſceleſte, aut immane aliquod facinus admiſit, Qualem Oreſtem poetæ inducunt, qui maternis furijs inter quietem agitabatur.

Nero.

ℂNERO quoque poſtquã matrẽ ſuam acerbius corrigentẽ petulantiã, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatemque eius peremit, inter dormiendum (vt ipſemet fatebatur) materna ſpecie commouebatur, afficiebatur quoque nõnunquã verberibus & accenſis furiarum facibus vrebatur.

Caligula.

ℂC. VERO Cæſar cognomento caligula excitabatur noctu in ſomnijs, nec vltra tres ſomnos quieſcebat, nec placida vnquã q̃ete, ſed pauida ſemper. Et miris quibuſdã imaginibus vexabatur. Conſciẽtia eñ anteactę vitę ſemper eũ torquebat, vixque ſinebat eum paululum quippiã oculos in ſomnum inclinare,

Nocturna formidine viri fortes non mouentur.

ℂSEd hęc formidinis ſpecies virũ bonũ, ac fortem nõ perturbat, verũ noxios quoſdã, aut vecordes, ac molliores. Hac opinione ductus theodorus Bizantius, & nonnulli alij philoſophi ſenſerunt ſimulachra, & nocturnas apparitiões ſapiẽtib⁹ nũquã apparuiſſe, ſed pueris, mulierculis, vecordibus,

dibus,atque ægrotis,qui per imbecillitatem animi,aut corporis aſſidua formidine quatiuntur. Et inanes,vanas,atque ab omni vbertate alienas opiniones,amentia quadam ducti,ſibi perſuadent.& ea putant videre per allucinationis ſpeciẽ,quæ non vident,quæque etiã nuſquã ſunt. Et eaſdem inter credulos,ac meticuloſos narrant,qui illis pari dementia tantam adhibent fidem,vt ſe ea quoque cum illis vna vidiſſe autument, Hi ſunt lemures,hi lares,hę laruę,de quibus inter ſe fabulantur,& ſtultitiæ inſaniã addunt,hæc eſt etiam repentina inter quietem turbatio,quæ εξοκνιαν gręce dicitur. Et ille incubus,quem latini quidam dormientibus incubare aiũt Incubus. Plato

¶NON ME latet Platonem in ſympoſio ſcripſiſſe medias quaſdã poteſtates eſſe inter ſummum æthera,& infimas terras in illo aeris ſpacio per quas.& deſyderia noſtra,& merira ad deum pręferãtur,a quibus etiam (vt ipſe ait)omnes pręſagiorum ſpecies regantur, præſintque in ſomnijs, augurijs,& vaticinijs.Sed hæc ad hãc diſputationem nihil attinent,& aliud tẽpus exigũt.ſũt enĩ abdita nimis,& obſcurioris cuiuſdã lucubratiõis.

¶AEGROTI præ imbecillitate,ac formidine plurimum in ſomnijs vexantur,& quæ tunc magis timent,putant ſe videre. Vitellius Cæſar ignauia,voluptateque torpebat,ventri,ſomno,guleque adeo indulgebat, vt contentus hortorum vmbraculis,obliuiſceretur ſe imperatorem eſſe, Aegroti q̄ magis timẽt i ſõnijs videre vi-dentur.

Is aliquando retulit viſum ſibi per quietem iuuenem procerum admodũ in celum attolli,quaſi putaret ſe poſt mortem indigetem futurum,verius certe fuiſſet ei ſomnium, ſi ſe vulneribus confici inter quietem vidiſſet, atque excarnificari,Inſuper & vnco in Tiberim trahi. Atqui is qui per ludibrium dicere ſolebat occiſum hoſtem optime olere,optimum odorem hoſtibus ſuis de ſeipſo prebuit. Vitelli⁹ cęſar oblitus ſe iperatorem eſſe.

¶CERTIVS monitus fuit Galba,qui per quietem vidit fortunam Thuſculanam toruo aſpectu in ſe iratam,quærentemque monile(quo ante eum donauerat)veneri ſe conſacraſſe,minantemque ſe erepturam,quæ ei dediſſet.Nam paulopoſt ad lacum Curtium a militibus Othonis confoſſus,iugulatuſque interijt. Galba. Otho

¶ET Tiberius Cæſar vidit per quietem Apollinem mirę artis,aduectum ei e Syracuſis,quem in Bibliotheca noui templi conſacrare deſtinauerat,non poſſe ab eo dedicari,d.c:ntem,ſed quis hoc miretur?,deum nolle a pollutis,impijſque manibus conſacrari,ſed male,vt illæ pœnas luerẽt ſcelerum ſuorum,vt turpi interitu expiarentur tetra facinora. Tiberius ceſar Apollo.

¶AT principes virtute præſtantes,& optime deo conciliati,ſæpe dormiẽtes ea cernũt,quæ & vera ſunt,& rebus quæ geruntur pernecеſſaria,relictis enim corporeis actionibus animus noſter,qui ſemper viget indefeſſo motu,rationes colligit,quibus vera dignoſcit,pręcipue quum in imum deſcendit,ſic diuinus ipſe diuinare,& futura præuidere,atque pręedicere videtur,Tunc quidem verum eſt quod Lucullus de Sylla didiciſſe teſtabatur.Nihil certius,nihilque credi dignius,quam quod per inſomnium fuerit præmonſtratum,& præcipue regibus,imperatoribus,ducibus ſummiſque viris. Vera eẽ q̄ per inſomnia demonſtrãtur.

¶ Agamennonem inducit Homerus, in conſilio Græcorum, quæ inter quietem viderit de belli ordine narrantem, Et Neſtorem virum ſapientia, & conſilio ſummum dicentem in rebus ad ſtatum publicum pertinentibus regio inſomnio credendum omnino eſſe.

Ptolemę⁹ alexādri frater. Sōniū alexan. Verba hęc ſūt cicero. ex ſecū do lib. de diuinatiōe.

¶ QVVM Ptolemæus Alexandri frater in prælio telo venenato ict⁹ eſſet, eo que vulnere ſummo cum dolore moreretur Alexander ei aſſidēs ſomno repente, & conſopitus. Tum ſecundum quietem viſus eſt ei draco is, quem mater olympias allebat, radiculam ore ferre, & ſimul dicere, quo illa loco naſceretur, eius eſſe vim tantam, vt Ptolemæum facile ſanaret quum Alexander experrectus naraſſet amicis ſomnium, miſit qui illam radiculam quærerent, qua inuenta, & Ptolemęus ſanatus dicitur, & multi milites, qui erant eodem genere teli vulnerati, Ptolemęi fratris ſaluti optime conſulit Alexander quum his, quæ per quietem viderat, credidit. Peſſime autem ſibiipſi cauit quum ſomnijs fidem abrogauit. Ei enī dormienti imago aliquando apparuit, monuitque, vt iuuenis, qui eum auditurus foret, mortiferum poculum vitaret, cuius faciem per ſimilitudinem ſibi oſtenſam nō nouerat, at paruo tempore interiecto Caſſander ad eum peruenit, cuius nocturnam faciem ſibi oſtenſam cognouit, & quum rogaſſet cuiuſnā filius eſſet, reſpōdiſſetque ille Antipatri, lōge magis paternę amicitiæ, quam ſomnio credens Alexāder, illum grato animo in familiam accepit, eidem quoque curā ſui corporis permiſit, verum quum ille inſolentior factus plura a rege peteret. quam equum erat, nec ſemper voti compos fieret, indignatione permotus venenatū poculum ei miſcuit quo enectus perijt rex omnium excellentiſſimus in flore ętatis ſuæ, & in medio curſu victorię totius orbis terrarum. illa de Ptolemęo refert Cicero, & complures græci ſcriptores vera eſſe teſtantur.

Cice. lib. 2. de diuinatione ad fi.

Annibalis ſōniū ex cice. li. 1 de diuinatione & Tito liuio lib. 1 decados tertię ſecūdi bel. pu.

¶ IDEM etiam ſcribit, & Silenum, Celiumque, gręcum vnum, alterum latinum teſtes inducit, Annibali, quum Saguntum expugnaſſet, viſum eſſe in ſomnijs a Ioue ſe in concilium deorum vocari, quo quum veniſſet Iouem imperaſſe, vt italiæ bellum inferret, ducemque ei vnum e cōſilio datum, quo in exercitu vteretur. Tum ducem illum præcepiſſe, elatum cupiditate reſpexiſſe. Tum viſam beluam vaſtam, & immanem circumplicatam ſerpentibus. quacunque incederet omnia arbuſta, virgulta, tectaque peruertere, & eum admiratum quęſiuiſſe de deo quodnam illud eſſet beluæ monſtrum, & deum reſpondiſſe vaſtitatem eſſe italię, pręcepiſſeque vt pergeret protinus quicquid retro a tergo fieret reſpicere, nec laboraret.

Septimū conſul.

Marius ſomnijs nonnunquā terrebatur.

¶ MARIVS ſeptimum conſul contra Syllam deſignatus, affect⁹ ſenio, longo exilio feſſus, erroribus, ęgeſtate, carcere, periculiſque vexatus, iam animum ſubmiſerat, & mentis agitatione, ac imbecillitate adeo turbatur, vt vix ſomnum capere poſſet, tam & ſi liberi patris cantaro, & largioribus, meri poculis pluſculum ſe inuitaret. Proinde horribilioribus quibuſdam inſomnijs terrebatur. Viſus eſt enim ſecundum quietem hominem audire, crebro dicentē, Dura ſunt cubilia leonis; hęc ex formidie quadam

quadam & ſenili ignauia manabant. Nam quũ animi virtutes, & corporis vires, quibus imperatores om̃es, ac duces ſui temporis anteiuit, extabant, faciliora præſagia inter dormiendum ei obueniebant.

¶CASSIVS Parmenſis quum ad Accium promõtorium Antoniũ, cuius partes forti animo ſecutus fuerat, ab Octauio victum cerneret, ignauior factus eſt. Et Athenas perfugit, quo loci quum victoris vltionẽ formidaret nocturnis inſomnijs agitabatur, & malum Genium triſti vultu, mœſtoque aſpectu noctu ſibi apparẽtẽ cernebat, quoad a ſatellibus Octauij illuc miſſis capite truncatus eſt, IMBECILIORES enim ſæpenumero quæ magis timent inter quietem cernunt. Fortiores autem quæ magis ſperant.

Caſſius parmẽſis.

¶QVIDAM autem tam alto ſomno demergũtur, vt inter quietem ambulent, neque aliquo motu corporis expergefiant, vt de Theone Thitoreo ſtoico philoſopho ſcribit Laertius, Et de ſeruo periclis Athenienſis quem refert dormiẽtem per ſummum etiam tectum incendere ſolitum.

Dormientes quidã ãbulãt.
Diog. Laerti⁹.

DE AEGRITVDINE.

TITVLVS NONVS,

DIXI BIFARIAM QVATVOR ANIMI perturbationes ęqualiter diſtributas eſſe, duas ex opiniõe boni, quarũ altera lęticia geſtiẽs ſit, altera aũt cupiditas, quæ recte etiam libido dicitur. Duas vero reliquas turbari opiniõe mali, Harũ vna ſit met⁹ altera ęgritudo, Tris ſuperiores abſolui, earũque ſingulas ſpecies tractaui. Reſtat nunc quarta, de qua in pręſentia dicendum putaui Aegritudo (vt Cicero definit) eſt opinio recens mali præſentis, in quo demitti, contrahique animum rectum eſſe videatur, Secernit eam ab Aegrotatione, ne qua ſit in verbis ambiguitas, vt ſit ęgritudo animi vexatio, Aegrotatio autem corporis. Aegritudinem Stoici dolorem appellant, Et eum voluptati exponunt, dicuntque dolorem eſſe irrationabilem animi contractionem.

Anacephaleoſis.
Cicero tuſcul. quęſt. lib. 4.
Aegritudo.
Aegrotatio.
Cice. li. 3. tuſc. quæſt.

¶EIVS ſiue ęgritudinis, ſiue doloris (de verbo eni non contendo) ſpecies ſunt complures, miſericordia, inuidia, æmulatio, obtrectatio. angor, triſtitia, mœror, luctus, erumna, lamentatio, ſolicitudo, moleſtia, afflictatio, deſperatio, de ſingulis quibuſque nunc aliquid dicendũ erit, vt his expoſitis ad morales, ciuileſque virtutes facilius deſcendere poſſimus..

Paraſceue ad ſequentes titulos.
Aegritudinis ſpecies

¶DE MISERICORDIA

TITVLVS DECIMVS.

Cice, tuſc. q̃ſt. lib. 34. 4.

Cice, eſt hęc quæſtio.

HARVM SPECIERVM PRIMA Eſt miſericordia, quæ animi ęgritudo dicitur eſſe ſuſcepta ex alterius miſeria iiuria laborantis, vt Zeno ſtoicus opinatur. Cicero autem dicit miſericordiam eſſe ægritudinem ex alterius reb⁹ aduerſis ſuſceptam, quæ tibi non nocent. Quæri a plæriſque ſolet cadat ne hic affectus non ſapientem virum? ſtoici negant, vt qui putent illum nulla animi commotione teneri, quum ei ſatis ſit culpa vocare, iniquum eſſe aſſerentes ſapientem alienam culpam luere, vel alieno incommodo torqueri, quum ne ſuo quidem aliqua ex parte moueatur.

Propoſita quę Cice. de partitione oratoria. dicuntur & reiecta?
Prodeſſe quid apud ſtoicos?
Nocere quid.
Peripatetici.
Fœlicitas.

¶ ADDVNT etiam hanc partitionem dicentes. Eorum omni. quæ ſunt, Alia bona eſſe, alia mala, alia autem neutra, Bona quidem ea, quę per virtutem fiunt, vt per prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiã Mala vero his oppoſita vitia, quæ per temeritatem, ignauiam, iniuſtitiã, intemperantiamque cõmittuntur. Et ſemper per ſeſe nobis obſunt, Neutra autem, quæ neque proſunt, neque obſunt, quibus & bene, & male vti poſſumus quando in medio relicta ſunt, neque honeſta, neque turpia dici poſſũt, neque bona, neque mala haberi. hæc a Cicerone propoſita, vel reiecta appellantur, a quibuſdam vero alijs productiones, vel relationes dicũtur, quod ſuis momentis dignoſcantur. Prodeſſe enim dicunt Stoici monere, aut habere ſecundum virtutem. Nocere autem contra monere, aut habere ſecundum vitium, At Peripatetici, qui plura moribus noſtris indulgent, finem ponunt virtutis vſum. Fœlicitatem vero plenitudinem quandam ex triplici bono conſtantem animi, corporis, & fortunæ.

Virtutẽ nõ ſufficere ad beatã vitã, vitia ſatis eſſe ad miſeriã

¶ VIRTVTEM AD beatam vitam non ſatis eſſe, ſed egere bonis corporis, & exterius. Miſerum, & infœlicem eſſe ſapientem, ſi doloribus corporis, & inopia afficitur, & eiuſmodi malis, Vitia autem ad miſeriam & infœlicitatem ſufficere aiunt, tametſi quis omnibus corporis, ac fortunæ bonis affluat, quibus ex rebus concludunt ſapientem non perturbationibus omnino vacare, ſed modice. ac temperate perturbari. Et hanc commotionem mediocritatem appellant, eamque inter virtutes collocant.

Bruta ſui ſimilis ãgore commouentur,

¶ INHVMANVM QVIdem eſſe videtur ĩ aduerſis, amicorum, ac neceſſariorum caſibus, non aliqua miſericordia moueri, etiam ſi hi caſus ad nos nihil pertinere videantur, Natura ſiquidem id nobis præſcribit. Cernimus enim bruta animalia non mediocriter commoueri, quum intuentur aliquod ſui generis verberibus, aut aliquo dolore affectũ Sic etiam exhorrent cadauera animalium ſui generis, quaſi interitum illorum aliqua miſericordia proſequantur.

Plato veteris academię princeps.

¶ NOS IGItur hoc loco Peripateticos magis ſequemur, & præcipue quum his accedant etiam veteres Academici. qui Platonem philoſophorum ſummum auctorem habent, dicemuſque ſapientem ipſum

miſericordia

miſericordia commoueri, non tamē miſerabiliter, aut muliebriter, ſed vt decet virum fortem, ac prudentem, & eum maxime, quem humana tangunt. Quinetiam quibuſcunque rebus poterit miſeros ab iniuria prohibebit, illatamque etiam propulſabit, atque vlciſcetur. Et hoc quidem optimi principis officium erit, in quibus vero id facere nō poterit, æqui, boni, clementiſque viri munere fungetur, aderit conſilio, opitulabitur, hortabitur, adiuuabit.

NVLLA proculdubio officia potiora ſunt, nec quæ magis pricipē commendent, quam ea, quæ per clementiam, æquitatem, beneficentiam, manſuetudinem, miſericordiamque exhibentur, recte quidem Gręci miſericordiam ipſam ἐλεημοσύνην appellant, & amoris, beneuolentiæque inditium eſſe putant. Aequum eſt enim ſic in aduerſis amicorum rebus angi, vt in proſperis lætari. Verus ſiquidem amicus vtriuſque fortunæ ſe participem eſſe putat. Hanc miſericordiam Athenienſes non modo pro virtute habuerunt, verum etiam pro numine coluerunt, eidem quoque templum, & aram erexerunt.

eleemoſyna.

Miſericordiæ deę tēplū conſtruxerūt athenienſes.

ALTERA, cui ἔλεος apud Græcos eſt nomen mœſtior, miſerabiliorque eſſe videtur, & a mollitie olei, vnde nomen ducit, affectum aliqua ex parte trahit. Proinde minus addecet fortem virum, & a principis grauitate longe aliena eſt, Hanc veteres, qui caſtigatius locuti ſunt, miſerationē appellauerūt, illam autē miſericordiam, & ex hac miſerari dicebant, ſicut ex altera miſereri. Sed alterum pro altero auctores ſæpe vſurpant, illa prior viri fortis eſt, hæc autem mollioris.

Miſericordia.
Miſeratio.

EST etiam tertium miſericordiæ genus, quod ex memoria præteriti doloris noſtri, vel alterius cuiuſque proficiſcitur, cum quadam ſuaui delectatione. Nam poſtquam dolorem, laborem vel aliquod periculum ſuperauimus, ſecura recordatio delectationem habet, quod Maronis muſa pollicetur quum ait.

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.

Et tritum eſt illud ex Euripide.

Dulce eſt meminiſſe malorum,

Sic etiam iucunda eſt miſericordia in præteritis aliorum caſibus, quē enim noſtrum (vt ſcribit Cicero ad Luceium) moriens ille Epaminūdas apud Mantineam, non cum quadam miſeratione delectat, qui tum denique ſibi auelli iubet ſpiculum, poſteaquam ei percūctanti dictum eſt clypeū eſſe ſaluum, vt etiam in vulneris dolore æquo animo cum laude moreretur.

Euripides in iphigenia.

Cice. epiſtolarū fa, lib. 5 epiſtola. 13. & de fini. bo. & mal. lib. 2.

Epaminundæ moriētis verba fortia.

ISOCRATES regi ſuo præcipit, vt delicta non culpæ magnitudine, ſed clementia, miſericordiaque dimetiatur, quum regium omnino ſit non acerbe, crudeliterve in eos, qui ſontes habentur, animaduertere, ſed cōſilio, & ſapientia eis mederi, vt deiceps culpam potius vitent, rationis memores, quam ex ſœuitia formident. BONI quidem medici eſt vnguentum potius adhibere, quam ferrum. Archagathus Pelopōneſiacus, qui primus Chirurgus romam venit (vt Plynius ſcribit gratus fuit omnibus ciuibus, adeo, vt ei ex ſenatuſconſulto ius Quiritium datum ſit, & taberna in

Iſocrates ad nicoclē regem.

Archagat⁹ chirurgus.

Ply. c. lib. 29.

compito

❡DE INVIDIA

❡TITVLVS VNDECIMVS.

SECVNDVS AEGRITVDINIS AFfect' eſt, & omnium quidem peſſimus inuidia, quæ mœret alieno bono, & lætatur alieno malo, de qua vere, ac prudenter ait Cn. Manlius contra Furium, & Aemiliũ. Cæca eſt inuidia patres cõſcripti, nec quicquã aliud ſit quã detrectare virtutes, corrũpere honores, ac præmia eorũ. Verũ eſt etiã quod a veteribus vſurpatur inuidia, quaſi ignis ſuperiora ſemper, atque altiora petit, & in caput conſilij, atque in ducem ipſum ſæpenumero euadit. Quotus enim quiſque tantam fœlicitatem nactus eſt, vt poſſit inuidiam ſuperare? Quinetiam quantum potentiæ vnicuique accedit, tantũ inuidiæ in eum creſcit. Sapienter quamuis non ſatis emuncte Theodolus dixit fugiẽdam eſſe inuidiam multorum, & inſidias eorum, qui nos odio habent ſemper eſſe cauendas.

Inuidia. Cn. mãlius. Inuidia altiora petit.

❡INVIDIAM Zeno dicit eſſe animi ægritudinem ſuſceptam propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant inuidenti. recte itaque Antiſthenes ad hanc ſententiam dicere ſolebat, SICVTI rubigo ferrum, ſic inuidia inuidos abrodit. Cicero eam ab inuidentia ſecernit, dicitque inuidentiam ſolum illius eſſe, qui inuidet, inuidiam autem non in eo qui inuidet ſolum, ſed etiam in eo cui inuidetur. Hæc in domibus principum maxime alitur, & peſtis familiaris, atque domeſtica dicitur, ſœuitque ſẽper in homines ingenio, ac virtute præſtantes, quaſi rabioſa, ac truculentiſſima fera, illos inſimulat, criminatur, mordet, lacerat, perdit. Nec vlla ex parte ſinit eorum res proſperas augeri. Teſtis mihi ſit ciuitas Athenarũ, ne recentiora dicam, quæ ſine mœrore a me referri nequeunt, illa nullum vnquam paulo clariorem ciuem præferre potuit, quem non necauerit, aut ad vim ſibiipſi inferẽdam compulerit, vel ſaltem in exilium eiecerit, boniſque omnibus multauerit. Inuidia ſanctiſſimũ, innocentiſſimumque omnium philoſophorum Socratem peremit, qui extingui maluit, quam Lyſiæ oratione incolumis eſſe, quum diceret illam viro graui neutiquam conuenire, tanquam ſi quis ei calceos Sicyonios præberet, qui quanquam pedibus apti eſſent, tamen a grauitate, ac dignitate viri longe alieni eſſe viderentur. Et cum mortiferum cicutæ poculum a carnifice accepiſſet, exclamauit Xantippe eius coniunx innocentem illum periturum. Quid ergo inquit Socrates nocenti mihi mori ſatius eſſe duxiſti?

zeno apud cicerone tuſc. qſt. lib. 4. Antiſthenis dictũ. Cice. tuſ. qſt. lib. 3. & . 4. inuidia & iuſdẽtia differũt. inuidię facinora. calcei ſicyonij Socratis morietis patiẽtia.

❡QVID DE ALIIS CLAriſſimis Athenienſibus loquar? quorum res præclare domi, militiæque geſtæ non trophei, aut triumphi gloria attulerut, ſed miſeri exilij pœna exhibuerunt? Themiſtocles poſtquã a nauali pugna Xerxẽ vicit, & patria, atque vniuerſã Græciã a barbarorũ

 imperio

Tehmeſtoclis exilium. imperio liberauit,inuidiæ ceſſit,& decennali exilio multatus extitit, ex
cuſabant id factum Athenienſes,dicebantque hoc egiſſe,vt animum illi
us comprimerent,ne gloria,ac potentia elatior Themiſtocles popularem
Thimocreon poeta. æquitatem,menſuramque excederet,permiſeruntque, vt Thimocreon
Rhodius poeta famoſum carmen in illum circunferret,quo quidem aua=
ritiæ,iniuſtitiæ,improbitatis,violatæ fidei,proditæ hoſpitalitatis crimi=
Ariſtides teſtacijs ſuffragijs patria exactus naretur.

¶ARISTIDES quoque vir virtute,& rerum geſtarum gloria illu=
ſtris,& iuſtitiæ merito iuſtus cognominatus,patria etiam,quam ſeruaue=
rat,auxerat,& tanto ſplendore affecerat,eiectus eſt,& quum vrbem egre=
deretur,nō diras execrationes,aut imprecationes in ciues effudit,vt apud
Tragicos fieri ſolet,ſed manus ad cælum tendens deum optimum maxi=
mum orauit,Athenienſibus ita in poſterum omnia fauſte, fœliciterque
ſuccederent,vt Ariſtidis deinceps memoria omnibus excideret.

¶HOC Commune omnis multitudinis vitium eſſe cernitur, vt ma=
gnos,ac virtute præſtantes viros plærunque inuidia proſequatur.
IGNAVOS autem,ac timidos dignitate,ac gloria afficiat.hos enim
quorum prudentiam imitari poſſe confidit,diligit,illos vero,quorum ſa
pientiam neutiquam attingere poſſe ſperat,& ſi tacito iudicio admiratur,
liuore tamen atque inuidia inſectatur. QVOCIRCA in ſeditione
diſcordiaque ciuili plærunque cernimus honores,ac dignitates maximas
Reges inuidia raro torquētur ignauis potius,quam fortibus præberi.inuidia tamen in regibus,ac princi
pibus minus poteſt,quam in minoribus,ac priuatis,Ipſi enim pares nō ha=
bent,quibus ęmulentur,& alia ex parte minores eis minus inuident,quo=
Nemeſis. rūſublimitatē nequaquā ſperare poſſunt Nemeſim deam,quę cōtra iui=
diā,atque ſuperbiā colebatur,Theologi vetuſtiſſimi,qui de ſacris ritibus
ſcripſerunt ſolis potentiā eſſe putauerūt, cuius quidē eiuſmodi natura ſit,
quęque obſcuret,cōſpectuique auferat,obſcura vero illuminet,& oculis
vt fulgentia offerat.Eodē modo iuidia ſublimiora euertere nititur,& hu
miliora extollere conatur.quietiā in miſeros,atque inopes non ſœuit,ſed
in diuites,ac fortunatos.Et primo ſeipſam cruciat,quā in eos quibus inui=
Bion. det graſſetur,alieno enim bono mœret.Facete Bion Boryſthenites inui=
do quidam ſubtriſti ait. NESCIO equidem vtrum tibi mali aliquid,
Lepidū ſcōma in inuidum. an alteri boni quippiam contigerit,quod te triſtem video?ſed hæc de inui
dia ſatis,Cōplura enim de ea in libris de rep.ſcripſiſſe memini.

¶DE AEMVLATIONE.
¶TITVLVS DVODECIMVS

FINITIMA HVIC ACCEDIT AEMVlatio, quæ (vt Cicero definit)eſt ægritudo animi quũ ali⁹ potiatur ea re, quã tu cõcupiueris, tu aũt ip̄e careas. Hæc cum inuidia affinitate quadam tenetur Mœret etiam alieno bono,& quia id concupiuerit, iniquo animo fert alium ante ſe eiuſdem boni fuiſſe compotem. Proinde aut eripere nititur, aut aliqua ex parte minuere, aut gloriam ipſam ſibi vendicare, hic affectus nonnunquam magnos viros inuadit, qui dum alienæ virtuti, aut rebus geſtis emulantur, alienam laudẽ obſcuriorem reddunt, vt famam ſuam amplificent.

cice.tuſc.q̄ſt. lib.4. Aemulatio.

¶BOCCHVS Mauritaniæ rex Iugurtham, qui eius fidei ſe commiſerat, Mario conſuli, vt ſe populo romano conciliaret prodidit, verum L. Sylla legatus miſſus a conſule eum duxit, ſed laudem totam magna cupiditate ſibi adeo affectauit Sylla, vt non ſolum ſibi palam rei gloriam vendicaret, ſed etiam in ſignatorio anulo traditionem illam ſculptam ad oſtẽtationem ei præferret. Ex hoc quidem principio teterrimæ inimicitię inter Marium,& Syllam ortę ſunt, cum interitu tot clariſſimorum virorũ, & clade tot exercituum, ac labe totius rei publice.

Cocchus. L. Syllæ ęmulatio & marij.

¶LVCVLLVS QVOque Mithridatis copias ferro, fameque afflixerat, regnoque pontico eum expulerat. Et rurſus Tygranæ Armeniæ adiutum magna victoria ſuperauerat, his tamen præclaris geſtis quũ ęmularetur Pompeius, per ambitionem obtinuit, vt Lucullo(qui iam bellum affecerat)reuocato ſuccederet in bello, quod quidem deinde paruo labore confecit. Et Tigranem ad deditionem, Mithridatem autem ad venenum compulit. Lucullus vero quum audiſſet Pompeij aduentum, ait illũ accedere ad ſimulachra, vmbraſque belli expugnandas, vt ſæpius alias conſueuerat, qui olim Sertorij, Bruti. Spartaci bellis, quaſi vultur alienæ prędæ, cadauerive aduolaſſet. quum Craſſus,& Metellus,& lepidus bella illa magna virtute iam affeciſſent. Proinde non admirari ſi gloriam ſuam cui æmularetur, niteretur extenuare, vt de fugatis, victiſque a ſe armenijs ponticiſque Triumphum duceret Aemulatus eſt etiam Craſſus Põpeio magni cognomen, Nam quum miles quidam dixiſſet, aderit Pompeius magnus. Surridens,& quantus ne inquit.

Lucull⁹ in mithridatẽ & tygranem. Põpeij ãbitio. craſſi ęmulatio

¶EST etiam nonnunquam Aemulatio eiuſdem rei ſtudium ex imitatione quadam, ac ſimilitudine, nõ autem ex ſimultate,& inuidia, vt quũ dicimus Theſeam geſta Herculis æmulatum fuiſſe, tunc non vituperanda eſt æmulatio, ſed laudanda ſi virtutes, bonas artes, rectaſque actiones imitatur, Hac opinione ductus Cicero quum apud Cæſarem pro M. Marcelli reſtitutione oraret, dixit illum æmulum, atque imitatorem ſtudiorum ſuorum extitiſſe Eiuſmodi æmulatio non modo in ſtudijs bonarũ artiũ perutilis eſt, ſed etiam regib⁹, imperatoribuſque perneceſſaria

æmulatiõis altera ſpecies,

Aristote. platonis diſcipul⁹

Cicero.

Præbet enim quaſi exemplar quoddam agendæ vitæ, regendique imperij. Nam ſicut Ariſtoteles Platonem præceptorem ſuum, & veterẽ Academiam ſibi ad imitandum propoſuit, vt in mediocritate virtutem poneret, Et ſicut Cicero in dicendo Demoſthenem, cuius dicēdi virtutes imitaretur, Et Vergilius Homerum, Plautus Epicarmum Siculum. Gallus Euphoriona Chalcidenſem Elegiarum Poetam, cuius in bucolicis meminit Vergilius, ſic reges, imperatores, ac duces efficere debent, vt in pace quaſi virtutum æmuli Euagoram, Ageſilaum, Numam imitentur, in bello autem Camillum, Scipionem, Cæſarem, Alexandrum, aut pręclaros alios quoſque, quorum quidem æmulatio quaſi optimi exemplaris inſtar illos ad perfecte laudis, ac gloriæ cumulum perducet, nec admirandū eſt æmulationis nomen ambiguum eſſe αἱμύλος enim apud Græcos, vnde originem ducit, aſtutum, varium, & blandū ſermone ſignificat, & αἱμυλία dicendi facundiam Cornelius nepos in vita Pomponij Attici huius affectus proprietatem eleganter oſtendit, cuius verba ponenda eſſe cenſui, vt res ipſa clarius intelligatur, Pomponius vtebatur intime Quinto Hortenſio, qui his temporibus principatum eloquentiæ tenebat, vt intelligi non poſſet, vter eum plus diligeret, Cicero, an Hortenſius, & id quod erat difficillimum efficiebat, vt inter quos tantæ laudis eſſet æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, eſſetque talium virorum quaſi copula. Quib⁹ ex verbis colligimus æmulationem, quum tranſit in obtrectationem, facile ex ea in odium, ſimultatem, inimicitiaſque, ac certamen prolabi poſſe, ex quo deinde ad vulnera, necemque procurritur. hinc illud Maronis de Miſeno eolide tubicine.

Virtutū exemplaria ſibi pponāt reges.

Cornelius nepos.

Pomponius.

verg. ęneidos ſexto.

Sed tum ſorte caua dum perſonat equora concha
Deuiens, & cantu vocat in certamina diuos
Aemulus exceptum Triton (ſi credere dignum eſt)
Inter ſaxa virum ſpumoſa immerxerat vnda.

Marſyas.

Thamyras.

❡AEMVLATIO nonnunquam compellit ad maiorū prouocationem, vnde in fabulis ſcribunt poetæ Marſyam Celenum ab Appolline ſuperatum Scythico flagello grauiter fuiſſe cæſum. Et Thamyram Odryſium a muſis, quas ad citharæ certamen prouocauerat, non modo victum, ſed excæcatum fuiſſe, illiuſque citharam in Barulam fluuium abiectam, eumque per irriſionem deinceps Barulam fuiſſe cognominatum.

Similitudo.

Simultas.

Hæc æmulatio niſi rationis habenis regatur, exultat, ac liberius vagatur, & ſimilitudinem, quam ſequi videbatur, in ſimultatem conuertit, detractat officium, laudi alterius aduerſatur, detrahit, inſidiatur, tunc in alium incidit affectum longe deteriorem, fitque obtrectatio, de qua nunc a nobis dicendum venit.

DE OBTRECTATIONE. TITVLVS.XIII.

OBTRECTATIO(VT ZENO DEFInit)eſt animi ægritudo ex eo manans,quod adſit alteri,quod ipſe etiam habeat.hac perturbatos animos viciſſim iter ſe habuiſſe Ciceronem,& Hortenſium multi putabant.de eloquentie enim laude ęmulatio quedam inter eos eſſe videbatur,quã do ſimulando,diſſimulandoque tegebant. Atqui Cicero illum miris effert laudibus,qũ dicit Hortenſus memoria tanta fuit,quãtam in nullo cognouiſſe me arbitror,vt quæ ſecum commentatus eſſet,ea ſine ſcripto verbis eiſdem redderet,quibus cogitauiſſet. Et rurſus alio loco. Ego mihi Hortenſium,ſibi me ille anteferebat. At quum illi⁹ obitum deploraret,ait,dolebam morte Hortenſij,quod non(vt plærique putabant)aduerſarium,aut obtrectatorem laudum mearum,ſed ſocium potius,& conſortem glorioſi laboris amiſeram. Quibus quidem teſtimonijs clare apparet,hos duos preclariſſimos oratores nulla inter ſe obtrectatione laboraſſe,ſed ſuaui muſarum commertio fuiſſe coniunctos.

[obtrectatio. / cice.de claris oratoribus. lib.4. / hortẽſij laus.]

INDISSimulata quidẽ obtrectatio fuit inter Ciceronẽ & Saluſtiũ. Nã maledictis,& probris diuti⁹ inter ſe certauerũt,alter que alterũ ad viuũ vſque lacerauit. Quinetiã repudiatã a Cicerone Terẽtiã dixit Saluſtius,vt familiari teſtimonio illũ grauius laceſſeret,hac noua iniuria ĩueteratũ odiũ magis exarſit,& plagã,quæ nõdũ cicatricẽ obduxerat,rurſus exulcerauit,male enim obrutũ incendiũ,paruo etiã vento facile inflãmatur.

[cice.& Saluſt. mutui obtrectatores.]

DVRIOR quoque obtrectatio inter Demoſthenem,& Eſchinem fuit,vt eorum orationes inter ſe viciſſim certantes indicant,quib⁹ alter in alterum vehementer inuehitur.Sic etiam inter Demadem,& eundẽ Demoſthenem magna fuit obtrectatio,duris enim cauillis,ac probris palam certabant,vt quum Demades aliquando in Demoſthenem dixiſſet.

[Demoſthenis & eſchinis obtrectatio. / Demades.]

MEAM ſus tua mineruam docet,Tum ille,at iſta inquit Minerua tua nuper in adulterio deprehẽſa fuit.Obtrectationem eſſe Cicero ait,quam ĩtelligi Zelotypiã velit,& in definitiõe cũ Zenone cõuenit. Eãque ait. ęgritudinẽ eſſe,quod alter potiatur eo,quod ipſe quoque habeat. cõplures tamẽ poetarum Zelotypiã ſolum in re amatoria ponunt,Obtrectationẽ autem generaliter in omni mala ęmulatione,atque inuidia,detractatione. Nã ζηλοιν amare,& imitari ſignificat,τυπος autem formã,& figurã inde verbũ dicitur ζηλοτυπεω a quo ζηλοτυπια ſit,quaſi inuidẽtia quedã ſub amoris figura concepta.Sic Iuuenalis Aneã iuuenem Zelotypo prælatum Hyarbæ appellat,vt qui amatoriã obtrectationẽ pro carthaginiẽſiũ regina iter eos fuiſſe putet.Oratores vero q̃ caſtigati⁹ locuti ſũt,vt grecũ verbũ fugiãt,pro zelotypia obtrectationẽ,aut ęmulationẽ vſurpãt.

[Minerua demadis ĩ adulterio deprehenſa / obtrectatio. / cice.tuſc.q̃ſt. lib.4. / Zelotypia. / Iuuenalis ſatyra quinta.]

EIVSMODI AEGRITudines animum principis neutiquam perturbare debent. Nullam enim ſimilitudinem cum priuatis ciuibus habet,cum quibus per ſimultatem contendat,& amicos nunquã ſi recte ſa-

perevult ad parem ſibi vſque dignitatem prouehet, ſed ita cum illis aget, vt neque plus velint, quam per eum illis tribuatur, nec ſi velint aſſequi poſſint, & pari iure cum reliquis ciuibus, parique iudicio dimetiãtur.

¶NVLLIVS QVIdem magis intereſt. quam principis amicorum improbitatem, ac petulantiam coercere. Eorum namque licentia odium, ſimultatem, exitiũque in ipſos etiam plærunque parit, non ſuiipſius odio Philippus a Pauſania interemptus eſt, ſed quod Attali turpitudinem, ac petulantiam non vendicauerit, verum illum excellentiore militia extulerit, & Pauſaniam conquerentem varijs fruſtrationibus illuſerit. Iram ergo qua in aduerſarium tumuerat, in regem ipſum euomuit, & occaſionẽ nactus vltionem ab eo exegit, quam ab Attalo nunquam exigere poterat.

Philippus.
Pauſanias.
Attalus.
Pauſanias iuuenis philippũ ius ſibi reddere negligẽtẽ interemit.

¶RECTIVS C.MArius in ſimili cauſa egit, qui conſul ſororis ſuę filium Cluſium nomine, militum Tribunum, a Celio Plotio manipulario milite iure cæſum pronuntiauit, quoniam eum de ſtupro compellare auſus fuerat.

C.marij iudicium.
Cluſius.
Plotius.
Pricipis amores null' appetat.

¶CAVSAM ETIAM amatoriam non habebit princeps, nam aut permiſſis amoribus vtetur, aut ſi vſpiam vagabitur, abſtinebunt alij id appetere, quod ipſe concupiſcat, nec quiſpiam aquam deducere, aut deriuare audebit, quum metuerit, ne ab vniuerſo flumine obruatur. Et de obtrectatione ſatis.

¶DE ANGORE.

¶TITVLVS QVARTVSDECIMVS

Angor.
Cice. tuſc. q̃ſt. lib. 4.
Feſt' põpe. de verb. ſigni.
Angina.
Philolaches adoleſcẽs plautinus i molleſtaria.
Corne. celſus ca. 4. lib. 4.

ANGOR NVNC SEQVITVR, IN cuius diffinitione Zeno, & Cicero conueniunt, dicunt ẽnim angorem animi ægritudinẽ eſſe prementem, Nonnulli, qui de verborum ſignificatione ſcribunt, aſſerunt angorem eſſe animi, vel corporis cruciatum, dicique a verbo gręco putãt αγχω ſiquidem idem quod ſtrangulo ſignificat, inde αγχονη ſtrangulatio latinis dicitur. Feſtus põpeius putat hinc trahi anginam, quæ faucium dolorem ſignificat. Plautumque Comicorum faceti ſſimum hoc verbo vſum dicit, vbi ait, In anginam ego nunc me veliverti, vt veneficæ illi aniculæ fauces prendam, atque enecem ſceleſtam ſimulatricem. Cornelius autẽ celſus vir ſumma doctrina, ſũmaque eloquẽtia i libris, quos de medicina ſcripſit, ait noſtri ãginã vocãt apud Græcos nomen prout ſpecies eſt. Nam συναγχην dicunt dum vix ſpiritus trahitur. Conſequens igitur eſſe videtur angorem animi ęgritudinem corporis cruciatu tranſferri, ſicut ex hac ægrotatione corpus corruit, membra langueſcunt

ſcunt,ſic etiam animus angore perturbatus deficit,& omnia virtutis offi-cia deſerit,videmus enim nonnullos quum quippiam durioris nuntij ac-cipiunt,ita animo angi,atque dimitti,vt vbi ſint loci vix ſatis ſciãt,vix que ſuffraginibus regantur, ſed tremeſcunt,labaſcunt,decidunt,& frigido ſu-dore proluuntur.

¶LEGIMVS etiam quoſdam repentino angore adeo conſternatos, vt perierint. P. Rutilius quum leui quodam morbo teneretur,nũciata fratris in petitione conſulatus repulſa,illico vitæ ſpiritum emiſit. Diodorus ſo-phiſta dialeticen profitebatur,in qua ſe omnium præſtantiſſimum eſſe ia-ctabat,& in diſſerendo nemini cedebat,Clarus etiam in eadem diſciplina habebatur Stilpo Megarenſis,contigit autem vt aliquãdo in arduam inci-derint diſceptationem,magna confidentia loquebatur Diodorus,ſed ſtil-po breui quadam interrogatione quæſtiũculam per iocum ei protulit,cui quum nequaquam reſpondere poſſet Diodorus,obticuit,& præcipiti quo-dam angore ex pudore correptus obijt. Ex ply.ca.36. li.7.ad fi. Diodorus ſophiſta. Stilpo megarẽſis.

¶ANGuſtiſſimi tamen animi viros tangit hic affectus,& eos qui fortu-næ caſibus minus reſiſtere didicerunt. Reges quidem,ac principes qui in-genitam quandam fortitudinem a natura ipſa habent,fortes enim fortibus creantur(vt ait Horatius) Horatius.

Longe minus angore turbantur,

Additur deinde conſuetudo magnorum virorum,cũ quibus aſſidue ver-ſantur,& maximarum rerũ actiones,meditationeſque quotidie accidũt, quæ eos ab omni parua,atque humili cura vendicant,& fortes,intrepidoſ que etiam in rebus arduis,ac difficillimis reddunt.

¶OMITTO fatalem illam infuſionem,qua diuinitus conceſſum eſt vt alijs hominibus imperent,vt Meonius vates cecinit. Et Heſiodus diui-næ prolis aſſertor retulit,quum dixit.

Indigetes diui fato ſummi iouis hi ſunt. Heſiodus.

Quondam homines modo cum ſuperis humana tuentes,

Largi,ac magnifici ius regum hinc quoque nacti.

¶DE TRISTITIA , ET ATRA BILI.

¶TITVLVS QVINTVS DECIMVS.

Cicero tuſcul. quæſt. li. 4.

TRISTITIA HVIC PROXIMA ACcedit quæ (vt ait cicero) eſt ægritudo permanens altius animo inſita, atque inherens, hæc magis animos eorum perturbat, quorum corpora terrenam magis naturam attingunt. Idcirco quidam putant triſtitiam dici a terre ſtatione, quaſi terreſtitiam, Atræ quoque bili quam μελαγχολιαν Græci appellant valde obnoxia habetur, & nonnunquam tantæ potẽtiæ eſt, vt hominem in inſanium conuertat. Vnde illud Plauti delirat vxor atra bili percita Ariſtoteles ait eos omnes, qui atra bili tenentur, non modo animo, ſed etiam corpore vexari, ſemperque medicina egere, vt qui abrodantur aſſidue, vehementer appetant, multum ſumant, parum conquoquant. Addit quoque eos altas habere cogitationes, & ingenio plurimum præſtare, hoc cum aliquando legeret cicero, ſubridens ait, ſe tardiorem eſſe æquo animo ferre, dummodo ab hac naturæ ſpecie omnino abeſſet. Nec id iniuria dixit vir dicendi, ac ſentiendi latinorum omnium excellentiſſimus. Sunt enim taliter affecti homines ad inuidiam proni, & ad mœrorem, fraudem, auaritiam, ignauiam. deſidendo enim, ac nihil agendo oblectantur. Hos aſtronomi Saturno ſubijciunt, ſyderi ſcilicet ignauo, nocuo, & hominum generi infeſto.

Ariſto. in probleu. ſectiõe. 3. q̃ſtione prima
Melãcholici præſtantiore ſunt ingenio.
Ciceroõis dictũ

Cæſar.
Ex plutar. in apohth. romanorum,

❡C. CAESAR aliquando in corona familiarium ſuorum liberius iocabatur, propius illuc acceſſerat vir quidam hilari vultu, ſed præpingui, robuſto, ac procæro corpore, tum quiſpiam eorum, qui in corona aderant, eũ monuit, vt ſubmiſſius loqueretur, hominemque caueret, tum leniter arridens cæſar dixit, non tales viros eſſe cauendos, ſed macilentos, ac triſtes, & nutu Brutum, ac caſſium oſtendit. ratio tamen, & prudẽtia natiuam aſtrorum, naturæque inclinationem non modo mutare, ac cohibere valet, verũ omni ex parte abolere.

Zophyr' phyſiognomus,
Ex cicerone in lib. de Fato.
Socrates bard' a Zephyro dictus

❡ZOPHyrus, qui naturæ rationem, hominumque mores ex corporis habitu, oculis, vultu, fronteque ſe pernoſcere profitebatur, Socratem ſtupidum, bardumque (vt ciceronis verbo vtar) & a virtute omnino alienũ eſſe dicebat, quod is iugula concaua non haberet, ſed obſtructas eas partes, atque obturatas eſſe dicebat, hoc quũ audiuiſſent, qui aderant, Zophyrum irridebant. Tum ſocrates vera inquit loquitur, huiuſmodi tamen naturæ mala omnia ſapientiæ ſtudijs emendaui. Non igitur errauit Iuuenalis, quum ait.

Iuuenalis ſaty. 10. in fi.

Nullum numen abeſt ſi ſit ſapientia, ſed nos,
Te facimus fortuna deam, cęloque locamus.

Triſtitia.
Cor nõ edẽdũ

❡TRIStitia principibus inutilis, & indecora eſt, odit enim hominum cœtus, ſermones fugit, comitatus vitat, optat ſolitudinem, ſe ipſam cruciat, ſemperque iecur torret, vt dicebant veteres. Inter Pythagorica ſymbola, quæ apud amicos crebris ſermonibus vſurpabat, hoc imprimis erat, cor non eſſe edendum, cuius quidem ſenſus erat. Triſtitia animum non eſſe excruciandum.

MYSON

❡MYSON cheneus, quem nonnulli inter ſeptem Græciæ ſapientes connumerauerunt, triſtis adeo erat, vt odio mortales omnes habere diceretur. Is ſolus aliquando ridebat, quum in conuētu hominum ſemper triſtis eſſet. Tum ex notis eius quiſpiam, qui clam viderat eum ridētem ait, ſed nunc in ſolitudine Myſon cur rides? quia (inquit) ſolus ſum, quo quidem reſponſo indicauit triſtes omnes ſoliuagos eſſe, & nullum hominum cōgreſſum, aſpectumve ferre poſſe. — *Myſon chene us ſol⁹ q̄nque ridebat, alioq̄ triſtis. Ex dioge. laertio. lib. primo.*

❡HAEC eſt Aquila illa, quam poetæ fingunt cor Promethei ſemper tundere, relegati in Caucaſo monte, triſtis ſcilicet, & alta cogitatio, quā in ſyderum contemplatione ſedulo impēdebat. Fuit enim Prometheus vir doctiſſimus, & in aſtronomia, ac naturæ ratione peritiſſimus, idcirco eum primo hominem figulari rota ex luto finxiſſe fabulātur, quia illum abductum a terrena cōtagione ad cęleſtium rerum agnitionem erexit, ſed quia cura curam ex ſe gignit, & cogitatio cogitationē parit, fingitur contuſum cor eius renaſci, ſicque perpetuo reparari, & nunquam deficere. — *Prometheus. Hominē ex luto quis primus finxit.*

❡TRIStior illa, ac profunda meditatio ſolitudinem, ſilētiumque quærit duce natura, quę duo cogitationum noſtrarum receptacula nobis præbuit, vnum in cerebro, alterum vero in corde. Sed illud cerebri tumultuoſum, & inquietum eſt, confluūt enim illuc omnes corporis ſenſus. & exteriora omnia, quę obijciuntur, nuntiant. Proinde cerebrū nunquam placide quieſcit. Cor autē quietum magis eſt, & abditū, minus enim a ſenſibus vexatur. Mens igitur noſtra, quam ſępe dixi ita dominatum corporis tenere, conſtituta in ſummo capite, quaſi corporis arce. vt deus in ipſo cælo, ſi quando in aliquam grauiorem incidit cogitationem, tunc videtur quaſi confugere ad cor, & tanquam ad ſecretum, quietumque penetrale ſecedere, vt verum, ac rectum conſilium eliceat, ac proferat. ſic nos quoque mentis exemplo quanto magis cogitationi intenti ſumus eo abditiorem, altioremque locum quęrimus, ne ea videamus, quæ animum perturbant, neve audiamus, quæ circūſonant, aut circumſtrepunt. — *Cogitationū duo receptacula. Cerebrum. Mens corpori dominatur.*

❡HAC igitur meditatione inducti veteres triſtitiam in bonam nonnūquam accipiunt partem, & pro grauitate quadam, ac prudentia ponunt, vnde lucillius, & Varro triſtes, ac ſeueros philoſophos appellāt, & Cicero iudicem triſtem, & ſeuerum dixit, Sic etiam Terētius triſtis ſeueritas ineſt in vultu, atque in verbis fides, Relinquat igitur princeps illam duram, atque amaram triſtitiam, tanquam rē pernicioſam, & truculentem. Hæc autem mitior nō indecora erit, ſed potius dignitatem augebit, ſi tempori, ac loco conueniet. — *Triſtitia.*

❡DE MOERORE.

❡TITVLVS SEXTVSDECIMVS

Mœror

Cicero tuſcul. queſt. li. 4.

MOEROR HVIC SVPERIORI NON eſt diſſimilis, ſed eam magna ex parte comitatur, illius tamen affectus magis perſeuerat. Cicero mœrorē ægritudinem flebilem eſſe dicit, hæc a compluribus Græcorum κατηφεια dicitur. Latini auctore Varrone putāt mœrorem latinā eſſe dictionem, & a marceſco deduci, quoniam mœrore corpus marceſcat, tabeſcatq;. Inde etiam macros dictos putant. Videretur fortaſſe durior hæc expoſitio, ſed tantum Varro in tribuo, vt ſola auctoritate ſua me frangat. Si vero cuipiam non faceret ſatis, non alienum forſitan putādum eſſet mœrorem Græcam habere originem, Et vel a μειρομαι dici, quod in ſortem accipere ſignificat. Sæpe enim quæ aduerſa accidunt, fortunę, ſortique tribuimus, vel ab ειμαρμαι quod fato accipere deſignat, ειμαρμενη ſiquidem pro fato, ſorte, portioneve ponitur. Quæ vero ambiguitas dubiā reliquit ſcripturam? Nam mœrorem (vt ex veteribus codicibus cerni licet) alij per œ, alij per æ diphthongum ſcripſerunt. Vtra harum opinionū vera ſit, deus viderit, vtraque tamen ad ſuos adſtipulatores habet, nos neutram affirmamus, ſed rem in medio relinquimus, ne dum alios ſequimur, in aliorum inuidiam incuramus. hi autem quibus neutra harum opinionum placet, ęquo animo pauca hæc verba ferant, & nos tentando luſiſſe putent.

Lacedęmoniorum inſtitutū.

¶HAEC flebilis ægritudo a viro omnino aliena eſt, mollitionē enim animi oſtendit, virtutem eneruat, & hominem languidiorem reddit. Pueri apud lacedæmonios per ſuperſtitionem quādam ad aram loris grauiter cedebantur, vt conſueſcerent ſine mœrore, ac lachryma plagas ferre, virtutique obdurarent, vixque vnquam inuenti ſunt aliqui molliores, qui flerent, aliquove modo ingemiſcerent. Sed ſiquis lachrymulam effudiſſet, aut leniter admodum ingemuiſſet, ita deinde ab ęqualibus irridebatur, vt quamprimum vltro aram conſcenderet, vt rurſus cederetur, quodquidem etiam cicero verum fuiſſe teſtatur, id enim efficiebant, vt virtutis indolē oſtenderent, ne paruo dolore eam amiſiſſe viderentur. Quæ conſuetudo tātum valuit, vt Lacedæmonij omnium Græcorum fortiſſimi euaſerint

Sparta hecatō polis.

Hecatonbe

Antigonus lacedęmonios vicit.

Et ſpartiatæ quamuis pauci, & inopes eſſent, maximum tamē imperium, propagauerunt, & opulentiſſimas vrbes, ac regiones ſubegerunt. Sparta quę totius laconicę prouincię principatum tenebat, Hecatonpolis dicebatur, quod tunc centenis vrbibus imperaret, & ſingulis quibuſque annis a numero vrbium centum boues immolabat, & idcirco eiuſmodi ſacrificium Hecatonbe dicebatur. Atqui quum Antigonus Macedonum rex tandem eos ſuperaſſet, non modo viri, verum etiam coniuges, & liberi fortunę mutationē forti animo pertulere. Nemo enim in acie ſaluti ſue pepercit, nulla fœmina amiſſum coniugem, aut filium fleuit, ſenes filiorum mortem laudabant, patribus in acie cęſis filij gratulabantur, omneſque reliqui vicem ſuam dolebant, quod non etiam ipſi pro patrie libertate cecidiſſent.

Mira lacedęmoniorū fortitudo.

Ciceroni mœror muliebris vitio datus eſt

¶CICERONI tantæ excellentiæ viro, & qui tam præclarum facinus pro

re publica geſſerat vitio datum eſt, quod vocatus in iudicium a Clódio,
vt qui lentulum,& Cethegum iniuſſu ſenatus ſupplicio affici iuſſiſſet,
adeo animum dimiſerit,vt mutata veſte flens,ac miſerabiliter mœtẽs ad
ſingulos quoſque obuios ſe proſterneret,& quũ eius oratio ĩ alienis caſib⁹
ſemꝑ enituerit,in ſe ipſo defendendo in tã illuſtri cauſa ſiluerit Et mulie
briter conuerſus in mœrorem,ac fletum miſericordiam, quam iure opti=
mo aſſecutus fuiſſet,in riſum hominum ludibriũque conuertit. Nec fuit

Cicro a clodio in ius vocatus.

res parui momenti mœror hic ciceronis,Eum nanque ſordidulum milia
circiter hominum viginti veſte mutata comitabantur. Tũ imprimis vni
uerſus equeſtris ordo,tum nonnulli ſenatorum filij,nihil tamen animum
ciceronis magis fregit,quam ſubita in eum Pompeij mutatio, cuius arbi=
trio in re publica non ſine multorum ciuiũ inuidia geſſerat,& de eo opti
me meritus tunc deſtitutus fuit,quum magis ope,cõſilio,auxilioque eius
indigebat. Hoc primum ingrati animi argumẽtum fuit. Extremo enim

Ciceronẽ ignominioſe comitantur.

in periculo conſtitutus Cicero,vt a Pompeio auxilium peteret,recta illi=
us domum proficiſcebatur,& quum iam veſtibulum ĩgredi vellet, clau=
ſis per ſeruos ianuis exturbatus,extruſuſque extitit, ipſe autem Põpeius
per poſticum egrediens hominem amicum deſtituit,ac per contemptum
fruſtratus eſt. Huius iniurie meminiſſe videtur cicero,quum ad Atticũ
ſcribens ait,laudas,quia obliuiſci me ſcripſi antefacta,& dicta noſtri ami=
ci. Ego vero ita facio,quem ea ipſa,quæ ante commemorarentur,ſecus ab
eo in meipſum facta eſſe non memini, TANTO plus apud me valere
beneficij gratiam,quam iniuriæ dolorem volo, ſed magnus hic per virtu
tem cognominatus,ingratior aliquando ac negligentior in rebus amicorũ
habitus fuit,vt qui excuſaret ſe maximis rei publicę negocijs impeditum
non poſſe amicorum cauſis adeſſe,quæ tamen ratio non eum a multorũ,
qui de eo optime meriti erant,inuidia liberare potuit.

Põpei⁹ ciceronẽ afflictũ miſere deſtituit.

DEMOſthenes quoque non fortior Cicerone fuit,quum cauſam ſuã
apud Athenienſes dixit,præ mœrote enim adeo animo decidit,vt exiliũ
potius ſubire ſtatuerit,quam in iudicium deſcendere, & veniam implora
re,quam quidẽ omnino impetraſſet,tantæ dignitatis,ac gratię apud Athe
nienſes erat. Nunc autem (vt redeat ſermo vnde defluxit) concludendum
erit magnos,ac fortes viros eiuſmodi ægritudine non perturbari, ſed infir
mitatem humani generis ęquo animo ferre,ſemperque opinari debere ter
rena omnia virtute longe inferiora eſſe.

Demoſthenes labili animo.

DE LVCTV.

TITVLVS SEPTIMVSDECIMVS

Luctus.
Cicero tuſcul, quæſt.li.4.
Acerba ętas metaphoricos a pomis ī matu ris.

LVCTVS HVIC SPECIEI SVCcedit
de quo paucis diſſerendū erit, Luctū Cicero eſ=
ſe dicit ęgritudinē ex eius acerbo interitu conce
ptā, qui nobis charus fuerit. Hac imprimis defi=
nitione monemur luctuoſius nobis perire eos,
qui acerba ętate occidunt, quam eos qui matura
ac miti poſt multos exactos annos decedunt.
Quos quidem lugere noſtro incommodo, detri
mentoque poſſumus, illorū autē nequaquā, fun
cti enim ſunt officio vitæ, & defecti corporis,
animique viribus decidunt, vt poma, quæ ex ſuis ramis concocta, ac vieta
ſponte ſua cadunt, nulla externa vi excutiente, ſed a natura ipſa relicta, vt
nouis cedāt. Proinde illorum occaſum opportunum nō luctu, lachrymis,
aut miſericordia proſequamur, ſed laude, ac beneuolētia, ne nimium nos
ipſos amare videamur, aut fœlicitati illorum inuidere.

Duodecim tabularum leges decemuirales.
Ingemiſcere.

❡IN legibus decemuiralibus (quas duodecim tabulas appellant) non
modo hominibus, ſed etiam mulieribus eiulatus, fletuſque funebris prohi
bitus eſt, ingemiſcere tamen nonnūquam etiam viro cōceſſum cicero ait,
ſed id quidem perraro, ingemiſcere apud priſcos miſerabilem quandam
vocem e pectore mittere ſignificauit, ſine eiulatu, & lachrymis, quū quis
ex ſuſpirio oſtendit deſyderio eius, qui obierit ſe eſſe affectum, hoc verbū
originem græcam videtur habere, eſt enim γεμω plenus ſum, & γεμιζω im
pleo. Vaſa enim oris anguſti quum ad ſummum vſque implētur, vocem
quandam gracilem quaſi gemitum emittunt. hinc tranſlatio fit ad gemi=
tum niſi durior fortaſſe videbitur, Virgilius cauernas gemitum dediſſe
ait, Et cicero atletas in iactandis cęſtibus ait ingemiſcere, non quod doleāt
animove ſuccumbant, ſed quod plaga venit maior, Sed ad propoſitam ra=
tionem redeo.

Cicero tuſcul. quæſt. li, 2.

❡EORum interitus quorum vita clariſſima fuit, & mors ſplendida om
ni luctu careat oportet, fama enim, & gloria rerū geſtarum omnes lachry=
mas ab oculis abſterget, & diuturnam eorum memoria omnibus conſola=
tionem afferre debet.

❡PRAEterea non ſunt grauiter ferendi caſus, quos nullo conſilio vin=
cere, aut vitare poſſumus. Et ex aliorum euentu cogitare debemus, nihil
noui nobis accidiſſe, nihilque præter conditionem mortalium, nihil enim
præcipue dolendum eſt in eo quod accidit vniuerſis. Leuat ſiquidem do
lorem communis quaſi legis, & humanæ conditionis recordatio, vt ait Ci
cero. Fieri tamen nō poteſt, vt triſte deſyderium ex eorum morte quos di
leximus aliquandiu in nobis non remaneat, quod quidem leniendum vir=
tute animi eſt, & memoria officiorum, ac rectarum actionum quas illi ege
runt. Nam ſiquis ſenſus de his, quæ a nobis geruntur, his qui obierunt re
manet, certe nihil libentius ſentiunt, quam ſuam memoriam a nobis cele=
brari, maximaſq; gratias illis habent, qui præclara eorum geſta nulla obli=
uione obliterari ſinunt, ſed eadem hominibus legenda, atque audienda tra
dunt, vt

dunt,vt quaſi vim eſſe videantur, & in cœtu hominum quotidie verſa-
ri.Si enim viri fortes laudis ſtudio honeſtam mortem vitæ etiam præfe-
runt,quid aſſecuti eſſe viderentur,ſi hiſdem terminis, quibus vita etiam
memoriæ,famęque gloria finiretur? Certe futurę laudis ſpecies quaſi cal
car eſſe videtur ad omnes præclaras actiones.

¶SED AGE QVID MOErendo,aut lugendo aſſequimur, niſi
vt leuiores eſſe videamur? & corpore,habituque indecori? Quis hominē
flentem,ac ſordidatum non iure optimo irriſerit? Quis eiulantem,aut lu-
gentem non contempſerit? lugeo(vt opinor)etiam græcam habet origi-
nem,eſt enim λιγαίνω ſtrideo,quid viro indecentius ſtridore, atque vlula-
tu qęrulo? Inofficioſum tamen prorſus videretur acerbam mortem eo-
rum,qui neceſſitudine,aut beneuolentia nobis coniuncti ſunt,non dolore
Et ſuſque deque ferre,vt nonnulli veterum dicebant,quod ſe indifferen- Suſque deque
ter habere ſignificat,vt A.Gellius oſtendit,hoc quidē Stoicis placet ἀδιά- ferre.
φορειν enim id ſignificat,quod ſolius ſapientis eſſe affirmant,ſed nos pru- A.Gelli⁹ ca,9
dentis animi eſſe ducimus,æquo animo aduerſa omnia tolerare,& mode- lib.16,
ſte admodum ſe gerere,ne aut luctu noſtro idecoro videamur molliter ni
mis amare,aut omnino non docendo neceſſarios noſtros negligere, atque
contemnere. Et illuc ſpectare videtur(vt opinor)quod apud Terentium
ex priſca conſuetudine dicitur. Eius mortem tam fert familiariter, quid Familiariter
ſi amaſſet,quid mihi faceret patri? Donatus tamen grammaticus grauis at ferre.
que eruditus familiariter grauiter expoſuit, quod quæ familiaria nobis
ſunt grauia animo noſtro eſſe videantur,ſed hic potius ad comicam vim,
quam ad ſapientiæ ſtudium reſpexit.

¶PLACET tamen animi affectum alijs potius ſignis oſtendere,quā
mœrore,eiulatu,ac luctu,ne indecentiam noſtram lachrymarum ſitu, &
ſqualore oſtendamus.

¶ALEXANDER MAGNus a virtute dictus, Epheſtionis ami Alexander.
ci ſui mortē graui animo tulit,ſed ne ſe pannoſum,ſordidatum,ac luctuo
ſum oſtenderet,equorum iubas tonderi ad cutem vſque iuſſit. Et turriū
pinnas,ac murorū propugnacula exturbari,vt mœnia etiam ipſa deſyde-
rio Epheſtionis amici ſui affecta eſſe viderentur. Epheſtion.

¶OBIECERVNT VT INDIgnum ęmuli,& obtrectatores M.
Catoni iuniori, quod mortem Cepionis fratris ſui moleſtius,egriuſque Catonis iunio
tulerit,quam par fuerat,aut virum ſeuerum,ac grauem & in ſtudijs Stoi- ris luctus.
cæ ſapientiæ eruditum decebat. Quodque non ſolum luctu, planctu,
& eiulatu modum, ac limitem apientis viri tranſgreſſus fuerit, verum
profuſione quadam, ac nimia funeris impenſa, Exquiſitis enim odori-
bus,vaxoribuſque, & veſtibus præcioſis quibus adopertum illius cada-
uer crem aretur,modeſti,moderatique hominis terminos exceſſiſſe nimi
um viſus eſt.

¶ERE XIT quoque ei in foro Emeorum ſepulchrum ex Thaſio mar
more cuius impenſa fuerit octo circiter talentorum.

¶CRASSVM vero laudibus efferunt,qui forti animo tulit cædem Craſſus.

Cornelia. filij ſui viri clariſſimi,qui cum nupta erat Cornelia Scipionis filia, quam deinde magnus Pompeius duxit,erat enim puella nō modo forma,ac gratia præcellens,verum eloquētia,ac doctrina eruditiſſima. Nā quum filij caput abſciſſum,haſtæque præfixum a parthis circūferri cerneret Craſſus & eo ſpectaculo Romanorum animos,qui in exercitu erant perterrefieri, ac conſternari,magna voce exclamauit,mens eſt hic priuatus dolor milites,mea calamitas,meuſque luctus. Publica vero ſalus,& rei publicæ gloria in ſalute veſtra poſita eſt. Quod ſi qua orbati ſenis miſeratio vos tangit,hanc in vlciſcendis hoſtibus oſtendite,hæc quidem vox non paruum fortitudinis exemplar præbuit,ſed inclinante fortuna difficile admodum eſt rem labantem ſiſtere.

Lacæna. Explutar.in apophth.lacænarum. ¶LAVdant veteres lacænam illam,quæ quum accepiſſet filium fortiter in prælio dimicantem cecidiſſe,nullum mœroris,aut luctus ſignum ter in prælio dimicantem cecidiſſe,nullum mœroris,aut luctus ſignum dedit,ſed dijs gratias habere ait,quod eiuſmodi filium peperiſſet, qui pro patriæ ſalute non dubitaſſet occumbere.

Anaxagoræ dictum. ¶SAPIENtem etiam Anaxagorā probant,qui nunciauti ſibi filij mortem ait,ſciebam me genuiſſe mortalem.

Xenophon. ¶XENOphon quoque Athenięſis quum coronatus de more ſacrificaret,filium Grylum nomine in prælio apud manthineā corruiſſe accepit, quo nuntio commotus coronam depoſuit,ſed certior deinde factus illum forti animo pugnantē occubuiſſe,coronam eueſtigio accepit, & quaſi deo pro honeſta filij morte gratias ageret,rem diuinam facere perrexit.

Horatius puluillus. ¶HORAtius quoque puluillus quum ioui ędem in capitolio pontifex conſacraret,eique nūtiatum eſſet filiū occidiſſe,nihilo commotior factus in dedicatione perſtitit,nec vultum a publica religione ad priuatum dolorē flexit,ne patris magis quam pontificis partes egiſſe videretur.

¶QVibus exemplis concludere poſſumus prudentem,ac grauem virū luctu neutiquam perturbari,ſed mortem eorum,quos charos habet,leniter dolere. Et præcipue ſi fuerit honeſta,vel potius glorioſa. Acerba tamē Mors acerba. durior eſt. Audi Plynium ſecundum,& intelliges quam mortem opinetur acerbā dici. Mihi autē videtur acerba ſemper, & immatura eſſe mors eorum,qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quaſi in diem viuunt,viuendi cauſas quotidie finiunt. Qui vero poſteros cogitāt,& memoriam ſui operis oſtendūt,his nulla mors non immatura eſt, vt quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat.

¶DE AERVMNA.

¶TITVLVS OCTAVVSDECIMVS.

AERVMNA NVNC SEQVITVR quã Aerumna.
dicunt ægritudinem eſſe laborioſam. Cicero in Cicero li.2. de
libris ſuis de finibus bonorum & malorum eiuſ= fini.bo.& ma.
modi verba protulit, Sic enim maiores noſtros la
bores non fugiendos, triſtiſſimo tamẽ verbo ęrũ=
nas (vt video) nominauerunt, ſed ęrũnę, & per di=
minutionẽ ęrumnulę furcillæ ſunt, quibus ſarci Aerũna quid
nę releuantur, quarum vſum quia C. Marius in proprie.
re militari primus dedit, muli mariani poſtea di= Muli mariani
ctæ ſunt, quorum onera ærumnis illis ſubleua=
bantur. Sic deinde per ſimilitudinem quandam veteres oneroſos, graueſ=
que labores ęrumnas appellauerunt. Huius verbi origo græca eſſe inueni
tur, eſt enim αιρειν apprehendere, tollere, vincere.

LABORES igitur quos animi virtute vincere, tolerare, & nulla ex
parte detractare debemus, ærumnarum nomine nuncupabant, vt oſtende
rent functiones, quæ ad dignitatem pertinent, quæve ad multorum exem
plum, aut ad publicam vtilitatem ſpectant, nunquam fugiendas eſſe, aut
alijs ablegandas. Nullus enim dolor, nullumque periculum eſſe debet,
quod pro communi ſalute, communique libertate fugiendum, aut depre
candum ſit. Nec omnino putandum eſt eorum, qui cum imperio ſunt, la
bores multo minores eſſe, quam eorum, qui priuatam vitam domi, mili=
tięve agunt. Nihil enim difficilius eſſe poteſt (vt ſæpe iam diximus)
quam bene imperare. Adeo vt non inſulſe dixiſſe videatur Tiberius Cę Tiberi⁹ cęſar.
ſar, quum ait,

Neſcitis quanta belua ſit imperium. Imperiũ bel=
Et ad amicos ſæpe dicebat ſe lupum auribus tenere, regem quendam fuiſ ua ingens.
ſe Valerius ſcribit, cuius ne nomen quidem memorie prodidit, nec me ali Valer.max.li.
bi vnquam legere memini qui traditum ſibi diadema priuſquam capiti 7.de ſapi.dict.
imponeret retentum diu conſyderaſſe, tandemque dixiſſe, o nobilem ma & fa.
gis quam fœlicem pannum, quem ſiquis penitus cognoſcat quam multis
ſolicitudinibus, periculis, & miſerijs ſit refertus, ne humi quidem iacentẽ
tollere vellet.

PRISCI reges ante vſum diadematis paruas quaſdam gerebant ha=
ſtas, & eas pro ſacris venerabantur, quæ ſceptra a gręcis dicta inueniuntur,
ſed glorię ſtudium, & imperij amplitudo labores illos longe minores face
re videtur. Hoc etiã Scipio Aphricanus manifeſte declarauit. Nam quũ Scipio.
legeret Xenophontis libros de Cyri inſtitutione, locum illum imprimis
laudauit, in quo diceret labores non eſſe graues, nec imperatori, nec militi,
quando ipſe honor labores leuiores faceret imperatorum. Hanc ſenten=
tiam ſecutus etiam videtur Sothares Athenienſis vir doctus, & grauis. Sothares athe=
Nam quum Milciades pro parta victoria coronam in ſenatu peteret, ob= nienſis.
ſtitit Sothares, & palam exclamauit. O Milciades quum ſolus de bar= Milcibiadis
baris victoriam conſequeris, tunc te ſolum coronari æquum erit, ſed haud ambitio.
ſcio an tota illa bellica laus tanti ſit, vt innumerabiles illas ærumnas

compenſare poſſit,& præcipue quum cogitamus ei,qui exercitui præeſt, non ſatis eſſe conſilio adeſſe,& in appellandis,cohortandiſque militibus, aliiſque functiõibus optimi ducis munere fungi,niſi etiam in pugna vbi opus fuerit gregarij militis officiũ pręſtet. Quid Annibali defuerit,quod ad magnum ducem,ſummũque imperatorẽ pertineat non intelligo. Audi liuium hominem italum Romana ciuitate donatum,& extero,ac barbaro duci nulla neceſſitudine conciliatum,intelliges quanti laboris ſit bene militibus imperare. Annibali plurimum audaciæ erat ad pericula capeſſenda,plurimum conſilij inter ipſa pericula. Nullo labore aut corpus fatigari,aut animus vinci poterat. Caloris,ac frigoris patientia par,cibi,potionis quę deſyderio naturali,non voluptate modus finitus,vigiliarum, ſomnique nec die,nec nocte diſcriminata tempora. Id quod gerendis rebus ſupereſſet,quieti datum,ea neque molli ſtrato,neque ſilentio accerſita,multi ſæpe ſingulari ſagulo opertum humi iacentem inter cuſtodias, ſtationeſque militum conſpexerunt,Equitum,peditumque idem longe princeps erat,primus in prælium ibat,vltimus conſerto prelio excedebat veſtitus nihil inter æquales excellens,arma,atque equi conſpiciebantur.

Annibal. Ex tito liuio libri.1.2.bel.pu.

Hæc Liuij verba oſtendunt quæ,& quantæ ſint ærumnæ,laboreſque eorum,qui exercitum ducunt. Ex quibus autem quid lucratus fuerit hic punicus imperator omnium exterorum præſtantiſſimus non intelligo,niſi lucro ei appono inuidiam,exilium ſuorum cædem,inopiam,venenum. Hęc ſi cum gloria cõferimus dura etiam,& aſpera eſſe videbuntur,adeo, vt vix ſatis cum gloria compęnſari,atque adæquari poſſint.

Amilcar. Haſdrubal.

MAGNVS QVOQue imperator fuerat Amilcar eius pater,& præclaras res geſſerat,ſed dum fortunam inconſultius quam prudentius ſequitur,ab Hiſpanis per inſidias occiditur. Cuius gener,qui ei in imperio ſucceſſit,Haſdrubal a ſeruo cuiuſdam Hiſpani indignã domini mortem vlciſcentis cæſus eſt. Principes quoque,& reges,qui in pace,& ocio degunt,non ab ærumnis laboribus,que omni ex parte immunes ſunt.

Cæſar. Negligentia. Octauius.

COMITTO quæ in rebus bellicis Cæſar egit,in quibꝰ mortales omnes antecelluit. At poſtquam rerum potitus eſt,nullum functionis,aut officij i quemquam genus vnquam publice,priuatimve omiſit. Ius aſſidue,laborioſiſſime,ſtudioſiſſimeque dixit,amicos ſemper ſumma indulgentia,ac facilitate tractauit,omnibus aderat,neque tempori,neque labori parcens,quæ quidem res maxime ciuium animos conciliat,vt negligentia alienat,ingratique animi iudicium præbet. Quum dies dicta eſſet cuidam veterano militi,is Octauium Auguſtum rogauit,vt ſibi adeſſet, Tum Auguſtus illum cauſidico cuidam commendauit,vt qui rebus arduis compluribus eſſet intentus,vel vt tedium defenſionis vitaret. Tum miles commotior aliquantulum exclamauit,non ego te periclitante in Acciaco certamine vicarium quæſiui,ſed pro te ipſe certaui,cicatriceſque oſtendit, Erubuit Octauius,militiſque cauſam diligenter defendit,ne ingratior,negligentiorve eſſe videretur,aut per deſidiam laborem effugere.

MAXI.

¶ MAXImam laudē tulit Mithridates Ponti rex,qui pro leonico acerrimo defenſore ſalutis ſuæ a Rhodijs nauali pugna capto,oēs hoſtium captiuos,qui complures numero erant,permutauit,tanti referendæ gratię munus faciundum eſſe ſtatuit. Mithridates. Leonicus.

¶ BONI igitur principis erit ærumnas tolerare,& nullum honeſtū laborem detrectare,nec per ignauiam committere, vt nimis delicatus eſſe videatur. Moderate tamen animi,corporiſque labores ferendi ſunt,ne nimia quadam intentione inepti,& quaſi inſani eſſe videamur,ludibriumque de nobis alijs eſſe præbeamus,quod docere videtur Perſius cum ait.

Non ego curo.
Eſſe quod Archeſilas,ærumnoſique ſolones
Obſtipo capite,& figentes lumine terram. Perſius ſaty.3.
Vnde notum eſt vetuſtate prouerbium. Prouerbium.

¶ NICHIL agit,qui omnia ſatagit,quamuis hoc ad corporis actiones potius pertinere videatur,tamen ad animum etiam transferri poteſt. Et hæc ad ærumnam ſatis.

¶ DE LAMENTATIONE.

¶ TITVLVS NONVSDECIMVS

LAMENTATIO HVIC PROXIMA accedit,de qua quidē pauca dicēda ſunt,eſt enim aliena a ſummis quibuſque viris, vixque pueris, mulierculiſque aliquando permittitur. Cicero lamentationem eſſe dicit ęgritudinē cum eiulatu, nec decipiāt nos poetę qui heroas quos appellant inducunt,miſerabiliter eiulantes,& ea nonnūquā licentes,atque agentes,in quibus nihil omnino a ſtutis,ac furioſis differre videantur. Homerus Bellorophontem mœſtis lamentationibus eiulātem facit,& errantem in campis alienis,fugientemque hominum veſtigia vt licentius cor ſuum ederet. Quid tragicis lamentationibus mollius? Quid magis effœminatum,in quibus mihi riſum captare videtur,potius quā miſericordiam inire? Refugere oculi,corpus macie extabuit,& paulo poſt barba pedore horrida,atque intonſa infuſcat pectus illuuie ſcabrum. Hæc quum in theatris recitabantur,& miſerabilibus vocibus decantabantur molliores animos ad lachrymas excitabant, viri autem graues eadem contemptui,ludibrioque habebant. Lamentatio. Cicero tuſcul. quęſt.li.4. Bellorophon.

¶ OCTAuius Auguſtus ludis,actiōibuſq; theatralibus frequēter accedebat,ſpectabatq; horas cōplures,aliquādo autē totos dies intentus aderat, nihilq; aliud interea agebat,admirātibus autē quibuſdā reſpondebat ſe id agere vitandi rumoris cauſa,quandoquidem C.Cæſarem memoria teneret vulgo reprehenſum,quod inter ſpectandum epiſtolis,libelliſque legē Octauius. Iulius Cæſar.

dis,ac reſcribendis operam daret. Non poterat vir ille maximi animi,diuinique ingenij luſionibus,nequitijſque fabularum diutius intẽtus eſſe, ſed inter ſpectacula ipſa res ſerias agebat.

¶TRAgœdia ſummopere delectabatur auguſtus, Aiaciſque fabulam magno impetu aliquãdo ſcribere inchoauit, ſed parũ fœliciter ſuccedente ſtilo eã aboleuit, querentibuſque amicis,quidnam aiax ageret? in ſpongiã procubuit reſpondebat. De tragœdis veriſſime loquitur Iſocrates ad hãc ſententiam, Homerus ſemideorum bella ad fabulas trãſtulit, tragœdi autem cõtra, fabulas quaſi res vere geſtas edũt, ad popularem gratiã ineundam, & oculis, auribuſque hominũ eas accipiẽdas in ſcœna, atque theatro exhibent. Atqui ad ineptias, inaneſque verborum, ac ſententiarum illecebras ſe conferunt, omiſſa omni pręceptorum grauitate, vt multitudinis rumorem hauriant.

Roſci⁹ hiſtrio ¶ROScius in ludicra arte, ac ſcœuica omnes mimos, hiſtriones, ac ſcœnicos antecelluit, adeo vt quum frigidius quippiã in Theatro ageretur, ac clamarent ſpectatores, non agit roſcius, is omni ſtudio, omnique diligẽtia oculis, atque auribus populi ſeruiebat. Idcirco gloriabũdus dicere ſolebat, nullum ſe geſtum vnquã populo afferre, niſi quẽ prius domi probaſſet.

¶SED ad inſtitutum ſermonẽ redeo, hæc lamentatio quũ effrenata eſt, liberius, licentiuſque vagatur, & in altam quandam, ac duram meditationem labitur, fitq; ſolicitudo, quæ cor diuturna cura peredit. Eiuſmodi enĩ perturbationes adeo inter ſe nexe, iunctęque ſunt, vt altera alteram ducat, niſi quãprimum ſedentur, atque omnino diligenter extingantur, ſed de ſolicitudine ſeorſum etiam aliquid dicendum erit.

¶DE SOLICITVDINE.

¶TITVLVS VICESIMVS.

Solicitudo.

SOLICITVDO EST AEGRITVDO Animi ex magna quadã, penituſque infixa cogitatiõe manans, vt Cicero definit. Magno, & perſpicaci ingenio viri, & præcipue ſtudijs literarũ intẽti hoc affectu plęrũque turbantur, ſi in eis rationis habenę laxiores ſunt.

Cicero tuſcul. quæſt. lib. 4.

Aegyptiorum regio qualis. ¶AEGYPtij regionem ſuam quum hominum ingenijs conuenire aiunt, quę bene vtẽtibus ſaluberrima medicamenta præbeat. male autem vtentibus mortifera venena.

Athenienſes.

Mella, cicutãque fert tellus athenienſis. ¶IDEM de ciuibus ſuis dicebant Atheniẽſes, quos omnium optimos eſſe affirmarent, vbi ſecundum virtutem agere velint, vbi vero cõtra, omnium deterrimos. Sic etiam eorum tellus optima fundit mella, fert tamẽ & cicutam, & omne peſſimũ virus, In vno Alcibiade vtrunque probari,

Alcibiadis varietas.

dicebãt,

dicebant,qui tāta ingenij facilitate præſtabat.vt ad id vnum natus eſſe vi
deretur,quodcunque ageret,adeo.vt diuerſis,contrarijſque moribus faci-
le conſueſceret. Et veluti Polypus ad ſubiecti ſoli ſpeciem colorem mu
taret. Sic Alcibiades ſecūdum diuerſos populos,apud quos diuerſabatur, Polypi varie-
mutabat mores,& illic natus,educatuſque eſſe videbatur, vbi pro paruo tas.
etiam tempore diuertiſſet. Ex ply.c.29.

¶SOLICITVDO igitur malam mentem,malumque animum na- lib.9.
cta deterrima eſt,& in tabem,cruciatum,veſaniamque conuertitur. Vbi
vero optimum ingenium inuenerit,conſilio,ratione que regitur,& quam
primum malam illam mentem repellit,malumque affectum reſpuit, &
ad optimas cogitationes,curaſque redit,& ſicuti diſpoſitionem,ſic etiam
nomen mutat,ſitque bona affectio. Et tunc diligentia vocatur,quæ diſci- Diligentia.
plinarum artium,actionumque omniū magiſtra eſſe perhibetur,ſine qua
nihil perfecte agi,aut dici in hominum vita poteſt, ſine qua etiam nemo
poſſet in aliqua virtute,aut arte proficere,aut in præclarum,eruditumve
virum vnquam euadere. Diligentia quidem non modo homines charos,
commendatoſque omnibus in rebus maximis efficit,verum illos in reb⁹
etiam minimis a perpetua obliuione vēdicat. Priſcis illis ſeculis Hyliſc⁹ Hiliſcus.
Thaſcius,vt naturam apium ad ſuam vſque ætatem incognitam perdiſce
ret,magna diligentia eas in diſertis,ac ſoliuagis locis diutius perquiſiuit.
Ariſtomachus quoque Soleuſis annos circiter quadraginta apes etiam in- Ariſtomach⁹.
dagauit,nihilque aliud egit. Et ambo de illis vtilia commentaria ſcripſe
runt quorum diligentia adeo mortalibus grata extitit, vt illorum nomina
nunquam obliterari permiſerint.

¶DE MOLESTIA

¶TITVLVS VICESIMVSPRIMVS

MOLESTIA DEINDE SEQVITVR quę
eſt animi ægritudo permanens,Nam quum ſolicitu- Moleſtia
do illa diuturna cogitatione animum vexat,tūc in mo
leſtiam vertitur,quæ ſi perſiſtit corpus afficit, macie
extenuat,affligitque,ſicque deinde incidit in aliā per
turbationem,quæ afflictatio dicitur. Hanc Cicero Afflictatio.
definit ægritudinem eſſe animi cum corporis etiam
vexatione,hac perturbatione perculſi nonnulli, poſt longam afflictatio-
nem tabe confecti periere,vt de lepido illo legimus,qui quum conſul eſ-
ſet collega Catulo viro optimo mortuo Sylla de dictatura etiam cogita-
uit, partemque non paruam Italiæ occupauit,cōtra quem miſſus fuit Pō
peius,& non modo eum facile ſuperauit,ſed etiam italia pepulit,Lepidus
vero anceps quid ageret in Sardiniam profugit, quo loci paruo tempore
poſt diē obijt,quū ſollicitudīe,moleſtiaque ſe afflixiſſet, nō tā ex aduer
ſa fortuna,qua fuerat oppreſſus, quam quod & literæ perlatæ fuerant, ex

armatis tela togatus ipſe formidabat,ſed vt ad deſperationis affectum redeat ſermo,virum equidem fortem,aut prudentem nequaquam eum eſſe arbitror,qui ſibiipſi vim affert,ſed ignauum,ac vecordem,qui vel nimis delicatus ſit,quod aduerſa tam vehementer formidet,vel minus prudēs, quod rerum viciſſitudinem,fortunæque inſtabilitatem non præuiderit.

¶ BRVTVS quum de virtute ſcriberet,grauiter in Catonem inuect⁹ eſt.quod ſibiipſi mortem conſciuerit,deinde paulopoſt a ſeipſo diſceſſit, ſententiamque mutauit,& cum Caſſio egit,antequam cum Antonio decerneret,ſi deo aliter viſum fuerit non rurſus alios apparatus ſtatuendos, neque alias ſpes tentandas,ſed libere a fortuna eſſe euadendum,deinde cū rumore accepiſſet Caſſium deſperatis rebus eodem pugione,quo Cæſarem cōfoderat,ſeipſum tranſegiſſe o beatum (inquit) virum,qui ſe ab his curis,cogitationibuſque liberauit,quibus nos adhuc cogimur,& ad finem laborioſi operis excitamur.rurſuſque cum reparato exercitu iterum infœliciter pugnaſſet,deſperata omni ſalute,ſeipſum tranſuerberauit,ne ab his diſcederet,quæ cum Caſſio conuenerat,qui ſi priſtina illa,quæ de virtute tradiderat,inſtituta ſeruaſſet,minorem ſibiipſi iniuriam intuliſſet,& in ea deinceps tempora fortaſſe incidiſſet,quæ & rei publice vtilia,& ſibiipſi ſalutaria,ac iucunda eſſe potuiſſent. Brutus. Caſſius.

¶ PRAECLARIVS multo C.Marius mihi egiſſe videtur,qui tot victoriis,triumphiſque auctus ad ſextum vſque cōſulatum ordine peruenit,deinde a Sylla victus Minturnis latuit,mox inuentus,& in carcerē coniectus Gallum quendam percuſſorem in ſe miſſum vultus,oculorūque atrocitate perterruit,& accepta piſcatoria nauicula in Aphricam traiecit,ac ſe ſecundæ fortunæ reſeruauit. Quæ quidem paulopoſt ei illuxit. Nam per Cinnanam factionem reuocatus ſeptimum conſulatum (quod nulli romanorum ante eum contigerat) aſſecutus eſt, in quo quidē ludibrium fortunæ cerni potuit,hoſtes enim,atque obtrectatores illi,qui eius fata irriſerant,dum inops.ac mendicans Aphricā perambulabat, paulopoſt partim cæſi verberibus eo iubente ſecuribus percutiebantur, partim in exilium agebantur,partim vero per ſummam venerationem genibus ſubmiſſis,eum vt numen colebant,atque adorabant, & (quod viuerēt eius beneficio) gratias ei habebant,nec eum vitæ vlla ex parte pœnituit. Nam quum grandior admodum natu grauiter ægrotaret, iamque deficeret,fortunā incuſabat,quod ante occideret,quam ſua conſilia,ac deſyderia peregiſſet, Sed cōplures virorū fortiū eo tēpore vim ſibi inferebāt potius, quam viui in man⁹ hoſtiū ducerētur,aut morte a victorib⁹ deprecarentur. c.marius. Ex valer. maxio.lib.2.de maieſtate. C.mari⁹ ſeptimū cōſul creatus.

¶ SCIPIO Corneliæ Cn.Pompeii vxoris pater,poſt Pharſalicam cladem, & generi ſui interitum,quum ad iubam regem claſſe perfugeret,a Cæſarianis nauibus circūuentus eſt,qui quum nauem qua vehebatur,iam in hoſtium poteſtate eſſe cerneret,in puppi reſidens,letali vulnere ſe traiecit,& quum ex hoſtibus quiſpiam conſcenderet,eum rogauit, ecquid imperator ageret,reſpondit imperatorem ſe bene habere,& ſtatim ex vulnere vitam exhalauit. Satis ſe gloriæ adeptum exiſtimans, quod clemen- Scipio. Cornelia.

tiſſimi

tiſſimi victoris veniam non imploraſſet.

Antoni⁹. ¶FORTISSIMVS IMPErator fuit Antonius antequam ſe ægyptiacis illecebris inquinaſſet, quibus & ſe, & Cleopatram, & ægyptū perdidit. At poſtquam ab Octauio Cæſare ſuperatus in regni penetralia ſe contulit, ad ſingulare certamen Octauium prouocabat, ille autem reſpondebat ſatis multas ad interitum vias patere Antonio, quibus aduerſę fortunę iram explere poſſet. ſe autem nec fortunę, nec vitæ ſuę adhuc poenitere. Demum quum intra vrbis mœnia iam hoſtem eſſe accepiſſet Antonius, eique perlatum eſſet Cleopatram ſibi mortem conſciuiſſe, exclamauit dicens, morere Antoni, quid expectas? eā tibi fortuna eripuit, per quam viuere cupiebas, Nec omnino patiar, qui tantus imperator fuerim, a muliere fortitudine animi ſuperari, & hæc dicens in cubiculum ſe proripuit, ſtatimque ſtricto enſi incubuit. Eius tamen interitum Octauius non mediocriter fleuit, vt imperatoris romani ſibi affinitate coniuncti, & multorum certaminum collegæ, ac ſocij. Et iure optimo fleuit, nunquā enim ſine Antonio rerum potitus fuiſſet Octauius, vt plærique ſcriptorum, qui non ad gratiam, ſed ad hiſtoriæ veritatem locuti ſunt, teſtantur.

Octaui⁹

Antonij geſta ¶GESTA SIQVIDEM in Philippis, a quibus pondus totius victoriæ pendebat, ſoli Antonio deputantur, Exercitus ſiquidem Octauij a Bruto profligatus, ad Antonium confugit, a quo ſaluatus, inſtauratuſque extitit. Caſſius vero ab Antonio, & victus eſt, & ad voluntariam mortem compulſus. Abfuit namque ab eo prælio Octauius, ſiue aduerſa valitudine impeditus, ſiue ex inſomnio præcedentis noctis præmonitus, vt ipſe in cōmentarijs a ſe geſtus teſtatus eſt. Siue poſt principia affuit prælio iam affecto monitus a Minerua per ſomnium medici ſui. vt nōnullos ſcriptum reliquiſſe ſupra iam diximus.

¶VALVIT HAEC DESPErationis opinio nō modo apud romanos, verum apud diuerſas gentium nationes. Nam quum aliquando ſermo de fortitudine haberetur apud Philopomenem clariſſimum Acheorum ducem, nonnulli quempiam, vt idoneum militem, præſtantemque imperatorem laudibus præferebant. Tum Philopomenes tacete inquit, quonam modo laude dignus haberi poteſt ille, qui hoſtium poteſtate viu⁹ perductus eſt? Ad hanc ſententiam interprætantur quidā mētem illam indorum philoſophorum, cuius verba eiuſmodi fuerunt. QVI voluptatē ac laborem, vitam, ac mortem æque contemnit, ſeruus eſſe non poteſt.

C.norban⁹ ¶C.NORBANVS CONSul contra Syllam, deſperata omni reipublicæ ſalute, quum cerneret poſt aduerſam ad Ariminum cladem reliquos pene ommes ad Syllam defeciſſe, priuatam quandam nauiculam cōſcendit, & Rhodum perfugit, deinde a Sylla expetitus, timore ne a Rhodijs dederetur, in medio fori ſeipſum tranſegit. ne ludibrium, ſœuitiamque immaniſſimi hoſtis ſubiret.

P.Craſſus Ex valer⁹ maxio li.3 de fortitudine. ¶PVblius quoque Craſſus quū exercitū romanū cōtra Ariſtonicū Eumenis regis filiū in Aſiā duceret, inſidias Thracū, qui cū illo militabāt, īcidit, captuſque ducebatur. ſed vevius in manus hoſtiū perueniret nouū mortis

mortis genus commentus eſt, virgam ſiquidem quandam, quam in manu gerebat, in oculum cuiuſdam fortiſſimi barbari impegit, qui ira, ac dolore concitus Craſſi latus ſica perfodit, ſicque inimicas manus euaſit, & amiſſæ maieſtatis turpitudinem effugit.

¶PERSEVM regem viri omnes irridebant, quod vitæ tā cupidus extiterit, vt ſe viuum in triumphum duci permiſerit, quæ mors non potius optanda fuit, quam pompam triumphi ſequi, pulla enim veſte reorum in mortem ductus eſt, cum duobus filijs, & filia vna ſordidatis, ac manus ad ciues tendētibus, veniamque, ac gratiam petētibus, ac populi romani miſericordiam implorantibus. TANTI ne parui temporis lux facienda fuit, & præſertim regi victo, inopi, & regno eiecto, vt maluerit de ſe miſerandum ſpectaculum victori hoſti præbere, quam honeſtam mortē obire, aut fortiter in prælio dimicando cadere? — Perſeus — Epiphonema.

¶PESSIMA tamen omnium perſuaſio eſt eorum, qui paruo crimine, minimaque offenſa, nullam miſericordiam, aut gratiam rogantes, ſubito deſperant, ſibique ipſis vim afferunt, vt fecit Pachetes Athenienſis, qui quum in forenſi ſuggeſto cauſam pro ſe diceret, cerneretque iudices in aduerſariorum partes inclinatos, & ſe cōuictum iri ſuſpicaretur, nec veniam petens, nec per commiſerationem perorans, eodem veſtigio ſtans quaſi furore aliquo correptus, gladio, quo ſuccinctus erat, ſeipſum tranſegit. — Pachetes athenienſis.

Idem etiam affecit Gallus poeta, qui quum repetundarum, atque expilatæ prouinciæ repoſceretur, vt Octauius Cæſar cauſæ iudicium quibuſdam Galli emulis permiſiſſet, ille nulla etiam petita venia ſibijpſi violētas manus intulit, quum nullam ſalutis ſuæ gratiam expectaret. — Gallus poeta.

¶LONGE aliter egit Rhodius ille, qui in caueam coniectus a tyrāno tanquam ferum aliquod animal alebatur, nam ſuadenti cuidam, vt a cibo abſtineret, donec deficeret, reſpondit omnia homini dum viuit ſperanda, quod dicendum erit, quum videamus nonnullos dum deſperant etiam interdum moriendum pœnituiſſe, & remedium, vt viuerent, quæſiuiſſe. — Rhodius in cauea ferę inſtar alitus.

¶L. DOMITIVS vir magnę nobilitatis, & gratię captus a Cęſare ad Corphinium Pelignorum vrbem, quum vitæ eum tederet, venenū exhauſit, verum quum id violentius ſœuiret ſubitis medicamentis, & omni ope cōnixus eſt, vt euaderet, quod quum aſſecutus eſſet impetrata a Cęſare diſcedendi venia, ac libertate ad Pompeium perrexit. — L. domitius.

¶SED ne vltra metas curramus, vt ſæpe dicere ſolemus, hęc de perturbationibus animorum leniendis, euellendiſve dixiſſe ſatis ſit, in quibus imitati ſumus veteres Academicos, ac etiam Peripateticos, ſed in definitionibus pręcipue Stoicos ſecuti ſum⁹. tū ducti M. Tullij Ciceronis auctoritate, qui eos in his pene omnibus ſequitur, tū etiā quod ſublimiora aliqua fortaſſe cernētes, putauerūt eiuſmodi affect⁹ nō tā natura hominib⁹ inſitos, quam praua opinione, ac deterrima conſuetudine ſuſceptos. Et idcirco exiſtimant eos extirpari, euellique radicitus poſſe, ſi bonorū, malorumque falſa opinio tollatur. Academici vero, ac Peripatetici noſtris — Peroratio. — Academicorū peripateticorū & ſtoicorū de animi affectibus ſententiæ.

moribus

motibus magis eblandientes,hos affectus natiuos eſſe arbitrantur, non autem aſcitos,aut voluntarios,negantque eos vlla ratione a nobis eradicari omnino,ac tolli poſſe,ſed ratione tamen molliri,ac mitigari. Quocirca addunt Peripatetici eos vtiliter homini a natura eſſe datos,ſi ratione tẽperentur. Traduntque illis mediocritates quaſdam,vt a vitijs illos existimant,virtutibuſque adnectant,in quorum ſententiam etiam aliquãdo inclinauimus,ne videremur regum,ac principum actiones nimis anguſtis terminis circũſcribere. Plæraque enim eis indulximus,quæ ſapienti illi, quem philoſophi ſcribũt,nequaquam permitteremus.ſed difficile eſt(vt ait Empedocles Agrigentinus)ſapientem inuenire,cui Xenophanes Colophonius dixit,recte ais O Sycule,ſapiens enim ſit oportet,qui norit ſapientem explorare,ſi recte autem volumus iudicare,& blanditias conſuetudinis relinquere,tutius nobiſcum agũt Stoici. CAESAR enim arbos ſæpe fruticatur,auulſa autem pœnitus occidit.

Empedocles.

Paraſceue. ad ſequentẽ librum

¶NVNC AVTEM tempus exigit vt de virtutibus in ſequentibus voluminibus diſſeramus,vt non ſolum depulſione mali, ſed adeptione boni vitam beatam aſſequamur. Virtutes enim tanti ſunt, vt vel ſi ſole vitam beatam efficere poſſint,nulla quidem alia ratione fœlicitatis nomen nanciſcimur,niſi per virtutes ipſas,quæ & nos deo optime conciliant,eique ſimillimos reddunt,& ex mortalibus immortales efficiunt, Demũque præſtant,vt cum diuis æuo fruamur ſempiterno.

¶FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER QVINTVS DE REGNO EXPLICIT.

¶LIBRI SEXTI AD ALPHON SVM ARAGONIVM ILLVSTRISSIMVM, FORTISSIMVMQVE CALABRIAE DVCEM

¶PROOEMIVM.

SCRIPTVRVS IN SEQVENTI VOLumine de virtute, id edicere poſſum, quod pro foribus templi Eleuſinæ Cereris quondam inſcriptum fuit. NEMO ingrediatur, niſi qui ſuæ innocentiæ conſcius ſit. Hoc facile profiteri poterit quicunque pri(n)ceps ſecundum perfectam, atque abſolutam naturam agẽs his noſtris præceptis auſcultabit. Et illuſtriũ virorũ exẽpla, ac monita, quæ inducimus imitabitur. Ex depulſione eni mali, & adeptione boni (vt diximus) vitam beatam aſſequimur.

¶PERTVRBATIOnes animorum, maloſque affectus in ſuperioribus, ſi non omnino auellere, ſaltem ſedare conati ſumus. ſi id aſſequi potuimus. diximus etiam quæ cauenda, quæque vitanda eſſent, nunc autem tempus exigit, vt exactis malis bona ipſa amplectamur, ædemque virtutis ingrediamur, quam M. Marcellus romanorum omnium pugnaciſſimus, quum ex manubijs Syracuſanæ prædæ honoris numini templũ vouiſſet, ita coniunxit, & quaſi pro veſtibulo præuiam dedit, vt honoris tẽplum, niſi per virtutis ædem adiri nequiret. qua ex re manifeſte oſtendit ad honorem, gloriam, famam, beatamque vitam nullum eſſe aditum, niſi per ſolam virtutem.

Anacephaleoſis. — *M. marcellus.*

¶PROLVENDAS igitur primo culpas, vt diuinæ virtutis munere frui poſſimus, ex vetuſtiſſima religione docemur. Priſci ſiquidem deo optimo maximo rem diuinam facturi profluenti aqua corpus abluebant, ea vbi deeſſet in lebetes, maximaue lauacra, quæ in veſtibulis delubrorum patebant ſe immergebant, vt deinceps rite fieret. Eiuſmodi mos fuit in dodonei Iouis templo, & Apollinis delphici. Facere enim nemo poterat, aut diuinam ſortem, reſponſumve expoſcere, niſi ſe prius diligẽter abluiſſet, priſtinaſque culpas omnes parua ※ (vt dicebant) lympha expiaſſet.

mos antiquus. — *※ vel pura*

¶ARduũ quidẽ, ac difficile iter eſt ad virtutẽ, ſed procliue, ac pronũ ad voluptatem. Eſt enim virtus matrona illa durior, quæ apud prodicum ſophiſtam illum Chium vitam difficillimam Herculei adoleſcenti polliceretur, famam autem, ac gloriam perpetuam, quæ nulla æui diuturnitate obliterari poſſit. Contra hanc inducitur puella quædam omnium formoſiſſima, admirando ornatu, purpura, gemmis, ac margaritis nitens, vnguentis delibuta, & odoribus optime flagrans, quæ ſi ſe comitem ei præberet, in omni eius vita delitias, ac voluptates cunctas polliceretur, poſt iteritum autem ſe poteſtatẽ nullam habere fatebatur, cognouit Hercules

virtus. Prodicus. Hercul. viſio ex cice. offic. lib. 1. de tẽpantia.

voluptas.

hanc eſſe voluptatem,quæ per illecebras,ac blanditias illum in præcipitium duceret,priorem autem illam virtutem,quæ per laborem eum immortalem redderet.Quocirca ſpreta voluptate virtutem amplexatus eſt, qua comite diuus factus,diuinos honores perpetuo meruit.Cuius exemplum quicunque regum,ac principum ſequetur,veram,ac perfectam fœlicitatem nanciſcetur,& inter heroas,ac diuos poſt obitum perpetuis ſeculis numerabitur.

¶FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER SEXTVS DE REGNO ET REGIS INSTITVTIONE INCIPIT

¶DE VIRTVTE,ET DE CONTEMPLATIVA FOELICITATE

¶TITVLVS PRIMVS.

DEVM OPTIMVM MAXIMVM IN Sacris,ideo romanorũ vetuſtiſſimi inuocabãt,vt oſtenderent alterũ virtutis,alterũ potentiæ cognomentũ eſſe,ſed prius optimum poſuere,vt virtutem potentię anteferrent,pluris enim eſſe exiſtimabant iuſtitiam, & beneficentiã hominibus prodeſſe quam plurimas opes,plurimamque potentiã habere.Benignitas quidem efficit,vt homines deum ament,colant, venerentur,obſeruent. Potentia vero vt eum timeant,metuant,formident.

Plutar. in vita ariſtidis,
De⁹ imortalitate,potẽtia,& virtute cęteris oib⁹ pręſtat.

¶PLVTHARCVS Cheronenſis tris pręcipue res eſſe ſentit,quib⁹ deus præſtantiſſimus eſſe dicitur,immortalitate,potentia,virtute. Harũ quidem trium præſtantiſſimam virtutẽ eſſe opinatur,qua nihil pulchri⁹, nihil honeſtius,nihil diuinius eſſe cernitur,quando quidem inane,& elementa(vt ipſe ait)natura non intereunt. Et fulmina,terrę motus,ventorũ turbines,fulminum impetus,ignium conflagrationes,maximam vim habere videntur,nihil tamen diuinum ſe habere oſtendunt, quando iuſtitia temperantia,prudentiaque carent,& nullam æquitatem,modeſtiam,ſapientiam,vt de ſe præſtant.

Plato i theag.

¶PLATO autem omniumphiloſophorum in rebus diuinis peritiſſimus aſſerit ſapientem virum vnius dei veri,optimique imitatorem, cognitorem,amatoremque eſſe oportere,cuius ſola participatione beatus fiet,huius emulus Cicero verarum virtutum exemplar in ſolo deo eſſe autumat,Et illuc tendit ſententia illa quum ait,ſed nos veri iuris, germanęque eius iuſtitię ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus,vmbra, & imaginibus vtimur,eaſque ipſas vtinam ſequeremur.

virtutis vmbrã vix ſequimur

¶FERVNTVR enim ab optimis naturæ,ac virtutis exemplis. idẽ

auctor

auctor libro tertio de re publica eiuſmodi verba poſuit. Hæc eſt lex illa
vera, recta ratio, naturæ congruens, diffuſa in omnes conſtans, ſempiterna
quæ iubendo nos ad officiū vocet, vetando a fraude deterreat, cui nec pro=
rogari fas eſt, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari po=
teſt. Quæ apud omnes gentes, & omni tempore ſempiterna, & immuta=
bilis erit. Cui⁹ imperator, & magiſter communis omnium vnus Deus eſt
inuentor diſceptator, ſatorque, Cui non paret ipſe ſe fugiet, ac naturam ho
minis aſpernatus, hoc ipſo luet maximas pœnas, etiam ſi cætera ſupplicia
quæ putantur effugerit.

¶ HIS maximis adſtipulatoribus, ac doctoribus inſtituti cognoſcere de
bemus veram virtutis effigiem a deo ſumendam, & in eo ſummum bo=
num, veramque fœlicitatem collocandam eſſe, a quo qui magis diſcedit *virtutis ima=*
minus recte de finibus bonorum & malorum, hoc eſt de fœlicitate, & mi *go vñ ſumēda*
ſeria ſentire poteſt Hæc eſt illa contemplatio, quam probare etiam vide=
tur Ariſtoteles, quū ait ſapientem per ſeipſum contemplari poſſe, & quā
to ſapientior ſit, tanto magis tunc eum agere dicit ſecūdum illud, quod in *Ariſtote. li. 6.*
eo diuinum eſt, nec eo tempore humana curare, ſed ab illis diſcedere, & *ethicorum.*
quantum per illum fieri poteſt diuina animo, & cogitatione contingere.
Eamque veram hominis vitam eſſe putat, quæ ſecundum mentem agi=
tur, quando illa maxime homo ſit, eam quoque beatiſſimam vitam eſſe
ducit, quæ ſcilicet ex diuinitate proficiſcitur. Proximam huic accedere
arbitratur ciuilē illā vitam, quæ humanas actiones ſecundum virtutem
verſat, cuius etiam corpus particeps eſſe cernitur.

¶ DE FOELICITATE CONTEM= PLATIVA, ET HVMANA ¶ TITVLVS SECVNDVS.

PERFECTIOR IGITVR ERIT COntē=
platiua fœlicitas, quam humana illa enim deū, hæc
autē homines imitari videtur. hæc Ariſtotelis ſentē
tia a Platone verbis potius, quā re differt. Cuius di=
uiſionem quandam Plotino Platenico auctore po=
nendum eſſe cenſui, vt clarius res, de qua agitur, intel
ligatur. hic enī imprimis vitæ fœlicitatē bifariā di=
uidendā ceſuit, εισ θεωρητικην και πρακτικην, hoc eſt in contemplatiuā, & actiuā. *Fœlicitatis di*
Cōtēplatiuæ tris gradus prębet, Quib⁹ ſingulis quaternarū virtutū offi= *uiſio*
cia ſeorſum, ac ſeparatim tribuit. Actiuę autem vnū prębuit gradum.
Officiaque quatuor virtutum ei ſecernit. Primus contemplatiue gradus *Fœlicitatis cō*
eius hominis eſt, qui diuinitati omni ſtudio intentus, diuina ſolum eligit, *tēplatiuę pri=*
terrena autē contēnit, a quib⁹ animū ſecernere intēdit, & ab omni corpo= *mus gradus,*
ris contagione purgare, vt relictis humanis curis ocium omne diuinis me
ditationibus impendere valeat. hanc partem amplectuntur philoſophi il
li omnes, qui ſentiunt ſapiētiā in agnitione rerū diuinarū contineri & eos

Sapiẽtes q̃ dicuntur. tantum dicunt ſapientes,qui mentis acumine ſuperna indagant,& eadem quantum per mortalem fragilitatem fieri poteſt,animo,& igenio aſſecu tur,eaque imitantur omni ſtudio,omníque diligentia, ad ea quoque dirigunt ſingulas cuiuſque virtutis actiones,vt prudentię munus ſit cœleſtia contemplari,& terrena omnia deſpicere, illa ſequi,hæc autem fugere,vt

Anaxagoras. fecit Anaxagoras Clazomenius,qui omne patrimonium neceſſarijs ſuis qui eum negligẽtiæ inceſſebant vltro largitus eſt,& compellantib⁹ quibuſdam,ac dicentibus,nulla ne tibi cura eſt patriæ tuæ? Tum digitum in cælum tendens mihi vero inquit patriæ cura eſt quam maxima, eam ſolam patriam appellans,a qua animorum noſtrorum eſſet origo.

temperantia. Diogenes cynicus. ❡TEMPERANTIAE ſit officium nihil præter naturæ neceſſitatem quærere,reliqua autem omnia relinquere,vt fecit Diogenes Cynicus,qui ad Sycetam patrem gloriabundus ſcripſit ſe non ex gloria,cui grę ci omnes,ac barbari ſeruirent,ſed ex natura viuere,& ſub diuo,ac deo pernoctare,vt qui ad ipſum deum ſummum bonum referret.Ad Cratem au

Diogenis epiſtola ad Cratẽ tem Thebanum ſcripſit. Memẽto paupertatis principatum a me tibi datum in omnem vitam. Tibi igitur opera danda eſt,ne hanc amittas,aut deponas,aut ab aliquo tibi aufferri ſinas. Tu velim putes palliũ tibi leonis eſſe pellem,baculum,clauam,peram autem terram, ac mare vnde alimentũ accipis,& ſic tibi ſuccurret quędam Herculei animi elatio,omni optima fortuna præſtantior. Quod ſi tibi carice,& lupini ſuperſunt,mitte obſecro,vale,qua ex epiſtola facile intelligimus,quam paucis contentus fuerit Diogenes.

Epicurus. ❡AD HANC ſententiã Epicurus dicebat naturales opes parabiles eſſe,vt quæ finitæ ſint ,inanium autem opinionum diuitiæ infinitę ſunt,& terminos omnes honeſtatis excedunt.

Pythagoras cur carnibus veſci ꝓhibuit. ❡PYTHAGORAS vero vir ſapientiſſimus ideo abſtinere homines ab animalibus iuſſit,vt faciliorem victum quærerent,& paratiorẽ cibum ſequerentur,contenti naturalibus alimentis,ſed ad ordinem præſcriptum redeat iam ſermo.

❡FORTITVDINIS deinde mun⁹ ſit nũquã animo terreri a corporea labe,a ſapiẽtiæ ſtudio recedere,Nec animo ſuccũbere, quod nimis arduũ eſſe videatur ad cęleſtia animi intentione pertingere, quãdo a mortalibus nihil diſci poſſit,niſi agnito deo,rebuſque diuinis,vt Socratem edo

Socrates iuſticię officiũ cuit Gymnoſophiſta ille ud u,s,qui noui aliquid diſcẽdi gratia Athenas perrexerat,& vniuerſam Gręciam,atque Aſiam peragrauerat.

❡IVSTITIAE demũ officiũ ſit deũ cognoſcere ſempiternũ, iuſticię eſſe auctorem,& idcirco ſolã hanc cęleſtẽ,ac diuinã ſapientiam ſequi oportere,quã omni virtutis ſtudio ãplexari expedit. hinc religioni populariter idulgẽtes Myſios fuiſſe Poſſidoni⁹ ait,vtpote qui ab aialibus abſtinerẽt,& melle,lacte,caſeo,pomiſque veſcerẽtur. Et quũ trãquillã agerẽt vitã,ac diuinę cõtẽplationi operã darẽt,a finitimis deicolę nũcupabãtur.

thraces Semiuiri ❡EIVSMODI etiã vitę Thraces quoſdam fuiſſe Homerus tradit, quos iuſtitia præſtantes appellat,& ſemiuiros,quando a mulieribus diſiũ

cti degunt

ćti degunt,vitam quidem cælibem dimidiatam eſſe putans,vnde Prothe
ſilai domum,quia abſque cõiuge erat ſemiperfectam vocat. Idem etiam
de Gethis teſtatur Menander comicorum maximus,Eorum namque in- Gethæ
digenam ſe eſſe gloriatur.Et hanc rigidam rationem ſequentes cõcludũt
ſolam hanc vitę inſtitutionem eſſe expetendam,ex qua viri ſapientes,ac
perbeati euadunt.

❡DE SECVNDO GRADV FOELICITATIS CONTEMPLATIVAE.

❡TITVLVS TERTIVS

SECVNDVS CONTEMPLATIVAE foe
licitatis gradus ex Plotini etiam inſtitutione eorum
eſt,qui ab omni terrena cura,ac cogitatiõe liberati, nõ
amplius ex electione,ſed quaſi ex actu diuina cogno
ſcunt,& quaſi nihil aliud ſit eorum intuitu dignum,
omni ſtudio,omnique intenta contemplatione cæle-
ſtia,ac diuina meditantur,in illis agunt,in illis ſem-
per verſantur,habitumque profectionis efficiunt, hi putant temperantiæ
mun⁹ eſſe terrenarum cupiditatum omnino obliuiſci,nec ſatis exiſtimãt
eſſe eas comprimere,niſi prorſus eas ignorẽt,fortitudinis autem eſſe exi-
ſtimant paſſiones,affectuſque omnes animi(quas ægritudines Cicero ap Cice.i tuſc.q̃-
pellat)non ſolum vincere,ſed protinus neſcire,vt ſcite poeta ille ait,Ne- ſtion.
ſciat iraſci,cupiat nil.

❡IVSTITIAE vero officium putant,ita cum deo diuiniſque men-
tibus ſociari,vt illis perpetuo fœdere,indiſſolubilique vinculo coniungã
tur.hanc partem aſſecutum putant Heraclitum Epheſium,qui quum iu Heraclit⁹.
uenis eſſet,ſe nihil ſcire dicebat.Deinde ſenior factus nihil ſe ignorare af
firmabat.Gloriabatur imprimis ſe neminem audiuiſſe,ſed ex ſeipſo om
nia didiciſſe,vt qui contemplationi intentus humana contemneret,& di-
uina tantum meditaretur.Proinde aſpectum hominũ fugiebat,& in mõ-
tibus verſabatur,Obſcuriſſimos libros de Theologia ſcripſit,& de natura Mũdũ icẽdio
vniuerſi,primuſque affirmauit fore aliquando, vt omnis mundus incen- iteriturũ pri-
dio interiret.Darius rex eũ per literas rogauit,vt libros ſibi per cõmẽtari- mus aſſeruit
os ſuos clariores redderet,vel ad ſe in ſuũ regnũ accederet, ipſe vero vtrũ heraclitus.
que cõtẽpſit,& reſpõſum etiã ſuperbũ attulit,dicens mortales omnes a ve
ritate,atque iuſtitia abhorrere,& auaritiæ vaneque glorię inſeruire.Se au-
tem paucis eſſe contentum,Idcirco ad Perſas nequaquam accedere velle.

❡DE TERTIO FOELICITATIS CONTEMPLATIVAE GRADV

❡TITVLVS QVARTVS

Simile.

TERTIVS CONTEMPLATIONIS Gradus exemplaris dicitur, is quidem in mente conſiſtit diuina a quo exempla reliquarum omnium virtutū ordine quodam fluunt. Vt enim in formis, atque figuris rerum eſt aliquid perfectius, quod in cogitationem cadit, quam id quod oculis cernimus, ad cuius ſimilitudinē, atque exēplar ſpeciē quādā imitādo ducimus, ſic perfectarum virtutum ſpeciem animo videmus in mente diuina eſſe, effigiem autem earum per imitationem quandam quærimus.

Ideæ.

¶ EIVSMODI formas Plato ideas vocat eaſque ait ſemper eſſe, & ratione, atque intelligentia contineri, & nullis vnquam accidentibus variari Cętera naſci, occidere, fluere, labi nec in eodem ſtatu diutius permanere, ſicut igitur aliarum rerum in mente diuina ideam, & quaſi exemplar Platonicis rationibus eſſe cernimus, ſic multo magis virtutum ipſarum effigies & ſimulachra ineſſe credendum eſt. Illic prudentia eſt mens ipſa diuina, temperantia, quod eadem perpetua intentione conuerſa omnia moderatur. Fortitudo quod ſemper eadem eſt, nec variatur aliquando, nec mutatur. Iuſticia autem, quod per euum, ſempiternaque lege a perpetua operis ſui continuatione nō flectitur. Primus ergo gradus perturbationes animi omnino auffert, ſecundus earum prorſus obliuiſcitur, Tertius vero nō modo eas ignorat, verum etiam (ſi dicere licet) nefas putat eas nominare. Hanc contemplatiuam vitam Theophraſtus miris extulit laudibus, pro qua contra Dicearchum grauiter diſſeruit, qui την ζωην πρακτικην hoc eſt actiuam vitam longe magis laudauerat. Nunc autem ſupereſt altera pars, quę actiua dicitur, in qua luctatio noſtræ paleſtræ verſabitur, hæc enim contemplatiua obſcurior eſt, & acumine ingenij, atque ocio magis indiget, idcirco vel non vlterius propaganda eſt, vel in aliud tempus differenda. Proinde hæc in preſentia libaſſe ſufficiat.

Tertius cōtēplationis gradꝰ oibus fulcitur virtutibus.

Anacephaleoſis.

¶DE ACTIVA FOELICITATE ET VIRTVTE CIVILI.

¶TITVLVS QVINTVS

PLATO QVVM AD ARCHITAM Tarentinum ſcriberet, vt eum aliquando a diuturna cõtemplatione diuinarum rerum interpellaret,& ad ciuiles virtutes hortaretur inquit, Memento non tibi ſoli te natum eſſe, ſed partem patria ſibi vendicat partem neceſſarij, atque amici, partem conciues tui,& vniuerſum hominum genus,adeo,vt per exigua pars tibi ipſi relinquatur.

Architam plato hortatꝰ ad vitam actiuam.

¶ ARISTOteles quoq; ad hanc ſententiã ait, homo non ſibi ſoli vitam ſolitariam agat, ſed parentibus,liberis,vxori,amicis,ciuibus etiam,quando per naturam homo ciuilis,ac ſociabilis eſt. Hi magni dicendi,ac viuendi præceptores nos edocent,vt quamuis ardua magis,ac glorioſa ſit contemplatio illa ſoliuaga,& ocioſa.quæ humanis rebus relictis cęleſtia ſolum ſpeculatur, tamen hæc humiliora ſequamur,quippe quæ generi humano magis conſulant.Sublimiores enim illi philoſophi,qui cæleſtia ſcrutantur,& terrena deſpiciũt animi fœlicitate,quam per virtutem nanſciſcuntur,ſibijpſis fruũtur, nullaque officia alijs impartiuntur.

Ariſtoteles.

¶ CIVIles autem illi,qui etiam per virtutem fiunt beati,inter homines verſantur,vt decet animal ſociale reipu conſulunt,principibus adſunt,vrbes tuentur, parentibus,coniugibus,liberis,affinibus,neceſſarijs omnia neceſſitudinis officia exhibent. Ciuium res gubernant,ſocios prouidentia,liberalitateque protegunt,de quibus eleganter poeta dixiſſe videtur.

Ciuiles viri.

Quique ſui memores alios fecere mœrendo.

Virgi.6, æneí,

Præclare etiam vt idem oſtenderet Cicero ait,Nihil eſſe illi principi deo qui omnem mundum regit,acceptius, quodquidem i terris fiat,quam cõſilia,cetuſque hominũ iure ſociati,quę ciuitates appellantur.Harũ rectores.& conſeruatores e cęlo profecti illuc reuertuntur.

Cice. de ſomnio ſcipionis.

¶ HIS igitur verbis conſequẽs eſt,vt per terrenos virtutis actus iter etiã ad ſuperos nobis pateat,vt illis quoque patet,qui contemplationi intenti videtur,quaſi naturam humanam exuiſſe,& hominem ex homine extraxiſſe.Hi nonnullis irriſioni ſunt,qui dicant veſani eſſe hominis,quæ ante oculos ſunt non cernere.& cęleſtia ſpeculari,vt ait canicula ad ſapientẽ Thaletem,qui in ſubiectum ſcrobem cecidit,quum ſydera meditaretur. Optime quidem de rebus humanis merentur illi qui docẽt homines pię, ſancte,iuſte,atque innocenter viuere,neminem ledere,& quę ſua ſunt vnicuique tribuere.

Thales in ſcrobem cecidit.

Iuris præcepta

¶ DE vitæ ratione primus omnium differẽdo docuit Socrates Sophroniſci filius,Platoniſque pręceptor,qui reliquit naturalem ſpeculationem, cui philoſophi pene omnes intendebãt,vt qui duceret eam ſine aliquo fructu eſſe,& officia vitæ noſtrę minus adiuuare.Illam autem nobiſcum verſari,& bona omnia nobis præbere.Hunc ſecuti ſunt complures ex eius diſcipulis,qui relicta naturali cõtemplatione huic morali tantum incumbebant,dicebantque inquirendum eſſe,quid boni,malive nobis domi eſſet.

Socrates primus vitæ rationem docuit.

Socrates ſermone ſemper vtebaẽ ãbiguo Philoſophorũ ſectæ duodeci. Academia triplex. Zeno.

❡SED ex ambiguo Socratis ſermõe,qui nihil omnino affirmabat,duodecim philoſophorum ſectę ortæ ſunt. Quarũ ſingulę diuerſis finib' bonorũ,& malorũ conſtitutis diuerſas ſentẽtias ſtatuerũt. Prima fuit ACADEMIA vetus,cui pręfuit Plato,a quo diſcedẽs Archeſilaus MEDIAM cõſtituit, Lacydes vero NOVAM, Ariſtippus CYRENAIcã, quã a patriæ ſuæ nomine appellauit,ſicut Phocion ELIACAM a ſua, & Euclides quoq; MEGARICAM a ſua, Antiſthenes qui i Cynoſargi Gymnaſio docuit,CYNICAE nomẽ dedit,ſicut Zeno STOICE a porticu,in qua docebat,clitomachus a pręcipua eius doctrina DIALECTICAM appellauit. Ariſtoteles PERIPATETICAM ab vſu deambulandi,EPICVREAM Epicurus a ſuo nomine nuncupauit,ſicut menedemus ERECTRICAM a patria ſua. Ex ſingulis harum diſciplinarũ ea libabimus,quæ magis rei noſtræ conducere videbuntur, in

Stoicorũ definitiões Academicorũ & peripateticorũ ſententię.

definitionibus vero auctore cicerone ſtoicos imitabimur,ſicut in ſententijs veteres Academicos,& peripateticos quoq;,qui ab illis magna ex parte fluunt. Pyrrhonij autẽ,qui σκεπτικοι a Græcis dicuntur,quaſi quęſtores & cõſyderatores a nobis negliguntur. Aliena enim refellere potius, quã ſua probare nituntur. Sed iam res ipſa me vocat,vt de virtute ciuili generaliter pauca dicã. Deinceps autem de ſingulis eius ſpeciebus vberius diſſerendum erit, ſed vt recto ordine procedamus virtus primo ¡definienda eſt,& ex multorum philoſophorum varijs,ſententijs determinanda. Nõ enim omnes conueniũt,ſed quiſque præſcriptũ ſuum defendere nititur.

❡DE VIRTVTE CIVILI,

❡TITVLVS SEXTVS

Virtus quid.

STOICORVM COMPLVRES EX SENtentia Socratis ſentiunt virtutem eſſe notionẽ,aut ſciẽtiam earum rerum,quę ſecundum naturam ſunt,Quã opinionem ſecutus herillus ſummum bonum in ſcientia collocauit.

Poſſidonius.

❡EX hac etiam definitione Poſſidonius ait,recte, & ſecũdũ virtutem viuere nihil aliud eſſe quã peritiã habere earum rerum,quæ naturã comitantur, & ſecundum eaſdẽ agere.

Zeno.

❡ZENO in libro,quẽ de hominis natura ſcripſit,ait eum naturam ducem ſequi debere,& illius ductu viuere,quando id ſit ſecundũ virtutem agere,nihilque aliud ſit virtus,niſi ad ſummum perducta natura

Pythagoras.

❡PYTHAgoras vero ait. virtutem eſſe quandam naturalem harmoniam,cui recta omnia conſonant.

Cleantes. Panetius.

❡CLEantes virtutem eſſe ſentit affectionem,electionemque animi naturæ cõſentientem,quæ per ſeſe beatã efficiat vitam. Panetius duplicem fecit virtutem,contemplatiuã vnam,alteram actiuam. Alij triplicem rationalem,naturalem,moralem.

CICERO ex Academicorum ſententia virtutem animi habitum eſſe dicit,naturæ modo,ac rationi conſentaneum. Alibi autem quum de finibus bonorum & malorum loqueretur,dixit virtutem eſſe rationis abſolutionem. Cicero li.5. de fi.bo.& ma.

ARIſtoteles quidam vt primam illam ſtoicorum ſententiam euertat ait,Scire enim in virtutibus parum,aut nihil eſt,vti & exercere plurimũ, vel totum eſt. Sed hoc etiam in omnibus artibus, omnibuſque doctrinis dicere poſſumus,ſcientiam ſine exercitatiõe parum poſſe. Antecedat igitur ſcientia,conſequatur actio,ex qua habitus fiat,ſic erit perfecta harmonia,hocque modo ex actione ipſa virtutes acquiremus. Homines enim iuſta agendo iuſti fiunt,modeſta modeſti,fortia fortes. Ariſtoteles.

VIRtus quidem voluntaria eſt,ſicut & vitia in poteſtate enim ſunt noſtra,poſſumus ſiquidem agere,& non agere,vt nobis viſum fuerit. Actus omnes voluntarij etiam ſunt,eorum nanque domini ſumus, hac quoque ratione habitus voluntarij erunt,in noſtra quidem poteſtate erat hoc, vel illo modo vti.

ELEctio proprie in his rebus eſt,qui in noſtro arbitrio ſunt,vt ex quibuſdam propoſitis vnum aliquod eligamus,adhibita ratione,& cogitatione. Optime ariſtoteles definiuit,quum ait,virtus eſt habitus electiuus in mediocritate conſiſtens. Mediocritas inter duo vitia verſatur,quorum alterum excedit,alterum autem deficit. Fortitudo quum excedit in temeritatem,ferociamque incidit,quum vero deficit,in timorem,ac formidinẽ Liberalitas quũ excedit,in prodigalitatem,effuſionemque incurrit. quũ autem deficit in parſimoniam,atque auaritiam. Vnde prouerbium vetus eſt,in recte factis neque addi,neque demi quicquam poteſt. Exceſſu enim defectuque corrumpitur virtus,medio autem ſeruatur. Electio. Ariſto.ca.6. lib.2.ethico. Mediocritas. Fortitudo. Liberalitas. Prouerbium

HAEC eſt enim illa Pythagoreorum ratio,qui dicebãt malũ infinitum eſſe,bonum vero finitum,& alterum facile,alterum quidem perdifficile. Facile eſt enim aberrare,difficile admodum illuc peruenire,quo tendis. Nam(vt ait Heſiodus. Heſiodus.

Quam facile innumeras vitiorum amplectimur artes.
At via virtutis dura eſt,& anhela labore.

Hoc etiam ſentire viſus eſt Bion quum facete ait, Facilem eſſe ad inferos viam,clauſis enim oculis illuc peruenitur.

CIVIlis ergo ſciẽtia,quam ſapientiam poſſumus appellare,ſic laborare debet,vt animum ab omni ægritudine vendicet,ſicut medicina, vt corpus ab ægrotatione liberet. Eius prima paleſtra erit,animi virtute contra voluptatem,doloremque luctari,voluptas ſiquidem nos ad improbitatẽ illecebraſque rapit,& doloris,moleſtiæque fuga ab optimis,præclariſque actionibus ſæpenumero nos aduocat,Doloris enim vacatio tãti fuit olim apud plæroſque,vt in ea fœlicitatẽ collocauerit Hieronymus Rhodius philoſophus temporibus ſuis peregregius,ſummum quidem bonum ſibi videri ait,nihil dolere. Quam opinionem etiam Diodorus philoſophus affirmauit. Sed quia neutiquam in noſtra poteſtate ſitum eſt, vt omni ex Ciuilis ſciẽtia

parte do

parte dolore vacui ſimus,virtutis officium erit dolorem contemnere,non modo ex Stoicorum ſententia,qui duriores ſunt,ſed ex epicuri mēte, qui ait,paruum dolorem ferendum eſſe,& ex compenſatione voluptatis leniendum,magnum autem,aut cito abire,aut hominem perimere.

Gymnoſophiſtæ, ¶GYMnoſophiſtę indi illi ſapientes ex ſolo doloris contemptu laudē magnam adepti ſunt. Nudi quidem Caucaſi montis niuem, ac glaciem pererrant,& quum ad ignem accedunt,non ingemiſcunt. Quocirca vt ad rem redeam,actiones noſtre,ſi ex virtute manabunt,duces nobis ad fœlicitatem erunt,ſin vero a vitijs,in barathrum miſeriarum nos percipitabunt. Proinde virtutis habitus principem (quem humanitatis participem, & vitæ communis non ignarum fingimus) virum bonū efficiet,& tanta probitate prædituum,vt ſe ipſum,& omnes, qui eius imperio parebūt,inviam vere fœlicitatis diriget. NAM qui ſemitam ſibi ignorat,alteri viam mōſtrare nequit, vt eſt in veteri prouerbio.

Prouerbium. Sylla. ¶LVDIbrio habitus eſt Sylla a bonis,ac grauibus viris,vt qui intemperātiſſimus eſſet,luxuque proflueret,& ciues per leges ad frugalitatem,ſobrietatemque reuocare niteretur,

Lyſander, ¶LYSANder autem cōtra,ciuibus enim ea vitia permittebat, a quibus ipſe abſtinebat. Peccabat vterque,Sylla,quod ſuo preſcripto deterior eſſet, Lyſander autem,quod ſe ipſo ciues ſuos deteriores faceret.

Lycurgus, ¶LYcurgus longe melius effecit,qui nihil vnquam in alios ſtatuit,quod ipſe non ante ſeruauerit,

Ariſto.ca.1.li. 2.& ca.vlt.li.1. Ethico. Virtutū diuiſio. ¶VIRtutum Ariſtoteles alias intellectiuas,alias vero morales eſſe ſcribit. Sapientiam,ſolertiam,prudentiamque intellectiuas eſſe ſentit,liberalitatem,modeſtiamque morales. Intellectiuę natura indigent,a doctrina tamen inſtituuntur,atque augentur. Morales autem a cōſuetudine, & moribus proficiſcūtur,vnde nulla moralium virtutum natura nobis inſita eſt Sumus tamen ad illas natura aptiores,perficiuntur autem a conſuetudine

Euclydes. Euclydes Megarenſis,& omnes eius ſectatores,qui ab illius patria megarici dicti ſunt,vnam eſſe virtutem ſentiunt,quæ pluribus nominibus appelletur ex diuerſitate moralium officiorum.

Panetius, Panetius quidem duas ponit virtutes,contemplatiuam ſcilicet,& actiuam. Stoicorum plærique tres rationalem,naturalem,moralem.

Plato, ¶PLAto,quem pene omnes comitantur,principales,perfectaſque virtutes quatuor eſſe ſtatuit. Prudentiam,temperātiam,fortitudinem,iuſtitiā,

Zeno. Has Zeno principales virtutes appellat, quando ſinguli ſpecies quaſdā ſubijcit,vt in ſequentibus clarius, lucidiuſque explicabimus.

Ariſt.ca.6.li. 2.ethico. Has alij artes,alij ſcientias eſſe voluerunt. Cōtra quos Ariſtoteles acutiſſime diſputat,vt oſtendat eos neque artes eſſe,neque ſcientias,ſed electiuos animi habitus in mediocritate exiſtentes. Nos rem hanc in medio relinquemus,& noſtrum ordinem ſequemur.

¶DE PRVDENTIA ET EIVSDEM SPECIEBVS.

¶TITVLVS OCTAVVS

PRVDENTIAM PLATO CAVSAM Prudentia.
eſſe ait recte agendarum rerum. Ariſtoteles autẽ Ariſt.ca.5.li.
prudentiam eſſe dicit habitum cum vera ratione 6.ethico.
qui in his rebus agendis verſatur,quæ ſunt homi=
ni bona,vel mala. Stoici prudentiam eſſe dicunt
ſcientiam bonorum,& malorum,& mediorum.
Quos imitatus Cicero ait, Prudentiam eſſe rerũ Cice.in inuen
bonarum,& malarum,& vtrarunque ſcientiam. tione.lib.2.
Quamuis etiam idem ſæpe dicat prudentiam eſ
ſe humanæ vitæ magiſtram,vel artem vitæ. So= Socrates.
crates omnes virtutes prudẽtias eſſe dicebat. Ariſtoteles hunc erraſſe ait,
& eum dicere debuiſſe. Nullam virtutem abſque prudentia eſſe.

¶APOLLophanes ſtoicus tanti prudentiam fecit,vt hanc vnam virtu
tem eſſe putaret,vel quæ in ſe cunctas alias contineret,vel cui reliquæ om
nes famularentur. Bion vero Boriſthenites prudentiam dixit tantum ali= Bion.
as virtutes ſuperare,quantum viſus alios ſenſus antecellit. Quãquidem ſic
in ſenibus excellere ait,vt in iuuenibus fortitudo emicat.

¶EPICurus voluptatis aſſertor omnium virtutum initium,& bonorũ Epicurus.
omnium maximum prudentiam eſſe dicebat,quæ imprimis cauſas ſcru
taretur,cur,quidque eligendum,vel fugiẽdum ſit,& opiniones omnes tã=
quam vanas expelleret,quibus animus noſter occupari,vexarique poſſit.
Humanarum quoque rerum omnium maximum,atque optimum initiũ
prudentiam eſſe affirmabat,a qua quidem virtutes omnes orirentur,quã=
doquidem iucunde viuere nichil aliud ſit,niſi prudenter viuere,hoc eſt ho
neſte,& iuſte agere. Id enim a ſola prudentia docemur iucundum vitam
non poſſe a virtutibus ſeparari.

¶NONNVLLI veterum prudentiam propter excellentiã ipſam ſa=
pientiam appellauerunt. Qua opinione ductus Afranius in togata dixit.
Vſus me genuit mater peperit memoria. Sapientię epi=
Sophiam vocant me Graij,vos ſapientiam. taphium.
Sed communis philoſophorum opinio eſt ſapientiam vnam in ſe virtu= Ex A.Gellio
tes omnes complecti,ſed prudentię munus principaliter in delectu bono ca.8.li.13.
rũ,& malorũ verſatur,bona enim expetẽda ducit,mala autẽ fugiẽda. Hęc
humanas omnes actiones regit,de rebus magnis ac dubijs alta ratiocinatio
ne conſultat,ac deliberat,præterita pręſentibus componit,& ſic de futuris
indicat,adeo,vt euẽtus rerum quaſi pręſagire ac prædicere videatur, hæc

vna for=

vna fortunæ aditus occupat, qua ratione a priſcis poetis fortunæ domina dicebatur.

¶HIPPARchus vero, & nonnulli alij aſtronomi affirmant prudentiã aſtrorum vim præuertere, Cuius quidem officium eſt, vt præſentia diſponat, præterita meminerit, futura autem prçuideat. Hæc non modo a ſolicitudine hominem abducit, verũetiam contra omnes fortunæ impetus armat Semper enim prçcipit quæ agenda, vel non agenda ſint. Quocirca non inſcite dicebant veteres prudentem virum fortunam ſuam ſemper in conſilio habere, futuraque conſilio, ac cogitatione meditari, vt de theſeo Tragico canebant cothurno.

¶PRVDENtia eſt Minerua illa, quã de iouis vertice natam eſſe poetę nõ ſine ratione fabulantur, oſtendũt enim a mente, quę in nobis diuina eſt eam manare, per quam omnia circunſpicere debemus, & in omnes partes oculos intentos habere, hoc demonſtrare volentes antiqui pictores, ita ſimilitudinem huius deę pingebant, vt omnia aſpicere videretur, & quemcunque ſe intuẽtem ſpectare. Eiuſmodi Mineruam romæ quondam pinxiſſe legimus Amulium Romanum pictorem, ex qua maximam meruit laudem, quum quod opus perfectum, conſummatumque erat, tũ quod os in omnes intẽtũ habere videretur, & quacũq; aſpiceref, ſpectantẽ ſe intente admodum intueri. Fuit autem Amulius vir ſeuerus, & grauis, ſemperque togatus pingebat, quamquam in altiſſimis machinis eſſet, & crepidas aſſidue geſtabat, erat enim adeo delicatus, vt paucis diei horis pingeret, & diutius ab opere ceſſaret.

Minerue ſimulachrum.
Ex Ply. ca. 10. lib. 35. ad fi.
Amuli' pictor

¶PRVdẽtis viri officium eſt quęcũque cogitat, aut agit, recta quadam ratione metiri, nihil præter rectum agere, aut vlla ex parte optare humanas actiones, putare ſemper diuinis arbitris prçſentibus agi, diuiniſque cõſilijs gubernari. Prudenti nihil horrendum, nihil formidabile videri poteſt, excubat enim ſemper animo, atque omnia præuidet, Adeo, vt nihil ei improuiſum accidere poſſit, nihil inopinatum, nihil omnino nouum. Atqui ita acerrimam in omnes partes ingenij aciem intendit, vt ſemper videat ſibi locũ aliquem relictum eſſe, in quo ſine moleſtia, atque angore agere poſſit, vt quẽcunque caſum fortuna inuexerit, hunc apte, quieteque perferat. Et ſic ſemper pacat' erit, vt nec tabeſcat moleſtijs, nec timore frãgatur, nec futili lætitia delique ſcat. Non appetet quippiã, aut optabit, aut futurũ omnino ſperet, aut firmũ ſibi polliceatur, ne ſi id defuerit, a ſpe decidiſſe iniquo animo ferat.

Prudentia intellectiua.

¶PRVdentia quidẽ intellectiua eſt virtus, idcirco ab ingenij acumine imprimis manat, augetur memoria, creſcit doctrina, & rerũ experiẽtia perficitur. Prudẽs ante om̃ia vt ſibi ipſi recte cõſulat opus eſt, aliter nec alijs ſapere videretur, hæc eſt ſententia illa Euripidis quũ ait, μισω σοφιςὴν, ὅσισ ὀυκ αυτῷ σοφοσ, hoc eſt odio habeo ſapientem, qui ſibiipſi nõ eſt ſapiẽs, quibus verbis vſum legimus Alexandrũ magnum in familiarem ſuum quẽdam petulantiorem, & etiam alias in Calliſthenem philoſophum,

Euripides.
Alexander.
Memoria.

¶MEMOria reges, ac principes plurimum commendat, Mithridates duarum

duarum & viginti nationum,quibus imperabat,varias linguas adeo calle Mithridates.
bat,vt ſingularum oratores palam audiret, & reſponſum ſine interprete
vernaculo ſuo quibuſque ſermõe ſeorſum redderet. Cyrus Perſarum rex Cyrus.
ſingulos quoſque militum ſuorum,qui pene innumerabiles erãt,proprijs
nominibus,ac cognominibus appellabat. Craſſus quoque prædiues illæ, Craſſus.
quum Aſiæ præeſſet,quinque Græci ſermonis differentias ſic didicit,
vt qua quiſque apud eum lingua poſtulaſſet,ius ſibi redditum audiret,ſed
ego memoriam naturalem optarem. Ea enim quę arte capitur,aut ex ima-
ginibus accerſitur,tempori ſeruit,& recitationibus, actionibuſque aptior
eſt,quam quotidiano vſui,nam dilutionibus,& pharmacis memoriam cie
ri vix mihi perſuadere poſſum,licet Amianus Marcellinus vir doctus,& Amianus.
elegans eiuſmodi verba protulerit. Cyrum regem , & ſimonidem lyricũ
& hippiam heleum ideo memoria valuiſſe legimus.quod epotis quibuſ
dam remedijs id impetrarint.

¶INGENIVM autem prudentis,ſtoici eſſe dicunt habitum celerẽ, Ingenium.
officij inuentorem. Alij dicunt ingenium vim animi eſſe,qua aliquid in
uenimus quod a nemine didicimus. Peripatetici autem definiunt ingeni
um vim quandam naturaliter animis inſitam,ſuis viribus præualentem.
Conſilium vero ſtoici eſſe dicunt ſcientiam inſpiciendi quę & quomodo Conſilium.
ſe quiſpiam gerens bene,& vtiliter agat. vel conſilium eſt aliquid agendi,
aut non agendi excogitata ratio,vt ait Ariſtoteles. Ariſtoteles.

¶PLOTInus Platonicus quum de virtutibus ciuilibus ſcriberet,eiuſ-
modi ſpecies prudentiæ ſubiecit intelligentiam,circunſpectionem, pro-
uidentiam,docilitatem,cautionem,quibus Peripatetici,& veteres acade-
mici addunt ſagacitatem,verſutiam, calliditatem, aſtutiam, æquitatem,
de quarum ſingulis ſeorſum dicendũ erit,ſed primo pauca de ratione, quę
(vt arbitror) prima in ordine ceſenda eſt.

¶DE RATIONE, SIVE RATIOCINATIONE.

¶TITVLVS NONVS

RATIO EST AVRIGA, MAGISTRA Ratio.
& quaſi domina omnium humanarum actionum, ſi-
ne qua nihil recte agi,dici,aut excogitari poteſt. Hęc
pręcipua eſt,quę nos ſecernit a beluis,& ad numina ip
ſa proximi vt accedamus efficit. Quæ & ſi per natu-
ram nobis indita eſt,doctrina tamen,& vſu perficitur
adeo,vt nihil ei deſit,quod ad perfectionis cumulum
poſſit accedere. Ratio (vt Cicero definit) eſt gerendo
rum ordo ex cauſa venientium. vt quid quo loco facias, aut dicas intelli-
gas cauſam, nunc accipimus animi impulſionẽ ad aliquid agendũ. Ariſto
teles quũ de prudentia tractaret hãc ſpeciẽ non rationẽ, ſed ratiocinationẽ Ratiocinatio.

Cicero de inuentione li.2.

appellant. Cicero ratiocinationē eſſe dicit diligentē, & conſyderatā faciē
di aliquid, aut nō faciendi excogitationē. Et ſane optime definit. Nam ſi
prudentia cernitur in delectu bonorum & malorum, quod omnes conſen=
tiunt, prudentis erit viri bene conſulere in his, quæ bona, & vtilia ſunt, &
generaliter in omnibus, quæ ad totius vitę ſtatim pertinent, quodquidem
a ratiocinatione proficiſcitur. Sed ſi recte cogitamus omnis ratiocinatio,
omniſque diligens conſultatio, a ratione manat. Proinde minus admiran
dum eſt alteram pro altera ſæpe poni, ſed ratiocinatio nonnunquam poni
tur pro perfecta argumentatione, quæ accommodatione abſumptionis ad
id quod propoſitum eſt elicit concluſionem. Ex priore ſignificatione or=

Prouerbium.

tum eſt prouerbium vetus, quo dicitur, Tarde conſulendum eſſe, celeriter
autem agendum. Hæc ratio, ſiue ratiocinatio (de nomine enim non eſt cō
cōuertandū) animum Regū, ac Principum promptum ſemper ad optime
ſentiendum, prudenterque conſulendum reddit, & eos diligentes excubi=
tores pro omnibus efficit. Nam ſi priuatis ciuibus ſatis eſt ſi ſibi ipſis, ſi fa
miliæ, ſi neceſſarijs recte conſulunt, id regibus neutiquam ſufficit, quorū
prudentia ciuitates, populi, nationeſque reguntur, vt enim corporis mem
bra mouet cor, & animi partes irratiōales ſubigit mēs, Et in vniuerſo deus
omnia regit, ſic rex ipſe multitudini ſibi a deo creditę expedit, vt impe=
ret, adeo, vt ſe ipſum & alios quoſque, quantum per eum fieri poteſt, in vi
am fœlicitatis dirigat.

¶DE INTELLECTV SIVE INTELLIGENTIA.

¶TITVLVS DECIMVS

Intellectus.
Intelligentia.

INTELLECTVS, QVAM NONnul=
li intelligentiam appellant, huic proximus acce=
dit. Sunt enim qui hæc duo verba inter ſe differ=
re putent, vt ſit intellectus animi potentia, qua in
telligimus, intelligentia autem actus ipſe intelli=
gendi, ſed eam animi vim ſtoici dicunt eſſe, per
quā ea plane, & ſine fallacia perſpicim⁹ quę ſunt,
Eius proprium munus eſt verum, falſumque di=
ſcernere. Et cauere diligenter ne animus a ſenſu
corporeo decipiatur, qui ea nōnunquā ſentit, quæ
a veritate longe aliena ſunt, vel non ſentit quæ ſentire deberet. Deſidia, in=
curia, hebetudo ſæpe ei obſunt, ſed præter cætera omnia malæ animi per=
turbationes, malique mores ſenſuum veritatem obſcurant.

Tactus ſenſuum certiſſim⁹

¶CERtiſſimus omnium ſenſuum tactus habetur, viſus autē acerrimus
in quo quidē magna animi vis cernitur. Oculi nanque indices animi ſunt,
per quos homines clementiam, miſericordiam, amorem, odiū, iram, læti=
tiam,

tiam,triſtitiam,& eiuſmodi omnes affectus oſtendunt,magiſque eos augent. Certiora enim ſunt quę cernimus,quã quę audimus, decipit tamen ſæpenumero viſus nõ modo hebetes,atque inertes,ſed acutiſſimos, ſolertiſſimoſque,quod vel ex hoc vno exẽplo patebit. De pictura certamẽ aliquando fuit inter Zeuſim,& Parrhaſiũ,erant enim ætate ęquales,& artis ſtudio inter ſe emuli,verũ Zeuſis pictas a ſe vuas in ſcenã detulit tanta ſimilitudine,vt ad eas edendas aues aduolarent, Parrhaſius autem pictum protulit linteum,ſuper quo leuiſſimo penicillo tenuiſſimum velum duxerat,adeo ſimile,vt verum omnibus eſſe videretur. Tum Zeuſis iudicio auium elatior,illum rogauit,vt remoto velo picturam oſtenderet, riſit Parrhaſius,& comiter in illum cauillatus eſt,qua ex re errorem ſuum intellexit Zeuſis,ingenuoque pudore percitus victoriam illi præbuit,& facete ait,Ego heri aues decepi, Tu vero hodie me artificem fefelliſti. Zeuſis vuę. Parrhaſij linteum Ex Ply.ca.10. li.35.in princi.

¶EX QVINQVE ſenſibus,quos natura animalib⁹ tribuit,qui ſunt viſus,auditus,guſtus,tactus,odoratus, Quos Græci ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant,duo ſunt quibus homo ceteris pręſtat,tactus ſcilicet & guſtus in reliquis autem ſuperatur a multis. Aquilæ, & lynces clarius cernunt,vultures,& canes ſagacius odorantur, Talpæ liquidius audiunt, obrutæ terra,tam ſurdo,ac denſo naturæ elemento. præterea omni voce in ſublime tendente humanum ſermonem audire dicuntur, qui ſi de eis fuerit,vt intelligunt,fugiunt,altiuſque penetrant, niſi ficta, ac vana ſint, quæ de earum natura ſcribit Plynius ex veterum Græcorum auctoritate. Nos vero in homine non quærimus hæc tam ſublimia ſatis ſunt nobis communes ſenſus,quos natura humano generi præbuit. Cernat igitur intellectus per veram mentis ratiocinationem rei, ad quam ſenſus accedit veritatem,ne appetitus deinde ea ſequatur,quæ vitanda ſunt,aut fugiat ea quæ capeſſenda eſſent,ex quo quidem ſequeretur mala electio,quę rei agẽdæ malum principum exhiberet. Sẽſus quib⁹ homo ceteris pręſtat,quibuſque vincitur Ply.ca.69. lib.10.

¶OPTIME PERIPAtetici definiunt electionem intellectum appetitiuum. Nec errant Zenonij,qui dicunt electionem appetitum eſſe intellectiuum. Per hos igitur gradus vir prudens deuoluitur ad agnitionem veritatis,& ad optimi conſilij actiones, Et ſic inueniet Mineruam illam quam de Iouis vertice natam eſſe ſapienter poetę ſcribunt,quæ & armata,& inermis ſemper regibus,ac principibus præſto aderit. Qui enim male conſulunt ſibi ipſis exitium parant, vera eſt Heſiodi ſententia, quũ ait in opere,cui titulus eſt. Εργα καὶ ἡμέραι

Οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων,
Η δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη, hoc eſt.
Ipſe ſibi nocet is,alium qui ledere quærit.
Conſultũ male,conſultori peſſima res eſt.

Quinetiã icõſulte,ac temere agẽtes fortunę ſe nõ ratiõi ſubijciũt,cui quidẽ minime cauẽdum eſt. Solet enim fortuna eos,quos plurimis beneficijs affecit,ad duriorem aliquem caſum reſeruare,vt eleganter ait Cæſar. Malũ cõſiliũ cõſultori peſſimum.

¶SYLLA quum fortunatus haberi,& vocari gaudebat, virtuti ſuę minime cõ-

me confidere fatebatur, neque etiã amicos ſe in conſilio adhibere oſtendebat, vt qui ſœuitiæ deditus nullos haberet. Putabat tamē ſibi amicos eſſe adulatores quoſdã, qui eius immanitatē laudabant, & temeritatibus omnibus aſſentiebantur. Roſcius comœdus, & ſorex Mimmorũ princeps, & macrobius Bacchanalium cantor, quem formæ nitor ei conciliauerat, tres erant intima familiaritate Syllæ coniuncti, & qui apud eum plurimum poterant.

Tres ſyllæ familiares.

Nero.

¶ NERO autem amicos omnes trucidabat, ne de ſe verum ab eis audiret. Verebaturque illorum aſpectũ in rebus turpibus, ac ſceleſtibus, quas quotidie cõmittebat, ſtudebatque eos e medio tollere tanquã importunos arbitros ſuorũ ſcelerũ, vt cũ turpibus, ſuiq; ſimillimis ſedulo ſine reprę̄henſoribus verſaretur, quos ſolos muneribus, atque officijs quotidie exaggerabat, Proinde Aurelio Cottę, & Atherio Antonio annuã pecuniã ſtatuit, vt eorũ luxuriã foueret, prodegerant nãque per luxũ, & ingluuiem ampliſſima patrimonia, nec amplius quod abſumerent, habebant.

Senecę mors.

¶ NON tamē eiuſmodi operę preciũ, nec talē diſciplinarũ, ac conſiliorum mercedem accepit ſanctiſſimus, atque eruditiſſimus eius pręceptor Seneca, ſed ſectis venis per omnes corporis artus, & ne preſſus pauore ſanguis tardius flueret, pręferuidi balnei calore cõfotus necatur, ne ſenis effœti, qui vltra ætatis metas decurrerat fatalem exitum diutius expectaret.

Timotheus athenienſis.

Ex plutarcho in apophteg.

¶ TIMotheus athenienſis vir cõſilio, ac rebus geſtis præclarus, omĩa virtuti, non autem fortunæ tribuebat. Et quum aliquãdo rem in bello proſpere geſſiſſet, mementote (inquit) viri athenieſes in hoc tam fœlici prælio nullam ſibi fortunam partem vendicare poſſe. Atqui quũ obtrectatores eius tabulam pictam circunferrent, in qua fortuna cernebatur illo dormiē te retia vrbibus circumponere, vt illis ſine virtute, aut viribus potiretur, moleſtiſſimo id animo ferebat. quandoquidem virtutem, ac prudentiam ſequeretur, non autem fortuitam quandam temeritatem,

Marcꝰ craſſus.

¶ AVDAcia ſine cõſilio (vt vulgo dicitur) ſemel, aut iterum fortunata eſſe poteſt, demum autē omnia euertit. Fortunam potius auaritia ductus, quã prudentiã videtur ſecutus M. Craſſus, quũ iã ſexagenarius exercitũ in parthos gentem ferociſſimã duxit, multis optimis ciuibus indigne id ferentibus, quod prædæ auiditate ad eos populos oppugnandos proficiſceretur, qui non hoſtes Romani populi, ſed ſocij potius, & amici extitiſſent, & præſertim quũ Acteius pontifex in eũ diras execrationes caneret, & cunctis imprecationibus denoueret, quibus obnoxij diuino iudicio dãnati eſſe putabantur. Sed quũ grandis natu eſſet, & nõ integrę omnino valetudinis inter iuuenes ſe deputabat. Quinetiam quum exercitum duceret, iter per Galatiã fecit, quo loci deiotarum regē offendit operi intentũ, quod noua mœnia metiretur, in quē Craſſus mordaciter cauillatus eſt, dixitque duodecimam iam diei horam agis o rex, & nouam vrbem ſtatuis, erat enim octuagenarius deiotarus, cui tũ ſubridens ait, At tu ne matutinus quidem o imperator cum exercitu in parthos feſtinas.

Deiotarus.

Craſſi & deiotari mutua ſcõmata.

¶ SED PRIncipum intelligentiam plurimum adiuuant amicorum conſilia.

conſilia,nec eos pœniteat inferiores etiam conſulere,& pręcipue in rebus
arduis,quamuis ipſi quoque prudentiſſimi ſint,ex tot enim philoſophis,
qui per omne ęuū extiterunt nemo vnquā inuentus eſt,qui ſe omnia ſcire
profiteatur,Et ille ſapientior iudicandus eſt,qui pauciora ignorat. Opti=
mi quidē gubernatoris eſſe duco in maximis tempeſtatibus vectores etiā
conſulere,hac in re communis omniū parens natura nouerca potius nobis,
quā mater extitit.QVISQVE enim in ſuo negocio hebetior eſt,quā
in alieno. Et medici ægrotantes alios medicos ſibi adhibent. Sunt etiam
quidam qui ſapiūt,ſed ſero,nam aut hebetiores ingenio ſunt,aut dum cū=
ctatiores in deliberando exiſtunt,opportunitatem rei agendæ amittunt.
Occaſio enim eſt illa,quæ negocia omnia recte perficit. Tarde intelligen
tes vt carperet Actius poeta,tragœdiam ſcripſit,cui equo troiano nomen Equus troian⁹
dedit,in qua docuit tempori adeſſe oportere,Et obtuſi fuiſſe ingenij bel tragœdia.
li machinam poſt euerſa Pergama cognouiſſe. Perſicum prouerbio fuit, Prouerbium.
STOLIDI hominis eſſe ex noctis vmbra ſolis lucem cognoſcere.

¶EVAGOras Cyprius rex multis virtutibus ornatus erat,adeo, vt cō=
plures Grę̨corum clari,& honeſti viri propriam patriam relinquerent,vt Euagoras.
ab eo regerentur, ad quem etiam Conon vir tanti nominis relictis athe= Conon.
nis ſe cōtulit putans,regē illum ſalutis ſuę pręſidiū fore firmiſſimū.Hic
quidē rex omnia amicorū conſilio gerebat dicens ſe malle ex amicorū cō=
ſilio optime regere,quam in ſe ſolum omnem prudentiæ laudem conuer
tere,qua ex re,hoc aſſecutus eſt,vt omnes qui illuc accederent, longe ma=
gis fœlices eos qui eiuſmodi regi parerent,eſſe arbitrarentur, quā eum ip
ſum qui imperabat,& tanta bona illis impartiebatur.

¶NEROnis in ſe animum,& futuram tempeſtatem præuiderat Sene Seneca.
ca,de quo modo dicebam,veniamque diſcedendi modeſte admodum po
ſtulauerat,ſed Nero blandis,ſimulatiſque verbis rem excuſabat, vt arbi= Nero.
trum ſcelerum ſuorum peroſus perderet,dicebat enim Seneca,Attauum
quidem tuum Octauium Auguſtum fœliciſſimum principem memo
ria teneo poteſtatem feciſſe C.Mœcenati,& M.Agrippæ clariſſimis,&
optimis viris,vt optatum ocium aſſequerentur,quum alterum bellorum
ſocium,alterum maximis in rebus comitem, & adiutorem habuiſſet, &
vtrūque de ſe optime meritum ampliſſimis præmijs exornaſſet,me qui
dem his adęquandum minime cenſeo,ſed quemadmodum quæ ſuæ vir=
tutis erant,illi ſuo principi exhibuerunt,ita ego tibi quæ potui,quæque ha
bui animo integro,& fide ſumma perſolui.Cui Nero quum ſecedēdi ve=
niam negaret fallaciſſimis verbis reſponſum ad hanc ſentētiam reddidit,
Nō video Seneca modeſtiæ tuę eſſe inde laudem quęrere, vnde omnino
infamia oriatur,his & eiuſmodi fruſtrationibus hominem illuſit, donec
& imponeret vt optabat,& ad deſtinatum exitium perduceret.

¶DE CIRCVNSPE-CTIONE.

¶TITVLVS VNDECIMVS.

CIRCVNSPECTIO HVIC TERTIO loco ſuccedit,quæ eſt conſyderata omni ex parte

Circunſpectio

animi ratio circa ea quæ agenda ſunt.Hęc circun ſpectio in cōſeruandis vrbibus,ac regnis magnis periculis ingruētibus maximam laudem ſemper meruit,in pace quidem ea meditatur, quæ ad ciuium concordiam.regis obſequium,ac beneuolētiam pertinēt.Et vt nihil in difficultatibus rerū, ac temporum deſit,præuidet. At ſicut optimus gubernator plagas omnes cęli circunſpicit, vt ad omnem vim ventorum ſemper paratus ſit,ſic princeps ſe munit contra aduerſa omnia,in bello autem circunſpectio fortunæ vim, atque impetum præripit,Martis dolos cauet,vitat,intercipit,Prudētium dictis auſcultat, nec per temeritatem committit,vt quicquam penitendum agatur. Qua virtute niſi caruiſſet Q.Cepio conſul contra Cimbros,dictis collegę ſui

Q.Cepio

Cn.Metelli obtemperaſſet,nec tam temere contra ferociſſimos barbaros irruiſſet,&vno prælio octoginta Romanorum milia cędi, occiſionique tradidiſſet,vt ſe reſeruaret ex tanta clade.& Romam perfugeret vt perpetuo carceri addiceretur,& cum irriſione,atque contemptu omnium in tenebris tabeſceret.

¶HAEC virtus præcipue cernitur quum certamē non æquis viribus ineundum ſit,ſed cum potentioribus dimicandum,vbi hoſtium vires pręlium detrectando potiuſquam aperto marte decernendo conterantur, vt fuiſſe cernimus contra Annibalem,cui impares Romani omnino eſſe videbantur,eius nāque exultantia,atque ferocia cōſilio,ac mora potius quā

Flaminius.

temeritate,& audacia confringenda fuit. Teſtis ſit C.Flaminius,qui fauēte plębe conſul factus tanta inſania elatus eſt,vt nihil niſi de certamine cogitaret,quem quum poenus cerneret,nihil circunſpicere,ſed inconſulte ſolis viribus,& audacia exultare ad Traſimenū lacum inſidijs excepit,& eū

Romani ab annibale victi ad thraſimenum lacum.

cū omni exercitu profligauit. Quę plaga quanta fuerit populo Romano, euentus aliarū rerū e veſtigio docuit. Furētes enim imperatores, ac duces facile admodū inſidijs hoſtiū excipiūtur,& dū nihil circunſpiciunt, niſi quod ante oculos habent,ſummam rerum extremis periculis obijciunt. Romani eiuſmodi cladibus conterriti.Fabio verrucoſo(cui deinde ob virtutem maximo agnomentum fuit) reliquas pene deſperatæ rei publicæ permiſerunt. Erat enim Fabius vir dignitate,ac prudentia præſtans,&

Fabius cognomento verrucoſus.

in rebus gerendis adeo circunſpectus,vt cunctatior quam pugnatior haberetur,quæ quidem virtus exultātiā Annibalis cōpreſſit,adeoque detriuit,vt

uit,vt plane docuerit Annibalem non audacia, ac ferocia, ſed conſilio,ac mora vinci poſſe.praeclare Silius italicus ait.

At ni ſacra ſeni vis,impreſſumque fuiſſet,
Siſtere cunctando fortunam aduerſa tuentem.
✠Vltima dardanij tranſiſſet nominis aetas.

Sili⁹ italic⁹ punicorũ lib.7.

Hac virtute Fabium pręferre videtur cunctis imperatoribus romanis,addit enim.

✠ Plerique codicũ ſilij habẽt fomentem.

Summe ducum qui regna iterum labentia troiae
Et fluxas latij res,maiorumque labores,
Qui Carmentis opes,& regna euandria ſeruas
Surge age,& merito ſacrum caput inſere caelo.

Sed poſtquam populus romanus animaduertit lento Fabij certamine, & ex montanis inſidijs Punicum furorem iam aliqua ex parte compreſſum & pręcluſos fortunę,atque hoſti omnes vincendi aditus, ſtatuit virib⁹ etiã decernendum eſſe,& ferro aciem reddendam. Proinde Marcellum virũ acrem,ac ſtrẽnuum,ac romanorum omnium pugnaciſſimum Fabio collegam deſignauit,vt quaſi manum conſilio adderet,& ſapientię vires adijceret. Fuit enim Marcellus ad omne certaminis genus exercitatus,nullumque prouocatorem,nullamque pugnam vnquam detrectabat. Et collatis ſignis varijs cum hoſtibus,vnde quadragies proſpero marte certauit, vt inter omnes hiſtoricos conuenit. Hic imperatori calligo, ac circunſpecto additus,qui ad tuendum imperium potius quam ad vlciſcendas iniurias idoneus eſſe videbatur,vires,atque animum adiecit,vt optimo temperamento rem romanam tot cladibus affectam ſimul reſtituerent,atque inſtaurarent. Quod quidem breui tempore affectum eſt,adeo,vt omnes dicerent reipublicae optime conſultum eſſe,vt iam Fabius clypeus, Marcellus autem enſis romani imperij haberetur. Atqui Annibal ipſe inter iocandum militibus ſuis dicebat,ſe Fabium vt militiae pręceptorẽ,Marcellum autem vt pugillem formidare.

Marcell⁹ fabij collega.

Marcell⁹ vndequadragies victor i bello.

Fabi⁹ dictus ĩperij clypeus marcellus ẽſis.

❡SED quanto pluris facienda ſit cauta.& circunſpecta ratio quam fortuita,ac proſpera audacia,ex vtriuſque euentu facile iudicari poteſt. Fabius enim omnibus muneribus functus extremum vitae diem Senex admodum placide in proprijs laribus peregit,& magna cum gloria quaſi ſeruator,ac patriae pater ſepultus extitit. Marcellus autem iam quinquies conſul quum hoſtem explorare vellet,Annibalis inſidijs circumuentus perijt. Cui Poenus mortuo anulum quaſi virtutis praemium e digito eripuit, eiuſque cadauer ſplendide,ac manifice cremari iuſſit,& reliquias,ac cineres romam ad neceſſarios eius referri. Sed haud ſcio an vera ſit ſententia illa Silij Poetae clariſſimi.

Annibalis dictũ de fabio & marcello.

Fabij exitus.

Marcelli mors.

Et pace,& bello cunctis ſtat terminus aeui,
Extremumque diem primus tulit,ille per ora
Nomen ineternum,paucis mens ignea donat,
Quos pater aethereis caeleſtum deſtinat oris,

Silius italicus lib.3.punicorũ

¶DE PROVIDENTIA

¶TITVLVS DVODECIMVS.

PROVIDENTIA HVIC FINITIMA
Prouidentia. eſt, Quæ quidem vis quædam animi eſſe dicit̃,
per quam futurum aliquod ante quam factum
Chilo. ſit præuidemus. Chilo lacedemonius dicebat fu-
turorum prouidentiam prudenti viro quadã ra-
tione animi occurrere pro virtute, quam in ſe ha-
bet, vt oſtenderet tantum cuique prudentię eſſe,
quantũ virtutis in ſe fuerit, Gręci hãc προμηθείαν
appellant, quam Epicurus pro numine colẽdam
cenſet, vt quæ miniſtra fuerit ſummo deo in mũ-
di, rerumque omnium creatione, atque ordine, ſitque omnium humanarũ
rerum auriga, ac domina.

¶OPTIME quidem fabulati ſunt veteres poetæ, qui dicunt primã
filiarum ſummi dei prouidentiam extitiſſe, de hac virtute Panetius librũ
panetius. ſcripſit, quem a Polixeno Cicero per Atticum rogauit.

¶MAGNA prouidentia vſi ſunt romani in re bellica, & præcipue in-
Bellũ celticũ. horrente gallico tumultu, quod peregrino verbo Celticum bellum nun-
cupabant, in quo ſenes, & ſacerdotes etiam in armis eſſe oportebat. Et the-
ſauri publici cum execratione in ærario recondebantur, vt a nullo prome-
Iulius cęſar. rentur, niſi Celtico inſurgente bello, verum Iulius Cæſar quum illos mi-
litibus ſuis permiſit, Celtas a ſe victos aſſerens, vrbem ab execratione libe-
ram eſſe ait. Hęc quidem virtus in regibus, imperatoribus, ducibus, prin-
cipibus, magniſque viris maxima eſſe videtur, & adeo admirãda, vt qua-
ſi diuinos eos putemus, qui hoc prouidentiæ munere præditi ſunt.

¶NEC QVIPpiam eſt quod maiorem mortalib⁹ auctoritatem, gra-
tiamque conciliet, quam vera futurorum prę ſagitio, quæ quanquam inge-
nii acumine, & mentis agitatione nobis infunditur, tamen doctrina, & ſtu-
dijs diſciplinarum plurimum augetur, & exercitatione maximarum re-
rum perficitur, hac etiam virtute præſtitit præter cæteros romanos impe-
ratores Q. Fabius maximus, de quo etiam Silius poeta cecinit,

Sili⁹ li.1. puni- Prouidus hæc ritu vatis fundebat ab alto
corum. Pectore præmeditans Fabius ſurgentia bella.

Numa põpili- ¶NVMAM Pompilium prouidentiæ fama (qua inter Sabinos pol-
us. lebat) ex priuato viro, ac pene ruſtico regem romanorum effecit, quã etiã
Egeria nym- vt romæ propagaret, & quaſi diuina auctoritate firmaret Egeriam Nym-
pha. pham coniugem ſe habere ſimulauit, & nocturna ſacra agere, futuro ſeuẽ-
tus diſcere, & quæ e re publica eſſent doceri. Qua quidem arte romanos
Iani tẽplũ pa- adhuc rudes, & prædæ, reique bellicæ intentos ad iuſticiam, pietatem, mã-
cis tpe clauſũ. ſuetudinẽque redegit. Et ſtudia pacis adeo oĩbus perſuaſit, vt eo regnã-
te, neque bellum, neque ſeditio, aut tumultus romæ extiterit, & iani tẽplũ

tres

tres & quatraginta iuges annos clauſum manſerit. Vetuſtiſſimi omnes qui gentibus imperabant,quique habenas terrarum tenebant, vt prouidi magis viderentur auguria ſe tenere profitebantur,vt qui arbitrarentur,& ſapere,& futura præuidere regium eſſe.

¶PRAEBVIT multum auctoritatis huic arti apud veteres romanos Actius Nauius,qui multa prædicebat,verum Tarquinius priſcus tẽtandæ artis gratia hominem rogauit,num quod in præſentia cogitaret fieri poſſet?tum reſpondente illo,etiam cogitabam(inquit) te hac nouacula cotem hanc præcidere,tum Nauius illam arreptam paruo labore quamprimum ſecuit.Quo miraculo omnes perterriti fidem huic arti quã maximam adhibuerunt,hinc collegium augurum apud romanos principio conſtitutum eſt,quod futuri prouidentia multa in re publica ex religionis auctoritate mouebatur,Sicut in Gallia Dryidæ,qui augurio & coniectura periti futura multa prædicebant,ſic etiam apud Perſas Magi,qui in ſano quodam certo,ſtatutoque tempore commentandi,colloquendique inter ſe cauſa cõueniebãt,vt prouidentia ſua populos præmonerent quid facto opus eſſet. Quorum ſapientia tanti habebatur, vt nemo perſarum rex eſſe poſſet,qui non ante magorum ſcientiam perdidiciſſet.reges,ac duces aliarum gentium futurorum pręſcientiam profitebantur,& alij augurijs,alij extiſpicijs,alij cõiecturis futuros præcinebant euentus.

Actius nauius
Ex vale. max. de auſpicijs li. 1.& cice.li.1.de diuinati.
Collegiũ augurum.
Dryidę.
Magi
perſarũ reges magicę artis peritos eſſe oportebat.

¶ AMPHILOCVS. & Mopſus diuinandi peritiſſimi habiti ſunt, hi(vt Cicero ſcribit) reges argiuorum fuerunt, Et vrbes in hora maritima Cyliciæ condiderunt. Chalchantem autem claſſium ducẽ fuiſſe Homerus docet,Et Priamum Aſiæ regem Helenum filium,& Caſſandrã filiam diuinandi peritos habuiſſe,Alterum augurijs,Alterã diuina quadam incitatione,ac permotione. Cicero etiam dicit Pithagoricos non modo deorum oracula obſeruaſſe,ſed hominum quoque prædictiones,quę omina appellamus,hæc tantum valere putabant,priſci,vt omnibus rebus agendis,quod bonum fauſtum, fœlix, fortunatumque eſſet præfarentur, rebuſque diuinis, quæ publicæ fierent, vt fauerent linguis imperabatur, hoc verbum(non vt plærique exiſtimant)a fauore trahitur, vt ait ſtoicus noſter Seneca,ſed ex eo ſilentium præcipitur,vt rite peragi poſſit ſacrum nulla mala voce obſtrepente. Oraculum vero eodem auctore nihil aliud eſt niſi voluntas diuina ore humano enunciata.

Diuinandi peritia.
Omen.
Fauere liguis
Seneca.
Oraculum.

¶ SED quorſum hæc augurum, diuinatorumque commemoratio?vt oſtendam me nullam diuinationem mortalibus permiſſam eſſe opinari, ſed prouidos,ac prudentes viros,vt fidem facerent eorum,quæ pręDicerẽt vtque eis magis durioribus illis ſeculis homines auſcultarent, ſimulaſſe ſe augures diuinoſque eſſe,& numinũ afflatu ea pręfari,quę acumine ingenij,doctrina,ac ſapientia perdicebant.

¶SED Thebanus Epaminundas.& Athenienſis Pericles duo clariſſimi imperatores diuinationes,& oracula omnia velamenta formidinis,atque ignauię eſſe putabant,vt quotiens certamen detrectare vellent,dicerent,vel ſe inter quietem monitos,ne pugnarent, vel malo aliquo omine abſterritos

Epaminundas

abſterritos.vel ab aliqua religione prohibitos. Facete Actius tragœdus
ait,NIhil credo auguribus,qui aures verbis ditant alienas,ſuas vt auro lo=
cupletent domos,

DE DOCILITATE

TITVLVS TERTIVSDECIMVS

Docilitas.

DOCILITAS QVINTA EST EARVm
ſpecierum,quæ prudentiam comitantur,Quę dicitur
eſſe quædam animi vis,qua facile docemur, & facile
intelligimus ea,quę nobis ab alijs exponuntur. Hæc
ſpecies in regibus,principibuſque valde optanda eſt.
eorum nanque aures multis, vt ſemper pateant opus
eſt,& alijs nonnunquam,qui ingenuo pudore perciti
vix ea,quæ ſentiunt.quæve cogitant,exprimere valeant. Atqui aliquos
aliquando audiunt,quibus neutiquam auſcultandum ſit,meditati enim ali
unde veniunt,vt dicitur,& vafre,ſimulateque loquuntur, aut implicito,
ambiguoque ſermone optimos viros ſæpe decipiunt. Docilitas vero effi
cit, vt & quæ minus expreſſa ſunt principes percipiant, & quæ verſutæ,
callidæque dicuntur caueant.

Alcibiades ingenio facilis.

ALCIBIADES facilis fuit ingenio,& docilis adeo,vt diuerſis mo=
ribus facile conſueſceret. Nam quum in lacedęmonia verſaretur,grauis,
& ſeuerus eſſe videbatur,& bellator inſignis,ſermone vero,habitu,ac mo
ribus vix ab indigenis dignoſcebatur,in Ionia autem iners, delicatus, ac
mollis erat,& voluptatibus defluebat, adeo,vt omnes eum Iouē dicerent
Et in Thracia Thracem,ſic equitando,potando,atque alijs moribus illo=
rum conſuetudinem imitabatur.

M.antonius nunc tragicus nūc comic⁹ videbatur

M.QVOQVE Antonius docili admodum ingenio fuit,vt qui fa
cile ſermonem,moreſque alienos diſceret,& quaſi ſeipſum interpellaret,
faciemque denuo fingeret. Antonius nanque(vt dicebāt Alexandrini)
quum inter romanos verſaretur, Tragica vtebatur perſona, erat enim tūc
ſeuerus & grauis,Inter ægyptios autem comica,quando & mollis,& effœ
minatus eſſet.

Mithridates.

MITHRIDATes quoque,vt ſūma fuit memoria,ita perfacili etiā
docilitate omnib⁹ in rebus,vt ad id natus eſſe videret̄ quodcūque ageret.

Ingeniū acuti⁹ celeri⁹ obliuiſcitur.

SVnt tamē qui dicāt docilitatē,& diſcēdi facilitatē memorię obeſſe,hoc
eni natura nobis inditū putāt,vt qui ingenij acumine pręſtāt,celeriter ac=
cipiāt quęcūque volūt,ſed illorū quāprimū obliuiſcātur,qui vero tardio
res ſint,cū labore perdiſcāt,ſed diutius reminiſcātur. SCRIPTA enim
in glacie facile dilabūtur,in marmore autem perpetua ſunt.

Demoſthenes Demades.

DEMOſthenem ſcribunt docilitate parum valuiſſe, memoria autē,
ac diligentia plurimum. Demadem vero contra,natura excelluiſſe,fuiſſe
tamen negligentiorem, quum enim agebat,non modo totius populi lau=
dem,verū aſſenſum,plauſumque aſſequebatur. At poſtquā perorauerat,

rogantibus

rogantibus eadem ſcripta edebat,quæ adeo diuerſa,deterioraque eſſe videbantur,vt vulgo clamarent Demadem omnes illudere,vt qui alia diceret,alia autem exhiheret, Quum Demoſthenes eadem ederet quæcunque ageret.Sic etiam plærisque alijs vſuvenire cernimus.

❡DE CAVTIONE

❡TITVLTS QVARTVSDECIMVS

CAVTIO NVNC SE NOBIS OFFErt cuius proprium munus eſt declinare a malo,cum ratione hæc virtus aditus nocendi fortunæ obſtruit,& occaſiones damnum inferēdi hoſti pręripit. Nihil enim in re bellica inſperato opere potentiꝰ eſſe dicebat Cæſar. Quocirca omnia cauenda pręuidendaque eſſe arbitrabatur,ne quādo ſi quid aduerſi accideret,dicendum ſit Non putabam, quo nihil turpius ab imperatoribus,ac ducibꝰ dici poſſit, Sæpe quidem hoſtes ex inimicorum incuria audaciam ſumunt,& occaſionem rei bene gerendæ nanciſcuntur. Ex inſtituto Cęſaris ſemper duę legiones pro caſtris excubabant, & in armis rebꝰ ſubitis,& improuiſis confeſtim pręſto aderant. Plures etiam partitis temporibus in opere erant,ne quid impremeditatum,improuiſumque accideret. ERRATA enim in bello,nec gratiam,nec veniam expectant,præſto ſiquidem vltor adeſt,qui occaſionem rei bene gerendæ nunquam ſibi eripi permittit.

Cautio. Ex cice. tuſc. quęſt. lib. 4. Cęſar.

❡CAVTIONI contraria eſt temeritas, quæquidem ratione nequaquam obtemperat, nec dictis amicorū auſcultat, Et ſicut illa reges,ac duces omnibus mortalibus conciliat,gratoſque efficit,ſic hęc eoſdem admodum odio,inuidięque obnoxios reddit. Pompeius ex hoc etiam habitꝰ eſt incautior,quod initurus Pharſalicum prælium,claſſem,quam maximam omnium habebat,& per quam omnem commeatum hoſtibꝰ arcere,præcludereque poterat,Corcyræ in Anchoris ocioſam neglexerit,& qui equeſtribus,pedeſtribuſque copijs certare poterat,& claſſem ad omnem opportunitatem paratam habere,ſatis putauerit terreſtri manu decernere contra imperatorem tot,tantiſque victorijs elatum,& exercitum longis laboribꝰ aſſuetum,qui decem aſſiduis annis cōtra quater centena Gallorum milia bellum geſſerat,quorum centum circiter milia in pręlio ceciderant,& totidem capta fuerant,ac etiam quadragintæ eorum nationes ſubactę, vrbes quoque octogintę vi captę,vt Appianus Alexandrinus refert. Et præcipue quum de ſumma rei ageretur. Nec vter eorum viceret certamen erat ſed vter eorum imperaret.

Temeritas. Pōpeiꝰ contra cæſarē i pharſalico bello. Appianus.

❡CAVTIOR admodum habitus eſt Sertorius,quippe qui pugnam detrectando Metellum ſuperauerit. Erat autem hic Metellus prius cognomento

Sertorius. Metellus pius

gnomento,Numidici Metelli filius, Maiorum com mendatione quam
propria virtute illuſtrior,cænas enim luxu,delitijs,ac ludis in multam no
ctem producebat,vanam gloriæ vmbram potius,quam veram laudem af
fectans. Nec cogitabar rem ſibi eſſe cum Sertorio omnium romano-
rum pugnaciſſimo,ac frugaliſſimo,qui Luſitanos ducebat populos fortiſ
ſimos,ac ferociſſimos in re bellica. Quinetiam Pompeium illius colle-
gam iuueniliter tunc exultantem,quod nimium fortunæ ſe crederet,car-
pſiſſe viſus eſt,quum ait Pompeium Syllæ diſcipulum eſſe,ſeque bre-
ui tempore oſtenſurum,oportere bonum ducem non minus caute aſpice-
re,quę ſunt poſt terga,quam quæ ante oculos habet.

C.marius. ¶C.QVOQVE MArius cautiſſimus fuit,quippe qui nulla hoſtili
illecebra,nullaque prouocatione a recto conſilio vnquam diuertit, Intra
vallum exercitum ſuum continuit,quum longe impar hoſtium multitu
Teutones i romanos. dini eſſet,irruebant nanque in italiam Teutonum nationes,quarum exer
citus quam numeroſus fuerit,vel ex hoc iudicari poteſt, Sex enim iuges
ac cōtinuos dies lōgo ordine nūquā iterrupto,āte ei⁹ caſtra trāſiuerāt, illu
Teutonū cauillū dentes etiam romanos rogabant ecquid mandatorum ad vxores ſuas per-
ferri vellent,ſperare enim ſe quamprimum eas viſuros.

Biorix rex cibrorum. ¶ATQVI quum Biorix Cimbrorum rex eum vocaret, aut exercitū
in aciem educeret,manuſque conſereret,nō moris eſſe ait romanorum im
peratorum,pro ineundę pugnæ tempore hoſtem conſulere, ſed eueſtigio
ſe poſtridie eius diei dimicaturum edixit,ſignumque futurę pugnę rubro
vexillo(vt moris erat)dedir,& tanto impetu tantaque virtute, atque ala-
Bellū i romanos & cibros. critate romani certamen iniuerunt,vt magna victoria hoſtilem exercitū
profligauerit,Caſtra quoque aliquādo Marius edito colle iuniuerat, At
Popilius Silo. Popilius Silo cuius nomen magni roboris,magnæque fortitudinis apud
Ex plutar. in vita. C.marij. hoſtes habebatur exclamauit,Si magnus imperator es C.Mari deſcende,
manuſque conſere. At Marius,Si tantus es Popili,quantum te facis,com
pelle me,inuitus vt deſcendam. Attamen paucis poſt diebus deſcendens
manus conſeruit,ac victor euaſit.

¶SI quis vero cauſam quærat,cur Galli tanto agmine in italiam trāſmi
Ply .c.1,lib.12. ſerint,audiat Plynium optimum rerum vetuſtiſſimarum indagatorem,
qui eiuſmodi verba ſcripta reliquit Elico Helnetius ciuis fabrilem ob ar
Galli cur irruerūt in italiam. tem romę commoratus remeans in patriam attulit caricas,vuas,oleum,&
vinum optimum, vnde Galli dulcedine allecti in italiam ſeſe effude-
Elico helneti⁹ runt.

¶SED hoc concludendum eſt in re militari, & in omnibus pene alijs
humanis actionibus nihil cautione melius,nihilque temeritate deterius.
C.curio. C.Curio in aphrica relictus a Cæſare contra Accium Varrum Pompeij
Accius varrus legatum vticam obſidebat,in quam Varrus profugerat, & iā ciues prę ino
Iuba rex. pia de deditione agebant,interea nuntij a iuba rege illum quum maximis
copijs adeſſe nuntiant. Curio certior rei factus relicta obſidione in caſtra
ſe recipit,illic a profugis quibuſdam per dolum miſſis audiuit iubam fini
timo bello reuocatum,in regnum redijſſe,miſiſſeque Saburrā parua ma-
nu ſtipatum

nu ſtipatum. Curio vero quum id temere crederet, educto exercitu Saburræ occurrit, quem rex cum ingenti multitudine ſequebatur, & prælio inito vndique ab hoſtibus circũuentus cum magna parte exercitus interficitur, dum iuuenili furore concitus temere credit. Curionis, cędes.

¶EIVSMODI auditionibus plærumque falluntur, qui minus cauti ſunt, VIATORES quidem, ac tranſfugæ raro vera loquuntur, ſed rebus ſuis conſulunt, & grata auditoribus ſemper dicere ſtudent, vt gratiori hoſpitio accipiantur, & ſic vera falſis concinnant. QVINETIAM plęrique omnes hoc ingenio ſumus, vt quæ cupimus facile credamus, & aduerſa audire formidemus, ſed fallaces homines ſemper aliud cogitant, aliud ſimulant. Proinde qui vagas auditiones pro compertis habent temerarij habendi ſunt, & ſæpenumero ſeipſos & alios perdunt.

¶OTONI Cęſari amici omnes dicebant prælium protrahi oportere, quando & fame, & anguſtijs locorum hoſtis vrgeretur, Ille autem nemini auſcultauit, ſed temere conflixit. & exercitum ſimul cũ imperio amiſit, & ſibijpſi mortem conſciuit, Brixillique ſepultus omni exequiarum pōpa, omnique ſepulchri honore caruit. Nihilque æque in eo laudatur, quā quod poteſt tantam temeritatem ſibijpſi vim attulit, nequaquam tamen cautus eſſe poterat Otho, qui non virtute, ſed vitijs nitebatur, libidine, luxu, ſeuitia, audaciaque ardebat. Præceptorem namque Neronem habuerat, cui ex conſuetudine mutui ſtupri gratus extiterat. Oto mortē ſibi cōſciuit.

¶HAEC CAVtionis virtus non modo principibus, ac ſummis viris minimis etiam quibuſque neceſſaria eſt. Ad quam inſtructum ab ipſa natura omne animalium genus eſſe videm⁹, & in ſua ſpecie tutum, quod quidem non ſolum ex magnis ac truculentis beluis cernitur, ſed ex paruis atque inermibus animantibus.

¶ATQVI vt de alijs taceamus, quid mollius, aut ignauius teſtudine, ea tamen ſibijpſi cauere optime callet, collecta tamen in ſuum tegmen ab omni ictu tuta eſſe videtur, ſed vbi temere membra aliqua exerit, quodcũque minus caute nudum reliquerit, id infirmum erit, & cuicunque iniurię obnoxium. Sed de cautione hacten⁹, his ſuperioribus ſpeciebus quędam aliæ adduntur a Peripateticis, de quibus etiam breuiter dicendum erit. Teſtudo.

¶DE SAGACITATE

¶TITVLVS QVINTVSDECIMVS

Sagacitas. SAGACITATEM HIS ANIMI POTẽ-
tijs adddunt Peripatetici, Et eam neceſſariam eſſe di
cunt ad perfectam prudentiæ harmoniam conficien-
dam. Hanc iudicandi, recteque intelligendi optimã
artificem eſſe putant. Et vt prudentis ſit viri bene cõ
ſulere, ſic ſagacis alio dicente, bene intelligere, bene-
que iudicare. Proinde qui per ſeſe perfecte prudẽs
non eſt, prudentis alicuius conſilio pareat, hæc eſt illa ſententia, qua T. Li
Tit' liui' li. 2. decados tertiæ ſecũdi bel. pu. Fabius. uius hiſtoricorum maximus iducit quondam ad milites vſum fuiſſe Mi
nucium Paulum. quum a collega Eabio, cuius dicto minus obſequẽs fue
rat, ſaluatus extitiſſet, eum nanque dixiſſe ſcribit. SAEPE ego audiui
milites eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat, quid in rem ſit, Secũ-
dum eum, qui bene monenti obediat. At qui nec ipſe conſulere, nec alteri
Minutij verba notanda parcere ſcit, eum extremi eſſe ingenij, Nobĩs quoniam prima animi, inge
nijque ſors negata eſt, ſecundam, & mediam teneamus, & dum imperare
diſcimus, parere prudenti in animum deducamus, caſtraque cum Fabio
iũgamus. Sed hanc ſententiam longe prius Heſiodus poeta recinit his pe
ne verſibus.

Optimus ille quidem, qui per ſeſe omnia noſcens,
Aurea heſiodi ſententia. Conſilijs præuiſa ſuis meliora peregit.
Rurſus & ille probus, qui paret recta mouenti,
Atqui nec per ſe valuit, monituſque refugit
Recta ſequi, cuiuſque vir eſt hic muneris expers.

¶SED SAGIRE (vnde ſagacitas nomen ducit, vt Cicero in libris de
diuinatione docet) acute ſentire ſignificat, ex quo ſagæ anus dicunt᷑, quia
multa ſentire volunt, & ſagaces dicti canes. Quinetiam ille qui ante ſa
git, quam res oblata eſt, præſagire dicitur, & futura ante ſentire, ineſt igitur
in animis noſtris præſagitio extrinſecus iniecta, atque incluſa diuinitus.
Et ſi exarſit acrius, furor appellatur, cum a corpore animus abſtractus di-
uino inſtinctu concitatur. His Ciceronis verbis monemur intellige-
re Sagacitatem animi vim eſſe, quæ per corporis ſenſus ante admodum
omnia ſentire, atque indagare poſſit. Prudens igitur etiam quum bene
iudicat quæ aguntur ſagax habetur. Nam ſagacitas circa agibilia verſa-
tur, acute eadem ſentiẽdo. Prudentia vero circa ea agenda, quę iuſta, & ho
neſta hominibus ſunt, quæ quidem quum agimus, boni, & honeſti viri di
mur, vt ait Ariſtoteles.

DE VERSVTIA, ET CALLIDITATE.

TITVLVS SEXTVSDECIMVS.

ADIICIVNT QVIDAM STOICI, QVI zenonē imitātur, his ſu pͥorib⁹ duas alias animi potētias, Quarum altera acumine ingenij, altera vſu rerū perficitur. Prior verſutia, poſterior autem calliditas appellatur. Verſutos enim eos dicimus, quorum mens celeriter verſatur, vnde illud Plauti poetæ, verſutior es, quam rota figularis. Callidos vero eos quorum animus ſic vſu rerum calluit, vt manus opere, ac labore callum ſolet obducere. Hæc diſcretio horum verborum a Cicerone ponitur libro tertio de deorum natura, ſed verſutia potius in verbo, aut ſermone eſt, quā in actione, vt fuit Apollinis reſponſum Crẹſo roganti tranſmitteret ne fluuium, cui oraculum editum eſt, Crœſus perdet Atym tranſgreſſus, plurima ambiguitas verbi verſutiam fecit, perdere enim amittere, & deſtruere ſignificat. Fit etiam in ſermone, vt fuit reſponſum eiuſdem numinis ad Pyrrhum regem. AIO te Eacidem romanos vincere poſſe, incertū enim eſt ex verſuta locutione vter victor futurus oſtendatur, quū parua ordinis mutatio victoriam etiam mutet.

verſutia
Calliditas.
Apollo.
Crœſus.
Atys fili crœſi nomē eſt, & fluminis.

Calliditas autem in actione, & conſilio plærumque ponitur. Callidi quōdam habiti fuerunt fratres duo Thraciæ reges, quorum alter Rhaſcopolis, alter vero Rhaſcus nuncupabatur, nam quum per eorum fines iter haberent, duo maximi romanorum exercitus, quorum alteri Caſſius, alteri autem pṛerat Antonius, & viribus inter ſe quaſi pares eſſe videbantur, callidum conſilium iniuerunt, vt ſimulato pro regni iure odio diſſiderēt, Et Rhaſcus Antonij Rhaſcopolis autē Caſſij partes ſequeretur, vt vict⁹ a fratre victore ſeruaretur. Quocirca quum victor euaſiſſet Antonius, Rhaſcus ab eo victo fratri veniam impetrauit.

Caſſius.

¶ CALLIDITAS ſi a ciuili conſuetudine manat, aſtutia dicitur, quaſi vrbana quædam calliditas, aſtu enim vrbem ſignificat, vnde illud Terentij anus in aſtu venit, hoc eſt in vrbem, Et Athenienſes etiam vrbem ſuam ἄστυν vocant. Contrahitur ſiquidem ex ciuium conſuetudine cogitata quædam rerum gerendarum dexteritas, quæ hominis actiones plurimum adiuuat Eſt enim aſtutia callida quẹdam prudentia contracta ex vſu rerū ciuiliū, quẹ homines in reb⁹ agēdis tutiores reddit. Qualis fuit illa Annibalis quū a Iulio cōſule nauali ꝓlio vict⁹ fuit. Pri⁹ eñ quā ali⁹ cladis nūci⁹ Carthaginē ꝑrexiſſet quēdā ex amicis ſuis quā celerrie cōſultū

Aſtucia.
Aſtu.

miſit, quid facto opus eſſet, quum romanus cōſul magna, ac munitiſſima claſſe aduentaſſet. conclamat cunctus ſenatus prælium nulla ratione eſſe detrectandum, ſed confeſtim vt decernatur omnes ſtatuunt. At ille conflximus inquit, & ſuperati fuimus, ſiluerunt vniuerſi ſenatores, nec id factum quiſpiam potuit damnare, quod fieri debere omnes communi conſilio iudicaſſent, hæc vrbana prudentia non ſolum probitatem vitæ ornat & hominem cautiorem facit, verum ſermonis facundiam adiuuat. & vernaculis quibuſdam ſalibus conſpergit, tunc vrbanitas dicitur, quod ex vrbana ciuium conſuetudine elegans quædam loquendi eruditio trahitur, quæ omnibus iucunda eſt. Hanc Stoici virtutem eſſe putant, quando quidem morum quædam facilitas, quę grato commertio homines conciliat. Eam Peripatetici χαριεντισμόν vocant, mediamque inter auſteritatem, ſeu ruditatem, & ſcurrilitatem eſſe dicunt, Eamque inter virtutum ſpecies connumerandam cenſent, verum enim vero prudens nemo eſſe poteſt, niſi idem ſit vir bonus, ſi veterator, vafer, fallax, vanus, ſutilis, doloſuſque eſſet, non autem vlla ex parte prudens bonus dici non poſſet.

vrbanitas

¶VERSVTIA QVIDEM, calliditas, & aſtucia (vt Ariſtoteles docet) animi potentiæ ſunt, quæ ad ſubiectam intentionem referuntur eorum quæ agere quiſpiam velit, & ad effectum perducere. Si finis ad quem tendit rectus erit, laudabiles etiam potentię illæ erunt, ſin obliquus vituperandæ. Et futura fraus, calliditas deceptio, aſtutia autem, dolus malus, malaque malitia diceretur.

¶LYSANDER LACEdemonius dicebat ſe ex Herculis genere eſſe oriundum, ſed quum plura per dolum, quam per virtutem ageret quidam ad eum per iocum ait. At ille ex prognatis tuis heros omnia per virtutem agebat. Tum ridens Lyſander, corpus illius ait leonis pellis optime tegebat, ſed vbi ea mihi non ſatis ſit, vulpeculę pellē aſſuere conſueui, quibus ex verbis mentis ſuæ labem clare indicauit.

Lyſander
Ex plutar.
in apophth.
Lyſandri face
tū rīſum.
Vulcanus.
Antigoni ſimulachrum.

¶LAVDAVERVNT veteres (vt ī artifice) Alchimenis ſcalptoris aſtutiam. Nam quum imaginem vulcani Athenienſibus faceret, pedis vitium veſte adoperijt, velut greſſum retraheret, & ſic nec manifeſte claudicationem mentitus eſt, ſed notam dei ſcientibus cogitandam reliquit, & decorum optime ſeruauit. Aſtutus etiam habitus eſt Apelles Pinxit eum Antigoni ſimulachrum, & ne deformitas effoſſi oculi cerneretur, illud tantum altero latere oſtendit, quum alterum ex picturę arte lateret.

Mala malitia.
plautin' megador' ī aulularia
Vlpia. ī l. 1. S. No fuit. ff. de dolo.
Solertia.
Hellanic' epirota tyrannus,

¶DOLVS ET MALITIA apud veteres ambiguitatem in ſignificatione habebant, Vnde illud Plauti, ſine omni mala malitia, vt oſtenderet bonam etiam dici malitiam, Et Vlpianus iureconſultus ait, non fuit autem prætor contentus dolum dicere, ſed adiecit malum, quoniam veteres dolum etiam bonum dicebant, & pro ſolertia hoc nomen accipiebāt maxime ſi aduerſus hoſtem, latronemve quis machinetur. Eſt enim ſolertia artificioſa quędam deceptio, quę fit maioris vtilitatis gratia. Spectata quidem ſolertia quōdam habita fuit Hellanici Epirotæ, qui quum

ſenex

ſenex eſſet, & liberis orbatus, cerneretque Ariſtimum poſt Pyrrhi regis obitum, regnum inuaſiſſe, & ſœuitiam, atque immanitatem paſſim i om nes exercere, de liberanda patria a Tyrannide cogitauit. Et accerſitis in penetralia ædium amicis, ac neceſſarijs quibuſdam in vltionem, necem que tyranni eos adhortatur, verum detrectantibus illis, & periculum for midantibus, iuſſit ſeruis ſuis, vt diligenter fores obſeruarent, Tyrannoque ſe nuntiare velle minatur, coniuratos apud ſe comprehenderet. Nã poſtquam liberandæ patriæ auctor eſſe non poſſet deſertæ tandem vltorem ſe futurum, hac formidine perciti omnes illi, ſtatim in tyranni pernitiem coniurant, & e veſtigio audacter rem conficiunt, patriamque truci dato Ariſtotimo in libertatem vendicant. Ariſtotim' tyrannus.

¶DICITVR ETIAM bonus dolus, quum medicus curationis gra tia ægrotum fallit, quem tamen nequaquam decipit, ſed priſtinæ valitudini eum reddere ſtudet. Virgilius quidem dolum virtuti oppoſuit, quum ait, Dolus an virtus quis in hoſte requirit? & iure optimo, virtutis enim, & ſapientiæ obiectum eſt veritas, dolus autem mendacio innititur. δόλος quidem apud Græcos, vnde dictio noſtra tranſfertur, in malam accipitur partem, & ſic etiam δολιοσύνη, quæ a nobis doloſitas dici poſſet. De cet igitur prudentem virum ſolertem eſſe, nõ autem doloſum, cum ſoler tia bona ſit affectio, doloſitas vero mala.

¶DE AEQVITATE ATQVE AEQVANIMITATE.

¶TITVLVS SEPTIMVS DECIMVS.

AEQVANIMITATEM PRVDENtię comitem dabimus, quum ſit æquitas rectum iudicium boni, & ęqui, vel eſt mitior quædam ſentẽtia, quam naturalis ratio perſuadet viro pru denti, ac bono, qui ęquum eſſe putat, vel toto, vel aliqua ex parte ignoſcere. Aequitas.

¶SVNT enim qui arbitrarentur ius nihil ali ud eſſe, niſi id quod ſemper æquum, bonumque ſit. Naturalem æquitatem iuſticiæ comitẽ ſtoi ci faciunt. Peripatetici autem prudentiæ, & rectius quidem.

¶PRVDENTIS ſiquidē viri eſt,qualē principē hunc noſtrū inſtituimus,duriora quædam molliora reddere,& immatura,ac cruda mitiora,concoctioraque facere,nimis quoque anguſta propagare,lapſiora vero coercere,vt populus roman⁹ feciſſe legitur,qui quū nō poſſet legibus ſceuitiā,improbitatēque creditorū coercere,plębem nexu liberauit,propter Lucij Papirij creditoris libidinem,qui C.Publio debitori ſtuprum inferre voluerat.Hæc deinde æquitatis cura a ſenatu prætoribus demādata fuit,vt ex naturali æquitate edicta proponerent,quæ iure boni,& æqui ſcriptas leges propagare poſſēt,vel aliquo tēpore,aliquave parte eis derogare,vel omnino eas abrogare,atque abolere.

L.papirius. C.publius.

¶HOC MVNVS reges ſuſcipiant opus eſt auctore Iſocrate,qui regi ſuo id muneris impartitur, Aequitas pacis tempore in iudicijs dominetur oportet.Summum enim ius ſumma iniuria eſt,vt ait Ennius,in bello autem ęqui boni que ratio ſemper maximam ſpem pręſe ferre videtur,& plærunque victoriam præbet. Sapienter quidem Iſaeus vir gręcis diſciplinis peritiſſimus dicere ſolebat.OPORTERE legum ſeueritatē puniendi manſuetudine coercere. Atqui haud ſcio an accedendum ſit in ſententiam Sexti Celij iureconſulti,qui ait.SOEVITIAM,acerbitatemque vlciſcendi maleficij bene,ac caute viuendi diſciplinam hominibus præbere.

Iſocrates. Sūmum ius ſūma iniuria. Sententia.

¶AEQVITATI quidam connectunt æquanimitatem,quam Gręci ἰσοθυμίαν appellant,quæ eſt quædam animi æqualitas,quum nec rebus aduerſis contrahimur,nec proſpetis exultamus.Cuiuſmodi Socratem fuiſſe Græci ſcribunt,quem ſemper eodem animi habitu,eodemque vultu extitiſſe dicebat Xantippe eius coniunx.

Socrates. Ex Au.Gel. ca.i.li.ſecūdo.

¶HANC virtutem quidam e noſtris tranquillitatem vocant,& illos qui ea affecti ſunt Tranquillos cognominant honoris gratia.hac virtute præcelluit Antonius Cæſar,qui ſtoicæ philoſophiæ deditus tantæ tranquillitatis erat,vt vultū nunquā mutaret,neque mœrorem,neque gladiū vnquam oſtenderet.In hac animi tranquillitate ſceptici philoſophi ſummum bonum ſtatuerunt,finem ſiquidem poſuerunt tranquillum animi ſtatum,& manſuetudinem cæteris virtutibus prætulerunt.Sed de prudentia eiuſque comitibus ſatis.

Antoni⁹ cęſar Sceptici philoſophi σκέπτικοι i.cōſyderatores cui⁹ ſectæ erāt pyrrho,& ariſto.

¶DE TEMPERANTIA ET EIVS PARTIBVS, SIVE SPECIEBVS,COMITIBVSVE.

¶TITVLVS OCTAVVSDECIMVS

ADEST NVNC TEMPERANTIA, Temperantia.
quæ iprimis conſyderat quatenus quicquid agē=
dum ſit. Hanc Peripatetici prudētię conſeruatri
cē eſſe dicunt. vt quæ iudiciū ſtabile, ac firmum
in rebus omnibus agendis reddat, nec permittat il
lud labefactari, atque corrumpi a voluptatibus,
neque a doloribus tabeſcere, aut frangi, nam vt re
cta ſit ratio in dictis, ac factis, prudentiæ munus
habetur, vt autem non effundatur, ſed circunſcri
pta, firma, ſtabilis, incorrupta, atque integra ma=
neat temperantia. Eius contraria intemperantia dicitur, quæ voluptuo= Intemperātia.
ſa eligit tanquam proſpera, & quæ dolorem afferunt, fugit tanquam aſpe=
ra.

ACADEMICI paleſtram doloris fortitudini relinquentes, dicunt
temperantiam cerni in prætermittendis voluptatibus. Qua opinione du=
ctus Plotinus Platonicus tēperantiæ munus eſſe dixit, nihil appetere pœ Plotinus.
nitendum, nulla in re metam moderationis excedere, & ſub iugum ratio=
nis cupiditatem domare. Cicero temperantiam eſſe aſſerit virtutem, qua Cice. offi. li. 1.
monemur, in rebus, aut expetendis, aut fugiendis, vt rationem ſequamur.
Eam quandoque eſſe dicit animi circa res inutiles, atque inhoneſtas victri
cem, ac pudicam moderationem, vel rationem in libidinem, atque alios
turbidos animi motus, Et firmam, ac moderatam quandam dominatio=
nem.

ARISTOteles hanc virtutem verſari ait circa ea quę corpori ſunt ne Ariſto. ca. 10.
ceſſaria, vt ſunt vitæ alimenta, Et venerea, in quibus temperantia, & intē= lib. 3. Ethico.
perantia aſſidue verſatur. Idcirco eam eſſe dicit mediocritatem quandam
circa corporis voluptates, & præcipue circa guſtum, & tactum, Proinde tē
perans voluptates fugit, earumque abſentia non dolet, & præſentibus ab=
ſtinet. huic philoſophorum acutiſſimo magis auſcultandum eſt, quam il=
lis qui rigida quandam ratione diuina ſolum contemplantur, vixque tan=
tum corpori relinquunt, quantum ſatis ſit ad vitæ vſum neceſſarium, ſed
ardua illa, ac difficillima nunquam regibus, principibus, alijſque delicatis
viris perſuaderi poſſent. Itaque ad molliora quædam deſcendendum eſt
& ad hunc accedendum, qui ſapientiam cum humanitate miſcuit, hic qui
dem Ariſtoteles eſt, qui mitius nobiſcum agit, & nōnulla moribus noſtris Ariſtote. laus.
indulget, ex quibus homo eſſe videtur, & nihil humani a ſe alienum puta
re. Confert hic philoſophus intemperantiæ delicta puerilibus nequitijs,
quę caſtigandę quidem ſunt, & ſenſim ad optimam (vt aiūt) frugem redi=
gendę. Nam ſi liberius ſerperēt, virtutes omnes eliderent, & voluptatum
cupiditates ſequerētur, quarum appetitus inſatiabilis eſt, & libidinū actus
cupiditatem ſemper accendit. Hæc eſt aqua illa, quæ quo magis bibitur,
tanto magis fauces exiccat, adeoque inflammat, vt mētem a ſtatu ſuo pror
ſus amoueat, hominemque ſtupidum, ac vecordem reddat. Idcirco medio
critatem quandam voluptati adhibet, naturali modo contentus, vt rationi

non aduerſetur, & ab humanitate non omnino diſcedat, hoc vel temperamentum dici poteſt, vel caſtigata, caſtaque ratio, per quam cupiditas ita rationi paret, vt bene inſtitutus puer optimo præceptori.

Temperans quis

¶TEMPERANS igitur ille erit, quē turpitudinum, ac flagitiorum pœnitet, quique a voluptate recedit, & in electione eiuſdem non perſiſtit, exceſſu non lætatur, Sed ad mediocritatem, virtutemque quamprimum redit.

¶QVI vero voluptatē ſequit̄, exceſſu gaudet, & in turpi electione perſiſtit, hic penitus deſperandus, inſanabiliſque haberi poteſt. Eiuſmodi fuerunt Cirenaici, qui ſummum bonum in ea voluptate poſuerunt, quæ ex gaudio, ac lætitia proficiſcitur. Contra quos Epicurus ipſe diſputans, conſtantem voluptatem dicit eſſe invacatione doloris, & aliarum perturbationum.

Cirenaici. Epicurus.

Stoici.

STOICI quidem nimis ſeuere nobiſcum agunt, qui affectus omnes voluntarios, opinabileſque eſſe ducunt. Non autem naturales, & proinde eos non temperandos, nec mitigandos eſſe putant, ſed radicitus euellēdos Contra quos diligenter diſputant Peripatetici, vt oſtendant affectus omnes naturales, atque inſitos nobis eſſe, & nobiſcum naſci, nec poſſe omnino detrahi, ſed adhibito modo ita temperari, vt tantum ex illis homini relinquatur, quantum naturæ ſatis ſit.

Peripatetici.

Temperatus.

¶TEMPERATVM quoque hominem illum eſſe dicunt, qui quę debet, & vt debet, & quando debet concupiſcit, a ratione autem non diſcrepat. Sed honeſtum tanquam ſignum ſemper proſpicit. Adduntque inſuper affectus vtiliter a natura hominibus eſſe datos, vt per eos tueamur humanæ vitæ officia, quæ ſine eis neglectui haberentur.

¶MOVERI AFFECtibus in bonum, rectum eſſe dicunt, in prauum autem malum. Libidinem, niſi nimia ſit, neque extra legitimum, conceſſumque torum vagetur, omni culpa vacare, Sin ſecus, in maximo flagitio eſſe. Nituntur etiam auctoritate eorum, qui humanorum corporum viſcera rimantur, oſtēdere locos in nobis inſitos eſſe, in quibus ſinguli affectus ſecretam ſedem habeant, in qua lateāt. vt lætitiæ ſedes ſit in ſplene, iræ in felle, libidinis in iecinore, timoris in corde. Qua ex ſententia conſequens eſſe videtur, vt nihil aliud ſit affectum radices, ac fibras euellere, quā hominem perimere, vim ſibi ipſi afferre, hominem ex homine extrahere, ac perpetuum bellum naturę indicere.

Libido.

Affectuum ſedes.

¶SED VTRVM HAEC VEra ſint videant ipſi, & cum Stoicis vt placet, luctentur. contra quos diſputaturus Carneades ſuperiora corporis, antequam in certamen deſcenderet, albo heleboro purgabat, vt puriore, alacrioreque ingenio decerneret aduerſus acerrimos dialecticos, philoſophoſque acutiſſimos, quos ſolos ſapęre nonnulli opinati ſunt.

Carneades heleboro albo curſe perfundebat

Solon.

¶NOS autē ad propoſitū ordinem reuertamur, dicamuſque magnam virtutem eſſe temperantiam, non modo in prætermittendis voluptatib⁹, verū in ſingulis quibuſque actionib⁹. Præſtat enim illud Solonis oraculum

lum μηδὲν ἄγαν hoc eſt ne quid ninis, Quodquidem crebris ſermonibus a nobis vſurpãdum eſt. Hæc virtus in oĩbus humanis actionib⁹ ſemp̃ dominatur, hinc temperantia enim reliquæ omnes mancæ, & inchoatæ eſſent, nec perfectum de ſe officium præſtare poſſent, ſed aut metas tranſilirent, aut vix e carceribus egrederentur.

Ne q̃d nimis.

¶ CVR Abũt igitur reges, ac principes omnes, vt hac virtute imprimis fulgeãt, quorum vita, moreſque caſtigatiores omnino erunt, & eorũ exemplo cunctos ciues emendatiores reddent, temperantiam comitantur modeſtia, verecundia, pudor, abſtinẽtia, caſtitas, honeſtas, moderatio, parcitas, ſobrietas, pudicitia. De quibus deinceps aliquid dicendum erit.

Tẽperãtię comites.

¶DE MODESTIA.

¶TITVLVS NONVSDECIMVS.

MODESTIA PRIMA ERIT DE QVA diſſeremus. Quæquidem eſt moderatio cupiditatũ rationi obediens, dicta a modico, vt Varro ait, cuius verba nonius Marcellus ſic refert, non eos optime vixiſſe dicam, qui diutiſſime vixerunt, ſed eos qui modeſtiſſime, id eſt modice, vel dicitur a modo, vt Ciceroni, & plæriſque veterum placet. Adhibet enim modeſtia modum humanis actionibus, ne quid agatur, quod nimium ſit, ne ve etiam parũ, ſed id quod ſatis ſit, hoc eſt mediũ inter vtrũque extremorũ, quod iure optimo ab oĩbus laudatur. Nec tamen putemus hos duos maximos latinæ linguæ auctores inter ſe deverbi huius origine diſſentire, quum alter a modico, alter a modo modeſtiam dici putet, & præcipue quum modum pro moderatione, & modicum pro modo, & moderato dixiſſe veteres inueniantur. Et modice nõ ſolum pro parce, ſed pro modeſte etiam poſuerint. Hæc virtus ad morum probitatem pertinet, & ad decorem etiam vultus, vnde illud Terentij, & vultu ſo ſia adeo modeſto, adeo venuſto, vt nihil ſupra. In principis quidem vultu eam modeſtiam laudant, quæ grauitatem præ ſe ferat, non autem triſtitiã & eam hilaritatem, quæ grati animi index ſit, non autem leuitatis, Proinde dicunt principem ita temperatis, moderatiſque moribus eſſe oportere, vt ſumma ſeueritas ſumma cum humanitate iungatur.

Modeſtia.

Varro de analogia.

NON quãtũ q̃s vixerit, ſed quomõ quærendũ eſt,

Terẽtius i andria.

¶LAVdant priſci ſcriptotes imaginem Demetrij Antigoni regis filij vt quæ animi indicium oſtenderet, per eam natus ad modeſtiam videbatur, & ad gratiam conciliandam, terroremque incutiendum.

Demetrij imago.

¶ MODEſtus ſæpenumero habitus eſt Alexander, Quod vel ex hoc exemplo cernitur, ditiores, delicatioreſque ex victoria facti milites complures in eum oblatrabant, & maledictis, probriſque illum inceſſebant. Is

Alexander,

quum

quum hoc reſciuiſſet nulla iracundia excanduit,ſed modeſte placideque rem pertulit, aſſerens REGIVM eſſe eos a quibus etiam male audiat benignitate,ac liberalitate lenire. Nouerat enim nihil tam volucre eſſe, quam maledictum,quod quidem facile emittatur, cito excipitur, latius diſſipatur,ſed longe celerius obliuioni mandatur. Modeſtiam etiam quã

Mandanius indus.

maximam oſtendit in Mandanium Indum philoſophum,eius nanque fame celebritate permotus nuntios ad illum miſit,rogans,vt ad ſeviſendum accederet,pollicerenturque ei dona,ſi proficiſceretur, ſin recuſaret mortẽ

Reſpõſum mandanij.

ei minitarentur. Mandanius quum nũtios diligenter audiuiſſet,eis reſpõſum attulit.Non ſe ab eo munera velle,cui nihil ſatis eſſet,nec minas etiã pertimeſcere, quum viuens affatim ab India nutriretur. Sin autem necaretur ab attrita iam & carie,& ſenio carne liberaretur. Hæc quum acerbio

Alexander.

ribus etiam verbis nuntij retuliſſent,riſit Alexander,& philoſophum nõ modo venia donauit,verum multis laudibus extulit.

Diogenis epiſtola ad alexandrum.

¶ TVLIT ETIAM perplacide Diogenis epiſtolam,ad hanc ſententiam. Diogenes Alexandro Macedonum regi ſalutem. Optime feciſti quod te Macedonum regem ſcripſiſti,noueras enim me regi non eſſe ſubiectum,Scribis vt ad te veniam,ſi vt me videas,figuram corporis mei quis admirandam putet? Sin vero vt moribus,atque inſtitutis meis vti veliſ,ſcito tantundem ex Macedonia Athenas viæ eſſe, quantum Athenis in Macedoniam, vale.

Philippi modeſtia in diogenem.

¶ TVLERAT etiam modeſte admodum Philippus eius pater Diogenis licentiam in loquendo,Nam quum Cheronam vrbem tunc opulẽtiſſimam inuaſiſſet,ductus eſt ad eum cum alijs captiuis Diogenes,qui eum rogauit quiſnã eſſet. Tum Diogenes audacter reſpondit, explorator ſum inſatiabilis auiditatis tuæ,At rex nihilo commotior riſit,& illum liberũ dimitti iuſſit.

Iulius Cæſar.

¶ MODEſtiſſimus etiam habitus eſt Iulius Cæſar,cuius rei hoc erit argumentum,denuntiauit per præconem Pompeius ſe pro hoſtibus habiturum illos,qui ei in bello defuiſſent, At Cæſar medios omnes, & neutrius partis,ſuorum ſibi numero futuros pronuntiauit. Nec legem illam Solonis ſecutus eſt,qui capitis animaduerſione puniẽdum illum ſtatuit,qui nõ alterutrius extitiſſet. Quinetiam Roma egrediens Pompeius in ſenatu dixit eodem ſe loco habiturum eos ſenatores,qui Romæ remanſiſſent,quo eos habebat,qui in caſtris Cæſaris militarent. Atqui Cęſaris poſtulatio lõge æquior,modeſtiorque ſemper fuerat, quam Pompeij. Se enim ſenatui populoque Romano poſiturum arma pollicebatur,Idem faciente Pompeio,quod cum ille id velle facere negaret,reſpondit Cæſar iniquum ad

Antiochus.

modum eſſe,alteri vires omnes amouere,alteri vero confirmare,atque augere,vt dum alterum tyrannidis inſimularent,alterum ad tyrannidem inſtruerent,Et poſt pharſalicam victoriam omnibus aduerſarum partium, qui ſe victori permiſerunt ignouit.

A tauro mõte ad tanaim amnẽ romanis imperium aſię cedit antiochus.

¶ MODEſte etiam egiſſe videtur Antiochus maximus ille rex Aſiæ. Nam poſtquam a L. Scipione victus tauro tenus regnare compulſus eſt,

comiter

comiter dicebat benigne ſecum egiſſe populum Romanum, quod nimis magna cura eum liberauerit, modiciſque eum terminis clauſerit. Ex plutar. i vita Scipi aphri.

QVVM maxima quæque regna maxima ſolicitudine reges afficiant, nec ſinant illos quiete vnquam dormire. Modeſtiſſimũ etiam fuit reſpõſum Tiberij Cęſaris, qui præſentibus onerandas tributo prouincias dicẽtibus, & id etiam per literas ſuadentibus reſcripſit BONI paſtoris eſſe tondere ouem, non autem deglutire. Tiberi⁹ Cęſar

CAII quoque Marij modeſtiam in hoc laudant. Nam quum ei duplex triumphus decerneretur, noluit ſolus triumphare, ſed gloriam ſuam cum collega Catulo partitus eſt, quanquam minus dignus ille a Romano populo iudicaretur. Modeſtiæ laude, & præcipue in victu enituit Iulianus Cæſar, in pace enim menſarum eius tenuitas recte noſcentibus admiranda fuit, in procinctu autem militię cibum breuem, vilemque ſumebat, vbi vero exigua quiete recreaſſet corpus, expergefactus quamprimum vigiliarum vires, & ſtationes explorabat, deinde ad ſerias res accedebat, vel vbi ocium eſſet, ad muſarum pabulum confugiebat. Ab religione enim chriſtiana, a qua per ambitionem ſe abdicauerat, non potuit adeo deſcire, quin aliquod veræ virtutis ſimulachrum in ſe ſeruauerit, ex quo caracter veritatis non omni ex parte tolleretur, purpuræ quidem infectores, quam uis diligenter manus abluant, coccini tamen coloris dignitatem non omnino repurgant. Caius marius. Catulus. Iulianus cęſar

SVNT nonnulli quoque Græci ſcriptores, qui Annibalis modeſtiam multis laudibus efferant, dicantque illum nec quum in Italia bellum gereret, nec poſtquam in Aphricam redijt, aut cubantem cænaſſe, aut am plius vini ſeſtario indulxiſſe, Summaque etiam modeſtia, ac comitate reſpondiſſe omnibus, qui eius alloquio vterẽtur. Laudatur etiam modeſtię Dio Syracuſanus, qui potitus rerum, nec menſam, nec veſtẽ mutauit, ſed eodem habitu, victuque contentus extitit, quo vtebatur, quum in Academia cum Platone, & condiſcipulis ſuis verſaretur, ad quem Plato ſcripſit, Eum exiſtimare oportere ſe ab omnibus probari, ſi a viris ſolum, qui in Academia verſantur, probaretur, quando illi non fortunam, non victoriam, non audaciam, admirarentur, ſed virum, qui in magna rerum amplitudine per honeſtatem, temperantiam, modeſtiam, iuſtitiamque proſpera fortuna optime vti ſciret. Et de modeſtia ſatis. Dio ſyracuſa.

DE VERECVNDIA ET PVDORE.

TITVLVS VICESIMVS.

VERECVNDIA NVNC SE NOBIS OF-
fert, quę eſt quidam ingenuus pudor, quo parciti recta
etiam, & honeſta agere erubeſcimus, hæc duo verba
quanquam ſimilitudine quadam teneri videntur, ali-
Pudor. quantulum tamen inter ſe differunt. Eſt enim pudor
Verecundia. timor quidam iuſtæ repræhenſionis, verecundia ve-
ro aſpectum honeſti viri, vel coniunctæ multitudi-
nis in rectis etiam actionibus veretur. Proinde cuſtos
decori eſſe videtur, & mater honeſti conſilij. Nam quum bene agere ſtu-
deat, nihil magis veretur, quam ne quid indecore agat, Idcirco verecundia
artifex, effectrixque diligentiæ eſſe dicitur, non enim tantum ne quid pec
cet, cauet, Sed vt honeſte, decoreque erat omni ſtudio, omniquediligentia
nititur.

Demoſthenis vitium linguę ¶ DEMOSTHENES VERECundia excitatus hęſitationem ble
ſæ linguæ coniectis in os calculis emendauit, Et ſumma vocis contentio
ne recitans iuxta fluminis decurſum ſolutam reddidit. vocem quoque quę
anguſta, ac gracilis erat, aduerſum montem aſcendendo, ac diſſilien-
do dum diceret excitauit. Os etiam ad ſpeculum domi ſibi compone-
bat, ne quid indecenter ageret, & vt in omnibus actionibus decorum ſer-
uaret.

Cice, de ſeipo ¶ NEC MINVS etiam Cicero in actiõe laborauit, donec per Rho
ſcium comediarum, & æſopum tragœdiarum actores vocem, vultum, &
geſtum corporis emẽdauerit. Atqui de ſe ipſo quum de claris oratoribus
ſcriberet, ſic ait, milo Rhodius operam dedit, ſi modo id conſequi potuit
vt nimis redundantes nos, & ſupra modum fluentes iuuenili quadam di-
cendi impunitate, & licentia reprimeret, & quaſi extra ripas defluentes co
erceret.

¶ NEGLIGENda non eſt verecundiæ haud parua virtus, quæ emen
datrix omnium actionum noſtrarum, & expultrix improbitatis, ac teme-
ritatis eſſe cernitur, Stultitia quidem audaciam affert, ratio vero tarditatẽ.
Quinetiam recta ingenia debilitat verecundia, peruerſa autem cõfirmat
audacia, vt eſt in veteri ſententia.

¶ QVI FINES igitur verecundiæ tranſgreditur, in temeritatem, at-
Actius poeta, que impudentiam ſtatim incidit. Actius Romanus poeta adoleſcens atrę
um tragœdiam ſcripſerat, & eam legendam Pacuuio iam ſeni oſtẽderat,
ille vero eam frigidius laudabat, verbaque duriora, ac crudiora in ea eſſe di
Simile, cebat. Actius quidem non præ verecundia animum ſubmiſit, audacter
ait, vera dicis mi Pacuui, ſed ego meliora ſpero, quę deinceps ſcribam hu
mana enim ingenia veluti poma primum acerba, & cruda ſunt, deinde ſen
Cicero ſim mitiora indies, ac decoctiora fiunt. Pudor autem ille (quem Cicero
moderatorem cupiditatum appellat) turpiũ actionũ proprie dicitur, vt eſt
illud comicũ pudicę fœminę, quę ait. Pudor me prohibet ad famoſas irę,
id eſt erubeſco ad infames mulieres accedere. Hic pudor ſępenumero ma
las actiones inhibere ſolet, & eas ad honeſtatem perducere.

CLOA-

¶CLOACAS Romanas omniũ operum maximũ Tarquinius Priſcus plebis Romanę manibus inchoauit,qui labor,& diuturnus erat,& periculoſus admodum.deſidentibus enim cuniculis ſępe complures ſimul opprimebantur,quocirca multi quiritium timore periculi,& operis tedio affecti,ſibi ipſis vel laqueo,vel alia vi mortem inferebant, hoc quum regi moleſtiſſimum eſſet,eiuſmodi remedium commentus eſt, vt omnium ita defunctorũ corpora crucibus affigi iuberet,ciuibus omnibus ſpectanda,& alitibus,canibuſque laceranda,ac dilanianda. Pudor huius ignominiæ adeo animos omnium perculit, vt deinceps nemo ſibi violentas manus intulerit,& quiſque laborem,ac periculum æquo animo ſubiuerit.Quos enim vitæ amor a turpi nece non prohibuiſſet,futuri pudoris ratio coercuit.

Cloacę romanę. Tarquini' priſcus.

¶IDEM pudor in re bellica ſępe res perditas iſtaurauit. Aſtyages medorum rex vnicam habebat filiam,quam Cambyſi perſi priuato ciui collocauerat,metuens ne ab illius futura ſobole regno exigeretur,viderat eñi per quietem expudendis filiæ vitem ſurgere,quæ palmitibus ſuis omnẽ Aſiam obumbraret,idcirco natum ex ea infantem exponi iuſſit. Is beneficio paſtoris educatus,ac maiuſculus factus ab æqualib⁹ ſuis Cirus appellabatur,& rex a colluſoribus nuncupatus eſt.

Aſtiages Cambyſes. Ex iuſtino li.1. & vale. maxi. lib.1. de ſõniis & herodoto in clio.

¶SED QVVM IAM ADOLEuiſſet certior auitæ iniuriæ factus, vltionem meditatus eſt, & contracto exercitu paſtorum, ac conuenarum in Medos tranſmittit. Huius rei certior Aſtyages cum maximo exercitu Cyro occurrit conſerunt manus,vertuntur in fugam Perſæ matres,coniugeſque eorum quum fugam cernerent,eos hortantur, vt pugnam inſtaurent, & in prælium reuertantur, cunctantibus illis, ac bellum detrectantibus ſublata veſte corporis pudenda eis oſtendunt, regantque num iterum in maternum vterum confugere velint? Tum illi pudore parciti in prælium tanto impetu reuertuntur, vt iam victi victores euadant. Et ſic fugatas,cæſiſque medis, captoque Aſtiage regnũ inuadunt Perſę,& hoc pacto Cyrus beneficio fœminarum rex inſtitutus a medis,qui annis trecentis circiter,& quinquaginta imperauerãt,regnum ad Perſas tranſtulit.

Cyrus. Muliebris perſuaſio irriſioq; quãtũ ꝓfuerit. Cyrus fœmĩarũ beneficio rex effectus.

¶MVLTA SVNT exempla Romanorum quibus manifeſte patet pudorem res profligatas reſtituiſſe, & proſtratos exercitus ad victoriam erexiſſe.

¶IVLII Cęſaris exercitũ ad cordubã contra Pompeiũ iuniorem perterrefactũ,iam & de fuga magis,quã de pugna meditantẽ pudor reſtituit, quũ milites omnes audiuiſſent Cæſarem exclamantem hic dies mihi finis vitæ erit,& militiæ veſtrę vltimus. Quibus dictis clypeum obuiij militis arripuit,ſoluſque hoſtes inuaſit, locoq; pepulit,ac diſturbauit, & ducenta circiter tela in ſe miſſa partim audacter euitauit partim ſcuto excepit,quo pudore accenſi,ac perciti milites tanto impetu in hoſtẽ feruntur, vt Pompeiũ cũ vniuerſo exercitu in fugã compulerint, duceſque eius capta corduba in quam cõfugerãt magna ex parte cęſi ſunt,& eorũ capita

Iulii cęſaris exercitũ pudor reſtituit. Cęſaris fortitudo.

Pompeij iunioris cædes.

ad Cæſarem perlata. Ipſe autem Pompeius inter dumos, ac vepres latitans deprehenſus cæſuſque eſt, caput quoque eius ad Cæſarem perlatum, quod quidem honeſte ſepiliri iuſſit. Bellum igitur formidolololoſum admodum pudoris virtute profligatum, ac confectum eſt, & integram victoriam Cæſari præbuit.

Pudor verborũ moderator. Socrates velato capite ineptias vitabat. Cynici impudentiores.

¶ EST etiam pudor verborum moderator optimus, vt neque dicamus quæ turpia dictu ſunt, neque eadem ſi ab alio dicta fuerint, libenter audiamus. Exemplo Socratis, qui quum quendam illoto ore loquentem audiret. caput ſibi clamyde adoperuit, donec ille peroraſſet. Qua in re Cynici ab alijs philoſophis irridentur. Impudentiores enim in loquendo ſunt. Et non modo libertatem, ſed etiam licentiam verborum amant, dicũtque nihil turpe dictu eſſe, quod idem non ſit turpe factu, idcirco neceſſaria omnia. quæ etiam aſpectum formidare videntur, palam agunt.

Demetri᷒ philippi filius.

¶ HAEC pudoris virtus etiam efficit, vt neque turpem, aut inhoneſtam cauſam ſermone, aut oratione noſtra defendamus. vera eſt enim Ouidij ſententia, CAVSA patrocinio non bona peior erit. Verecundię, pudoriſque inter ſe affinitatẽ ex Trogi Pompeij, ſeu Iuſtini verbis doceri poſſumus, qui ait multæ Græciæ vrbes Romam oratores miſerant queſtum de iniuria Philippi Macedonum regis, diſceptatioque erat in ſenatu iter legatos, & Demetrium Philippi filium, qui obſes datus fuerat, turba querelarum confuſus adoleſcens obticuit, tunc ſenatus verecundia eius motus cauſam illi donauit, atque ita modeſtia ſua Demetrius veniam patri non iure defenſionis, ſed pudoris patrocinio obtinuit. Quod ipſum decreto ſenatus ſignificatum eſt, vt appareret non tam abſolutum regẽ, quã filio donatum fuiſſe patrem.

¶ DE ABSTINENTIA ET CONTINENTIA.

¶ TITVLVS VICESIMVS PRIMVS.

ABSTINENTIA, ET CONTINENTIA his duabus ſuperioribus virtutibus coniunctę ſunt. Hæ animi ratione ductæ contra cupiditatem, ac voluptatem obluctantur, quæ quanquam idem ſignificare videntur, & altera pro altera ſæpe ponitur intellectu tamen quodam diſcernuntur, quum abſtinentia proprie ſit animi virtus, quæ effrenatas cupiditates rationis habena coercet. Continentia autem virtus ſit. quæ immodicas voluptatum illecebras rationis iugo ſubijcit.

Abſtinentia.

Continentia.

Pauli ęmylij abſtinentia.

¶ PROinde Aemyliũ Paulũ abſtinentem fuiſſe dicimus, qui ex maximo auri, argentique pondo, & opulentiſſima regia gaza (vt dicunt) quam in poteſtatem ſuam per victoriam redegerat, nihil contrectare voluit, aut in rem ſuam interuertere, aut vllo pacto aſpicere, ſed quæſtoribus negocium dedit, vt in publicum ærarium omnia referrentur. Et quamuis Perſem vicit, & eum in triumphum duxit, & ex Hiſpania ac macedonia maximas opes in publicum retulit, ex auctione tamen totius rei familiaris vix redactum eſt, vnde vxori eius dos redderetur.

L. Mummij abſtinentia.

¶ ABSTinens etiam L. Mummius qui corinthum euertit, nihil enim ex opibus, atque ornamentis, quæ prædiues vrbs illa habuit, domum ſuã detulit. Eius tamen abſtinentia non potuit inuidiam ſuperare. Nam ab emulis, & obtrectatoribus ſuis patria eiectus eſt, & in delo exul inopem vitam egit.

Scipiõis aphricani cõtinẽtia.

¶ SCIPIO AVTEM maior continentiſſimus fuit, qui nunquam captiuis mulieribus vſpiam illuſit, aut vllam aſpectui ſuo præſentari permiſit. Et quum forte aliquando ad eum duceretur captiua virgo admirandæ pulchritudinis eam honeſte, integreque cuſtodiri iuſſit, & quum paulopoſt comperiſſet eam deſponſatam eſſe cuidam luceio principi celtiberiorum integram. intactamque ſponſo reſtituit. Cuius res celeberrima fama cauſam præbuit, vt Celtiberi vltro in partes Romanorum cõceſſerint. Et quod armis Scipio aſſequi nequiuerat continentię rumore conſecutus eſt.

Iulian⁹ Cæſar.

¶ HIS DVABVS VIRTVtibus maxime enituit Iulianus Cæſar. Nam ex opulentiſſima perſica præda, quam inter milites ſuos pro ſingulorum virtutibus, ac laboribus magna cum æquitate diuiſerat, nihil ſibi reſeruauit, præter puerum quendam mutum vltro ei a quodam milite oblatum, qui iucundiſſimis geſticulationibus vetuſtiſſimiſque nutibus multa iudicabat, adeo, vt quaſi colloqui, ac confabulari cum omnibus videretur, hæc Iuliani abſtinentia militibus pergrata fuit, & eoſdẽ dicto audientes longe magis reddidit.

Fœminę vbi formoſiſſimę.

¶ EX CAPTIVIS MVlieribus nullam contrectare, aut videre voluit, quũ cõplures ſpecioſiſſimę quotidie ducerẽtur, & pręcipue ĩ perſide vbi formoſiſſimę omniũ fœminę habenť, ſed ei⁹ cõtinẽtia lõge lati⁹ ſpe

ctata fuerat. Conſtans enigra inter omnes opinio erat, Iulianum poſt amiſ
ſam coniugem nihil venereum, quod a familiaribus ſciri potuerit, vnquã
patrauiſſe.
Alexander. ¶ ALExandrum magnum ſumma etiam admiratione dignum putant,
quod non minorem erga Perſarum captiuas mulieres continentiam, quã
in viros fortitudinem oſtenderit.
Cęſaris cõtinē ¶ CONTINENTIAM Iulius Cæſar in exercitu tanti fecit, vt ſę
tia. pe diceret ſe non minus a milite continentiam, & modeſtiam, quam virtu
tem, atque animi magnitudinē deſyderare, Contra has duas virtutes, quas
finitimas inter ſe eſſe dixi, indifferenter opponitur incontinentia. Sic
Incõtinēs quis enim incontinentem eſſe dicimus, qui per cupiditatem deliquit, vt eum
qui per voluptatem peccauit. Sed in rebus neceſſarijs, aut expetendis quũ
aliquem incontinentem dicimus addimus plærunque rem in qua auidi=
tate effertur, & præſertim vbi vitij nomē non ſuppetit, vt incontinens lu
cri qui a Græcis χρηματιστικὸς vocatur incontinens rapinæ, incontinens li=
didinis, incontinens vini dicitur, ſed vbi quiſpiam immoderate magiſtra
tus dignitates, honoreſque cupit, tunc is ambitioſus vocatur Hunc tamen
Græci propinquiore verbo τιμοκράτικον appellant, nos ſtudioſum gloriæ
dicimus, illi autem coniuncto verbo dictitare ſolent. Similiter amator pa
triæ vno etiam verbo φιλοπάτηρ ab illis dicitur, in eiuſmodi enim nomi=
nibus nobis præſtant propter fœlicitatem compoſitionum, a quibus lati=
na lingua magna ex parte abhorret. Nos cupiditatem diſcendi, illi φιλομα
θείαν. Nos amorem reipublicæ illi φιλοπολιτείαν dicunt, Sic etiam amo=
rem ſui ipſius φιλαυτίαν vnico verbo exprimunt, Idcirco omnes affectus
omneſque cupiditates facilius Græce quam latine enuntiantur, ſed ad pro
poſitam rationem redeo.
¶ INCONTINENS quidem aliquando emendatur, pœnitet enim
eum deliquiſſe, intemperans vero temeritatem exultat turpitudine gau=
det, vix vnquam ad rationis viam redigitur, & in impudentia perſiſtit.
Proinde deſperatæ ſalutis, & immedicabilis prorſus valetudinis haben=
dus eſt, eam enim viam ire pergit, quam elegit, & ab ea nunquam diuertit,
Incontinens autem quandoque pœnitentia ductus ad diuerticulum re=
dit, & naturalibus voluptatibus, a quibus vix quiſpiam liber omnino eſſe
poteſt, venia aliqua ex parte danda eſt, omnibus pene communes eſſe
videntur. Atqui incontinens ſi ad rationem redit, & deinde non per=
ſiſtit turpior, deteriorque multo fit, quam ante fuerat, & de eo dicere poſ
ſumus, quod de ægrotis medici dicunt, qui aiunt infirmos illos grauius
ſe haberi, qui quum leuati morbo fuerint, grauius in eundem recidunt, Id
circo videndum ſemper eſt, vt ratio dominetur, & appetitus pareat, qui
ſi imperium inuaſerit, & naturalem neceſſitatem progreſſus fuerit,
actum de homine eſt. Fit enim impos ſui ipſius, & in præcipiti=
um omnino rapitur, intemperantiſſima omnium fœminarum, & inſa
Meſſalina au= tiabilis, atque inexplebilis libidinis habita eſt Meſſalina Claudij prin=
guſta. cipis vxor, quæ non contenta domeſticorum iuuenum multiplici turba,
quos

quos die, noctuque ſemper admittebat, cōditionem a publicis lenonibus accepit, vt omnibus vulgo poteſtatem ſui corporis faceret, & inter proſtitutas alias etiam proſtaret mercedemque turpitudinis acciperet, ſed quũ audiuiſſet inter plurimas meretrices vnam eſſe. quæ robore corporis, ac patientia reliquas omnes præſtaret, elegit cum illa certamen, & poſtquã per integrum diem, integramque noctẽ omnibus certatim cõfluentibus ſubijſſent defeſſa tandem, ac deficiens peregrina illa ceſſit, vt par erat auguſtæ meretrici. Quæ quidem victoria exultans ab opere non diſceſſit, ſed quinque & viginti viros vltra certamẽ indefeſſa pertulit, & lęta, ac victrix tanti certaminis ad imperatorium thalamũ redijt.

Ex cornelij taciti li. ıı.

Et laſſata viris, nec dum ſatiata receſſit. vt ſatyrus noſter cecinit.

Iuuena. ſaty. 6

¶ QVIS NON iure etiam corinthiorum turpitudinem, atque intẽperantiam admiretur? Hi vrbem opulentiſſimam habebant, & mercatoribus opportunam duplici enim ſinu abluitur, ionio ſcilicet, & ęgeo. Quorum alter Italiam, alter vero Aſiam ſpectat, tam turpem tamen quæſtum exercuerunt, mille enim circiter puellas veneri a proprijs parentibus addictas nautis inſtitoribus, & aduenis, ac peregrinis quibuſcunque expoſuerant, vt eiuſmodi illecebris exhauſti ciuitatem ditiorem, opulentioremque redderent. Hoc quidem quum per confluentem multitudinem fieret vulgatum eſt per omnes gentes prouerbium non cuiuſque mercatoris eſſe Corinthum adnauigare, ſed de abſtinentia, & continentia, quæ vitas illuſtrium virorum plurimum ornant, & gratiam multitudinis conciliant ſatis.

Corinthiorũ intemperãtia.

A. Gellius aliter refert, ca. 8. lib. 1.

¶ DE CASTITATE.

¶ TITVLVS VICESIMVSSECVNDVS.

CASTITAS HIS SVPERIORIBus proxima accedit, Quę eſt quaſi certa morum caſtigatio, & veluti regula quędam humanę vitę, Hęc ex intima cordis cogitatione cupiditatum auiditatẽ, & voluptatum illecebras rationi ſubigit, & temperamẽto quodam ad mediocritatem, veramque virtutem redigit. Eodemque officio in nos fungitur, quo optimus pręceptor in diſcipulum, qui ſingulas quaſque actiones quotidie emendat, & caſtigatiores indies reddit, donec illum ad optimã frugem adigat.

Caſtitas. Cicero.

¶ CASTITATem Cicero ſępe frugalitatẽ appellat, Eiuſque officiũ eſſe dicit motus animi appetentis regere, & ſedare, ſemperque aduerſantẽ libidini, moderatam in omni re ſeruare cõſtantiam, frugalitatem quoque a fruge dici putat, qua nihil meliuse terra oriatur. Ad hanc ſententiam Quintilianus loquitur his verbis, M. Celius ſe eſſe hominem frugi vult

probare,non quia abſtinens ſit,nam id ne mentiri quidē poterat, ſed quia
Frugalitas — vtilis ſit multis,id eſt fructuoſus,vnde ſit dicta frugalitas. Hanc virtu=
Cice.i oratiōe ꝑ rege deiotaro. — tem quaſi peculiarem in deiotaro rege fuiſſe Cicero refert, quem omniū
regū frugaliſſimū extitiſſe luculētiſſimis verbis teſtatur,frugalitati vero
cōtrariam nequitiam eſſe putat,dictam quaſi nequicquam,quod nihil ſit
Nequitia. — homo ille,qui nequitiæ vitio laborat. Frugalitas quidem tanti apud ve=
teres fuit,vt Piſoni viro præſtantiſſimo cognomentum honoris dederit,
frugi ſiquidem dicebatur.

Caſtitas. — ¶ CAStitas,& pudicitia ſimiles virtutes eſſe videntur,quum ſæpe alte=
ram pro altera poetæ vſurpent. Intellectu tamē inter ſe differunt. Eſt em̄
caſtitas generalis quædā caſtigatio,animaduerſioque cōtra ſingulos quoſ
que turbidos animi motus,vnde caſtum varro non modo pro religioſo,&
pudico, ſed pro abſtinente a furtis,ac rapinis ponit,quum ait,nec caſta vi=
ri manus tenaci viſco ſe tinxerat. Ponitur etiam caſtum pro puro,ſuaui,iu
cundo,& incorrupto,vnde caſto ſermone eos locutos dicimus,qui nitidis,
ac latinis verbis vtuntur,nec peregrina,aut nimis priſca commiſcent.

Pudicitia. — ¶ PVDICITIA vero quaſi quædam ſpecies eius eſſe videtur, quæ
ſolum ab iniuria turpium libidinum vendicet.hoc quidem Mantuana ca
moena docuit,quum ait Caſta pudicitiam ſeruat domus,quaſi dicat caſti=
gata, incorruptaque domus etiam pudicitiam ſeruat. Hæ duæ virtutes
in fœminis maxime elucent,Sine quibus nec matrimonium ſtabile, nec
laus vlla muliebris, aut religio eſſe poteſt,tantique in eis faciendæ ſunt,
vt omnium criminum rea habenda ſit mulier,quæ contra pudicitiam,ac
caſtitatem commiſit. Atqui nulla vnquam virtute a probro illo, ac tur
pitudine redimi aut expiari poterit. Et alia ex parte caſta,ac pudica fœmi=
na omni laude,ac gloria ſemper ab hominibus afficienda erit.

¶ FOEMINAE quæ vnius viri connubio contentæ fuerant, corona
pudicitie donabantur apud Romanos admirabili fama celebrabantur per
Teutonicę mulieres. — omne æuum captiuę illæ Teutonicorum coniuges, quæ quum a Mario
victore non impetraſſent,vt caſtæ virginibus veſtalibus ſeruirēt, laqueis
ſibi proxima nocte ſpiritum eripuerunt,ne quis eas corruptæ pudicitiæ,
aut violatæ caſtitatis reas fuiſſe vnquam ſuſpicari poſſet.

¶ EGREGIA PRORSVS virtus etiam in viris habetur vitę,mo
rumque caſtitas,& moderata quædam,caſtigataque conſuetudo. Quam
non modo viri optimi laudant,ac probant,verum etiam deterrimi ipſi ad
Scipio aphricanus. — mirantur. Ad Scipionem Aphricanum,qui tunc literni exulabat,viſen
dum,ac ſalutandum prædones longa nauigatione acceſſerunt,vt eum co=
ram cernerent,quem fama rerum geſtarum,& virtutis,ac caſtitatis cogno
uerāt. Hęc quidē virt⁹ tāti eſt,vt nō ſolū principes ornet,& admiratiōe di
Hiero ſyracuſanus. — gnos reddat,ſed priuatos nōnūquā ad principat⁹ gloriā ꝓuehat. Hiero ſy
racuſan⁹ teſtis ſit, ꝗ hiero doto priuato viro nō ignobili,matre tamē ſerua
natus cōſenſu omniū ciuiū dux Siculorū aduerſus carthaginiēſes primo,
deinde ſuccedēte fortuna,& gloria rerū geſtarū rex creatus eſt,hic formæ
dignitate conſpicuus fuit,robuſto corpore, forti animo,alloquio ſuaui, ac

blando

blando,& caſtis moribus,caſtigataque vita adeo, vt cũctis gratus,acceptuſque haberetur,hic amicus fuit populi romani,& quum accepiſſet cladem ei illatam ab Annibale ad Traſumenum lacum ,trecenta milia modiorũ tritici,& ducenta milia hordei,Auri quoque ducenta & quinquagita põdo romam muneri miſit.Huius nepos eo mortuo,viuo tamen filio,Hyeronymus,qui ei in regno ſucceſſit,contrarijs moribus fuit.Nã & ad Carthaginiẽſes deſciuit,ſpreta romanorum amicitia,& præ ſœuitia,ac ſuperba a ſuis interemptus eſt.

Annibal.
Hieronymus hieronis nepos

¶CASTO & caſtigato vitæ ordine fuit Euagoras Cyprius rex, qui quoad vixit neminem iniuria vnquam affecit,iuſtumque ſe omnibus p̃buit,amicos ſemper in conſilio habuit,quanquam erat ipſe prudentiſſim⁹ vitæ inſtitutis omnibus documento eſſe poterat omnia ordine,modoque ab eo agebãtur, & quæ verbis promiſerat,ea ſic ſemper ex fide bona pręſtabat,vt neminem vnquam falleret . Non fortunæ ſucceſſu,ſed virtute vitæ gloriabatur,Amicis gratus,& liberalis in alios magnificẽtia,& liberalitate ſplendidus,vitia,voluptates,cupiditateſque omnes mira quadam caſtigate coercebat. Et quuum diem iam grandior natu obiſſet , complures optimos filios ſuperſtites ſibi reliquit,nullum tamen priuato nomine indecorem,ſed alium regni ſucceſſorem,alios duces,imperatoreſve, alios quæſitorum regnorum compotes.Filias autem reginas . Tantum valuit morum caſtigatio,& admirabilis ordo vitæ,vt paruum regnum propagauerit gloria,fama , opibus , ac dignitate, Et poſteritatem longa regnorum ſucceſſione diutius illuſtrauerit. Et hæc de caſtitate, ac prudentia ſatis.

Euagorę regis laudes ãpliſſime.

¶DE HONESTATE

¶TITVLVS VICESIMVS TERTIVS.

HONESTAS NVNC SEQVITur, quã Zeno ingenij pręſtantiam eſſe exiſtimat,& eam ſolum bonum appellat, quando quidem hæc vna virtutum omnium perfectionem i ſe complectatur, Ariſtoteles quidem id honeſtum eſſe putat, ex quo ſplendor aliquis , atque illuſtris honor in eos perueniat,qui id geſſerint. Similis ſententia eorum eſt,qui honeſtum id eſſe affirmant , quod ſit populari fama glorioſum. Platonici autem,& qui eos imitantur,id intelligunt honeſtum eſſe,quod detracta omni vtilitate,ſine vllis præmijs,fructibuſve per ſeipſum poſſit iure laudari. Ex quibus omnibus opinionibus nihil aliud colligendum puto,niſi honeſtũ, aut ipſam virtutem eſſe,aut rem geſtam virtute.Erit igitur honeſtas animi electio firma,& ſtabilis ea omnia agendi quæ ſecundum virtutẽ ſunt.

Zeno.
Honeſtas

Hæc enim virtus tãtæ præſtantiæ eſt, vt vel ſola hominem perfecte commendet. Nam qui a Græcis καλος dicitur a noſtris honeſtus, & bonus nuncupatur.

¶SED vt honeſto turpe opponitur, Sic honeſtati turpitudo. Quæ eſt firma electio ea omnia agendi, quæſecundum cupiditatem, ac voluptatẽ fiunt. virtutes quidem & vitia voluntaria ſunt. Proinde in noſtra poteſtate eſſe dicuntur, quando eorum electio, quæ rei gerendæ principium eſſe cernitur, in noſtra poteſtate ſita eſt, verſaturque circa affectus, & actus, ex quibus quidem laus omnis, ac vituperatio pendet. Quod ſi ita res ſeſe habet, honeſtatis, turpitudinis domini ſumus, quarum altera iter fœlicitatis affectat, altera autem miſeriæ. Ergo quicunque alijs imperat, affectus, electiones, actuſque omnes ad honeſtatem dirigat oportet, quæquidem vel virtus ipſa eſt, vel virtuti innititur. adeo, vt ab ea nuſquam ſeparari, aut diſiungi poſſit, virtus autem ipſa tam præclara eſt, vt ex rebus ſecundum illam geſtis, ita homines probos afficiat, vt non modo opera ipſa admirentur, & emulationem quandam ad imitãdum accipiant, ſeque illis ſimiles fieri cupiant, verum operum auctores ſumma beneuolentia amplectanť, & in eos ſe conuerti, ſi fieri poſſet optarent.

¶AGE quis Herculis magna illa facinora, & longe rebus humanis excellentiora lectitat, qui non ſe ſtatim Herculem fieri cupiat? ſed ne poetas finxiſſe putemus, Q VIS geſta Cęſaris, aut Alexandri legat, quin velit Cęſar, aut Alexander confeſtim fieri? vt vero minora loquar. Q VIS Pythagoræ, aut Socratis vitam cogitat, qui in eos ſe tranſferri nolit? EGO autem eiuſmodi ſum, qui mallem Platonem philoſophum me fieri, quam Sardanapalũ opulentiſſimum illum Aſſyriæ regem, hoc virtus ipſa præſtat, & opera, quæ ex virtute geruntur. Secus autem in his artibus, aut actionibus, quæ voluptatem augent, fortunam ornant, opes accumulant, & rem familiarem complent. Q VIS enim adoleſcens ingenui pudoris, ac liberaliter educatus, paulove nobilior Antigenidas tibicẽ fieri vellet, & ex tibia victum, ac gloriam querere? quamuis ille Platonis teſtimonio illuſtratus fuerit, Antiqui ſe cupiat fieri Anaxenorem citharœdũ cuius harmonia adeo delectabatur Antoni⁹, vt eidem quatuor ciuitatum tributa exigenda dederit. AT quis ſimulachrum Iouis olympici, aut arguæ Iunonis adeo probaret, vt Phidias eſſe cuperet, aut Polycletus? SOla honeſtas eſt, cuius opus & artifex ſimul probatur. Et adeo ad ſe homines allicit, vt imitator eius, & auctor vnuſquiſque eſſe deſyderet.

Antigenidas tibicen.

Anaxenores citharœdus.

Antonius.

Sertorij honeſtas

¶HAC virtute præſtitit Sertorius, qui honeſtatem etiam in conuiuijs ſeruabat, nec videre quicquam turpe, aut audire vnquam poterat, ſuiſque perſuaſerat, vt ab omni maledicto, atque ſcurrilitate abſtinerent, certarẽtque inter ſe placidis ſalibus, facetiſque iocis. Cuius mores maiore admiratione digni ſunt, quod eiuſmodi vitæ homines maiorem viuendi licentiam vſurpant, maioremque loquendi libertatem, ſed honeſtatem qui non prẹſtant, non modo viri boni eſſe non poſſunt, verum ab omni hominum cœtu exturbandi ſunt, non enim tantum ſibi jpſis nocent, ſed vniuerſos ci-

uescum

ues cum quibus verſantur,turpitudinis quodam veneno inficiunt, Hæc
fuit cauſa,qua ducti vetuſtiſſimi Gręci comedias vrbibus ſuis eiecerunt
ne ciues inhoneſtas illas actiones cernerent,neve obſcœna verba audirent.
❡OPTIme Socrates,& alij philoſophi morũ,atque honeſtatis p̃ceptoꝛ
res tradiderũt,vt homines ſeipſos cognoſcerẽt, & aliena reliquerant, quę
min⁹ vtilia,ac neceſſaria ſunt. Et ĩprimis cogitarẽt ſe ſolos ex oĩbus anima
lib⁹ rationis,atque oratiõis cõpotes eſſe. Quæ duo diuinæ mẽtis munera
omnibus honeſtis actionibus augenda,atque accumulanda ſunt,vt hone=
ſtum pręcipue vitæ genus eligamus,per quod non modo viaticum huius
terrenæ peregrinationis aſſequamur, verum ab omni vitiorũ labe,ac tur=
pitudine immunes,ac liberi ſimus.

❡DE MODERATIONE

❡TITVLVS VICESIMVS QVARTVS.

MODERATIO HONESTATI COMES Electio.
accedit. Nam ſicut electio(quæ rei agendæ principi Ariſt.ca.2. li.
um eſt,vt Ariſtoteles teſtatur) ab honeſtate dirigit̃, 6.&.c.2. lib.3.
ſic moderatio actionem metitur,ne fines,quos ei ho ethicorum.
neſtas præſcripſit,aut non attingat , aut longius pro= Moderatio.
grediatur,vt enim in currẽdi certaminibus vltra me
tas currere temeritatis eſſe videtur, ſic vix e carceri=
bus progredi ignauię, Autumedon Achillis auriga
idcirco laudabatur,quod nec nimio curſu præcipitabatur,nec ſegni ac tar=
do ab inſequentibus præuertebatur, Sed moderata quadam alacritate ſem
per inter primos de victoria certabat.
❡MODERATVS admodum habitus fuit Pomponius Atticus in Põponij attici
omnibus actionibus ſuis, quod vel ex hoc cerni licet , ex tot enim tanque moderatio
grauibus,ciuilibus,ac domeſticis procellis ſolus pene ex omnibus claris ci
uibus periculorum omnium expers,incolumis,iactatus,ac liber euaſit, &
quibuſcunque victoribus ſemper gratiſſimus extitit. Et quaſi prudentiſ=
ſimus gubernator,nauem ſuã ex procelloſa hyeme,marique vaſto,ac ſco=
puloſo optime ſeruauit. Quod vtinam effeciſſẽt alij eruditiſſimi viri id
ętatis,haberemus fortaſſe latinam linguã longe vberiorẽm,& minus mul
ta nobis incognita eſſent,ſed arduum,ac difficillimum eſt fatalem ſortem
peruertere.
❡HANC moderationis virtutem Cicero præcipue Bruto tribuit,quũ
ait. Quid tam difficile Brute eſt quam in plurimorum controuerſijs diju Cicero i bruto
dicandis,ab omnibus diligi? conſequeris tamen,vt eoſipſos,quos cõtra ſta
tuas,ęquos,placatoſque dimittas. Itaque efficis,vt cum gratiæ cauſa nihil
facias,omnia tamen ſint grata quæ facis.
❡MAGNAM quoque moderationem oſtendit M. Bibulus vir ſũ=
mę dignitatis

maæ dignitatis, Nam quum per iniuriã duo filij adoleſcẽtes indolis pereregregiæ ei cæſi fuiſſent in ægypto, æ Cleopatra regina interfectores illorũ per carnifices ad eum miſiſſet, vt ex illis vindictam ſumeret quacunque vellet, eoſdem e veſtigio intactos remiſit, aſſerens eiuſmodi vltionem ad ſe non pertinere, quum ſuus eſſet hic priuatus dolor, ſed ad ſenatum populumque romanum. Itaque malluit orbitatis ſuę mœrorem ſupprimere, quam immoderatus vltor videri.

M. Bibuli notãda animi moderatio.

¶ HAEC MOderationis ratio tolerantiam præſtat, quæ mirifica quoque virtus habetur. PRVdentis quidem viri eſt iniurias forti animo tolerare, nec ſemper vltionem quærere. Scitum eſt illud P. Syri præceptum, quum ait. Feras non culpes, quæ vitare non poſſis. Sapienter Epictetus philoſophus hæc duo verba ſemper ſe habere in animo, atque ore dicebat equidem ἀνέχου καὶ ἀπέχου hoc eſt fero, & abſtineo.

P. Syri ſententia.

Ex macro. ca. 13. li. 2. ſatur. & A. Gel. ca. 14. li. 17. noct. at.

Annibal.

¶ SED moderationis virtute etiam præſtitit plurimum ĩter milites ſuos Annibal, Nam quum exercitum haberet commiſtũ ex hiſpanis, aphris Gallis, variaque hominum colluuione, tanta moderatione, ac tolerantia inter omnes vſus eſt, vt ne minima quidem militaris ſeditio in caſtris audita vnquam fuerit, quod mirum omnibus videri poteſt, quum id hominum genꝰ rixe diſcordiæque obnoxium ſit, vixque vnquam quiete, ac pacate viuere vſpiam poſſit.

Anaxilaus.

¶ ANAXILAVS Siciliæ rex omnium principum ſui temporis moderatiſſimus habitus eſt, quæ virtus quidem magnam dum viueret, omnium populorum gratiam ei conciliauit, & poſt eius obitum, maximum etiam fructum eius poſteritati attulit. Nam quum decederet filium impuberem regni hæredem inſtituit, cuius tutelam Michalo ſpectatæ fidei ſeruo reliquit, verum enim vero memoria paternæ moderationis, & ſpes futuræ probitatis tantum potuit, vt ciuitates omnes parere ſeruo, quã moderati principis ſobolem deſerere maluerint. Aequo etiam animo pertulerunt regni maieſtatem per ſeruum tantiſper gubernari, donec puer ad legitimam pubertatem perueniſſet.

Sylla.

¶ SILLA QVOque qui omnium romanorum ſœuiſſimus fuit aliquando moderatior, mitiorque eſſe voluit. Nam quamuis pro minimis etiam rebus inter præclariſſimos, grauiſſimoſque viros ſemper præcipiti iracundia accenderetur, tamen quum dictaturam, vel potius tyrannidem vltro depoſuiſſet, adoleſcentem ſe grauiſſimis, ac mordaciſſimis verbis inſectantem æquo animo pertulit, & hoc ſolum domum cum ſe reciperet, iamque limen ingrederetur, conuerſus in eum dixit, non ſinet hic audax adoleſcens alium quempiam in poſterum dictaturam ſponte deponere.

Phi. macedo.

¶ MODERATISSIMVS VEL EX hoc vno exemplo habitus eſt Philippus Macedo Magni Alexandri pater, Nam quum Mathonã Meliboeæ vrbem oppugnaret, quam ſagittarij indigenæ omniũ optimi defẽdebant, iacta ĩ eũ e muris ſagitta dextero oculo captꝰ eſt, quo vulnere ſicut nec ĩ bello ſegnior, ſic nec iracũdior quidẽ ĩ hoſtes factꝰ eſt. Et q̃uis

chyrurgus

Chyrurgus oculum ei cum ſpiculo effodiſſet, pacem tamen illis implorantibus æquis conditionibus, dedit, & vulneris auctorem neutiquam per quiſiuit, nec aduerſus victos vlla in re inclementior extitit, ſed moderatũ ac mitem ſe omnibus præbuit, ac ſi ei nihil aduerſi in ea pugna contigiſſet.

¶DE PARCITATE, SEV PARSIMONIA

¶TITVLVS VICESIMVS QVINTVS

Parcitas Parſimonia.

PARCITAS MODERATIONI FInitima accedit, quã vſitatiore vocabulo parſimoniam licet appellare, vtrique ab vno verbo diuerſa eſt origo, nimirum illud a præſenti, hoc a præterito parſi deflectitur. Imprimis tamen videndum eſt affectus nos ne decipiat. Nomina enim virtutum pro vitiorum nominibus ſępenumero vſurpantur. Fortem enim pro temerario ponunt Et auarum parcum mitiore vocabulo appellant. Sed vt auere, vnde auari nomen factũ eſt, eſt pręter rationem cupere, ſic parcere retinere eſt, & ſecundum rationem conſeruare, & illud quidem vitij eſſe cernitur, quoniam rationi non obſequitur, hoc autem virtutis, quando a ratione ducitur.

¶MAGNA profecto virtus eſt parſimonia, & moderatrix optĩa omnium impenſarum. Et pari quidem ſpatio ab auaritia, & profuſione diſtat illa ab vtili, ac neceſſaria impẽſa abſtinet, hæc autem nec vtilitatis, nec neceſſitatis rationem habet, ſed profundit, ac prodigit ſine mẽſura, modo ve, veluti ſi ei omnia ſuppetant, nunquam defutura quaſi diuina virgula, diuinoque nutu tradita. FOEMINAM dicebãt veteres tunc bene olere, quum nihil olebat. Et virum tunc recte ſapere, quum nec ſordes auaritiæ oleret, nec vapores prodigentię redoleret.

Aphricani minoris, põponijque parſimonia Lucullus.

¶HAEC quidem mediocritas late patet, & circa multa diffunditur. Parſimoniam enim minoris Aphricani & Pomponij Attici plurimum laudant, quod neque emaces neque edificatores fuerit. Vtrunque autem in Lucullo vituperant, & quod ſumptuoſus, atque emax eſſet, & in ędificando profuſior, vnde Tubero ſtoicæ philoſophiæ romanorum omnium peritiſſimus dicere ſolebat Lucullum togatorum Xerxem eſſe, quod ſplẽdidior videri ſtuderet, quam hominem romanum deceret. Et Pompeius quum ad illius ædes viſendas in Thuſculanum acceſiſſet, cerneretque eas porticibus, xiſtis, ambulacris, feneſtriſque vndique perflari, dixit eiuſmodi ædes per æſtatem opportunas, hyeme autem importunas, inhabitabileſque eſſe. Tum comiter Lucullus reſpondit. Num pluris Ciconias.

Facetũ luculli reſponſum. nias,& Grues quam me facis? at ille pro tempore regiones mutãt,ego autẽ hybernam habitationem mutare nequiuero.

Mari⁹ ſol⁹ togatorũ ſeptimũ geſſit conſulatũ, ludibrio tñ hit⁹ eſt

¶MARIVS ludibrio habitus eſt.quod quum grandior natu eſſet, ſeptimumque gereret conſulatum,quod nemini romanorum præter eum vnquam contigit,& iam finitimus morti eſſet.Fortunam tãquam improbam accuſaret,vt qui ante moreretur,quã conſilia,ac deſyderia ſua in ędificandis ædibus peregiſſet,quæ quamuis magnificæ,ſtatutæ,conſtructæque eſſent,adeo,vt multorum regum ædes magnificentia,& ſplendore ſuperarent,tamen ambitioſo homini,& qui ex humili ad ſummum fortunę apicem peruenerat,non ſatis erant,vtpote qui & nitidiores, & opulentiores illas fieri(ſi foret ei vita diuturnior)ſperaret.

¶NIMIS laute ſuppellectilis,& Corinthiorum præcupidus notatus

Octaui⁹ cęſar. eſt Octauius Cæſar,vnde proſcriptionis tempore eius ſtatuæ adſcriptũ eſt,Pater argentarius ego Corinthiarius. Corithum vrbem (vt dixim⁹)

L.mummius. opulentiſſimam miſerabiliter direptam L.Mummius ex ſenatuſconſulto,quod illic legati romanorum violati fuerant,euertit,ſoloque adequauit

Corithus euertitur. Quæ quidem diutius deſerta,deſtitutaque manſit,donec per Iulium Cæſarem dictatorem reſtituta,inſtaurataque fuit,tranſlatis illuc complurib⁹ colonis ex Libertinorum ordine.Hi principio rudera vertentes,mortuorumque ſepulchra effodientes plurima fictilia vaſa inuenerunt,quæ quũ

corith ia vaſa. romam mitterentur magno propter artificum ſolertiam,atque admirandam pulchritudinem vendebantur,& diuitum,lautorumque abacos.veluti ſi aurea,argentea ve eſſent,ornabant. Quocirca Corinthij coloni ex

corinthiorum mortuis diuites fieri vulgo rome dicebantur,Conſuerant enim Corithij, & omnes fere Aſiatici fictilia vaſa,quę pulcherrima habebant,cum mortuis infodere.ducti quadam vana,ac ſtulta perſuaſione, futilique ſuperſtitione.Putabant enim pręſides eorum deos,quos Genios appellabant,cum illis ſæpe cõuiuia celebrare,cibariaque deorum ex ambroſia,& nectare cõcinnata eis afferre.

catonis prouetus duplex

¶CATO ſenior dicere ſolebat duobus prouentib⁹ ſe rem familiarem regere,& augere,Parſimonia ſcilicet,& agricultura,Quarum altera fruct⁹ præbet,altera autẽ modum vſui adhibet,inter multas Catonis laudes nulla gratior parſimonia populo romano fuit,& morum caſtigatione. Proinde cum omnibus magiſtratibus ſumma laude,& gloria functus fuiſſet a ſola cẽſura cognomẽtũ meruit,& cõſulari ſtatua donat⁹ eſt,cui⁹ iſcriptio eiuſmodi fuit rem romanam iam prolabentem,& in deterius verſam Cato cẽſor modeſtiſſimis inſtitutis optimis moribus,ac præceptis ſalutaribus priſtinum in locum reſtituit.

¶VIRTVS hęc efficit,vt ſicut in ſtructura ſingula quæque ad regulã libellam,ac perpendiculum reſpondent,ſic in actionib⁹ noſtris omnia ad mediocritatis rationem tendant. Erit igitur videndum,vt Parſimonia caſtam quandam vtilitatis rationẽ habeat,fugiat extrema,ſordidior ne ſit

Parſimoniæ pręcepta honeſtum lucrum ſequatur turpem quæſtum ne faciat, rem mercedẽ nõ exigat quam par ſit,aut quã opere pręciũ eſſe videatur. Quod quidẽ iniquum

quum eſſe poetæ oſtendunt in ea fabula,in qua dicunt Aeſculapiũ Apol- Aeſculapius
linis,& Phornidos filium medicum fuiſſe peregregium,ac prope diuinũ,
adeo,vt ab omni etiam incurabili morbo ęgrotos,ſanos,icolumeſque red-
deret. Addunt tamen eum ab Ioue fulmine fuiſſe percul ſum,& in infer- Aeſculapi⁹ ab
ni barathrum præcipitem datum,cuius rei cauſam Pindarus fuiſſe dicit, ioue cur fulmi
quod is nimis iprobus,ac petulãs in exigenda artis ſuę mercede extiterit, ne tactus.
nimiſque aurũ, & precioſa munera cõcupiuerit. Tunc quidẽ parſimo-
nia eiuſmodi iniqua eſſet, nomẽque virtutis amitteret.& fieret auaritia,
quo vitio nihil turpius eſſe poteſt. E FVMO enim in flammam tende
remus,vt eſt in trito prouerbio. INGLVuiem caſtigare virtutis eſt offi
cium,a neceſſarijs ſe abſtinere,& Genium(vt dicitur)ſuum fraudare,id
inhumani vitij eſſe videtur.

OLIDVM putabat Titus Veſpaſiani filius nouũ vectigal ex cloa-
cis,latriniſque publicis exigi,& patrem vehementer obiurgabat, ille autẽ
vt primam penſionem accepit,loculos tenens ad os filij agitabat,rogabat-
que num pecunia illa male oleret? tunc eo dicente, nequaquam. At ea-
dem(inquit)e lotio eſt. Quo quidem dicto patris indecora parſimonia,&
ingenuus filij pudor iudicatur. Atqui hæc virtus maiorem in priuatis ci-
uibus,quam in principibus laudem habet. Proinde maior Aphricanus Scipio ahrica-
quum ab eo acceptorum, impenſorumque numorum ratio repoſceretur, nus.
reſpondit ſe geſtarum rerum, partæque victoriæ rationem facile reddere
poſſe,pecuniam autem quæſtoribus permiſiſſe. Iulius quoque Cæſar ſe Cæſar.
profuſiorem haberi ſemper ęquo animo pertulit,nullumque vnquam lar
gitionis munus omiſit,ſed quæ profuſio,dum priuatus extitit, dicebatur,
magnificentia poſtquam imperauit appellata fuit.

DE SOBRIETATE.

TITVLVS VICESIMVS SEXTVS.

CC.j.

ta ſenttẽia illam abſoluit,liberãque dimiſit.horũ regũ ebrietas turpis,ac pernitoſa admodum extit,ſed tolerabilior in patre,quam in filio,ille quidem ex conuiuio nonnunquã procurrebat, manuſque cũ hoſte forti animo conſerebat,aliquando tamen ſe periculis incautius obiectabat. Filius autem ſecus,non in hoſtem,ſed in domeſticos,atque amicos irruebat.vnde Philippus cum mero concaluiſſet audactius ſe hoſtibus quam cautius commiſcebat,& ſic aliquando e prælio vulneratus redijt.Alexander vero e conuiuio imbutus amicorum ſanguine quandoque diſceſſit.

¶HVIVS TEMVLENTI Iam quum audiuiſſet Antrocides philoſophus eo tempore clariſſimus ad eum epiſtolam dedit,in qua ebrietas vitium grauiter increpabat,in ea particula quædam erar ad hanc ſententiã memento rex inclyte quum vinum potas,te terræ ſanguinem haurire, quod quidem præſentius,atque efficacius virus eſt,quam peſſima herbarum omnium cicuta.Fuit autem Alexãdro hoc turpiſſimum, quod poſt multas victorias opiparum,lautumque conuiuium amicis compluribus ſuis præbuit,in quo merace potationis certamen exhibuit,& palmam,coronamque victori propoſuit.

Ex ply.c.5.li. 14.
Vinũ ſanguis terre.
cicuta pñs venenũ.

¶PROMACHVS bibaciſſimus omnium iudicatus palmam meruit & corona vnius talenti a rege donatus eſt.ſed morbo præ ingluuie, atque illuuione ſubito correptus poſt tertium diem interijt.& cũ irriſione omnium pompa funeris magno comitatu ei celebrata eſt.

Promach[9] mero bibulus.

¶HAEC EST Helluonũ potãdi ratio,vt quo magis potãt,eo magis ſitiant.Scite illud in omnes dici poteſt, quod Scytharum legati in ſolos Parthos dicebant,qui eos quãto magis bibant,tanto magis ſitire affirmãt.

Parthi.

¶CIRVS quoque iunior ludibrio habitus eſt, quum Lacedemonios contra fratrem ſocios ſibi aſciſcere cuperet, gloriabatur enim per litteras, & oratores ſe fratri præſtare multis in rebus vel precipue quod plus meri ſorberet,faciliuſque concoqueret.Nouellius mediolanenſis Tricongius magna potatiõe dictus eſt,quod tris vini cõgios vno ſpiritu biberet,quod quum cerneret Tiberius Cæſar adeo delectatus eſt,vt eundem ad pręturam,proconſulatumque prouexerit.Cicero quoque M.Ciceronis filius binos vini cõgios vna cæna ſumebat.Facete Plynius putare ſe ait,ideo eũ id feciſſe vt M.Anthonio patris interfectori hanc palmã eriperet, vt vel in hoc ſaltem paternę necis eſſe videretur vltor,ac vindex.

Cyrus.
Ex plutar,in apopht.
Nouelli[9] tricongius.
Cice.fili[9] temulentior.
Ply,c,22.li,14.

¶MAroneo mero Vlyſſes Polyphemo ipoſuit,cui[9] ſuauitatẽ nectari, & ãbroſię prętulit,vt eſt apud Homerũ poetarũ fabulamẽta Bacchũ,atq; Herculẽ bibaciſſimos heroas inducũt,potorib[9] quãtũ cõijcio,vt eblãdiẽtur,gloriãtur ſiquidẽ in eadẽ torpitudine cum illis verſari, quos ex hominibus deos factos eſſe exiſtimant.

¶HOrati[9] quidem vinum miris laudibus effert,ſicut Pindarus aurum cũctis rebus terrenis carminibus ſuis prętulit.Sed quid poetas miramur quum apud romanos oĩm mortaliũ grauiſſimos inuẽti ſint, qui Catonẽ cui vita caſtior ſeueritatis cognomentum dedit bibaciſſimum fuiſſe affirmẽt.NãMemmius quidam homo leuis.ac mordax per ludibrium,ac

contemptum dixit Catonem cum amicis cœnas potando ad auroram vſque producere, cui Cicero, cum id indigne ferret, ait hoc non addis Memmi eum iuges dies aleam ludere, Catonis ebrietatem excuſat Plynius ſecundus, quum ait C. Cæſarem ita eum reprehendiſſe, vt laudet, deſcribere enim eos dicit quibuſcum ebrius fuerat, & quum caput ebrij retexiſſet erubuiſſe eos ait, ac deinde adieciſſe putares non ab illis Catonem, ſed illos a Catone fuiſſe deprehenſos. Addit Plynius deinceps, potuit ne plus auctoritatis tribui Catoni, quam ſi ebrius etiam tam venerabilis erat vt eum qui deprehenderant venerātur. Ipſe autem Cæſar, vt multis quoque alij virtutibus emicuit. Ita cibi, vinique abſtinentiſſimus fuit, memorque ſemper erat illius Socratici præcepti, quo quidem dicebat cibos omnes, potuſque vitandos eſſe, qui vltra ſitim, famem ve ſedandam appetitum longius producerent. Sobrietatem Cæſaris obtrectatores ei⁹ omnes, atque etiā inimici ipſi fatebantur, vnde illa M. Catonis verba emanarunt Cæſarem vnum ex omnibus ad euertendam rempublicam ſobrium acceſſiſſe.

Mēmi⁹ catonē temulētię inſimulat.

¶SVNT qui putent Cęſarem comitiali morbo, quo correptus primū cordubę dicitur, cecidiſſe per ſobrietatem remedium adhibuiſſe, vt victus parcitate, & duriſſimis laboribus, vigilijſque euaſerit.

Sobrietas a comitiali morbo cęſarem liberauit.

¶VESPASIANVS quoque Cæſar parcus, ac ſobrius habitus eſt, & ad valitudinem conſeruandam inediā vnius diei ſingulis quibuſque mēſibus interponere ſolebat.

Veſpaſiani ſobrietas.

¶SOBRIVS etiam fuiſſe videtur Octauius Auguſtus, quod ex eius cænis cernere poſſumus quas ternis ferculis, aut vbi ampliſſime ſenis, & modico quidem ſumptu præbebat, & eas quidem ſerius inibat, maturiuſque relinquebat, quum conuiuę iandiu cænare inciperent antequam ille diſcumberet, & permanerent poſtquam ille diſceſſiſſet, ſed eius ſobrietas etiam ex hoc videri poteſt. Nam querentem de inopia, & charitate vini, populum romanum graui oratione coercuit. Et ſatis prouiſum eſſe ait a genero ſuo Agrippa perductis pluribus in vrbē aquis, homines ne ſitirēt

Octauij frugalitas.

¶SIMVLATA ebrietas nonnunquam pro calliditate, atque prudentia habita fuit Tarentini quondam quum male conciliati romanis eſſent, Pyrrhum Epirotarum regem ducem fortiſſimum, & rei militaris peritiſſimum per oratores vocare ſtatuebant. Huic ſententię complures optimi viri tacito conſilio obſeruabantur, non tamen audebant quippiā loqui aduerſante multitudine, quæ mortem omnibus minabitur, qui in contrariā ſententiam irent, vir quidam prudens & facetus Meton nomie, quum res in contione ageretur coronatus bacchantium more, & manu accenſam facem tenens, tibicinæ pręcinente illuc diſcurrit, omnes quidem qui frequētes aderāt, eidē tanquā ebrio illudebant, multique vt in mediū procederet ac corā cōtionaretur eum hortabantur. Tum ille lætus, atque exultans ſuggeſtum aſcendit, Et cum primum iocoſis, ac ſcurrilibus verbis riſu omnes perfudiſſet, & veſano preludio auditorum aures ſibi conciliaſſet, adeo vt omnes in eum intenti eſſent, elata voce inquit. Opportune quidem

Metonis facetia.

viri

viri Tarentini ludere,ac iocari volentibus hodie permittitis,dum per vos licet,omnes moneo,vt occiſionem nunc ex tempore ſumant,antequã Pyrrhus adueniat,tunc quidem non noſtro,ſed illius arbitrio viuendum erit. Hic ſimulatis verbis,& periculum furẽtis populi euaſit,& reipublicę nõ omni ex parte defuit.

¶SOBRIETAS cõmunis eſt virtus,ab omnibus enĩ debetur.omneſque eã pręſtare poſſunt,nõ fortuna,nõ quem non opibus, non doctrina indiget,ſed ſola animi diſpoſitio eam perficit. Quocirca per ſeſe minus hominem illuſtrat. Addita vero aliis perfectum numerum perfectamque harmoniam complet,& eam abſolutam omni ex parte reddit. Atqui vbi defuerit homo obſcur⁹,turpis,ac degener fit,ſingulæque ei⁹ virtutes ſplẽdorem amittunt,vt ſtellæ ſurgente nebula,ingenium hebetius fit, & corporis vires eneruantur.

¶SI QVAM virtutis indolem præ ſe ferebat Iouianus Cæſar,ſi quã rerum geſtarum laudem vnquam tulerat,ſi quam romani populi,aut militum ſuorum gratiam aſſecutus fuerat,ea nocte amiſit,qua exanimatus inuentus eſt ex colluuione ciborum, qua ſe ſuperiore cæna ingurgitauerat. Iouian⁹ cæſar crapula iteriit.

SAPIENTER Solon dicere ſolebat vltimum vitæ diem de vniuerſo vitę tempore iudicare. Neminemque iure laudari poſſe,niſi ad perfectum finem peruenerit. Solonis dictũ

¶HAEC Sobrietatis virtus valitudinem noſtram conſeruat,& vitam diuturniorem,ſalubrioremque reddit. Quinetiam corporis,animique ſẽſus ad vltimum vſque vitæ noſtræ finem perducit integros,atque incolumes. Sobrietatis cõmoda. Qui vero vino,ciboque ſe immergunt ſtolidi,ignaui,obtuſique fiũt raro longæui ſunt,facile ęgrotant,magna cum difficultate curantur a corporis viribus,animique virtute quamprimum deſtituuntur,fiuntque deliri,& omnibus contemptui,ludibrioque ſunt adeo,vt neceſſarii,ac familiares omnes eis interitum optent. Ebrietas incõmoda

¶SOBRIVS præter reges cunctos extitit Maſiniſſa Numidiæ rex Quippe qui ſtans ſemper ante tabernaculum cibum ſine pulpamento ſumebat,cibario pane,& belariis militaribus contentus. Proinde in ſenecta adeo viguit,vt poſt ſextum,& octogeſimum ætatis ſuæ ãnum filium genuerit. Et poſt nonageſimum ſecundum Charthaginienſes,qui contra fœdus ei bellum intulerant,ſuperauerit. Quo in bello non modo optimi imperatoris,ſed gregarii etiam militis functus eſt munere. Maſiniſſæ ſobrietas. Huius virtutis beneficio M. Valerius Coruinus centeſimum compleuit annũ firmo animi iudicio,& integris corporis viribus. Et Socrates ſobrietatis etiam munere per omne vitæ ſuæ tempus in offenſa fuit valetudine. M. valeri⁹ coruinus. ſocratis ſobrietas.

¶DE PVDICITIA

¶TITVLVS VICESIMVS SEPTIMVS

Pudicitia. PVDICITIA VLTIMA EST HArum virtutum, quas præſtat Temperantia, quę tamet ſi in fœminis magis elucet, ſine ea enim omni- bus odio ſunt, tamē virorum virtutes plurimū accumulat, hæc ab omnium libidinum iniuria, ac turpitudine nos auocat, docetque homini ſatis eſſe ſpeciem ſuam ſeruare duce natura, quæ etiā in hoc diligentiſſima fuit. inclusit enim pomis, fructibus, virgultis, & herbis propria quæque ſe mina, vt poſtquam per ſe ipſa diuturna eſſe non poſſunt, ſaltem in ſua ſpecie ſeruarentur. Homo igitur procreando rum liberorum cauſa conceſſam venerem non abhorreat. Illecebras alias fugiat, naturali legitimoque connubio contentus, reliquas omnes turpitu- dines reſpuat, cui etiam modus adhibendus eſt. Exemplo Solonis qui per

Solonis lex. legem ſtatuit, vt ter ſingulis quibuſque menſibus vir vxori congrederet.

¶SED ſermo mihi perſtringendus eſt, ne vlterius de pudicitia dicam cum quod in ſuperioribus plura libaui, quæ ad hanc virtutem pertinent, tum quod in libro quarto de inſtitutione reipublicæ de virginitate, ac pu- dicitia quamplurima dixi, quæ quoniā iam edita in manu ſunt, facile quiſ- cūque voluerit legere poterit. Pudicitia finē huic volumini pręſcribai, &

Paraſceue eorū q̄ ſequūtur omnibus his quæ de temperantia per me dicenda fuerint. Nunc autem in ſequenti volumine Fortitudo primum argumentum dabit. Mox autem octauo iuſtiticia

¶LIBRI SEXTI FINIS

¶INCIPIT LIBER SEPTIMVS

FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER SEPTIMVS DE REGNO ET REGIS INSTITVTIONE INCIPIT.

DE FORTITVDINE.

TITVLVS PRIMVS.

Fortitudo.

MAGNA QVIDEM VIRTVS EST Fortitudo, atque haud ſcio an omnium maxima, dolorẽ ſiquidem, ac mortem cõtemnit decoris gratia, & animum noſtrum prudentiæ, iuſtitiæque ſubigit, quo nihil difficilius eſſe poteſt. NVLLA enim vis tanta eſt (vt ait oratorum maximus) quæ non ferro, aut viribus debilitari, frangique poſſit. Aſt animum vincere, iracundiam cohibere fortiſſimi viri eſt, quę qui facit non modo cum ſummis viris comparari poteſt, Sed ſimilis deo habendus eſt.

Cicero offi.j.

PROINde nemini admirationi eſſe debet, Romanos quum olim militari gloria florerent, virtutem ipſam vnico fortitudinis nomine nuncupaſſe, quum ſiue ea reliquæ mancæ, atque inchoatæ eſſent, & viribus pene omnibus deſtitutæ. Hæc enim virtus magis virum decet, quam cæteræ omnes. vnde eam ἀνδρείαν a viro Gręci appellaut, Et Cicero a viro virtutem id eſt fortitudinem dici putat. hęc efficit vt homines omni ſtudio, omnique contentione pulchra, decora, honeſtaque agere audeant, turpia, indecora, inhoneſtaque exhorreant, morique malint, aut vulnera, labores, doloreſque ſubire. quam per ignauiam, vecordiãve quippiã facere quod eis dedecori, aut ignominię aliqua ex parte eſſe poſſit, viri quidem fortes non tam laudem, aut pręmia ſequuntur, quam fortiter, ac recte facta, quę quamuis in luce collocari debent, gloriam tamen contemnunt, & nullam palmam, nullumque theatrum virtuti conſcientia ipſa illuſtrius eſſe putant, ſed quamuis ex animi magnitudine fortitudo, nec gloriã, nec pręmia ſequatur hęc tamen accumulate, & maiora etiam aſſequitur.

NVLLA enim virtus maiorem laudẽ, & plura munera accipit, quã fortitudo. Quinimo alię quaſi immunes eſſe videntur. Quis ex drudentia, aut temperantia munus ex publico accipit? Iuſtitia autẽ odium, atque inuidiam potius contrahit, quam gratiam, ac beneuolẽtiam. Fortitudo autem contra, omnium animos, atque oculos in ſe conuertit, nomenque ho-

Honos. neſtatis,vel ſola ſibi vendicat. Audi Ciceronem,honos eſt præmium vir
tutis iudicio,ſtudioque ciuium delatum ad alignem , qui eum ſententijs,
qui ſuffragijs adeptus eſt,is mihi profecto,& honeſtus & honoratus vide
tur. Quot munera,quot præmia,quot honores, a regibus,imperatoribus,
ducibus,ac populis,viris fortibus ſtatuuntur? Teſtes ſint coronæ milita=
res,haſtæ,torques,armillæ,pedeſtres,equeſtreſque ſtatuæ,trophea, ouatio
nes,triumphi,& alia multa,quibus viri virtute præſtantes in prælijs hone
ſtantur. Atqui apud antiquiſſimos non ſatis viſum fuit viros fortitudine
præditos mortalibus præmijs honorare, niſi diuina etiam eis decernerēt.
Et illos quaſi deos venerarentur. Tales apud Athenienſes fuerunt Caſtor,
Dij ex homi nibus facti. & Pollux. Talis apud Thebas Hercules,apud Indos Bacchus,quem qui
dam putant militarium donorum primum fuiſſe inuentorem ,& præci=
pue triumphi,& coronæ,quæ ob eius honorē inſigno amatæ ab eo Ariad
nes in cęlo deinde lucet.

Vitis cēturio nū inſignę vir tutis. ¶SVNT etiam qui opinentur vitem ab eo fortibus centurionibus qua
ſi virtutis inſigne in manu fuiſſe traditam,vt ignauos coercerent, ſegneſ=
que alacriores redderent,Latini tamen poetæ vitem in honorem centurio
Ex ply.ca.1. ad fi.lib.14. nibus ab Italis primo dicunt fuiſſe traditam.vnde illud de Sceua Cæſaris
centurione apud lucanum.

Iuuena.ſaty.8 Qui longo latiam gerit ordine vitem, Simile eſt illud Silij Italici.
Nam vitis honore.
Perfunctus latię ſubito ſtimulabat agreſtes.
Vitem honoris,ac coertionis fuiſſe geſtamē iuuenalis etiam docet,quum
de C Mario dixit.
Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.

Arcus triūpha les. ¶ARCVS vero triūphales in honorē fortiſſimorum imperatorum,&
ad perpetuam geſtarū rerum memoriā quidā ab Aegyptijs regibus inuē
tos fuiſſe aſſerūt. Alij a græcis, alij autē a Romanis. Legimus tamen An
nibale a carthaginienſiū legatis reuocatum,vt opem obſeſſe patriæ affer=
ret,priuſquā nauem conſcendiſſet,arcū erexiſſe nō longe a laciniæ Iuno
nis templo,in memoriam rerum a ſe geſtarū in Italia,in quo imagines no
bilium ſculptorū manu factę cernebantur,& literę gręcę,punicæque ſcri
Colūnę vetu= ptæ,quæ breuiter res illas pręclaras,atque illuſtres referebant.

ſtiſſimorū inſi gnę. ¶GRAEci vetuſtiſſimi inſcriptis columnis vtebantur quaſi tropheis,
vt fuerant quinq; illę apud Thermopylas,vbi leonidas cum paucis Lacę
demonijs cōtra tot Perſarū milia,adiutus etiā a locris obſiſtit,donec Bar
Leonidas. baris cōpluribus cæſis lapſi cedēdo Lacedęmonij,& Locrenſes omnes ce
ciderunt , quorum omniū illic ſepulchrū fuit inſcriptū Gręcis verſibus.

Pictura cur in uenta. ¶PICTVRAE QVoque inuentę ſunt,quæ teſtimonium fortitu=
dinis afferant. Meſſala vir pręclarus,ac fortis tabulam picturę illius pręe
Meſſalla. lij,in quo Carthaginiēſes,& hieronem in ſicilia vicerat,in latere hoſtilię
curię propoſuit,vt ab omnibus diutius cerneretur,

L.Scipio, ¶L.ETIAM Scipio Aſiaticę victorię tabulam poſuit in Capitolio
quę

quæ faciem totius belli oſtendebat. Hanc quum cerneret frater eius Scipio Aphricanus, excanduit mirum in modum, quod in illa pictura cernebatur eius filius, qui captus ab hoſtibus duceretur.

¶ L. PAVlus victo per ſe quum per athenas Romã redeundi gratia iter faceret, eique ciues omnes occurriſſent, qui pro parta victoria gratularentur, ac pollicerentur ſtudia ſua nunquam defutura, egit illis gratias peringẽtes. Rurſuſq; eis mutui animi officia pollicetur, deinde rogat, vt ad ſe mittant ex ſuis philoſophis aliquem, qui filios ſuos moribus, & doctrina meliores, peritioreſque reddat, Et pictorem etiam præclarum, ac probatum, qui faciem geſti belli optime pingat, & triumphum excolere, atque exorare poſſit. Athenienſes inito inter ſe conſilio Metrodorum miſerunt, pro feſſi eundem in vtraque diſciplina præſtantiſſimum fore, is quidem vtrũque munus peregregie abſoluit, & picturam propoſuit elegãtiſſimam, & filios illius ad parem pene vſque ſui laudem erudiuit. Nunc ad diuerticulum redeo. L. paulus. Metrodorus.

¶ FORtitudinem varie definiunt philoſophi ſecundum diuerſas eorũ ſectas. Nam Socrates eam ſcientiã eſſe dixit rerum formidoloſarum, contrariarumque non negligendarum, conſeruantem earum rerum ſtabile iudicium. Hanc ſententiam ſequitur Chryſippus, ait enim fortitudo eſt ſcientia perferendarum rerum, vel vt Stoicorum quidam ſentiunt. Fortitudo eſt animi affectio in patiendo, ac perferendo, ſummæ legi parens ſine timore. Platonici autem dicunt fortitudinem eſſe conſeruationem ſtabilis iudicij in ſubeundis repellendis ve his rebus, quæ formidoloſe eſſe videntur. Ariſtoteles autem putat fortitudinem eſſe mediocritatem quandam in metuendo, & audendo. Idcirco poſſe videri quaſi peritiam quandam rerum formidoloſarum. Ex Ciceronis autem ſententijs colligimus fortitudinem eſſe amplitudinem, atque exaggerationem quandam animi quam altiſſimam, rationi obſequentem, quę maxime cernitur in doloris, mortiſque contemptu. Epicurus voluptatis aſſertor de fortitudine nõ per peram loquitur, dicit enim eam non per naturam hominibus contingere, ſed per electionem ratione, commodique notione perſpecta. Fortitudo q̃d. Socrates. Chryſippus. Ex cice. tuſcu. quæſt. li. 4. Platonici. Ariſto. ca. 6. lib. 3. ethico. Epicurus.

¶ FORtitudo proprie in rebus terribilibus verſatur, & præſertim in bello, Et idcirco fortis eſt, qui ad honeſtam mortem, & ad ea omnia quæ illã repente afferunt, promptus, paratuſque eſt, & nullo tumultu turbatur, nulla que formidine cõcutitur. ſed ea fert, vt ratio dictat, honoris decoriſque gratia. Et hic quidem huius virtutis eſt finis, forti ſcilicet animo perferre atque obire, quæ difficilia, ac periculoſa eſſe videntur, ne ab honeſto, decoroque diſcedat.

¶VIRVM FORTEM QVAE FACIVNT VARIAE PHILOSOPHORVM OPINIONES.

¶TITVLVS SECVNDVS.

ANTIQVA SANE QVAESTIO fieri ſolet, quænam cauſæ ſint, quæ virum fortẽ efficiant? Et præcipue quum fortitudo res ſit ardua, ac difficilis, & in periculis, laboribuſq; ſemper verſetur. Quidam arbitrantur ſtudio virtutis homines fortes fieri, vt qui ſibi ipſis perſuadeant nihil præclarius mortalibus honeſta morte eſſe poſſe. Proinde ſe vltro periculis obijcũt pro communi ſalute, proque patriæ libertate, vel pro regum principumve incolumitate, vnde in duriſſimis prælijs cernimus quemque virum ante oculos ſui regis, vel ducis, vel imperatoris fortius, alacriuſq; bellare, vulnera ſine dolore accipere, & mortem intrepide oppetere, quando id ſpectaculum peregreginm, & virtutis ſue conſpicuum theatrum eſſe ducit. Hinc illud Maronis vrget præſentia turni.

Regis p̄ſentia in bello fortiores efficit.

Laudis cupiditate fortes fieri

¶ALII LAVDIS, ac gloriæ cupiditate fortes fiunt. Cernunt enim viros elato, ac celſo animo, magno apud quoſque in honore eſſe, Et fama pręmijſque ampliſſimis honeſtari. Ignauos vero contra ludibrio, contemptuique omnibus eſſe, & probris, contumelijs, conuitijſque laceſſiri.

Quid enim turpius quam audire?
Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem,
Illa virgo viri.

Aut illud. Vos inſtar thetidum gladium quidem habetis, cor vero nullum. Aut Platonicum illud videntes canis oculos habes, cor autem ſerui.

Vitę cõtẽptus fortes efficit. Itamus.

¶ALII PVTANT ex vitæ contemptu homines fieri fortes. Exẽplumque Itami inducunt. Itamus enim vnus omnium, qui cum Antigono militabant, fortiſſimus habebatur, verum vitam contemptui habebat, quando fœda, atque occulta valitudine miſerabiliter laborabat. Hoc cum comperiſſet rex, optimos quoſque medicos vndique accerſiri iuſſit, quorum opera, ac diligentia paruo tempore curatus eſt Itamus, non ſine magna impenſa, ac regio ſumptu. Qui poſtquam optime valitudini redditus eſt, incolumiſque euaſit, cunctatior, ignauiorque factus, inter poſtremos ſemper verſabatur, congreſſumque hoſtium detrectabat. hoc cum cerneret Antigonus rogauit illum quidnam cauſæ eſſet, quod tam celeriter lãguidior factus eſſet. Tum Itamus, tu me o rex ignauum, ſegnemque reddidiſti, qui me his malis liberaſti, per quæ vitam amittere cupiebã, & me

periculis

periculis vltro obiectabam,fortiorque eſſe videbar.
¶ CREDVNT aliȷ fortitudinē fortunæ comitem eſſe, Sophoclem= Fortitudo for=
que teſtem inducunt,qui virtutem per ſeſe imbecillem ac debilem dicit tunæ comes.
eſſe,niſi a fortuna adiuuetur. proinde non eundem eſſe animum miſeris, Sophocles
atque infœlicibus,qui fuerat ante in rebus proſperis,ac ſecundis quando=
quidem deſtituti langueant,& ſe ipſos deſerant, animum ſubmittant, ino
pie,atque infœlicitati cedant.verum eſt enim vetus prouerbium.
Omnia metuit qui omnibus indiget. Prouermium
¶ OPINANtur aliȷ fortitu,dinem a viribus corporis præcipue mana=
re,& ab illis ſpiritum,atque a,udaciam accipere.Nam qui corporis robo=
re,& neruis,ac lacertorum toris præſtat,& ſaltu,curſu,iactu,luctatione prę
ualet,Is eiuſmodi viribus fretus,animi quoque virtutem ſumit,& audaci
am in quibuſcunque pericu.lis obeundis,ſicque fortior habetur,atque om=
nibus formidinem,terroremque incutit,& pręcipue quum ira excādeſcit,
furoreque proripitur.Hu,ius ſententię auctorem Homerum faciunt,qui
Achillem inducit non modo membrorum robore præſtantem,& lucta= Achilles.
tione,ac pedum celerita te reliquos omnes præuertentem,ſed acrem,iracū
dum,inexorabilem a iure,pietate,atque æquitate. demum viribus , & ar=
mis ſolum fidentem,Hanc etiam ſententiam augere videntur Peripate
tici,qui iram fortitudinis artem eſſe dicunt,eidemque virtutis locum per Ira cos eſt forti
mediocritatem tribuunt, tudinis,

¶ VIRVM FORTEM QVAE FACI-VNT, OPINIONVM VARIARVM RESOLVTIONES.

¶ TITVLVS TERTIVS

NVNC SINGVLIS IAM PROPOSI=
tis opinionibus paucis reſpondere operæ preciū
duximus,vt omnibus innoteſcat quas ſententias
probandas,quaſque exigendas eſſe iudicemus.
Aſſerentibus itaque virtutē animi per ſe ipſam
ſatis poſſe virum fortem facere , Non imus infi=
cias id verum eſſe,ſi in electione,actu,& habitu,
vir ille tandiu verſatus fuerit,donec diſciplinam
quandam perceperit,& Socraticam illam rerum
peritiam,quę formidabiliora omnia ſuperari per
virtutem poſſe edocet,hoc ſibi perſuaſiſſe pittacum Mithilenęum vide= Pittac⁹ mithi=
mus,nam quum primo adiutus ab Alcei fratribus Melancorum leſbi ty= leneus.
rannum profligaſſet,longe facilius deinde Phrionem Athenienſium du
cem in ſingulari certamine peremit,quum inter Athenienſes,& Mythi=
leneos

leneos de agro Achilleide certamen diutius extitiſſet.

¶ SED ſi virtuti accedant corporis inſtrumenta,& fortunæ commo da, ſi robur,celeritas,integritas,membrorum valetudo,habitudo dignitas for me,& cætera eius generis omnia commodius,faciliuſque fiunt. Non mi nus etiam ſi fortuna arriſerit,ad ſint opes,genus maiorum,gloria. Et impri mis patria,quæquidem plurimum adiuuat. Multi quidem Romani,Lacedæmonij Athenienſes,Carthaginienſes,& aliarum etiam gentiū ſplendore,ac gloria caruiſſent, niſi virtutum ſuarum patriam quaſi clariſſimū Theatrum habuiſſent. vere etenim Simonides Lyricus poeta ait, Beate,perfectaque ratione victuro ante omnia oportere patriam glorioſam eſſe.

Indigenę oſtēdūt quę ſit natura locorum.

¶ NON defuerunt qui hanc ſententiam Thaleti Mileſio tribuerint, Nam interrogatus aliquando quiſnam fœlix eſſet,reſpondit,qui corpore ſanus ſit,fortuna diues,optima patria,animo non ignauus,neque imperitus.

¶ SECVNdus ille qui gloriæ,fameque cupiditate fortis eſſe niti͂r,quia ad virtutem finē dirigere videtur,ſuperiori proximus accedit,ſed in hoc minor aliqua ex parte eſt,quoniam pulchriora ſunt (vt Cicero ait) quę po pulo vacant,nec plauſum captant,ſed ſe ipſis delectantur,non quod popu lus fugiendus ſit,ſed quod nullum theatrum virtuti conſcientia maius eſ ſe poſſit.

¶ TERtij autem illi qui ex vitæ contemptu fortes viros fieri putant nō rectum ſibi finem præferre videntur. Nam ſi deſperant propter aduerſa ignauia potius eſt deſperatio illa,quam fortitudo. Si in vitæ tedio id agunt, aut nimis delicati ſunt,qui vitæ incommoda ferre nequeunt,aut ea videre non ſuſtinent,quæ præter eorum voluntatem accidunt. Quaſi verum eſſet,quod Democrito ſcripſit laberius Mimorum poeta referens illum ſe luminibus priuaſſe,ne malis ciuibus videret bene eſſe. At ſi ideo fortes eſſent,vt citius morerentur,naturam ipſam violarent, cui depoſitum non ante reddendum fuerat,quam ipſa repoſceret. Omninoque concludēdum eſt,fortes viros non eſſe habendos illos,qui vitæ contemptu in manifeſtam mortem ruunt ferarum more. Nam ſicut mortis fugam omni morte deteriorem eſſe puto,ſic vltro ſine ratione aliqua ſe morti obijcere inſani hominis eſſe ſtatuo. Atqui non eum accuſandum eſſe arbitror,qui cum ratione mortem declinauit,ſi vitam non turpiter concupiuerit. Nec eum laudandum,qui mortem tulit,ſi vitam contempſit.

Democritus oculis captus.

¶ LACEdæmonij etiam in hoc laudantur,quoniam nec auide viuendum putabant,nec libenter moriendum,ſed vtrunque per virtutem, ac rationem demetiendum eſſe dicebant. Pulchre admodum dixit poeta ille, Summum,nec metuas diem,nec optes.

Marcialis.

¶ QVARTI ILLI QVI dicunt fortitudinem fortunæ comitem eſſe,plus tribuunt fortunæ quam ei debeatur. Mentem enim bene ſtabilitam,& quæ habitum virtutis iam ſibi præſcripſit,quæque appetitum ratione regit,corporique dominatur fortuna nunquam frangere,aut in contrarium

trarium mutare poterit. Sed ſtabilis, firmaque permanebit, & nunquam a ſeipſa diſcedet, nec fortunæ impetus vlterius in virum fortem ſœuire poteſt, quam vt illum inuidia, odioque accumulet, & laude, honore, gratia, ac dignitate defraudet.

¶ ACCIDIT ENIM SAEPE numero, vt multitudo imperita bene de ſe meritos viros iniurijs quam maximis afficiat, & ex ſecundis rerũ flatibus cęco quodam impetu feratur. Multitudo ſiquidem omnis ſimilitudinem quandam maris tenet, quod quidem ſuapte natura planum, ac ſtabile eſſe videtur, Sed vt venti, aut auræ illud cient, ita aut tranquillum, aut procelloſum erit, Sic etiam multitudo fortunam ſequitur, nam aut inuidiæ vento concitatur, aut a factioſis ciuibus inſtigatur. Simile notandum.

¶ FORTEM VIRVM NEVTI quam fortunæ ſuccumbere manifeſto exemplo docuit Annibal Carthaginienſis, qui ſedecim circiter annos ea tam proſpera vſus eſt. vt nihil interim aduerſi vnquam tulerit. Annibal ſtrategemata. Sed paulopoſt mutata facie eam iratam pertulit, aduerſamque expertus eſt, in medio enim victoriæ curſu, & iam quaſi affecto Italico bello, & prope confecto fratris ſui Haſdrubalis cum vniuerſo eius exercitu interitum ſenſit, ac deinde a legatis Carthaginienſium ex Italia reuocatus eſt. Annibal ab italia reuocatur. vt periclitanti, atque obſeſſæ patriæ ſubueniret, Nec amplius de imperio orbis terrarum decerneret, ſed pro Carthaginis mœnibus tuendis niteretur. Paruit oratorum imperio Annibal, & quam celerrime in Aphricam tranſmiſit. ſed impetrandæ a proconſule pacis ſpe adempta, vltimum certamen inſtituitur, in quod duo totius orbis terrarum potentiſſimi populi concurrunt, & duo imperatores omnium maximi paruo temporis curriculo declaraturi quo loci imperij ſedem fortuna ſtatuat, apud Zamam res geritur. Annibalis ſcipióiſq; cõgreſſus apud zamã. Scipio victor euadit, Annibal tamen nequaquam animo decidit ſed officio optimi imperatoris etiam hoſtium iudicio fungitur, vincitur tamen inclinante fortuna, que in rebus bellicis ſemper plurimum poteſt, vt Cæſar in commentarijs rerum a ſe geſtarum ſcripſit. Annibalis tamẽ nomen tanti momenti extitit, vt Carthaginienſes non ante ſe victos faterẽtur, quam ſuperato magno prælio Annibale, Zama perpetuo cladis nomine illuſtraretur, Tunc quidem omnes Carthaginienſium vires conciderunt. Zama carthaginiẽſium clade illuſtris. Hac plaga percullus Annibal fortunæ non ſuccubuit, ſed virtutem animi erigens ad Antiochum regem tunc potentiſſimum ſe contulit, & illum in Romanos armauit, qui ſi ei morem geſſiſſet, nec adulatoribus auſcultaſſet, laudem, ac gloriam non mediocrem aſſecutus fuiſſet. Annibal ad antiochũ ſe recipit. Antiocho etiam victo non deſtitit ab incepto Annibal, ſed ad Pruſiam Bithyniæ regem commigrauit, vt eum in Romanos concitaret. Annibal Pruſiam adit. Sed Romani oratores ad Pruſiam miſerunt, qui illum amicitiæ iure repeterent, tanquam reipublicæ hoſtem, ille re cognita, ne dederetur, venenum exhauſit. Annibal hauſto veneno interijt. Hoc igitur exemplo monemur fortunæ virtutem neutiquam cedere.

¶ RESTAT nunc poſtrema ratio, qua probatum eſt fortitudinẽ a viribus corporis pręcipue manare, & pręſertim ſi ira, ac furore excitantur, hęc

opinio,vt auctorem habet omniũ ingenio prę̃ſtantiſſimũ ſic non ocioſa eſſe videtur,ſed aliquid auctore dignũ affert, nouerat enim Homerus cui doctrinarum omnium ratio nota erat,difficile factu eſſe fortitudinẽ omni ex parte perfectam in vno homĩe inueniri poſſe. Sed aliquos aliqua virtutis ſpecie præſtare,qua fortiores fieri videantur,nan ſicuti perfecte ſapiẽtem non Socratem,nec platonem dicimus,nec vnum aliquem ex his ſeptem,quos Græcia ſapientes appellauit,nec Catonẽ, aut lelium, ſed vnũ fingimus,qui fortaſſe nuſquam gentium,aut locorum inuẽtus fuerit. Cui omnes perfecte ſapientiæ numeri tribuantur,qui etiam ſecundum illam primam Ideam,vel fictam quandam imaginem perfectus, abſolutuſque fit,& hunc ſapientem appellamus,

¶ALIOS autem in quibus ſapientiæ ſimul achra quædam cernuntur prudentes,vel ſapientes etiam pinguiore quadam Minerua dicimus, ſed non omni ex parte perfectos, Imitamurque Stoicos,qui interrogantibus num Zeno,Cliantes,Chryſippusve ſapientes fuerint? Reſpondent magnos quidem,ac venerabiles illos fuiſſe viros, non tamen perfectam ipſam ac ſummam ſapientiam eſſe aſſecutos. Sic nos etiam virum fortem fingimus,in quo omnes virtutis numeri cernantur.

¶ALIOS QVIDEM MINOris fortitudinis viros fortes etiam appellamus communi quodam vſu loquendi,& ſingulos quoſque in ſuo virtutis genere laudamus, Et ſicut minores illos ſapientes dicimus non omnibus horis ſapere,ſic eiuſmodi fortitudinis viros non omni tempore fortes eſſe.

¶HAEC EST HOMERIca illa ſententia quæ aſſerit ſolam fortitudinem ex omnibus virtutibus ſæpe furentes quoſdam impetus habere, vnde Tragici poetæ heroas ſuos aliquando furentes inducunt. Homerus vt qui diuerſas fortitudinis ſpecies eſſe ſentiat, Achillis laudem ab ira incipit,quum ait,Iram pande mihi Pellidæ tu diua ſuperbi. Vlyſſis autem a prudentia,vt eſt,dic mihi muſa virum capte poſt tempora Troie.

Achillis laudes ab ira.

Qui mores hominum multorum nouit,& vrbes. Achilles animi quietẽ ferre non poterat,Sed in pace iracundie ſtimulis parcitus bella, ac pugnas optabat, Vlyſſes vero pacatus inducitur,& multa comitate iucunditate, ac gratia varijs cum gentibus conuerſatur,prælium nonnunquam aſtu,ac calliditate detrectat,nonnunquam per inſidias,atque oculto Marte inuadit,vario,atq; artificioſo ſerone vtitur. Aequas pacis conditiões non ſpernit,& tamen ab omni fortitudine nunquam deſtituitur. Ad hãc imitationem lyricus noſter ait,

Vlyſſis a prudentia.

Horatiꝰ ode.6 li.j.

Nos agrippa neque hoc dicere,nec grauem
Pellide ſtomachum cedere neſcij,
Nec curſus duplices per mare vlyſſei
Nec ſœuam pelopis domum.

Diomedes.

¶DIOMEDES autem modeſtus in dicendo inducitur,& in differẽdo placidus,iram adhibens,nemini dicto improbo,aut facto proteruo nocens. Abſtenius ſemper niſi in maximis functionibus,ac laboribus,hic eſt

fortis

fortis ille, quem chilo Lacedæmonius, qui e ſeptem Græciæ ſapientibus vnus fuit ſummopere laudat, & quem mitem, ac facilem ſemper debere eſſe ſtatuit, vt hi quibus imperat non tam eum metuant, quam vereantur.

¶NESTOR autem ab Homero grandeuus ille inducitur vir in omni re bellica, ſemper conſilio præſtantiſſimus, & in certaminibus, ac paleſtra exercitatus, & fortis. Eius tamen virtus conſilio, atque eloquio pręcipue fulget.

Neſtor.

¶ACHIVI dicere ſolebant hectorem troianorum fortiſſimum eſſe. Aeneam autem prudentiſſimum. Vnde illum troianam manum, hunc vero mentem appellabant. Sed plus negocij ſibi dari aiebant ab Aeneæ ſapientia quam ab hectoris furore. his tot, & tam varijs fortitudinis laudibus docemur varia huius virtutis officia eſſe. Et alios fortes bellatores, alios fortes duces, atque imperatores eſſe, illi viribus, & audaciam præſtãt hi autem conſilio, & conſtantia, illi temeritate quadam, ac furore conciti ad omnia pericula obeunda parati ſunt, hi vero conſilio temeritatem, audaciam autem virtute ſuperãt. Illi vitam odiſſe vidẽtur, hi quidem mortem contemnere, illi in perniciem non neceſſariam plærunque ruunt, hi neceſſitate cõpulſi viribus, & animi præſentia obſiſtunt. illi pericula exultantes optant, & nonnunquam in illis deficiunt, Hi quieti ad ea, quæ formidoloſa ſunt, ſed in ipſis deinde acrius accenduntur, illi vt parui terrẽtes inter ſaxa obſtrepunt, hi demum vt altiſſima flumina minimo quodã ſono labuntur,

Hector troiana man⁹, ęneas mẽs, vt Scipio roman⁹ clype⁹ marcell⁹ enſis dictus eſt.

Audacis bellatoris, & prudentis ducis non pœnitendæ cõparationes.

Simile.

¶PRAEclare Cicero, quum temeritatem a fortitudine ſecerneret, ait. Fortitudo eſt contemptio laboris, & periculi cum ratione vtilitatis, & cõpenſatione commodorum. Temeritas autẽ eſt cum inconſyderata laborum perpeſſione gladiatoria quędã periculorum ſuſceptio. Hæc præcipue viribus, & habitu corporis nititur. Neruoſi eñ omnes, & qui lacertorum toris excellunt, eximijs viribus præſtantes habentur.

Fortitudo,

Temeritas.

¶TRItamnius Samius gladiator ille inſignis (vt ait Varro) toto corpore cãcellatos neruos habuit, rectos, atq; tranſuerſos, brachijs quoque, ac manibus prodigioſis viribus fuit, vt qui prouocatorem quendam armatũ inermi dextera ſuperauerit, & vi correptum in caſtra tranſtulerit.

Tritãnius ſamius.

Iulius valens,

¶IVLIus quoque valens vehicula onuſta, donec exinanirẽtur, recto corpore humeris ſuſtinuit. Et carpenta comprenſa vna manu retinuit iumẽtis in contrarium nitentibus. Quidam concretis oſſibus, & nõ medullatis viribus præter cæteros dicuntur præſtare.

Ex ply. ca. 20. li. 7. vbi Aluniusvalẽslegiẽ Cõtẽdũt q̇dã legẽdum Au, Iunius valens,

¶ADMIRABILI corpore robore fuiſſe dicitur Ariſtomenes Meſſenius, qui in bello cõtra lacedęmonios trecentos hoſtes, & magna ex parte ex prouocatione trucidant, verum aliquãdo vulneratus, ac captus per lapidicinarum cauernas euaſit. Rurſus interceptus dormientibus cuſtodibus ad ignem aduolutus vincula nõ illeſo corpore exuſſit, & ad ſuos ſolutus redijt.

Ariſtomenes Meſſenius.

Ex ply, ca. 37. multo poſt mediũ li. 11,

¶TERTio vero mancipatus a Lacedæmonijs innumeris vulneribus confoſ-

confoſſus eſt,& pectore diſſectus,cui cor hirſutum omni ex parte inuentum eſt,& pro miraculo conditum,ac diutius ſeruatum.

¶IRA QVID AD FORTITVDINEM.

¶TITVLVS QVARTVS

Ira.

IRAM QVOQVE, ET EXCANDEScentiam dicunt etiam corporis vires excitare,& animi virtutem acuere. Hoc Homerus probat,Et Ariſtoteles iram neceſſariam eſſe affirmat, nec quicquam ſine illa epugnari poſſe confidit. Ex ira quidam animum impleri,& ſpiritum accendi opinatur,hic eſt impetus ille,quē per nares ſubire,ſanguinem accendere, cor inflammare canit Homerus. Hinc eſt ſententia illa,qua dicitur, nihil aſperū ira,& dolore ſuccenſo militi videri ſolet.

¶PERIPAtetici quidem dicunt fortitudinem ſine ira lentitudinē eſſe nec equidem inficiari poſſum iram aliquando honeſte vltionis cauſam extitiſſe,ſed in rebus agendis niſi deliberatio a ratione proficiſcatur, raro recta res aut ſtabilis eſſe poterit. Et ſi aliquando fortuna fauet,tandem temeritati cedit,& tunc nos ipſos increpamus per irā,aut temeritatē egiſſe, factique pœnitet,pœnitētia tamē rem integrā nō reddit,id enim integrū dicimus,quod ita eſt,vt ante fuit,infectū ſiquidem nunquā fit,& quod ſemel factū fuerit,qua quidē potētia numina ipſa priuata eſſe omnes arbitrantur. Ira conſiliū perimit,vnde illud Aeneę, Furor,iraque mētem pręcipitant. Nō eſt igitur fortitudinis per irā pericula adire caret enim cōſultatione,electione,ac ratiōe,neque ea diutius ſtabilis eſſe poteſt. Nā vt primum ira deferbuit,fortitudo illa deficit & ſe ipſum deſerit, in ignauiam que conuertitur. Idem de ira dicere poſſumus.quod de tuba in re bellica,

Simile.

quę valet(vt ait Maro) Aere ciere viros,martemque accendere cantu. Sed vt primū ſiluit,ardor ille extinguitur,& impetus cōquieſcit,ac ſicut flammaconſuptis nutrimentis ſubito concidit.

Timothæus muſicus. Alexandri alacritas. Sardanapali ignauia. Naturā ſuam mutare, difficile eſt.

¶TIMOthęus muſicus ille notiſſimus Alexādrū regū omniū fortiſſimū elegāter,ac ſcite modulādo ad pugnā excitabat.quum etiā id temporis de pręlio non cogitaret. Sardanapalū autē regē ignauiſſimū nequaquā excitaſſet,neque etiā a mulieribus choreis,ac calathis reuocaſſet. Si cū eo etiā Minerua ipſa cōcineret,vt ait Dio Pruſenſis. Difficile eſt enim naturā mutare,nec facile eſt etiā cōſuetudinem abolere,quę ex frequēti vſu naturę ſimilis fit. Inueteratus quidē vſus diutius permanet,& quaſi in alterā naturā tranſit,vt Aeneū poetā amicū quendā ſcripſiſſe teſtatur Ariſtoteles.

¶DOLOR QVID AD FORTITVDINEM.

¶TITVLVS QVINTVS.

NON DESVNT QVI PVTENT præ dolore homines fortiores fieri, vt ſi iniuria affe-ctu fuerint vulnera acceperint, rem familiarem amiſerint pulſati ve extiterint, aut ſimili quippi-am ſuſtinuerint. Et certe magnam vim affert do lor, quod etiam in beluis cernimus, quæ vulnera-tæ ſœuiunt, & filijs orbatæ truculentam rabiem exercent, vt hircanas tigres legimus, quæ pro ſub lata ſobole tanta ferocia inſaniunt, tantaque perni citate feruntur. Non tamen dolorem comitẽ for-titudinis facimus, aut irã cotem, quę illam acuat eſſe dicimus. Licet enim nobis fortibus viris eſſe ſine dolore, ac vulnere. Sicut etiam ſine felle, ac ſtomacho, ſed doloris ratio in hominibus nequaquam par eſt feris. Segnes enim, ac timidi præ dolore magis torpent, ignauioreſque fiunt, audentes vero fortiores. Generoſi equi calcaribus excitantur, degeneres autem ſtimulis confoſſi decidunt.

Segnes dolore torpẽt audaces concitantur.

¶FVRIVS CAMILLVS cum Poſthumio dictatore contra volſcos pugnaret, graui vulnere in coxa accepto nequaquam dolori ſuccubuit, ſed ardentior factus complures ſibi obuios ſtrauit, & victor quaſi fulgur pulcherrimum virtutis ſpectaculum de ſe prębuit. Magnus quidem vir fuit Camillus, & quaſi alter Romulus habitus eſt. Galli celtæ qui primi in Romanos externa arma mouerunt, quique vrbem præter Capitolium captam incenderunt, a Camillo victi, expulſique ſunt. Et rurſus quũ poſt aliquot annos redijſſent, iterum ab eodem victi, cæſique extiterunt. Qui de eis magnum triumphum duxit, quum annũ octogeſimum ageret, iure optimo. Silius in calce librorum ſuorum quum Scipionem in omnibus Romanis pręferret, ait.

Furij camillij ſtratagemata.

Silius li.17.

Salue inuicte parens non conceſſure quirino,
Laudibus, ac meritis non conceſſure Camillo.

¶ANTIGONVS MACEdo bellator egregius, quum Perinthũ vrbem obſideret, Philippus Alexandri pater, miſſa in eum ſagitta altero oculo captus eſt, quo vulnere mirum in modum excanduit, nec prius telum euelli permiſit, quam hoſtem grauiter vltus fuerit, & ſagittarium illum, a quo ictus fuerat, coram ſe trucidatum, laceratumque viderit.

Antigonus.

¶SERtorius ex vulneribus, quæ plurima aduerſa accepit, & ex effoſſo oculo ſemper ardentius, ferociuſque in hoſtem ferebatur, & ex cruore ſuo victorię occaſionem quęrebat.

Sertorius. Mirabile militis exemplum

¶IN STRAGE CANNENſi, qua nulla Romanis miſerabilior fuit, inter occiſorum cadauera cęſis manibus, & multis vulneribus perfoſſus iacebat, miles quidam Romanus, ad quem expoliandum impuriſſim⁹ numida miles acceſſerat, tuum ille ſemimortuus, & ęgre ſpiritum ducẽs, in eum inſurgit, faciemque mordicus inuadit, & naſum, atque auriculas rabide abrodens indignam quibuſcunque poteſt armis iniuriam vlciſcitur. hoc vindicta hoſtili ſanguine perfuſus extremũ ſpiritum exhalauit.

Ex vale. max. li.3. de fortitu

Attilius. Ex vale. max. de forti, li. 3.

ATILIus Iulij Cæſaris miles apud Maſſiliam nauali ſolio hoſtilē puppim dextera apprehendit, quæ a defenſore abſciſſa eſt. tum leua puppim apprehendit, nec ante dimicare deſtitit, quam captā, profundo mergeret. quibus cæſis, trucidatiſque omnibus victor euaſit.

Scęua caſſius a vale. max. li. 3. de fort. dictus Marcus ſcæua

NEC minus egit caſſius ſcęua eiuſdem militiæ centurio, qui ad Dyrrachum hoſtili ſagitta vulneratus oculum cū telo excuſſit nihilo ſegnior ob id factus, ſed humero capite, femoreque tranſfixo, & centū inſuper, & triginta telis clypeo exceptis, cōpluribus interemptis hoſtib⁹ ad ſuos euaſit, a quibus magna cum lætitia exceptus fuit.

NEC omittēdus eſt hoc loco magnus Alexander, qui ſagitta aliquando ictus ſpiculum euelli iuſſit, ac confeſtim equum ſibi admoueri, quo conſcenſo vectus eſt in hoſtem, ne obligato quidem vulnere, ac forti animo deſtinatæ virtutis officia peregit. Et quum ſaucium crus ex equo penderet, & exiccato cruore vulnus recrudeſceret, facete ait, Nunc plane video me Iouis filium non eſſe, dolorem enim ſentire nequaquam diuini hominis eſt.

Alexāder hactenus ſe Iouis hāmonij filiū profeſſus eſt.

SED AD hanc demum ſententiam veniendum eſt. Homines neque per iram, neque per dolorē fortes fieri, ſed ſimilitudinem quandam ex impetu accipere, fortioreſque videndum pugnant. ſed audaces, feroces, fœuique dici poſſunt. Id enim agunt animi perturbatione perciti, non autē virtutis ſtudio, aut vitandæ turpitudinis gratia, aut quod gloriā, famamve aſtent, ſed ſicut per iram, ac vulnera vehementer dolent, ſic per vltionem plurimum lætantur. Pulchrum eſt inimicos vlciſci clamabat Cornelia Gracchorum mater, quod tunc verum eſſe poſſet, quum per virtutem id fieret, non autem per dolorem, aut ſtomachum. Virtutis, honeſtique rationem habuit Ariſtoteles, quum ait, Fortis viri eſt quæ hominibus terribilia videntur, & ſunt, ſubire, & id quidem agere ſtudio honeſti, atque decori, ac vitandæ turpitudinis gratia.

Ariſto. ca. 6. lib. 3. ethico.

Audētes fortuna iuuat, timidoſq; repellit.

Vera quidem eſt Euripidis ſententia, qua dicitur, fortuna fortes adiuuat, ignauos autem præmit, quodquidem hoc exemplo oſtenditur. Duæ Cæſaris naues ad Dyrrachium cum alijs pluribus curſum intendebant, verum aduentu noctis ignaræ quem locum aliæ cepiſſent, cōtra Liſſum oppidum in anchoris conſtiterunt. Eam maritimam oram cum præſidio a Pompeio miſſo tenebat Octatilius Craſſus, & eas naues conſpicatus paruis nauigijs oppugnare nitebatur, verum dum nihil proficeret, cū illis de deditione agit incolumitatemque deditis pollicetur. In vna quidem harum nauium ducenti ac viginti tyrones vehebantur, in altera vero veterani circiter ducenti. Nauſea affecti tyrones, & maritima tempeſtate perturbati conditionem acceperunt, & hoſtili iureiurando freti. Octatilij fidei ſe committunt. Ille contempta fide, atque omni religione neglecta nulle per ætatem aut gratiam parcens, ante conſpectum ſum omnes interimi iuſſit. Veterani autem qui ſe tempeſtati forti animo crediderunt, impulſo nauigio in terram nulla deſyderata ſarcina omnes incolumes euaſerunt, manifeſtoque exemplo docuerunt animi fortitudinem virtutem eſſe

eſſe omnium præclariſſimam.

¶SAPIENTER quidem apud Xenophontem Aſſyriorũ rex quũ ſuos ad pugnam hortaretur, ait, Veſanæ mentis eſt miles ille, que vitæ cupiditate ductus ſe fugę permittit. Per virtutem enim ſalutem acquirim⁹, plures ſiquidem mortem fugientes ceduntur, quam forti animo dimicantes.

¶QVID DESPERATIO AD FORTITVDINEM.

¶TITVLVS SEXTVS.

NON DEFVERE etiã qui exiſtiment deſperationem aliquãdo ex exiguis fortes viros reddere, quod & Virgilius ſentire videtur, quum ait. Deſperatio.
Vna ſalus victis nullam ſperare ſalutem.
Nota eſt etiam ſententia illa, qua dicitur. Neceſſitas efficacior eſt omni arte, quæ non modo viſitata præſidia, ſed etiam noua, & inaudita adhibet. Et Diodorus Siculus inquit. Neceſſitas naturam inſtituit, quæ tẽporibus parẽs ſe ad id, quod vſui eſſe videtur, accommodat.

¶AMBRONum vxores legimus conuerſo in fugam virorum exercitu a C. Mario ex deſperatiõe fortiſſimam prębuiſſe operam, quippe quæ gladijs, & ſecuribus armatæ obuiam fugientibus viris progreſſæ ſunt, & eos magno clamore reuocantes in ſuos tanquam in proditores, in alios autem tanquam in hoſtes irruebant, pariterque vtroſque vlciſcebantur, inuicto animo vulnera, ac mortem perferentes, & nudis manibus gladios, ac clypeos romanis eripientes. At qui verius ſi recte inſpicimus iudicandũ eſt deſperationem ſępius furorem ſuum in ſeipſam conuertere, quam ĩ hoſtem. Quot enim duces, imperatores, atque illuſtriſſimos viros legimus deſperatis rebus ſibiJpſis mortem intuliſſe? qui ſi diutius vitam produxiſſent, ſeque meliori fato reſeruaſſent, vlti iniurias aduerſam fortunam ſuperaſſent. ambronũ mulierũ facinus.

¶CASSIVS non expectato a Bruto nuntio, quum ſuſpicaretur illũ eſſe peremptum, ſibiJpſi quam celerrime vim attulit, qui ſi nõ tã propere deſperaſſet, vel ſi furorem in hoſtem cõuertiſſet, & ſe, & Brutum, & exercitum magna ex parte incolumen reddidiſſet. Caſſius ſibi mortẽ cõſciuit

¶INVENTI etiam ſunt populi qui ex deſperatione ſeipſos conſumpſerunt. Omitto Sagmitinos, quorum memoria nulla vnquam obliuione delebitur. Igne ſiquidem, ac ferro ĩ ſe ſuoſque omnes graſſati ſunt. Quos Silius poeta peregregius eiuſmodi verſibus extulit.

At vos ſydereæ quas nulla ęquauerit ætas

Ite decus terrarum animæ, venerabile vulgus
Elyſium, & caſtas ſedes decorate piorum.

Numantini mutuis vulneribus iterierunt

¶NVMANTINI a romanis obſeſſi quum fame, & omnium rerū inopia ad deditionem compellerentur ſeipſos per vices maluerunt trucidare, & imbellem ætatem omnem ferro tranſigere, quam clementiſſimo hoſti cedere. Proinde vrbem Scipio deleuit, deque ea triumphauit, & perpetuum gloriæ cognomentum accepit.

Xantij ter ſibi vim attulerūt.

¶XANTII populi qui Pathareis, ac lycijs finitimi ſunt, quum libertatem ſe tueri poſſe deſperarent, ter ſeipſos peremerunt. Primo obſeſſi ab Arpalo medo Cyri regis præfecto ne ſeruirent, vltro ſibi mortem mutuis vulneribus intulerunt. rurſus quum ab Alexandro Philippi filio ſimilem calamitatem pertuliſſent, Tertio vero quum a Bruto expugnaretur Capta enim vrbe municipes diſcurrunt ſuam priſtinam vnuſquiſque domum redeuntes, tum domeſticos omnes vltro iugulum præbentes intereunt, deinde ſubiectis pyræ, quam quiſque ſibi, ſuiſque parauerat, flammis ſeipſos etiam ferro adigentes ignibus inijciunt, crudele admodum de ſe ſpectaculum victoribus præbentes. Nemo enim ex tanto ciuium numero in manus hoſtium viuus peruenit, niſi ſeruus ante fuerit, aut præ nimia ignauia, vecordiaque ſpernendus. hæc quum cerneret Brutus igemuit, & infœlicem eorum ſortem, qui etiam pro patriæ libertate pugnarent, miſeratus diu tacuit. Inſtabilem humanarum rerum conditionem forſitā ſecum animo reuoluens, aut cogitans ſucceſſu plærumque carere eos, qui pro communi libertate decernunt. Sed nihil æquius, ſanctiuſque eſſe poteſt, quam libertatem tueri, cui quidem mortales omnes ſtudent, & ſeruitutis conditiones iniquo animo ferunt, præſcribente natura omnium parēte.

✠vel ageſilao, vel braſida. vtriq; em̄ hoc tribuit plutar. latine veritatis emulus in apophth. laconicis

¶CERNIMVS quidem parua etiam animalia ſeruitutem nonnunquam euadere quum acriter repugnant pro tuenda libertate. Mus inter caricas a rege Dario ✠ deprehenſus quum illius digitum mordicus inuaſiſſet regias manus euaſit, docuitque manifeſto exemplo puſillum quodque animal libertatem ſuam aliquando tueri poſſe. Nunquam igitur virtutē, vel raro admodum adiuuabit deſperatio niſi hoc auxilium eſſe dicimus, quod ad honeſte moriendum magnum incitamentum nonnunquam affert. Sed rectius omnino eſt deo parere, & quicquid lex vniuerſi iubet expectare, atque incunctanter exequi. Eam nanque violare nefas eſt, & forti etiam viro iniquum videri debet, qui præ animi magnitudine ſemper optime poteſt. bona enim ſpes etiam in manifeſtis periculis adiuuat, laboreſque minores facit, & ad optimum, optatumque exitum plærumque rē perducit. Quinetiam communis ſpes mutuam quandam concordiam, ac beneuolentiam parit, quæ quidem fortitudinem adiuuat, quaſi deo fauente, & inter omnes optime conſpirante.

Spes. Plutar. i libello de exilio.

¶SPEM philoſophorum quidā inter virtutes connumerant. Et Simonides lyricus poeta reginam hominum eſſe dixit. Alij autem animi affectum omnium dulciſſimū ſpem eſſe affirmant, huc acceſſitur illud Plutarchi

tarchi αἱ δ᾽ ἐλπίδεσ βόσκουσι φυγάδασ hoc eſt Spes paſcunt exules. Qua ſenten tia ductus Bias Prienenſis roganti cuidam quid in vita hominibus eſſet dulciſſimum? ſpem reſpondit.

¶PRAETEREA peritia rei militaris,& tractatio,vſuſque armorũ non modo dexteritatem quandam corporis præſtat,verum etiam fortitu dinem animi adiuuat. Multa in bello quotidie accidunt, quæ improuiſa formidoloſa eſſe videntur,ex conſuetudine autem contemnuntur. vnde igitur Tragicus ille noſter ait,

Maior eſt bello timor ipſe belli. Sētētia tragica

Hæc eſt ratio cur fortior videtur ille,qui ſubitis,improuiſiſque periculis non turbatur,quam qui manifeſtis periculis non concitatur. Ex vſu enim, vel ex animi pręparatione,prouidentia ve vnuſquiſque præſtantior fit, Nam prouiſa ratione,& cogitatione tolerabiliora fiunt, repentina autem niſi cogitatione,& longo habitu magna cum difficultate feruntur. Fulge træ cęli,& ſubite coruſcationes,tonitrua,fulmina,& improuiſi omnes fra gores,animos etiam fortiſſimorum hominum primo concuſſu perturbãt Vſu deinde facile perferuntur. Vſus enim rerũ omnium magiſter eſt,vt in veteri prouerbio dicitur.

¶TYRONES primis præliorum congreſſibus hoſtilium armorum fulgorem vix firma oculorum acie ferre poſſunt,& ad minimos quoſque motus trepidi accedunt. Turbantur ſtrepitu,tumultu,fragore,inſtrumen torum bellicorum ictibus. Et pręcipue eorum,quę fulminum, tonitruũ que inſtar noſtra ſecula inuenerunt,quæ firmiſſimos quoſque muros, la tiſſimaque moenia in ruinas ſciſſa,& ab omni ſtructura laxata crebro pul ſu decutiunt,lapideam enim pilam peringẽtem,& maximi põderis emit tunt,quę turres etiam excutit. & munimenta quæquæ deturbat. his lapi dum baliſtis munitiſſimæ quæque vrbes ſtratis muris, ac propugnaculis expugnantur,adeo,vt vix quippiam tutum a potenti exercitu inueniri poſſit.

¶HVIVS bellici inſtrumenti facies,ac forma eiuſmodi eſt. Conflatũ fuſumque æs in ſubiectum ſcrobem,cui archetypus iſtar columne ſubeſt Bõbardarũ for per canaliculum funditur,in cuius medio cauum relinquitur. Ad tertiã, ma. quartam ve totius orbis partem, clauſo fundo,ore autem patulo,id cauum circa imam partem anguſtum eſt,deinde pari ambitu ad os vſque creſcit, imum illud puluere completur,ex nitro ſulphure,ſalignoque carbone cõ Nitrum!. tuſo,deinde populneo cuneo intus vecte ſtringitur,lapideaque pila, quæ Pulueris bom ambitum lati oris implet,ad cuneum vſque adigitur. Tum paruo forami bardici confe ni.quod ad imam partem exterebratum eſt, ignis candenti ferro admoue ctio, tur,clauſus ille puluis incendium tanta vi concipit,vt exacto per vim cu neo pilam emittat tanto conatu,tanto conitru,tanto concuſſu, ac turbine, vt vix maiora credas fulgura,quæ attritis nubibus e cælo decidunt, quib⁹ integras turres deturbari,& montium vertices concuti,ac collidi cernim⁹ Nec vlla ex parte huic machinæ conferendus eſt Antiqu⁹ Aries,qui a for Aries bellica ma proni arietis nomen accepit,quique reciproci ictus frequentia colliſis machina.

muris

muris,rimiſque fatiſcentibus,ſtructuras omni ex parte laxabat , vires eni
inferiores habebat aries,& difficilius ad muros adigebatur.

¶ SED ILLVC redeat ſermo vnde defluxit. Tyrones igitur nouicij
principio ſic timere,& paruo tumultu,concuſſioneve turbari quis admi=
retur? lento vſu conſueſcunt vulnera pati,& forti animo pro patria occū=
bere.hoc quidem & militari vſu,& prouiſa rerum ratione aſſequuntur.
Magna non modo militum,ſed imperatorum ,ac ducum virtus habetur
ſubitis,improuiſiſque caſibus forti animo adeſſe,qua in re vt in multis ali
js C.Cæſar mortales omnes anteiuit.

Sertori⁹ a p̄icu lis vires metiebat.

¶ SERTORIVS QVOque repentinis,atque impręmeditatis ter=
roribus adeo reſtitit,vt animum,ac vires a periculis ſumere videretur.
Et hac virtutis præſtantia maximus omniū ducum ſui tēporis habit⁹ eſt,

Dari⁹ ī p̄icu=lis fortior

¶ DARIVS xerxis regis pater ſeipſum gloria efferebat,quod in pu=
gna,& periculis ſemper fortior,elatiorque fieret. Milites non ſolum con=
ſuetudine,ſed arte intrepidi fiunt. Idcirco Cæſar Tyrones romæ a peri=
tis in re militari doceri, atque exerceri voluit , non autem a mangonibus,
qui Athletas erudiunt. in re enim bellica ingenij acumen,& animi fortitu
do maxime dominatur,in certaminibus autē ludicris corporis robur , &
membrorum vires.

Crotoniatæ

¶ CROTONIATAE, qui cæteros omnes aliarum gentium ſupe
rauerant in ludis,in exercendis Athletis magnam operam,ac diligentiam
īpendebant,vnde in vna olympiadis celebritate ſeptem eorum ciues coro
nati ſunt. hinc ortum eſt prouerbium. Crotoniatarum poſtremus reli
quorum Græcorum primus. Tanti quidem fuit coronari in Olympiacis
certaminibus apud Græcos,vt animi,qui apud alias gentes a regū,qui tūc
regnabant,nominibus.apud romanos vero a conſulum denominabantur,
a victoribus olympiadis,& ab eorum patria notarentur. Et ſingulæ quæ=
que vrbes olympionices ſuos perpetuo ex publico alebant,& filiarum do
tes etiam perſoluebant,vt Dionyſius Halicarnaſeus teſtis eſt locupletiſſi
mus. Atqui Crotoniatæ,quos olympiadum ludorum victores diximus,
in re militari ſuccubuerunt. Nam apud Sagram fluuium,qui eos a Locrē
ſibus diſterminat,iuxta aras Caſtoris,& Pollucis exercitum centū & tri=
ginta milium armatorum amiſerunt. ſuperatum collato Marte a decem
milibus locrenſium,quibus tamen adiutores fuerunt regini, non cum ma
gna admodum manu. Hac quidem plaga perculſi Crotoniatæ animū
diutius ſubmiſerunt. Quo nunc exemplo manifeſtę conſtat aliud eſſe ani
mi virtute,aliud corporis viribus decernere. Et pręcipue vbi res ſtricto ac
denſo agmine agitur,quum pes pede pręmitur,atque armis teruntur,& ar
ma,vt ait Ennius.

Prouerbium.

Olympiadū anni vnde.

Sagra flu.

Milonis fortitudo.

Fortitudinis exempla.

Ex ply.c.20.l.7

✠ Vel Sicinio teſte ply.c.18.lib.7.

¶ NEC CREDENDVM eſt Milonem Athletam,(qui tam prodi
gioſi roboris fuiſſe dicitur, vt vectum a ſe humeris bouem ictu nudæ
manus victimam fecerit. Et a nemine quū conſtitiſſet e veſtigio , in quo
erat abducebatur , & ſi malum digito teneret nemo ei eripere poteart)
ſi cum Lucio Cecilio ✠ dentato (qui centies vicies præliatus fuerat .

Et octies ex prouocatione victor in ſingulari certamine concurriſſet,aut in pugna occurriſſet,ſuperiorem extitiſſe. Neque etiam puto Diomedē Athletam(qui vno ictu in olympiaco certamine aduerſarium deiecit, Columnanque,qua domus nitebatur,ſubtraxit)Si cum Manlio(qui capitolium a gallis ſeruauit)in bello certaſſet,victorem fuiſſe. Nec Polydamus pugil(qui deſidentiam in ſpecum montem humeris ſuſtinere voluit)Si cum Sceua centurione certaſſet,victor vnquam euaſiſſet. Sed ſuccubuiſſet potius. Diomedes athleta. Manlius. Polydamas. M.ſceua iulij cæſaris cēturio

¶PRAESTANT igitur corporis viribus animi virtutes,& longe maioris momenti eſt virtutis ſtudio pro victoriæ gloria præliari, quam corporis robore pro paruo præmio colluctari. Pelopidas Thebanus bellator peregregius habitus eſt,& imperator fortiſſimus, is quum aliquando domum egrederetur in expeditionem cui præerat,profectur⁹ vxorē,quā vnice diligebat,ſupremo alloquens rogauit,ecquid vellet:tum illa profuſis lachrymis ait ſe illū hortari,atque orare,vt ſibijpſi,ſalutique ſuæ omni ſtudio indulgeret. Cui ille comiter reſpondit. O mulier priuati milites monendi,rogandique ſunt,vt incolumitati ſuę conſulant,ſibique ipſis parcant. Imperatores autem obſecrandi,obteſtandique,vt pro omnibus excubent,omneſque ſaluos eſſe ſtudeant. Pelopidas.

¶HAEC PVgnaciſſimi imperatoris ſententia docet reges,duces,& omnes qui exercitui præſunt,multa prudentia,multaque animi fortitudine præditos eſſe oportere,Qua ſeipſos,& vniuerſam militiam tueantur. Nam ſi priuatorum ſinguli ſibijpſis ſatis ſunt,qui imperant,& ſibijpſis,& omnibus qui eis parent,ſatis eſſe debent. Quod ſi alterutrum omittendum eſſet,parcet multitudini,& exercitum potius quam ſeipſum ſeruabit. Exemplo Epaminundæ Thebanorum imperatoris, qui quum cerneret extremo prælio ad Manthineam hoſtium vires in ſe vnum conuerſas,& aut ſibi,aut exercitui eſſe pereūdū,reſtitit inuicto animo,donec exercitum ſuum victorem reddidit. Quum vnus deinde tot milibus diuti⁹ ſatis eſſe nequiret,Sparoque perfoſſus eſſet lætali vulnere ſenſim ſe ad ſuos recepit,profligatis,cæſiſque magna ex parte hoſtibus. At poſtquam accepit ſuos victores euaſiſſe,Satis diu vixi inquit,deinde ſparum quo trāſfixus erat,euelli iuſſit,quo euulſo confeſtim exanimatus occumbit. Epaminundas. Spar⁹ ſiue ſparū telū eſt pedi paſtoralis inſtar.

¶MAGNAE VIRTVtis exemplum præbuit Paulus cōſul ī Cānenſi clade,quamuis contra eius voluntatem prælium initum fuiſſet,temeritate collegæ ſui Varronis,Verumtamen,vt exercitum aliqua ex parte ſaluaret,permitteretque ſuis fugam,manifeſtæ morti ſe obtulit,reſtitit que forti animo,donec multi ſe ex cæde proripuerunt,multitudine hoſtium,deinde obrutus quum ex vulneribus profuſo ſanguine defeciſſet cecidit. Varro autem qui cauſam calamitati prębuerat,relicto exercitu,vt vel ſolus euaderet,quam celerrime profugit,omnibuſque id cernentibus ludibrio fuit. Paulus vero admirationi adeo,vt ab Annibale ipſo ſummis laudibus efferretur,vt Silius etiam meminit his verſibus. Paul⁹ emilius. Varronis temeritas. Silius.

Quantus Paule iaces,qui tot milibus vnus

Maior letitiæ cauſa es quum fata vocabunt
Tale præcor nobis ſalua, Carthagine lætum.

PRIVATVS quidem miles exempla virtutis a præſtantioribus ſumit, & a fortioribus quid facto opus ſit, diſcit. Qui vero imperat, & ſibi, & aliis præſcribere debet quæcunque rebus omnibus conducant, ne quē imitetur habet, nec vnde exemplum accipiat, quum ipſe omnium actionum fons, & orgo ſit, & exemplar de ſe cunctis præbere debeat, in quem vnum ſingulorum quidem oculi, atque ora vertuntur, regis principiſve ingeniū illuc vires intendere debet, vt omnes aperte cognoſcant pro ſua ſalute omnia fieri maiore cura, diligentia prudentiaque, quam ſibi ipſi eadem illa facerent.

Pecuniæ nerui ſūt belli rex autem cor.

IN bello gerendo (vt ait Iſocrates) tanti facienda eſt regis fortitudo, ſcientiæ rei militaris coniuncta, quanti diuitiæ, atque opes omnes. Nam ſi pecunias belli neruos eſſe dicimus, regem mentem, ac cor belli dicere debemus, in quo quidem ſuſcipiendo magna conſultatione opus eſt, nō modo vt vires ſuas cum hoſtium viribus metiatur, verum videat, ne victoria plus odii, atque inuidiæ ei afferat quam beneuolentiæ, ac gratiæ. Stultum quidem eſſet pericula, ac labores ſubire ſine ſpe aliqua vtilitatis, ac gloriæ, præſertim ſi aliquis iniuria afficitur. Verum ſiquidem eſt illud quod vulgo dicitur. Sicuti cauſa iuſtior eſt, ita & fortuna in bello ſuperior diuinit⁹ dari ſolet. Quod ſi ſecus aliquādo accidit, vt iniuſti victoriam aliquam aſſequantur, ea neutiquam ſolida, ac ſtabilis eſſe ſolet. Conſueuit enim deus immortalis, quos pro ſcelere eorum vlciſci velit, ſecundiores interdum res, & diuturniore illis impunitatem concedere, quo grauius ex rerum mutatione doleant, qua ſententia ſæpenumero Iulius Cæſar vtebatur.

Lēto greſſu ad vidictā ſui diuina pcedit ira tarditatē vero ſupplicii grauitate compēſat.

CSITE admodum dicebat Xenophon, Malos in re bellica malā ſequi fortunam, bonos autem bonam. Proinde Lycurgi leges laudat, quod nō fortunę, ſed virtuti inſeruire videantur, Nec tam victoriæ, quam recti, & honeſti rationem habere. Oportere ait Euripides poeta eum qui ocio quietus eſſe nequit, quique rebus ſuis nequaquam contentus eſt, ſed aliis iniuriam afferre vult, non Aeginetas patriam fugientes, & regionem tanquam aues mutantes inuadere, quos vincere nullum operæ precium eſſet, nullaque honeſtæ laudis gloria, Sed eos perſequi quorum victoria opes, potentiam, imperium, ac gloriam afferre poſſit, vt ſi iuſticię iacturam facit, eā non paruo lucro, ſed maximis quibuſdam premiis compenſet.

Aeginetę populi quales

HANC ſentētiam ab Euripide, vt a Tragico poeta æquo animo tolerare poſſumus. Multa enim dicunt poetę, vt regibus principibus, ducibuſque eblādiātur. Sed vt a philoſopho Empedocliſque diſcipulo eadē nequaquam ferenda eſſent. NVLLA quidem opulentia, nullaque gloria cum iuſti, honeſtique iactura conferenda eſt. Iniuſticiæ ſeipſum inſimulabat, & ſe etiam teſtem inducebat C. Cæſar quum ex eodem Poeta tranſlatum verſum dicebat. SI ius violandum eſt, regnandi cauſa eſt violandū, cæteris in rebus pietatem colito.

INTELLIGAT

¶INTELLIGAT praeterea rex non illam animi virilis magnitudinem laudari, quae ardua quaeque, ac difficilia ſuſcipiat, Sed eam quae ratione, ac conſilio ſuſcepta omnia forti deinde, ac conſtanti animo perficiat Facile enim ſuccumbunt, quicunque prȩter vires ſuas onera ſuſtinent, ſatiuſque putent paruum regnum cum virtute, ac ratione, quieteque regere, quam vel maximum cum metu, atque periculis iniuſte tenere.

¶BEATVM profecto eum regem eſſe dicimus, qui prȩſenti fortuna contentus, nihil vlterius immoderate appetit Lacedemonij quum terra, marique vniuerſae Graecȩ imperarent, tanta dominandi cupiditate flagrarunt, vt Aſiam omnem ſuo imperio ſubigere affectarent. Qua ex re tantum inuidiae, atque odij contraxerunt, vt & imperium, & propriam libertatem amiſerint. Sed ad hanc cõcluſionem ſententia noſtra perducenda eſt, vt quem admodum in armorum ratione antiquior cauendi, quam inferendi ictum cura eſt. Sic rex ipſe ſtudeat proprium regnum ſeruare potius, quam alienum inuadere.

Lacedemoniorum cupiditas

¶MVLTI HAVD DVbie inuenti ſunt, qui dum aliena occupare ſtudent, ſua amittunt. Teſtes ſint Carthaginienſes, qui ſi conuentis conditionibus apud Egades ſtetiſſent, neque Annibalem cum terreſtri, naualique exercitu in italiam, vt romam inuaderet, miſiſſent, nunquam vidiſſent Carthaginem obſeſſam, expugnatam, direptam, & demum igne, ferroque euerſam.

Ambitio carthaginienſes perdidit.

¶ATHENIENSES QVOQVE nimis affectati imperij poenas dederunt, omnia enim Graeciae regna velut ad extinguendum commune incendium contra eos coniurauerunt. Et lacedemonij ſe vindices fore libertatis totius Graeciae profeſſi ſunt. Qua ex re ad tantam inopiam ex varijs cladibus Athenienſes peruenerunt, vt conſumpta militari aetate peregrinis ciuitatem, Seruis libertatem, Damnatis impunitatem dederit. Et quum victi omnino extitiſſent, diu inter Graecos deliberatum eſt, delendum ne Athenienſium nomen eſſet, & vrbs incendio conſumenda, ac funditus euertenda foret. Cui quidem ſententiae reſtiterunt Sparthani, aſſerentes ſe neutiquam perpeti poſſe, vt ex duobus Graecȩ oculis alter erueretur. Pacem itaque petentib⁹ illis aequis conditionibus permiſerunt.

Athenienſum cupiditas, & demum inopia.

¶CAVENDI CVRA AC DILIGENTIA QVANTI FACIENDA EST

¶TITVLVS SEPTIMVS.

oportunitatem expectãdam eſſe. Sed ſi Pyrrhum iã vitę pertęſum eſſet,
ſatis ei multas vias ad interitum patere, Quod quidem paulopoſt ei cõti-
git, Nam quum inſolentius exultaret, & intra hoſtilia munimẽta incauti⁹
rueret, interemptus eſt. Eiuſque caput ab Argiuo quodã acceptũ Alcyo-
neus Antigono patri obtulit. Qui filium pollutũ, ac barbarum appellans Ex plutar. i vi
grauiter increpauit, & obducta chlamide ante oculos lachrymas effudit, tã pyrrhi ad fi.
regis fortunã miſeratus, qui in flore ætatis ſuę occidiſſet, & in medio vi-
ctoriarũ curſu tũc corruiſſet, quũ regũ omniũ fortunatiſſimus haberetur.
¶PELOPIDAS quoque Thebanus, & M. Marcellus pugnatiores, Pelopidas.
quam conſultiores habiti ſunt, & quum freti viribus potius quam conſi- M.marcellus.
lio feruntur, ambo quidem temere ceciderunt. Vera eſt enim Criſpi Salu
ſtij ſententia dicentis difficile imprimis eſſe quenquam in bello ſtrenuiſ-
ſimum, etiam conſilio optimum inuenire. Atqui ſi Cæſar, Alexander,
Annibal, & pauci alij vtrumque diuino quodã nutu aſſecuti quidem ſũt,
innumerabiles alij per tot ſecula ſi in altero claruerunt, magni habiti ſunt,
nec parua laude illuſtrantur. Generaliter de fortitudine hactenus dixiſſe
ſatis. Nunc autem de earum virtutum ſpeciebus, quas fortitudo præſtat.
dicere operæ preciũ eſſe arbitror. Has quidem principaliter octo eſſe du-
cimus magnanimitatem, fiduciam, ſecuritatem, magnificentiam, conſtan
tiam, tolerantiam, ſtabilitatem, patientiam,

¶DE MAGNANIMITATE.
¶TITVLVS OCTAVVS.

MAGNANIMITAS EST QVAEDam ani
mi excellentia, quæ honorem ſibi præferens quaſi ma Magnanimi-
gnum ciuile bonum, ad quod actiones omnes dirigat, tas.
& virtutem quaſi honoris effectricem om̃ia excellen
ti animo gerit, quæ ſecundum eam ſunt, hæc expoſi-
tio declarat neminem magnanimũ eſſe poſſe, qui nõ
ſit etiã vir bon⁹, eius enim finis ad honorem tendit, ad
quem niſi per virtutem nemo peruenire poteſt. quan- Honor virtu-
do quidem honor virtutis ſit prẽmiũ, quod nemo malus aſſequi meretur, tis pręmium
ſed bonis ſolũ debetur. hoc declaraſſe videtur M. Marcellus, qui quũ ho- M.marcellus.
nori templũ ex manubijs Syracuſanæ prędæ vouiſſet ea ratione illud ſta Honoris tem-
tuit, vt nemo ad honoris templum peruenire poſſet, niſi pri⁹ per virtutis plũ nemo igre
ædem, quæ ei quaſi pro veſticulo coniuncta erat, ingrederetur. Poſſum⁹ dĩr, niſi ꝑ vir-
quidem pinguiore (quod aiũt) Minerua dicere magnanimitatẽ ornamen tutis ędem.
tũ quoddã virtutũ eſſe nõ quod illas adiuuat, maioreſve faciat (ſunt em̃ ab
ſolutæ, atque perfectæ) ſed quia ſine illis eſſe nõ poteſt. Fœmina quidem
pulcherrima aureo amiculo nõ ĩdiget, eo tamen amicta conſpicua magis
videtur. illud autem per ſeſe parum decoris haberet.
¶CVM quiſpiã ſecundum virtutis agit ad deſtinatũ honoris finẽ per-
uenit, pro quo nec rẽ familiarem prodigere ambigit, nec magnos labores,

periculaque ſubire,& vulnera, mortemque perferre. Quinetiã indignum admodum putat vitam ignauam, inhoneſtam, illaudatamque agere, maʃuultque honeſte mori. quam turpiter,& inhoneſte viuere.

Magnanimo quę dotes iſũt.

❡MAGNAnimus magna, pręclaraque omnia agit, forti, atque inuicto animo, nec lucrum mercedem ve aliquã expectat. Sed ſola honoris, ac laudis gloria contentus eſt. Nec contrahitur aduerſis, Nec effunditur lęticia, nec dolore remittitur, nec nimia cupiditate quicquã appetit, Nec dũ fruitur, nimis inſultet, nec alteri inuidet, quia propriæ virtuti cõfidit. Magnanimus pręcordis excellentia nequaquam admiratur, nihil enĩ magnũ ducit, quod per naturam fieri poſſit. Seruatque ſemper ſtabile iudicium, verus eſt, nec ſimulare, aut diſſimulare nititur, vt maiora aliqua, minorave eſſe oſtẽdat, veritatem ſequitur potius quam opinionem. Palam odit, palamque amat, manifeſte loquitur, nihil clam agit. Occultare enim veritatem timidi, ignauique hominis eſſe exiſtimat. Contumaces comprimit, ſubiectis indulget. Exẽplo Cæſaris, qui poſt pharſalicã victoriã dicebat, nihil ſe libẽti' facere quã ſupplicib' ignoſcere,& veniã petẽtib' parcere.

Magnanimus admiratione raro ducitur

Cęſaris clemẽtia.

Alex.& philippi ei' patris cõparatio.

❡ALExãder animi magnitudĩe excellẽtior patre extitit, proĩde alia vincendi ratione vtebatur. Bella quidẽ ſemper aperto marte gerebat. Philippus vero ex inſidijs, ac dolis omnia tractabat. Et deceptis ſemper hoſtib' gaudebat, filius autẽ manifeſto certamine ſuperatis, Aſtu, atque arte pater imperii orbis terrarũ fundamẽta iecit, filius autẽ claris, apertiſque pręlijs rẽ affecit,& confeciſſet forſitan, niſi in medio victoriarũ curſu, & primã ætatis flore cõcidiſſet, ſiue veneno enect', ſiue fortuna eius pręclaris reb' finẽ cõſcribẽte, quę raro admodũ ſtabilis eẽ ſolet, aut rẽ ĩchoatã perficere.

❡SVI generis magnanimitatẽ efferebãt Heluetiorũ legati ad Cęſarẽ, cũ dicerẽt ita eſſe a parẽtibus, maioribuſque ſuis ĩſtitutos fuiſſe, vt magis virtute quã dolo cõtenderẽt, aut inſidijs niterẽtur. vnde nõ ſolũ Heluetios, verũ gallos omnes Cęſar laudat, Quos affirmat eſſe homines apertos & minime ĩſidioſos, qui virtute nõ dolo decernãt. Execratur autẽ aphros qui dolis,& ĩſidijs certãt, nõ virtute, aut animi magnitudine. Magnanim' quidẽ de omnib' bene meritus videri ſtudet, omnibuſque benefacere cupit,& officia ſua, cũctis cõmunicat. Anaxilaique regis ſentẽtiã ſequitur, qui ĩterrogatus aliquãdo quid beatiſſimũ in rege eſſe putaret, reſpondit, nũquã beneficẽtia, ac magnanimitate ab aliquo ſuperari. Quinetiã vt ad pręſtandũ magnanimus prõptior eſt, ita ad accipiendũ tardior. beneficio enĩ deuinciri eũ pudet, vt qui cęteros benignitate anteire velit,& quũ accipit cedere, poſteriorque eſſe videtur. CONferre enim beneficiũ victoris eſt, accipere autẽ victi, ſed ſi quãdo accipit, id lęto animo, hilarique vultu efficit. Sperat em̃ quicquid acceperit, ſe quãprimũ repoſiturũ,& cumulatiore mẽſura reddиturũ, vt villico ſuo pręcipit Heſiodus. Pręcãtib' autẽ perfacilis eſt,& ęquiori animo ſẽper obſequitur. libẽterque omnib' moregerit, ipſe autẽ pręcari neſcit, obſequiũ nõ querit, neque vt ſibi quiſpiã morigeretur. Nouit em̃ vetus prouerbiũ. MAgna mercede emit, qui deprecatur, neque paruũ accipit pręciũ, qui rogatur. Euripidis quoque ſentẽ

Gallorũ, heluetiorũq; laus Aphri ſubdoli

Prouerbium

tia eſt

tia eſt,non paruum eſſe malum amicos experiri, Atqui in tribuẽdo,ero=gandoque ſemper excedit. Nam ſicut aliiſ gratiam debere erubeſcit, Sic ab aliiſ gratiam ſibi deberi gaudet. Magnanimus cum clarioribus liben=ter decreuit,pudet enim eum cum ignauis,ignobilibuſque certare. Cęſar in bello Alexandrino Ptolemæũ regem captiuum aſſeruari iuſſerat,ve=rum illum petentibus Alexandrinis reddidit,quamuis illorum fallacem mentem,perfidumque plane dignoſcet. Noluit tamen vt illi regiis auſpi ciis,regioque ductu, eo bello careret. Simulque vir animi peregregii ſplẽ didius,honeſtiuſque putabat ſe cum rege,quam conuenarum,fugitiuorũ que colluuione decernere. Et præcipue cum ſuperioribus prælijs Achyl=lam,ac Ganymedem Eunuchos militiæ duces cõtra ſe habuiſſent Ale=xãdrini. Multi quidem militũ cõſiliũ Cæſaris non probabant ,quando=quidem bellũ longe difficilius fieret. Ex euentu tamen cognouerũt vi=ctoriam pleniorem ,illuſtrioremque extitiſſe.

IN iuriæ quoque magnanimus quamprimum obliuiſcitur,niſi eã ſu bito vlciſcatur. Quę virtus in eodẽ cæſare plurimũ illuxit,omnia eni me moria tenaciter quũ teneret,iniuriarũ quidẽ ſolũmodo quãprimũ obliui ſcebatur,niſi eã ſubito vlciſceretur. Odii ſimiliter ſimulatique memoriã nõ ſeruat,prӕterita eni mala nõ diutius animo reuoluit. Sed negligit,vt qui ea omni ex parte cõtẽnat,& idcirco facile ignoſcit,quũ ſibi indulgeri nõ querat. Neminẽ quidẽ iĩuria afficit. Anguſti ſiquidẽ animi omĩno eſ ſe putat,aliquẽ ſine manifeſta cauſa laceſſere. Nemini etiã maledicit, nõ ſua itereſſe exiſtimat, vt quiſpiã male audiat,aut vituperetur. vt vecor = des quidã facere cõſueuerũt,qui maledicta in alios laudi ſibi accedere opi=nãtur. Et aliorũ laudes probroſe i ſe dici autumãt. At vero qui animi ma gnitudie excellit,pulchre in alios dicta multa cũ iucũditate audit,eadem quoq; verba quaſi virtutis pmia eẽ exiſtimat,quæ quidẽ ſibi etiã deberi p cõperto ducit,quũ a virtute ipa nulla ex parte diſcedat. Pręterea qui in alios maledicit,male etiam vt audiat conſentaneũ eſt. Contumeliã ſi di=ces,contumeliam quoque audies inquit Plautus. Præclare Cato ſenior in procatiorem,loquaciorem que iuuenem ait. Iniqua mihi tecum eſt condi tio,tu quidem & male audire, & male dicere ſolitus es. Ego autẽ,& male=dicere abhorreo,& male audire non conſueui. De ipſo parcius loquitur, Nam ſi aliquid recte a ſe factum diceret,iactantior,petulantiorque vide=retur,& quaſi miles glorioſus facinora ſua narrare. Prӕterea virtutem tã=ti eſſe exiſtimat,vt ea neque vindice,neque. præcone idigeat,teſtimonio=que ſuo contenta teſtes omnes alios negligat. Dionyſius Syracuſanus,quũ Platonem hoſpitem contumelioſe,maleque habitũ dimitteret,ait,O quã multa in nos probra,quũ fueris cũ æqualib⁹, ac diſcipulis tuis iactabilis. TVM PLATO,abſit in Academia tãtum ſit ocij a ſapientiæ ſtudiis, vt male etiam dicendi locus relinquatur. Eodem pacto vir animi inge=nui dicere poteſt ,non ſibi a magnarum rerum meditatione tantum ocij dari , vt quod inter ocioſos, atque oſcitantes fieri ſolet ,maledicere poſ=ſit,quũ anguſti animi ſit aliena carpere,ſua autem negligere. Magnani=

Cato.

Diony.ad platonem

Platonis rñſũ.

 mitas

mitas quidem ea virtus eſt, ſine qua reges, ac principes neqnaquam recte imperare poſſunt. Multa quidem quotidie accidunt, quæ formidoloſa eſſe videntur, & vana opinione vulgi leuitate, & multorum ignauia exitium de ſe facile præbere poſſent, quibus ſola animi præſtantia quamprimum reſiſtit, & ad optimum exitum plærumque perducit. Hinc ſcitum illud Alexandri cognomento proculdubio maxime ſuo conueniens. MORI etenim præſtat quam precario imperare, ille enim precario imperat, qui hac virtute caret, quique animum contrahit, & diuerſo in rebus arduis cogitationum flumine obruitur, nihil ex ſuo conſilio deliberat, ſed ex alieno ſemper pendet, & ad omnem tenuiſſimi ſpiritus auram flectitur, vel paucis hominibus ſe credit, quorum arbitrio omnia permittit, adeo, vt ex eorum commentario imperium gerat, reliquis autem neutiquam auſcultet. Hi eum plærumque decipiunt, & perperam agendo populos infenſos reddunt, luitque aliquando malorum pœnas amicorum. Clamabat nonnunquam ſe miſerum verres (vt ait Cicero) quod non ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus præmeretur, Flauius Vopiſcus Syracuſanus ſcribit ſe de patre audiuiſſe Dyocritianum ✣ Cæſarem quum adhuc priuatus eſſet, dicere ſolitum.

✣ vel dioclestianũ ex hiſtoriæ fide.

NIHIL difficilius eſſe quam bene imperare. Conueniunt enim quatuor quinque, plus minus clã conſilium ad circumueniendum principem ineuntes, veriſimilibus, quæ dicunt, adumbratiſve rationibus fulciunt, & ſua fallaci impoſtura imperitam vulgi multitudinem cum principe excipiunt. Imperator autem, qui domi clauſus eſt, ne vera quidem nouit, At cogitur hoc tantum ſcire, quod illi muſſitant, facitque quod nouitius ille figulus corinthius, qui dũ vocem fingere geſtit, amphoram format. Sic rex quoque figulo forſan ineptior, dum iudices facere debet, geryonaceos quadruplatores tribunali præficit. Inſtantiam caſtiſſimam Iouis optimi maximi filiam procis ſalacibus pro peritiſſimis nomophilacibus deſpondet, atque collocat. Aegyptij ſuis notis hieroglyphicis iuſtitiam (de qua paulo mox proximo volumine non pauca dicemus) ſignificantes virginem pingunt, ciconię inſidentem. At vero noſtrates rectius, & (quod dicunt) ad viuum depingunt inſidere, atque obnixius adhærere τῷ ὀνίσκῳ δίποδι, ideſt aſello bipedi. Quocirca nihil difficilius inuentu, rariuſque bono principe eſſe poteſt. Age vero ille bonus erit priceps, qui ãplitudine. & exaggeratione quadã animi excellẽs, nõ modo ſibi in re bellica primas partes vẽdicabat, ſed in reb⁹, q̃ quotidie agũtur ſe prudẽtia, cõſilio, & diligẽtia priorẽ eſſe oſtẽdet

Figulus corinthius.

Iuſticiã ęgyptij qua nota ſcribunt.

Galba. iperator

❡ IMperatori Galbæ extio fuit, quod trium virorum arbitrio, quos aſſiduo contubernio ſemper ſecum habebat, regebatur, quibus ſe tantum permiſerat, abutẽdumque tradiderat. vt vix ſibijpſi conſtaret, & ex illorum ſententria ſemper penderet. Neminique ad eum niſi per illos aditus patebat, Horũ primus erat Oninius diſpenſator pecuniæ, qui pręſenti fortuna ſine diſcrimine aliquo implebatur, & optime inſtituta a Galba omnia euertebat. Quod quidem res non modo odij cauſa extitit, omnia enim imperatori imputabantur, ſed exitij, ac cædis. Fuit enim Oninius ab ineunte ætate

te ætate furaciſſimus.cui facete admodum illuſit aliquãdo Claudius Cę
ſar.Nam quum eum conuiuam pridie habuiſſet,omneſque aureum po=
culum illum ſurripuiſſe ſuſpicarentur.poſtridie eidẽ reuocato fictilẽ ca=
licem apponi iuſſit.

Claudijcęſaris commentum.

¶ATOSSA CYRI FILIA (vt ſcribit Herodotus)quum cer=
neret Darium, quicum nupta erat, molliter,ac ſubmiſſe imperare,dum
in cubiculo cum eo eſſet remotis arbitris his prope verbis allocuta eſt,
Mi rex quum tantu m opum, ac copiarum habeas, cur reſides ? nihilque
dignum tanto rege molliris ? nullam neque gentem neque potentiam
Perſarum addis imperio? Par eſt enim iuuenem,& tantarum rerum do=
minum aliquid edere,quo etiam Perſæ cognoſcant ſibi virum præeſſe.
Quod vt facias duabus de cauſis intereſt,vt Perſę,& eum qui ipſis præeſt
virum eſſe intelligant,& bello atterantur.Ne per ocium tibi inſidias tẽ=
dant.Nũc autem aliquod opus edas,quoad in ętate es iuuenili,Adoleſcẽ
te quidem corpore ingenium pariter,ac vires adoleſcunt, Seneſcente au=
tem conſeneſcunt,tunc virtus ad res omnes elangueſcit. Puduit quidem
virum ignauię a muliere increpari,& confeſtim de bello græcis inferen=
do meditari incepit.

Herodotus in Thalia
Attoſſe conſi=liũ dario regi

¶SENTENTIA illa Appij Claudij qua dicebat,negocium popu=
lo Romano melius quam ocium committi,non modo ad vnum, ſed ad
omnes fere populos,reges,ac principes dicta eſſevidetur. Excitãtur enim
animi celſiores ad virtutem maximarum rerum meditatione, ocio vero
& quiete torpent,vel in deſidiam ignauiamque ſoluuntur. verum eſt il=
lud M. Catonis oraculum(vt columella ad agricolas ait)Nihil agẽdo ho
mines male agere diſcunt.Sed ne longior in hac parte ſim concludendũ
erit,ex Iſocratis mente,qui regi ſuo præcipit,vt magno, ac præſtanti ani=
mo quæcunque ab eo agenda ſunt agat.nihil ſtudij,nihilque curæ,ac labo
ris prætermittat,vt quanto opibus,ac potentia præſtat,tanto dignitatevir
tute,atque animi excellentia,cæteros omnes antecellat. Nec ſatis de ma=
gnanimitate, cui contraria eſt animi anguſtia,ſiue animi paruitas,quã vni
co verbo græci μικροψυχία appellant.

Appij claudij ſententia
Columella ca. 1,li,12,

¶DE FIDVCIA.

¶TITVLVS NONVS

Fiducia. FIDVCIA SPECIES ALTERA NOminatur. Quæ eſt prę́ſagitio quædam futurę proſperitatis. Hæc ab optima ſpe, ſiue a cōſyderata ratione proficiſcitur. Ex conſuetudine quoque vincendi fiducia victoriæ plærūque manat, vt ait ariſtoteles, Sic quoque ex continua proſperitate ſpem
Nero. fœlicitatis habemus. Nero imperator ad ſœuitiā, temeritatemque natus, tātam ex perpetuo rerū ſucceſſu fiduciam conceperat, vt quum ex naufragio prę́cioſiſſimas quaſdam res amiſiſſet, non dubitauerit magna cū fiducia iter multos dicere, piſces eas omnes ad me referēt.

Centurio cę́ſaris. ¶ QVIDAM C. Cæſaris centurio Romam miſſus, quum pro foribus curię ſtaret, accepiſſetque imperiū Cæſari a ſenatu non prorogari, ait manu enſis capulum pulſans, & hic vtique prorogabit.

¶ ET QVVM pharſalica pugna iam parata eſſet, omniaque equorū,
C. craſtinus. atque hominum ſtrepitu fremerent, vidit Cę́ſar C. craſtinum decem alarum ductorem caſtra egrediētem, quum illum nomine appellas, quid de pugnę euentu ſperaret, rogauit. At ille dexteram prętendens ait, vinces cę́ſar, & me viuum, aut certe mortuum laudabis, quorum vtrunque verum extitit. Nā & vicit cę́ſar, & craſtinum, qui fortiſſime pugnando occubuerat, pro contione laudant.

Androclidas lacon. ¶ MODEſta admodum fiducia fuit Androclyadę Spartani, qui ad eū qui illum irridebat, quod claudicās in aciem prodiret, ait, vt pugnem, non
Ex plutarcho ī apohtheg laconicis, & vale. max. li. 3. de fidu. ſui. vt fugiam deſcendo.

¶ ET leonidas perſæ cuidā iactantius dicenti fruſtra conamini o Spartani, cras enim præcellorum multitudine ſolem non videbitis, reſpondit. In vmbra igitur pugnabimus.

Leonidas, Rex deo conciliatus multa prę́ſagit. ¶ HANC fiduciam euentum rei præſagire quidam Stoicorum ſentiunt. Et vincendi initium fiduciam eſſe Pindarus affirmat, eamque manare opinatur a diuina mentis noſtræ ratione, a qua futura nonnunquā præſcire videamur. Siquidem non modo dormientibus nobis ſecundū quietem multa apparēt, que vera re ipſa deinde eſſe cernūtur. Sed etiā vigilātibus, vel ſubito quodā animi iudicio, vel ex apparitiōe illa, quā gręci φαντασίαν appellāt. Talis prę́ſagitio magnis, optimiſq; viris ſępe occurrit in arduis, ac dubijs rebus, & prę́cipue regibus ipſis, quibus a ſummo deo cōceſſum eſt, vt gētibus, regionib⁹ populiſq; imperēt. Iuſtus quidem rex, qui orti animo rebus agēdis excubat quique deo optime cōciliatus eſt, multa præſagit, multaque prędicit pręmonitus commertio numinis ſocij natiuitatis noſtræ, quem veteres latini genium, ſiue vitæ præſidem appellauerunt. Hunc Plato in Simpoſio putat teſtem vitæ a deo eſſe datum, a quo cuncta nobis denunciantur, & multa quæ admiranda videntur, quæque futura ſunt, præſagitione quadā nobis prędicit, vel inter quietem admonet, vel per apparitionem edocet.

¶ HOMERVS genium inducit ad fortes viros ſæpe loquentē, & eos

in prę

in prælíjs adiuuantem,ac monentem in rebus arduis quid facto opus ſit. Genius.
Genus communi græcorum nomine δαίμων appellatur,propter intelligẽtiam,ſapientiam,ac facilitatem,quam hominibus præſtare dicitur,& exinde a poetis ſæpe pro animo ponitur.Hoc eſt numen illud a quo ſe moneri dicebat Socrates vir innocẽtiſſimus,cuius monitu Chrytiæ,tyrãnorũ deterrimo,qui ad eũ cicutæ poculũ miſerat præſagiuit.Nã cũ illud intrepidus biberet,ait,propino hoc pulchro Chrytię paulo quidem poſt miſerabiliter cũ cæteris tyrannis,quos Athenienſibus pręfecerant Lacedæmonij cæſus eſt,& necati per iniuriam Socratis pœnam dedit. Socrates. Chrytias tyrãnus.

¶PLVTARchus vir doctiſſimus ſcribit Aegyptum quendam philoſophum Antonio comitem fuiſſe,qui diuerſas hominum naturas,ac diuerſa fata, ex ſolo aſpectu ſe cognoſcere profitebatur,is antonio dicebat eius fortunam ſplendidã eſſe,Eum tamen hortabatur, vt octauio ſe non conferret,quando eius genus illius genium formidaret,huius rei fidem ex hoc faciebat,quod cũ inter ſe talis,aut teſſeris luderẽt,ſemꝑ victor euaderet Octauius,& cum pugnacibus gallis coturnicibus,aut ortigibus decernerent,ſemper dimiſſæ ab Antonio ſuccumberent.Quo quidem exemplo docemur veteres opinatos fuiſſe præſtantiorem intelligentiam,ac clariorem natiuitatis genium,vitæque comitẽ diuinitus illis dari qui regnaturi eſſent,quam illis qui ſuccubituri forent, vel priuatam vitam victuri.

¶EST etiam aliud fiducię genus huic nõ omni ex parte diſſimile,cui maxime credebant clari quidam viri doctrina,virtute,dignitate,auctoritate,aut longa experientia prædití.Hi non nulla,aliquando dicunt,aut faciunt ſingulari quadam fiducia freti,quæ ab omnibus probari velint,& ſi nullam rationem adducant,nullumque teſtem habeant.

¶AGEBatur Athenis euripidis tragœdia ex qua ciues omnes maiorẽ immodum rogabant,vt ſententia quędam,quæ importuna eis eſſe videbatur tolleretur. Tunc Euripide ſubito progreſſus in ſcœnam ait ſe vt populum doceret tragœdias dare,non autem vt ab eo doceretur,cuius dicto omnes auſcultantes placide,ac quiet[illegible]ectauerunt,nec auſus eſt quiſpiam in poetam illum muſſitare. Euripides.

¶SCIPIO quoque Naſica vir bonus cognominatus,obſtrepente populo in caritate annonæ,exclamauit. Tacete queſo quirites plus enim ego quam vos,quid reipublicę expediat intelligo,cuius auctoritatem omnes veriti tacito ſilentio quieuerunt. Scipio naſica. Ex vale.max. li.3.de fidu.ſui

¶NEC iniquo animo tulit Iulius cęſar,quum in collegium poetarum acceſſiſſet,quod Accius poeta ei non aſſurrexit,nouit enim illum non cõtemptu maieſtatis id egiſſe.Sed fiducia quadam ſui ipſius,qua putabat ſe in poetarum ſtudijs antecellere.

¶MAGNA fiducia aliquando in Alexãdrum vſus eſt Apelles.nam quum ſępe in eius officinam accederet,plerunque depictura imperite dicebat,cui artifex ſilentium comiter dicebat,rideri enim eum aiebat a pueris,qui colores tererent.Ferebat ea Alexander æquo animo tantum auctoritatis, Alexander Apelles.

ritatis,ac iuris hunc pictori tribuebat.

Arrogantia ex nimia fiducia ſui.

¶ VIDENdum tamen eſt,vt fiducia modeſta ſit,& a virtute proficiſca tur,non autem ab improbitate,ac petulantia.Fieret enim arrogantia,quod quidem crimen deterrimũ eſt,& inuidiam,odiumque hominũ vehemen ter incurrit,quum ea per temeritatem quiſpiam ſibi arrogat,ac præſumit quæ neutiquam ſui iuris,ac dignitatis ſunt,ſed alijs debentur.

Chryſippus.

¶ ARROGantiæ inceſſabatur ab alijs philoſophis Chryſippus,quum ex alienis libris integros locos accipiebat,& ſuis interuertebat,ſic manife ſte,vt appollodorus athenienſis diceret,Si de chryſippi libris aliena tollã tur,candidę chartæ remanebunt. Præterea profitebatur ſe ſolum omnia ſcire,vnde per irriſionem vulgo dicebant,Solus Chryſippus ſapit,cæte ri omnes,vt vmbræ,agitãtur poetæ,VT eiuſmodi arrogantes carperent

Thamyras.

finxerunt Thamyram,quum de harmonia muſas prouocaſſet,oculis ſui ſ ſe fraudatum,& cithariſticam dediciſſe.

Amphicrates.

¶ AMphicrates athenienſis rector non vulgaris,rogatus aliquando a thy grane,vt in eius regno benedicendi diſciplinam publice docere vellet,re ſpondit pelium delphinem non capere,quod quidem dictum arrogantię potius quam fiducię aſcribi potuit.

Hippocrates.

¶ SIMILI fiducia vſus etiam dicitur hippocrates,nam magnis pollici tationibus accerſitus a reg perſarum,arrogantius reſpondit,nolle ſe Bar

Zeuſis.

baris,atque hoſtibus Græcorũ artis ſuæ opem,auxiliũque afferre. Zeu ſis quoque arrogãter locutus eſſe videtur,quum helenam pinxiſſet, dixit enim ſe eiuſmodi formam fuiſſe comprehenſum,qualem nec læda cele ſti partu ediderat,nec homerus diuino ingenio exprimere potuerat.

¶ OBſeruent imprimis reges nimia fiducia ne ſibi ipſis,regnove obſint,

Alexandri nimia fiducia.

Alexander a chaldæis per nearc[illegible]m monitus eſt,ne ad babilonem acce deret,imminere ei fatum ſi contemneret prędicebant. Et quum monita ſpreuiſſet,& iam pene in vrbem acceſſiſſet,vidit complures coruos in ae re acerrime colluctantes,quorum aliqui ante eius pedes prolapſi cecide runt,ipſe tamen nihilominus nimia quadã fiducia fretus,& omen,& prę ſagium contempſit.Et intra[illegible]cos dies euectus perijt,docuitque nimiã fiduciam,& nimis incre[illegible]nentem plærunque hominibus obeſſe.

Cęſar.

¶ CAEſari exitium multi prædixerant.Et vt cuſtodes corpori ſuo ad hiberet multi eum orabant,operãque ſuã vltro pollicebantur,ipſe autem reſpondebat miſerum eſſe eum principem,qui a ſatellitibus cuſtodiretur cuius deinde exitus plane edocuit fatum facilius prçuideri,quã vitari poſ ſe.Hoſtium quidem,& omniũ qui potentia,aut audacia formidãdi ſunt, manus obſeruare debet,qui imperat.Et fidem reconciliatæ gratiæ ſuſpe ctam habere.INIVRIAE enim vulnus altius penetrat,quam beneficij gratia.

¶ PROinde grauis iniurię plaga ſero cicatricẽ ducit,& raro benignitate aut beneficio vincitur.HONORIS,ac gratię memoria cito excidit dã ni autem atque iniurię dolor diutius permanet,videat quidem rex cui ſe credat,& ei,quem leſerit,nunquam ſe permittat. RECONCILIAtæ

Regis obſeruã tia i victu quaſ lis.

amicitiæ fides ſemper lubrica atque infirma haberi ſolet. Libata pocula a fidiſſimis miniſtris hauriat, Cibum quoque exploratum diligenter, prægustatumque ſemper a pluribus accipiat. Nullum locum, nullam regionem, nullam affinitatem, nullamque neceſſitudinem ſatis tutam eſſe a veneno putet. VIRVS quidem, ac toxicum vix vnquam niſi a familiarib9 miſcetur. Scitum eſt quod vulgo dicitur, NVLLVM regnum ſine vllo vnquam parricidio fuit. Amara, arida, putrida, rãcida, & omnia quę mali odoris, atque inſoliti ſaporis ſunt quamprimum reſpuat. NON enim tam nouerca nobis natura fuit, vt quę nocitura eſſent, boni odoris, boni ve ſaporis faceret, Nemini ſe tã familiarem præbeat rex, quin poſſit (ſi opus fuerit) ei ſine periculo ſuccenſere, aut ſine rerũ mutatione, deterrimi quidem conſilij eſt, amicos ad parem vſque potẽtiam efferre. Vera eſt enim illa publij Syri ſententia, quum ait, ita cum amicis eſſe verſandum, vt cogitemus eoſdem aliquando inimicos nobis fieri poſſe, Et ſobria habenda eſt ſententia, qua dicitur, Nulli te facias nimis ſodalem, gaudebis minus, & minus dolebis. Non putet per fiduciam ſui rex ſe quamprimum rem intellexiſſe. Sed diligenter auſcultet, & aures æquas omnibus præbeat, quas quidem ſicut in libra lances, ſic eas partes ſemper eſſe opportet, & veluti pruderibus impoſitis altera lanx deprimitur, ſic regis animus perſpicuis, ac veris rationibus cedere debet. Non opulentia, & fortuna homines ęſtimet, ſed virtute, ac moribus virtutem quidem, ac mores quiſque ſibi propria electione accipit, conditionem vero ad diuitias caſus tribuit. Non enim in noſtra poteſtate ſunt conditiones humanæ, ad bonam ſiquidem, aduerſamque fortunam qualis quiſque ſit, aut quomodo vixerit nihil intereſt.

Ex cõuerſatione æquali cõtẽptio dignitatis naſcitur.

Simile.

Milciades.

¶ LAVdant qui res Athenienſium ſcribunt milciadem Cimonis filiũ, dicuntque illum non modo bellicis, ſed ciuilibus artibus fuiſſe pręſtãtiſſimum. Cuius grauitas tantæ humanitati, ac comitati coniuncta erat, vt nemo tam humilis formæ eſſet, cui nõ ad eum perfacilis ſemper pateret aditus, qua ex re omnium mortalium gratiã aſſequebatur. Fiducia igitur virtus erit perutilis in rebus gerendis. Niſi ea is qui cum imperio eſt abutatur, & per ſuperbiam agat, quæ per fiduciam ſe agere exiſtimet, vel minus caute in rebus proſperis agendo incuriam, neglıgentiam ve, fiduciam appellet. Turpiſſimum quidem eſt non ſuccedente euentu, & vrgentibus rebus aduerſis dicere, non bene aduerteram, nõ probe intellexeram, vel culpam in alios tranſferre, vt plærunque a principibus quibuſdam fieri ſolet qui proſpera arrogant, aſpera autem alijs imputant.

¶ DE SECVRITATE.

¶ TITVLVS DECIMVS

Securitas.

SECVRITAS ILLA. QVAM ἀσφάλειαν græ
ci appellãt, fiduciæ proxima accedit. Quæ eſt virtus
animi excelſi, qui poſtquã præuidit quę per pruden=
tiam præuideri poſſunt. Liber eſt ab omni cura, om=
nique ſolicitudine, & paratus labores omẽs ſubire, ac
dolores decoris gratia perpeti, & mortem etiã oppe=
tere. Qua qui affecti ſunt (vt ait Cicero) in eadẽ cau
ſa ſunt, qua fuerãt antequã nati fuiſſent. Quinetiã qui optime vixerũt, &
bene de hominũ genere meriti ſunt, nõ modo famã, ac gloriã ſperare poſ
ſunt, ſed perpetuã, ac ſempiternã cum diuis immortalitatem anguſti qui=
Cor corrodere
dem animi eſt cor ſemper corrodere, hoc eſt aſſidua cura cruciari. Poſt=
quã quiſpiã præſtiterit quęcunque valuit, & quęcũque per prudentẽ virũ
præſtari potuerint, tũc profecto docet eũ ſecurũ eſſe. Et deo rerũ omniũ
optimo gubernatori reliqua permittere. At cum hominibus placide ver
ſari, & hylari vultu rebus alijs, quę ſingulis horis accidũt, indulgere, & ani
mo cõquieſcere. Ne videatur ex vnius rei cura ſolicitus eſſe, & res omnes
alias per incuriã dimittere. Quodquidem homines ignaui, atq; inertes fa=
cere ſolẽt, qui tãtiſper res omnes alias negligunt, dũ exitũ alicuius impen
dentis rei expectant. Hęc eſt ſolicitudo illa quã mœſtis amicã eſſe dicũt
quẽ vecordes quidẽ aſpectũ cõgreſſumq; hominũ fugiũt, vt liberius mœ
rere, ac muliebriter eiulare poſſint, ne ſalutares amicorũ ſermones audiant
quibus perſuaſi aliquãdo cõquieſcant. Conſolationis ſermones prudẽter
adhibendi ſunt, & mollicie, ac miſericordia aliqua cõſpergendi, vt iucũdi
eſſe videantur, & ab illius mente nõ omnino abhorreãt. Optimi quidem
medici eſt quandoque minimã cibi indulgentiam ægroto permittere, quo
facilius quæ ſalutaria ſunt accipiat, celeriuſque ſanetur.

Põpeij ſecuri=
tas nimia.

¶POMpeius cõtra cęſarem maximũ parauerat exercitũ, cui non modo
par viribus eſſe videbatur, verũ lõge pręſtãtior, & iã ſecurus animo quie
ſcebat. Et in eos qui formidandã cęſaris potentiã monebant, Securi eſtote
dicebat, & mihi hanc curã dimittite. Nã quũ primũ terram Itala pede pul
ſabo, ſcatebunt vndique equeſtres. pedeſtreſque in cęſarem copię, vnde nõ
diu poſt quũ ſpes eũ (vt adſolet) fefelliſſet, & miſerãda clade, apud pharſa
lũ profligato exercitu profugiſſet, multi per ludibriũ dicebãt, inſtauret ex
ercitũ nunc põpeius, & accipiat illas, quas pulſata pede terra itala ad eũ mit
tit. Sed ſpes bona, quæ ab animi magnitudine proficiſcitur, ſępe in maxi=
mis rebus magnos viros decipit. NEMO enim inueniri poteſt, qui in re=
bus dubijs fortunã ſuam in conſilio habeat. Nec etiam quum de alienis de
liberat futurum euentum diuinare poteſt.

¶HAEC ſecuritas tãti apud philoſophos olim fuit, vt in ea beatã vitã
ſtatuerẽt, Securitatẽq; eſſe dicebãt, quũ nullo metu, nulla ſupſtitione, alia
Democrit⁹ de
ſeipſo
ve perturbatiõe animus agitet̃. Sed ſine cura aliqua quieſcens ſe ipſo, ſuiſ
q; bonis frueretur. Huius opinionis auctorẽ democritũ magnũ illum phi=
loſophũ extitiſſe dicũt. Qui varijs doctrinis, vberiq; ſapiẽtia ornat⁹, eiuſ
modi de ſe ipſo ſentẽtiã protulit. Sapiẽtes multos audiui, nec quiſquã me

in de=

mõſtratione linearum ſuperauit,neque etiam ægypti ipſi.Octoginta eñi annos diſcendi gratia lõge a patria peragraui.Babylonem,Aegyptum,& Perſas,vt diſcerem,adiui.Hic ſummum bonum(vt dixi)in animi ſecuritate poſuit,quę eſt(vt Cicero exponit)animi tranquillitas.Sed eam Democritus ἀθαμβίαν appellat,& hãc fœlicitatẽ eſſe opinatur.Quidã tamẽ alij εὐθυμίαν animi tranquillitatẽ eſſe dicũt,ἀταραξίαν vero ſecuritatẽ.

¶NON deſunt qui hanc opinionem homero tribuant,qui vt ſecuritatem exprimeret,Elyſios campos finxit in quibus piorũ ſedes ſtatuit,eaſque Atlanticas inſulas eſſe cecinit,quas noſtri fortunatas appellant,græci vero poetæ μακάρων νήσους dicunt.Has coſmographi decem milibus ſtadiorum a libya ſtare affirmant,eaſque duas eſſe aiunt omnibus bonis refertas,quæ quidem nulla imbrium iniuria pulſantur,ſed ſolis zephiris ſemper roriferis ſpirantur.Solum in illis præpingueſcit,& nullo hominum,aut boum labore fecundum,atque e x recidiuis ſeminibus perpetuo feraciſſimum,Aer etiam ſaluberrimus,& omni tempore temperatus,qui multitudinem ocioſam,ac feriatam in offenſa ſemper valitudine optime nutriat,gens illa certaminum,ac belli inſcia adeo longeuam vitam agit,vt fabulę locus ſit eam cum diuis æuo frui ſempiterno. Elyſij campi. Inſulæ fortunatæ.

¶IN HESPERIIS REGIONIBVS quum imperaret Sertorius,& fama ei illarum inſularum percrebuiſſet,memor etiam Homerici teſtimonij,de adeundis illis diutius cogitauit,vt dimiſſo exercitu tandem ſecure,ac quiete ageret,ſine ambitione,ac magiſtratu,& ſine aliqua bellorum cura.Qui ſi id egiſſet,aut aliqua ratione ſecuram,quietamque vitã ſtatuiſſet,Non inuitatus a perpenna per proditionem in cõuiuio tam miſerabiliter cæſus fuiſſet. Sertorius.

¶POMPEIVS VIR tanti nominis,tantæque gloriæ,ſi ante ciuile certamen ſe,ambitione relicta,ſecuritati,quietique tradidiſſet,in tam miſeram ſeruitutẽ,diramque mortem nũquam incidiſſet.Qui etiam infœlicitatem futuri fati præuidit.Conſcenſurus enim proditorum nauiculã conuertens oculos ad corneliam cõiugem,& ad filium ſuum Sophocleũ illud iambicum protulit. Pompeiũ perdidit ambitio.

Quicunque in tyranni domum proficiſcitur
Illius fit ſeruus licet liber ſit is.

Non tamen præuiſum fatũ cauit,Sed ad ſpadonũ arbitriũ trucidatus eſt cõſilio Theocichij præceptoris ptolemæi iunioris,qui ait,leonẽ mortuũ non mordere Põpeius quidẽ omni exequiarũ põpa caruit,& trãſlatitio funere tumulatus eſt,ad Caſſinum ægypti oppidũ finitimũ peluſio,quod quidem peleus achillis pater condidit,luſtrare deorum monitu iuſſus in lacu,qui eiuſdem oppidi muros abluit,cum furijs vexaretur,poſt interfectum a ſe fratrem phocum nomine. Põpei⁹ leo dictus,quippe q enſiferũ leonẽ i anulo ſcalptũ geſtaret. Caſſinum.

¶SYLLA hoc ſolum fœlicitatis mihi habuiſſe viſus eſt,quod dictaturæ Tyrannidem vltro depoſuit,& ad quietam vitam ſe contulit,contentus venatione,& aucupio,ac ruſtico ocio.

¶ALExãder quoq; macedo miſſum ad ſe oratorẽ phocionẽ Atheniẽſem Phocion athenienſis.

ſem rogauit,quid ſibi vt ageret ſuaderet. Tū ille cenſeo inquit,vt arma,at que exercitum dimittas,& ſecuram tranquillamque vitam agas. Alexander riſit,nec vlla ex parte illi auſcultāt,Sed gloria exultans inchoatam militiam exequi deſtinauit,verum enim vero quum iam ſuis etiā formidini,atque odio eſſe cepiſſet,veneno ad babylonem ab yolla enectus creditur,in medio victoriarum curſu,quum viridi tunc ętate floreret quartum enim,& trigeſimum agebat annū,& robore corporis,& animi virtute plurimum præſtabat. Alijs autem in rebus phocioni multum detulit. Eum nanque amicum vocabat. Et victo dario,quum magnus ex virtute cognominaretur,nulli mortaliū ſalutem per literas dicebat,niſi phocioni,& antipatro,quos ſolos initio literarum ſaluere iubebat,

Alexandri mors.

¶VTilis igitur omnibus,qui cum imperio ſunt,ſecuritas eſt,Et nō modo illa,quæ ad vitam beatam pertinet,quę fœlicitatis effectrix eſt ex democriti ſententia,verū quotidiana,hęc quæ longe minor eſſe videtur,vultum enim principis hilarē,ſerenumque oſtendit.& placati quietique animi eſt index.vultus quidem(vt Cicero in libris de legibus ſcribit)in nullo animante eſſe poteſt,pręter hominem cuius mores indicat, & ab animi volūtate fingitur.dicimus enim hominem lęto,hilarique vultu eſſe, vel triſti,minaci,iratove,& ex eo animi habitum dignoſcimus, ac ſubitę voluutatis imitationem.Magnū ſiquidem onus inter mortalis eſt perſonam principis ſuſtinere,atque tueri,quandoquidem eam nō ſolum hominum animis.ſed oculis quoque inſeruire debet.

Vultus in homine tantum

¶VT enim ſerenum,quietumque cęlum maria omnia traquilla, pacataque reddit,& omnis tempeſtas,omnisque fluctuatio ex illius ſerenitate quieſcit. Sic ex principis vultu,ac ſecuritate omnium ciuium animi placantur,& ex cōmuni ſpe omniū concordia augetur,vt ex vultu ſpem pręſtendi,& bene affectum oſtendi doceret Maro,quū de rege deorum,atque hominum loqueretur,eiuſmodi verſus cecinit.

Simile.

Virgi.æneí.i. Olli ſurridens hominum ſator,atque deorum,
Vultu quo cęlum,tempeſtateſque ſerenat,
Oſcula libauit natę,dehinc talia fatur.

Princeps vero moroſus,ac triſtis aliorū animos perturbat,anxioſq; reddit quid acturi ſint. Nec quicquam poteſt in rebus dubijs,atque aduerſis periculoſius, quam ex vultu principis intelligere rē in præcipiti eſſe diſcrimine. proinde ſimulando, atque diſſimulando ſæpe contraria vt oſtendātur oportet.

¶ANnibal hilariorem mutata fortuna ſe cunctis oſtendebat, vt cordis dolorem tegeret,ne mœrore vultus ſui,alijs animum præciperet,& ne ab omni ſpe protinus decidiſſe videretur. Et Cæſar fleuit quum ei oblatum eſſet Cn. Pompeij caput,cum quo tanto tempore non modo de imperio, ſed de vita certauerat.nūc res admonet,vt huic ſpeciei finē præſcribamus

¶DE MAGNIFICENTIA.
¶TITVLVS VNDECIMVS.

Magnificētia.

MAGNIFICENTIA locū ſuū nūc ſibi vendicat quę quidē virtus ſolis regibus,ac principibus cōuenit Opes em̄ ſingulorū vix tāti ſunt,vt liberalitatē præſtare poſſint,quę mediocritas quędā eſſe debet. Inter auariciā,& prodigētiā,optime ariſtoteles liberalē ſentit eſſe eum,qui ſecundū vires ſui patrimonij erogat, quibus oportet,& quando,& quantum oportet.

Ariſto.ca.1,li. 4.ethico.

Magnificus & liberalis ī quo differunt.

❡MAgnificus vero a liberali differt,ille em̄ circa magna,& publica,hic aūt circa parua,& priuata verſatur. Atque magnificus ipſe lōge magis cogitat quēadmodū pulchri,aut ſumptuoſi aliquid agat, quā quāti cōſtet.

Cęſaris magnificentia.

❡HAC animi præſtātia Iulius Cęſar,vt cōpluribus etiā alijs virtutib' plęroſque alios anteiuit, Tāta enim hilaritate,tātoque ſplēdore elargiebatur,vt quęcūque etiā cū collega ageret,ei ſoli a populo adſcriberent̄. Quocirca M. Bibulus qui cū eo ędilitatē geſſerat,id ſibi eueniſſe dicebat,quod Polluci,vt enim geminis fratribus ędes in foro cōſacrata caſtoris tantum diceretur,ita ſuā,& Cęſaris munificentiam vnius Cęſaris dici. Quinetiā (vt tranquillus quoque refert)hi verſus circunferebantur.

Simile notandum,

Non bibulo quidem nuper,ſed cæſare factum eſt,
Nam bibulo fieri conſule nil memini.

In ea enim ędilitate trecēta.ac vigiti gladiatorū paria exhibuit,& in ſpectaculis,pōpiscōuiuijs,cōgiarijſque cūctorū ſuperiorū magnificentias ſuperauit,hilaritas cæſaris in elargiendo gratior erat ciuibus, quā ipſa numerū erogatio. Prudēter quidē locut' eſt Dioniſi' halicarnaſeus,quū ait,Dona volūtaria dantibus gratiora ſunt,quā coacta,accipiētibus autē firmiora

❡Regem ſuum Iſocrates monet,vt in apparatu ſplendidiſſimus ſemper ſit.Sed magnificētiā potius in his rerū ſumptibus declaret,quę perpetuū fructum ex ſe præbent. Et munificentiā longe magis exhibeat in amicis comparandis,vtrunque enim fecit Cęſar. Nā(vt opera cōplura omittam, ne ambitioſior eſſe videar in rebus cęſaris recenſendis)hoc neutiquā prætermittendū eſt,quod bibliothecas grecas,latinas quę maxima impēſa cōparari fecerit,data cura M. Varroni cōparandarū regendarūque. Sed has bibliothecas fortuito incēdio abſumptas,diu poſt domicianus imperator reparari,inſtaurarique fecit,exēplaribus vndique petitis,miſſiſque Alexādriā vſque viris eruditis,qui deſcriberēt,atque emēdarent. Amicos quoq; quoſcūq; potuit ſibi cōciliauit cæſar,neq; ſūptui,neq; īpēſe vnq̄ pepercit

❡MAGnificentia publicorū ædificiorum magnā meruit laudē, in qua romanus populus,ſicut in alijs rebus om̄ibus,reliquas om̄es gētes antecelluit. Adeo vt ridēda Pyramidū miracula,& labyrinthi vertigines eſſe videantur. Extruxit em̄ Cæſar circū maximū lōgitudinis ſtadiorū triū,latitudinis autē vnius quod quidē opus admiratione dignū extitit. Sed pręuētus morte maiora quędā opera inchoata reliquit. Areā em̄ in qua deide auguſtus forum ſtatuit,ipſe Cæſar deſtinati operis gratia magno emerat.

Circus maximus,

❡MAGNAE LAVDI M. AGRIPPæ fuit non modo aquæductus, & Cloacas perfeciſſe , ſed templum omnium deorum, quod

Pantheon M. agrippa romæ dicauit.
iouí vltori vouerat,& alía multa admirãda opera erexiſſe. Cloacarum ta=
men opus oĩm maximi fuit,vt pauloante dixí ſuffoſſis mõtib⁹,& magna
ex parte vrbe pẽſili facta,id inchoatum fuerat a priſco tarquinio plebeio=
Cloacę romanæ.
rũ manibus,quí labor,& lõgus,& periculoſus adeo extitit,vt multí Quirí
tes ſibiípſis laboris tedio mortẽ cõſtituerint.quorũ cadauera rex crucibus
Tarquinius priſcus.
ſuffigí iuſſit,& feris,volucribuſq; relinqui, vt pudore reliquí affecti a ſe
ipſis deinceps manus abſtinerẽt.Nõ tamẽ opus perficere valuit priſcus,
fuit eñ magní ĩpendij,& diuturni laboris,erat ſiquidẽ cauarũ amplitudo
Ply.ca.15.li.36
adeo magna,vt fœnivehã large onuſtã facile trãſmitteret. vt plyni⁹refert
Agrippa tandẽ poſt tot ſecula aucto populo,propagatoque imperio, quũ
ędilis eſſet opus illud perfecte cõſummauit.Sylla proſcriptionis, & cru=
Theatrũ ſyllę
delitatis infamiã aliqua ex parte aboleuit, quũ theatrũ tanti impendij,tã
tæque admirationis perfecit Cuius triplex ſcena tot hymetus colũnis ni=
tebatur,& ęreorum ſignorũ inter columnas tria circiter milia cernebãtur
Et cauea capax erat octoginta miliũ hominum. Sed ſi recte iudicare vo
lumus nulla monumenta præter literas gratiora,aut diuturniora ſunt illis,
quæ ex nouorum operum ſplendore comparantur.

ANtiqua ſane fuit hęc magnorũ ędificiorũ gloria,quã a priſcis tempo
Diodorus ſiculus lib.2.
ribus regnũ ęgypti Diodorus Siculus recẽſet,Et de ſepulchro ſimãdij re
gis adeo admirãda quędã enarrat,vt fidẽ veritatis trãſcẽdere videatur,&
pręcipue in aureo circulo cuius ambitũ trecentorũ ſexaginta quinque cu
bitorũ fuiſſe dicit. Soliditatẽ autẽ vnius,in quo per ſingulos cubitos de=
ſcripti erãt ſinguli dies anni,& omnes aſtrorũ ortus,atque occaſus,& quic
quid futurũ ab illis ſignificaret. Sed omnẽ magnorũ ędificiorũ excellen
tiã pręuertit ſtatuendarũ vrbiũ magnitudo,Quę romulũ ex paſtore fecit
Ex ſtrabo.li.15
regẽ,& cõplures alios magno ſplẽdore illuſtrauit.Hãc gloriã multi anti
Tithonus.
quorũ regũ quęſiuerũt. Tithonus mẽnonis pater vrbẽ ſtatuit,& eã a ma=
Caſia.
tris nomie caſiã(vt Aeſchylus tradidit)nũcupauit. Eã diu poſt Cyrus re
Suſia.
giã ſibi fecit,& mutato nomine Suſiã eſſe voluit. Babylonẽ ſtatuit Semi
Smyrna.
ramus,regno quũ ſucceſſiſſet Nino. Miletũ Neleus Smyrna amazonũ
regia quũ epheſi regnaret Smyrnã cõdidit homeri patriã Prienẽ ad meã
drí oſtia philotas. Teũ Athamas,vnde Anacreõ lyricus eiuſdẽ vrbis idi
Salamina,q̃ & ſalamin dicitur, & ſalamis.
gena eã athamãtida vocat. Teucer alterã i Cypro ſalaminã pulſus a tela
mone patre. Antioch⁹ ſoter antiochiã Sardanapalus rex ille ignauiſſim⁹,
vt voluptati,deſidięq; dedit⁹,quãuis famę ſuę prodigus eſſet,laudẽq̃ cõtẽ
neret,hac tamẽ gloria carere noluit,duas eñ vno,eodẽq; tẽpore vrbes ędi
Anchiale.
ficauit,anchialen,& tharſum,eãq; rẽ titulis ſepulchri ſui inſcribi iuſſit.
Amian⁹ autẽ marcellin⁹ alter putat. dicit nãq; tharſum vrbẽ p̃clariſſimã
quę Cydno,flumine abluitur,Perſeum danaes, & iouis filium condidiſſe.

ALexãder regijs virtutibus affatim cõcinnat⁹,ne hui⁹ quidẽ magnifi
cẽtię laudis expertẽ ſe eſſe paſſus eſt,nã vrbes cõplures cõdidit,quarũ prę
cipua fuit alexãdria iuxta pharũ iſulã,cui dimetiẽdę dinocratẽ macedonẽ
architectũ peregregiũ pręfecit,& eã a ſuo nomie nũcupari voluit. Arta=
xata harmenię pone Araxem ab Annibale rege Artaxiæ conſtituta fuit.

ROMA=

ROMANI innumeras colonias per vniuerſum terrarũ orbem dedu xerũt. Et multas vrbes a ſolo alicuius vtilitatis gratia fundauerũt. vt aqui leiã ſinui Adriatico proximã, quã incũbẽtib⁹ rhetis barbaris oppoſuerãt Ciues etiã romani aliquas vrbes cõdiderũt, vel priuati, vel qui cũ iperio erãt. Nã Nicopolim Auguſt⁹ in ſinu quoque adriatico ſtatuit, & a victo ria nauali pugnę cõtra Antoniũ e cõſpectu illius loci nominauit. Ea eſt ad Actiũ ꝓmõtoriũ, illic tẽplũ apollini dicauit, & ludos auxit, quę actia dicũt. Marcell⁹ multo ante Cordubã cõdiderat, Et T. Labien⁹ Cigulũ in agro piceno. Ancon vrbs in eodem agro a Syracuſanis condita eſt, qui dionyſij tyrannidẽ fugiebãt, multi romani conſules quo loci vadimonia cõſtituebãt, vrbes edificabãt, & a ſuis nominibus nuncupabant. Hinc forũ liuij, forũ mutij, forũ iulij, forũ põpilij, forũ cornelij. & forũ Sempronij dicũtur. Sed nõ omnibus datũ eſt, vt vrbes cõdere poſſint. Idcirco magni ficus quiuis eſſe poterit ſecundũ opes ac potentiã ſuã dũmodo animũ ex virtute prõptũ ad benignitatẽ, beneficentiã quę habeat, genus quidẽ illud magnificẽtiæ oẽs prętare poſſunt, quod ex ſentẽtia in cõparandis, cõci liandis, cõſeruãdiſque amicis, ac neceſſarijs cernitur, & maximã in ciuili ſocietate vtilitatẽ præbet. Anaxagoras clazomenius quum periclẽ Athe nienſem inſtrueret, dicebat magnificentiã. & animi grauiorem quãdam elationem, ad popularem potentiam capeſſandam plurimum valere.

Aquileia. Nicopolim. Actia ludi quinquenales. Corduba. Cingulum. Ancon. Forum liuij Forum Iulij Forũ cornelij

Anaxagorę dictum.

ALExander protheæ homini facetiſſimo aliquãdo ſuccẽſuerat, verũ illum ex amicorũ cõmendatione ſibi cõciliauerat, quum multas effudiſ ſet lachrymas. Hoc quũ acceſſiſſet protheas, per iocũ ait, quod mihi recõ ciliati adimi pignus erit? Tũ rex quinque talẽta ei numerari iuſſit, dixit que, En tibi recõciliati animi ſponſionẽ, vt facilius, honeſtiuſq; deinceps agere poſſis. Idẽ Alexãder Mazei filio, cuius nuper defunctus pater am pliſſime dignitatis fuerat, apud dariũ alteram adiecit pręfecturam, quum vnam ante ille haberet. Tũ adoleſcens ait, darius olim vnicus erat, tu vero muneribus tuis complures alexander facis.

Alexander. Protheas.

MAGNIficentia quidẽ priſtinam gratiam facile cõciliat diuturnã. at graue odiũ priſcis ſeculis exarſit inter romanũ populũ, & regẽ Thuſco rũ, cõtractum imprimis, quod Tarquiniũ ſuperbũ bello, & armis exactũ vrbe reſtituere conaretur. Auctũ deide multis iniurijs vltro citroque illa tis acceptiſque. Sed tãdẽ poſtquã lõgi, atque periculoſi belli pertęſũ fue rat, gratę pacis cõditionib⁹ cõuenerũt. Tũ porſena, vt animos ciuiũ roma norũ ſibi beneuolos redderet, Manificẽtiã animi ſui eis oſtẽdere deſtina uit, iubet igitẽ omnib⁹, qui in exercitu ſuo erãt, vt relictis omnibus alijs re bus arma tãtũ accipiãt, demũ caſtra omni ſupellectile, omnique cõmeatu referta romanis dono reliquit. Quę res populo romano tam grata fuit, vt morẽ diutius ſeruauerit, quoties publica rerũ venaliũ auctio fieret, vt pri mæ quidẽ partes per pręconem ſemper Porſenæ denunciarentur

Porſenę magnificentia.

BEllũ Aethruſcũ ãtiquis romanis maxime formidini fuit, quo ignuẽ te nemo a malitia imunis eſſe poterat, Sicut etiã i gallico tumultu. Et id tũ ꝓpinquitate agri, tũ multitudine, ac hoĩm virtute. Quin etiã prima lite

Aellũ æthruſcum

 rarum

rarum diſciplina in omni Italia apud æthruſcos fuit, vulgo Romani, atq;
latini patres pueros eruditiõis gratia in Aethruriā mittebāt, antequā græ
cę, & alię trāſmarinę doctrię ĩ italiā trāſmiſiſſent. Gelo ſyracuſanus quũ
accepiſſet romę magnā annonę caritatem eſſe, maximũ frumenti nume-
rum populo Romano dono miſit, vt initam pauloante amicitiā benigni-
tatis, ac magnificentiæ officio accumularet.

Aethruria quōdā diſcipli narũ gymnaſiũ

Gelo ſyracuſanus.

Gratiā referre

Ingratitudo.

¶EST etiā huius virtutis munus quā maximũ gratiā bene de nobis me
ritis referre, quam qui omittunt, nõ modo ingrati, ſed iniuſti omnino ha-
bendi ſunt. Eſt enim ingratitudo quā græci ἀχαριστιαν vocāt, peſſima in-
iuſtitię ſpecies, & humanę ſocietati ĩimica. Exhaurit ſiquidem clemẽtię
vbertatem, & omnem benignitatẽ perimit. Idcirco ex Perſarũ legibus in
grati grauiſſimis pœnis afficiebantur, nec iniuria. Inhumanũ quippe bar
barum, ac ferum eſt cõmittere, vt beneficio indigni eſſe videamur. Quod
quidem non ſolum ingrati homines faciunt. verũ hi quoque qui benigni
tate ſe vinci patiuntur. Præclare de ſe ipſo Cicero, qui ſe gratũ, & videri,
& eſſe volebat, ait, Sed quum omnibus virtutibus me affectũ cupiā, tum
nihil eſt quod malim, quam me, & gratũ eſſe, & videri. Hęc eſt enim ve-
ra virtus .nõ ſolum maxima, ſed omniũ virtutũ reliquarum mater. Fuit
enim Cicero non modo in referenda gratia, ſed in promerenda etiā libera
lis, ex patrociniis quidẽ cauſarum nullam neque ſtipem neque mercedem
vllam accepit vnquā. Sed omnis eius opera gratuita ſemper extitit.

Ciceronis laus a gratitudine.

Pyrrhus.

☞

Sententia pyr-rhi notanda.

¶HAC vitute pyrrhus epirotarũ rex omnes ętatis ſuę reges anteiuit. In
rependenda nāque gratia diligentiſſimus fuit, vnde quũ de morte ęſopi,
familiariter vſus fuerat, accepiſſet nunciũ, grauiter indoluit, nõ quod ille
mortuus fuiſſet, humana ſiquidẽ eũ tuliſſe ſciebat, ſed quod tardior fue-
rat in referẽda ei gratia dũ viueret. NON em̄ idem eſſe aiebat in eo qui
pecuniā, & in eo qui gratiā debet. Nā qui pecuniā viuo creditori nõ per-
ſoluit, ſatis, quũ eius heredibus penſitauit, feciſſe videtur, qui vero beni-
gnitatem acceperit, niſi viuo accumulauerit, negligẽtior haberi poteſt, &
minus ſatiſfeciſſe videtur, quādo mortuus officij rẽcõpẽſationem nõ ſen
tiret. Huius excellentiſſimi regis (quẽ trogus cõſtanti omniũ opiniõe cũ
ctis regibus, atque illuſtribus viris iuſticia, & vitæ modeſtia prætulit, ſen
tentia ſequamur oportet, ſi iuſti grati, ac magnifici iudicari volumus. Ma
gnificũ quidẽ virũ in referẽda gratia, datorem ſemper vt excẽdat oportet

☞

PARI enim mẽſura reddere quę mutuo acceperis iuſti hominis eſt, accu
mulatiore autẽ liberalis. IMPRobiores tamẽ nõnullos videmus, qui prę
nimia quadā auiditate Ita ſemper ingeniũ cõparatum habent, vt antiquio
rum beneficiorũ protinus obliuiſcantur, niſi nouis quotidie afficiantur.
HI quāuis multa acceperit, pro q̃bus perpetuo obnoxij, obligatiq; eſſe de
berẽt, gratiā tamẽ omnẽ ſubuertũt. Nā ſi quid minimũ eis negẽt, id ſolũ
meminerũt, quod negatũ fuerit. Eiuſmodi homines ingratiſſimi habẽdi
ſunt, & ſibi ipſis aliiſq; nocẽt, Reddũt em̄ bonos viros ad gratiā promeren
dā tardiores, & malignos ꝓ benignis eos faciũt, & iofficioſos ꝓ officioſis
Pulchris rationib⁹ ariſtoteles oſtendit illũ qui beneficiũ cõtulit, magis di

Ariſto. li. 9. ethico, ca. 7.

ligere

ligere eũ qui accepit. quã is eũ qui dedit ĩprimis,quia qui accepit debitor eſt ei,qui contulit,ille autem creditor,& ſicut qui pecuniam mutuam debent,cupiunt plærunque eos,quibus debent aboleri. At contra hi, quibus debetur,de ſalute eorum qui debent ſoliciti ſunt. Sed gratiam qui contulerunt cupiunt eos viuere,quibus benefici fuerũt, vt parem ab illis gratiã conſequantur. Secus illi. CVPIVNT nanque eos mori ne diutius eis obnoxiĳ ſint. Vel amant eos quibus contulerunt quaſi opus ſuum,& vt artifices ſuo opere delectantur, QVOD etiam in poetis cernimus, qui libros a ſe editos,quaſi proprios filios mira beneuolentia complectuntur, vel quia beneficium contuliſſe pulchrum eſt,accepiſſe autem ſeruile. Illud quidem honeſtatis eſt,hoc vero vtilitatis.honeſtas diuturna eſt, vtilitas caduca, vel quia maior labor eſt dandi,quam accipiendi,& maior labor maiorem conciliat amorem. Vnde matres quarum laborioſior eſt partus,magis filios amant,quam patres,& quia magis ſciunt eſſe ſuos.

Sententię ariſto. cedro dignæ.

Hæc ſapienter Ariſtoteles. Nos autem ne vlterius vagemur ad calcẽ ſermonem noſtrum perducamus,concludamus igitur maximam in regibus principibuſque virtutem eſſe magnificentiam. A qua quicunque abeſt vix quippiam dignum laude agere poteſt,& in auaritiæ crimen facile incurrit,detrectatoribuſque obnoxius redditur. Illud quidem Herodoti regibus omnib⁹ documẽto eſſe debet,qui ait. Perſas Dariũ inſtitorẽ appellaſſe, quando apud eos regũ primus tributa inſtituiſſet. Cãbiſem autem dominum,Cyrum vero patrem. Quoniam Darius omnia queſtui expoſuit,Cambiſes aſper,ac difficilis imperio extitit. Atqui Cyrus mitis,& facilis,deque Perſis ſemper bene mereri ſtuduit. Et hęc ſatis de magnificentia,quam plærique græcorum μεγαλοπρεπειαν appellant,vt quę magnos quoſque, ac præſtantes viros deceat,quaſi magni decentia.

Epilogus.

Darius iſtitor. Herodotus in thalia vbi perperã legiť iſtitutorem ĩ latinis codicibus, nã grec⁹ habet καπιλον quod iſtitorem negociatorem ve ſignificat, quod ſcite admodũ (vt cętera oĩa) ãnotauit budeus noſter galliarum decus eximium l.4. de aſſe.

DE CONSTANTIA

TITVLVS DVODECIMVS

CONSTANTIA NVNC SEQVITur quæ virtus propriæ dolori reſiſtit,cui opponitur muliebris quædam mollicies,quæ incõſtantia dicitur. Sunt tamẽ qui ſimile cõſtãtiæ cõtinẽtiã faciant,dicantque conſtantiam eſſe,per quam cupiditas conſilio,ac ratione regitur. Ariſtoteles autẽ has duas virtutes clariſſimo ĩtellectu diſcernit,vt conſtantiæ proprium ſit dolori reſiſtere, Continẽtiæ vero voluptatem,cupiditatemque ſuperare, Proinde quum maius ſit ſuperare,quam reſiſtere, quando illud ſit vincere,hoc autem non vinci potiorem eſſe ducit conſtã

Conſtantia Continentia. Ariſt.c.1.&.2. lib.7.ethico.

tiam, quam continentiam. Conſtantiam Cicero animi ſanitatem eſſe putat. Quod quidem ex hoc cernitur. dicit enim ſtultitia eſt animi inconſtantia, id eſt animi ſanitate vacare. Præclara virtus eſt conſtantia, & regia fortitudine digniſſima. Atqui vt hanc virtutem imprimis contra dolorem exerceamus, Neceſſarium eſt corporis ægrotationem, cruciatumque omnem forti, ac conſtanti animo perferre.

C. Marii conſtantia.

¶VARICOSVS erat C. Marius, & id iniquo ferebat animo. Sed vt ſanaretur, ſecundum crus medico præbuit, & non modo non ingemuit, vocem ve, aut clamorem non dedit, verum immotus ſtetit, ac ſi non crus, ſed lignum aliquod fabro dolandum præbuiſſet.

Caſſius ſcæua. Ex valer. maximo de fortitu. lib. 3. Attilius.

¶CONSTANS valde fuiſſe videtur Caſſius Scęua, qui euulſum cum ſagitta oculum ad Dyrrachiū excuſſit, vt in pugna forti animo perſtaret. Et Attilius qui ad Maſſiliam amputata dextera nauem ſiniſtra tenuit.

Galli. Græci.

¶VIDEMVS tamen nonnullos fortes in bello, qui deinde in doloribus corporis inconſtantes ſunt. Galli pugnaciſſimi habentur, molliter tamen ęgrotant, & paruo dolore muliebriter langueſcunt. Gręci autem cōtra ignaui ſunt in bello, in lectulis vero ſuis conſtanter ęgrotant.

Ply. c. 23. li. 7. & ariſto. ca. 10. lib. 5. politorū Leæna. Anaxarchus. Ex diogene laertio li. 9. cicerone thuſc. qſt. li. 2. & valer. max. lib. 3. de patiena. Zeno.

¶HANC conſtantiam quidem veteres corporis patientiam appellāt. vnde Plynius vir doctiſſimus duo patientiæ exempla ponit. Vnum leęnę meretricis, quæ diu torta nunquam indicauit Harmodium, & Ariſtogitonem tirannicidas. Alterum autem Anaxarchi Abderitani, hic quum a Nicocreonte Cyprio tyrāno depręhenſus fuiſſet, cui infenſus erat, quod in cęna Alexandri magnifica omnia eſſe dixiſſet, ſed oportere iam caput cuiuſdam ſatrapę apponi Nicocreontem intuens, hoc ille audito indignabundus edixit, vt Anaxarchus vinciretur, & ferreis maleis in concauo ſaxo tunderetur, conſtanti animo ait, Tunde tunde Anaxarchi vaſculum, Anaxarchū autem nihil teres, quo dicto commotus tyrannus linguam ei pręcidi iuſſit, Tum philoſophus ridens pręciſam illam dentibus in faciē tyranni expuit. His addi etiam poteſt Zenonis ſtoici exemplum, qui vt mentiretur quędam a cyprio rege diutius laceratus eſt. Sed vt ei omnem mentiendi ſpem eriperet euulſam ſedibus ſuis linguam cum cruento ſputamine in oculos interrogantis impegit, vt Amianus Marcellinus refert.

¶CONSTANTIAM quoque aliter plęrumque accipimus. Poſtquam enim a prudentia, iuſtitia, temperantia moniti ſumus quid expetendum, aut fugiendum ſit, vt rationem ſequamur, non ſatis eſt id intelligere tantum, Sed ſtare etiam oportet præſenti, ac conſtanti animo in eo, quod deliberatum, iudicatumque ſit. Nec permittere, vt illecebris voluptatis illecti turpia aliqua agamus, aut dolore perciti a rectis actionibus distrahamur. Et hęc eſt conſtantia illa, quæ nunquam ab honeſtate diſcedit. Et in ciuilibus actionibus plurimum præſtat.

Pōponi⁹ attic⁹ Ex plutar. ī vitā lucul li.

¶AGE, vt exempla maioris conſtantiæ omittam nonne tibi laudandus iure optimo eſſe videtur Pomponius ille, qui in pugna, quę cōtra Mithridatem Lucullo duce geſta eſt, interceptus fuit? Nam quum vir eſſet

inſignis

inſignis,& vulneribus grauiter ſauciatus, ductus eſt ad regem, qui vt primum eum conſpicatus eſt, dic queſo (inquit) ſi per me diligenter curatus fueris, nunquid eris exinde mihi amicus? Tum Pomponius ero inquit tibi amicus, ſi & tu populi romani amicus fueris. Sin ſecus me quoque inimicum habebis. Tum mithridates magnam viri conſtantiam admiratus ab omni iniuria hominem prohibuit, iuſſitque vt nihilominus quam diligentiſſime curaretur.

¶ C. FABRIcius quum in italiam accitu tyrannorum Pyrrhus Epirotarum rex tranſmiſiſſet, ad eum a romanis orator miſſus eſt, vt ab iniuria, belloque abſtineret, atque ab italia decederet. Tum Pyrrh᷑, vt erat animo excellenti, præclara auri, ac argenti munera ad eum miſit, quibus ille ſpretis legationis reſponſum petebat. Poſtridie eius diei Fabricium Pyrrhus aduocat. comiterque eum amicis verbis affatur, & inter loquendum ingētem Elephantum clam poſt eum dimitti annuit, qui ſupra Fabricij caput adſiſtens elata promuſcide, horrendam emiſit vocem, ille autem nullo metu perterritus conſtanti animo ait, Neque heri pecunia me corrupiſti, neque hodie elephantis barritu corruiſti. Quaſi tacite inferret, quid ſit agendum vide. Paulo vero poſt ſuperato, fugatoque pyrrho, & eius exercitu in fugam conuerſo, docuit Fabricius non minore animi fortitudine ſe in bello, atque acie verſari, quam contra cupiditatem, ac terrorem conſtanter conſtitiſſet. C. fabricius.

¶ SED fortitudinem conſtantiamque romanorum Pyrrhus etiam quū aliquando ſuperior extitiſſet, probauit, Nam inſpecta in reparando, iſtaurando que exercitu eorum celeritate, ait, plane video me herculeo ſydere progenitum cui etiam neceſſarium ſit quum lernea hidra pugnare. Cæſis eni tot hoſtibus, ex eorum ſanguine plurimi renaſcuntur. Et cum animaduertiſſent eorum, qui in acie ceciderat, forti tudinem exclamauit. O quā facile fuerat, aut mihi orbis terrarum imperium cum romanis militibus inuadere, aut illis me eorum imperatore, ac rege. Hanc virtutem tanti Cicero fecit, vt in libris de fœlicitate, & miſeria contra Epicurū diſputans affirmet multos per eam beatitudinem fuiſſe adeptos. Et M. Atilium regulum imprimis, quem non tam ſuperiore gloria, quum bis fuiſſet conſul, & ſemel triumphaſſet, quam vltimo illo caſu, quum vigilijs, fameque cruciaretur, propter promiſſæ hoſti fidei voluntariam conſtantiam, Ait enim non hilaritate, nec laſciuia, nec riſu, aut ioco comite, leuitateque, Sed ſæpe etiam triſtes firmitate, & conſtantia fiunt beati. Pyrrhus.

¶ DE TOLERANTIA.

¶ TITVLVS TERTIVS. DECIMVS

Tolerantia.

Cice.de fini. bo.& mal. lib. 2,in fi.

TOLERANTIA DEINCEPS SE NObis offert,quæ præcipue labores perpetitur non fugiendos,quas ærumnas triſti verbo(vt ait Cicero) priſci appellauerunt.de quibus ſupra quum de perturbationibus animi tractauimus ſatis abunde diximus. Tolerantia virtus eſt, qua quidem affecti, quæ difficilia, aut laborioſa ſunt decoris, honeſtique gratia toleramus.Huius verbi primam ſyllabã poetæ corripiunt Idcirco non erit fortaſſe alienum putare eius originem græcam eſſe,quãuis non omnes literæ cõueniant τολμάω,quod etiã τλημι,& detractis prioris verbi literis τλάω quoque dicitur ſuſtinere,audere,& tolerare ſignificat Hinc deſcẽdit τόλμημα,quod pro tolerantia,& audacia ſumitur. Et pro voluntaria quadam patientia,ſicut apud nos tolerantia ponitur.Sed de verbo non eſt hoc loco diſputandum,quum ſit hæc virtus pręclara,& in laboribus neceſſarijs, functionibuſque honeſtis maxime eluceat. Nec min' in ferendo ęquo animo quæcunque aduerſa,aut dura,& moleſta quotidie accidunt.

C. marius.

¶C.MARIVS militares, imperatorioſque labores magna tolerantia pertulit. Cibarium panem cum militibus ſemper comedebat,in ſolo nihil præter cæteros ſibi ſubſternens iacebat, vallo. foſſa,aggeribus,machinis,reliquiæque laboribus pariter cum gregarijs militibus inſudabat. Quibus ex rebus militum primum ſibi beneuolentiam cõciliauit, Deinde famã per omnẽ lybiã adeo auxit,vt omnes vulgo dicerent finẽ nunquã habitura bella in barbaros,niſi C.Mari' exercitu pręficeretur,quod quidem vt primũ romã perlatũ eſt,Marius cõſul deſignatur omniũ pene ſuffragijs homo nouus,& per ſolã virtutem cognitus,ſine vlla maiorũ cõmendatione, vnde quum a nobilioribus nõnunquã inceſſeretur, exclamabat,

Marij exclamatio.

diuitum nobiliumque molliciem conſulatus virtutem rapere,ſe autẽ vulneribus,laboribuſque gloriari,non autem maiorum monimentis,aut imaginibus. Quorum tamen maiores,prognatoſque cenſendum eſt, non propter generis claritatem,quę pricipio rerum romanarum nulla fuit, ſed propter fortitudinem,& egregia geſta gloriam fuiſſe aſſecutos.

¶FErunt plęrunque iniquo animo nobiliorem, vt noui ciues etiam per virtutẽ efferantur,ac reipublicę muneribus honeſtentur, vt qui lõge plura ac maiora generi,ac nobilitati tribuant,quam par ſit,aut ratio exigat, vt fecerunt iuuenes quidã romani eo tempore, quo Cn. Flauius homo humillimæ ſortis Prętor deſignatus fuit,repulſis ingenuis nonnullis competitoribus. Cõplures enim id idigne ferentes aureos anulos abiecerũt, & equorum ephippias,ac phaleras dimiſerunt. Sed quum dolorem.atque iram ſuam tam temere oſtenderent,eos optimi ciues grauiter obiurgabant, docebantque eos æquo animo ſemper ferenda eſſe,quæ a populo ſtatuerentur,cui nunquam ſuccenſendum eſſet.

Cn.flauius.
Anuli aurei.

Sertorius.

¶PATIENTiſſimus laboris etiam fuit Sertorius,& famem,ſiti,hyemem,æſtum,puluerem,& alia incommoda militaria facile honoris,decoriſque

riſque gratia tolerabat. Quibus ex rebus Celtiberi homines fortes, ac pugnaces illum cunctis alijs ducibus præferebant. Et alterum Annibalē audacia, & promptitudine vulgo eſſe dicebant. Annibal tolerantiſſimus laborum præter alios ſummos duces, atque imperatores habitus eſt. Cuius corpus (vt Liuius refert) nullo labore fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris, ac frigoris patientia par, cibi potuſque deſyderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum, ſomnique, nec die, nec nocte diſcrimi nata tempora, id quod gerendis rebus ſupereſt, quieti datum. Ea neque molli, ſtrato, ac ſiletio accerſita. Multi illū ſępe militari ſagulo opertū humi iacentem inter cuſtodias, ſtationeſque militum conſpexerunt. Equitū peditumque idem longe primus erat. Princeps pręlium inibat, Vltimus conſerto pręlio excedebat. Literarum quoque monimentis proditum eſt, eum noctes inſomnes, & dierum inediam ſæpe tuliſſe. Annibalis virtutes Titus liui⁹. li. 1. ī prici. 3. deca. ſecūdi bel. pu.

FABIVS maximus hac virtute etiam præſtitit, & pręcipue in tolerandis aduerſis hominum moribus. Proinde ſępe dicebat, oportere eum, qui alijs imperat, non verbis, verberibu ſve ſœuire, ſed tolerandꝯ mulcendoque homines in ſuam ſententiam pellicere. Abſurdum videri aſſerens quum cernamus feras cibo, & blanditijs cicures fieri, & canes, atque equos diligentia, victu & familiaritate potius quam verberibus, & cathenis māſueſcere, ſperare, homines ſœuitia mollire, quum per patientiam, ac tolerantiam longe facilius in rectam ſētētiam redigantur. Hanc opinionem veram eſſe docuit Cinna, qui ab exercitu ſuo, quem inuitum cogebat naues deducere contra Syllam, cæſus extitit. Et fimbria præ nimia eius ſœuitia ab exercitu deſtitutus, qui ad Syllam tranſiuerat, ſeipſum percuſſit, & cum animo, ac viribus deficeret, a ſeruo quodam ſuo, vt ſe occideret impetrauit. Simile. Cina a ſuis cęſus. Fimbria.

INIQVVM habebatur apud romanos nō modo liberos, ſed ſeruos etiam male habere, atque in illos nimium ſœuire. Optimum populi romani timorem hauſit Adrianus Cæſar, quum vmbriciam matronam in quinquennium relegauit, quod ex leuiſſimis cauſis ancillas ſuas atrociſſime tractaſſet. Et iuppiter romano populo ſuccenſuiſſe creditur, quod Antonius ſeruum ſuum crudeliter verberatum, patibuloque conſtrictum, ante ſpectaculi commiſſionem per circum egerit. Proīde opus fuit ad propiciandum deum ex ſenatuſconſulto ludos iſtaurare. & diem bonum circenſibus addere, vt facinus illud expiaretur. Vmbricia. Adrian⁹ cæſar Vlpian⁹ in. l. ſi dñs in fi. ff. de his qui ſūt ſui, vel ali. iu. Antonij crudelitas ī ſeruū ſuum.

DE STABILITATE ET PATIENTIA.

TITVLVS QVARTVS DECIMVS.

Patientia.

STABILITAS, ET PATIENTIA DVæ reliquæ ſpecies ſunt, quę fortitudinem comitantur. patientiam Cicero definit rerum arduarum, ac difficilium voluntariam, ac diuturnam perpeſſionem, honeſtatis, aut vtilitatis cauſa. Hæc quidem virtus perutilis eſt omnibus in rebus agendis. Impatientia vero, ac leuitas quędam multas bonas actiones ſępe peruertit, quum aut, iracunde reſpondemus, aut inclementer in alios loquimur, vel minima etiam in nos dicta atrocius refellere volumus, & paruas quaſque iniurias propulſare, atque vlciſci. Qui varios hominum mores nequit tolerare, aut nimis delicatus eſt, aut a communi mortalium conſortio ſe extrudit, Optime heros ille tragico cothurno ſeipſum comprimit, quũ ait, Perpetere o cor, Nã tu longe alias grauiora tuliſti. Sed de patientia ſatis diximus ex auctoritate Plynij, quum de conſtantia tractaremus.

Stabilitas.

Stabilitatem vero recte dicimus conſeruatricem bonorum conſiliorum, bonarũque actionum, parum admodum eſſet bene deliberare, beneque incipere, niſi perſeuerantia ſtabile iudicium, ſtabilemque actionem pręſtaret, verũ enim illud quod Annibal ſæpe in re militari dicere ſolebat, vincit omnia pertinax virtus. Ex huiuſmodi ſententia plærunque fit, vt pertinacia pro ſtabilitate ponatur, ac nomen virtutis vſurpet, & pro inſigni laude accipiatur

Vicit oĩa pertinax virtus.

Seuerus pius pertinax dict⁹ pertinacia, perſeuerantia.

¶LEGIMVS quidem romanum imperatorem Seuerum, pium, pertinacemque honoris gratia fuiſſe cognominatum. Varro in libris de origine latinæ linguæ, quos ad Ciceronem ſcripſit, Pertinaciam a pertendendo dici putat, quum in eo in quo non oportet manere pertendit. In eo autem in quo oportet perſiſtere, quum perſtat, perſeuerantia rectius, quã pertinacia. Sed nonnunquam vitiorum nomina pro virtutibus ex ſimilitudine quadam vſurpamus, vt quum ſœuum pro ſeuero ponimus, Et auarũ pro parco dicimus. Sic ſœuitiam pro ſeueritate, & auariciam pro parſimonia, Et profuſionem pro liberalitate. Et audaciam pro fortitudine.

¶SED PERTInaciæ rationem eleganter declarauit Cæſar in oratione qua Afranio reſpõdit miſericordiam petenti. Accidiſſe enim eis (ait) quod plærunque hominibus nimia pertinacia, atque arrogantia accidere ſolet, vti eo recurrant, & id cupidiſſime petant, quod paulo ante contempſerint.

¶PERTINACIAE NOn diſſimilis eſt peruicacia, quæ eſt nimia quædam viciſſitudinis contentio, quum opere vel ſermone magis quam par eſt pertinaciter concertamus, Idcirco raro virtutis ſpeciem pręſe fert ſed frequentius pro vitio accipitur. Perſeuerantiæ virtutem, quę recta cõſilia, rectaſque perficit actiones επιμονην optimo verbo Gręci philoſophi appellant, Nos ſatis commode verbum e verbo exprimentes longanimitatem dicere poſſemus, quamuis in raſo ſit vſu apud eos qui caſtigatius latineque loquuntur.

μακροθυμια

¶HAEC perſeuerantiæ virtus optima fortitudinis comes habetur, ſine qua

ne qua nemo prudens,aut perfecte ſapiens dici poteſt.Sunt enim qui ſubito iudicio recte,ac prudenter ſapere videantur,Sed adhibita lōgiore cogitatione,ambiguo,ancipiti conſilio nutent,vel pauculis verbis in contrarium ſenſum auditis.A vera illa,ac deliberata ſententia facile deturbantur,& a virtute diſcedunt,parunque ſibiipſis cōſtant. recedunt enim a ſe, & in ſententia ſua non perſiſtunt.

¶MAGNAM ingenij leuitatem,& puerilem inconſtantiam oſtendit Vitellius Cæſar pluribus quidem in rebus, Sed præcipue quum poſtulante exercitu,vt libertum ſuum Aſiaticum nomine equeſtri dignitate donaret,inhoneſtā adulationem compeſcuit.Et paucis interiectis diebus inter ſecreta conuiuij vltro largitus eſt,honorauitque fœdum mancipium,& malis artibus ambitioſum anulis aureis,& omni equeſtri dignitate. Vitellius cęſar

Anuli aurei.

¶PYRRHVM quidem Moloſſorum regem ampliſſimis laudibus omnes ſcriptores efferunt,regibuſque cunctis eum præferunt, vnum tamen ei defuiſſe fatentur,quod parum ſtabilis,firmique conſilij fuerit. Proinde egregius in acquirendo erat,in conſeruando autem minus idone⁹ habebatur. Et hoc quidem inſtabilitati eius tribuendum putabant,vt qui noua ſemper bella adnectens quæcunque quæſierat,ſpe eorum,quæ nondum poſſidebat,amitteret.Quem Antigonus rex aleatori ſimilē eſſe dicebat,qui ſpe futuri lucri proprias opes prodigit,nec vnquam cōtentus eſt eo,quod in alea vicerit,Sed quecunque colluſoribus ſuperſunt,magna auiditate cupit,inque ea relictis omnibus ſolum inhians,quæcūque ante quęſierat,profundit.Sic Pyrrhus quoque faciebat, nouas enim ſpes alijs iuoluens ſtabile iudicium peruertebat,nec victor vnquam,nec victus quieſcebat. Pirrhus moloſſorū rex. Pyrrhus aleatori ſimilis.

¶SEXTVS etiam Pompeius magni pompeij filius iſtabilis quoque conſilij habitus fuit,prælia quidem ſatis forti animo inuadebat,Sed vt primum hoſtem in fugam conuerſum conſpicabatur,ab inſtituto prælio deſiſtebat,& contentus vana vmbra veram victoriam negligebat.De fortitudine,& eius comitibus ſatis dictum eſſe arbitror.Nunc autem in ſequēti volumine ex inſtituto ordine de iuſticia dicendum erit, & de his virtutibus,quæ illam comitantur, vt abſolutum virtutum numerum,quaſi Εγκυκλοπαιδείαν perficiamus. ſext⁹ pōpeius

Encyclopędia

¶FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER SEPTIMVS DE REGNO EXPLICIT.

GG.ſ.

❡FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFI- CIS CAIETANI LIBER OCTAVVS. DE RE GNO ET REGIS INSTITVTIONE

❡DE IVSTITIA.

❡TITVLVS PRIMVS.

NIGIDIVS COGNOMENTO figulus philoſophꝰ peregregiꝰ,& i aſtronomię ſcĩetia ro manorũ ꝑitiſſimꝰ,quũ de poetarũ figmẽtis,quæ in ſignifero cęlo fingũtur ſcriberet,ait ad aſpectũ Bootis inter leonẽ,& librã virginẽ eſſe,quę iuſti tia ſiue ęquitas appellatur. Addit præterea hãc a mortalibus quondam receſſiſſe,& ad ſuperos re meaſſe, vt quæ ſolita eſſet in hominũ cœtu ver ſari,eiſque præcipere ne a recto,atque honeſto di ſcederent. Quibus monitis donec paruerunt,ſe curi ſine anxietate,aut ſolicitudine victitarunt. Sed poſtquam mandata eius cõtempſerunt,luxuria,auaritia, cupiditaſque inualuit, & inuidia, ac mutuis odijs exarſerunt,tũc dolos,atque inſidias inter ſe nectere cæperũt & alter alteri imponere,ac vulnera,cedeſque inferre. Tum dea quum nul lum ſibi in terris relictum cerneret,in cęlum ſe extulit,ſempiternumque pietatis ſuæ pręmiũ accepit.

Iuſtitię ſedes i zodiaco.

❡HAEC figmẽta mihi animo volutãti occurrit cogitatio veteres poe tas,qui primi omnium philoſophati ſunt, putaſſe iuſtitiam cęleſtem eſſe virtutem. Cuius ſemina hominum menti adeo indita ſunt ,vt poſtquam adoleuerint eidem pietatis munera perſoluant,& ſacrificia,libationeſque faciant,venerentur,adorentque eum,tanquam rerum omnium opificem auctorẽ,ac diſpenſatorem. Et inter mortales ęquitatis,iuſtitiæque officia exerceant,hoc Homerus oſtendiſſe videtur,quũ ait reges diſcipulos ſum mi Iouis eſſe,a quo iuſtitiam ĩprimis ediſcant,quã deinde inter mortales obſeruent ,& eam omni ſtudio,omnique diligentia tueantur. Plato philo ſophorum ſummꝰ iuſtitiam bonorum omnium maximum eſſe ait,a deo hominibus datum. Proide deum ipſum iuſtitiæ auctorem,cauſam,ac pri cipium multis in locis aſſerit,& præcipue in libris de re publica , ac etiam de legibus ,M. quoque tullius Platonicę philoſophię ſectator, atque ęmu lus in libris de legibus eiuſmodi verba inſeruit. Sed omnium,quæ in do ctorũ hominũ diſputatione verſantur nihil eſt profecto pręſtabilius,quã plane intelligi nos ad iuſtitiam eſſe natos. Eius iuſtitię partes ſunt duę,de um pietate omni honorare,& hominem diligere veluti fratrem . Ex hac ſanctiſſima ſententia monemur,primo iuſtitiam partiri,non enim facile eſt oĩa definire,vt Ariſtoteles docet, deinde ſingularũ partiũ determina tio clarius patebit. Nonnulla quidem ſunt,quę niſi in partes,vel ſpecies deducantur,vix vnquã declarari poſſunt. vnde ſcripturus Cicero de offi cijs ante in ſpecies ſecreuit,deinde ſingulas ſuo ordine definiuit.

Reges ſummi iouis diſcipuli

Iuſtitiæ partes

ℂIVSTITIAE PARTITIO. DE DIVINA IVSTITIA.

ℂTITVLVS SECVNDVS

IVSTITIAM IMPRIMIS QVATrifariam ſortiemur. Primam quidem diuinam appellabimus. Secundam naturalem. Tertiam ciuilem. Quartam vero iudicialem. Diuina iuſtitia illa, cuius particeps adeo facti ſumus, nos cōpellit deum agnoſcere, mundi, rerumque omnium opificem, ſeparatum ab omni concreatione mortali, principio, ac fine carentem, Omnia mouentem, Omnia ſentientem. A quo ſingula quęque animalia vitam ducāt. Quique nos ſolos ex omnibus mortalibus diuinę mentis particeps eſſe voluerit, & rationis orationiſque cōpotes. Et quū reliqua animātia prona ad terrā, & inclinata ad pabulū reddidiſſet, nos ſolos ad cęli aſpectū erexit, vt oſtenderet nos ſui contemplatores, imitatoreſque eſſe velle. Et ſicut hominem ſibi quaſi peculiare animal creauit, participemque iuſticiæ, ac reliquarum virtutum effecit, ſic ei reliquas omnes animantes ſubiecit. Quarum quidem domitorem, ac dominum hominem eſſe voluit, vt diuerſo vſui pro corporum habitu eas ſibi ſubigeret. Et quæ e ſui eſſent libere, ac ſine iniuria mactaret, illiſque impune veſceretur.

Iuſtitiæ diuiſio.
Iuſtitia diuina

ℂHORVM munerum quum ſolus homo particeps ſit, nonne iure optimo deo gratias immortalas agere, & perpetuo habere debet? Atqui illū collere, venerari, atque adorare omnibus rebus poſt habitis. Quinetiā omni pietate curare. vt ei ſemper optime conciliatus ſit, Cui nihil gratius iuſticia, pietate, fide innocentia, veritate, ſanctitateque eſſe poteſt. Hæ ſunt virtutes illæ, quæ nos ſimillimos deo faciunt, quas quum ſequimur, & ſecundum eas agimus fœlicitatis viam affectamus, vitamque aſſequimur ſempiternam. Hęc diuina iuſtitia illa eſt, quę recta ac firma ſummi dei ratio dici poteſt, iuſta iubens, iniuſta prohibens, & præmijs iuſtos afficiens, iniuſtos autem pœnis vlciſcens. Hæc ſunt duo illa diuina numina, quæ Democritus dixit cūcta gubernare, Præmium ſcilicet, & Pœna. Quib⁹ ex rebus Solon ante eum dixerat omnem rempublicam contineri. At qui hæc ipſa iuſtitia eſt, quæ cum diuinis mentibus ſociatur, illiſque perpetuo fœdere iungitur, & a perpetua operis ſui continuatione non flectitur.

Fx ply. c. 7. l. 2 Pœna & beneficiū nobis propoſita ſunt.

ℂDE NATVRALI IVSTITIA

ℂTITVLVS TERTIVS.

Iuſtitia naturalis.

SECVNDA IVSTITIAE PARS NATuralis appellatur, hæc quidem apud omnes ſemper eadem eſt, & nuſquam gentium, terrarum, locorumve variatur. Sed naturę congruit, & ſtabilis perpetuaque habetur. Et ſicut ſuperior illa deo optimo maximo debetur, Sec hæc naturæ omnium parenti, atque educatrici. Proinde illa ex omnibus animalibus ſoli homini competit. Hæc autem in quibuſdam rebus cum mutis animalibus, beluis, ac feris communis habetur. huius imprimis eſt ſeipſum alere, tueri, gubernare. Quæ qui agit ſecundum naturam iuſtus haberi debet, qui autem negligit, iniuſtus. Nam qui ſeipſum deſtituens per inediam, aut incuriam perit, aut ſibimet vim affert, is iniuſtus eſt, & naturæ etiā infenſus. Alere deinde ex ſe natos, & eos tueri, ac ſpeciem ſuam per poſteritatē conſeruare eiuſdem iuſtitiæ munus erit. Hæc & his ſimilia communia nobis ſunt cum mutis animalibus, beluis, ac feris omnibus. Parentes vero maiores, ac neceſſarios omnes ſenio, morbove affectos, vel alia neceſſitate compulſos alere, & eos venerari, tueri, ac defendere, Nepótes, poſteroſque diligere, atque adiuuare. Eis indulgere, opitulari, adeſſe, & his ſimilia agere ſolius hominis eſt, non autem brutorum animalium, aut ferarum, quæ eiuſmodi officia non agnoſcunt. Humanitatē quoque cōſeruare, hominique prodeſſe, huius etiam naturalis iuſtitię mun⁹ eſt, quo ad ſolos homines pertinet. Cui contrarium eſt hominem perimere, hominique nocere, quæſi vere homines eſſe, & haberi volum⁹, omnino facere prohibemur. Nam ſi ſecus ageremus, inhumani, ac feri diceremur,

¶ LESTRIGONES qui alio nomine Cyclopes vocantur, Et Buſyris Aegyptiorum tyrannus. Ac Diomedes trax, de quibus in fabulis agitur, & alij complures qui in exitium hominum nati eſſe videntur, Non magis ſecundum naturam homines quam leones, tigres, vrſi, lupi, ſerpentes, & aliæ truculentiſſimæ feræ, quę in communem mortalium perniciē viuunt habendi ſunt. Hæc quidem virtus, vt naturam ducem ſequamur, nos monet. Natura enim a vitijs abhorret, recta autem, & honeſta ſequitur. Nam (vt quibuſdam ſtoicorum placet) virtus nihil aliud eſt, niſi abſo-

Virtus quid.

luta, ac perfecta natura, Summumque bonum putauerunt eſſe ſecundum naturā agere, vnee quidem veteres Socratici hāc naturalē iuſtitiā dicunt eſſe ſcientiā boni, & æqui, naturali rationi cōgruentē, qua qui per ſeſe vtitur vir bonus eſt, quū vero alijs communicat, tunc bonus fit ciuis, quia nō ſibi ſoli, ſed alijs prodeſſe nititur.

¶ PRINcipia quidem naturalia, quæ αχαί φυσικοί a Græcis dicuntur, omnes philoſophi inter magna naturæ bona connumerant. Nonnulli autem ſunt, qui in illis ſummum bonum collocent, hæ duæ iuſticiæ partes, ſeu rectius ſpecies appellemus nequaquam alienum bonum videri poſſunt. Sed eius ſolius, qui ſecundum fas agit, Neque in his verum eſt quod a plæriſque philoſophorum dicitur, iuſtitiam ſolam omnium virtutum alienum videri bonum, vt quæ ea agat, quę non ſibi, ſed alijs conferant, vt principi

principi,aut reipublicę,aut ſingulis quibuſque. Quod ſi ta,vt aiunt res ſe haberet, Optimus habendus eſſet iuſtus ille,qui nonad ſeipſum ſolum, ſed ad alios quoque virtutis munere vteretur. Hic ſumitur quod iuſtitia illa,quæ pro alijs agitur,non tantum pars,aut ſpecies virtutis habenda eſt, Sed tota,atque integra virtus,cui contraria tunc non iniuſtitia ſit,ſed tota turpitudo,vel vitioſitas,ſi ſic dicere licet. Quod quidem Ariſtoteles cla re teſtatur. Ari.li.5.ęthi. ca.1. ad fi.

DE CIVILI IV STITIA.

TITVLVS QVARTVS

TERTIA NVNC PARS SEQVITVR quæ ciuilis iuſtitia dicitur. Hæc quidem aut prin= Iuſtitia ciuilis cipis eſt,aut ei⁹ viri,qui in re publica,aut in hominū ſocietate verſatur. Cuius virtutis propriū eſt multi= tudini conſulere,vrbes tueri,ciuitates regere, homi= nes ab iniuria prohibere,ſocios prouidentia protege re,vnicuique reddere quod ſuum eſt. Honores,ma= giſtratus,ac commoda diſtribuere ſecundum cuiuſ= que dignitatem,hanc iuſtitiam Cicero dicit eſſe habitum animi commu Cice. de iuen= ni vtilitate conſeruata,tribuentem ſuam cuique dignitatem. Ariſtoteles tiōe lib.2. autem eam dicit virtutem animi eſſe cuique ſecundum merita diſtribuē Ari.li.5.ęthi. tem. Hanc comitantur morales omnes virtutes,quas etiam ciuiles dici= mus. Quibus quaſi in conſilio habitis ſine ſcripto determinat, quod hone ſtum,quodque turpe ſit. Et qui mores probandi, quique improbandi eſſe videantur.

MOREM Varro dicit eſſe conſuetudinem in animi iudicio, quā Mos, ſequi debeas,Iulius vero feſtus quum de verborum ſignificatione ſcribe= ret,ait Morem eſſe inſtitutum patrium, pertinens ad religiones,cerimo= niaſque maiorum. Hinc fas oritur hoc eſt religioſa quædam permiſſio Fas. quæ tandiu valet, donec a iure ſcripto prohibeatur,quod tunc fas eſſe deſi nit,& fit nephas,vnde quū vellet oſtēdere Maro rem,& per regionem,& per legem licere ait. Fas,& iura ſinūt. Fas ergo erit lex diuina ab ipſo deo, Ius. vel a natura conſtituta, Ius autem hu=mana lex,quæ tantum ex moribus conſtat. Tranſire per alienum fundū fas eſt,iure autem non permittitur, ire ad proſtibula nefas eſt,attamē per leges licet,fas(vt opinor)gręcam ha= bet originem,proīde in vetuſtiſſimis codicibus per ph. ſcriptum frequen tius inuenitur φαιν em̄ dicere, & annuere ſignificat,& φάσιο dictio, & per miſſio eſt. Huius cōtrarium eſt nephas,quod per religionem non eſſe per Nephas. miſſum oſtenditur. Nec putemus hinc nefarium deduci,quum a farre di Nefariū. catur auctore Varrone, vt Nonius Marcellus teſtatur.

¶ET Aſconius Pedianus optimus antiquitatis ſcrutator affirmat. Eſt enim nefarius ſacrilegus, vel qui propter ſceleris turpitudinem indignus vita eſſe videatur, ſed prohibeatur a ſacris ideſt a farre adoreo, quo fiebant ſacrificia, ne ſacra pollueret, quę quidem communia erant, & farreacea dicebantur. Celebrabantur enim farre puro, & ſaliente mica, vt poeta ille ait.

¶HAC IVSTITIAE pars præter reliquas omnes regi conuenit, qui cenſura, magiſterque morum habetur. Quoſcunque enim mores probat, ac ſeruat, hi ab omnib' probantur, & in illis quiſque excellere nititur, quos vero improbat, omnes fugiunt. Optime Plato mutationem principis mutationem totius ciuitatis eſſe ait, vt enim bonus princeps exemplo probitatis, magis quam ipſa probitate prodeſt, ſic malus exemplo turpitudinis magis, quam ipſa turpitudine obeſt. Deterrimi enim homines quicquid exemplo principum faciunt, id iure factum eſſe exiſtimant. Similiter artes quas amat, magnum quamprimum accipiunt incrementum. Iacentque ſemper, quas oderit. Proinde Iſocrates regi ſuo præcipit, vt artes, & opificia vtilia amplectatur, inutilia autem eijciat.

¶SAPIENTER PLATO tales reliquos ciues ſolere eſſe dicebat, quales principes eſſent. Ptolæmaici reges Mathematicas ſcientias coluerunt. Eorum igitur temporibus complures egregij Mathematici claruerunt, Xerxes vero voluptates mirifica quadam cupiditate perquiſiuit, & eas tanti fecit, vt nõ contentus ſolitis voluptatum illecebris, magna præmia propoſuerit his, qui nouas inueniſſent, qua ex re regiones, quibus imperabat, omni turpitudinum genere infecit, hominesque omnes turpiter efœminauit, cuius diſciplina qualis fuerit ex euentu bellorum, quę geſſit facile apparuit. Nero quod citharœdus, mimos, & hiſtriones ſumma beneuolentia complectabatur complures nobiles iuuenes earumdem artium ſtudijs pellexit, nec admirationi cuiquam eſſe debet, non enim ludorum, ac fabularum ſpectator tantum extitit, Sed actor cantauit ſiquidem Herculem furentem, & quũ ex argumẽto fabulæ vinciretur, catheniſque oneraretur, accurrit tyro quidam, qui ad cuſtodiam aditus poſitus fuerat, vt ei opem ferret, qua ex re quicanque aderant in cachinos effuſi ſunt.

¶PRObet igitur rex optimos mores, deterrimos autem exagitet. Et ſic ex artibus bonas probet, malas autem reprobet, atque explodat. Curet etiã ne ciues iniuria afficiantur, propulſetque eis ab alijs illatas, atque vlciſcar, Ne lepidum illud Publij Syri, qui iudicio Cæſaris laberio in Minimis prelatus fuit, dici poſſit. VETEREM ferendo iniuriam inuitas nouã. videat deinde rex vt optimos viros magiſtratibus præficiat, tales enim principes habentur, quales ſunt illi, qui eorum vices gerunt.

Veſpaſianus. ¶NATVRAE ſuæ morbum indicabat Veſpaſianus Cæſar quum rapaciſſimum quemque ad ampliſſima munera, magnoſque magiſtratus promouebat, quo locupletiores factos, deinde maiore pecunia emungere, atque exhaurire poſſet. iure igitur vulgo dicebant Veſpaſianum amicis pro ſpongijs vti, vt qui ſiccos madefaceret, turgidos vero exprimeret.

DEMVM

¶DEMVM videat rex ne corruptella male conſuetudinis vrbes irre=
pat, inducit enim vitia, & virtutes omnes exigit. Optime apud Perſas ca= Perſarũ mos.
pitale per legẽ fuit, nouos, aut peregrinos mores inducere. Et quæcunque
apud eos facere nefas erat, eadem quoque facere nefas habebatur. Creten= Cretenſes.
ſes quidem quum populos aliquos diris execrationibus deuouebant, ſem
per imprecabantur, vt mala cõſuetudo eorum vrbes inuaderet. Lygurgus Lycurgus.
autem magis oportere dicebat cuſtodire, ne vrbs improbis moribus com=
pleretur, quam morbidis, contagioſiſque corporibus extrinſecus venien=
tibus ne inficiatur.

¶CONqueritur Liuius peregrinam luxuriam in vrbem inuectam a vi Luxuries ro=
ctore Aſiæ exercitu, Inde primum lectos æratos, veſtem ſtragulam præ= manorũ vnde.
cioſam, plagulas, textilia, omnia monopolia, Abacos romam aduectos.
Tunc pſalſtrias, Sambuciſtas fuiſſe in precio, & ludorum oblectamenta,
quæ cęnarum voragines excitarent. Tunc coquus viliſſimum quondam
mancipium, æſtimatione, & vſu magno licitari ceptus, adeo, vt quod vile
miniſterium fuerat, gratiſſima ars effecta ſit.

¶XERXES iratus aliquando babylonijs cõſtituit deinceps arma ne fer Xerxes.
rent. Sed canerent, tibia vterentur, verſarentur in proſtibulis, ganeis, ac po
pinis, & ſinuoſas veſtes ferrent. Qua ex conſuetudine ita turpes, & ſceleſti Veſtes ſinuoſę
euaſerunt, vt nihil in vniuerſo terrarum orbe Babylone corruptius inue=
niri potuerit, neque ad inuitandas illecebras inſtructius. Nam parentes, &
mariti ipſi liberis, coniugibuſque permittebant, vt vulgo cum hoſpitibus
coirent, modo precium flagitij acciperent. Boni vero mores, bonæque con
ſuetudines perpetuo ſeruãdæ ſunt. galba imperator, vel ex hoc potiſſimũ Galba.
laudatur, quod vetuſtum morem ſemper ſeruauerit, vt bis quotidie libe=
rati, ſeruique frequentes adeſſent. Et mane ſaluere, veſperi autem valere
ei ſinguli dicerent. Sed de hac ciuili iuſtitiæ parte hactenus dixiſſe ſatis
ſit.

¶DE IVDICIALI IVSTITIA.

¶TITVLVS QVINTVS.

QVARTA IVSTITIAE PARS IVDIcia Iuſtitia iudicia
lis ſiue legitima dicitur, quæ in iure dicundo præci= lis.
pue verſatur. Hæc primum per leges diſcernit quid
iuſtum, aut iniuſtum ſit, & præſertim in his rebus, in
quibus ab initio nihil intererat, hoc vel alio modo eſ=
ſent, talia quidem Epicurei dicunt non natura, ſed ſo
la lege conſtare, iuſta, vel iniuſta ſint, idemque opina=
tus eſt archelaus Athenienſis Socratis magiſter, qui iuſtum, & turpe non Modeſtin⁹ in
natura, ſed ſola lege ſecerni ait, recte modeſtinus iure conſultus dixit, Om l. penul. ff. de
ne ius aut conſenſu fieri, aut neceſſitate conſtitui, aut firmari conſuetudi= legi. & ſenat.

 ne, Sed

ne. Sed ex academicorū ſentētia iuſtū aliud natura, aliud ordinatiōe, ac lege dicimus. De naturali iuſto iā dictū eſt, nunc de legitimo loquemur, a quo iudiciū fieri oportet. Eſt em̄ iudiciū recta iudicatio iuſti, atque iniuſti. Scite aſconius pedianus optimus Ciceronis interpres iudiciū a pręiudicio ſecernit, vt eſſet iudiciū res, quę cauſam, litēq; determinet. Pręiudiciū vero res, q̄ quū cōſtituta fuerit, affert ſimilib' i reb' iudicaturis exēplū

Aſconi' pedianus. Iudicium. Pręiudicium.

¶ OMnia quę a legibus proficiſcūtur iuſta habenda ſunt. Nam ſecundū aliquem virtutem conſtitutas eſſe oportet. Ne miles locū in acie deſerat, fortitudinis eſt præceptū, vt pactis, promiſſiſque ſtetur, & fides, ac iuſiurādum ſeruetur iuſtitię. Sicut vt quiſque ab alienis manus abſtineat. nequis inceſtū, ſtuprū, vel adulteriū cōmittat tēperātiæ, Nequis hominē cędat, pulſet, verberet, aut violet humanitatis, ac māſuetudinis, vt quiſq; rectū cōſiliū principi, reipublicæ aut amicis afferat, prudētię. Vnde illud Senariolū romæ canebatur Malū cōſiliū cōſulenti peſſimū, quod ex Heſiodi verſu expreſſum fuiſſe putat gellius ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη

Malū cōſiliū cōſultori peſſimum.

¶ LEGes quidem omnes ſicut virtutes iubent, ſic etiā vitia prohibent. Modeſtin' iurecōſultus legis virtutes eſſe dicit imperare. vetare, punire, permittere. Cicero in libris de deorum natura, ait, Legem eſſe recti præceptionem, prauique depulſionem, iuſtus, & æquus eſt qui ſecundum legem agit, nec fraudem aliquam legi per verſutiam innectere nititur, qui vero contrarium facit, iniuſtus, atque iniquus habetur. Ille enim contra legem facere dicitur, qui id facit quod lex prohibet, ille autem in fraudem, qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circūuenit. Mali interpretes iuris, qui per calumniam cauſas agunt, peſſimi hominum habendi ſunt in omni populo, & maiorem inuidiam contrahūt, quando iuſtitiam profiteri videntur, ac deinde ſub ſpecie recti hominibus, quos tueri debent, callide imponūt.

Paul' i l. cōtra ff. de legib, & ſena.

¶ HI nō diſſimiles ſunt medicis illis, q mortiferū toxicū diluūt, quib' per pharmacū ſalutē pollicebātur, Sed nūc ad diuerticulū redeo. Quia iuſtus fere alijs nō ſibi laborare videť, idcirco iuſticia alienū bonū diciť, Proinde hāc partē optime definit vlpianus iurecōſult', quū ait. Iuſtitia eſt cōſtās, & perpetua volūtas, ius ſuū vnicuiq; tribuēs, Diſpoſitionē quidē, & habitū cōplecti videť, & pręcipue quū addat, iuris pręcepta ſūt hęc, honeſte viuere, alterū nō ledere, ius ſuū vnicuique tribuere, vnde cōſequēs eſſe videtur, quod Celſus refert, Ius eſt ars boni & ęqui cui' merito quis nos ſacerdotes appellat. habitus enim iuſti eſt res iuſtas agere, iniuſti autē iniuſtas. Bonitas, ęquitaſq; nihil aliud eſt quā iuſtitia ipſa, vt Cicero libro primo de legib' ſcribit, iudex quaſi animatū ius habēdus eſt. Magiſtratus vero cuſtos iuſti, & ęqui, nō em̄ vt homo domiatur, ſed vt ratio. Idcirco veluti rex habēdus eſt. Nā ſi dominareť vt homo, tyrānus eſſet, veteres pictores (vt Cryſippus ſtoicus ſcripſit) ſcite atque elegāter iuſtitię faciē pingebāt, Eam nāque virginem faciebāt aſpectu ſeuero, ac formidabili peracri oculorum acie, vultu verecūdo, cū dignitate, ac maieſtate, ſiue atrocitate aut humilitate, vt oſtēderēt iudicē grauē eē oportere, ſeuerū, integrū, inadulabilē, inexorabilē, imobilē. Et virtute, veritate, maieſtateque verēdū

Celſus i l. i. ff. de. iuſt. & iu.

Iuſtitię ſimulachrum.

TRIS

TRIS oratores romam ab Athenienſibus miſſos fuiſſe diximus im petratum, vt multam eis illatam pro vaſtatione Oropi oppidi, quod iuris Romani erat, remitteret. Erat enim talentũ quingentũ. Quiſque eorum ſeorſum in Senatu luculentam orationem habuit. Et tria dicẽdi genera ro manis adhuc incognita diuerſis orationibus, vt tres diuerſarum diſciplina rum philoſophi erant, oſtenderunt. Eaque vario filo texuerunt, Exemplo Homeri, qui Vlyſſi vberem, Menelao gracilem, Neſtori mediocrẽ ora tionem tribuit. Cuius imitationem etiam tenuerunt tres diuerſi inter ſe gratiæ populi, vt eſſent aſiatici vberes, & inflati. Attici preſſi, & integri. Rhodij vero medium quidam tenuerũt. imitati potius Aeſchinem, quã Demoſthenem, aut hieroclem, & Menoclem fratres, quos Cicero Aſiati corum rhetorum principes fuiſſe affirmat. Primum dicendi locum ha buit Carneades Academicus, & vberi orationis genere vſus eſt cũ quadã dignitate, & amplitudine. Secundum Diogenes Stoicus, qui gracili cum ſcita venuſtate, ac ſubtilitate. Tertiũ Critolaus peripateticus, hic medio cri ſtilo vſus eſt cum modeſta vtriuſque participatiõe his ex tempore re ſponſum dedit Celius ſenator, qui acumine ingenij tantam cuiuſque eo rum ex imitatione ſimilitudinem aſſecutus eſt, vt non minus his tribus philoſophis admirationi fuerit, quam vniuerſis ſenatoribus. Aderat in fre quẽti ſenatu ſeuerior ille Cato, quem propter morum grauitatem omnes venerabantur, & iniquo animo tulerat tantam dicendi diligentiam, nõnul liſque ſenatoribus clam dicebat dimittendos, quamprimum eſſe græcos oratores, ſi rempublicam ſaluam vellent, ne dicendi lenocinijs ciuitatẽ in ficerent. Deinde domum rediens ad filium ait. tunc imperium romanum periturum, quum ſe ciues græcis literarum ſtudijs tradiderint. Timebat ne græcis illecebris iuuenis illecti gloriam rei militaris amitterent.

Ex macro. ca. 2 in fi. li. 1. ſatur.

Aſiatici. Attici. Rhodij.

Cice. de claris oratoribus.

Carneades Diogenes. Critolaus.

Ex ply. ca. 30. lib. 7.

Græcos vrbe exigendos Cato cenſuit.

SED AD Carneadem redeo. Is dum romæ eſſet acerrime de iuſti cia diſſeruit, eodem Catone, & galba Cẽſoribus audientibus. Poſtridie au tem eius diei orationem inuertit oſtentandi ingenij gratia. & contra iuſti tiam grauiter inuectus eſt. Principio ſuaui ſermone orſus, ait iura ſibi ho mines pro vtilitate ſanxiſſe, & ea varia quidem ex diuerſis gentium mo ribus, quæ etiam pro temporibus ſępe mutarentur. Ius naturale nullũ eſſe aiebat. Omnes, & homines, & animãtes reliquas ad vtilitates ſuas duce na tura ferri. Proinde nullam eſſe iuſtitiam, quoniam ſibi noceret ipſa alie nis commodis conſulens. Dicebat enim, bonus vir ſi ſeruum fugitiuum, vel domum inſalubrem vendat, vtrum ne profitebitur fugitiuum ſeruũ, ac peſtilentem domum ſe vendere? an celabit emptorem. Si profitebitur, bonus quidem, quia non fallet, ſed tamen ſtultus iudicabitur, quia vel par uo vendet, vel omnino non vendet. Si celauerit erit quidem ſapiens, quia reiſuę cõſulet, Sed idem malus, quia fallet. rurſus ſi reperiat aliquem, qui aurichalchum ſe putet vendere, quum ſit illud aurum. Aut plumbũ, quũ ſit argentum, tacebit ne, vt id paruo emat? an iudicabit, vt magno? Stultũ plane videbitur magno malle emere, vnde intelligi volebat, & eum qui ſit iuſtus, ac bonus ſtultum eſſe, & eum qui ſapiens malum. Et tamen ſine

Carneadis orã di vis.

Iuſtitiã ſibi nocere conſulẽ do commodis

pernicie fieri poſſe fatebatur, vt homines ſint paupertate contenti. Dicebat deinde iuſtitia eſt hominem non occidere, & alienum prorſus nō attingere. Quid ergo iuſtus faciet, ſi forte naufragium fecerit, & aliquis imbecillior viribus vt nataret tabulam conſcenderit, nōne illum a tabula deturbabit, vt ipſe conſcendat? & aquę nixus euadat, quum maxime ſit nullus medio mari teſtis? Si ſapiens eſt faciet, ipſi enim pereundum eſt, niſi fecerit. Si autem mori maluerit manus alteri inferre, iam non iuſtus ille, ſed ſtultus eſt, qui vitæ ſuæ non parcat, dum parcit alienæ. Item ſi acie ſuorū fuſa hoſtes inſequi ceperint, & iuſtus ille nactus fuerit aliquem ſaucium equo inſidentem, ei ne parcet, vt ipſe occidatur? an deijciet ex equo illum, vt poſſit ipſe hoſtem fugere, ſi fecerit ſapiens erit, ſed malus, ſin ſecus iuſtus, ſed ſtultus.

¶HANC DISPVtationem inducit Carneades, non quod ignoret iuſtitiam virtutum omniū maximam eſſe, & ab innocentia, prudentiaque non poſſe ſeiungi. Et quod ex iniquo aliquod ſemper habere videtur exēplum, quod cōtra ſingulos pro communi vtilitate ſtatuitur. Sed vt ex pręſcripto ſuo oſtenderet veritatem altas habere radices. & in abdito, obſcuroque penetrali latere. Ac etiam vt diſputaret in vtrāque partem, vt ſæpius conſueuerat.

Cicerōis libri de rep. deſyderantur.

At qui vtinam M. Tullij libri de re publica extarent, qui cum alijs compluribus perierunt, reliqueruntque nobis triſte deſiderium hi nos magno labore prorſus liberarent, & iuſtitiam, reliquaſque virtutes clarius edocerent. Hanc enim in illis diſputationem inducebat, Et furium contra iuſtitiam ex Carneadis obiectis faciebat. Lælium autem pro iuſtitia reſpondentem, & ei ſumma prudentia patrocinantem, vt virum eruditum, ac ſapientem decet. Sed diſputatio hæc inchoata eſt, non tamen perfecta ad ſummum. Malo enim fato deſyderati libri ſunt. Et pauca quę diximus teſtimonio aliorum ſcriptorum, qui ea inducunt habemus. Concludendum tamen eſt, iuſtitiam ab innocentia, atque prudentia neutiquam ſeparari poſſe, Proinde iuſtus nullius vtilitatis cauſa quempiam fallet. Neque permittet vt aliquis ſeipſum decipiat. Morique maluerit, quam violētas manus alicui inferre. Et ſi nactus fuerit ſaucium equo inſidentem, aut imbecilliorem illum e naufragio tabula natantem morietur potius quā vim alicui afferat, aut aliquē interimat. Quinetiam idem ipſe Carneades dicere ſolebat, Si iuſtus viderit quempiam, cuius etiam mors ei emolumento futura ſit, imprudenter iuxta aſpidem aſſidue inique fecerit, niſi eum monuerit vt vitę ſuæ caueat. Concludendum igitur rurſus erit, iuſtitiā maximum bonorum nunquā ſtultitiæ nomen, quod ſapientiæ contrarium eſt, ſubire poſſe. Nec ab innocentia virtutum omnium clariſſima vnquam ſeiungi, cum virtus ipſa ſit, ac ſingulare hominum bonum, & bona omnia, omneſque virtutes in ſe vna complectatur.

ℂQVID CVM LEGIBVS REX AGERE DEBEAT.

ℂTITVLVS SEXTVS.

QVAERI PLAERVNQVE SOLet, quid cum legibus rex agere debeat? Et primo quidem dicēdum erit, vt bonis legibus pareat, vt illius exemplo alij omnes libentius, alacriuſque obſequantur. Iniquum enim eſſet ius alijs præſcribere, quo ipſe non vteretur. Optime Aegyptiaci reges agebant, qui parendo legibus putabant ſe fieri beatos, atque omnium fœliciſſimos vt Diodorus Siculus teſtatur. Iſocrates regi ſuo præcipit, vt leges emendet. nouas condat ad concordiā, vtilitatemque ciuium, & ad lites dirimendas.

ℂEIVSmodi præcepta Iſocratis ætate neceſſaria erant, adhuc enim (vt dicitur) lintribus, ac ratibus nauigabant, & tuguria, atque humiles caſas habitabant. Paucæ erant leges Cretenſium, Athenienſium, ac lacedemoniorum, ad quas perdiſcendas ex Senatus cōſulto SP. Poſthumius albus, A. Manlius, & P. Sulpitius Camerinus oratores Athenas, & per omnē græciam miſſi ſunt, in quorum reditu decem viros legibus ſcribendis Senatus præfecit. Nequid, quod ad ciuilem ſapientiam pertineret, populo Romano deeſſet. Hi fuerūt Appius Claudius, T. genutius, P. Seſtius, L. Veturius, C. Iulius, A. Mālius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſthumius, viri ingenio, doctrina, ac genere præcellētes. Nec vberrima illa vitiorum copia adhuc orbem terrarum peruaſerat. Nec auaritia totos tunc pandebat ſinus, vt Satyrus noſter ait, Nec luxuria, & menſarum voragines tanta ingluuie terra, marique graſſabantur. Caſtiora prorſus erant ſecula, nec tanta cupiditate, ac libidine homines rapiebantur.

Legati tres athenas mittūtur a ſenatu ro.

Decē viri ad ſcribēdas leges

ℂSED quanto plura vitia exarſerunt tanto pluribus legibus opus fuit. Bonæ enim leges ex malis moribus oriuntur, vt in veteri prouerbio dicitur. Romani autem vt armis vniuerſum terrarum orbem ſubegerunt, ſic iudicijs, legibus, moribuſque eundem emendarunt. verum enim vero niſi tantum græcis tribuerimus, quaſi Helladia antiquior nobis ſit quam Italia, plane conſenſu omnium fateremur iureconſultorum noſtrorum libris omnium philoſophorum volumina grauitate, eloquentia, doctrina, ac ſapientia anteire Cicero decemuiralium legum libellum, quas greci δωδέκα κύρβιας, noſtri autem duodecim tabulas appellarunt, luculētiſſimis verbis in libris ſuis de oratore ad Q. fratrem extulit, & omnium philoſophorum bibliothecis antepoſuit. Quibus vix dici poteſt quantum deinde aditum

Cice. li. 1. de oratore.

Duodecim tabulæ legum.

tum ſit ex legibus, plebiſcitis, Senatusſconſultis, decretis principum, ac reſponſis virorum prudentium, quos iuris conſultos dicunt. In quorum numero, & Cicero, & reliqui omnes doctiſſimi romanorum extiterunt,

¶ SVBlatus igitur erit regibus noſtri temporis labor ſcribendarum legũ ab his maximis voluminibus, quibus populus romanus regum, ac gentiũ omnium victor ius ciuilis ſapientiæ vniuerſo terrarum orbi præſcripſit. Laborent reges ipſi, vt optimos quoſque viros, & doctrina, ac virtute præſtantes iuridicundo præficiant, qui leges, ac iura non modo cuſtodiant, ſeruarique ab omnibus faciant, verum ipſi nihil contra leges agant. Exemplo Lycurgi, qui nihil alijs edixit, quod non ante ipſe ſeruauerit. Sanctiſſimũ habendum eſt romani præceptoris edictũ illud, & pro foribus iuris ſemper ſcribendum. QVOD quiſque iuris in alterum ſtatuerit, ipſe quoque eodem iure vtatur. Hoc quãuis ad priuatos etiam ſpectare poſſit, ad legumlatores principaliter pertinet, & ad omnes, qui cum poteſtate, atque imperio ſunt. Qui enim alijs vadimonium conſtituunt, ſcire etiam debẽt ſe omnibus illis iuris vadimonijs vadatos eſſe.

Titulus. 2. li. 2 digeſtorum.

Appi⁹ claudi⁹ Ex l. 2. S. iitiũ fuiſſe. ff. de origine iur. Virgini⁹ filiæ ſuæ pudicitiã eiuſdẽ morti prætulit.

¶ TVRPiſſimum fuit Appio Claudio contra ius, quod in duodecim tabulas tranſtulerat, amore virginis, quem ſibi in ſeruitutem vindicare voluiſſet. Fas, & nefas miſcere, vnde illius pater virginis grauiter indignatus virginitatem, caſtitatemque filiæ vitæ quoque præferẽdam eſſe putauit Arreptoque ſutorio cultro filiam tranſegit, vt virginis morte iniuriam, ac dedecus ſtupri arceret. Filiæ cęde recenti adhuc madens eueſtigio ad exercitum redijt, & commilitonibus ſuis rei ſeriem expoſuit. Tunc legiones decemuiralem violentiam, ac tyrannidem iniquo ferẽtes animo, quod dũ pro communi libertate decernunt illi, qui ad cuſtodiam vrbis relicti fuerant, liberos ſuos per vim in ſeruitutem conarentur aſſerere, relictis ducibus ſigna in aduentinum montem tranſtulerunt. Tum confeſtim omnis vrbana plębs illuc ſe contulit, vnde populi conſenſu Appius Claudius, & reliqui decemuiri in carcere necati ſunt, dehinc rurſus reſpublica conſtituta eſt.

Decẽuiratus exterminatio.

¶ SED ad magiſtratus deligendos redeo, quibus non cenſus, aut genus, ſed ſola virtus ſuffragari debet. genus enim ſine moribus ſuperbiã, & ignauiam. Opulentiæ vero ſine virtute inſolentiam, improbitatemque plęrũque pariunt, venatores, & equites non canis, aut equi ſobolem quęrunt, ſed canem, atque equum celeritate, ac ferocitate eximium. Norũt enim prolẽ facile mutari, & plærunque in deterius ruere. Tellus (vt in fabulis vulgo dicitur) eodem partu gigantes peperit, & ſimias. Elegãter Lyricus noſter flaccus. Aetas parentũ peior auis tulit nos nequiores, moxque daturos progeniem vitioſiorem.

¶ ERRAbit igitur rex ſi magiſtratui aliquem præfecerit, nec diligẽter prius inueſtigauerit, quibus moribus, quibuſque virtutibus ille præditus ſit. Sed hoc fecerit fretus memoria generis, ac parentum illius. Recte Lacedæmonij degeneres homines omni probo, omnique ignominia inſectabantur, & præcipue eos, qui hebetes ingenio, nec reddendę, nec accipiendę

taionis

rationis capaces erãt. Atqui nõnullos ex regibus ſuis genitos legitima ſuc
ceſſione prohibuerunt, aut regno exegerũt, vt ignauos, ac degeneres, ſuffe
ctis deĩde eorum loco ex eiſdẽ regijs familijs melioribus vt oſtẽderent nõ
ſe cũ ſanctiſſima regũ dignitate pugnare, ſed ſine virtute genus oĩno deſ=
ſpicere. Regna quidem priſcis ſeculis non poſteris eorum, qui regnabant
tradebantur, ſed eis tm̃, qui ꝑ virtutẽ plurimũ de hominũ vita merebãtur
Vnde apud Aegyptios eorũ omniũ, quę ad vitam ꝑtinent, ſoli reges iuẽ
tores fuiſſe dicebãtur, vt Diodorus Siculus ſcribit. Quũ vero vtrique cõ=
uenit, vt & genus, & virtus ſit in vno homĩe, tũc recta, & conſonãs viri har
monia habẽda eſt iure optimo q̃dem volente populo Romano Q. Põpe Fabriti⁹ nebu=
ſus p̃tor vrbanus Fabiũ nebulonem illũ ĩpuriſſimũ paternis, auitiſque bo lo.
nis ĩterdixit, ne ĩ ganeis, ac luſtris ꝑ luxũ, ac libidinẽ pecunia illa ꝑdigere=
tur, quę ꝑ domeſticã, ac militarem virtutem quęſita fuerat. Eius nãque pa
ter Q. Fabius maximus vir omni laude digniſſimus de Allobrogib⁹ gal
lis triũphauerat, ꝑpetuæque dignitatis argumentũ meruerat. & eius maio Fab. maximus
res per oĩe æuũ optime de repub. meriti illuſtres ſemꝑ habiti fuerãt, diui
nũque genus ab Hercule recenſebãt. Scite admodũ Iuuena. eiuſmodi hel
luonẽ ſatyrica libertate ab omni nobilitate exturbat, & in vltimã plębis fe
cẽ ĩmergit. Cornelia quoque gẽs, q̃ decus Romani ĩperij ſemꝑ extitit, de
generem ſuꝑioris Aphricani filiũ mõſtro cuicũque ĩmaniſſimo, quã pa= Cornelia gens
renti ſimiliorem, vt a p̃tura, quã ex maiorũ cõmendatione adeptã oĩ ſordi
do flagitio polluerat, ſe abdicaret cõpulit, egitque, vt ne ſellã poneret, nec
ius diceret. Qui etiam e digito eius anulũ detraxit, in quo caput Aphricani
ſcalptũ fuerat, ne ex facie illa, quã vitæ turpitudine cõtaminauerat oſtẽde
re poſſet ſe filiũ eius eſſe, qui virtute, & armis imperiũ romani populi ſta=
biliuerat. Idem dicere poſſumus de his, qui ex parua aliquã doctrina plus
ſibi arrogant, quam par ſit, & deinde flagitiorum labe ſe polluũt, hi ab om
ni dignitatis munere extrudendi ſunt, vt diſcant verã diſciplinã ab hone=
ſtate nũquam ſeiungi poſſe ſapienter Ageſilaus lacedęmõiorũ rex dicere
ſolebat, maiorẽ ſe cenſere miſeriam eſſe virtutem, ac bonas actiones a do=
ctis, atque eruditis viris negligi, quam ab indoctis atque ignaris. ageſilai dictũ.

¶ CONTENTI igitur ſint reges, ac prĩcipes legibus romanorũ, & eo
rũ ciuili ſapientia, eſt tot ſeculis vniuerſo terrarũ orbi morũ, ac ciuilis vitę
p̃cepta p̃ſcripſerit, nec vllæ per oĩe æuũ mortalium leges diutius ꝑmã=
ſerũt. Quocirca eas ſẽpiternas fore ſpare poſſamus, aut cũ vniuerſo terrarũ
orbe perituras. Inlytæ illæ Lycurgi leges, quę vnis tãtũ mœnibus ſeruatę Lycurhi leges,
ſũt, vix ãnis. ccccc. viguerũt. q̃b⁹ tm̃ dũ obſecuti ſũt Spartani maximi oĩ=
um gręcorũ extiterũt. quũ aũt eas ãtiquari, atque oblirerari ꝑmiſerũt. Im
periũ eorũ corruit, & ꝓpriã libertatẽ amiſerũt, ſed ſi ꝓpter hoĩm ĩprobita
tẽ, nouaque ĩdies flagitia, atque ſcelera mutãdũ, iſtaurãdũque aliquid eſſet
qđ ad maieſtatẽ ĩpij, rẽque pu. ꝑtineat. Tũc rex edicto caueat, ĩperetve.
q̃d facto ãt nõ facto op⁹ ſit, ſacra, cærimõiaſque põtificib⁹, ſacerdotibuſq;
permittat, Ciuilia autem Senatoribus.

¶ Videat tamen rex ne dũ nouas Senatores ſtatuunt leges, non tam iuſti=

tiæ quam litigandi vias præbeant. Cogitet quoque ne cum iuſtitia firmamentum ſit humanæ ſocietatis, nouis inuentis eam diruat, Virtutes enim non ſolum ex oppoſitis vitijs exturbantur, ſed ex quibuſdam vitijs, quæ ſpecie ſimilitudinis nos decipiunt. Prudentia ſicut contrariam habet imprudentiam, ſic ſimilem Aſtutiam, ſic conſtantiæ inconſtantia contraria eſt, ſimilis vero pertinacia. Et fortitudini cõtraria eſt ignauia, ſimilis temeritas, Iuſtitiæ iniuſtitia contraria videtur, Sed crudelitas ſpeciem quãdam

Seueritas

ſimilitudinis præſtat. Seueritas iuſtitiæ, quam ſi quædam perſeuerantia a quibuſdam putatur, dicta a ſeruand veritate. SED facile in ſęuitiam falſa quadam ſimilitudine prolabitur, a Eleganter L. Columella ruſtico ſuo ait, SIC Agere debes cum ſubiectis, vt magis vereantur ſeueritatem tuam, quã vt ſæuitiam deteſtentur. Quibus ex verbis docet, alterum perſeuerãtiæ, ac virtutis eſſe, alterũ autem crudelitatis, ac vitij.

NEC Regẽ pudeat pręceptũ a ruſtico ſumere, priſcis enim illis ſeculis omnes ruſticabãtur, & reges ipſi tãquam digniores paſtores erant. vnde apud Homerũ Rex aliquãdo ποιμένος dicitur, id eſt paſtor.

SEVERITas quidem regẽ plurimũ addecet, maieſtatem quandam præſtat, & dignitatem auget, redditque eum inter mortales quaſi diuinũ aliquod numen, quod homines non modo venerantur, verumetiam adorãt, perutilis eſt hęc virtus oĩbus in rebus agẽdis, & præcipue in iure dicun

Sæuitia.

do, & in plectẽdis ſontibus, vera eſt eni Menandri Comici ſententia, quũ ait. Salutaris ſeueritas vincit inanẽ ſpeciem clementiæ, ſæuitia autem tyrãni eſt, nec vitium vllum tam tetrũ, tam deteſtabile, atque inhumanũ eſt quam crudelitas. Improbus ẽ qui cõtra legem peccat, Inofficioſus qui cõ

Romulus a ſenatorib⁹ diſcerptus,

tra merita, qui vero ſæuus cõtra deum, cõtra pietatem, atque humanitatẽ delinquit, & hominis nomen perdit, efferatique animi vitio in tetram, truculentãque beluam conuertitur. Romulũ Senatores, quos ipſe deſignauerat, quum ſæuior, moroſiorque factus eſſet, diſcerpſerũt, ne ex rege tyrannus fieret, & ex ſeuero ſæuus.

Syllæ ſæuitia

SYLLA Romanorũ oĩm ſæuiſſimus hoſtiũ capita licitabatur, maximis expoſitis p̄mijs illis, qui ꝓſcriptos interemiſſent, & ſupplicijs, ac morte dãnatis his qui occultaſſent, & in delinquentiũ numero non modo eos, qui cõtra eũ ſenſerãt, habuit, ſed neceſſarios amicos hoſpites, cliẽtes, & beneficia illis dantes, accipiẽteſque, qui etiã alijs ne dolere quidẽ licebat ipune, qđ libertatis gen⁹ ne ſeruis etiã vnq̄ ereptũ eſt, qb⁹ vt gauderẽt, dolerẽt timerent, ſperarẽt ſemꝑ liberũ fuit. De Sylla autẽ quid ſentiat Cicero, lege hęc verba actiõe quita i Verrẽ. Vnus adhuc fuit poſt Romã conditam

Occiſorum numerus a Sylla.

Dij imortales faxint, ne ſit alter, cui res publica totã ſe tradidit tẽporibus coacta, & malis domeſticis L. Sylla tãtũ potuit, vt nemo illo iuito nec bona, nec patriã, nec vitã retinere poſſet, tm̃ aĩ habuit ad audaciã, vt dicere i cõciõe nõ dubitaret, bona ciuiũ romanorũ quũ vẽderet, ſe p̄dã ſuã vẽdere

Octauij crudelitas,

Syllã Dionyſi⁹ halicarnaſi⁹ ſcribit. xl. Mil. Ro. ciuiũ volũtario iudicio peremiſſe, præter illos, qui eius ductu in prælijs ceciderant.

CRVdelis quoque ab ineunte ętate fuit Octauius, Nã in triumuiratu

primo collegis

primo collegis aliquantulum reſtitit, nequa proſcriptio fieret. Sed deinde
ea incepta vtroque ſe acerbius exercuit. Et ſolus ne cui ignoſceretur con-
tendit, victor deinde in ſplendidiſſimum quemque captiuum verborum
etiam acerbitate, ac contumelia craſſabatur, adeo vt cuidã ſepulturã ſuppli
citer deprecanti reſpondiſſe dicatur, iã iſte in volucrũ poteſtate erit. Nec
eũ puduit in imberbem ętatẽ ſœuire, quã violare etiã hoſtes nefas omni-
no eſſe putãt. Sed innocentẽ Antonij filiũ vix dũ primæ pubertatis, ante
oculos ſuos iugulari geſſerit, & Cęſarionẽ, quẽ Cęſaris, & Cleopatrę filiũ
eſſe ſciebat, fugæ ſubtractũ nullo reſpectu paternæ memoriæ habito, ſup
plicio affecit. Sed fauſta, ac fœlix huius imperatoris fortuna, qua quidem
mortales omnes anteiuit, vel potius diui Cæſaris interempti gloria tantũ
potuit, vt illius vitia virtutũ prætextu protegeret, & ex ignoto adoleſcẽte
ac materno tantũ genere claro ad imperij ſublimitatẽ proueheret. Erat eñ
Octauius filius filiæ ſororis Cæſaris, & teſtamento in filium adoptatus.

Antonij filius atyllus nomie occiditur.

Cæſario cleopatre fili' necatur.

Octauij genus

Sed in Appolonia literis indulgebat, quũ Cęſar occiſus extitit. Is quãpri
mũ Romã a ſuis reuocatus peruenit, princepſque a populo Romano inſti
tutus eſt, vt indignũ ſcelus vlciſceretur. Sed vt plutarchus ait, magnus ille
Cæſaris genius maria, ac terras tãdiu peragrauit, donec percuſſo res illius
omnes, & cõſilij etiã conſcios in ſtragẽ dederit. Quid octauius in Cicero-
nẽ patriæ, atque eloquẽtię patrẽ egerit taceo ne multus in hiſtoria recẽſen
da eſſe videar. Cuius quidẽ caput licitãti, Antonio propinquo ſanguine
tradidit. Octauius eñ Ciceronẽ Antonio Antonius vero octauio L. cęſa
rẽ auunculũ ſuũ interimendũ prębuit. Et ſic homicidia homicidijs inter
ſe mutua perfidia cõmutarũt. Potius tamen rerũ octauius, victiſque ho-
ſtibus, mitior, clemẽtiorque indies euaſit, adeo, vt ſecũdo populi rumore
diutius regnauerit. Sed ciuiliũ bellorũ vſqueadeo perteſum fuerat, vt faci
le omnes cõquieſcerẽt, ne e fumo in flãmã ſe vt dicitur pręcipitarent. Et
hęc pręcipua cauſa fuit, cur populus Romanus poſt octauij mortẽ nõnul-
los imperatores tulerit, quorũ vitas quũ legimus inter mõſtra potius eos,
quã inter homines cẽſendos eſſe arbitremur. Crudelior hęres Octauij ti
berius fuit, & nulla virtute illuſtris. Qui parthorũ regẽ, qui pulſus a ſuis
in fidẽ populi Romani cõfugerat, Antiochię ingẽti gaza ſpoliatũ occidi
iuſſit, & militẽ prætorianũ ob ſurreptũ pauonẽ capite puniuit. Nullus ei
(vt Suetonius trãquillus teſtatur) a pena hominũ ceſſauit dies. Nec reli-
gioſus quidẽ, nec ſacer. Multi ab eo dãnati cũ liberis, vxoribuſque extite-
runt. Interdictũque ne capite damnatos liberi propinque lugerẽt. Omne
crimẽ pro capitali ab eo receptum eſt, etiam paruorum, ſimpliciũque ver
borum. Nõ igitur admirandum eſt morte eius tam inſolẽter exultaſſe po
pulum romanũ, vt diras atque imprecationes in eũ vulgo iactaret, eſſent-
que etiam ciues, qui palam orarẽt terram matrem, deoſque manes, ne mor
tuo ſedem vllam niſi inter impios darent. Circunferebantur quoque Ar
tabani Parthorum regis ad eum literæ, quibus parricidia, cædes, ignauia,
luxuria, & tupia omnia ei obijciebãtur, monebãturque vt voluntaria mor
te maximo, iuſtiſſimoque ciuium odio quamprimum ſatiſfaceret. E

Tiberij crudelitas.

HH.ij. medio-

medioque diſcederet, ne eius contagione alios inficeret. Nullum profecto crimen magis animos mortalium exacerbare ſolet, quam crudelitatis, atque ſœuiciæ, cuius memoria diuturna eſt, & odium immortale. Eius quidem animum reconciliare difficillimum eſt, qui per iniuriam atrocitatẽ aliquam pertulit.

Domiciani ſomnium.

❡SEVOS, ac ſanguinarios principes dijs odio fuiſſe, etiam ſuperſticioſi veteres putauerunt. Scribunt ſiquidem Domicianum Cęſarem per quietem vidiſſe Mineruam, quam religioſe colebat Sacrario, quod ei auguſte ac ſancte dicauerat, excedentem, dicentemque ſe non poſſe amplius eum tueri, vt quæ exarmata a Ioue eſſet, qui ei grauiter ſuccenſuerat pręnimia ſœuitia, atque atrocitate, quam in homines quotidie exercebat.

❡SED NE VLTErius vagetur ſermo, iuſtitiam reges, ac principes colant omni ſtudio, omnique diligentia, quam manſuetudine, humanitate, atque clementia moderentur Permittãtque ea ſibi perſuaderi a doctis, atque optimis viris, quæ iuſti'.æ ſunt. Plato rogatus a conciuibus ſuis, vt ad rempublicam accederet, reſponſum attulit ſe id neutiquam eſſe facturum, quando Athenienſes nequaquam quæ iuſta ſunt ſibi perſuaderi ſinerent, & ſe non poſſe eos compellere, & ſi poſſet, nefas omnino eſſe patriæ, aut parentibus vim afferre, proinde tantum contendendum in republica eſſe, quantum probare ciuibus poſſis. Et generaliter de iuſtitia, hæc dicta ſufficiant. Nunc vero dicendum erit, quæ virtutes imprimis eam comitentur. Deinde ſeorſum de vnaquaque earum breuiter diſſerendum erit.

❡PLATONICI SEPTEM virtutum ſpecies iuſtitiam præſtare aiunt, videlicet innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, humanitatem. His nonnulli facilitatem addunt. Sed & fides quoque his ſuperioribus adijcienda eſt, quæ conſenſu omnium maxima virtus haberi debet. ſine qua reliquæ inanes habendæ eſſent, & ſplẽdorem, ac dignitatem omnem amitterent.

❡DE INNOCENTIA.

❡TITVLVS SEPTIMVS.

INNOCENTIA PRIMA HARVM
virtutum ſe nobis offert,quæ vt peripatetici aſſe
runt,eſt habitus animi ita informatus, vt noceat
nemini.Hic habitꝰ ſiue affectio,ſiue diſpoſitio,
de nomine enim non pugno,ne aliquam philoſo
phorum diſciplinam in me prouocem,magnam
certe vim habet,quãdo homini nihil melius, ni-
hil tutius,nihil trãquillius eſſe poſſit, quã nemi-
ni nocere.Cicero innocentiã eſſe ait animi affe- Innocentia.
ctionẽ,quę nemini nocere velit,affirmat quoque
apud gręcos hãc virtutẽ vſitatum nomẽ non habere poſſe,tamẽ ἀκακία,ἢ
ἀνευθυνία dici opinatur.Homo quidẽ innocens nõ legem,nõ teſtẽ,nõ accu
ſatorem,non delatorẽ,nõ iudicẽ,non vindicem formidat.Nemini obno-
xius eſt,nemini paret,niſi legitimæ imperanti,iuſtaque , & honeſta iuben
ti. Nulla tutela,nullis armis,nulloque defenſore eget innocens, nec ſibi,
nec alteri nocet,vitia enim declinat,virtutem autem amplectitur. Et ſic
vitam prudentia,& conſilio inſtituit,vt neque peccet,neque iniuriam ali
cui inferat.

¶HOC SENtiens Plato,in libris de republica ait,virum probũ ad re-
cte viuendũ ſibiipſi ſufficere,recte autem agere nihil aliud eſt, niſi cum
virtute,& officio viuere,& ſibi,ſuiſque prodeſſe,alienis vero non obeſſe.
Ille ſibi nocet,qui vel per auaritiã neceſſaria vitæ ſuæ demit,ſuũ defrau-
dens genium,vt amicus ille ait,vel ex cõtrario per luxum,atque libidinẽ
omnia prodigit,nihilque ei ſatis eſſe poteſt.Stoici optime ſenſiunt,qui di
uites omnes illos eſſe aiunt,qui cælo,& terra vti poſſunt,Et flaccus Lyri-
corum noſtrorum princeps ait, Horatiꝰ flaccꝰ ode.9.li.4.

Non poſſidentem multa vocaueris
Recte beatum,rectius occupat
Nomen beati,qui deorum
Muneribus ſapienter vti,
Duramque callet pauperiem pati,
Peiuſque læto,flagitium timet.

¶ILLE etiam ſibi ipſi iniuriam infert,qui libidinibus illectus bona ani
mi perdit,nullis bonarum artiũ ſtudijs indulget,ignauię, ſecordięque de-
ditus,aut inter oſcitantes degit,aut in ganeis,popinis,luſtriſque latitat,om
neſque impuritates in ſe admittens,crapulã exhalat, vinum euomit,& re-
liqua omnia agit,quæ libero homine indigna ſunt.

¶HAEC & his ſimilia qui facit,ſibi ipſi nocet,iniuriuſque eſt,alijſque
exẽplo,ac contagione obeſt.Ille autẽ iniuriam alteri facit,qui hominẽ ce-
dit, pulſat,violat,cõuitio obiurgat,aut aliqua turpitudine vitã cuiuſpiam
inficit.Rem ve alterius interuertit.Hic contra iuſtitiam peccat cuius pri-
mum munus eſt neminem ledere.Hic humanã ſocietatem dirimit, quũ
iuſtitiæ obiectum imprimis ſit hominum ſeruare conſortium.

¶EIVSmodi iuſtitiæ ſpõſio homines a ſolitudine auocauit.& in multi

tudinis cœtum pagos,villas,oppida,vrbeſque induxit, vt ſecuri a ferarũ
incurſu,& ab omni alia vi eſſent,nemoque eis nocere poſſet, innocentia,&
præcipue in genus ſuum,naturæ munus eſt. Leo in leonem non ſoluit,nec
pardus in pardum,nec draco in draconem. Sed quæque animalia in ſuo ge
nere congregantur, dimicantque communibus viribus contra diſſimi=
lia. Homini vero inſidiæ ſemper,& complura ab homine mala immi=
Ariſt. li. 1. poli nent. Adeo,vt ſolus ex omnibus animalibus in ſuo genere tutus eſſe non
tico. ca. 2. ad fi. poſſit verum eſt illud Ariſtotelis oraculum,cum ait,vt optimum omni=
um animalium eſt homo,qui rationi paret,ſic deterrimum cũ rationi nõ
obſequitur.

MAGna virtus in homine eſt innocẽtia, Et quum neminem ledit,ne
minique iniuriam affert, Et quum a turpitudine,ac flagitio abſtinet. Hic
eſt ille,quem ab omni periculo tutũ etiã ſolum,& inermẽ flaccus cecinit.

Horati⁹ flacc⁹ Inter vitæ,ſceleriſque purus,
ode. 22, li. 1, Non eget mauris iaculis,neque arcu,
Nec venenatis grauida ſagittis
Fuſce pharetra.

ANImus innocentię ſuę conſcius nihil timet,vere profecto Cicero
ait. Magna eſt vis conſcientiæ,iudices,& magna in vtranque partem,vt ne
que timeat,qui nihil commiſerunt,& pœnam ante oculos verſari putent,
qui peccauerunt innocentiam virum omnes homines mira beneuolentia
complectuntur, Eique,& ſe,& ſua omnia tuto credunt. Hic ciuiles ri=
xas dirimit,ſeditiones,diſcordias,inimicitiaſque conciliat,iurgia compri
mit,& diſſidium,iram,atque odium ad beneuolentiæ integrationem redi
git. Hic eſt vir ille,cui tute fidendum eſſe Plato ait, Et quem theogiũ poe
tam ſiculum teſtem inducens affirmat,omni auro,omnique argento eſſe
potiorem.

INNOCENTEM damnare maximũ pene omnium criminum
habetur. Quod quidem diuinum numen,& probi etiam homines vlciſcũ
Archilochus. tur, Archilochum poetam,qui nihil in eum cõmeruerat,ſola iuidia clario
ris carminis occidit Archias,& quia cædes ſine arbitris peracta fuerat,nul
la in eum ſuſpitio erat,verum quum ſolennia de more Apollini celebra=
rentur,frequenſque populus in templum conueniſſet,clara Apollinis vo
ce Archias quod recenti innocentis poetæ cęde pollutus eſſet,vt tẽplũ
egrederetur iuſſus eſt. Quo quidem egreſſo ſic defferente deo pœnas de=
dit,obrutus a cõcurrẽte populo ſaxis,vel (vt alij ſcribunt) ad ſepulchrum
poetæ ductus iugulatuſque in ferias innocenti vati ſanguine parentauit.

INNOCENtem ledere tanti eſt,vt omne anteactę vitę decus obſcu
Cecili⁹ metel= ret. Cecilius Metellus,quum conſul eſſet,nihil delinquentibus dalmacis
lus iniuſte dal= vltro bellum intulit,triumphandi ſolum cupiditate pellectus. Et quam=
macis bellum uis amice ab eis ſuſceptus in vrbe eorum ſalone hyemen tranſegiſſet,mul
monet. tiſque muneribus ab eis affectus extitiſſet,verũtamẽ quũ romã redijſſet
triũphũ per ambitionẽ ei delatum,ſine vllis meritis egit,in quo,& a mili
tibus per ludibrium cotemptus eſt,& ab vniuerſo populo irriſus. Atqui
per

per omne tẽpus notior extitit,quod innocẽtes læſerit,quã quod præclarũ aliquod facinus domi foriſve pro republica geſſerit.

¶GLORIANTVR etiam homines ob id quoque quod rectũ pu‑tant innocentes vlciſci,vnde Dido apud Virgilium ait.
Vlta virum pœnas inimico a fratre recepi.

Et non modo illuſtres,atque ingenui homines innoxij ſanguinis vindictã inter laudes ſuas connumerari volunt,verum obſcuri,& in ſeruitute etiã conſtituti. Aſdrubal Hamilcharis gener hiſpanum quendam virum cla‑rum,& innocentem iniuſte interemerat,ei us ſeruus nactus occaſionem, neutiquam vitæ ſuæ parcens Aſdrubalem gladio transfegit.verum à ſata letibus,quibus ille ſtipatus erat,compræhenſus,inter tormenta riſu exul‑tabat. Lætitia perfuſus,quod vultus innocentis heri interitum trucidare‑tur. Aſdrubal. ſerui heri ſui mortẽ vlti pa‑tientia.

¶PRAECLARA quidem virtus eſt innocentia, quæ vt vindices ſemper paratos habet,Et tam ſublimem,quam humilem fortunam exor nat.regis finem dicimus ex Platonis ſententia, Similitudinem dei imita ri,& virum illum fœlicitate magis præſtare,qui per ſimilitudinem ma‑gis deo adhæret. Deus imprimis gloriam ex innocentia aſſequitur. vt qui nullis malis mortales vnquam afficiat,vt non modo ſacri libri,Sed ve tuſtiſſimus poeta Orpheus cecinit.Sicut enim deus auctor,atque artifex omnium bonorum eſt,Sic rex quoque efficiat,vt proſit omnibus,noceat nemini.reges qui ab innocentia abſunt,manifeſtas pœnas luunt,nec vn‑quam quieto animo eſſe poſſunt.

¶ATTALVS Aſiæ regum innocentiam,amicorum,ac cognatorũ cæde fœdauit,qua ex re in veſaniam,vecordiamque conuerſus barbã ſub‑miſit,& capillũ reorum in modum non in publicum prodire, non populo ſe oſtendere,vt quaſi amens manibus interfectorum pœnas pendere vide retur.Omiſſa deinde regni adminiſtratione,hortum fodiebat, Deinde ærariæ fabricæ ſe tradidit,morbumque ex ſolis ardore contraxit,quo ſepti ma die deceſſit,populumque romanum hæredem inſtituit. Cuius opes romani perlatæ iniuria Aſiatica vniuerſam ciuitatem infecerunt.Aequi‑tate teſtamenti gratias romano populo rependit,& Aſiam,quam ab eo do no acceperat,moriens deinde eidem legauit. Attalus.

¶C.CAESAR innocentię laude non caruit,cuius quaſi peculiaris vir‑tus clementia extitit,quę cum innocentia optimum habet commertium, in eius exercitu maxima aliquando ſeditio inſurrexerat,& in principes ſe ditionis,concitatoreſque tumult⁹ omnino vt animaduerteretur opus fue rat. Proinde iuſſit quoſdam ſecuri percuti,vt paucorum ſupplicio reliqui quieſcerent.Sed quidam ex illis quum duceretur ſe innocentem eſſe ex‑clamauit. Tum Cęſar re diligenter cognita eum liberum,intactumque dimitti iuſſit.Et illum,qui eundem perperam per calumniam accuſaue‑rat,fuſtibus cæſum interimi,ne ſuo iudicio innocentẽ quẽpiã damnaret. C.cæſar.

¶MAXIMA INNOCEntiæ laude Euagoras rex Cyprius claruit vt qui quandiu vixit,neminem vnquam iniuria aliqua affecerit,&in om Euagoras.

nes ſemper iuſtum imperium exercuerit. Epaminundas quoque Thebanus multis virtutibus excelluit. Sed innocentia omnes ætatis ſuæ duces anteiuit. Nemini ſiquidem iniuriam intulit, hoſti nunquam impoſuit, & aperto marte ſemper certauit. Innocẽtiſſimus quidem fuit maior Aphricanus, & vera animi virtute, ac probitate pricipes omnes omnium gentium præuertit. Is tantum ab iniuria abfuit, vt ne captiuo quidem corpori vnquam illuſerit, malueritque ciuem bonum ſeruare, quam hoſtes plurimos perdere. Nec minus decorum putabat hoſtem clemẽtia quam armis ſuperare.

Catorthoma aphricani maioris.

¶QVI QVVM repetũdarum poſt victoriam romæ per inuidiam poſtularetur, poſſetque inimicos longe ſuperare, voluntarium exilium ſubire maluit, patriæque cedere, quam inteſtina clade ciuitati nocere, is ab ineunte ætate miram ſemper innocentiæ indolem præ ſe tulit. Erat enim alloquio blandus, perfacilis in audiendo, ſuauis in reſpondendo, & mirus artifex conciliandæ gratiæ, Quinetiam ab eius congreſſu nemo diſcedebat, quin fateretur ſe plurimas gratias debere. Scribit Plutarchus Scipionem ad Antiochum regem miſſum veniſſe cum Annibale in ſermonẽ, & inter multa eum rogaſſe, quem maximum imperatorum omnium fuiſſe cenſeret? Tum Pœnum reſpondiſſe Alexandrum Macedonum regẽ primum ſibi videri. Secundum Pyrrhum Epirotam, Tertium ſeipſum eſſe putare, Tum quum leniter arriſiſſet, Scipionem dixiſſe, quid arbitraris Annibal, ſi me viciſſes? Tum audacter illum reſpondiſſe, præferrem me omnibus. Quo quidem iudicio lętus Scipio intellexit ſe neque poſt habitum, neque in comparationem adductum, ſed punico ingenio, quaſi occulto quodam iudicio ſe longe alijs omnibus fuiſſe prælatum. Nec in ſimilitudinem inductum extitiſſe, Neque immerito Annibal id iudicium protulit. Nam ſi Fabius, & maximus dictus eſt, & ſeruator reſtitutorque reipublicæ, quod bellum detrectando, cunctandoque iuuenilẽ exultantiam Annibalis repræſſerit, quod cum eo nõ pugnauerit, quid de Scipione dicendũ erit? qui Annibalẽ magno prælio fuderit, bellũ confecerit, & eius patriã ſubegerit? Nam carthaginienſes ipſi, qui fugatis, cęſiſque tot romanorũ exercitibus, Subacta pene omni italia, vrbeque obſeſſa iã ſibi orbis terrarũ imperiũ deſtinauerant, illuc rerũ perducti ſunt, vt de proprijs laribus anxij nullo pacto mœnia ſe tueri poſſe cõſiderent, niſi hoſtis clemẽtia ĩpetrata, a quo, & pacẽ fuſis lachrymis implorarũt, & ſeruitutis conditiões non recuſauerunt.

Annibalis iudiciũ de ſcipione.

¶POmponiũ Atticũ innocẽtẽ admodũ fuiſſe Cornelius nepos ſcribit, vt qui neminẽ, nec dicto laceſſiuerit, nec facto proteruo leſerit. Memorque accepti beneficij ſemper extiterit. Hominibus quoque non fortunæ erat amicus, eius quoque liberalitas non callida fuit. Non enim florentibus ſe vendicabat, Sed afflictis, ac miſeris ſedulo ſuccurrebat. Dicit etiã illum ad haſtam publicam nunquam acceſſiſſe. Nulliuſque rei prædam, neque mancipem factũ fuiſſe.

Põponi⁹ attic⁹

¶PHOCION Athenienſis pro eius mirifica innocentia gratiſſimus fuiſſe

Phociõ athenienſis.

fuit regi Alexandro, ad quem orator miſſus fuerat ab Athenienſibus quũ ille victoria elatus propter captas a ſe Thebas ad ſuppliciũ poſceret Demoſthenem Lygurgum, Hyperidem, & Charidemum Oratores præclariſſimos, qui contra eum in ſenatu Athenienſium locuti fuerant. Phocionis vero dignitas, atque auctoritas tantum valuit apud Alexandrum, vt Athenienſes equis conditionibus ei conciliauerit, & magnos illos ciues a deditione, atque ſupplicio liberauerit. Sed iam res poſtulat, vt de amicitia diſſeramus, eſt enim ſecunda ſpecies earum virtutum, quas iuſtitia pollicetur.

¶DE AMICITIA.

¶TITVLVS OCTAVVS.

Amicitia.

AMICITIA EST VIRTVS RECIprocæ beneuolentiæ, æquitate quadam ſimiles inter ſe moribus, ac virtute concilians. Hæc diffinitio a veteribus Academicis manat. Sed Pythagoras breuius exponens dixerat amicitiam eſſe æqualem congruẽtiam. Cicero autem voluntatem eſſeait, erga aliquem rerum bonarum illius cauſa, quem diligit. cum eius pari volũtate. Et alio in loco dicit amicitiam eſſe diuinarum, humanarũque rerum ſumma cum beneuolentia, & charitate conſenſionem. In libro vero ſecundo de fœlicitate, & miſeria ait. Quid autem eſt amare, ex quo nomen amicitiæ ductum eſt, niſi velle bonis aliquem affici quam maximis, etiam ſi ad ſe ex his nihil redeat? Optime Ariſtoteles perfectam amicitiam non niſi inter bonos viros poſſe eſſe affirmat. Similitudo enim virtutis efficit, vt mutua beneuolentia inter ſe homines teneantur, quandoquidem boni ſunt, proinde diutius permanet, virtus enim conſtans, & perpetua eſt, optimaque fundamenta charitatis iacit. Et ex quotidiano vſu virtutis amicitia ſemper incrementum accipit. Et mutuis animis, mutuiſque officijs in dies arctius nectitur, debetur eñ amicitia quam ſi naturæ munere, iureque ipſo naturali. Nihil enim min[9] humanum eſſe videtur, quam non reſpondere in amore his, a quibus prouoceris, videndum tamen eſt, vt nihil ſimulatum, nihil fictum, nihil occultum in amicitia ſit. Sed omnia aperte ad veritatem, ac virtutem dirigantur.

Cice. de amicitia.

Cice. li. 2. de fini. bo. & mal.

Ariſt. 3. lib. 8. ethicorum.

¶ALCIBIADES optimus artifex conciliandarum amicitiarum habitus eſt, non autem ſeruandarum. Tegebat enim vitia ſua leporis, atque eloquentiæ clypeo, quæ deinde quum apparebant amorem, ac beneuolentiam in odium, maleuolentiamque conuertebant.

¶AMICITIA imprimis hęc præſtare debet, vt inter amicos voluntatum, ſtudiorum, ſententiarumque magna ſit conſenſio, idem enim velle, atque

le, atque

le,atque idem nolle optimum beneuolentiæ vinculum habetur. Amor
ille amicitiæ artifex quum ab honeſtate proficiſcitur, princeps eſt ad ne-
ceſſitudinem conciliandam,beneuolentiamque augendam, quæ deinde
confirmat̃ beneficijs vltrocitroque datis,acceptiſque,& aſſidua quotidie
conſuetudine alitur.NON fruſtra ductum eſſe puto,Abſentiam plæ-
runque obliuionem beneuolentiæ inducere.ET SILENtium multas
amicitias dirimere, Sed hæc inter eos dici poſſunt,qui non vera virtute,
ſed leui quadam vmbra,fictoque ſimulacro inter ſe coniuncti ſunt. vera
enim virtus non incerta,labilis,caduca,aut mutabilis eſt. Sed altiſſimis
infixa radicibus nulla vi labefactari,dirui,auelli,locove dimoueri poteſt.
Stabilia quidem,firmaque ſunt omnia,quæ ex ea nectũtur,nec paruo mo
mento impelluntur,ac corruunt.

Abſentiã obliuionem parit.

Amicitia quæ altas egit radi-ces auelli neq̃t

¶AMICITIA, quæ virtute nititur nulla locorum itercapedine obli
teratur,nulla temporis diutumitate ſeneſcit,nulla taciturnitate minuitur,
nulla ſuſpitione,aut noua beneuolentia dirimitur .Prudenter Stoici verã
amicitiam ſapientium nexum,ac vinculum eſſe arbitrantur firmũ,ac ſta-
bile,& omnino indiſſolubile , quod nulla conſuetudine,nulloque conui-
ctu indigeat,ſed abſens ſemper præſens ſit. Et in alto etiam ſilentio loqua
tur.Idcirco affirmant Sapientes ſapientibus(quos nunquam etiam vide-
runt)beneuolentia coniunctos eſſe,firmaque amicitia teneri.Boni bonos
amant,vel ex hoc ipſo,quia boni ſunt . Probitas quidem illa eſt,quæ inter
eos neceſſitudinem conciliat.Nihil eſt enim amabilius virtute,vt ait Ci-
cero libro primo de deorum natura,quam qui adeptus eſt,vbicunque gen-
tium erit,a nobis diligitur.

Cõſuetudo.

¶CONSVETVDO inter malos amicitiæ nomen vſurpat, quum
ſit conſpiratio,vel coniuratio quędam vtilitatis,aut voluptatis cauſa,quæ
ex improbis eos aſſiduo vſu deterrimos,nefarioſque facit,vt enim boni be
ne agendo ex mutua conſultatione meliores fiunt. ſic mali male agẽdo ſe
ſeque inuicem adiuuando deteriores ſemper euadunt.Omnis profecto be
neuolentia a voluptate,aut vtilitate ſuſcepta tandiu permanet , quandiu
vſui,aut libidini eſt,eadem ratio quę amorem conciliabat,ſi tollitur, dile
ctio illa quamprimum concidit.Et vt ſæpe cernimus amor ille in odium
conuertitur.Hæc eſt nimia illa amicitia,quam Theophraſtus diſſidij cau
ſam plærunque eſſe dixit,honeſtus autem amor nihil ſtudet,nihilque cu-
pit.niſi eum bonis quam maximis affici,quem diligit, etiam ſe ad ſe ex
his nihil reddeat. Nam qui ſua cauſa bona alicui cupit.is non amicum
diligere,ſed vtilitatem ſuam quærere videtur.Si enim amicitiam ad fru-
ctum,ac commodum noſtrum referamus,non erit iſta amicitia.Sed mer-
catura quędam vtilitatum noſtrarum.Greges quidem & armenta non pe
coris gratia,Sed quod ex his fructum percipimus,diligimus,hominũ au-
tem beneuolentia,& amicitia gratuita ſemper eſſe debet. Ciuilis præter-
ea inſtitutio,atque coniunctio non recte amicitia dicitur,ſed ſocietas cõ-
munis vtilitatis gratia ĩſtituta.Inter cõplures ſiquidẽ,quorũ ſtudia diuer
ſa ſũt,ętates iequales,& artes diſſimiles vix amicitia vlla eẽ poteſt.

Ex cice.de fi. bo,&mal.li.2.

¶TRES AMICITIAE
SPECIES SECVN
DVM PLA
TONEM

¶TITVLVS NONVS

PLATO TRES AMICITIAE SPEcies im Plato ĩ lyſide.
primis facit Naturalẽ, ciuilem, hoſpitalem. Natura= Tres amicitiæ
lẽ noſtri trifariã partiũtur, vt ſit prima pietas, ſecũda ſpecies.
indulgentia, tertia neceſſitudo. Pietas eſt obſeruãtia Pietas.
quędam primum erga deum, deinde erga patriam, &
eum qui legitime imperat. Tertio vero erga parẽtes
maioreſque omnes. Indulgẽtia vero eſt amor in libe Indulgentia.
ros, ac deſcẽdentes noſtros, & in eos etiã, qui imperio
noſtro ſubiecti ſunt. Neceſſitudo autem eſt charitas in cõſanguineos, affi
nes, cognatos. agnatos, gentileſque omnes.
¶SECVNDA amicitiæ ſpecies eſt, quæ ciuilis, vel ſocialis dicitur. Neceſſitudo.
Hæc voluntas eſt erga aliquem rerum bonarum, illius cauſa, quem diligi=
mus, cum pari eius quoque voluntate. Quæ quidem imprimis ab electio=
na proficiſcitur, ex ſimilitudine bonorum morum, conciliatur autem aſſi
dua conſuetudine, Præſtat hæc amicitiæ ſpecies propinquitati, ex propin
quitate enim beneuolentia tolli poteſt. Sæpe accidit, vt ex diuerſitate mo=
rum affines male inter ſe conueniant, & tamen inter ſe affines, conſangui=
nei ve ſunt. Ex amicitia autem beneuolẽtia ſi tollitur, amicitia ipſa cor=
ruit. At propinquitas ipſa remanet, etiam ſi inter ſe propinqui illi digla=
diarentur, Tertia hoſpitalis amicitia vocatur quæ a ſuperiore non differt,
niſi quod illa inter conciues eſt, qui ciuili quadam ſocietate coniuncti eſſe
videntur. Hæc autem inter peregrinos, & hoſpites, qui nullo niſi humani
tatis iure nobiſcum tenentur. Stoici, & Academicorum nonnulli his trib⁹
ſpeciebus amorem addunt, eumque conatum amicitiæ eſſe affirmant.
Eorum ſententia (vt iam diximus) explodenda eſt. blãditur enim gręco=
rum leuitati, & a grauitate, ſeueritateque latina longe aliena eſt. Qui amat
lenocinio formæ delectatur, qui vero amatur amantis obſequio, forma na
turæ donum licet peregregium ſit, tamen breuiſſimi tẽporis eſt, quo qui=
dem labante amor etiam corruit, Proinde rurſus concludendum erit, ſo=
lam virtutem veram amicitiam præſtare, & eadem quoque diutius cõſer
uare, reliqua omnia ficta, & caduca ſunt, & paruo momento rapiuntur.
Amorem ab amicitia optimo intellectu ſecernit Catulli poetę querela,
quum ait, COGIT amare magis, ſed bene velle minus. vt oſtẽdat amo=
rem violentię eſſe, amicitiam autem beneuolentiæ. Et alterum inſanę cu
piditatis, alterum vero prudentis voluntatis. Sed de amore ſatis a nobis di
ctum eſt ſupra, cum de animi perturbationibus libro quarto diximus, in
quo omnes eius affectus expreſſimus.

¶EXPLOSA multis argumentis eorum ſententia, qui amorem amicitiæ conatum eſſe dicunt. Sequamur nunc has tres Platonicas amicitiæ ſpecies, quas probamus, videamuſque quomodo eis regem, ac principem vti deceat. Non eſt enim noſtri conſilij ſpecies omnes amicitiæ complecti, earumque diuerſas rationes ſubdere, ſed ea dumtaxat libare, quæ ad rē noſtram pertinent, & præcipue quum græci philoſophi complures libros de amicitia ediderint, multis argumentis, varijſque opinionibus refertos, quos oēs Cicero vnico de amicitia libello ſapientia, grauitate, & eloquētia ſuperauit.

Pietas.

¶DECET imprimis regem pietas, quæ (vt Cicero definit) eſt virtus per quam ſanguine coniunctis, patriæque beneuolis officiū, & diligentem tribuimus cultum. Pietas in parentes tanti fuit apud romanos, vt ex ea nō nulli honoris cognomentum meruerint, vt Metellus ille, qui pius dictus

Metelli pietas

eſt. Nam quum puer eſſet magna cum gratia, ac pudore, & ſcita etiam verborum facundia pro reuocando patre ab exilio ſenatum, populumque exorauit. Cuius quidem reſtitutio tam grata vniuerſis ciuibus extitit, vt integer dies non ſatis fuerit, dum ad portas vrbis obuios quoſque ei prodeuntes exciperet. Sed hæc virtus longe magis emicat, illuſtriorque habetur, quum ſtudioſi in patriam fuimus, cui officia omnia debemus. Plenę ſunt veteres hiſtoriæ virorum fortium exemplis, qui non modo rem familiarem, verum etiam vitam pro patria effuderunt.

Deciorū pietas admiranda.

¶AT QVI vt alios omittam, qui innumerabiles extiterunt, Trium deciorum, qui ſe pro patria vouerunt, pietas omni ex parte admiranda mihi videtur. Pater enim in bello latino, filius in bello Aethruſco. Nepos autem in bello contra Pyrrhum ſeſe quaſi hoſtiam Plutoni pro exercitu romano ſponte vouit. Eadem pietate tenetur rex in ciuitates, ac populos, quos regit, qua ciuis quiſque in patriā ſuam. Et omnia officia, quæ priuati parentibus, ac maioribus præſtare debent, rex ipſe naturali iure pręſtare tenetur. Et eandem indulgentiam in liberos, deſcendenteſque omnes, in qua, quidem videndum erit, vt præſcriptum illud Solonis teneat. Ne quid nimis. Nam ſicut nimis moroſa ſeueritas in filios plęrunque nimis prodeſt, ſic nimia illa indulgentia ſæpenumero obeſt. Eſt enim peccandi non modo illecebra, verum etiam manifeſta licentia.

Regnis qui ſe adhuc viuētes exuerunt.

Pruſia bithynię rex.

¶ADMIRANTVR græci ſcriptores potius quam laudant reges illos, qui viui, atque incolumes filijs regnum permiſerunt, vt illos regnantes viderent, vt fecit Ptolemęus in Aegypto. Ariobarzanes in Cappadocia, Seleucus in Siria, qui ſe regnis abdicauerunt, vt illis filij, dum ipſi viuerent, potirentur. Eiuſmodi indulgentia parentibus plærunque diſcrimini eſſe ſolet, & cauſam nonnunquā parricidio prębuit. vt de Pruſia bithynię rege ſcribentes hiſtorici aiunt illum per filium Nicomedem cui regni habenas vnius permiſerat necatum eſſe.

Darius.

¶DARIVS QVOque a patre Artaxarxe viuo rex factus īterficien di patris conſilium cepit. Sed facta coniuratione dum patri inſidias parat, depręhenſus cum ſocijs pœnas parricidij deo paternæ pietatis, ac maieſtatis

ſeſtatis vltori perſoluit.

¶EVCRATIDES Bactrianorum rex virtute, ac rebus geſtis præſtantiſſimus fuit, Et obſeſſus a Demetrio indorum rege cum trecētis militibus tantum, quadraginta hoſtium milia aſſiduis eruptionibus vicit, & omnem indiam ſubegit. Deinde quum victor in regnum, vt ſuis gratularetur ſe recipere vellet, filij inſidijs, cui vices ſuas gerendas dederat, exceptus trucidatus eſt, nec omnino contemnenda eſt barbara illa vox, qua dicitur. Nullum regnum ſine domeſtica cæde, aut parricidio eſſe ſolet. Eucratides.

¶DECET ETIAM regem neceſſitudo in affines, conſanguineoſque omnes. Quo quidem loco rurſus omnes qui imperant monendi ſunt, vt ab omni humano ſanguine abſtineant. Sed præcipue ve ſuorum ſanguine manus polluant.

¶MVLTI NON SOLVM externorum, ſed etiam romanorum imperatorum ſœuitiam, immanitatemque in ſuos exercuerunt, & ex parua quadam ſuſpitione homines ſanguine, & genere ſe contingentes peremerunt.

¶TIBERIVS CAESAR filios neutiquam paterna charitate dilexit. Druſo enim mortuo paulopoſt funus ad negocia redijt iuſtitio longio re interdicto, vadimonijſque reſtitutis. Et quum neceſſarios ſuos magna ex parte interemiſſet, fœlicem priamum vocabat, quod ſuperſtes omnium ſuorum extitiſſet. Tiberiꝰ cęſar.

¶C.QVOQVE CALLIgula naturam ſœuam, ac ſanguinariā habuit, adeo, vt ne adoleſcens quidem prohiberi vnquam potuerit, qui poenis eorum qui ad ſupplicia ducebantur, cupidiſſime ſemper intereſſet, Quinetiam deīceps quum imperaret, nunquam in quenquam niſi crebris & minutis ictibus animaduerti permittebat, dicebatque id fieri oportere, vt ſentiat ſe mori. Turba quoque fauente aduerſus ſtudium ſuum exclamauit, vtinam populus romanus vnam haberet ceruicem. Calligula.

¶DE NERONE NIHIL dicendum eſt. Nam ſi carnificinam eius, vel leuiter attingere velim, volumen hoc plenis marginibꝰ etiam in tergo vt exarem opus eſt. Nero.

¶CRVENTVS Domitianus, Cruentus commodus, Sed conſtantinus horum ſœuitiā emulatꝰ omnes alios immanitate ſuperauit, vt Amianus Marcellinus refert. Multa etiam impietatis exempla ægiptij reges dederunt. Conſtantinus.

¶PTOLEMAEVS ille qui pulſo per fraudem Antigono Macedoniæ rex fuit, Caſſandram ſororem, quæ antea Liſimacho nupſerat, ſimulato matrimonio, vrbe, quæ ab eius nomine etiam caſſandra dicebatur expulit, filioſque eius Liſimachum, & Philippum, quos ſibi aram tenens ante Iouis ſimulacrum adoptauerat, trucidauit. Nec ipſi etiam Ptolemęo ſcelera hæc inulta extiterunt. Nā deo optimo maxīo tot periuria, ac parricidia vlciſcēte, repēte a Gallis ſpoliatus regno, captuſque, vitā ferro amiſit. Ptolemęus philadelphus.

¶PTOLEMAEVS quoque alter qui ob impietatem philopator cognominatus fuit, patre, ac matre interfectis ægypti regnum occupauit. Ptolemęus philopator.

Ptolemeꝰ phi tō dictꝰ ſother

¶PTOLEMAEVS etiam alius qui a ſœuitia Phiton dicebatur, filium ex ſe, & Cleopatra ſorore, ac coniuge ſua genitum inſeparabiliter Tragico ſcelere trucidari fecit. ne illa filium in ægipto aliquādo regnaturum ſperare poſſet. Eiuſmodi facinora nulla vnquam religione expiari poſſūt. & præclara regum, imperatorumque geſta adeo obſcurant, vt ex eis nihil perpetuæ memorię mandetur, niſi quod turpiter egerunt, obſeruent itaque pietatem, indulgentiam, neceſſitudinēque reges, præter priuatos omnes. Meminerintque principum, regumque vitam longe magis exemplo, quam virtute etiam ipſa prodeſſe. Hæc præcipua munera ſunt naturalis amicitiæ.

¶DE CIVILI SEV SOCIALI AMICITIA. ¶TITVLVS DECIMVS

Plato i lyſide.

SECVNDA AMICITIAE SPECIES Eſt illa quam ciuilem, ſiue ſocialem appellat Plato. De hac quidem tribus modis cogitandum erit. Primo enim dicemus ciuilem amicitiam eſſe illam, qua ſingularum ciuitatum ciues patrio quodam iure inter ſe coniunguntur. Magnum beneuolentiæ vinculum eſt eiuſdem cęli, aeriſque ſpiritum haurire, eiuſdem terræ fructibus, atque alimentis veſci, eandem potare aquam, ab eiſdem præceptoribus erudiri, eundem ſermonem audire, ac reddere, eiſdem artibus, ac ſtudijs conſueſcere, eiſdem luſionibus oblectari, eiſdem mœnibus, munimentiſque aſſeruari, eiſdem legibus gubernari, eiſdem ſacris initiari, eademque religione tueri.

¶MVLTA quoque inter ſe communia habent ciues, vt templa, fora, theatra, porticus, & complura alia, quę ad communem omnium vſum ſūt conſtituta, & mirifica quadam charitate ciues inter ſe connectūt. Hęc eſt cōmunis illa amicitia, quā ſi quis ex hominum vita tolleret. Solē ipſum e mūdo eripuiſſe videretur, vt ait Cicero. Hic fit amicorū illa copia, quā vnā ex rebꝰ honeſtis, atque expetendis Academici veteres, & Peripatetici eſſe dicunt, quū cōplures ex ciuibꝰ noſtris feſtiuitate vernaculi ſermonis, iucūditate morū, vitęque ſuauitate nobis aſciſcimus, & ea benignitate perfundimꝰ, qua ſine incommodo noſtro multis gratificari poſſumꝰ. Hac cōmuni beneuolentia qui caret, in ſolitudine degere videtur, & vitam inſidiarum, ac timoris plenam ſemper habere.

¶EPIcurus voluptatis aſſertor, hāc ſolā amicitiā ex omnibꝰ probat, eāque a voluptate nō poſſe diuelli affirmat. & ob eā rē maxime colēdā eſſe, quod ſine ea, nec tuto, nec ſine metu viui poſſit. Nā præcipuā illā, verāque amicitiā, quā cōiunctione morū. & virtutū inter paucos celebrari dicimus reſpuere videtur, quū ait, Sapientem amicū nullū eſſe quæſiturū. Hoc etiam aſſerere videtur Ariſtippus cyrenaicus, quum dixit amicum neceſſitatis cauſa complectandum eſſe.

¶COMMVNIS hæc amícítía,quæ ínter plurimos celebratur,regí
præter cæteras omnes conuenít.Símilitudinem namque cum patrefamí=
lías alíqua ex parte tenet,quí líberos,nepotes,coníugem, totamque domũ
generalí quadam beneuolentía complectítur,omníbuſque cupít bene eſſe
& ſingulos quoſque beneficíjs afficit.Compenſat tamen eadem pro ętate
dígnítate,ac ſexu,rex enim in cíuítate vníuerſa quaſí paterfamílías eſt,re=
gnum autem paternum ímperíum habetur,quod quidem ad omníum vtí
lítatem gubernatur.

¶REGIS CVRA eſt,vt quí ab eo reguntur optíma quæque habe= Regís cura er=
ant,in diſtríbuendo vero quamuís omníbus proſít,merítorum tamen ſer= ga ſubdítos
uat díſcrímen,& excellentioribus plus tríbuít honorís,tenuíoribus autem qualís.
plus vtílítatís,vírtutís enim præmíum eſt honor,índígentíæ quídem lu=
crum.Proínde vídere debent reges,ac príncípes,vt hí quos alíjs gloría, ac
dígnítate præferunt,ab omní lucro abſtíneant, contentíque ſínt fructíbus
prædíorum ſe,famílíamque ſuam alere.Quí enim recte agere cum popu
lo poteſt ílle,quí Lucello íntentus publícas functíones neglígít, vt rem fa
míliarem augeat? Tenuíores vero ſolertes,induſtríjque ſínt, & laborí ín=
cumbant,artíbuſque ínſudent, ex quíbus víctum ſíbí, ac neceſſaríjs ſuís
abunde ſuppetere poſſínt,ne quíd eís deſít,quod ad vítæ commodítatem
pertíneat,rex profecto æque omníbus par ſít ín íure dícundo, ac etíam ín
ſuo cuíquí tríbuendo,Síc quoque ín prohíbendo quoſque ab íníuría,ac vío
lentía. Hæc eſt ílla amícítía ,quę conníxa cíuíum beneuolentía tutíſſí=
ma cuſtos,ac comes regíbus,príncípíbuſque eſſe ſolet,qua quídẽ dũ muní
tí fuerínt,neque externa,nequeínteſtína arma formídabunt, recte Theo= Theopõpí rñ=
pompus Lacedęmoníorum rex rogantí cuídam quo pacto regnum ſtabí= ſum.
le futurum eſſet? reſpondít,Sí reges voluntates ſuas cum amícís commu=
nícabunt,& cíuíbus nullam íníuríam afferrí permíttent.

¶SECVNDA CIVILIS AMICITIAE PARS.

¶TITVLVS VNDECIMVS

ALTERA HVIVS CIVILIS Amícítię pars
eſt,cuíus fundamẽta vírtus,& ſímílítudo morũ íacít,
conſuetudo vero aſſídua deínde perfícít.Hęc quũ re
cte congruít,perfecta amícítía dícítur, nec níſí ínter
bonos víros,& ſímílítudíne morũ,ac vítę cõueníẽtes
eſſe poteſt.Hí vt ſímul verſentur,ſímulque víuant
opus eſt,vt de ſe & Scípíone apud M.tullíũ loquítur cíce.de amící=
Lęlíus,nec pluríb⁹ vnũquẽpíã eſſe amícũ ex íure huí⁹ perfectæ amícítię tía.
datur.Sícut nec ín venerís íllecebrís permíttítur,vt vn⁹ complures amet,
aut vna pluríb⁹ íũgaꝛ.Idcírco raro admodũ hęc amícítía eẽ cerníꝛ.Nã í
oí hoím æuo víx tría,aut quatuor amícorũ paría cũ magna admíratíõe
a grecís ſcríptoríb⁹ celebrãꝛ,Neq; íd q̃dẽ admírãdũ eẽ cẽſeo, dífficíles.
eñ,ac cõplures cõdítíões exígít,Nec fortaſſe paucíores íllís,quas ꝑ Syn
graphã ſtípulãtur a lena(cuí cleretę nomẽ fuít)adoleſcẽs ílle Argyrípp⁹

Plaut' i aſinaria ſcena.3.ad fi.

Amicorũ oĩa communia.

apud Plautum. Non parua conditio haberi debet ea, quam Euripides tragicus prȩſcribit, τὰ τῶν φίλων κοινά, hoc eſt amicorum omnia communia, & præſertim noſtris temporibus, in quibus auaritia adeo plærosque inuaſit, vt de quotidiano bo, ac victu ſ eipſos defraudent, Nemini benigniores ſint, nihil amico inopi, etiam ex his rebus, quæ eis ſuperfluunt impartiantur, vixque ab alienis manus abſtineant. Quinetiam amicitiæ iam vulgo non virtute, ſed vtilitate, aut voluptate probantur. Vadem quis ad mortẽ ſe pro amico dabit? vt Pythagoricus ille fecit Dionyſio Tyranno. Aut quis dicet ſe eſſe Oreſtem, quum ſit Pylades? vt pro amici incolumitate occidatur.

Amicitię pfectæ virtus vix regibus ineſt.

Ariſt.l.8.ethicorum.

¶ SED HAEC magna amicitia in optimum regem vix cadere poteſt, adeo enim reliquos ciues excedit, vt nulla ȩqualitas excogitari poſſit neque comparatio, aut ſimilitudo, niſi per ſummam alicuius hominis virtutem, per quam quidem bono regi optime ſemper conciliatus erit. Sed amicus multo inferior plærumque adulator fit, vt Ariſtoteles ſcribit. Prȩterea quum familiaris conſuetudo, aſſiduiſque conuictus hanc amicitiam perficiant, hæc cum rege neutiquam communicari poſſunt, quem cõmunem pene omnibus eſſe, & videri expedit. Impar igitur maxima ex parte eiuſmodi amicitia eſſet. Nam reges, ac principes homines multo humiliores vix coniuncta conſuetudine complecti dignarentur, & ſimiles inuenire, cum quibus verſarentur, nequirent. Carebunt itaque hac perfectiore amicitia, qui imperant quando inter pares, æqualeſque agitur. Eiuſmodi tamen amicitiæ ſimilitudinem ſi optaret rex, virum aliquem virtute præſtantem eligat, cuius conſuetudine fruatur, quum a rebus magnis, ac ſerijs ocium erit. præſtat enim (vt diximus) regis amicitiam communem eſſe, vt non vni tantum, ſed omnibus bonis, ac doctis viris facilis eſſe videatur. Vtilitatem quidem, ac dignitatem a principibus complures expectant, proinde facile quiſque ſententiam illam Strabonis geographi ſibi perſuadet, qui ait Oratione perſuadere non regium, ſed oratorium munus eſſe, regiam enim perſuaſionem in donis, ac muneribus ſitam eſſe oportere reges quidem Dynaſtas hoc eſt potentes dici, non autem eloquentes. Sed ſi recte iudicare volumus, reges non propter opulentiam, ſed propter virtutem obſeruare debemus. ipſi vero eos maiore beneuolentia complecti debent, qui per virtutem placere ſtudent, quam illos qui diuitijs inhiantes eis eblandiuntur.

Antipater.

¶ ANTIPATER MACEDOnũ rex dicere ſolebat ſe duos athenis amicos habere, Phocionem, & Demadem, quorum alter muneris a ſe nihil vnquam accipere voluiſſet, alter autem donis nunquam potuiſſet expleri, paupertatem enim Phocion virtutis teſtimonium eẽ putabat, & probitatis ſuæ decus. Nam ex tot imperijs, regumque amicitijs nihil præter laudem vnquam aſſecutus fuerat. Demades autem multas diuitias turpiter quȩſitas per luxum libidinemque prodegerat, libido enim in impotentiam prolapſa nullum modum ſeruare in profundendo poteſt.

¶ SED VTRI MAGIS PVTANDVm eſt indulxiſſe regem

Antipatrum

Antipatrum: certe phocioni, quod quidem etiam exemplo docuit. Nam miſſus ad eum ab Athenienſibus orator pro pace reconcilianda, eiuſmodi conditiones impetrauit, quas præter eum Athenienſium tuliſſet nemo. quum in bello Athenienſes regi ſuccubuiſſent.

¶DIONYSIVS iunior Platoni ſæpe magnam pecuniam dono mittebat, ille autem ex ea accipiebat nihil, aderat aliquando Cyreneus Ariſtippus, qui ait, tuto Dionyſius liberalis eſt. his enim qui multis indigent pauca mittit, Platoni vero, qui nihil accipit plurima.

Dionyſi⁹ iunior tyrannus. Ariſtipi dictũ

¶SED VT perdifficile eſt regibus parem amicitiam inuenire, Sic multo difficilius eſſe videtur priuatis hominibus regum amicitias inire. Nam ſi virtute aliqua, aut fortuna quiſpiam regis, vel pricipis alicui⁹ animum in beneuolentiam ſuam flecteret præſto aderunt inuidiæ, calũnięque flamina. quæ reflantibus ventis beneuolentiæ curſum remittent, amoremque omnem labefactabunt, & in odium, ſimultatemque conuertent. Teſtis ſit Dathames natione Chares, vir bello ſtrẽnuus, & animi fortitudine. ac corporis robore exemius. Quem Aemylius probus fortiſſimũ, conſultiſſimumque omnium barbarorum ducum, atque imperatorum exceptis duobus Carthaginienſibus Hamilcare, & Annibale fuiſſe arbitratur Hic primum in militum numero apud Artaxerxem accitus regiam tuebantur. In varijs prælijs habitus Athleta ſtrennuus ab rege dux bello pręficitur contra Thynum dinaſtem Paphlagoniæ, qui ab eo defecerat. Quem viuum in bello captum cum vxore, & liberis ad regem duxit, quaſi ferum aliquod animal. Qua ex re laudem, ac munera opulentiſſima a rege aſſecutus eſt. Paulo vero poſt vniuerſo exercitui præfectus extitit, quod munus magna cum laude, ac dignitate geſſit. Summamque regis beneuolentiam adeptus eſt, Sed principes qui circa regem erant Dathamem tanta ſimultate, atque odio proſecuti ſunt, vt primo eum in fugam timore, falſæ inſimulationis, deinde in voluntariam mortem compulerint. Nec paruam ex illius interitu iacturam fecit Artaxerxes. Nam qui per Dathamem magna facinora geſſerat, omnibuſque formidini erat, ſine eo nihil laude dignum deinceps egit. Et contemptui, ludibrioque gentibus omnibus tandem habitus, & nullam victoriæ laudem vnquam attigit.

Dathames.

¶DE SOCIALI AMICITIA. TIT. XII.

TERTIA HVIVS CIVILIS AMICITIæ cogitatio eſt ea, quę Socialis appellatur. Hęc harũ trium habetur minima. Nec vnius tantũ beneuolẽtiã quęrit, ſed cõplures plerũque adhibet. Eã primũ vtilitatis cauſa expetim⁹, deidę in dies vſu, ac cõſuetudine accumulatior fit, adeo, vt remota etiã plerũque vtilitate grata beneuolẽtia, & amicia remaneat. Celebrat̃ hęc ſocietas frequentius inter plures, quia multis ſimul vtiles eſſe poſſumus. vſui iter ciues eſſe ſocietas hęc videt̃, quod manifeſta ratiõe cernitur.

Amicitia ſocialis.

MVLTI QVIdem per ſeſe inutiles eſſent, nihilque agerent, coniūcti vero alijs, & ſibi, illis, & reipublicæ plurimum proſunt. Hæc in pacē mercatoriam, nauicularíam, inſtictoriam, reliquarumque artium cōmercia adiuuat. In bello autem regi, ac reipublicæ pernecesſaria eſt, in pa cecū rege nihil commune habere debet.

NOLO equidem regem mercatorem, inſtitorem, artificē, aut queſtuarium vlla ex parte eſſe, Sed iuſtitię ęquitatis quæ diſpenſatorem. Et

Homeri poema,

ſummi dei diſcipulum, atque imitatorem eum eſſe cupio, vt Homerus ſtatuit, cuius poema ad regum inſtitutionem, & ad virtutem, iuſtitiāque compoſitum eſſe dicebat Anaxagoras. In bello vero regem ſocialem eſſe affecto, vt ſingulis quibuſque ſocietatibūs militaribus non ſolum iterſit, verum etiam pręſit. Et comeſſationes, ſodalidateſque aliquando non faſtidiat, quo gratior omnibus fiat. Nulla quidem vox iucundior in exercitu, atque in omni re militari auditur, quam quum rex, aut imperator, aut dux cunctos in bello blando verbo commilitones appellat. Societatem in re bellica gręci συμμαχιαν vocant, & συμμαχοι dicuntur, qui communem pugnam ſimul gerunt, ſiue propulſent iniuriam, vlciſcanturve, ſiue bellum alijs inferant. Hos noſtri propinquo verbo commilitones honoris gratia dicunt. Cum is ab ineunte ætate coniunctiſſime verſari debet rex, qui cō

Militaris diſciplina.

ſeruandi, augendi ve imperij rationem habet. Nulla enim diſciplina, aut exercitatio magis ei vtilis, ac neceſſaria eſt, quam rei militaris, ac bellicæ, cui longe tutius confidere debet, quam omnibus opulentijs, ac copijs, rex enim qui ocio gaudet, & armorum ſtrepitum, ac laborem exhorret, fortunam ſuam, vt in conſilio habeat oportet, quę ei caueat, polliceaturque perpetuam pacem. Sed ſi vir eſſe volet, & dignitatem ſuam tueri, ac poſteros ab imperij ſucceſſione non defraudare clariſſimorum virorum geſta imitabitur. Et illorum præcipue gloriam, ac famam emulabitur, quorum laudem vniuerſi populi, ac gentes celebrant, & nullo æuo obſcurantur, ſed ſempiterna, ac diuina fit, vt ait Heſiodus. Magni duces, & imperatores ſemper milites ſuos ſumma beneuolentia complexi ſunt.

ALEXANDER Macedo præſtantiores quoſque ex militia ſua

Alexāder.
Epheſtion.
Cratherus.

adeo dilexit, vt ad parem ſui vſque ſplēdorem extulerit, vixque ab eo veſtitu, & armis dignoſcebātur. Epheſtiona tamen, & cratherum præter cęteros omnes amauit, verum illum vehementius amplectebatur, hunc autem maiore honore afficiebat, Adeo, vt omnes dicerent illum Alexādri hunc vero regis amicum eſſe. Gratiſſimum fuiſſe ei ſcribunt errorem matris Darij. Nam quum in cuſtodia teneretur ad eam viſendam, ac ſalutandam comiter acceſſit Alexander, præibant eum (vt moris eſt) nōnulli ex familiaribus, inter quos erat Epheſtion inceſſu graui, & purpurea veſte conſpicuus, illa quæ regem ignorabat, Epheſtioni quem regem putabat, procubuit, dicentibus deinde ſatellitibus illum nō eſſe regem. ſed eū qui ſequeretur, erubuit mulier, & veniam ſuppliciter orabat. Tum leniter arridens Alexander ait, ſibi iucundiſſimum eſſe, vt amici ſui pro regibus ſalutarentur.

DILE=

¶DILEXIT alios cõplures,& dignitatib⁹, honoribus p̃miſs,opulẽtijſque adeo extulit,vt poſt illius obitum quiſque eorum regnum affectaret, quod quidem multi etiam aſſecuti ſunt,nec iniuria,eiuſmodi namque virtutis,ac venerationis erãt,vt ſinguli reges putari poſſent.Formæ enim dignitas virtutis gratia,ſapientiæ grauitas, animi magnitudo omnibus pene par erat,vt non ex vna militia,ſed ex toto terrarum orbe electi eſſe viderẽtur.Qua ex re nequaquam admirandum eſt Alexandrum tam breui vitæ ſpacio,tot regiones,ac gentes ſubegiſſe,quum non cõmilitonibus,ſed quaſi regibus gerendarum rerum miniſtris vteretur,Militibus quoque gregarijs omni pietate,omnique beneuolẽtia,ac comitate idulgebat. Quod quidem ex hoc exẽplo patere poteſt,Inhorruerat aliquando hiems maximis gelicidijs,& niuali tempeſtate,attamen vt cum omni exercitu tranſmitteret opus erat.Inter eundum quum maturaret ſolito celerius,vidit Alexãder militem quendam veteranum vi frigoris ſtupefactum , tũ confeſtim enim manu apprehendit,& blandis verbis compellans in regiam ſellã collocauit,ac facete ait,Amice tibi ſalutare futurũ eſt,quod Perſis exitio eſſe ſolet,ſolum ſcilicet regium occupaſſe.

¶IVLIVS Cæſar mira quoque beneuolentia milites ſuos complexus eſt,eos nãque honore,premijs,atque omni liberalitatis genere adeo affecit vt omnes intelligere poſſent ſe diuitias non voluptatis, aut amplitudinis gratia bello cumulare velle , ſed vt illis vteretur ad communem militum vtilitatem,& ad premia virorum fortium,tunc enim opulentiorem ſe fieri putabat,quum diuitias inter milites pro eorum virtute patiebatur. Quĩ etiam eos tanta pietate amplectebatur, vt audita clade Tituriana barbam ſubmiſerit,& capillum nec ante dempſerit,quam illam atrociter vidicaſſet.

¶DE HOSPITALITATE

¶TITVLVS TERTIVSDECIMVS.

SVPEREST NVNC TERTIA ILLA PLatonicæ amicitiæ ſpecies, quæ a græcis ξενία. a noſtris vero hoſpitalitas dicitur.Eſt eni beneuolentia illa quę cum peregrinis,& aduenis contrahitur.Hęc quidẽ pręclara virtus ẽ,idcirco(vt Cicero ait)recte a Theophraſto laudatur hoſpitalitas.eſt eni (vt mihi videtur)valde decorũ patere domos hoim illuſtriũ hoibus illuſtribus.Huic contraria Inhoſpitalitas dicitur, quæ eſt opinio vehemens valde fugiendum eſſe hoſpitem,eaque inhærens,& penitus inſita,quæ ἀξενία ſue ἀμιξία gręce dicitur.Prouerbium tamen vetus eſt,neque nimis hoſpitalẽ hominẽ eſſe oportere, neque oino inhoſpitalem. Et Homerus vt oſtenderet hoſpitem inuitandum,non autem compellẽdum,agendũve eſſe ait, Oportere hoſpitem volentem accipere,nolentem vero dimittere,hoſpitales admodũ

Hoſpitalitas, Xenia.

Prouerbij huius meminit Vlpian⁹i.l.ſolent .ff.de offi. procon.&.leg.

les admodum extiterunt germani, vt Cæſar in cõmentarijs ſuis refert, Nã non modo violare hoſpites nefas eſſe putauerunt, verũ qui quaque de cauſa ad eos venerint, ab omni iniuria prohibeant ſanctos, intactos, inuiolatosque eſſe volebant. Illis etiam omnium ciuium ædes patebant, victũque grato animo communicabant. Quanti autem hoſpitalitatem fecerit Cæſar ex oratione, quam pro Bythinijs egit, cerni licuit, In qua quidẽ his verbis orſus eſt, vel pro hoſpitio regis Nicomedis, vel pro eorum neceſſitate quorum res agitur, aufugere hoc munus non potui, Maſſurius Sabinus iureconſultorum egregius, quum de ordine officiorum loqueretur, ita ait, obſeruatum eſſe apud veteres, vt primus gradus tutelę daretur, ſecũdus hoſpiti, tertius clienti, tum cognato, deide affini Anacharſim Caduidi regis

Anacharſis Caduidus. Diogenes Laertius lib. j.

ſcytharum fratrem grecam habuiſſe matrem Diogenes Laertius ſcribit, Is Athenas philoſophandi gratia perrexit, excitatus præcipue Solonis fama, qui ſapiẽtiſſimus per vniuerſum terrarum orbem tunc habebatur, Sed vt primũ vrbem ingreſſus eſt, recta ad illius ædes accedit, iubetque fores de more pulſari, adeſt puer. ecquid velit rogat. Tunc ille dic hero (inquit) Anacharſim pro foribus eſſe, qui eius cõgreſſum, atque hoſpitium rogat. It puer mandata hero pręferens. Tũ Solon refer (inquit) peregrino i propria patria, ac domo quęrendos eſſe hoſpites non in aliena. Hæc quum accepiſſet, Anacharſis domum audacter ingreditur dicens, at nũc i patria ſũ, & ad me ꝑtinet hoſpites facere. Hãc loquẽdi tu vrbanitatẽ admirãs Solõ hoſpitem admiſit, & deinceps cum eo diutius coniunctiſſime vixit. Huius ſapientis philoſophi monitis docemur prius oportere hoſpitem accipere, quam ei gratias referre. Eſt enim animi ingenui alijs potius gratificari, quam beneficijs affici, id quidem ſuperãtis eſt, hoc autem ſuperati, Sed ſi quis te beneficio anteuerterit, in referenda gratia benignitatem illius vt vicas oportet, niſi liberalitate inferior omnino eſſe velis.

Appelles pictor, Protogenes pictor

Ex Ply. ca. x. lib. xxxv.

¶APELLES quum Protogenis pictoris ex tempore peregegij hoſpitalitatem optaret, Rhodum (vbi ille agebat) perrexit, & confeſtim ad illi'officinã proparauit, aberat tunc ille relicta anicula quadam, quæ tabulam ingentis magnitudinis picturæ paratam aſſeruabat. Tum Appelles arrepto penicillo clam vetula lineam ducit a ſummo ad imum vſque ꝑ tabulã miræ tenuitatis, abijtque reuerſo quamprimum Protogeni peregrini aduentum, qui eum quærebat, anus nuntiat, Tũ lineã forte conſpicatus Appellem ex ſolertia veniſſe cognouit, nouerat enim in alium quẽpiam tãti acuminis opus neutiquam cadere. Tunc ducta tenuiore ex alio quodam colore linea diſceſſit Protogenes, redijt interea Appelles, & vĩci erubeſcẽs tertio colore lineas per tranſuerſum ſecuit nullum relinquens amplius ſubtilitari locum. At Protogenes victum ſe confeſſus Appellem magna diligentia perquiſiuit, quem tandem inuentum hilari vultu, ac grato, iucundo que hoſpitio accepit, hęc tabula Romam per lata eſt, & magna admiratiõe ſpectata, in qua tres tantum lineę cernebantur prę nimia tenuitate aciẽ oculorum fugientes, quæ gratiores ideo erant, quod duorum eximiorum artificum hoſpitalitatem teſtabantur.

hoſpitali.

HOSPITALITAS quidē inter principes plęrūque ꝑfectæ amici-
tiæ locū tenere ſolet. Teſtis ſit maioris Scipionis beneuolentia cū Maſſi-
niſſa numidarum rege, quæ īperio Romano perutilis fuit, Maſſiniſſę em̄
nonnulli ſcriptores Scipionis victoriam magna ex parte tradunt, Sypha- Scipio maior.
cem quoque eius opera victum, captūque extitiſſe omnes fatētur, qua ex Maſſiniſſa.
re ſumma pene totius belli pendere videbatur, & quum deīde minori A-
fricano ex meritis maioris ſe etiam hoſpitalitate coniunxiſſet cauſam de- Syphax,
lendæ Carthaginis præbuit, adeo vt tertius duobus illis Aphricanis ſerua-
tor vrbis Romæ dici poſſit,

ALEXANDER Quoque hoſpitalitatis iure plures dilexit, & ma-
gnis beneficijs affecit, inter quos Anaximenes philoſophus fuit, cuius diſ Alexander.
ciplina ſummopere delectabatur. Fuit enim aliquando Alexander quam Anaximenes
maxima iniuria laceſſitus a conciuibus Anaximenis, erat enim Lampſace Lampſacenus.
nus. qua ex re vrbem illam expugnauit, & quamprimum euertere fundit⁹
decreuit. Tum philoſophus hoſpitalitate illa, qua cum Alexādro teneba
tur, fretus obuiam ei proficiſcitur, quem quum intueretur rex alta voce de
ierat ſe nihil facturum, quod ille a ſe peteret. Atqui Anaximenes excla-
mans peto (inquit) o rex, vt Lampſacum diruas. Alexāder ingenij verſu-
tia delectatus, & gręcæ hoſpitalitatis memor vrbi pepercit, & æquas pacis
conditiones prebuit.

OCTAVIVS Auguſtus victo, atque ad mortem cōpulſo Antonio Octa. Auguſt⁹
Alexandriam vrbē opulentiſſimam intrauit, ī qua multa inſolentius egit
vt a victoribus plærūque fieri ſolet. Magna tamen beneuolentia comple-
xus eſt Arriū philoſophum fama inter Alexandrinos tunc celeberrimū Arrius
Ille victoris animum blandis ratiōibus mulcebat, hortabaturque vt mode
ſte, ac clementer ſecunda fortuna vteretur, & pro multorum ſalute deꝑca-
batur. Aderat Soſtratus orator ad dicendum ex tēpore diſertiſſimus, cui Soſtratus.
Octauius propter procacis linguæ petulantiam, morūque peruerſitatem
male conciliatus eſſe videbatur, & iam eum a conſpectu ſuo toruo intuitu
abegerat Soſtratus ſupplicium, aut mortem ſibi imminere formidās mu
tata veſte barbam, & capillum reorum more ſubmiſerat, & Arrium quocū
que incedebat, ſequebatur. verſiculūque illum crebris ſermōibus vſurpa-
bat. Docti doctos ſeruabunt, ſi docti erunt. Hunc quum ſępius audiuiſ-
ſet Octauius Soſtratum ab omni metu, omnique iniuria liberum eſſe iuſ-
ſit, neque id egit, vt ſaluti illius conſuleret, ſed vt Arrium ab eiuſmodi in-
uidia liberaret,

GRATVS fuit hoſpitibus ſuis Iulius Cæſar, & præter cęteros impe Iulius Cęſar,
ratores omnes hoſpitalia iura ſeruauit non modo in rebus maximis, verum
etiam in minimis, vt ex hoc exēplo patere poteſt. Cœnabat aliquādo Me
diolani apud hoſpitem quēdam ſuum Valerium Leonem nomine. & quū
ei Aſparagos apponeret, illos non oleo, ſed vnguento quodam perfuderat.
Cæſar tamen diſſimulans ne hoſpitem perturbaret, nihilominus comede-
bat, ſodales vero reliqui ſtomacho commoti illos reſpuebant, hoſpitēque
increpabant, & grauibus obiurgabant verbis, Tum Cæſar abſtineat inquit

qui non ꝓbat

CACHEORVM quoque ciuitates,quũ ſeorſum ſingulæ infirmæ eſ=
ſent,atque inopes,nequirentque externa bella propulſare,hoſpitalem ſocie
tatem iniuerunt,& quaſi vnum corpus,atque vnum imperium ex plurib⁹
membris,vrbibuſque confecerunt,ſingularum ciuitatum pericula,iniuri=
aſque communibus iuribus,communique periculo vlti ſunt.

DE CONCORDIA

TITVLVS QVARTVSDECIMVS.

CONCORDIA NVNC SEQVITVR.Quę
amicitię finitima eſt,vel cum ea potius committã affi
nitatẽ habet.vt enim amicitia duos,aut paucos mutuo
amore coniungit,ſic concordia plæroſque, aut cunctos
ciues beneuolentia cõnectit. Et vt amicitiæ virtus mu
tuus paucorum animus eſſe videtur,ſic concordię cõiũ
cta charitas multorũ animos concordi voluntate conci
liat. Concordiam M. Varro ait dictam eſſe a cordium congruentia. Hãc
græci ευνομιαν appellant,virtus quidem hęc in omni ciuitate maxmã ſem=
per vim habere ſolet, adeo vt vrbium domina, ac regina non immerito a
quibuſdam philoſophis eſſe dicatur, Ex ea quidem paruæ res creſcunt ſi=
ne ea autem maxime dilabuntur, vt Criſpus Salluſtius ait.

Concordia.

HAEC Inter ciuiles virtutes primum ſemper locum tenuit,& maxi
ma oĩuiũ habita eſt, quum ſine ea reliquæ icohatæ ſint.nec de ſe perfectũ
officium pręſtare poſſint.Proinde nonnulli philoſophi de ea libros ſeorſũ
ſcripſerũt,quippe qui illam putauerint pręclariſſimarum oĩm actionũ au
rigam eſſe,& maximarum oĩm rerum compotem.De concordia quidem
Leontius Gorgias inclytos libros ſcripſit ad ciuitates gręciæ,quæ eo tem=
pore inter ſe diſſidebant,& inteſtina etiam diſcordia flagrabant.Sic etiam
ciuili diſcordia laborãte populo Romano Demetrius Magneſius librum
ad Pomponium Atticum ſcripſit,quem Cicero (quum legiſſet)miſſum
ad ſe a Pomponio non contemnẽdum eſſe dixit.

Cõcordia par uæ res creſcũt, diſcordia ma=xime dilabũt.

CONCORDIAE imprimis vincula ſunt beneficiũ, & gratia,quo
rum alterum corda beneuolentia connectit,altera autẽ ſtudium ſtabili cha
ritate confirmat. Cõmunis vero ſpecies,cõmuniſque metus maximã cõ=
cordiam pariunt,altera ex opinione futuri boni, qua animos omnium per
fundit ſuaui quadam iucunditate. Altera ex impendentis mali timore,q̃
tantę potentię eſt,vt animos chariore beneuolentia confoueat,& inimicos
gratia,& amore conciliet,quiſque enim ſe ſatis tutum eſſe putat,& ab om
ni metu ſecurum,fretus cunctorum ope,conſilio,& auxilio.

Clementia.

A CONCORDIA quidem nulla ex parte ſeparari poteſt clemen=
tia,per quam animi etiam in odium concitati ad priſtinam gratiam redigũ
tur,& mira quadam comitate continentur.Ex omnibus principum ac re=
gum virtutibus nulla magis concordiam parit,quam moderatio,quę ęqua

ſitatem quandam communem inter omnes præſtat,ex qua vera concordia oritur,quum quiſque parem quibuſque alijs æquitatem aſſecuturum fore cõfidit.Hoc Cicero docere videtur,quum ait.Cauẽdum eſt ne maior poe na quam culpa ſit,& ne eiſdem de cauſis alij plectantur,alij ne appellentur quidem,

Domitianus. ¶NIHIL iniquius tulit Romanus populus quum a ſæuiſſimo impera tore Domitiano gubernaretur,quam quod in eodem crimine depræhenſi pau peres capitali ſupplicio dãnabãtur,opulentiores vero,ac diuites,qui e= tiam auctores diri facinoris extitiſſent,pecunia multati,vel exuti patrimo nijs abſoluebantur. Moderatione,& æqualitate inter illos,qui ei parebant, prẹter cæteros imperatores,ac duces omnes prẹſtitit Annibal carthaginien ſis,quod quidem ex hoc vel maxime videri poteſt. Exercitum nãque lõ ge a proprijs laribus ex varia,ac multiplici hoĩm colluuione collectum ꝑ inuias alpes,difficiles regiones,ignotas gẽtes, diuerſa pericula,ac tot cala= mitates duxit,nec tamen factiones,ſeditioneſue vnquam vllæ extiterunt, neque inſidię,doli,aut fraudes(vt plerũque fieri ſolet in collecta ex diuer ſis hoim generibus multitudine) quãquam magna prẹmia ab hoſte ſtatu ta fuerant,ſi quis eum necauerit,deſeruerit,vel ab eo defecerit. Nitebatur enim hoſtis pollicitationibus,inſidijs,perfidiaque id aſſequi,quod nũquã bello,atque armis conſequi poterat.

Græci. ¶GRAECI dum concordes inter ſe conuenerunt,nec inteſtinis ſeditio nibus laborarunt, magna cum gloria victores ſemper extiterunt,& victo= riam contra innumerabilem Xerxis exercitum, & contra Mardonium,ac reliquos Perſas glorioſis certaminibus ſemꝑ aſſecuti ſunt. Verum victis profligatiſque hoſtibus tanto odio,tantaque diſcordia,atque inuidia inter ſe exarſerunt,vt victores ipſi etiam victis ludibrio,contemptuique fuerit Nam Grẹcia omnis in duas partes diſtracta Lacedæmonijs,Athenienſi= buſque ducibus ab externis bellis ferrũ in ſua viſcera cõuertit. Et qui duo populi ex Solonis,Lycurgique inſtitutis cunctis alijs prẹſtabãt bello iter ſe iuido concurſu certãtes ad parem vſque exitij finem peruenerũt.

Carthago. ¶CARTHAGO quoque opulentiſſima quondam oĩm pene vrbiũ extitit,cuius imperium quotidie augebatur terra,marique. Et iam Hiſpa niam,Siciliam,& maximam Italiæ partem ſubegerat,compuleratque ro= manos,vt iam pro mœnibus tuendis ſolliciti eſſent. verum tot rebus ſecũ dis confluẽtibus inteſtina diſcordia,ac ſeditio adeo ciuium animos perua= ſit,vt paruo tempore non modo ſpem imperij totius orbis terrarum,& quę cũque tot prẹlijs adepta fuerat,amiſerit. Sed ꝓpriam etiam libertatem,cõ pulſaque tãdem eſt ei populo ſeruire,cui omnium iudicio imperaſſet, ſic concordes iter ſe ciues fauſta,fœlicique fortuna vti ſciuiſſent,legeſque eti am orientales dum inter ſe conuenerunt, concordeſque extiterũt,victoria ſemper potiti ſunt,verum quum cõſanguinei reges mutuo odio flagrarũt, omnes orientales regiones a Romanis iubactæ ſunt. Et de concordia ſatis, nunc de pietate dicendum erit. Eſt enim quarta earum virtutum,quas ꝑ= ſtat iuſtitia.

DE PIETA,

¶DE PIETATE.

¶TITVLVS QVINTVSDECIMVS.

PIETAS CVIVS NOMEN GRAVISSImum ſanctiſſimũque ſemper fuit (vt Cicero ĩ libris de deorũ natura definit) eſt iuſtitia hominum erga deum, vel eſt religioſa quædam dei veneratio, vt ſentiunt peripatetici. Vt autem Hermes Trimegiſtus ait Pietas eſt notio dei. Hæc notio ex omnibus animalibus ſolius hominis eſſe manifeſta ratione cernitur. Proinde qui deum ignorat, hominis nomen amittit, humanitatemque omnem perdit, & cum feris, ac beluis cenſendus eſt. Videtur quidẽ homo ad dei contemplationem natus eſſe, quod & forma corporis indicat, & mens ipſa diuinorum compos, ac particeps, quæ ſemper vigilat, nunquam quieſcit cognitione, meditationeque humanarum, diuinarumque rerum alitur futura prudenti quadam coniectura aſſequitur, & ex diuina illa participatione nonnunquam præſagire videtur, & ea ſæpenumero inuenit, quæ a nullo vnquam didicit, Adeo vt clare iudicare poſſimus mentem noſtram diuinam habere originem. Sed mens, & animus ab his qui pure, ac latine locuti ſunt, indifferenter accipiuntur. ſicut etiam apud græcos νοῦσ καὶ φρὴν Quod etiam verum eſſe auctoritate Democriti Abderitani confirmare poſſumus. Qui ergo deum ignorat, ſeipſum profecto neſcit. Hoc quidem docere videtur diuinum illud oraculum, quod pro foribus delphici templi ſcriptũ fuit γνωθι σεαυτον, hoc ẽ noſce teipſum. Quo præcipitur vt diuinitatem (quæ in nobis eſt) dignoſcamus. Ex cuius agnitione deum optimum, maximum, opificem, architectum, effectoremque rerum omniũ mente, & animo facile cernemus, Et cum omni pietate venerabimur, colemus, atque adoremus. Qui quum omnia mortalibus bona affatim tribuat nihil aliud a nobis exigit, niſi vt innocentiam ſeruemus, pietatem, iuſtitiamque colamus. Et neque ingrati in ipſum, neque inhumani in genus noſtrum, id eſt in hominem vlla ex parte ſimus, nec putemus nos ſcelera, flagitia, atque impietates noſtras, auro, argento, thureve poſſe expiare, ſed ſola innocentia animique ſinceritate purgare. Impia & deteſtabilis omnino ẽ eorum ſententia, qui deum inexorabilem eſſe dicunt, immutabiliſque ſẽtentiæ, quum perfacilis ſit deus, atque exorabilis. Et pro optimis actionibus, proque benemeritis duriorem ſententiã mutat, & precibus, ac ſupplicationibus, vt Homerus teſtatur. Quinetiam Muſeus & Orpheus abſolutiones delictorum per pœnitẽtiam, & ſacrificia a deo impetrari poſſe arbitrãtur. oinoque opinemur oportet impios, ſceleſtos, ĩproboſque oẽs ſcelerũ ſuorũ pœnas vel ĩ eorũ vita vel poſt miſerum interitum eſſe daturos.

Pietas

Mercurius triſmegiſtus.

Noſce te ipm.

KK.j. Hoc non

Hoc non modo ſanctiſſimi,atque innocētiſſimi patres noſtri, qui diuinas inſtitutiones tenuerunt,immortalibus librorum voluminibus teſtati ſunt illuminati vera ſaluatoris noſtri Chriſti ſapientia,ac diuinis documentis.

¶ SED vetuſtiſſimi poetæ,& pręcipue qui Aegyptiacæ,Chaldaicęque diſciplinæ peritiam aliquam habuere,nam Homerus,& Heſiodus,& plærique alij,qui ante eorum tempora pinguiore Mineruа cecinerūt.Delectati his,quæ prioribus labris attigerunt.quū non poſſent homines rudes adhuc,& agreſtes ad iuſtitiam,æquitatēque redigere,& in veram ſententiam pellicere,neque ipſi etiam veritatem omni ex parte tenerēt,ſub fabularum inuolucro ea ſcripſerunt,quę potuerūt,& tamen ſi eadem recta mente,puroque iudicio intelligantur,a veritate non vtique aliena ſunt,vt enim pietatem,humanitatemque mortalibus durioribus illis ſeculis perſuaderent, dicebant deum iuſtis hominibus poſtquā vita functi eſſent,lætis apud iſeros regionibus quercus dare,quę invertice,ac ſūmitate plurimas,atque optimas glandes iugiter ferrent,in medio autem apium examina haberent,q̄ perpetuo liquore dulciſſima ſtillarent mella,ex ramis autem,ac robore lanarum vellera depecterentur,ad vſum veſtium maxime idonea,funderēturque illic vina ſuauiſſima plenis vſque pateris,& nunquam deficientia. Hęc fingebant,non quod opinarentur vera eſſe, ſed vt oſtenderent ex ſola iuſtitia homines fœlices fieri,& facile admodum inter mortales agere. At contra iniuſtos luto perpetuo impeti,atque obrui. Et terebrata vrna ſemper aquam ferre,quaſi fabuloſe docentes iniuſtos homines turpes,ac infœlices eſſe,& fruſtra inter alios laborare,quum omnibus odio ſint,& magna cum difficultate in communi viuētium cœtu degant. vinum perpetuum pręmium viris fortibus apud inferos fore dicebat Muſeus poeta vetuſtiſſimus,& alia multa his ſimilia,vt duriores,atque indociles ad pietatem,religionemque redigeret. Nam & impiorum ſempiternas pœnas, ac tartareos cruciatus canunt poetæ. Et mitiores etiam manes leuioribus quibuſdam culpis adhibent, ſic quoque heliſeos campos inducunt, quaſi placidiores piorum hominū ſedes,quibus perpetuo quieſcerent, putabant quidem poſt diuturnam quietem eos, qui iuſte,ac pie vixiſſent, diuino quodam decreto in heroas conuerti,Deinde quum a terrena labe purgati fuerint,ex heroibus manes,lemureſue fieri. deinceps quaſi myſterijs quibuſdam expiati,omnique mortali contagione abluti ad cœleſtes ſedes redire. Et illic æuo ſempiterno cum cœleſtibus diuis frui, & hoc perpetua ſummi dei iuſſione fieri, vt boni præmijs, mali autem pœnis afficerentur. Qua opinione ductus Deiphilus comicus poeta ait. Tu putas mortuos, qui impie vixerunt, dei iudicium euaſiſſe. Aderit quidem iuſtitiæ oculus qui omnia cernit. Exiſtimabat ſiquidem poeta hic temporibus ſuis inclytus eos,qui in vita ſcelerum ſuorum pœnas non dediſſent,grauiores multo poſt obitum eſſe daturos.

Priſcorū poetarū ſniæ de iferis.

¶ SED REDEAT SERMO VNDE DEFLuxit,ſi mites doctiſſimis illis viris eſſe volumus, fatebimur eos dixiſſe, quod potuerunt,& dixiſſe tamen aliquid,quod quale eſſet,non adhuc patebat veritas enim ante

enim ante chriſti aduentum mortales omnes latebat, quæ deinde per eum nobis illuxit,& oĩ cęcitate depulſa nos diuinorũ cõſiliorũ cõpotes effecit docuitque homines inocenter pie,ac ſancte viuere. Quibus itineribus nos ad verã fœlicitatem,atque imortalitatem pduxit. Nam poſtquam illius dictis obtemperarunt perſæ,deſierunt proprias matres,filias,ſororeſue nefandis nuptijs ſibi cõiungere. Et Scythæ humanis carnibus veſci,ac filios impijs ſacrificijs iugulare. Derbices quoque, ac Meſſagetæ ſenectute parentes, ꝓpinquoſque confectos alijs edulijs fœdo,ac veſano ſacrificio miſcere. Sic aliæ quoque gentes vera,ſanctaque religione imbutæ nefanda, ipſaque ſacra reliqrũt,viãque imortalitatis,ac veræ fœlicitatis affectarũt. Perſæ. Scythæ Derbices. Meſſagetæ

¶SED ex omibus humanis meritis nullũ gratius nullũque accepti⁹ deo pietate pręſtari poteſt,& apud veteres etiã ipſos laus pietatis cęteras omnes laudes anteibat,quod ex Virgilio cernere poſſumus,qui Aeneam piũ ſemper canit,cõqueriturque Inſignem pietate virum tot adire labores,quaſi aſferat ſolam pietatem innoxiam eſſe,& oim laborum,periculorũque expertem. Quinetiam optimi reges victis hoſtibus,ſubactiſque regionibus templis,fanis,delubris, ſacrarijſque nimirũ pepcerũt etiam eorũ deorũ. quos neque nouerant,neque venerabãtur. Sapor Perſarum rex ſacris chriſtianis neutiquam initiatus extitit,attamen quũ victor in virgines quaſdam chriſtiano ritu diuino cultui ſacratas incidiſſet, cuſtodiri eas itactas,inuiolataſque iuſſit,& priſtino more nullo prohibẽte religioni inſeruire pręcepit,vt Amianus Marcellinus refert. Sapor Rex.

¶LEGIMVS quibuſdam quoque in templis pecunias,reſque pcioſas oĩs depoſitas,ſaluas,intactas ſemp etiam ab hoſtibus extitiſſe. Solis delubrum in Cilicia fuit,in quo Magnus Alexãder ingẽtem pecuniam depoſuit,vt illic cuſtodiretur ad aduerſos fortunæ caſus. Inuiolatum etiam templũ fuit Samiæ Iunonis,in quo Cliſthenes atheniẽſis vir fortis, & magni nois filiarum dotes credidit,ne ſiquid ei accidiſſet,illæ orbatæ, deſtitutæ, indotatæque relinquerẽtur. Atqui deus ipſe quocũque nomine pro gentium varijs linguis,varijſque religiõibus vocetur,ſemp auguſte,ſancteque coli,ac venerari a mortalibus voluit, Proinde ſacrilegos,ipioſque oĩs manifeſtis pœnarum exẽplis grauiter vlciſcitur. ¶CAMByſes pſarum rex ille numinũ cõtẽptor, q̃ ſacra oia pphanabat, & ludibrio pque militibus ſuis exponebat,ac ſacris etiã ſimulacris,diuiſque imaginib⁹ ipias man⁹ admouebat,diuinã in ſe iram ſenſit. Hic in ęgypto multa tẽpla vetuſtiſſimi operis violauit,diripuit,expilauit,icẽdit,euertitque.& pcipue ſolis ędem in heliopoli admirãdę vetuſtatis ac pulchritudis, ſed p ægyptũ,& alias regiões,quas iuaſit monimẽta ipietatis ac vecordię ſuę reliqt. Tẽpla eñ(vt ait Strabo cretẽſis)igne,ferroque euertit,nec manib⁹ clariſſimorũ artificũ pepcit. ſimulacra quidẽ,imagines,picturas,obeliſcos,coloſſoſque oẽs mutilabat,excidebat,amburebat,vt cũ diuinis numib⁹,clariſque opificib⁹ non cum hoſtibus bellum gerere videretur,ſed eiudem ſcelera,atque imanitates tandem vltus eſt deus optimus maximus. Nam quũ potentia viribus, victoria atque ætate floreret,quumque ſe tutum ab hoſtibus eſſe putaret, Solis delubrũ. Iunõis ſamiæ templum Cambyſes Solis ædes

nec quippiā formidaret,& multis quoque ſatellitibus ſtipatus īcederet ſemper, Ex equo proſiliens lapſo ſponte ſua gladio e vagina femur ſibiipſi trāſegit,quo exvulnere paulopoſt magno cū dolore interijt,pœnaſque impietatis,ac ſcelerum ſuorum deo beneuolente pertulit.

Xerxes.

¶XERXES Darij filius malo auſpicio īcohatū in græcos a patre bellū proſequi inſtituit,& cū innumerabili exercitu,ac claſſe in Elladiam tranſmiſit,adeo vt vix fides ſcriptoribus adhibeatur,qui prę magnitudine rerū vaniac mendaces eſſe credātur,& pręcipue cum dicunt flumina ingentiſſima ab infinita multitudine fuiſſe exhauſta, montes in planiciem ſtratos & diuerſa maria pontium iugis conuincta per vim iter omnibus pbuiſſe. Tanti vero exercitus dux primo in Thermophylis a Leonida Spartanorum rege ſuperatur,deinde Themiſtocle duce vincitur. Mox Mardonio pręfecto relicto amiſſa claſſe,& maxima exercitus parte trepidus ī regnū vna tantum naui ſe recepit. Et quum ex ignauia,acvecordia cōtemptui,neglectuique ſuis omnibus eſſet ab Arthabano eius pręfecto trucidatur, ſed li & malorum,& exitij huius cauſam quęrimus, ſacrilegam impietatē fuiſſe inuenimus. Ante enim quam nauali prælio cum gręcis cōgrederetur quatuor militum milia ad diripiendum Delphici Apollinis templū miſerat,vt numina etiam bello ſupare poſſe videretur. Qui milites omnes ad vnum vſque imbribus,procellis,fluminibuſque deleti ſunt, vt vix nūtius tantæ cladis euaſerit,adeo vt facile omnes intelligerent nullas eſſe mortalium vires aduerſus infinitam ſummi dei potentiam

Xerxis exitus.

Xerxis īpietas in deos.

Brennus Gallorum dux.

¶BRENNVS Quoque Gallorum dux quū macedonias magno pręlio ſuperaſſet inani,ac futili gloria elatus, templū etiā delphici Apollinis aggredi conatus eſt,cauillatuſque leuiter in numen dicebat deum diuitem atque opulētum eſſe,proinde oportere eum bona hominibus elargiri,quibus ipſe neutiquam indiget. Sed quum impium facinus incoharet, ſubito terremotu Galli omnes repente in terram proſtrati ſunt, & quāuis neminem contra ſe armatum cernerent,multis tamen vulneribus trucidabātur. Inter hęc tempeſtas quam maxima inhorruit grandine,ac pluuia commiſta,q̄ impios,ſacrilegoſque omnes conſumpſit. Dux tanti ſceleris Brenn⁹ quū dolorem vulnerū ferre nequiret,ſeipſum pugione traiecit. Qui etiam hoc memoriæ proditū eſt militē nullū ex tāto exercitu īcolumē euaſiſſe.

Onomachus.

¶ONOMACHVM hoiem furaciſſimū legimus noctu theſauros eiuſdem templi conatum effodere,ſed repente maximo terremotu perterritu e templo euolauit,effoſſionemque reliquit.

Antiochus.

¶ANTIOCHVS quoque rex nocturnum exercitū ad diripiendum dodonei Iouis templū duxit. Qua quidem re agnita ſacerdotes oppidanos oīs magno tumultu euocauerūt,& concurrētibus finitimis rex lapidibus obrutus eſt,& oīs eius exercitus trucidatus interijt,Dodonei Iouis oracula oīm templorū vetuſtiſſima habita ſunt, & multo tempore in vniuerſo terrarum orbe ſola extitere,vt refert Herodotus Toloſanos quoque milites quā ex īpio ſacrilegio q̄ſitum aurum in patriam referrent,ſubita lues vniuerſos inuaſit. verū oraculo moniti aurū in lacum demerſerūt,ſicque con

Dodoneū oraculum.

Herodotus in Euterpe.

feſtim ab

feſtim ab intolerabili peſte liberati ſunt, ſed longo tẽpore poſt Cepio Romanus cõſul (quũ famam rei accepiſſet) aurum iactis in lacũ retibus, ferreiſque vncis expiſcatus eſt. Proinde vt ſacrilegij reus cõcurrentibus in eum ciuibus peſſime multatus extitit. vñ diutius in ꝓuerbio manſit, vt aurum Toloſanum pro infoelici viatico diceretur. Idem aurũ Narbonenſe a quibuſdam appellatur a ꝓuinciæ nomine, eſt enim Toloſa vrbs ĩ narbonenſi Gallia. Cepio Ro. cõſul. Aurum toloſanum. Ex A. Gellio ca. 9. lib. 3. Aurum narbonenſe. Toloſa.

❡SEXTVS Pompeius nauali prælio ex Sicilia ab Octauio pulſus ad Lacinias arces delatus eſt, ibique tẽplum Iunonis vetuſtate, ac religiõe ſanctiſſimum, & regum, ducũ, principum, populorũque ampliſſimis donis opulentiſſimum militibus ſuis diripiendũ præbuit. Ex quo quidem ſacrilegio miſerabiles calamitates pertulit. Nam deinceps ſemper continuis periculis iactatus eſt, & diuerſis caſibus vexatus. Demum autem a Marci Antonij militibus victus, ac mancipatus eſt, & ad Titum Antonij præfectum ductus impio ſanguine pœnas commiſſi ſceleris dedit. Sex. Põpeius

❡ALIA Vero ex parte cernimus impiorum vltores ſummas gratias a deo, atque hominibus promeruiſſe Philippus Macedo Magni Alexandri pater, quum magno odio pene omnibus mortalibus eſſet, & eius fides fluxa ac labilis vulgo haberetur, eſſetque valde ſuſpecta, quando nullam vincendi rationem turpem eſſe duceret, & amicitias artifici dolo ſemper ſimulando, ac diſſimulando fĩgeret, hac vna tantum ex re beneuolentiam ac gratiam cunctorum pene mortalium ſibi conciliauit, regnumque ſuum non modo latius propagauit, verum etiam ad ſpem ĩperij totius orbis terrarum ſe erexit. Nam contra Phocenſes, qui Delphicum Apollinis templum diripuerant, vltor impij ſacrilegij extitit, & violatam religionem cęde, ac ſanguine impiorum expiauit. Qua ex re magnam apud omnes gẽtes gloriam, ac famam aſſecutus eſt, Cuncti enim illum vindicem ſacrilegij, & numinum vltorem extitiſſe prędicabant, meritoque eundem dignũ victoria, & maximo quoque imperio omnes exclamabant. Quæ quidem opinio ſummopere ei opitulata eſt ad res omnes præclaras (quas deide geſſit) cõficiendas. Philippus macedo.

❡GETHAE pijſſimi olim omnium mortalium habiti ſunt, vt qui optime, ac ſanctiſſime de immortali deo ſentirent, complures enim eorũ animas dicebant ſempiternas. quæ etiam poſt corporis obitum ad beatiorem vitam trãſirent. qua ex re longe melius eſſe arbitrabantur mori, quam viuere. Proinde puerperia lugebant, funera autem luſu, ac feſto cantu celebrabant. Hactenus de pietate. Nunc de Religione. Gethæ.

Quinetiam omnia pericula ſe ſuperare poſſe exiſtimat. quippe qui pro cõperto ducat premium bonis, pœnam autem malis a ſummo deo perpetuo ſtatutam eſſe. Pœnas turpium delictorum daturos poſt interitum ſceleratos homines, non modo patres noſtri ſanctiſſimi Chriſti vera illuminati doctrina, verum etiam priſci, qui ſtudijs ſapientiæ perdocti extiterunt, affirmarunt. Vnde Empedocles Agrigentinus eiuſmodi ſententiam protulit. Demones eos qui turpiter vixerunt æther, & pontus expellit, terra non accipit. Sic ab alio in aliud elementum deiecti miſerabiliter admodum vexantur, donec expiati, ac purgati ab omni terrena labe ad priſtinam cæli ſedem, vnde defluxerant, redeant, & æuo fruantur ſempiterno. Democritus autem dixit deum omnia agnoſcere, omneque mortalibꝰ, & dare, & auferre poſſe, quippe qui rex omnium ſolus ſit. Sed ne multis lectorem demorer, concludendum eſſe ſtatuo decere regem pium, ac religioſum eſſe. Nec quicquam agere, aut ichoare, niſi propiciato deo chriſtianis cærimonijs. Nam cæteri omnes ritus irridendi ſunt, & a ſanis hominibus contemnendi. Sola enim hæc religio diuina, ac cęleſtia præcepta edocet, quibꝰ ad cultum diuinæ maieſtatis inſtituimur, pie, ac ſancte viuere erudimur, & ad cognitionem veri, atque vnici dei omnium conditoris, atque artificis perducimur, a quo plænam fœlicitatem, perpetuam, ſempiternamque nãciſcimur. Empedoclis ſententia. Demonũ pœna,

¶ QVAM DECEAT regem religionis obſeruantia Alexãdro docuit. Nam quum accepiſſet ſeruum quendam ſuum, qui in eum grauiter deliquerat, in Aſylum per religionem inuiolandum perfugiſſe, ad Megabirum literas dedit, vt illum, ſi ex Aſylo egrederetur, manciparet, & vinctum ad ſe mitteret, ſin minus id fieri poſſit, in Aſylo nullam vim ei afferat, quando per religionem non liceret. Liberalitatis eccleſiaſticæ ius iuiolandũ.

¶ TEMPLVM QVOQVE Dianæ Epheſiæ ius Aſyli etiã habuit, quod quidem eiuſmodi fuit, vt ex eo nemo quouis crimine damnatꝰ educi poſſet, hoc templum Alexander ad ſtadium perduxit, & opulẽtijs compluribus auxit. M. vero Antonius illud etiam mirifice amplificauit Octauius autem id indigne ferens templum illud funditus euertit, afferens ſceleratos homies eiuſmodi impugnitate in dies magis, magiſque augeri, & alios bonos viros labefactare. Aſylum primus omnium condidit Cadmus, vt Thebas, quas nuper ædificauerat maiore populo compleret, Huius exemplum imitatus eſt Romulus quum romam ſtatuiſſet, vt incolarum frequentiam augeret. id tamen ei, poſteriſque perpetuo probro ſemper obiectum extitit a maleuolis, obtrectatoribuſque romani nominis, vnde illud Iuuenalis. Dianę epheſię templum. Aſylũ quis primꝰ cõdidit, Iuuena. ſatyra 8. inſi,

Et tamen vt longe repetas longeque reuoluas
Nomen ab infami gentem deducis ASylo,

❡DE AFFECTV SEV AFFECTIONE
❡TITVLVS SEPTIMVSDECIMVS.

AFFECTVM, SEV MALVMVS Affectionem appellare, iuſtitia deinde nobis præſtat, vtrumque enim nomen a veteribus inuenio vſurpatum, & alterum pro altero ſæpe poſitum, cum intellectu tamen inter ſe differant. Eſt enim affectio generalis quædam inclinatio animi ad dilectionem, beneuolētiamque hominum, quorum rebus aduerſis angimur, lętamur autem ſecundis

Affectio.

Affectus autem ſit, quum hanc diſpoſitionem perducimus ad actum, vt quum adſumus homini etiam ignoto, ducti hac animi bonitate, & pręcipue in his rebus, quibus facile ſine detrimento noſtro poſſumus benigni eſſe, & opem indigenti afferre vt monſtrare erranti viam, fontem ſicienti oſtendere, lumen pati de noſtro lumine accendi. Hæc & his ſimilia homini debere videmur quodam iure naturalis affectionis erga genus noſtrum. Sed naturalis ordo exigit, vt antecedat affectio, ſequatur electio, deinde actus, deinceps vero habitus, quem actuum frequentatio perficit, vt Ariſtoteles docet. Sumitur etiam pro accidente qualitatis affectio, vt ſit animi, aut corporis ſubita alicuius rei cauſa commutatio, vt ſi quid nobis boni, aut iucundi ex tempore nuncietur, tunc repentino gaudio, hilarique lęticia perfūdimur, vel ſi videmus rem diu a nobis deſyderatam, vel contra ſi repente cernimus rem aliquam quę nobis timorem. formidinem, moleſtiamve aliquam incutiat. Hę omnes affectiones dicuntur, quę ſuapte natura facile decidūt niſi in actu diutius perſiſtant. vnde fiat habitus, qui eſt quaſi quædam pręceptio qualitatum. Cicero autem ait habitum eſſe animi, aut corporis cōſtātem, & abſolutā aliqua in re perfectionem, vt virtutis, aut alicuiꝰ artis.

Affectio. Electio. Actus. Habitus.

❡NVnc vero ad primam affectionis ſignificationem redeo, quę ad inſtitutum ordinem noſtrum attinet. Aſſero namque affectionem erga homines a natura omnium parente mortalibus inditam eſſe. Diligit enim quodque animal ſuum genus, & cum ſimilibus ſuis facile congregatur, Præterea igenui hominis eſt hominē beneuolētia cōplecti, & ad ineundā gratiā, conciliādaſque amicitias plurimū cōducit. At contra anguſti, peruerſique animi eſt homines odio habere, gaudereque potius malis, quā bonis eorum lætari, ſolitudine æqualiū cōgreſſum, cōſuetudinēque fugere, quū homo lōge magis animal ſociale ſit, quā apes, formicę, graculi, palumbes. Optare calamitates, peſtilētias, ſterilitates, bella, & alia cōmunia mortalium mala, Eiuſmodi homines μισανθρωποι hoc eſt oſores hominū a græcis vocātur, quod peroſi ſint om̄e genꝰ hoim. Tales fuerūt nōnulli, quorū veteres meminerūt. Et ex morū peruerſitate, quā ex virtute aliqua noia

ſua

ſua ex omni obliuione vendicarunt. Lepide,ac facete iocatus eſt Plato in moroſam,atque odioſam Timonis Athenienſis vitam,& tamen ex iocis illis,ac ſalibus facile intelligere poſſumus Platonem illius mores exhorruiſſe,& ea cauillando protuliſſe,vt ex malis morib⁹ facilius bonos digno ſceremus. Virtus enim vix cerni poſſet,Niſi ex vitijs,quæ ei contraria ſunt oſtenderetur,Nec perfecta ſatis haberi poſſet,niſi aduerſis in rebus exerceretur. Aurum ſiquidem igne probatur,vt in trito prouerbio dicitur Bonum quoque ex malo dignoſcitur,malum autem ex bono. Similis moribus Timoni extitit Miſon,cui ab odio nomen fuit,is quum inter homines verſaretur,ſemper erat mœſtus,in ſolitudine vero ridebat,Similis etiã Apemantus. Sed vt hi omnes homines odio habebant,ſic communi hominum odio digni ſunt,& quaſi rationis expertes cum beluis,ac feris a ciuitatibus,& ab omni hominum cœtu extrudendi,ac deturbandi. In hominum enim figura,torui truculẽti,atque immaniſſimi ſunt,& animo prorſus efferato. Timon in ſepulchro ſuo,quod pone ſterquilinium fieri voluit,eiuſmodi verſus inſcribi mandauit. Timon. Miſon ἀπὸ τοῦ μίσους.i. ab odio.

Hic ſum poſt vitam miſeramque,inopemque ſepultus,
Nomen non quæras,dij te lector male perdant.

Timonis epitaphium.

Execratur eos poſt interitum,quos peroſus in vita perdere nequiuerat. Sunt etiam quidam,qui animi rigore,ingenijque toruitate immites,inflexibiles,inexorabileſque eſſe videantur, & id quidem ex habitu corporis oſtendunt,proterui etenim ſunt,lucidi,macilenti,moroſi,anxij,taciti,ſoliuagi,& atrabili ſemper exuberant. Qualis fuit M. Graſſus pater eius Craſſi,qui cum exercitu apud parthos interijt,qui omni vita nunquam ridere viſus eſt,proinde vulgo ἀγέλαστος dicebatur,quaſi irriſibilis quum ex cõtrario γελαστὸς a ridendi gratia dictus ſit. Et Democritus γελαστῖνος honoris cauſa cognominaretur. Nos autem his omiſſis hominem inſtituimus qui non modo pars ſit humanitatis,verum alijs iure optimo præſit, & beneuolentia,ac gratia omnes complectitur,vt quos locupletari liberalitate, ac magnificentia nequeat,ſaltem ab omni contumelia,atque iniuria tueatur. M. craſſus. Agelaſtus. Democrit⁹ gelaſinus.

DE HVMANITATE.

TITVLVS OCTAVVS DECIMVS.

Humanitas. HVMANITAS AFFECTIONI CON-
iuncta eſt,quam quidem conſeruare debemus, ſi
homines recte nuncupari volumus. Homo enim
qui naturæ obſequitur homini nullo pacto noce-
re poteſt, Natura nobis hoc præſcribit,vt homo
homini ſemper proſit. Quæ virtus tanti fuit, vt
deo digna eſſe videretur .Scribit enim Varro
Hercules alexicacos dictus Herculem honoris gratia ἀλεξικακον hoc eſt malo
rum aduerſorem cognominatum extitiſſe,quod ſemper hominum adiu-
tor,ac defenſor eſſet,eſt ſiquidem ἀλαλκειν tueri adiuuare,& hoſtem arce-
Alexā. vñ dictus. re. Vnde nomen etiam Alexādri dictum putant. Ingenui quidem animi
eſt homines adiuuare,eiſque quibuſcunque rebus poſſumus prodeſſe,at-
que opitulari. Qui enim beneficiū dant,deum imitari videntur,qui ſem-
Gratiarū ędes per omnibus prodeſt. Qui vero repetūt feneratores haberi poſſunt. Aedes
gratiarum apud romanos in medio fori erant,vt omnes intelligere poſſēt
homines omnibus hominibus gratos eſſe oportere, & in referenda gratia
abundantes. Lepide Plautinus ille comœdus ait. Improbus eſt homo ille
qui beneficium ſcit ſumere,& reddere neſcit,ſed vt pietatem,ac religio-
nem ſemper debemus,Sic homini benignitatem,ac miſericordiam. Iure
optimo igitur Athenienſes miſericordiā nō pro affectu, ſed pro dea cole
bant,vt homines intelligerent ſe diuina etiam præſtare, dum miſericor-
des eſſent.

A. Gel. c. 16. lib. 13. ¶HVMANITAS quidem(vt A. Gellius declarat)eſt beneuolētia
quædam,ac dexteritas erga omnes homines permiſta,quā græci φιλανθρω-
πίαν eleganti verbo,quaſi erga homines amorem apellant. Sed quando hu
manitatem plurimum adiuuat prima eruditio,& puellas illa iſtitutio quā
παιδείαν græci vocāt,idcirco pro iſtitutiōe,doctrina,ac diſciplina bonarū
artium elegāter eā veteres vſurpauerūt,& humanū pro erudito frequen-
ter poſuerunt,humanioreſque litteras dixerunt. Nec id profecto ab re.
Literæ humaniores Eiuſmodi enim humanitas nulli animantium generi præterquam homi
ni a natura conceſſa eſt,humanitatis vero comitas illa lepidiſſima ex omni
bus mortalibus regibus,ac principibus magis conuenit. Quanto enim
opulentiores ſunt,tanto pluribus prodeſſe poſſunt. Opes quidem priuato
rum tenues ſunt,& in paucos etiam ſi velint humaniore quadam benigni
tate vti poſſunt,Niſi in his rebus,quæ dando non minuuntur,nec pereūt
Et in his etiam quæ a medijs quibuſdam officijs proficiſcuntur.

¶LYCVRGVS vt ciues ſuos ad humanitatem inſtrueret eos aſſue-
fecit.vt neque optarent,neque vlla ex parte ſcirent ſeorſum priuatimque
viuere .Sed veluti apes omnes ad rem communem conuerterentur,Sē-
perque circa regem verſarentur. Ad humanitatem vox illa maioris Sci-
Scipion. dictū pionis pertinet,quum ait malle ſe ciuem vnum ſeruare,quā mille hoſti-
Alex. rñſū ad um perdere. Nec minus reſponſum illud Alexandri ad Darij nūcios,qui
darij legatos. ei gratias agebant,quod tam clementer,tam caſte,atque humanę ſe geſſiſ-
ſet in coniugem,ac filias eius,quas captiuas haberet,ait enim, Nunciate
Dario

Dario omnia, quæ liberaliter, atque clementer egi, non amicitiæ eius me tribuiſſe, ſed naturę meę. Bellum cum captiuis ac fœminis gerere nō ſoleo, armatus ſit oportet quem oderim.

¶ SENIOR Cato magnam apud romanos ſapientiæ laudem habuit. Quidam vero obtrectatores, atque æmuli eius dicebant illum quibuſdā in rebus humanum eſſe, & pręcipue in domeſticis inſtitutis eū carpebant, in quibus humanitatis oblit⁹ eſſe videbatur, vt fieri ſolet in reb⁹ proſperis Conſenſum enim beneuolentiam, ac concordiam ſeruorum, libertorum, & reliquorum familiarium imprimis odio, ſuſpitionique habebat, proinde illorum diſcordia, ac ſimultate plurimum lętabatur, ex qua dicebat lōge melius rei familiari, ac domeſticę conſultum iri, quam ſi omnes iter ſe optime congruerent, familiæ enim concordiam, conſpirationem in patrē familias eſſe arbitrabatur, Satiuſque eſſe dicebat, vt quiſque ęmulos veritus delatorem formidaret, Seruos deinde ſenio affectos, aut aliqua ex parte debiliores, imbeciliores ſque factos quamprimum venundari iubebat, ac ſi muta eſſent animalia, quam ſi imminuta vtilitate, quam antea percipere conſueuerat, nihil humanitatis eis impendere teneretur, veluti ſi non intelligeret non ſemper exigenda eſſe ab hominibus ea omnia, quæ iure exigi poſſunt. — *Cato ſenior.*

¶ SED NATVRAE, atque humanitatis rationem eſſe habendam vt ſublata etiam vtilitate humanitatis, clementiæque officia eiſdem exhibeamus, quum omnes paulo humaniores viri ex humana quadam vbertate equis, ac canibus ſenio confectis non modo pabulum, ac cibum, verum etiam quandam ſenectutis indulgentiam præbuerint. Indecorum, idignū que eſſe videtur, vt ſeruis, aliiſque animalibus veluti calceis vtamur, quos abiicimus, poſtquam vſu fracti, atque attriti ſunt, nobiſque nihil proſunt. Clarus, atque illuſtris vir apud Athenienſes, & in omni Græcia habitus fuit Cimon, Is equarum monimenta, quarum opera victor in olympiacis ludis coronatus fuerat, iuxta ſepulchrum ſuum magna impenſa collocari voluit, ne ingratus vlla ex parte mutis etiam animalibus videri poſſet. — *Cimō athenięſis milciadis ſilius etiā erga equas nō igrat⁹*

¶ PERICLES QVOQVE Athenienſis Anaxagoræ diſcipulus vir temporibus ſuis maximi nominis extitit, & eloquentia adeo clarus, vt cum concionaretur Poetę dicerent ex illi⁹ verbis coruſcationes, tonitruaque cieri, & linguam eius fulmen iacere. Attamen ei a plæriſque vitio datum eſt, quod negligentius ſe geſſerit in præceptorem ſuū. Erat enim rei publicę intentus Pericles, & Anaxagoras grandior natu inopia, anguſtiaque rei familiaris prēmebatur adeo, vt iam per inediam mortem ſibi conſciſcere deſtinaſſet. Hoc quum rumore, ac fama Periclis ad aures percrebruiſſet confeſtim ad eum perrexit, & ſupplex effuſis lachrimis eum orauit, obſecrauitque, vt ſi vitę iā pertęſū eſſet, nec vlteri⁹ viuere deſtinaſſet, ſua ſaltē cauſa conſiliū mutaret, ſibique viuere decerneret quando eiuſmodi conſiliorum ſocio plurimum egeret. Tum Anaxagoras ait, O Pericle. QVI lucerna indiget oleum inſtillat, Erubuit tunc Pericles quaſi ingratitudinis, atque inhumanitatis inceſſeretur, Ac deinceps liberalitatis humani- — *Pericles erga pceptorē ſuū anaxagotā ingratus* — *Lucerna q idiget īfūdit oleū*

humanitatiſque munera largius benigniuſque ei exhibuit. Tenuiores ale
re,nudos operire,infirmis opitulari,captiuos redimere a carcere.

¶HOMINES quoque non omni ex parte innoxios liberare humani-
tatis munus eſt peregregium,Phocion vir apud Athenienſes ſummæ au
ctoritatis quum ab amicis obiurgaretur ,quod improbum quendam in ca
Phociōis rñſū pitali iudicio defenderet,inquit, NEMO quidem probus eiuſmodi pa-
trocinio indiget. Et quum enixe admodum rogaretur ab affinibus,neceſ-
ſarijſque Ariſtorgitonis hominis flagitioſi , ac ſceleſtiſſimi , qui ob eius
crimina in carcerem ab Athenienſibus coniectus fuerat,vt ad illū viſen-
dum accederet,reſpondit,non grauate ſe id facturum , tum amicis dehor-
tantibus,conantibuſque eum ab inſtituto itinere reuocare,ſinite inquit,&
quoniam loci gratia Ariſtorgitonem iucūdius quam in publica cuſtodia
viſere,ac ſalutare poſſumus.

¶SCRIBVNT etiam Cimonem virum illum illuſtrem, cuius pau-
lo ante mentionem fecimus,comites ſemper ſeruos ſecum habuiſſe , qui
pecuniam deferebant,vt ſi quem inopem,aut indigna egeſtate oppreſſum
cerneret,quamprimum illum larga benignitate adiuuaret. Patere etiam
atria locupletum mendicantibus hominibus humanitatis mun⁹ eſt quam
maximum. Nec auſcultandum Plauto comico poetæ puto,quanquam la
tinæ linguæ pater propter vetuſtatem dici poteſt . Senex enim in magna
Plauti inopia. annone caritate operam ſuam præ inopia piſtori locauit,& tris in priſtino
ſcripſit comedias,ac vendidit,vt Varro ait , Nam tedio paupertatis affe-
ctus hanc immitem,atque inhumanam ſententiam effudit, De mendico
Inhūana plau- male meretur,qui ei dat,quod edat,aut quod bibat , Nam & illud quod
ti ſētētia,cui ta dat,petit,& illi producit vitam ad miſeriam, Longe melius factitabant,ve
mē adſtipulat̄ tuſtiſſimi romani, qui cœnarum reliquias mendicis ſemper erogabant.
lacō q̄ dā ap̄ud Nam poſtquam ditiores illi ex prima menſa cibum ſumpſerant,acceden-
plutarch.in tibus bellarijs,quam ſecundam menſam appellabant,numinibus corona-
apophth.laco. tis poculis libabant vina,& ſtatim atria expectantibus ante fores tenuiori
Romanorum bus aperiebantur,vt ederent,vnde ab inopum clamore,qui ſodales deuoca
mos. bant,ortum eſt verbum panditur,quaſi panis datur,exinde vſu venit , vt
Pandit̄ verbū pro verbo aperitur,panditur,dicerent . Multi etiam eo tempore palam in
vnde. propatulo veſcebantur,vt frugalitatem ſuam omnibus oſtenderent. Ne-
minemque aduenientium ab eorum menſa arcebant, hoc exemplo duct⁹
Iuue.ſaty.1. Iuuenalis quum menſarum ſui temporis voraginem ſatirico more carpe
ret,ait,

Quis fercula ſeptem ſecreto cœnauit auus?

Deinde oſtendit iudiciale quoddam vectigal penſitatum fuiſſe,& in ſpor
tulam redactum,quod pauperibus erogaretur, Conqueriturque quod a di
uitibus diriperetur,idcirco addit.

Quid facient comites,quibus hinc toga,calceus hinc eſt,
Et panis fumuſque domi?

Antiqui reges,ac principes tibijs pręcinentibus cœnę ſigna dabant,quum
menſę ſternerentur,apponerenturque fercula,vt inopes eſum properarent

Vnum ſibi perſuadeant reges,ac principes oportet,excellentis animi munus eſſe tenuiores alere,omnibuſque benefacere,etiam ſi ab eis nihil vnquam accepturi eſſent. C.cognomēto Calligula,quum imperaret vel ex hoc comiter egiſſe laudatur,quod tenuiores quoſdam ſæpe inuitaret. Et in epulatione quadam iucundum conuiuis fuit, quod equiti romano contra ſe hilarius,iucundiuſque veſcenti partes ſuas de menſa benigne admodum tranſmiſerit.

¶DE FACILITATE

¶TITVLVS NONVS DECIMVS

FACILITATEM SVNT QVi putāt ad humanitatē accedere,quæ vel ſpecies eius ſit,vel comes,& quaſi germana ſoror. Facilitas virtus eſt in rege omnium gratiſſima ad ineundam gratiam beneuolentiamque ſeruandam. Nihil iucundius his qui reguntur eſſe poteſt, quam quum intelligunt aures illius qui regnat eis patere,nec querelis eorum clauſas eſſe. Facetus quidam ſcurra. inter iocādum dicere ſolebat,malle ſe cęcutienti quam ſurdaſtro domino inſeruire. Nam ſi ille min' cernit,quæ facit,magis e re ſua eſſe poteſt,quam ſi minus audit quęcunque dicit. Princeps qui facile audit multorum iniurias cohibet. Multi enim gratiores,acceptioreſque ſunt principi iniuſtiores,iniquioreſque fiunt,quum cogitant rem poſſe dominum latere. At quum ſecum muſſitant,quid ſi reſciuerit? facile enim aurem præbet,extrudemur,minus nobis fidei habebitur,pœnas dabimus, Tunc abſtinēt & mitiora,melioraque cogitant. Sed nimis multa audire cogitur is,cui tota cōmiſſa eſt res publica,nec aliter facere poteſt,vt ſapienter ait Cicero accedit tamē ad ſapientiā,& virtutem multos audire. Monemur enim ſæpenumero aliorū dictis,& ea perdiſcim',quæ nobis obſcura ſunt,mutamuſque ſententiā in melius,& errata noſtra,ſi qua ſunt,corrigimus.

Facilitas.

¶M. ANtonius cognomento pius,qui ſapientiæ ſtudijs,& vitæ innocētia Cęſarum omnium optimus habitus eſt,ſæpe ſapientes,atque optimos viros clam accerſiri iubebat,& ſeorſum remotis arbitris ab eis ſciſcitabatur,quid de ſe quiſque ſentiret,loqueretur ve,& ea emendabat,quæ iure optimo reprehēſa eſſe viderentur. Cautiores,melioreſque reddebat eos, qui ei in conſilio aderāt, verebantur enim ne ille extra ab alijs quæreret,quid facto opus eſſet,& ipſi haberentur,aut minus prudentes,negligēteſve,aut

M. anto. pius.

verſuti nimis,atque infidi ,ſiue aſſentatores,adulatoreſve,qui ſe putarent obſequium præſtare ſi conſilia eius probarent,& mores,ac vitia imitarentur.

Philipp' macedo.

Dinochrates architectus.

❡FACILITAS Philippi Macedonum regis multarum ciuitatum animos ei conciliauit,adeo,vt plures beneuolentia quam armis ſubegerit, Pricipes vero qui cum Alexandro eius filio militabant, illum nonnunquam difficiliorem reddebant,quod quidem eiuſmodi exemplo cerni licet. Dinochrates Macedo Architectus fuit ætate ſua omnium maximus, & in mathematicis ſcientijs eruditiſſimus habebatur,Is quum aliquando principem aliquem quæreret animo,& potentia īgenio ſuo parem literas a conciuibus ſuis impetrauit, quibus principibus illis commendaretur, qui Alexandro gratiores erant,rogabantque vt ei ad regem aditus pateret, illi Dinochrati officium pollicebantur,verum longis fruſtrationibus eū illudebant. Hoc ille quum animaduerteret, nouum commentationis

Dinochratis, commentum.

genus commentus eſt quum literæ ei neutiquam prodeſſent, erat enim corporis forma,ac dignitate cōſpicuus ,toris,ac membrorum lacertis Herculis imaginibus perſimilis,proinde quum cerneret Alexandrum in magna hominum frequentia ius dicere,veſtem,qua amictus erat,exuit,& nudus leonis pellem,quam parauerat,induit,& accepta in manu dextera claua graui inceſſu,& toruo,trucique aſpectu contionem illam circumire incipit,nouus hominis habitus, & ſeuera facies multorum ora,atque oculos in ſe conuertebat. Hoc quum cerneret Alexander, inſolita re permotus hominem ad ſe perduci iuſſit,& quisnam eſſet,quave de re acceſſeſſiſſet rogauit? Tum ille Dinochratem architectum Macedonem ſe eſſe ait,afferreque ad eum meditationes ſuas dignas tanto rege, & victore orbis terrarum, Sed quum ab eius aſpectu extruderetur,nouum habitum

Cōmentatio pficit q̄ nō potuit literarum commendatio

excogitaſſe,vt ad eum admiteretur, quum nulla literarum commēdatio ſatis ſibi profuiſſet,riſit Alexander,& grato,hilarique vultu eum accepit bonoque vt animo eſſet iuſſit,ac etiam donis eum,muneribuſque affecit Deinceps quoque multis in rebus opera vſus eſt,& pręcipue in dimenſione Alexandriæ,quam illius iuſſu ſtatui,atque ædificari voluit. Hæc de facilitate ſatis.

❡DE FIDE.

❡TITVLVS VICESIMVS.

FIDES SVPERIORIBVS VIRTVTIb⁹
finem prȩſcribat, eſt enim ex his ſpeciebus, quas iu
ſtitia præſtat, vltima. Sed tanto ſplendore præ=
fulget, vt ſine ea omnes regum, ac principum vir= Fdes.
tutes obſcuriores fiant. Ab ea enim ſingulȩ ſic lu=
men accipiūt, vt a ſole luna, ſydera, ac ſtellȩ omnes
Prudentia ſine fide vana, ac mendax eſſet, & vafra
quȩdam, verſutaque calliditas. Temperātia triſtis
ac verecunda, Fortitudo ignaua, ac torpida, Iuſtitia
autem ſcœua, ac ſanguinaria. Quid laudis, famæ,
aut gloriæ princeps habere poteſt, qui vanus, mendax, aut īfidus eſt? Quid
turpius, aut grauius eſſe poteſt, quam fidem fallere? promiſſa non præſta=
re, aut dictis, conuentiſque non manere?

❡CENANTIBVS in naui ad puteolos Antonio, & Octauio apud
Sextum Pompeium magni Pompeij filium, qui tunc conciliati ſocieta= Sexti pompeij
tem iniuerant, Menodorus Pompeianæ claſſis præfectus per internunci= fides.
um Pōpeio ſignificauit, tunc tēpeſtiuū eſſe parētis, ac fratris iniurias vlci= Menodorus.
ſci, quod ſi occaſionem ſumere vellet ſe operam daturū, vt e nauibus eua=
dat nemo, cui Pompeius refer inquit Menodoro ei ſine me id facere lice=
re, qui iam peierare conſueuit, mihi autem nephas eſſet, qui fidem fallere Dictū pōpei
neſcio, quȩ quidem vox & decora fuit, & magni Pompeij filio digna. dignum

❡PARMENIONI Quoque ſuadenti quippiam Alexandro, quod
præter fidem, ac decorum eſſet, Reſpōdit Alexāder, facerem id quidem
ſi Parmenion eſſem, verum Alexandro neutiquam licet. Nec id iniuria Alex. rñſū ex
dicebat Alexander, nouerat enim vir animi tam excelſi, qui ſibi orbis ter plutar. in
rarum imperiū polliceretur, nihil eſſe poſſe quod magis gloriam ſuā ob= apophth.
ſcuriorem redderet, quam ſi promiſſam fidem aliqua ex parte falleret. Fi=
des namque quam quiſpiam conceptis verbis hoſti quoque iurauerit, præ
ſtanda eſt. licet minus ſit e re eius qui pepigerit.

NVLLA enim vtilitas, nulla potentia, nulla victoria tanti eſt, quæ cum
iuſiurandi religione æquari, aut conferri poſſit. veteres dixerunt fidē eſſe
promiſſorum conuentorumque fidam obſeruantiam, vel mutuæ ſtipula
tionis exhibitionem. Fidei vero, iuriſque iurandi ſponſores deos inuoca=
bant.

❡QVOCIRCA apud Comicos poetas ſæpe dicitur. Dij veſtram fi
dem, quaſi deos fidei ſponſores appellent, vt is opem, auxiliumque affe=
rant, perfidiamque vlciſcantur. Quem ſermonem romani etiam vſur=
pauerunt, vt ex veteribus eorum poetis, oratoribus, atque hiſtoricis cerne=
re poſſumus.

❡SOLENNE ERAT Epirotarum regibus ineunte vere Ioui pu=
gnatori ſacra facere, hoſtiaſque complures cedere, illic mutuum inter ſe
iuſiurandum dabant, accipiebantque, reges aſſerebant ſe legitime impera
turos. Epirotȩ autem ſe omnia regibus exhibituros, quȩ per legē deberēt,
qua religione compulſi magnam inter ſe concordiam ſeruabant.

Periuriū capite vidicabāt egyptij.
Palici dij.
Ex macro.l.5. ſaturnaliū.
Silius lib.14.

¶PERIVRI apud ægyptios capitali pœna puniebantur, vt Diodor⁹ Siculus teſtatur, quando & pietatem in deum violarent, & fidem inter homines tollerent. Palici dij Iouis & Thaliæ filij a poetis fuiſſe dicuntur, hi periuriorum vltores a veteribus habebantur, quorum tēplū in Sicilia fuit, quod Ducetius Siculorū dux ſtatuit, cuius meminit Silius, quum ait.

Et qui præſenti domitant periura Palici
Pectora ſupplicio.

Sed hanc fabulam Aeſchilus Siculus tragœdiarum poeta longe ante eū celebrauerat. Qua ex re docemur deum violatæ fidei vindicem, atque vltorem eſſe, vnde idem poeta ait.

Stant nulla diu deceptis gaudia diuis.

Iuppiter lapis deus.
Cice.epiſt.fa. lib.7.epiſt.12.

¶IOVEM lapideum iurabant antiqui, & quiſque iurās lapidem in manu tenebat dicens, Sic dieſpiter ſalua vrbe bonis omnibus eijciat me, ſi ſciens fallam, vt ego hunc lapidem eijcio. Cuius conſuetudinis meminit Cicero in epiſtola quadam ad Trebatium.

Scytharū iuſiurādū.

¶SCYTHAE per regium ſolium iurabant, quū maximum iuramentum adhibere volebant, & id quoque fallere capitale erat, vt ait Herodot⁹

Ex herodoto i melpomene.

¶VIDENDVM tamen eſt, vt iuramentum in rebus bonis, nō autem in malis præſtetur, deus ſiquidem in rebus pulchris, iuſtiſque conſenſum adhibet, non turpium, inhoneſtarumque actionū ſponſor accedit, vt Dionyſius Halicarnaſeus teſtatur.

Medorum, & arabū ieūdi fœderis mos.
Ex herodoto i thalia.

¶MEDI. ET Arabes (vt Herodotus etiam ſcribit) inituri fœdera, fidem ve deſponſuri, miſſum e leniter vulneratis brachijs, aut pollicibus ſanguinem inuicem lambebant, quaſi propriam vitam, quæ per ſanguinē intelligitur pro fide præſtanda Deo vouerent, Arabes vero in hac ſponſione Dionyſium, Vraniamque inuocabant, vt ex altero orgia, ſacraque omnia fœderibus adeſſe oſtenderent, præeſt enim Bachus ſacrificijs, myſterijſque omnibus, & pius ſemper, fideique obſeruantiſſimus habitus eſt heros ille. Ex altera autem cuncta numina fidei ſponſionem facere teſtabantur, quando quidem Vrania ſit cæleſtium orbium conſonantia, atque harmonia. Cornelius tacitus huius conſuetudinis meminit in vita Neronis his verbis. Mos eſt regibus quoties ſocietatem ineunt implicare dexteras polliceſque inter ſe vincire, nodoque perſtringere, vbi mox ſanguis in extremos artus ſuffuderit, leni ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum.

Romanorum mos ieūdi fœderis.
Fœdus vnde.

¶ROMANI fœdus firmabant fœdata per ſacrificium porca, hoc eſt ſaxo contuſa, cum imprecationibus, vt ſic cęderentur, qui rupto fœdere a promiſſa fide diſcederent. Quod & Mantuana muſa edocet, quum ait.

Et cæſa iungebant fœdera porca.

Varro fœdera a fecialibus ſacerdotibus, qui fœderibus faciundis præerāt, dicta putat, cuius verba pene eiuſmodi ſunt. Feciales quod fidei publicæ inter populos præerant, Nam per hos fiebat, vt iuſtum conciperetur bellum, & indeſitum, vt fœdere fides pacis conſeruaretur.

¶EX HIS MITtebantur antequam conciperetur bellū, qui res repeterent

terent,& per hos etiam nunc fit fœdus,quod fidus Ennius ſcribit dictum
in re militari.Hac Ennij opinione ductus Feſtus pompeius dixit,Fœde=
ra ideo dicta,quod fides in illis interponeretur,Inexpiabilis religionis eſt
fidẽ fallere. Et nũquã id facin⁹ a deo inultũ permittitur. Pruſias bithynię
Pruſias,
rex violatæ fidei proditi Annibalis,cõpulſiſque ad necẽ miſerabiles pœ
nas dedit. Nã Nicomedes eius filius,cui rerũ habenas viuus permiſerat,
fauẽte populo illum regno exegit, & quum nemine ferente ei auxilium,
in ſpelunca quadam lateret,ab inquiſitoribus inuentus iuſſu ſœuiſſimi fi
lij trucidatus interijt.

¶TARQVINII Superbi exitium quis ambigit deo optimo vltore
Tarquini⁹ ſu=
contigiſſe? Occiſo enim Seruio Tullio ſocero ſuo regnum per iniuriam
perb⁹.
inuaſit,quo die ſcelerata tullia per patris iacentis cadauer carpentum egit,
vt virum ſuum regem ſalutaret.Fidem eſſe regnis etiam præferẽdam Si=
Sili⁹.lib,13.
lius italicus cecinit his verſibus.

Fœdera mortales ne ſœuo rumpite ferro,
Sed caſtam ſeruate fidem fulgentibus oſtro
Hęc potior regnis.

In reliquis deinceps concludit domum,coniugem,familiam,ac vitã eius
qui fidem violet nunquam expertem luctus eſſe,nec lachrymarum, fidẽ=
que leſã ſemper eũ inſequi,nec cælũ,nec terram,nec maria ſecura ei per=
mittere. Et furias infernales conſilijs,menſiſque ei⁹ ſemper adeſſe, donec
illum in Stygiam paludem mergant,Hæc eſt aurea illa Ciceronis ſenten
tia,quum ait.Magnam vim eſſe conſcientiæ,& magnam in vtrãque par=
tem,vt neque timeant qui non peccauerunt, & pœnã ante oculos ſemper
habere videantur,qui deliquerunt.

¶QVIN etiam tantæ turpitudinis eſt perfidia,vt virtutes omnes inqui
net,atque obſcuret,Præclara geſta obruat,animi corporis, fortunæque bo
na perimat,& nullis quoque meritis vnquam mitigari,aut expiari poſſit.
Quis preſtantior ciuis Bruto? quis virtute,moribus,doctrina, genere , di=
M.brut⁹.
gnitate illum anteibat? Aderat etiam quędam honeſtatis ſpecies,vt liber
tatis vindex ex maiorum ſuorum imitatione haberi poſſet,attamen popu
lum vniuerſum,& complures clariſſimos viros in vltionem Cæſaris cõ
tra ſe armauit.Audi quam ſententiam in eum proferat Valerius maxim⁹
Vale.max.l.6
M.Brutus virtutum ſuarum prius quã patriæ parentis parricida fuit,vno
de grauiter di=
eñ facto & illas in profundũ pręcipitauit,& omnẽ nominis ſui memoriã
ctis & factis.
inexpiabili deteſtatione profudit. Et quanquã magnifice ad Ciceronem
Brut⁹ ad cice.
per epiſtolã loquitur,& ſe liberatorem orbis terrarũ appellat,dicitque ſer=
epiſtola.16.li.
uitutem,& contumelias pati peius ſe odiſſe malis omnib⁹ alijs,crimen ta
epiſtolarũ ad
men ſuum fatetur,quum ſcripſit in quadam alia epiſtola,cuius meminit
brutũ.
Plutarchus vir doctiſſimus,& acerrimus rerum romanarũ ſcrutator, bo=
num virum fuiſſe Cæſarem,ſed maiores ſuos ita iſtitutos extitiſſet vt ne
bonos quidem dominos præferre poſſent.

¶CASSIVS QVOQVE QVId de cæſare ſentiret indicauit.
Caſſius ad ci=
quum ad Ciceronẽ ſcriberet,quo tempore in hiſpania cęſar cõtra Põpeiũ
ce.epiſt.fa,l.15
epiſt.19.

iuniorem bellum gereret, ait enim, Quid in hiſpania geratur reſcribe. Peream niſi ſollicitus ſum, ac malo veterem, & clementem dominum habere, quam nouum, & crudelem experiri. Scis Cneus quam ſit fatuus, Scis quomodo crudelitatem virtutem putet, Si Cæſar vincit celeriter me expecta. vale. Atqui deus ipſe huius perfidiæ vltor extitiſſe videtur, Nullus quidem ex Cæſaris percuſſoribus, aut ex his qui conſilium dederant, vltorum manus euaſit. Nam aut compulſi ſunt ad vim ſibiipſis inferendam, vt Caſſius qui eodem pugione, quo Cæſarem confoderat, ſeipſum traſegerit. & brutus ſibiipſi mortem poſt acceptam cladem conſciuit, Aut hoſtili ferro perierunt, Et imprimis A. Trebatius, qui in Aſia a Dolobella per ludibrium, & contemptum trucidatus eſt, nec immerito diuti⁹ eum cum Cæſare militauerat, a quo honore, premijs, ac dignitate maiorē in modum honeſtatus fuerat. C. quoque Octauius, & Lentulus Spinther qui operis participes extitiſſe oſtenderent, quū re vera nihil egiſſent, Ab Antonio, & Auguſto, deinde interfecti ſunt, & vanæ iactantiæ pœnas dederunt.

Ceſaris īterfectores & cōcijoēs vltore gladio pœnas luerunt.

¶MAGNI quidem viri non modo perfidię crimine, ſed culpæ etiā ſuſpitione vaccare debent, candida omnino ſit fides, & nullis ſuſurris, calumnijſve obnoxia, Maior Aphricanus quum nauē carthaginienſium, in qua diuites, ac fortunati viri deuehebantur in poteſtate haberet, liberam, intactamque dimiſit. dicebant namque illi ſe ad eum oratores a Carthaginienſibus miſſos eſſe, Et quamuis ei ſatis compertum eſſet illos vitandi periculi cauſa legationi nomen commentos fuiſſe, tamen romani imperatoris fidem decipi maluit, quam minima ex parte ſuſpectam haberi.

Scipio maior.

¶THRACES (vt Ephorus ſcripſit) cum Boetijs indicias pacto dierum numero pepigerant, Noctu autem, quum ſecuri⁹ illi agerent, agros eorum populabantur, At quum illi violatam fidem conquererentur, negabāt ſe perperam egiſſe, quum induciæ dierum pactę eſſent, non autē noctium. Sed non agit ex fide bona, qui eiuſmodi figmentis ſe tuetur.

Thracū verſutia i boetios. ex cice. offi. 1. de iuſtitia.

¶PERFIDIA nonnunquam diſſimulatione vlciſcenda eſt, Polemon rex cum Aſpurgitanis, qui inter phanageriam, Gorgopiamque habitant, vt facilius, tutiuſque eis imponeret, amicitiam ſimulabat, illi diſſimulabant ſe id opinari, at tamen clam inſtructi, armatique, vt rex facilius adoriretur expectabāt, ipſe vero putans ſe eos facile īprouiſos opprimere poſſe rem audacter aggreditur, Aſpurgitani inuadentem Polemonem forti animo cum omni eius manu proſternunt, & captum crudeliter trucidant, Ac ſic male diſſimulatam amicitiam vlciſcuntur.

Polemon.

¶APVD PARTHOS VERO dicti, promiſſique nulla eſt fides, niſi quantum eis expedit. Nam tumidi omnes ſunt, ſeditioſi, inſidioſi, fallaces, ſubdoli, & procaces admodum.

Parthis nulla fides.

AIVNTQVE violantiam virorum eſſe, manſuetudinē autem fœminarum. Taciti ſemper miro ſilentio omnia conſilia regunt. Et ad inuadendum hoſtem per inſidias, ac dolos ſemper promptiſſimi paratiſſimique ſunt.

ROMA-

¶ROMANORVM autem fides apud omnes gentes ſedula, ſancta, firma, atque auguſta habita eſt, vera enim virtute, non fraude, aut dolis rerũ victores extiterunt. Priſcis enim temporibus apud eos ſancitum fuit nõ aliena iniquitate, ſed propria virtute magnum, fortemque ducem militare oportere.

Romanorum fides.

¶HINC Furius Camillus ludi literarij magiſtrum, qui principum filios ad eum duxerat, vt per proditionem victoria potiretur, vinctum, verberibuſque ab eiſdem pueris cæſum obſeſſis faliſcis remiſit. Qui ſtatim vltro non armis, ſed tam clementi iuſtitia victi ſe in poteſtatem illius dediderunt.

Furij Camillę iuſtitia

Ludi magiſtri iniq̃tas i pueros ſibi creditos.

¶EADEM virtute etiam ductus Fabritius, Pyrrho regi hoſti Romanorum acerrimo vt a veneno caueret prædixit, ne ſi quid ei accideret, ciuitates ſuo conſilio putarent id factum, quoniam Romanis non placeret precio, aut pręmio, aut dolis pugnare, Sed poſtquã cum inſidis, ac barbaris bellum geſſerunt dolos, inſidiaſque, vt cauerent opus fuit, & vim vi, dolos dolis vt vincerent neceſſarium pręcipue contra eos, qui eiſdem artibus vtebãtur, tunc vera eſſe ſententia illa Plauti viſa eſt, qui in Bachidibus ait. Nullus frugi eſſe põt homo, niſi qui & bene, & male facere tenet, bonus ſit bonis, malus ſit malis, vtcũque res ſit, ita animum habeat.

Ex Vale. Max. li. 6. de iuſtitia.

Fabritius.

¶FALLACES valde fuerunt Numidę, qui per dolum plerũque vltro cedebant, mox vbi hoſtes vagabantur, tardiuſue inſequebãtur prælium de integro inſtaurabant, & mira celeritate conuerſi maiore impetu, quã ſi ex prouiſo hoſtes inuadebant.

Numidæ fallaces.

¶SARMATHAE Perfidia, & dolis ſemper inſultabant, & ad latrocinia potius quam ad bella intenti equos ex vſu abſcidebant, ne quum ex inſidijs laterent, illos proderent, neue ex aſpectu fœminarum ferocius proſilirent. Remiſſa enim Venere cantherij taciti fiunt, & longe magis manſueti.

Sarmatharũ pfidia.

¶APHRI omnes infidi, mẽdaces, ſubdoli, verſuti, ac fœdifragi (vt ait Ennius) ſemper habiti ſunt. Ipſe quoque Annibal ingenio ſœuus, atque immanis fuit. Et a teneris annis diſciplinæ militari conſueuit, ex qua humanum diuinũque ius contemnere didicit, nulliuſque dei metu tenebat. nullum iuſiurandum, nulla fides, nulla religio eum coercebat. Bella enim cędes & hoſtiles proditiones ſolum tractare didicerat. qui etiam hoſtibus deceptis ſemper lætabatur. & quos aperto Marte ęquare non poterat, dolis ſe præuertere gaudebat. Proinde nequaquam admirandum eſt miſſum Flaminium ad Pruſiam Bithiniæ regem a Senatu oratorem, qui Annibalem ad ſupplicium depoſceret Et tamen plęrique romanorum ciuiũ poſtquam de nece Annibalis acceperunt, Flaminium crudelitatis inceſſebant quod auctor fuiſſet tam pręclari imperatoris interimendi per ſcelus, a quo nullum vlterius periculum reipublicæ immineret, quum iam victrix eſſet pene omnium gentium, & ille grandis natu, & animi virtute, corporiſque viribus deſtitutus, neque opem, neque auxilium, aut cõſiliũ a quoquã ſperare poſſet. Sed longe melius carthaginienſibus extitiſſet, de Anniba

Cãtheri⁹ equ⁹ caſtratus.

Aphri

Annibalis religiõis cõtẽptus

Hãnonis ſentẽtia de annibale

le hannonij viro grauiſſimo credere, qui de eo in ſenatu ad hanc ſententiã dixit. Ego annibalem iuuenem domi tenẽdum ſub legibus, ſub magiſtratibus cenſeo docendum viuere æquo iure cum cęteris ciuibus nequãdo ꝑ-uus hic ignis magnum exuſcitet incendium, quod quidem vere vaticinatus eſt, vt ex euentu omnes facile intelligere poſſunt

M. Attili⁹ Regulus.

¶SED magna profecto laus eſt ſeruatæ fidei, nulla victoria tãta gloria affeciſſet M. Attilium regulum, quãta eum extulit ſeruata fides, ſeruatũque iuſiurãdum, & ſi raptus eſt ad modici temporis ſupplicium, perpetuẽ nominis fama illum ab omni obliuione vendicauit.

Duellius cornelius Aſina.

¶FIDES Romani populi perfidis etiam hoſtibus exploratiſſima habebatur Duellius Cornelius Aſina in primo punico bello exercitum in Sicilia habebãt, verum Cornelius aſina ab Halmicare, & Hannone, qui exercitui carthaginienſium ꝑerant, ꝑſtita fide ad colloquium vocatus per dolum interceptus eſt, & in vincula cõiectus, ſed quum aduerſo marte Carthaginienſes terra, marique bello ſuccũberent, placuit, vt de petenda pace ageretur, reſque Halmicari & Hannoni a punico ſenatu demãdata ẽ, Halmicar memor violatæ fidei Cornelio Aſinæ ad conſules ire formidabat.

Halmicar. Hanno

Hanno autem Romanorum fide fretus audacter ad conſules perrexit. Et quũ in eum tribunus quidam militum obſtreperet, pfidięque eum i Cornelium Aſinam accuſaret, vterque conſul ſilentium ei indixit, Hannonique ait. Iſtoc quidem te periculo fides romani populi liberat.

Ptolemæ⁹ populũ romanũ tutorẽ filio reliquit.

Aemilius Lepid⁹ Ptolemęi filij tutor.

¶PTOLEMAEVS ægypti rex agnita romanorum fide, quum moreretur romanum populum iſanti filio, cui regnum debebatur, tutorem teſtamẽto reliquit. Senatus vero nequa ex parte ille a ſpe fruſtraretur Aemilium Lepidum põtificem maximum virum grauem, atque integrum ad tutelam eiuſdem regendam Alexãdriam miſit, qui ſumma virtute, ſummaque diligentia puero indulſit, & moribus, regijſque virtutibus iſtruxit regnũque non modo conſeruauit, verum auxit, decorauitque.

Lycurgi fides.

¶LYCVRGI quoque legum lator fidem iuiolatam ſeruauit. Nã quũ fratri Polybitæ regis ſpartanorum ſuperſtes extitiſſet, regnũque ſibi ciuibus etiam poſcentibus vendicare potuiſſet, Carillo filio eius, qui poſthumus natus fuerat, vt primum adoleuit, ſumma fide reſtituit, vt omnes intelligerent eum longe pluris fidem quam ampliſſima regna, plurimaſque opulẽtias facere.

¶PRODITORES quidem omnibus odio ſunt, & non modo his quibus obſunt, ſed etiam illis quibus proſunt abominabiles, ac deteſtabiles eſſe videntur.

Scylla niſi.

¶LEGIMVS in antiquis fabulis Scyllam Niſi filiam Minoi, cui⁹ amore flagrabat, Niſeam patris regiam prodidiſſe, & ab eo in profundũ maris præcipitem eſſe datam in premium proditionis ex pacto connubio expectaret.

Tatius Sabin⁹

Ex Ti. Liuio. lib. I. ab vrbe cõdi. & Valerius max. lib. 9. de ſuperbia

¶TATIVS quoque Sabinorum dux Tarpeiæ virgini (quę ſibi capitolium prodiderat) aureas armillas, quas leuo brachio Sabini geſtabant, ꝑditionis munus pepigit, eique poſcenti dari iuſſit. acceptus deinde, armis obrutam necauit, vt pacta mercede non defraudaretur. Sed morte proditiõis

poenam

pœnam lueret. Propertius autem poeta nõ armillas, ſed matrimoniũ Tarpeiæ Tatium ſpõpõdiſſe affirmat, & ab eo Tatius inducitur his verſibus

At Tatius (neque enim ſceleri dedit hoſtis honorem) — Properti⁹ Elegia.4.libri.4.
Nube ait, & regni ſcande cubile mei
Dixit, & ingeſtis comitum ſuper obruit armis,
Hæc virgo officijs dos erat apta tuis,

Eiuſmodi exempla ſecuti ſunt romani, quod quidẽ vel ex hoc patet, Publius Sulpitius, qui cum C. Mario Sylla romani populi hoſtis iudicatus ẽ quum in quadam villa lateret, indicio ſerui proditus occiſus eſt. Seru⁹ (vt promiſſum indicij pręmium haberet) a p̃tore manumiſſus eſt. & propter ſcelus proditi domini e ſaxo pręcipitatus. Cæſarem dixiſſe Plutarch⁹ ait in thracem Rumitaleum, qui ei opportuna quędam oppida per proditionem tradiderat, placere ſibi proditionem, proditorem vero ſe odio habere (Cęſari nõ ꝓdi tor, ſed ꝓditio placebat.) A qua ſententia non abſuit Antigonus rex, qui dicere etiam ſolebat ſe proditores amare, dum proderent. vbi vero prodidiſſent eos omni odio proſequi, nec immerito. Quomodo enim ſperandum eſt eum in alienos fidũ fore, qui in ſuos perfidus extitit?

¶ FACETE Philipp⁹ Alexãdri pater (quãquã decepto hoſte) ſemꝑ gaudebat, conquerenti Laſtheni olynthio quod milites eum proditorẽ vocarent, quando is patriam Philippo ꝓdidiſſet. Noli admirari (inquit) hebetes enim ingenio ſunt macedones, & agreſtes admodum, vtpote qui Scapham etiam ſcapham vocent. Quo verbo rex prudentiſſimus docuit proditores omnibus ludibrio contẽptuique eſſe debere. (Philipp⁹ Macedo ex Plutarcho i apophtheg.) vera tamen fides in rebus aduerſis ſpectatur, in proſperis ſiquidem fidem ſeruare genus quoddã aucupij eſt. ILLIS enim homines nonnũquam fidi ſunt, a quibus beneficia maiora ſperant. Prudenter ait Ouidius.

Scilicet vt fuluum ſpectatur in ignibus aurum
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Imitatus Ciceronem, qui i Lælio ait, Ita amicitia, & fides hominũ aduerſis probatur, vt aurum inigne. Sed ne vltra metas procuramus (vt dicitur) concludendum erit. Fidem nũquam violendam eſſe, neque vlla ex parte labefactandam, eiuſmodi enim turpitudinis nota nulla vnquam obliuiõe deletur. peierati quoque iuris crimen nulla religione vnquam expiari põt Alia autem ex parte proditores omnes (vt diximus) exhorreat quicunque regnat, & quoſcũque depᷓhenderit omni fœditatis exẽplo vlciſcatur, memineritque illius Romanæ veteris ſententiæ, de qua paulo ante diximus. (Proditores puniendi.) Oportere ducem propria virtute, non autem aliena iniquitate victorẽ, forteque eſſe. Et hoc de perturbatioibus animorum euellendis, vel leniendis, & de virtutum generibus, earũque ſpeciebus dicta ſufficiant. In ſequẽti volumie, qm̃ ſatis de his, quæ ad regem inſtituendum pertinent dixim⁹ De officio eorum, qui reguntur dicendum erit. Sicut enim reſpublica ex ciuibus, qui cum imperio omnibus pręſunt, & ex alijs cũctis, qui ęquo aĩo obſequãtur, conſtare debet. Sic regnum ex optimo rege, qui iuſte imperet & ex reliquis omnibus, qui illius dictis omni ſtudio, omnique diligentia vltro obſequã

vltro obſequantur, ſed vt omnia virtutum pręcepta, quæ regibus præſcribũtur communia cum ciuibus eſſe videntur. Sic quam maxime hæc, quę de fide dicuntur, quæ quidem non modo his, qui regunt, ſinguli ciues pręſtare debent, ne inſidi, impij, ac maieſtatis rei fiant. Verum alijs quibuſcũque hominibus, ſtare enim promiſſis oportet, & conceptis verbis pactam fidem nũquam fallere. Nullum crimen iter mortales grauius perfidia habetur, quod ſemel admiſſum nũquam aboleri poteſt, aut religione vlla expiari, ꝑpetuam ignominiæ notam vniuerſis gręcis inuſſit. Cicero pro Lucio Flacco ait. Ego gręcis tribuo literas, cõcedo multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis leporem, ingenium, acumen, dicendi copiam. Verũtamen hoc dico, teſtimoniorum religionem & fidem nunquam iſta natio coluit. vnde da teſtimonium mutuum a græcis vſurpatur. Quibus ex verbis colligere poſſumus multa animi ornamenta a ſola perfidia obſcurari.

Gręci perfidi.

¶FRANCISCI PATRICII SENENSIS PONTIFICIS CAIETANI LIBER OCTAVVS DE REGNO EXPLICIT.

¶FRANCISCI PATRICII SENENSIS. PONTI. CAIETANI LIBER NONVS, ET VLTIMVS DE REGNO INCIPIT

DE OFFICIO EORVM QVI REGIS IMPERIO PARERE DEBENT TITVLVS PRIMVS.

THEOPOMPVS LACEDAEMONIO= Theopompus
rum rex dicēti cuidam idcirco Spartam optime ſer apđ Plutarchū
uari, quod reges bene īperare didiciſſent. Scite pro i apophth. laco
fecto reſpōdit, quin potius quia ciues regis dicto vl nicis.
tro audientes eſſent, ſed ſi recte cōſyderare volum'
vtrūque eſt neceſſarium in regno bene conſtituto.
QVI enim parere quiſpiam ei poteſt. qui impera Aureæ ſētētię
re neſcit? SVBIECTORVM quidem obedien
tia a principis prudentia, atque doctrina proficiſca=
tur oportet. ITINERIS duces, qui recte antece
dunt, ex ſuis veſtigijs hoc præſtant, vt qui eadem terunt, nūquam oberrāt.
Qui vero errabundi ducunt, & ſeipſos perditum eunt, & alios in pręcipiti
um rapiunt. Atqui vt equeſtris munus militiæ habetur manſuetum equū
reddere, nec reſpuētem frena, nec duriore ceruice obluctātem, Sic regium
officium eſt populum vltro obſequentem reddere, & gratia, beneuolentia,
ęqualitate, benignitateque ſic homies ſibi deuicire, vt ſpōte ſua parere ſtu=
deant nec īperata detrectent, aut iniquo animo obſequantur.

¶ CONTRA Autem videndum erit, ne ciues principis facilitate abu=
tantur. Fit enim ſępenumero vt ꝑuerſa ciuium petulantia humanitatē, be
nignitatēque principum in ſœuitiam, parſimoniāque conuertat. Sic ꝙ mi
tes ingenio principio erant, quum ſe contemptui haberi cernūt, acerbiores
fiunt, duriuſque imperare coguntur.

¶ MITISSIMVS fuit Alexāder, donec Darij opes euertit, quum ve=
ro a victoria magni cognomentum accepit, tunc prę imperij magnitudīe
ſingulos quoſque ſuorum procerum ex nimia eius benignitate in ſpem re=
gni erexit, qua ex re nonnulli in eum licentius oblatrabant. Et alij diutur=
nam, ac longam militiam conquerebantur. Alij orbitatem ſuorum paren=
tum, & ſe omni poſteritatis ſpe deſtitui inſimulabant. Alij ſe promiſſis
defraudari dicebant, & ſic varijs ſuſurrijs regem accuſabant. Huic cōſpira
tiones, cōiurationes, nocturnique conuentus fiunt, quibus delatores inten=
ti principis aures in vltionem ſolicitant, & ſic qui paulo ante comis, mitis.
placiduſque fuerat, ſœuus, crudelis, ac ſanguinarius fit, non tam ſua quā eo=
rum culpa, qui illius cōſuetudine, ac facilitate abutūtur. Priceps enim dū
ſibi cauet, clementiæ, ac miſericordiæ obliuiſcitur.

¶ EXPFDIT igitur, vt ciues optimo ſint animo, & freti propria virtu=
te potius quam principis moribus quæcūque optant ſe aſſequi poſſe confi=
dant. Idcirco ſi hucuſque ſatis diximus quonam pacto oporteat regem ſe
gerere in populos, ac ciues, quibus imperat. Non alienū etiam videbitur
priuatos quoque paucis inſtituere, qua ratione regi obtemperare debeant.
Quibus ex rebus & rex gloriam, atque immortalem famam conſequetur
& priuati omnes ad quietem, ac beatitudinem dirigentur.

QVA RATIONE PRIVATI OMNES REGI PARERE DEBENT

TITVLVS SECVNDVS.

IMPRIMIS CONSYDERARE DEBENT,
qui reguntur, nullum imperiũ regno eſſe pręſtantius, nullũque deo ſimilius. Proĩde eleganter a poeta ſummus deus, rex hominũque, deorũque appellatur. vt enim deus ĩ vniuerſo omnia mouet, ſic etiam rex ĩ regno ſibi permiſſo per ſimilitudinem quandam efficere dicitur. ſed vt ad minora deſcendamus, nullum imperium magis humanę naturæ cognouit in animi eum noſtri partibus ratio dominatur, in mēbris autem corporis cor, in quo principalis animi ſedes eſſe cernitur, Quod ex metu, & gaudio demonſtrari Epicurus opinatur. Proĩde concludere debemus (vt ſupra manifeſte docuimus) naturale imperium vnius regis eſſe, q̃ ad cõmunem omnium vtilitatem gubernat, cuius ĩperium paternum eſt, non autem dominicum. Contenti ideo cives eſſe debent, & regē venerari, ac colere, eiuſque documentis obſequi, conſilijſque eius auſcultare.

COGITENT pręterea regē quaſi theatrum eſſe, ĩ quo oĩm virtutes prębentur, vitia autem explodentur. Magna quidem momenti eſt res pręclaras coram eo agere, penes quem pręmij, peneque arbitriũ ſit. Quod vel maxime in re militari cernitur. ante oculos enim ſui quiſque regis, aut ducis ardentius dimicat, & opera virtutis fortius, ac diligentius exhibet, morique mauult, quam aliqua ex parte de gradu cedere.

Regis pñtia in bello fortiores reddit milites.

Illyrici macedonas aggrediuntur.

IDEM quoque exercitus, qui ſine rege cędi, fugęque expoſitus eē videbatur, aduenĩente illo quãprimum victor euadit. Philippus Priſcus macedonum rex, qui ex magnis attauis Alexandri fuit, ĩmatura morte decedens europum vix anniculum filium vnicum, quē habebat, regni ſucceſſorem reliquit, Illirici vero populi eo tempore ferociſſimi, & in re bellica ſtrenui cõtēpta infãtis regis ętate macedonas bello aggrediũtur, quos prio pręlio ſuperatos compluribus cęſis in fugam cõuertunt. Atqui quum anxio animo quid agerēt macedones eſſent, moniti ſunt a peritis rerum diuinarum, eos idcirco ſuccumbere, quoniam regis aſpicijs carerent. Tunc vero inſtaurato bello regem ſuum puſillum (vt erat) ante aciem ſtatuerũt, & conſerto rurſus prælio, quaſi regio ductu, magna virtute, ac fœlicitate pugnam ineunt, & illyricos plurima ſtrage edita in turpem fugam cõuertũt & qui modo victi de proprijs mœnibus tuendis cogitabant, victores magna cum gloria euaſerunt, planeque docuerunt regem non virtutem eis in ſuperiori prælio defuiſſe.

Athenienſes.

Codrꝰ atheniẽſiũ dux eligĩ.

ATHENIENSES quoque quum infœliciter pugnarent contra doriẽſes oraculo moniti ſunt, id eis accidere, quãdo regijs auſpicijs deſtituti eſſent. Proinde Codrum thracum regem imperatorem elegerũt, cuius auſpicijs, ac ductu bellum inſtaurauerunt, Et quamuis non ciuis athenienſis

ſed peregrinꝰ

ſed peregrinus, & aduena eſſet, Hic Rex tamen tanti Athenienſium victoriam fecit, poſtquam cognouit numinis reſponſo exercitum illum fore victorem, cuius imperator ab hoſte cederetur, vt mutato confeſtim habitu pannoſus mendici in morem, & ſarmenta collo baiulans hoſtium caſtra penetrauerit, & illic a milite (quem aſtu falce vulnerauerat) interficitur.

¶DORIENSES VERO vt primum Regis cadauer cognouerunt omiſſo prælio diſceſſerunt, ſic Athenienſes regio auſpicio a difficili bello liberantur, in quo pares per rempublicam eſſe non poterant.

¶IVCVNDVM QVOQVE CIVIBVS ESSE DEBET regē iudicem habere potius, quam multitudinem, vt in rebus publicis fieri ſolet, In quibus ſuffragia numerantur, non autem expenduntur examinanturve, & ſic ad numerum accedit hebetiſſimi cuiuſque, ac ruſticani hominis ſententiam, vt acutiſſimi, clariſſimique viri. Nec aliud in republica fieri poteſt, in qua omnia ad multitudinis diſpoſitionem fiunt. Nec quiſpiam æquo animo fert ſibi quempiam præferri, ſed ad æqualitatem omnia dimetiuntur. In qua quidem nihil tam inæquale eſt, quam eaipſa, quæ videtur eſſe æqualitas, NAM quum prudentia inter ciues longe impar ſit, ius tamen inter eos compar omnino vt ſit, expedit. Teſſellarum numerus Athenis illuſtres ciues patria exigebat, & decennali exilio multabat. ATQVI paucorum idcirco (qui rectius ſentiebant) illis patria carebat, dum proſcripti aberant, non autem illi patria, ſed parere voluntati multitudinis agebantur, & tantiſper ab oculis ciuium exularent opus erat, donec æmulorum inuidia deferueret, quę poſtquam ſatis refrixerat, reuocabantur in patriam. Regis autem iudicium ſemper integrum eſt, non auro, argentove corrumpitur, eo enim neutiquam eget.

Suffragia nūc ris ferebant Athenienſes

Multitudinis ſentētia īfirma

Regis iudiciū īmutabile.

¶NON TORRETVR inuidia rex, pater enim quibus inuideat, nō habet, neminem odit, neminem timet, nullius gratiam expetit. Si vero beneuolentia captanda eſt, gratiave ineunda, facilius vnius viri captatur, atque initur, quam multorum quorum voluntates diuerſæ ſunt, & ſtudia diſſimillima. Facile eſt a principe per virtutem magiſtratum aſſequi, a multitudine vero longe difficillimum. Quanta ambitione opus erat apud Romanos, quum dignitas aliqua per ſuffragium a populo peteretur. Fatuum ſeſe tantiſper fieri dicebat Aphricanus, dum pro amicis, ac neceſſarijs ſuis aliquid ambiret. Quot rogandi erant? quot mulcendi? quot etiam imprehenſandi? Verum eſt vetus illud prouerbium. MAGNO emit, qui blande rogat. Nec modo id difficile fuit poſterioribus illis temporibus, quibus amicitia perturbabantur, nec modus loquendi ſit ſilentij modeſtia nec ſedendi dignitas ſeruabatur. Aperta erant ſuffragia, & concionum magna licentia. ſed priſcis etiam illis ſeculis, quibus caſtigati magis erant mores, & maior grauitas, atque integritas ſeruabatur.

Prouerbium

Conciliorum ritus.

¶ QVID Miſerabilius candidatis illis,qui multis comitantibus magiſtratum petituri in comitium deſcendebant? imprimis quaſi ſerui venalitij oculis ciuium exponebantur. De forma,ætate,genere,virtute,ante acta vita imperitus etiam quiſque indicabat. Miſerum eſt multorum tacitum iudicium expectare, & varia hominum ingenia experiri. Deinde ſinguli cuiuſque candidati nomen citabatur. Aderat ille, ſilentium indicebatur, dicebat pro ſe nullo aduocato,aut patrono,vitam ſuam ipſe exponebat,teſtes,laudatoreſque dabat,vel eos ſub quibus meruerat,vel eos, qui quæſtores fuiſſent. Addebantur etiã aliqui ex ſuffragatoribus,qui grauiter,ac modeſte de vita,moribus,& rebus ab illis geſtis loquebantur. Proindeabſque interiore tunica amicti tantum corpore, ſuper nudo candidati deſcendebant,vt honeſtas cicatrices, quaſi virtutis indicia facilius populo oſtendere poſſent. Nonnũquam candidatus ipſe,aut natales competitoris, aut ętatem,aut mores arguebat.

¶ HAEC & his ſimilia non ſine pudore,ac verecundia cãdidatorum in magna hominum frequentia fieri poterant,quæ maxime in illis,qui repulſam ferebant,cernebãtur,quorum nonnulli inuenti ſunt,qui vel hoſtes manifeſti patriæ extiterunt. vt Coriolanus, & Themiſtocles, Alij perpetuum exilium ſibi indixerunt, Alij ruri ſe abdicauerunt,alij etiam qui violentas manus ſibi ipſis attulerunt. Quæ quidem omnia (quum res apud regem agitur) longe faciliora ſunt. Non arbitris multis,aut teſtibus opus eſt, plane enim omnes nouit,& eius arbitria rata ſunt,nemo quoque repulſam ferre videntur,quum vnius voluntati ſtandum ſit.

Regnũ reip. p̃ ferendum.

¶ NEC AVDIENDI Sunt,qui regno rempublicam præferendam putant exemplo ducti Romanorum,qui quum ab initio vrbis conditæ eſſent ſub regibus,eos paulo poſt exegerunt.& rempublicam conſtituerunt. Hi ferme non intelligunt nullam apud Romanos regum fuiſſe ſobolem. Et ſi qua videri poterat, eadem cum Romulo cecidit, qui & ipſe centum viros reliquis præfecit, vt omnes intelligerent illum (quoniam progenie orbatus eſſet) non de ſucceſſore,ſed de republica cogitauiſſe.

Romãi cur ſuos reges odio habuerunt.

¶ MITHRIDATES Ponti dicere ſolebat Romanos ideo reges omnes odio habere,quia ipſi tales habuerunt Reges, quorum etiam nominibus erubeſcerent,aut paſtores Aboriginum,aut aruſpices Sabinorum,aut exules Corinthiorum,aut ſeruos,vernaſue Thuſcorum,aut (quod honeſtiſſimum nomen fuit inter hæc) ſuperbos. Erat tamen apud Romanos auguſtum,ac ſanctum regium nomen,& maieſtas omni ſacerdotio conſecrata,cuius auſpicio Roma condita,& diutius aucta extitit, ſed ſuperbi odium (qui regiam dignitatem in ſœuiſſimam tyrannidem verterat) cauſam dedit,vt reges exigerentur, & reſpublica conſtitueretur,nec filij eius regnarent, qui eandem ſœuitiam exercerent, & paternas iniurias vlciſcerentur. Quinetiam in cærimonijs,ac ſacris omnia regio auſpicio initiabantur. Antiſtes que ſacrorum Rex appellabatur. SED poſtquam reipublicæ

publicæ pertæſum eſt. vt enim Comicus ille ait. Omnium rerum ſatietas eſt, Romani ipſi ad vnius hominis imperium rempublicam redegerunt. Qua ex re facile intelligere poſſumus ex Romanorum quoque ſententia vnius regis imperium omnes alios ciuiles ſtatus longe anteire.

¶ALIA REGIS OFFICIA IN PACE, ALIA IN BELLO ESSE.

¶TITVLVS TERTIVS.

Tempora duo pacis, & belli.

CONSYDERARE ETIAM DEBENT CIues duo tempora eſſe, vnum pacis, alterum quidē belli. Pacis artes ſunt literarum ſtudia, agricultura, mercatura, res nautica, quibus addūtur artificia, & miniſteria His enim rebus ciues omnes ītenti eſſe debent. Nam deſides, & qui voluptati, ocioque indulgēt, a ciuiū cœtu arcendi ſunt, veluti alienata membra a corpore amputantur, a medicis ne bona inficiant.

¶INERTES ſiquidem illi exēplo nocent, & ignauiæ veneno alios perimunt. Optime Ennius in tragœdia (quæ Iphigenia dicebatur) inquit. Ocio qui neſcit vti, plus negocij habet, quam quum eſt negocium in negocio. Nam cui quod agat inſtitutum eſt, nullo negocio id agit, ſtudet. ibi mētem, atque animum delectat ſuum. Ocioſo in ocio animus neſcit quid velit. Incerte errat animus, præter propteruitam viuitur. Hęc Ennius priſco loquendi more. Sed quum ciues (quæ pacis ſunt) curant, bellicarum artiū obliuiſcuntur, prętia, arma, cędeſque execrantur, efficiuntque quod athenienſium, lacedęmoniorūque milites poſt diuturna bella factitarunt. Nam quum annuas inter ſe inducias pepigiſſent, canebant inter pocula diu iaceas haſta, aranearum telis obſita.

Ferri vſus prętertq̄ in agricultura ꝓhibitus.

¶FOELICES qui in pace ſomnū capiunt, quos non tubarum clangor, ſed gallorum excitat cantus, in pace quidem ferrum omnes abhorrent. Legimus enim in fœdere, quod exactis regibus Laertius Porſenna Thuſcorum rex cum romano populo egit, ſcriptum fuiſſe, ne ferro quiſquam (niſi in agricultura vteretur) dum Bellona, & Mars ſic reſident, & omnes pacis ſtudijs dāt operā. Tunc rex veluti bonus gubernator trāquillo ęquore futurę tēpeſtati ſe ꝑparat, arma leuat, oppida munit, foſſas ducit, arces, muros, & reliqua munimenta inſtaurat, tunc etiam militiā ſcribit, vt quando vſus fuerit, oīa ſint parata. his ex rebus pacē tuetur, iuuenes exercet, & male aīatos cōprimit, ac nouis rebus ſtudentes cohercet. Belli deinde tempore nullo repētino tumultu terretur, ſemper enim paratus eſt, milites dicto audiētes habet, & alios omnes ſtudio obſequentes. Eo quippe tempore nemo munia ſpernere, aut imperata detrectare debet, ſed omnes vltro obediendi ſedulitatem præſtabunt.

¶VNVS itaque imperium ſicut in pace,& ocio omnibus aliis præſtat, ſic in bello adeo neceſſarium eſt,vt etiam res publicæ,quę multorum imperio in pace regūtur,belli tēporevni ſe,ſuaque oīa credūt. Quē ſi non domi ſatis idoneū habent,aliunde accerſire ſolent. Carthaginienſes domi rē publicam agebant,militiæ autem imperatorem vnum ſemꝑ præficiebāt Athenienſes quoque qui popularem ſtatum ſeruabant, rei tamen bellicæ imperatores præficiebant. Quod quum intelligeret Alexander ✠ facete in eos cauillatus eſt. Dixit enim ſe ſummopere admirari,vnde tanta copia imperatorum apud Athenienſes eſſet,vt poſſent ſingulis quibuſque ānis decem inuenire,quos imperatores eligerent,quum in omni vita ſua ex tot gentibus,quibus imperabat,non niſi vnum idoneum ducem Parmenionē inueniſſet,duceretque nihil in hominum genere rarius perfecto imperatore inueniri poſſe.

Carthaginienſes.
Athenienſes.
✠ Vel Philip p' alexādri pater teſte Plutarcho ī Philippī apophthegmatis ī principio.
Parmenio

¶LACEDAEMONIORVM Reges in pace paululum quippiam a priuatis ciuibus differebant,omnia enim publico conſilio gerebantur. In bello autem cuncta regio ductu, regiiſque auſpiciis agebantur.

¶ISOCRATES Athenienſis (quum de propria patria ſcriberet) ait. Athenienſes vt qui reipublicæ ſtudioſiſſimi eſſent,ſępe cō ſueuiſſe duos plureſue ciues vni,eidemque bello præficere,quod quidem (dum factitarunt) ſemper infœliciter pugnauerunt, Hoc vero quum perſpicerent,vni tantum ſummam rei crediderunt, & hoc pacto deinceps ſemper victores extiterunt,quotiens vnius imperatoris ductu certatum eſt.

¶QVIBVS ARGVMENTIS apparet regem cum omnibus rebus,tum vel maxime rei bellicæ dignitate pręſtare, & præſertim quum in pace res publica annuis magiſtratibus commode ſatis gubernetur,in bello autem quū de ſalute,ac libertate agitur,omnino deficiat,niſi vnius imperio ſaluetur. Proinde dicere poſſumus ſtatus rerum publicarum dimidiatos eſſe,vt ocii,quietiſque tempora magiſtratus gubernent. Belli vero difficultatumque Reges,imperatoreſve. Viciſſim igitur imperabant, vt de Caſtore,& Polluce in fabulis dicitur,alterius tamen vicibus imperare,nec tutum eſſe veteres tragœdiæ docent,quæ fratres grauiſſimis,ſœuiſſimiſque bellis inter ſe certantes inducunt, & parricidiis, monſtriſque horrēdis ſœuientes. Iniquum certe in re publica eſſe videtur,vt alii in pace,& ocio publicis bonis ſine periculo,aut labore fruantur, Alii autem in rebus trepidis,atque aduerſis,& per ſanguinem,& vulnera communem rem teneantur,& iniurias vlciſcantur. Et poſtquam rem fœliciter egerunt ab ignauis illis ad reddendam impenſæ pecuniæ rationem depoſcantur,repetundarū que accuſentur,& inuidi potius,ac detractores in eos audiantur,quam grati,atque optimi ciues,vt maiori Aphricano contigit,qui tamen inuidiæ cedere maluit,quam patriæ ſtatum,quem reſtituerat,atque inſtaurauerat aliqua ex parte labefactare. Sed non omnes tanta animi præſtantia affecti ſūt vt priuatam contumeliā,atque iniuriam taciti perferant,quo patriæ nullū incommodum faciant. Ingratæ plæbis repulſam impiis armis vltus eſt Martius Corriolanus. Et C. Cæſar vt obtrectatorum in ſe iniuriam vlciſceretur,

Rerū ſtatus dimidiati.
Africani maioris aī modeſtia

ceretur, patriæ libertati non pepercit. Piſiſtratus quoque dum contra ęmu
loſa populo ſatellitum opem implorat, patriæ tyrannidem inuadit. Et ſic
duæ maxime totius orbis terrarum vrbes a proprijs ciuibus opprimuntur
quæ a tot externis bellis liberæ, ac victrices ſemper extiterant.

¶ MAGNO ETIAM diſcrimini ſępe eſt a priuatis ciuibus mi=
litare, imperium credere, quum id Regi iure optimo permiſſum ſalutare
ſemper ſit. Raro enim ciues qui fortes, & ſtrenui in libello, atque armis ſũt
in toga, ac pace quieti eſſe poſſunt. Teſtis ſit C. Marius, cuius virtutes (ſi C. Mari⁹ mili
cum vitijs conferantur) haud facile dictu erit. vtrum bello vtilior, an ĩ pa= tię vtilis, domi
ce perniciosior extiterit. Eam quidam rempublicam, quam armatus ab ex permitioſus.
ternis hoſtibus ſeruauerant, togatus deinde per ciuilem ſeditionem euer=
tit

¶ OBEDIENTIAE, AC BE NEVOLENTIAE MV= NERA IMPRIMIS CIVES OMNES REGI PRAE= STARE DE BENT.

¶ TITVLVS QVARTVS.

QVO IMPRIMIS PRAESTARE DEbent
regi quicunque parent, obedientiam ſcilicet, & bene=
uolentiam. Obediendi virtutem Plato naturæ gene=
roſæ munus eſſe putat, & optimæ inſtitutionis offici
um. Hæc debetur regibus, parentibuſque, & omnib⁹
his, qui per naturam, aut per legem dominantur. Quã
qui pętermittunt, in maximum crimen incidunt. nã
& rei maieſtatis ſunt, & rerum ordinem peruertunt, in quos ſi quando prin
cipes ſœuirent, neutiquam admirandum eſt. deſinunt enim tunc eſſe prin
cipes, quum hi qui parere debent, mandata ſpernunt, nec dicto audiunt, ſed
imperata detrectent. Quinetiam ſe ſegni quadam clementia mitiores
lentioreſque invlciſcendo eiuſmodi facinora reges, principeſue fuerint, in
uitant alios dum hęc tolerant, ad multo deteriora ſcelera. Nam confeſtim
in vnum conſpirant, & ſoluti legibus, atque omni imperio ſibijpſi pręſcri
bunt quemcunque volunt, regẽque ex eorum ſententia omnia agere com
pellunt, vt quondam moſſini Aſiæ populi effecerunt, qui cęſa omni regia
ſobole reges ſuffragio eligebant, & eos vinculis, & artiſſima cuſtodia alter
uabant, vt ſi quippiam præter eorum voluntatem egiſſent. vel minus dili
genter imperando deliquiſſent, inædia ac fame plecterẽtur. A quibus deĩ
de magnus Alexãder hmõi facinoris vindex, grauiſſimas pœnas exegit.

Luculli ſucceſſus qualis.

❡GRAVE fuit Lucullo in bello, quod iam contra Tygranem, ac Mithridatem cõfecerat, a militibus ſperni, & põpeium ſucceſſorẽ ſuſcipi, vel accerſiri potius per cõſpirationem quaſi ille advictoriam a ſe partam accederet, ambitioſe admodum a militibus aduocatus. SED difficillimum eſſe Plato ait hominibus imperare, quos proſpera fortuna extulit, & ex cõtrario facile eſſe, qui aduerſis caſibus deprimerentur. Acceperat em̃ Lucullus fimbriæ exercitum nimia licẽtia in luxuriam, libidinẽque prolapſũ, & illam diſciplinæ militari ſubegerat. verum milites poſtquã eius ductu ex manubijs, ac prędа ditiores facti erant, prę victoria exultabant, & ad priſtinam illam inſolentiã redire cupiebant. Hęc quum perpeti nequiret optimus imperator, nõnullos grauiter delinquentes mitiſſime coercebat, cõſiliaque non ad voluptatem, ſed ad virtutem, ac frugalitatem redigebat. Hinc multitudinis odium contraxit, & pęr conſpirationem complures obedientiæ cenſura relicta, liberius in dies exultabant, donec Pompeio acerſito Lucullum per calumniam deſtituerunt. Sunt qui ſcribãt eundem etiam Pompeium apud Pharſalum ideo infœliciter pugnaſſe, quod milites durioris ceruicis, refractarioſue habuerit. Nam Domitius Aenobarbus Pompeium Agamennonem regem per ludibrium vocabat. Et L. Aphranius illum detrectare bellum clamabat, quo diutius imperaret. Quibus rumoribus ille impulſus occaſionem ineundę pugnæ non expectauit & euentum manifeſtæ victoriæ amiſit. Brutus quoque militibus ſuis pręlium poſcentibus contra voluntatem ſuã ait, Pompeij magni inſtar ad pugnam compellimur militum imperio magis, quam noſtro arbitrio pugnaturi. Eiuſmodi prælia, vt malis auſpicijs inchoata ſunt, ita peſſimum etiã exitum habent.

Põpei' Lucul. ſucceſſit

Licentiores, & male iſtitutos regere difficillimum.

Põpeio infœlix pugna apud pharſalum vñ.

❡QVAEDAM magnæ archadiæ vrbes deſertæ a ciuibus, deſtitutæque ſunt, & ad vaſtas ſolitudines peruenerunt propter principum ſœuitiã, qui ex contumacia, & inobedientia ciuium male eis conciliati extiterunt.

❡VERE profecto a Clearcho Lacedæmoniorum rege dicebatur oportere milites in re bellica imperatores ſuos magis, quam hoſtes ipſos metuere.

Clearchus.

❡SOLITVDINIS, & vaſtitatis dominus eſſe videtur rex ille cui ciues nõ obediunt, nec eius dicto auſcultant. Hic ſimilis eſt Ptolemæo illi, qui primus cyrenis regnauit. Nam quum per oratores mortuo fratre i egypti regnum accitus eſſet, omnia parricidijs, ſœuitiaque miſcuit, & populũ omni immanitate, ac ſcelere adeo fœdauit, vt cõſpiratione facta cuncti ciues quũ coniugum, liberorũque agminibus fugam ſimul arripuerunt, ſolũque regẽ cum pauculis ſuis in tãta verbe quãta eſt alexãdria, reliquerunt. Rex vero quũ ſe vacuarum ędium, ac vaſtę ſolitudinis dominum eſſe cerneret. edicto peregrinos, ac conuenas aduocabat. Interea populus romanus gentium victor ad inſpicienda ſociorum regna (ne quid iniuſte ageretur) tris oratores miſerat, viros quidem clariſſimos, Scipionem Aphricanum, Spurium Mumium, & L. Metellum. Quibus rex quum obuiam profiſciſceretur, ex corporis habitu, & veſtitu ridiculus admodum fuit. Erat enim ſtatu

Ptolemæus.

Roma legati ad Ptolemæũ.

enim ſtatura puſillus, vultu deformis, ventre obeſo, & ſagina totius corpo
ris prepingui, ſaginatoque ſui quã homini ſimilior. Hãc corporis fœdita
tem pellucidæ veſtis ſubtilitas, tenuitaſque tegebat, per quam pudenda, te
gendaque membra inſpiciebantur. hi oratores obiurgatum grauiter regẽ
monuerunt, vt deinceps rectius ageret. Aliter romanorum arma expecta
ret, Et electos omnes ciues patriæ reſtituerunt, ſuaſeruntque vt in officio
perſtarent, pollicitique ſunt regem nõ niſi quæ iuſta, atque ęqua eſſent im
peraturum, cumque victurum non ex arbitrio, ſed romanis legibus.

Ptolemęi de-
formitas.

¶NON diſſimili inclementia Harpalus Cyri regis præfectus Phoce
am Aſiæ ciuitatem quondam vexauerat. Qua ex re populus vniuerſus
eum deſtituerat, & in italiam claſſe tranſmiſerat, cuius pars in Lucania
deſedit, veliamque vrbem condidit. Pars autem altera in vienenſi prouin
cia Maſſiliam ſtatuit. Sed ad propoſitam rationem redeo, regnum amiſiſ
ſe videtur quicunque rex obedientiam amiſit. Quam quidem ſeruabit
morum dignitas, & iuſtitiæ, atque ęquitatis obſeruantia.

Harpalus.
Phocea aſiæ
vrbs.
Velia lucaniæ
vrbs.
Maſſiliã pho-
cenſes cõdide-
re

¶DE BENEVOLENTIA CIVIUM ER-GA REGEM.

¶TITVLVS QVINTVS.

ALTERA PARS QVAE REGI a ci-
uibus, debetur beneuolẽtia eſt, quam per ſolã vir
tutem reges ſibi conciliant, Et per honeſtas actio
nes hi qui parent, eorum qui imperant gratiam aſ
ſequuntur, Eſt ſiquidem naturalis quædam obli-
gatio omnium mortalium, vt eos diligant a qui-
bus gubernantur, quod non modo in hominibus
cernitur, qui rationis compotes ſunt, verũ in mu-
tis animalibus, quę nullum cum ratione commer-
tium habent. Xenophon tamen Socraticus ingra-
tiſſimum omnium animalium in rectorem ſuum hominem eſſe ſentit,
quãdo nullum aliud animal inſidioſum eſt ei, a quo alitur, nec fructus ab-
negat, præter hominem. laudanda eſt igitur lex illa Athenienſium, quæ
in ſeruitutem reuocabat ingratos libertos, dicente domino, eſto ſeru⁹ quo
niam liber eſſe neſciuiſti. Oues opilionis ſui vocem ſequuntur, Sues au
tem ſubulci Compertos eſſe ſues (ait Plynius) quum abigerentur, audita
ſuaui voce, merſo nauigio quo vehebantur, inclinatione vnius lateris ad
propria ſuggrundaria remeaſſe. Cicurem ceruam candidam Q. Ser-
torium comitatam legimus, quam ipſe etiam fatidicam eſſe in exercitu fa
bulabatur. Anſeres nutritores ſuos adeo amant, vt quaſi ſapere, & intellige
re videantur. Omitto vigilem cuſtodiæ diligentiam, quam defenſio Ca-
pitolij teſtatur, etiam ſilentibus canibus. Eſt enim anſer animal pauidum

Homo aĩaliũ
ĩgratiſſimum.
Seruus ſit qui
liber eẽ neſcit.
Ply. ca. 15. li. 8.
Sues.
cerua ſertorij.
Anſerũ ſoler-
tia.

 & auditu

& auditu acerrimum,hoc natura ipſa preſcribit,vt quo timidiora anima=
lia ſunt,eo diligentiora ad cuſtodiam habeantur,quādo metus optim' cu
Metus cuſtos optimus. ſtodiēdi ſit artifex.Ita quoque anſer perpetuo comes Lacydi philoſopho
adheſiſſe dicitur,vt nuſquam ab eo diſcederet,neque in publico,neque in
Ex ply. c,22.l.10. balneis,diu,noctuque ei adherebat.

PESSIME quidem cum hiſciuibus agitur,qui ciuitatis rectorē nō
diligunt,neque contenti ſunt præſenti rerum ſtatu,ſed mutationem ſem=
per quærunt, Nec admodum bene cum illis agitur, qui re ſua familiari
nimium delectantur.Negligunt enim reliqua omnia, & tam reipublicæ
quam amicis,ac neceſſarijs inutiles habentur. Odio tamen maiore digni
ſunt illi,qui aliena curant,ſua autem neglectui habent.Hi poſtquam ino=
pes per ignauiam,ac deſidiam facti ſunt,in eos qui publica munera gerunt
oblatrant,vel ad ea non vocati accedunt,qui a principibus aut cohercendi
ſunt,aut vbi principis mandata refugiunt extrudendi, recte in eos illud
Maronis conuenit,

Ignauum fucos pecus a præſepibus arcent.

REGEM omnes venerari debent,& anguſte, ſanctequeobſeruare,
Perſarū regnū regnum Perſarum diuturnum fuit,& imperium multo tempore, longe,
lateque propagauit.nullam aliam ob virtutem hominum (vt ait Iſocra=
tes)niſi quod per ſe præter omnes alias nationes regalem maieſtatem ſin
gulari veneratione coluerunt.Nec admirandum eſt Magnum Alexādrū
poſtquam illos ſubegit,eoſdem honores optaſſe, quos regibus ſuis etiam
ignauiſſimis præſtare conſueuerant.Ne putarent reges illos ſuos diuinos
Alexandrum autem terrenum hominem,neve eum indignum ducerent,
Egelotus. qui eis imperaret,& ſic nouis rebus ſtuderent.Nec ſapienter Egelot' mi=
Alex. iouis fi= hi egiſſe videtur quum exclamabat,Hūc regem agnoſcimus,qui ſe Iouis
li' pſis ſaluta= filium ſalutari iubet,& Philippum patrem dedignatur,actum eſt de reb'
batur, noſtris ſi hæc perferre poſſumus.Non homines ſolum,ſed numina etiam
deſpicit,qui poſtulat deus haberi. Non ignorabit Alexāder ſe mortalem
eſſe hominem,& Philippi regis filium,Sed vt barbaros,quos vi inuaſerat
magis dicto obſequentes haberet,eorum ſuperſtitionibus adnuebat. Cla=
reque dignoſcebat nonnullos,quos clariore militia extulerat,grauiter illi=
us imperium per emulationem,obtrectationemque ferre,vnde in Melea
grum,quiī eū in cœna liberius quam par fuerat,loquebantur, nihil aliud
reſpondit,niſi ſubridens ait,Inuidus homo ſuiipſius tormentum eſt.

Demadis di=ctum. PRVdentius cōſuluiſſe mihi viſus eſt Demades orator,qui nolētib'
Athenienſibus diuinos honores Alexandro decernere,ait, VIDete viri
Athenienſes nedum cælum Alexandro negatis,terram ei veſtram trada=
tis, Hæc adulatio,vt reges,ac præſtantiſſimi viri Iouis filij dicerentur,
A.Gel,c.21.l.15. non in ſolo Alexandro extitit,in compluribus etiam alijs.Nam(vt Au=
lus Gellius ſcribit)Poetæ Iouis filios appellarunt,plæroſque viros pru=
dentia,ac fortitudine excellentes,vt Herculē,Eacum,Minoa,Sarpedona

FEROCISSIMOS AVTEM, ET immanes,quaſi ab omni
humanitate alienos, tanquam e mari genitos Neptunni filios dixerunt,

vt Cyclopa

vt Cyclopa. Cereyona Leſtrygonas. Multum tamen inuidiæ contraxit Alexander ex hac barbarica adoratione, quæ (vt aliqui putant) ei cauſam necis præbuit. Multorum quidem animos ab eo alienauit, Adeo, vt Macedones ipſi audita eius morte, non vt ciuem, & tantæ maieſtatis regem il lum fleuerunt, verum quaſi amiſſo grauiſſimo hoſte exultarunt. Sed pau lopoſt diuerſis iactati caſibus dedicerunt gloriam Macedonum a Philippo inchoatam cum Alexandro eeciſſe.

Alexādrū ex īctū macedones nō fleuerūt

¶FERENDI igitur ſunt principum mores, nec pro modico malo plurima bona perdenda ſunt. Omnis grecia reges ſummopere venerata eſt. Legimus enim Lacedemoniorum regibus ne in pugna quidem obuios hoſtes manus temere afferre auſos, ſed retrocedere potius conſueſſe.

¶VEREBANTVR etiam aliqua ex parte duces, īperatoreſve Meſſenij. Hi contra Acheos graue bellum gerebant. Acheis imperabat Philopomenes dux ſcientia rei militaris, & omni virtute clariſſimus, ſed dum ſuos fugientes in prælium reuocat, pro lapſo equo in ſubiectam foueā pręcipitatur, & a concurrente hoſtium multitudine capitur, omnes tamen tanti ducis maieſtate commoti manus abſtinuerūt. Nec quiſquam auſus eſt eum interficere, Sed in carcerem ductus paulopoſt veneno enect' dicitur, ne quis etiam hoſtium imperatorio ſanguine pollueretur.

Meſſenij. Philopomenes acheorum imperator.

¶SANctitatem regibus ineſſe priſci ſacerdotum libri teſtabantur. Et ſacris quoque cærimonijs initiati erant. Eorumque auſpicio ſacrificia, ſacręque operationes fiebant. Vnde romani quod regibus carerent præfectum ſacrorum regem vocabant, ne regium auſpicium in eorum ſacris deeſſet, venerabimur itaque reges, vt adeo electos, & vt ſacris cærimonijs, myſterijſque initiatos ſacros, ſanctoſque eſſe putabimus.

Reges ſacroſācti.

¶CVR NONNVLLI MAGIS A REGIBVS DILIGANTVR QVAM ALII

¶TITVLVS SEXTVS.

QVAERVNTVR NONNVLLI CIVES quod quum ſumma obſeruantia principes ſuos venerentur, ab illis tamen minus diligantur. Quibus fortaſſe ſatis eſſet reſpondere ex Ariſtotelis ſententia dicētis, in re amatoria amator nonnunquam queritur, quod ipſe præter modum amans non ametur, nō intelligēs forſitan ſe nihil in ſe habere, quod amore dignum ſit. Sed poſſumus etiam mitius reſpōdere, dicentes regem ſe habere ad ciues ſuos, veluti ſol ſe habet ad ſubiecta ædificia, quæ quidem eodem lumine pariter

Ariſt. l. 8. ęthi. ca. 7.

Amāt plęriq; qui contra non amantur.

amicitię regiæ cōpatio ad ſolem.

pariter illuſtrat, ſed ea illuſtriora videri, quæ plures, ac patẽtiores habẽt feneſtras. Sic rex ſubiectos oẽs pari ſtudio cõplectitur, illi autẽ clariores eſſe videntur, quorum ingenia per virtutem ad res gerendas magis idonea eſſe cernuntur. Nec tamen inficiandum eſt quoſdam ex ſyderum benignitate aptiores ad gratiam ineundam eſſe, quod Diogenes Stoicus affirmat. Additque aſtrorum ratione predici poſſe, quali quiſque natura, & ad quam maxime rem aptior futurus ſit, idque omnes veteres aſtronomi teſtantur, & Nigidius Figulus clare edocuit. Præterea noſtræ ſydera natiuitatis inter ſe conuenientia, congruentes etiam inter ſe animos producunt, quod non modo Hipparchus Bithynius, & Eudoxus, & Plato, & alij plures ex eadem diſciplina teſtantur, verum Heſiodus, Aratus, & plærique alij veteres poetæ affirmant, Quos imitatus Perſius quum ad Cornutũ ſcriberet ait,

Aĩos hoĩm ſic iter ſe cõueni-re, vt ſua cuiuſque geneſeos ſydera.

Plato in cõuiuio.

Non equidem hoc dubites amborum fœdere certo
Conſentire dies, & ab vno ſydere duci,
Neſcio quod certum eſt, quod me tibi comparat aſtrum.

Sin vero hæc aſtronomorum, ac poetarum opinio minus placet, Nonne aſſidue cernimus vnumquenque mortalium, ex animi ſui ſententia aliquos eligere, quibuſcum ſedulo verſetur? Sed vt facete ait Plautus, etiam opilio, qui alienas oues paſcit, aliquam ſibi peculiarem eligit, cui pręter cęteras magis indulgeat, Non erit igitur admirandum regem ex omni hominum numero aliquot ſeligere, cum quibus faciliariter verſetur, & eis arcana conſilia, & ſecretiora quędam tutius credat. Nec id iniquo animo reliqui ciues ferre debent, cum id ſibi etiam indulgeri velint, vt ſine inuidia cum ſuis amicis verſentur.

¶NON ESSE INVIDENDVM ILLIS, QVIBVS REGES AC PRINCIPES ARCANA COMMITTVNT
¶TITVLVS SEPTIMVS

ATQVI FORTVNAE EORVM MInime iunidendum puto, quibus pricipes arcaniora quædam, atque altiora conſilia committunt. Tum quod nihil difficilius eſt (vt inquit Chylo Lacedemonius, qui vnus e ſeptem græciæ ſapientibus habitus eſt) quam ſecreta credita tacito ſilentio reticere. Tum etiam quod eadem plurimis cõmiſſa aliena culpa aliquando produntur & eum quoque ſuſpectum reddunt, qui tacuit.

Philippides.

¶PRVDENter quidem egit Philippides comicus

micus poeta. Nam præter morum grauitatem, vitæque integritatem Lyſimacho regi gratiſſimus eſſet roganti eũ quãdoque, vt aliquid a ſe peteret ex his, quæ præſtare poſſet, reſpõdit. Nihil aliud o rex abs te peto, niſi vt nihil ſecretorũ tuorũ mihi credas. Nouerat enim vir prudens quanto cũ periculo occulta principum ſeruentur, & quam multis exitio ſæpe fuerit. Proinde cauẽdum omnino eſſe ducebat, ne princeps ei arcana ſua crederet, & id pro magno munere habebat. Lyſimachus. regis arcana ſecure victuro fugienda.

¶POMPEIVS IVnior magni Pompeij filius theodorum libertum ſuum miſerabiliter præmit, veritus dumtaxat, ne commiſſa ei ſecreta, ali cui proderet. ſext° põpeius.

Ille timendus erit ſemper, ſemperque verendus,
Quem ſcis ſcire tuas omnes maculaſque, notaſque,

vt ait Lucilius ſatirorum noſtrorum antiquiſſimus.

¶PERSAE (vt Q. Curtius refert) Arcana regum mira celebrant fide, Non metus, non ſpes elicere vocem poteſt, qua prodantur occulta. vetus enim diſciplina regum ſilentium vitę periculo ſanxerat. Lingua apud eos grauius caſtigabatur, quam vllum aliud probrum. Nec vllam rem magis ſuſtineri ab eo credunt, cui tacere graue ſit, cum membrum lingnam omnium facillimum natura eſſe voluerit. perſę ſecretorũ regiorum tenaciſſimi.

¶HAC SECRETORVM taciturnitate non caruerunt veteres hiſpani, quos ſæpe tormentis immortuos pro ſilentio rerum creditarum teſtatur Trogus Pompei° Adeo illis fortior taciturnitatis cura, quam vitæ. Hiſpani. trog° pompei° apud iuſtinum lib. 44. paulo poſt princ.

¶HOC LOCO monendi ſunt hi, quotum fidei principes ſecreta cõmittunt, vt nihil magis formident, quam illa prodere, quod quidẽ crimen parum admodum a perfidia diſtat. Quicunque non reticendi ſecreti ſuſpecti ſunt, nullam a pricipibus gratiam aſſequi poſſunt. Fidem enim, ac taciturnitatem a ſeruis imprimis domini expetunt, vt Terentianus Simo a ſeruo ſuo exigit. Licet enim alijs virtutibus affluerent, qui apud reges ſunt, ſi ſola taciturnitate carerent, inutiles eẽnt, & hoc vitio virtutes reliquas obſcuriores redderent. hoc poetæ oſtendũt in ea fabula, quam de Tãtalo ſcribunt, quem ſitientem in medio aquarum faciunt, & impendentia ori ſuo poma neutiquam attingentem. Apud inferos enim dãnatus hac pœna perpetuo dicitur, quod credita deorũ ſecreta vulgauerit, iure igitur a poeta illo dicitur, taciturnitas in ſeruis, ac fides expetẽda. Tãtali fabula.

Damnauit miſerum garrula lingua ſenem.

¶NEQVE ETIAM INVIDENDVM EST ILLIS, QVOS REGES IN CONSILIVM ADHIBENT.

¶TITVLVS OCTAVVS.

NEQVE ETIAM INVIDENdum illis eſt,quos dubijs in rebus reges conſulunt.Fit enim plærumque,vt principes ſecunda quæque fœlicitati ſuæ tribuant,aduerſa autem conſilijs eorum, quos rebus gerendis adhibent,deputent. Tutius idcirco ducendum eſt dicto aliorũ parere,quã cõſilium afferre. Eos enim qui parent idem exitus manet,idemque periculum,quod reliquos omnes Qui vero ſuadent proprium ſibipſis parant diſcrimen,& exitum a fortuna expectant, Vere ſeruus ille apud Plautũ ait, PLVS oportere ſcire ſeruum,quam loqui.

Inuidi aulici. *Attende.*

¶ADSVNT etiam inuidi,qui in domibus principum ſemper aluntur,& ſubitam aliorum fœlicitatẽ toruis oculis intuentur,omneſque quibuſcum paulo familiarius verſatur,odio habent, & diffidentes virtutibꝰ ſuis magno ingenio viros ſemper obtrectant,omneſque quibus pares virtute eſſe nequeunt,inuidia,ac maleuolentia proſequuntur.Hi conſiliorũ euentus expectant,qui ſe fœlices extiterint fortunã principis laudant.Sin ſecus,auctores ſententiæ criminãtur,eoſque callidos,verſutoſque eſſe dicunt,& non rebus principis,ſed ſibijpſis conſulere.

Alcibiades.

¶MVLTA & præclara geſſit Alcibiades,atque vtinam temperatior moderatiorque extitiſſet.Athenienſes enim omnes virtute, ac rerum geſtarum gloria excelluiſſet, Sed ſæpe ex virtute plus inuidiæ quam laudis contraxit,& nunc ęmulis ſuadentibus Athenienſes ei humanam opẽ interdixerunt, contumelijs,probris, execrationibuſque eum affecerunt, nunc in cælum laudibus extulerunt,& honoribus,muneribuſque,pręmijs precibuſque explerunt.Et qualis in eum fortuna erat, talis etiam ciuium aura proſequebatur.Sed qui ei æmulabantur,tantam ciuibus de illius calliditate opinionem perſuaſerant,vt omnia ab eo minus proſpere geſta,nõ fortunæ,ſed illius culpæ imputarent,quaſi ei fortuna obſequeretur, aut quid opus facto eſſet,præſcriberet.Atqui ipſe qui prudens admodũ erat, quum in patriam tandem reuocatus eſſet,contionareturque ad populum, leniter quidẽ de exilio ſuo conqueſtus eſt,deinde calamitates omnes,quas tulerat,in aduerſam fortunam,iniquumque fatum ſuum cõtulit,in obtrectatores autem ſuos nihil locutus eſt,ne vulnera, quæ nondum cicatrices obduxerant,recondeſcerent.

¶TVtiores igitur partes in principis aula habent,qui imperata faceſſũt, quam illi ipſi qui imperant.hi quidem vt cunque res ſeſe habeant,ex præcepto ſe egiſſe excuſant,iſti autem vix calumniam euadere poſſunt,rẽ vero ſuam modeſte agere,in omni rerum ſtatu tutiſſimum, iucundiſſimũque eſſe ſtatuo,dummodo citra iniuriam viuere liceat.LONge enim facilius eſt ocij quam negocij rationem reddere.

Diogenes cynici ſcommata

¶FVGIendas pricipũ aulas Diogenes Cynicꝰ docuit ad Ariſtippum ſcribens,ſatius eſſet(inquit)oleribus veſci,quam Dionyſio inſeruire. Et rurſus cratero roganti,vt ad ſe accederet honorifice moderaturus ſecũ imperij

perij ſui habenas,reſpondit,Salem Athenis lingere malo,quam tecũ opi paris dapibus ſemper veſci.

¶MORDACIOR fuit Diogenes,ſed multa etiam ſcite,ac comiter dicebat. Et hoc præcipue cum aiebat illos recte ſapere,qui ſe crebro dicerent velle ad regem accedere,& tamen nunquam accederent. Qua quidem ex ſententia docet regios familiares multis periculis obnoxios eſſe, Neque omnes fœlices exiſtere,qui regia purpura,regioque auro rutilant.

¶LONGE etenim melius ſibi,rebuſque ſuis conſuluiſſet Caliſthenes ſi ad Alexandrum nunquam acceciſſet,& libertate,ſiue licentia loquẽdi inter æquales,ac condiſcipulos ſuos,non inter reges,acpurpuratos vſus fuiſſet. Non enim miſerandas pœnas in cauea,vt ferum aliquod animal dediſſet. caliſthenes. Vale. max.l.7 de ſapi.di.& ſa & ſupra tit.11. lib.primi.

¶PRVDENTIVS egit Lacydes cyreneus,qui nuncijs,ac literis acceſſitus ab Attalo rege,vt ad ſe accederet,quum multa quoque ei pollicaretur,& amicitiam,ſocietatemque in rebus gerendis,reſpondit ſe gratias peringentes regi habere,Se tamen ad eum neutiquam acceſſurum,quandoquidem philoſophi,vt picturæ,& imagines eminus,non cominus videndi ſunt. Lacydes cyreneus.

¶HAEC NON EO conſilio dico,vt doctos,atque erudtios viros, a principum conſuetudine,atque amicitia abſterrere velim,ſed vt oſtendam inuidos,aſſentatores,adulatoreſque in regum,principumve aula eſſe cauendos. Et vt ciues quoque omnes moneam,ne eis inuideant,qui apud reges agant,illis gratiores ſint,ſed illos potius honore afficiant,ac beneuolentia proſequantur. Nec ſubitam illorum fœlicitatem toruis oculis deſpiciant,vt plærique conſueuerunt,ſed virtute,atque obſequio nitantur,vt parem principis indulgentiam,ac gratiam aſſequi mereantur.

¶NEC PRIVANDI SVNT optione qui imperant,ne eos inter multos eligant,quos velint alijs perficere,& quibus beneficia,atque immunitates conferant,quum vnicuique patrifamilias liceat quemcunque velit in familiam ſuam accipere,& donis,muneribuſque afficere. Et præſertim quum regum conſilia potiora ſint,nec diuino nutu careant. Et quæ ex illis admirationem aliquam pre ſe ferre videntur,occulta tamen ratione probantur.

¶ALEXANder quum regnum Sydoniæ iuaſiſſet,ſtatum rerum perturbatum oſtendit. Erat enim inter nobiliores,potentioreſque magna ſuper regni ſucceſſione altercatio,occiderat ſiquidem rex nullo regiæ prolis ſuperſtite. Neque ipſe decedens quẽpiã inſtituerat. Proinde omnes Alexandrum orabant,vt optimum aliquem eis præficeret regem,qui iuſtitia & æquitate omnes regeret,& inteſtinę ſeditioni finem pręſcriberet. Annuit ſe id facturum Alexander ſi prius diligenter indagauerit,quis diademate inter eos digniſſimus eſſet. Occurrũt ei quidam nobilitate ſe pręferentes,alij dignitate,alij peritia rei militaris,alij conſilio ac virtute,alij opibus,& potentia. Quibus omnibus diligenter inſpectis,Abactonium Sydoniæ regem deſignat. Erat autem Abactonius vir grauis,& integer, Sydonij ab alexandro regem expetunt.

Studijs bonarum artium eruditus, omni virtute pręcellens, ætate matur⁹ & forme dignitate conſpicuus. Sed adeo inops, vt operam ſuam ſedulo oblocare conſueuerit, ad quam ex puteis hauriendam, hortoſque irrigandos, vt vitam miſere exigeret. Hic vt primum rex conſtitutus eſt, tanta virtute, tantaque animi excellentia emicuit, vt omnes liquido intellexerint ſub palliolo ſordido ſapientiam ineſſe poſſe, Et regum conſilia a ſummo deo manare. Nam magna cum iuſtitia, atque æquitate diutius regnauit, Et ſedatis diſcordijs ciuium beneuolentiam adeo contraxit, vt viuus admirationi extiterit, & poſt obitum filios, ac nepotes longa ſerie reliquerit ſucceſſores. Ferunt deinde interrogatum Alexandrū a familiari quodam ſuo, cur olitorem hunc inopem, & ſine vlla maiorum commendatione, ſpraetis tot opulentiſſimis, ac nobiliſſimis viris regem conſtituiſſet, reſpondiſſe, Ne generis, aut potentię id non dantis munus eſſe arbitraretur.

Sub palliolo ſordido ſapientia.

Alex. reſpōſū

REGES, AC MAGNOS VIROS SYDERIBVS ADIVVARI. TIT. IX.

Hipparchus.

HIPPARCHVS, QVEM PROPTER magnam rerum cęleſtium peritiam veteres diuinorum conſiliorum compotem eſſe putauerunt, ſyderum cognationem quandam cum regibus, & magnis optimiſque viris eſſe putabat, & animū eorum in nouas ſtellas poſt emerita humanę vitę ſtipendia conuerti arbitrabatur. Huius tamen ſententiæ primi adſtipulatores vetuſtiſſimi poetæ extiterunt, qui maximorum virorum nomina poſt eorum obitum quibuſdam ſyderibus dabant, vt qui putarent illos in aſtra, aut ſtellas tranſlatos eſſe, & cum numinibus ęuo ſempiterno frui. Et ſic cęlum omne regibus illis referſerunt, quos iuſte imperaſſe arbitrati ſunt, & optime de hominib⁹ meruiſſe. Quorum primos Cretenſes fuiſſe aiunt. Cęlum, ſaturnum, iouem, & alios, quibus cęli, mundique imperiū fabuloſe tradunt. Hoc Diodorus argyreus teſtatur, quum ait, iouem poſt obitum in deum tranſlatum dicunt, quia quum regnaret omne ſtudium in puniēdis ſontibus, boniſque remunerandis impendit, populorum quoque vtilitati ſemper conſuluit. Proinde eum iouem appellauerunt, quod bene viuendi hominibus cauſā prębuiſſet.

Syderū cū regib⁹ cognatio. Ex ply. c. 26. lib. 2.

Regum aīas in ſtellas tranſire credebāt veteres.

ex ply. l. 2. c. 25 ad fi.

HAnc opinionem ſecutus eſt populus romanus. Auguſto celebrante veneri genitrici ludos. Nā quū ſtella crinita apparuiſſet, Spectatores omnes clamauerunt animam. C. Cęſaris a numinibus in cęlum ſuſcipi.

cęſaris aīa ī ſtellam verſa.

SCRibunt enim perempto cęſare circa ſolem circulum rubri coloris, cum totius pene animi pallore continuo apparuiſſe.

Solis palor annuus ex ply. c. 3. lib. 2.

MAGNAS

MAGNAS regum,ac principum res, ſæpe numinibus,ac cælo teſte præſagiri certum eſt. Trallibus in templo victoriæ ſubito enatam palmã ſub cæſaris ſtatua ante pharſalicam pugnã multi ſcriptores teſtantur,quæ quidem futurę victorię manifeſtum iudicium dedit.

¶SIC etiam Octauio primum poſt Cæſaris mortem romam intrante, vt hęreditatem adiret ſtella cum ſole tota die viſa indicauit illum fœliciſſimum imperatorem fore. Octauio aug. pricipatũ ineũ te ſtella cũ ſole viſa,ply.c.28. lib.2.

¶NONNVNquam etiam maxima bella ſyderibus portenduntur,vel horrendo aliquo cęli ſigno,vt quum Philippus Macedo greciam inuaſit, cælum ſanguinea ſpecie horrendum apparuit,quo nihil m... alibus terribilius vnquam viſum fuit.

¶TERRIFICVM quoque ſydus emicuit antequam Pompeius & cęſar in pharſalicam aciem concurrerent. Alijs etiam modis reges, atque imperatores a numinibus ſępe monẽtur. Cyro antiquiori inter quietem viſ⁹ eſt ſol ante pedes eſſe,verum ipſe ter fruſtra conatus eſt manibus appetere deinde quum ſe cõuerteret ſol elapſus abijt. Hoc ſomnium quum ad magos relatum eſſet,reſponderunt triginta annos cyrum regnaturum,ſicque per triplicem appetitionem portendi,quod ita contigit. Nam ad ſeptuaginta annos peruenit,quum quadraginta natus regnare cepiſſet. cyri ſomnium

¶DEIOTARVS rex propoſitum quoddam,ac conſtitutum iter ingreſſus redijt,admonitus aduerſo aquilę volatu,& conclaue illud,vbi mãſurus erat,proxima nocte corruit. Deiotari regis auſpiciũ ex va le.max.li.j.de auſpicijs.

¶AETRVSCI Aruſpices conſulti an prelium in ...ſas ineundum eſſet,reſponderunt ex Tarquitianis libris in titulo de rebus diuinis relatũ eſſe, quod face in cęlo viſa committi prælium,vel ſimile quicquam non oporteret. Sed cum eis minus fides adhiberetur,iſœliciter pugnatum eſt. & imperator Iulianus lætali vulnere tranſfixus perijt,vt Amianus Marcellinus ſcribit. Aethruſcorũ neglecta diuinatio quãtum obfuit.

¶CICERO CElium ſcripſiſſe ait Annibalem tum columnam auream,quæ eſſet in fano Iunonis,auferre vellet,dubitaretque vtrum ea ſolida eſſet,an extrinſecus inaurata, perterebrauiſſe,cumque ſolidam inueniſſet,ſtatuiſſetque tollere,ei ſecundum quietem viſam Iunonem predicere,ne id faceret,minarique ſi feciſſet,ſe curaturam, vt eum quoque oculum quo bene videret,amitteret. idque ab homine acuto nõ eſſe neglectũ, Itaque ex eo auro quod exterebratum eſſet, buculam curaſſe faciundam, & eam in ſummo columnę collocaſſe. Annibalis ſõnium Ex cice.l.j.de diuinatione.

¶IMPERIVM Octauij nonne ex inſomnio predictum eſt? Comitabatur C. Cæſarem in capitolium proficiſcentem,& priſtinę noctis ſomnium comitibus forte narrabat. Puerum facie liberali demiſſum cælo,aurea cathena,ad fores Capitolij conſtitiſſe,eique flagellum iouem tradidiſſe,deinde repente viſo Octauio,quem ignotum plæriſque adhuc auunculus ad ſacrificium acciuerat, affirmauit ipſum eſſe,cuius imago ei inter quietem obuerſata fuerat. Octauij ĩperium ĩ ſõnio pui ſum.

¶HAEC VISIO POST CAESARIS OBITVM RECI=

¶NEQVE Enim permittendum eſt, vt paucorum immenſa vorago multorum patrimonia abſorbeat. Conſpiratio ſæpenumero inopum,& rerum exhauſtarum neceſſitas,cauſas innouandarum rerum præbuit.vt romæ priſcis illis temporibus,quibus plæbs preſſa ære alieno, & fœneratorum improbitate exagitata nomina militiæ dare,& imperata exequi detrectans,in ianiculum ſeceſſit,& inde a Q. Hortenſio Priſco dictatore magnis pollicitationibus deducta eſt, nec vera mihi videtur Galbæ Cæſaris ſententia, qui dicere ſolebat nullos hominum minus metuendos eſſe,quā qui de ſolo victu cogitarent, Verius Lycurgus,qui pauperem,& ſine laribus longe magis in republica timendum eſſe indicabat,quam diuitem, & inſolentem. Et Silius poeta ait

Eſt deformæ malum,& ſceleri procliui egeſtas.

¶DVRA Quidem conſilia eorum ſunt,qui pro quærendo pane cōſultant. Cato ſenior in maxima annonæ caritate blandam pręter naturam ſuam orationem ad populum habuit, cuius initium fuit. DIFFICILE eſt quirites ad carentem auribus ventrem verba facere. Catonis dictū.

¶FORMIDANDVM inopum, ac famelicorum multitudinem in cōmeatuum difficultate multi imperatorum ſenſerunt& imprimis Octauius qui in maxima frumenti caritate,quum populus romanus inædia pręmeretur,infeſtante Sexto Pompeio magni Pompeij filio vniuerſum mare,& plæbis tumultus vndique ſurgeret,occurrit compluribus rixantibus, paucis ſatellitibus ſtipatus,& rationem querelę a multitudine expoſcebat turpiter primo irriſus omnibus contemptui fuit. Deinde quum minabundis verbis plębem compellare pergeret,iactis in eum telis repulſus eſt, nō nullis etiam ex commilitonibus cęſis. Cui Antonius cum multis militibus ſubuenit,& ab imminenti periculo liberauit,eumque intra domeſtica penetralia trepidum redegit, neque ante plæbi reconciliatus eſt Octauius quam pulſo ex Sicilia Sexto Pompeio tanta frumēti copia exuperauerit, vt nullum murmur ſuper inopia oriretur. Annonę caritatis ſępe formidāda ē plębs famelica. Octauius. Sextus Pom.

¶APPIVS quoque Claudius quum imperaret,& propter ſterilitates arctior annona eſſet,in medio foro a turba detentus eſt,& comitijs, clamoribusque infeſtatus,fragminibuſque etiam panis appetitus adeo,vt paulatim non niſi per poſticum euadere potuerit. Scite Lucan⁹ poeta, Neſcit plæbs ieiuna timere. Appi⁹ claudi⁹

¶NEC minus periculum eſt ī re militari,quam intra muros, milites Iuliani Cęſaris conſumptis frugibus extremam famam timentes,illum probris inceſſebant. Gręculum,ac fallacem vocantes,& ſpecie ſapientiæ ſtolidum,a quibus quidem in eū inſultantibus vix euadere potuit,extrema quidem fames nōnulla horribilia,& ductu, aſpectuque fœda mortalibus ſuadet,quæ vix credi poſſunt.

¶CAESAR in commentarijs ſuis ſcribit Gallos cimbrorum,teutonūque bello obſeſſos fame,atque inopia rerum omnium adeo ad extrema cō pulſos fuiſſe,vt corporibus eorum,qui per ætatem ad bellum inutiles videbantur, vitam tolerauerint,neque ſe hoſtibus tradiderunt,idcirco male-

 ſuada fa-

ſuada fames ex veteri ſententia dici poteſt. Præclare Silius, Rabidi ieiunia ventris Inſolitis adigit veſci. Sed ad diuerticulum redeo Querant opes ciues ex honeſto lucro,& neminem circũueniant, aut dolo capiant,neque iniuria,aut vi aliqua afficiant

❡VTILE ERIT SI CIVES COGNOSCANT REGEM OMNIA SCIRE VELLE.

❡TI. XII.

OPTIMVM QVIDEM ERIT, SI Oñes ciues intelligent ſe neutiquam regem poſſe celare, vt qui ſolers,& induſtrius ſit,& rebus omnibus,vel per ſe,vel per alios adſit,deſtinet aliquando rex homines quoſdam,& humilitate ipſa cauẽdos ad colligẽdos hominum rumores,& populi querelas,qui ei deinde referant,quæ audiant,quæque videãt,vt facilius rebus omnibus agnita veritate cõſulere poſſit. Deterrimæ ſunt ciuium actiones,quas occultas regi eſſe ſtudent. Nam ea omnia quę recte agũt ad illum perferre cupiunt, tanquam ad ſpectatorem,ac iudicem clariſſimarũ actionum. Atqui nũquam tute agere poſſunt, qui crimia, ac ſcelera occultant. Sed hi qui ab illis omnino abſtinẽt,pœnas euadunt, Semper enim torretur,qui teſtem,ac iudicem formidat. Nihil profecto diutius homies latere poteſt. Optime poetæ veritatem temporis,& memorię filiam eſſe fabulantur,vt oſtendant verum eſſe quod ſacerdotes ægyptij crebris ſermonibus vſurpabant. Alius de alio indicat dies,ſupremus autem de omnibus

Veritas tpis,& memoriæ filia

❡INTER preclaras pricipis virtutes hęc pręcipua habetur,vt multa,& a diuerſis etiam hominibus ſcire velit,ne ſi paucis auſcultet,ex illorum arbitrio rem gerere videatur.

Ex cõmẽtario magiſtratũ gerere.

PROBRO obijciebatur apud romanos illud. At tu ex cõmẽtario magiſtratum geris,quod quidem in eos dicebatur,qui non proprio iudicio, ſed alieno præſcripto imperabant.

Vitellius cęſar pricipatus ſui oblitus.

Iouian⁹ cęſar.

❡TALIS fuit Vitellius Cæſar,qui obliuiſcebatur ſe imperatorem eſſe niſi ab alijs moneretur, Talis & fuit Iouianus Cęſar,qui cibo,vino,ſomno venerique indulgẽs,nihil aliud ex imperatoria dignitate curabat. Qua ex re nocte quadam exanimatus inuẽtus eſt ex colluuione ciborum,ac crapula,vt omnes pene opinati ſunt,quum nullum violentiæ,aut morbi veſtigium extaret.

❡VELIT igitur omnia intelligere optimus priceps,ne a paucis illis qui cariores ſibi ſunt,decipiatur,ſed in ignoſcendo deinde ſit clæmentior. vera eſt enim ſententia illa Domitij Aphri, qui ait. Priceps,qui omnia vult

ſcire neceſſe

IVLIANVM QVOQVE CAESArē Aetruſci vates monue-
runt, vt phrygiæ locū caueret, ſi ſibi, ſuiſque cruentā mortē euitare vellet
Fato quiſque ſuo functus eſt. quū minus peritorū monitis fidē habuerit.
¶CONCLVDENDVM profecto erit regios ortus, atque obitus, &
regia conſilia, regiaſque electiones deum ſemper pręſidem habere. Pare-
bunt idcirco regi ciues omnes, quaſi diuino numini, & eos quos elegerit,
honore, & amore proſequentur, vt per illos etiam ſi quando vſus eſſet, ma
iorem apud regem gratiam inire valeant.

¶CIVES DE VIRTVTE CERTARE DEBENT ET NOBILIORES NE AB OBSCVRIORIBVS VIRTVTE VINCANTVR

¶TITVLVS DECIMVS.

CERTABVNT INTER Se ciues de virtute.
Et qui clariores erunt genere, omni ſtudio nitātur. vt
pręcellentiores euadant, ne ab obſcurioribus ſuperen-
tur. QVI enim nullis maiorum meritis commen-
dantur, propria virtute niti debent, vt nobiliores illos
pręuertant. Nam quanto humiliores ſunt genere, tan-
to virtutis ſplendore illuſtrētur oportet. Nec pulchrū
eſt inter ciues de diuitijs, pecuniaque certare. Quod quidem docuit Ari-
ſtides, qui cognomento iuſtus appellatus eſt. Nam Callias vir prędiues, callias.
ac fortunatus per opulentiam non per virtutem priores in republica partes
ſibi depoſcebat, Et Ariſtidem quem præ inopia contemnebat, quam ſi in
certamen prouocabat. Cui ille reſponſum afferebat, ſe longe magis iopia Ariſtidis rñſū
gloriari æquum eſſe ducere, quam Calliam maximis illis diuitijs, quum
inueniantur complures, qui diuitijs in deterrimos vſus abutantur, paucio-
res autē qui in optimos conferant. Ipſe enim eiuſmodi vir ſit qui pauper-
tatem æquo animo ferat. Quocirca non ſibi paupertatem probro obij- Pauptas nō vi
ciendam eſſe, quę niſi his, quibus inuitis obuenit, indecora eſſe non poteſt, tuperanda.
aut his, qui rem ſuam turpiter prodegerunt, Atqui ex his rebus quæ Ariſtidis pau-
magnum virum Ariſtidem mihi fuiſſe idicant, hęc vel ſola eſſe videtur, pertas.
quod quum diuti' princeps reipublicę extiterit, & tot pręclaras res domi,
militiæque geſſerit, poſt eius obitum adeo inops inuentus fuerit, vt pro-
pria impenſa efferri nequiuerit. Et duę eius filiæ, quæ ei ſuperſtites extite
rant, publica etiam impenſa nuptui traditæ ſunt.

ſcire neceſſe habet multa ignoſcere.

¶ MAGNA,atque aſſidua diligentia in audiẽdo fuit M. Antonius cognomento Pius,ad eum ſiquidem aditus omnibus patebat,nõ fortuna, nõ inopia,non deformitas,aut ætas quẽpiam excludebat. Et comitijs frequẽter indefeſſæ ad noctem vſque ſemper aderat, nec ante e curia diſcedebat, quam Senatus dimitteretur,dixiſſetque conſul. Nihil amplius vos moramur patres conſcripti, is tamen indulgentiſſimus, mitiſſimuſque ſemper extitit. *M. Anto. Pius*

CIVES DIVERSOS PRINCIPVM MORES FERANT OPORTET.

TITV. XIII.

ERANT ETIAM OPORTET CIues principum diuerſas naturas,varioſque mores. Nemo enim oim mortalium in omni æuo vnquam inuentus eſt,cui omnia ſuppetant,quæ ad omnes vitæ actus pertinent,quippe ſemper agat quod iuſtum,recťumque ſit. Bene itaque dicebãt veteres neminem eſſe,qui omnibus horis perfecte,ac pleno pectore ſaperet. Cæſar ambitionis inceſſitur. ſicut Alexãder temulentiæ, Pyrrhus ſubiti conſilij. Annibal ambiguæ fidei,Fabius lẽti certaminis,Marcellus affectatæ pugnæ. Et ſic quiſque magnorum prĩcipum aliquid in ſe habuit, quod mutari in melius potuit. Sed pro multis cõmodis parua aliqua incommoda ęquo animo ferenda ſunt,quãdo non omnia poſſumus omnes,vt paſtor ille apud Maronem ait. *Null' vſq; quaque perfectus.*

¶ MYLASA vrbs quondam fuit opulentiſſima, duobus Iouis templis illuſtrata,& optimis reipublicæ inſtitutis nobilitata,in ea eodem tempore duo oratores principatum tenebãt. Euthydamus, & Hybreas, Eutidamus perutilis erat reipublicæ,ſed violentus admodum, ac difficilis toleratu,ad quem Hybręas dicere ſolebat. Euthydame malum es ciuitati neceſſariũ. Nã tecum moleſte viuimus,& ſine te viuere non poſſumus. *Mylaſa vrbs Cariæ,de qua Pli. ca. 29. li. 5. Ex Strabone lib 14.*

¶ IDEM in moroſiorem principem ciues omnes dicere poſſunt,& difficiliora quędam tolerare debent,ne neceſſaria quęque amittant. Macedões Philippi, Alexãdrique morte lætati ſunt,vt qui maieſtatem,ſplendoremque duorum regum,a quibus aucti,atque illuſtrati fuerant,nõ cognoſcerẽt Poſtquam vero varios fortunæ caſus pertulerunt,& truculentos,crudeleſque tyrannos paſſi ſunt,illos ipſos,quos paulo ante oderant,deſyderabant, & eorum virtutes animi magnitudinem,ac rerum geſtarum gloriã animo metiebantur. Tum quos ab inferis reuocare non poterant,nõ ſolum humanis honoribus honeſtabant,verum templo,ara,ac diuinis ſacrificijs venerabantur, *Euthydamus, Hybręas* *Abſẽtia docet q̃ pfuerit pręſentia.*

bantur. ¶ ATHEnienſes quoque, qui diutius illorum ambitionē odio habuerant, & qui eos hoſtes, atque infenſos tulerant, eiſque victi ſuccubuerant. Eorum quoque deſyderio non modo afficiebantur, ſed vehementer etiam flagrabant. & pręcipue quum Antigoni ſœuo, indignoque ſeruitio vexarentur. Meminerant quidem quam facile potuiſſent illorum hoſtilē iram placidiorem, mitioremque reddere, vt qui excelſioris animi, ac ſpiritus eſſent, & inuicti, ac generoſi reges.

Antigonus, ¶ AT vero Antigonus crudelis, īpius, ſœuus, īexorabilis, aſpectu fœdo, facieque deformi, & cum altero oculo captus eſſet, longe deformior videbatur, victu quoque, atque veſtitu nihil īter alios excellebat, adeo vt nō rex ſed vix ſatis idoneus regis ſatelles eſſe videretur. Attamen foſſorem quēdam phrygem fuiſſe legimus, qui audita Antigoni morte, in agello ſuo multo altius ſolito fodere incepit. Tum altitudinem ſcrobis vicinum eius quempiam admiratum rogaſſe eum, & quid quæreret tunc illum reſpondiſſe Antigonum ſe quęrere, non tamen quod bonus fuiſſet rex, ſed quod in oī vita ſua deteriores ſēp prioribus principes ſuccedere meminiſſet.

¶ NOSCANT proinde ciues reges ſuos dum viuunt, & illorum virtutes admirentur, ne poſt obitum eos deſyderent, quos viuos laude, ac gloria fraudauerint. Vera eſt em̄ vetus ſententia, qua dicitur, PLAERIQue hominum hoc ingenio prædīti ſunt, vt non ante bona ſua dignoſcant, quā eadem protinus amiſerint. Hoc populo romano cernimus quondam contigiſſe, qui fractus paucorum auctoritate Tiberium, & Caium gracchos bene ſe demeritos male defendit. verum deinde cæcos, ac trucidatos adeo deſyderauit, vt deiectas illorum imagines reſtituerit, nouaſque erexerit. Et in his locis, in quibus cæſi fuerant, ſacella duo ædificauerit, in quibus quotidie ſacrificia fierent, conueniretque procumbens multitudo, vt in aliorum deorum templis moris erat. & ſic capita illa, quę non puduit optimum cōſulē pari repēſo auro licitari, diutius deſyderata ſūt, & īter numia venerata

¶ ACTIONES PRINCIPVM AB OMNIBVS IVDICANTVR

TITV. XIIII

CONDITIONEM PRINCIPIS HI QVI parent, vel in hoc antecellere videntur, quod eis longe facilius eſt, vnius viri ſententiæ obſequi, quam tā multis, tāque diuerſis voluntatibus inſeruire, vt princeps ipſe compellitur, cuius actiones in medio poſitę oīm iudicia ſubire coguntur. Neque ei ſatis eſt paucorum approbationem habere, niſi aſſenſum vulgi etiam cōſequatur. Ea enim imperia tuta, ac diuturna ſunt, quæ totius populi auram colligunt, nihil tamen inſtabilius populo eſt, quem poetę fluctuanti ponto ſimilem faciunt, qui compēſandus eſt, & veluti exultans equus

firmiſſimis

firmiſſimis habenis regẽdus. Nec permittendũ eſt, vt quiſque agat quod velit, quod iuſtum, æquũque ſit, & ſi vlterius quippiam cupiat, aſſequi ne queat. Licentia quidem agendi quod quiſque velit, ingenitæ hominibus cupiditati habenas laxat, & prauitati calcaria ſubdit, nec expectandum eſt, vt audacia longius ſerpat. Sed vt primum exoritur, ſedanda, atque opprimenda erit.

¶NEMO ab initio magno aliquo facinore ſtatũ rerũ perturbare audent Sed leuiſſima quędam tentat, quæ vbi ſucceſſerint, quaſi remota cuſtodia grauiſſima quæque magna cum audacia aggreditur. Et quaſi rapidiſſimũ flumen diſiectis obicibus omnia ſternit.

¶DEMOSTHENES Athenienſis ſummus ille orator, quum i exiliũ proficiſceretur, arcem athenarum ſuſpexit, & altiore voce dixiſſe fertur, O Pallas vrbium cuſtos cur tribus truculentiſſimis beluis delectaris noctua, dracone, & populo? Quibus ex verbis populi leuitatem præcipue accuſare videtur. Sed per hęc tria ſigna, quæ deę tribuuntur, qualis priceps eſſe debeat, declaratur, vt vigil, prudenſque ſit, & populum fautorem habeat. Noctua quidem (vt cernimus) vigilãtiſſima eſt, & noctu ſemper ex cubat. Draco autem peracri acie oculorum omnia circũſpicit, vigilatque, quod etiam eius nomen indicat, δέρκειν enim eſt cernere, & acute intueri. Id circo a doctiſſima vetuſtate ædium ſacrarum, adytorum, templorum, theſaurorumque cuſtodia draconi aſſignatur. Sed noctuæ Athenis plurimæ ſunt, adeo vt in vetus prouerbium γλαῦκα εἰς ἀθήνας κομίζειν tranſiuerit, hoc eſt noctuam athenas portas, quo prouerbio Cicero in epiſtolis vtitur, quũ dicere vult rem quam hahes tibi affero.

Demoſthenes ad Palladem

Pallas, noctua, dracone, & populo delectaṙ,

Noctua

Draco

Noctuã athenas portas

cicero ad Q. fratrẽ li. 2. i ti.

¶CIVES VT BENE CONCILIATI SINT PRINCIPIBVS STVDERE DEBENT

TITV. XV.

STVDEANT PRAETEREA CIVES, VT optime ſemper principi ſuo cõciliati ſint, hoc etſi per virtutem pręcipue cõparetur, tamẽ per bonas artes maxime adiuuatur. Studia diſciplinarum cum vitæ honeſtate coniuncta homines prẽter cętera omnia regib⁹ principibuſue commendant, Eiuſmodi enim viri non modo ſibi ipſis honori, atque vtilitati ſunt, ſed ciuibus ſuis, & vniuerſo hominum generi. Alexander potitus Ilionis victoria, nõ ſolum vrbi, ac ciuibus pepercit, verum eis maxima beneuolentia indulſit, ductus honoris obſeruantia, cuius ſtudioſiſſimus ſemper extitit. Lætabatur ſiquidem loca quędam oculis cernere & propria eorum nomia ab indigenis audire, quorũ diuinus ille poeta meminerat. Nicias vero & Demoſthenes

Alexãder.

Níceas. Demoſthenes

ſthenes Athenienſium imperatores bellum ſyracuſanis terra,marique ĩſe
rebãt,hís lacedæmoníj gylippo exercituí imperãte auxilio aderant.& du
dum vario marte pugnatum fuerat,Tandem Atheniẽſium exercitus ſuc=
cubuit,& adeo profligatus extitit,vt ambo imperatores caperentur.militũ
que pars maxima trucidaretur, donec Nícias ad genua Gelyppi prouolu=
tus lachrymis,ac precibus impetrauit,vt reliquí occidioní ſubtracti míſe=
ram ſeruitutem agerent. Peſſime enim Athenienſes a Syracuſanis habe
bantur. Nam alij per lapidicinas diſtributí ſunt,quorum pars magna mor=
bo aut inopía víctus perijt,Alij ad colendos agros ductí,alij inuſta chara=
cteris nota in fronte venundati.

INSOLENTER admodũ hac victoría vſi ſunt Syracuſani, vt quí
neutiquam dignoſcerent longe pręſtantius eſſe moderate victoria vti,quã
vincere. Euaſerunt tamen nonnulli, quí ſtudijs literarum dedití Euripi=
dis tragící amici,auditoreſue fuerant. Magno enim in honore erant apud
ſiculos illius poetæ verſus adeo vt precium ſubitæ libertatis proponerent
captiuís illis, quí ex eis aliquod recitarẽt.Domini itaque ſeruos illos liber
tate donabant,a quibus aliquid ex Euripide didiciſſent.Quí deinde athe=
nas quum redijſſent,gratias euripidí (qui tunc viuebat) quã maximas age
bant,quod per illius tragœdias ſaluí,ac liberi euaſiſſent,& reduces ĩ patri=
am redijſſent.Exercitatio rei militaris in his qui animi virtute,& corporis
robore præſtant ſecundum diſciplinas gratiſſima principibus ſemper eſſe
ſolet. Verba enim Galbæ cæſaris ſententía, qui dicere ſolebat optimũ eẽ
milites diligere,non autem emere. Tunc quidem pricipes militem emũt
quum ex ciuibus ſuis non habent quem deſcribant, & exercitum conduce

Militẽ emere.

re coguntur. Mercẽnarij militis fides ex fortuna pendet,qua quoque inclí
nante ad hoſtes plærũque ipſi ſpem,atque animum inclínant,

CLASSE carthaginienſium apud Egadis inſulas a C. Luctatio catu=

carthaginiẽſes a C. Luctatio vincuntur. Ex Aemílio ꝓbo ĩ vitã Ha mílcaris.

lo Romanorum conſule ſuperata, ſtatuerunt carthaginienſes pacem cum
populo romano inire,remque Hamilcaris,quí cognomẽto Barcha diceba
tur,imperio permiſerunt,quí tandẽ multis ſermonibus vltro citroque ha=
bitis pacis conditiones a catulo conſule accepit. Qua quidem concilia mi=
lites,qui contra Romanos militauerant,ad imperium circiter viginti mi=
lium nouandarum rerum ſtudio a carthaginienſibus deſciuerunt,& con=
ſtitutis inter ſe ducibus vticam, hipponem,& plęraque alia oppida ad defe
ctionem compulerunt, vrbẽque ipſam obſederunt. Quibus malis pœ=
ni perterriti auxilium a romanis paulo ante hoſtibus ĩpetrarunt. Huic bel
lo Hamilcarẽ imperatorem præfecerunt,cuius tanta virtus illuxit,vt ho
ſtes a mœnibus expulerit,oppida quæ defecerant reſtituerit.& mercenna=
rios milites eo compulerit, vt locorum anguſtijs clauſi plures ex eis fame
quam ferro perierint. Qua ex re tantum laudis aſſecutus eſt Halmicar,vt
omnium ſententia patriæ ſaluator diceretur. Quo nunc exemplo facile ẽ
intelligere,quam tutior,præſtantiorque ſit propria ciuium noſtrorum ma
nus,quam externa militia. Proinde gratũ pricipibus eſſe debet ex his,quí=
bus imperant militiam ſcribere,& eoſdem in tenera ætate diligere,vt do=

meſtico

meſtico prệſidio regni fines tueri poſſint. Exemplo magni Alexãdri, qui triginta puerorum milia non ſub laniſtis, aut mangonibus, Sed ſub vetera nis. ac reipublicæ magiſtris futurę militię erudiendos tradiderat.

Alex. magnus triginta puerorũ milia diſciplinæ militari tradidit.

¶HONESTAM deinde mercaturam, qui exercent, ſine fenore, ac vſura, & ſine mendacio, ac vanitate, ex qua ſe familiamque ſuam optime alunt, multis proſunt, & in difficultatibus temporum reipublicæ adſunt, grati etiam principibus ſunt, & poſt doctos viros, reique militaris ordinẽ in quibus maior nobilitas eſt, tertiam locum tenent. Sic artifices omnes, qui vel ciuitatem ornant, vel rebus neceſſarijs adiuuant, chari etiam habẽdi ſunt, Tyrum Phoenicum vrbem artes plurimum extulerunt, Ea purpuram optimam habuit, & quęcunque ad veſtes inficiendas attinent. Sidon autem eiuſdem regionis vrbs maxima, ac vetuſtiſſima artibus compluribus fuit nobilitata, vt Homerus teſtatur, Memphis autem ægyptia tenuitate telarum alijs omnibus pręſtitit. Borſippa babilonica vrbs Apollini, & Dianę conſecrata maximum lini vſum habuit, pręter alias omnes finitimas vrbes. Qui vero veneri, libidinumque miniſteria prębent, hi omnino exagitentur. Tiberius Cęſar vel in hoc ſaltem laudem meruit, quod popinas, ganeaſque inhibuit, vt ne etiam opera piſtoria proponi venalia fineret. Sic a Nerone iterdictum quoque eſt, ne quid in popinis coacti propter legumina, & olera veniret.

Mercatores nõ mendaces tertiũ locũ tenẽt.
Artifices.
Tyrus vrbs phoeniciæ.
Sidon.
Memphis.
Borſippa.

¶AGRICOLAS quidem, quorum ars vltra reliquas omnes neceſſaria eſt, alit enim ciuitatem vniuerſam, magna beneuolẽtia principes cõplectantur oportet, Et ex illis quum militiæ delectus habebitur deſcribant, Sunt enim robuſtiores corpore, & facilius labores bellicos tolerant, quam ciuilis iuuentus, quæ vrbanis vmbraculis deliteſcens delitijs plurimum profluit. Teſtis ſit C. Marius homo ruſticanus, qui durus, ac pugnaciſſimus fuit, & omnium romanorum imperatorum ad octogeſimum vſque annum militarium laborum patientiſſimus.

Agricolę.
C. marius.

¶RVSTICVS etiam in hiſpania fuit Viriatus, & primo quidem paſtor, deinde venator, Et quum latrocinijs regionem omnem ĩfeſtaret, magnam latronum, qui vndique ad eum concurrebant, manum contraxit, qua paruo tempore Luſitaniam omnem inuaſit. Mox contra romanos vario Marte quatuordecim annos bellum geſſit, Nec vnquam collatis ſignis deleri potuit.

Viriat⁹ paſtor, venator, dux.

¶POSTREMO AVTEM conſilio L. Scipionis ſubornatis quibuſdam proditoribus perijt.

¶VENTIDIVS quoque Baſſus primo quidẽ mulio fuit, Mox autem ad tantam fortitudinis laudem peruenit, vt imperator ab exercitu appellaretur. Ac deinde conſul factus de Parthis triumphauit. Cæſo Pacoro rege cum omni eius exercitu.

Ventidius baſſus.

¶HVNC VENTIDIVM ADOLESCENtem cum alijs captiuis in triumpho Aeſculano ante currum duxit Pompeius Strabo Magni Pompeij pater, Et deinceps tam præclarus euaſit in re militari, vt amiſſa ſigna conſularia, quæ Parthi Craſſo ademerant, magna victoria recu-

Põpei⁹ ſtrabo.

tia recuperauerit,romamque triumphans aduexerit. Nec vllo bello Parthi vnquam maiorem plagam acceperunt, vincique potuiſſent, ſi ventidio prorogatum imperium extitiſſet. Sed ęmulorum in nouum hominē inuidia plus rei publicæ obeſſe potuit,quam optimi īperatoris virtus prodeſſe. redeat nunc ſermo vnde fluxit.

¶SVBIECTOS QVIDEM omnes paterna quadā indulgentia reges complectuntur. Sed eos magis diligunt, qui reipublicæ vtiliores ſunt,illos autem odio habent,quos præ ignauia,ac deſidia inertes cernunt Nec ſibiipſis,nec alijs ciuibus vtiles. Optima habenda eſt ęgyptia lex quam Amaſis tulit,vt Herodot' teſtatur,qua quiſque ſingulis annis apud prouincię præſides nomina ſua profitebatur,& qua arte viueret,edocebat, vt inertia pariter,& iniuria coherceretur grauibus poenis, induſtria autem laudis præmium acciperet. Similiter Athenienſes ignauos,ac deſides ciues veluti facinoroſos puniebāt. Proinde Areopagitę quo quiſque quęſtu viueret inquirebant,vt inutiles ciues extruderent.

Lex ęgyptia. Amaſis rex. Herodotus in euterpe ad fi. Areopagytæ.

HEBETIS profecto ingenij eſt,& rudiſſimi cordis,atque hominis,nec reddendę,nec accipiendæ rationis capacis nullam ediſcere artem, ex qua neceſſarium victum percipere poſſit,& putare ſe natum ad nihil agendū, & ad deſidendum ſemper inter oſcitantes,atque ocioſos,de huiuſmodi hominibus id dicere poſſumus,quod de ſue dicebat M. Cato naturam ei pecori animam pro ſale dediſſe ne putreſceret. Hic optimis principibus gratus neutiquam eſſet.

Suib' aīa ꝑ ſale.

¶POSSET fortaſſe Syrorum regibus placere,qui vt Dio refert, Cū Eunuchis,& pellicibus clauſi vitam agunt,neque in bellum,neque exercitum vnquam proficiſcuntur,vel gratus in re publica thaberinorū, qui orā Aſiæ fertiliſſimi,feraciſſimique ſoli incolunt. hi enim ſemper ocioſi,feriatique ſunt,& rerum omnium curam,ac diligētiam mulieribus permittentes in luſu,ac ioco ſummum bonum ſtatuunt.

Syri reges.

¶CIVES IN REBVS ANXIIS REGIBVS ABSINT

¶TITVLVS SEXTVS DECIMVS.

IN REBVS ANXIIS ATQVE aduerſis ciues omnes certatim regibus ſemper adeſſe debent, Et operā ac ſtudium vltro polliceri. Optime in obſequiū animatus populus principis vires augent, & illius animum alacriorem, promptioremque reddit. Secundo populo principes res magnas neutiquam aggredi ambiguunt. Aduerſo autem ſemper formidant,

EVENTVS

EVENTVS rerum taciti expectant illi, contra quorum voluntatē res agitur, qui ſi aduerſi fuerint, exultant, & in auctores oblactrant. Sin vero ſecundi fortunam ſequuntur, & auctoribus eblandiuntur.

ARISTIDES in Athenienſium ſenatu ſententijs ſuis ſæpe alios pręficiebat. Tum ne Themiſtoclem ęmulum ſuum in cōtrariam opinionem prouocaret, tum etiam ne ſi quid præter ſententiam accideret, in eū culpa omnis intorqueretur.

ariſtides.

PHOCION quoque conſilijs Leoſthenis ſemper aduerſabatur. At vbi animaduertit rē per illum bene geſtam extitiſſe, & exinde Athenienſes maxime lætari pœnitentia ductus, inquit, O quam vellem viri Athenienſes conſilijs Aleoſthenis etiam ſententiam meam adhibuiſſe. Atqui ſi fortuna rebus illis fuiſſet aduerſa, Phocion in illum non tam mitis, atque æquus extitiſſet, erat enim Phocion ſępenumero multitudini aduerſus, quod quidem ex Apollinis oraculo proditum eſt. Nam conſulentibus Athenienſium oratoribus ſuper ſtatu reipublicæ reſpōſum eſt, virum vnum in vrbe eſſe, qui a cęteris omnibus diſſentiret, Tum clamantibus cunctis, virum hunc quęrendum, multandumque eſſe, Audacter ait phocion ſe eum eſſe, cui nihil placeret, quod a populo fieret. hac loquendi promptitudine quum plęrique in riſum cōuerſi eſſent iudicium, inuidiamque cunctorum euaſit, Senatus romanus ne tantum oneris ſubiret, declarandi hoſtis, decernendique belli, auctorem populum fecit, Ita quoque firmandæ pacis. Proinde ſapientes principes in rebus arduis populi ſententiam ſcitari ſolent, quo minus fortunæ & multitudinis inuidiæ obnoxij ſint, vtque cum multis onus maximarum rerum ſuſtineant.

phocion.
Leoſthenes.
Ex plutar.
in phocionis vitam.

IVCVNDAM REGIBVS GRATVLATIONEM IN REBVS PROSPERIS

TITVLVS SEPTIMVSDECIMVS

IN PROSPERIS VERO REBVS IVCVNDA eſt etiam regibus ciuium pręſentia, gratulatio enim illa optime animati populi idicium eſt, & animorum quędam reconciliatio, atque integratio. Oſtendit enim gratulatio communem quandam ſpem, quæ animos beneuolentium gaudio perfundit ex regis fœlicitate. Quicunque regi victoriam, aut proſperos euentus non gratulatur, ſuſpectum ſe reddit, & male rebus pręſentibus animatum.

CICERO ſeram gratulationē nequaquam repręhendi oportere ait, vt oſtenderet gratulationem non debere leui aura excitari, nec vanis auditionib' moueri. Sed nuntiū veritatis expectare, qui exacta ad vnguē oīa

referat, vere enim vulgo dicitur, Claudius viator certiora refert quã rect'

ADBENEFICIA conſequẽda non eſt properandũ a ciuibus, Sed ſenſim accedendum, ne vtilitatis noſtræ cauſa improbi nimis, ac petulantes eſſe videamur. Importunitas poſcentium plerunque moleſta eſt, & benignitatem, liberalitatemque dantis tardiorem reddit, ne petulantia poti' coactus, quam animi magnitudine liberalis fuiſſe videatur.

M. craſſus.

M. CRASSVS vir ille opulentiſſimus principio ętatis ſuæ auaritię crimine nõ laborabat, Sed in omnes neceſſarios ſuos liberalior habebatur, is quum locupletior eſſet, quatuordecim agri iugera ſingulis amicorum, atque affinium dono dedit. Ex his autem quidam plura etiam petebant aſſerentes eadem illis neutiquam ſatis eſſe, quibus ille cupiditatem nimiã eorum obiurgans reſpondit, neminem parum poſſidere, qui ex annuis fructibus ſe, familiamque ſuam honeſte alere poſſit. Que tamen improbitas amicorum Craſſum deinceps ex parco auarum reddidit. Eius quidẽ ſententia vera eſſe cernitur, cui nõ ſatis eſt, ſe & familiam ſuam annuis fructibus honeſte alere, ei nihil ſatis eſſe poteſt. Laborat enim Cupiditatis vitio, & inexplebilis omnino eſt.

Boni euẽtus ſimulachrũ. Ex ply. li. 34. 8. vitra mediũ Euphranor ſtatuarius.

VOLENTES veteres oſtendere eiuſmodi vitę genus ad fœlicitatem proxime accedere, Boni euentus ſimulachrum pingebant, quod dextera manu pateram, ſiniſtra autem ſpicam, ac papauer teneret. Talis imago romæ fuit Euphranoris opus, vt oſtenderent facilem ſomnum his obrepere, qui ex fructibus prędiorum affatim alerentur.

Auaritia. ariſtote. lib. 4. ęthi. c. j. finem verſus.

CAVENDVM igitur erit ne nimia procacitas, improbitaſque poſcendi liberalitatem, benignitatemque principum auferat, & illorum maſnificentiam in parſimoniam cõuertat. Auaritia enim (vt Ariſtoteles ait) magis a natura hominibus inſita eſt, quam effuſio, plures quidem pecuniarum cupidi ſunt, quam liberales. Senectus vero inopia, & imbecilitas, parſimoniam ſemper perſuadent.

GRATIAS PRO BENEFICIIS ACCEPTIS REGIBVS HABENDAS ESSE.

TITVLVS OCTAVVSDECIMVS.

Lycurgus. Ex plu. in apophth. laconicis.

AFFECTI BENEFICIIS, AC MVNERIBUS a regibus principibuſve gratias illis perpetuas habere debẽt, hoc eſt in obſequium eorum ſemper parati eſſe. Non enim tanti ſunt, vt parem gratiam referre valeant. Niſi forte ſatis id eſſe putamus, quod deo, ac parentibus fit, vt quãdo merita æquare nequimus, tãtum quiſque prębeat, quantum præſtare poteſt. Lycurgus in Lacedęmonia tenuiſſimas litationes ſtatuit, quo facilius ex reb' prõptis, ac paratis ſacrificare poſſẽt

¶SOCRATES quidē Aeſchinē diſcipulū magnā diligentia erudiuerat adeo, vt iam in clariſſimū philoſophū euaſiſſet. Sed quū cerneret Aeſchines nullū par prçciū tā præclaro ſapiētiæ prçceptori ſe penſitare poſſe ait, O Socrates equidē pauper ſū, nihilque habeo quod pro tuis erga me meritis, ac beneficijs exhibere valeam, ne tamē ipſum tibi polliceor, ac dedo nuſquā futurum. Tū Socrates non animaduertis? inquit) O Aeſchines, quam multa, ac magna mihi tradis?

gratias ſocrati q̄ tas egit ęſchines.

¶REGES VEro ipſi magnanimi etiam in accipiendo eſſe debent, & parua quæque munera ex dantium voluntate optima pro magnis accipere.

Perſæ.

¶PERSAE EX patrio more præclara munera regibus ſuis iter facientibus offerre conſueuerant. Artaxerxi inter eundum (vt Plutarchus ad troianum Cęſarem ſcribit) vulgaris quidam operarius occurrens, quum nihil aliud haberet, ambabus manibus aquam e profluenti flumine hauſtū obtulit, libenter admodum rex eam accepit, riſitque cum dantis promptitudinem metiretur, non autem rei datę indigentiam, vt qui non minus regium atque humanum eſſe duceret parua prompte, grateque accipere, quā magna liberaliter, benigneque largiri.

Plutar. i regiorū apophthegmatū liminari epi. i prici.

¶VETVSTISSIMI poetę, & Heſiodus imprimis multis in rebus reges ſimiles dijs faciunt, & in hoc prçcipue quod quum maxima ipſi quotidie mortalibus elargiantur, paruo thure, tenuique hoſtia contenti ſunt.

Reges dijs ſimiles.

¶SIC REGES MAGNA dando, parua autem accipiendo lætari debent.

¶PARTHORum reges ſine munere nemo adire poterat, hoc iniquū admodum extitiſſet, niſi parua quęque munera lęto animo pro magnis accepiſſent. Atqui ſicut numina non aurum, neque argentum ab hominib' volunt, ſed ſinceram mentem, liberamque voluntatem. Sic etiam reges ſatis eſſe ducant, ſi ciues bene in eos animati ſunt, dictis audiunt, & mandatis prompto animo obſequuntur,

parthorū reges

Dij auro non placant̄.

¶QVI aurum, argentūve principibus dono afferunt (vt ait Iſocrates) non tam largiori, quam mercari, ac fenerari videntur. Id enim aſtute agūt donant, vt multo maiora ſcilicet obſequantur. Proinde qui id agunt vafri ac veteratores habendi ſunt, non autem liberales, ac benefici. Hac verſutia ductus Zeuſis quum iam opulentior, nobiliorque ex arte factus eſſet, opera ſua donare icepit, Et pana archelao regi largitus eſt, Alcmenam autem Agrigentinis, a quibus quidem maiora prçmia accepit, quā ſi eadē in auctione vendidiſſet, ipſe quoque dicebat ſe ideo opera ſua donare inſtituiſſe, quoniam parem emptorem non inueniret, quippe quæ tanti eſſent, vt nullo ſatis digno prætio compenſari poſſent.

Qui donāt maiora vt accipiāt feneratores ſunt.

Zeuſis pictor

Zeuſis opera ſua cur donare inſtituit.

¶SED anguſti animi princeps ille eſſe videtur, qui priuatorum munera expectat, quum ille nihilo indigeat, & ab indigentibus dona accipiat. ITA QVOQVE qui aurum in templis ponunt, ſuam non numinum naturā oſtendunt, Nam quum ipſi auari, atque venales ſint, diuinam gratiam auro licitari putant, & ſuo ex ingenio deorum mores probant.

Dij auro non mouentur.

vetuſtiſſima quidem ſimulachra ex ligno fuere, vt primum illud deli ab Eriſichthone Apollini cõſacratum, quod ligneum fuit. Sic etiam priſcũ Palladi quod Athenis erat. Et illud quoque Samiæ Iunonis, vt Callimachus ait, Peras, qui primus Argolicæ Iunonis templum condidit, ex piri trunco imaginem deæ fecit. Nefas quidem erat lapidem duriſſimam in effigiem dei cedere. Aurum vero, & argentum infœcundę terre morbos

plato de legib⁹ dialogo. 10.

infœliceſque colores eſſe putabant. Hac opiniõe ductus plato in libris de legibus non licere ait ex auro, argento, lapide, ebore, aliave materia inanimata deorum ſimulacra ſculpere. Perſius vero Satyrus ille obſcurior, aurum in tẽplis eſſe cõqueritur, quaſi per illud exturbẽtur antiqui ritus, ac ſi nos putarem⁹ deos auaros eſſe, vt homines ſũt, qui facile auro corrũpũtur. Quum dij ab hominibus mentem bonam, non aurum aut argentum velit

perſi⁹ ſatyra. 2.

quæ facile modico farre litare valet. Eius poetæ verſus ſunt.

Dicite pontifices in templo quid facit aurum?
Nempe id quod veneri donatæ a virgine puræ.
Quin damus id ſuperis, de magna quod dare lance
Non poſſit magni meſſale lippa propago,
Compoſitum ius, faſque animi, ſanctoſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto,
Hoc cedo, vt admoueam templis, & farre litabo,

Nã perinde, atque numinibus ne aurea quidem, argenteaque munera grata ſunt, ſed mens bona, quę careat culpa, & ſit conſcia recti, vt in poematis noſtris diximus. Sic reges quoque ſtudia ciuium optare debent, & animos ad obſequendum promptiores.

¶PERSARVM reges obuijs mulieribus aurum dono dabant. viris

Perſarũ mores

autem ſagittas, & iacula, vt oſtenderent fœminis frugalitatem, ac parſimoniam curæ eſſe debere, viris autem rem militarem. Proinde ſingulis quibuſque annis pręmia etiam proponebant his, qui plures filios alerent, quo maior ciuium numerus militiæ adſcriberetur.

poeni hiſpanię populi, de quibus plynius ca. j. lib. 3.

¶POENI reges caput ceſi a ſe hoſtis offerẽtem aureo poculo donabãt. Poenorum ductor quidam, qui cum Alexandro militabat, interfecti a ſe hoſtis caput præferens munus patrio more poſcebat, tum ridens Alexander ait, reges veſtri vacuum poculum fortibus viris tradunt, Ego autem optimo vino plenum tibi propinabo, memor (vt arbitror) Muſei illi⁹ vetuſtiſſimi poetæ, qui fortibus viris apud inferos conuiuia diſponit, in quibus coronati optimo vino perpetuo ſe ingurgitant. Quaſi ebrietas grata fortitudinis ſit merces.

Cynias.

¶PRIVATI vero ciues a regibus, principibuſve alienis precioſa munera neutiquam accipere debent. Cynias a Pyrrho cum ingentibus donis romam miſſus, ciuem nullum inuenit, cuius domus muneribus pateret.

Demoſth. auro corruptus.

¶TVRPE FVIT Demoſtheni viro omnium græcorum eloquentiſſimo ab rege Perſarum aurum, pecuniãve dono accepiſſe. nullaque res meum magis odium conflauit, quam quod aduerſus pecuniarum corruptelas minus fortis, atque abſtinẽs habebatur. Alijs in rebus pręingenij magnitudine

magnitudine a plęriſque Athenienſium magna beneuolentia complecte batur.& ęmulis quoſque ſuis admirationi erat. Quod quidem ex hoc intelligitur, Pellebatur in exilium Demoſthenes, vt plæriſque claris viris Athenis cōtigit, Eique crimini dabatur, quod aurum dono ab Harpalo acepiſſet. Egreſſus non longo ſpatio vrbem, inimicis quibuſdam ſuis forte obuius occurrit, qui primo trepidus aliquantulum ſubſtitit, illi recta proficiſcentes, blandis, placidiſque verbis eum compellant, conſolantur, & officium, viaticumque ſinguli pollicentur, Ingemuit tunc Demoſthenes dicens, quonam pacto exilium æquo animo ferre poſſum, quum ex ea vrbe trudar, in qua tales inimici ſunt, quales amicos in alijs vrbibus difficile eſt inuenire? Sed cum pro patria deinde ſe optime geſſiſſet mortuo Alexandro omnium pene ciuium cōſenſu reuocatus eſt. Miſſaque eſt ab atheniensibus longa nauis Aeginam vſque, vt eum reueheret. Cui obuiā profecti ſunt Sacerdotes, & magiſtratus omnes feſto cultu & multitudo cuncta per ſexum, & ætatem diſpoſita. Sed vt res mortalium fluxę, ac labiles ſunt, non diutius patriæ commodis frui potuit. Nam afflictis gręciæ rebus. cum male pugnatū ad Cranonam eſſet, Antipater, & Cratherus quaſi præfecti pręſidij in vrbem accepti ſunt, qua ex re Demoſthenes, & qui cū eo Macedones ſenſerant, vrbe profugi capitis ſententia damnati ſunt. Ad quos inſequendos Antipater Archiam Thirium tragœdum miſit, qui cum accepiſſet Demoſthenem in Calabriam perueniſſe, illuc ſe contulit & Troezen conceſſit. Hęc vrbs Neptuno ſacra poſſidonia hoc eſt neptunia olim dicebatur, iuxta eam in inſula Caluaria templum neptuni antiqua religione colebatur, ad quod fugiētes intacti, inuiolatiqui erant. Illuc penetrauerat Demoſthenes, archias pręſidio militum ſeptus templū violare neutiquam auſus eſt. Sed illum verbis banditijſque pellicere conabatur, Demoſthenes autem illi nequaquam auſcultans venenum quod ad eiuſmodi caſus ſecum paratum habebat, ex calamo, vel (vt alij ſcribūt) ex anulo, circulove aureo ſorpſit. Et ſic Antipatrum, Archiamque execratus veneni vi enectus eſt. Athenienſes vt primum per temporum difficultatem potuerunt. Statuam ei publice erexerunt, his verbis ſubſcriptā. Si pares ingenio vires Demoſthenes habuiſſet, nunquam græciam ſubegiſſet Macedo.

Demoſthenis exulātis dictū

Demoſte, ab exilio reuocat̃

Demoſth. ſucceſſus qualis.

Ex plutar ī vitā demoſth. ad fi.

Demoſth. ſtatua.

❡SED IAM AD calcem præceptorum, quę ad ſubiectos pertinent peruenimus quem aliquantulum ſupergreſſi ſumus, memoria illius diuini oratoris illecti, qui ſicut in dicendo aliquid ex eius imitatione fortaſſe virium nobis prębuit, ſi id aliqua ex parte aſſecuti ſum⁹, ſic etiam ex miſerabili eius hiſtoria plurimum nos oblectauit.

¶QVE PRAEMIA OPTI MO REGI DEBE ANTVR.

¶TITVLVS NONVSDECIMVS

EXTREMO HVIVS VOLVMINIS loco dicendum erit,quę pręmia optimo regi debeantur,quæve ipſe expetere,aut expectare poſſit. Quęquidem trifariam ſortienda ſunt,vt partem ciues ei præbeant,Partem ipſe ſibi ſtatuat, Partem vero omnium maximam a deo optimo maximo expectet,

Gloria ſola regis eſt pręmiũ

¶OPTIMI Regis præmium, quod ex rectis actionibus expectare debet,ab his,quibus præeſt, ſola eſt gloria,& honeſtus honor,quia multitudine hominum, & diuerſis populis celebratus,in rumorem primo, deide in famam illam creſcit,quam neutiquam omnino aboleri Homerus ſentit. ſed præſentem deam fieri,eius verſus eiuſmodi eſt ex iliados. 10.

Αλλα μεγα ρεξασ τι και ἐσσομενοισι πυθεσθαι id eſt immo facinus inſigne peregit,Ipſa etiam quod poſteritas exaudiat,illud quoque. Fama animis populi diuina illabitur Inquit. Quinetiam doctiſſimi veteres ingenia illa præclara eſſe putauerunt,quæ glorię ſtudio,atque ęmulatione inuitarẽtur. A multitudine laudari omnes optant, Et id quidem duce natura. Hic illud Ouidij poetę,

Glorię titillatione iuitãtur ingenia.

Laudataque virtus
Creſcit & immenſum gloria calcar habet.

Laudari a laudato.

Sed vera laus illa haberi debet,quæ a laudato viro proficiſcitur. Pręclare Hector apud Nenium quum a Priamo laudaretur,ait, Gaudeo abs te laudari pater laudato viro,Quaſi præclaram laudem eam tantum eſſe putet, quæ ab his manat,qui & ipſi cum laude vixerunt. Cicero ad Catonem ſcripſit,Et ſi non modo omnes,verum etiam multi Catones eſſent in ciuitate noſtra,in qua vnum extitiſſe mirabile eſt,quem ego currum,aut quam lauream cum tua laudatione conferrem?

Cice. epiſt. fa. lib, 15. epiſt. 6.

¶PRINCIPEM gloria alendum eſſe idem auctor in libris, quos de re publica ſcripſit teſtatur,& eam veram gloriam eſſe dicit, quæ ex laude recte factorum,magnorumque in homines meritorum proficiſcatur, nõ modo optimorum virorum iudicio,ſed multitudinis etiã teſtimonio cõprobata.

¶HAnc quoque a ſapientib' expetendã eſſe cõplures philoſophorum ſentiũt, vt quę virtutis,laborũ,periculorũque quaſi merces quędã eſſe videatur. Qua detracta, quid eſſet,quod in tanta rerum, fortunęque varietate,exiguoque vitę ſpatio nos ad labores,periculaque impelleret? quiſque ocium,& quietem potius,quam negotium,laboremque ſequeretur.

Gloria virtutis & doctrinæ ſtimulus.

¶QVIS STVDIIS LITERArũ iſudare,aut duras,lõgaſque itinerationes obire vellet? ne dicam militię labores,diſcriminataque ſubire quis non beatiorem eum dicat, qui domi otioſus reſidet, quam qui longas pere-

gas peregrinationes ſequitur, inter hos claram ſententiam tulit Claudianus, quum ait.

Erret, & extremos alter ſcrutetur hiberos,
Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

¶HAEC ſententia numinis iudicio probata fuiſſe priſcis ſeculis creditur. Gyges quondam opulentiſſimus omnium regum in vniuerſo terrarum orbe habebatur, & cum de fœlicitate ambitioſus eſſet, Delphicum oraculum conſuluit, quiſnam omnium mortalium fœliciſſim⁹ eſſet, cui aglaum pſophidium reſponſum eſt omnes alios fœlicitate anteire. Erat autem Aglaus vir optimus, qui in anguſtiſſimo Archadię angulo paruū agellum collebat, annuis fructibus vberem ſatis victum ſuppetentem, ex quo nunquam egreſſus, cum tertiam ætatem ageret, nihil vltra cupiebat minimumque mali perpeſſum in omni eius vita fuerat,

Gyges lydorū rex.

Agla⁹ pſophidius.

Ex vale. max. lib. 7. de fœlicitate.

¶SED redeat ſermo vnde defluxit. Nō modo magni viri, ſed minimarum etiam artium opifices laudis ſtudio accenduntur, a qua quidē extrudi iniquo animo perferunt, Saurus, & batrachus natione lacones architecti, ac ſtatuarij fuerunt peregregij, qui vt famam ſui nominis propagarent, imperante Octauio Auguſto romam conceſſerunt. Hi templum quod octauia vouerat faciundum cum porticibus conduxerunt, in quo quidem opere quum diuites ſatis eſſent, cōplura propia impenſa, nequid præclaro operi deeſſet conſtruxerunt, laudem ſolius inſcriptionis ſperātes, verum quū pre inuidia, atque artificum æmulatione eis negaretur inſcriptio, nec vllis precibus eandem aſſequi poſſent, alio argumento illam vſurparunt, in columnarum ſiquidem epiſtilijs ſuorum nominum effigiem inſculpſerunt, lacertum ſcilicet, & ranam σαύρος enim alter dicebatur, id eſt lacertus alter autem βατραχος quod ranam ſignificat, & ſic ſe ab obliuiōe ſuſcepti operis vendicauerunt. Puto hos artifices mutuatos fuiſſe īſcriptionis exēplar a phidia, qui effigiem ſuam in clypeo Mineruæ ſculpſit, cum non liceret ei nomen inſcribere.

Saur⁹ & batrachus architecti

Phidias.

¶SED maiorem admirationem mihi affert Q. Fabius pictor vir patricius. & pluribus dignitatibus in re publica functus. Ac etiam ex ea familia natus in qua conſules, pontifices, dictatores, & triumphales plures extiterant, vt qui gloria pingendi carere noluerit. Nam quum parietes ædis ſalutis pinxiſſet, nomē etiam ſuum inſcripſit, ne ſeipſum ab eiuſmodi artis laude defraudaret,

Fabius pictor.

¶STVDIVM vero glorię, quod non niſi in rebus arduis eſſe poteſt, regibus, pricipibus, magnoque ingenio viris magis quam priuatis, ac mediocribus conuenit. Optime Cicero cum de medio officio loqueretur cauendam eſſe cēſet. Quippe qui libertatem animi eripiat, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Mediocres enim ciues dum gloriæ ſtudent animum ſubmittunt, multitudini obſequuntur, ex alieno iudicio ſemper pendent. Nihilque aliud niſi popularem auram captāt, qua nihil rerum humanarum tam inſtabile, ac fluxum inueniri poteſt. Reges autem, ac principes ſuis opibus, ſuaque potentia nituntur, proinde ſi glo-

rię ſtudioſi

riȩ ſtudioſi ſunt,id ab animi virtute manare videtur.Inſidet enim cogitatio quędam in eis,quę dies,ac noctes eos fame ſtimulis concitat,atque ad monet,vt non cum vitę terminis nominis ſui memoriam interire patiantur.ſed cum omni poſteritate adęquandam putēt.Et hęc eſt ratio illa quæ efficit,vt magnus quiſque vir ſtudio laudis trahatur,& glorię cupiditate incendatur,qua quidem breuitatem vitę poſteritatis memoria conſolatur & pericula,laboreſque omnes ſubeundos putat,dummodo laudis gloriam aſſequatur.Famę ſiquidem cupiditate ductus optat,vt ſempitemus de eo ſermo inter omnes celebretur. Proinde cernimus nonnullos,qui quum negligentius laudis gloriam a populis,principibuſve acceperint, Aliquid dignitatis quaſi ſuo iure ſibi ipſi vendicant,vt fecit duellus ille. qui prim⁹ romanorum omnium Carthaginienſes nauali bello inſigni victoria ſupe rauit,qui ſibi ipſi ſumpſit,tibicinę leuius pręcinente ad proprias ædes rediret,quum ad cœnam ab aliquo inuitatus fuiſſet.

C.duellius.

Ex vale. max. li.3.qui culp. corp.ſibi idul. & ply.c.5.lib.34.

¶OPTIMA idcirco perſuaſio in rege erit,glorię,famæque cupiditas, qua quidem ad virtutem fit promptior,& vitia lōge magis abhorret.Pręclare Ariſtoteles ait.Pricipem,cui non ſatis eſt premij,honor.& gloria tyrannum fieri,quando voluptatibus,& diuitijs inhiat,& ad rapinam iniuriamque conuertitur.Itaque populi omnes,qui regem,aut principem debita laude,atque honore defraudant,illum in ſœuitiam,ac tyrannidem compellere videntur.& a magnis,ac pręclaris actionibus abſtrahere. Teſtis temiſtocles fit,Teſtis etiam Cariolanus,quorum vterque ingrati populi iniuriam paſſus ad hoſtem ſe contulit,planeque edocuit fortibus viris famā ne quaquam eſſe negandam.

Ariſt.politico lib.5.

¶NEGATVS Cęſari triumphus molem inteſtini belli concitauit, quem ſi ei conceſſiſſet Pompeius,primum ipſe locum ſemper in republica tenuiſſet.Prudentius,mitiuſque cum eo egit Sylla,qui tunc maximus in republica erat,Nam quum poſt recuperatam Siciliam triumphum peteret,negabat ſylla id ei deberi,tum quod pro aucto imperio,non pro recuperata prouincia ex antiquo iure triumphus ageretur,tū quod vix quinque & viginti annos natus eſſet. Tunc audentius,quam modeſtius Pompeius ait,O Sylla plures quidem homines ſunt,qui oriētem quam qui occidentem ſolem adorant.Tum Sylla diſſimulans intelligere id in ſe dictum eſſe,quādo eius pœnitentia ſeneſceret,Illi⁹ autem adoleſceret,exclamauit,triumphato igitur.At qui deinceps Pompeium ſemper honore affecit,ei namque priuato caput detegere,de ſella aſſurgere,equo deſcendere cōſueuit. Sed patris memoria Pompeium Syllę commendabat eius quippe partes ſecut⁹ pater Marium,& Cinnam vrbe expulit,& cum illos longius fugaſſet.Nec quo ſe reciperet,haberet.immineretque ſubita tempeſtas coruſco cęli fulmine ictus miſerabilier perijt.

Cęſari negat⁹ triumphus. pōpeius. Sylla.

Solē orientem plures quā occidentē adorāt

Mari⁹ & cinna vrbe exacti

¶ET HIC FVIT exit⁹ pompeij Strabonis Magni pompeij patris. Cui quum gratiam Sylla referre non potuiſſet,filio etiā optime de ſe merito compenſauit.

pōpeij ſtrabonis exitus.

¶IN CAESAREM pompeius nulla vnquam ęquitate vſus eſt,Idcirco

circo a multitudine inſolentior habebatur, Et pręcipue quum Antonio literas ad plębem dediſſet Cæſar, in quibus ſcriptum erat, vt ambo prouinciis decederent, exercitusque dimitterent. plærisque iudicio ſe ſubijcerēt, qua ex re multos in partes ſuas pellexit, & pręſertim quum Pompeius cōditiones omnes illas abdicaſſet.

¶IPSE QVOQVE Sylla ſi mitior aliquāto in Sertorium virum pugnaciſſimum extitiſſet, certe non defectioni prouinciarum, & lōgo, ancipitique bello cauſam præbuiſſet. Nam quum quæſtor Marſico bello peregregie ſe geſſiſſet ſertorius confeſtim romam redijt, & quum in theatrum ſpectandi gratia (vt moris erat) conceſſiſſet, totius populi plauſu prę eius nominis magnitudine exceptus eſt.

¶EXARSIT inuidia Sylla, & per factionem egit, vt quum ſertori⁹ tribunatū peteret, repulſam ferret. Qua idignatione ductus Cinnæ adhęſit, & commiſſa in foro pugna, victor euaſit Sylla, Cinna autem, & ſertorius vrbe eiecti ſunt. Sertorius hiberiam pulſis prætoribus occupauit. Et Metellum qui contra eum a ſylla miſſus fuerat, ſępe cum omni exercitu fudit, fugauitque. Sed mortuo ſylla cum ſenatui Metellus contra ſertorium non ſatis eſſe videretur, collega ei Pompeius mittitur, qui equeſtri etiam pręlio ab illo ſuperatus eſt, & Metellus obſeſſus ad famem compulſus. Sertorius vero ſemper in victorijs ſuis ad pompeium, & Metellū oratores mittebat, qui pollicerentur ſe poſitis armis in vrbem redditurum ſi per illos id ei liceret, malebatque romę (vt dicebat) priuatus, ignobiliſque ciuis eſſe, quam imperator aliarum ciuitatum nuncupari, cum exul eſſet. At cum ei nunquam placide reſpondiſſent, ſuperior ſemper bellum in octauum vſque annum protulit. Nec aliter vinci potuit, quam per proditionem in conuiuio a perpenna cederetur, Sed quum paulopoſt eius teſtamenti tabulę recitarētur, & perpenna a ſertorio hęres inſtitutus legeretur, omnium militū odium in illum exarſit, quippe qui vulgo dicerent Perpennam non in ducem, ſed in animum, ac patrem fuiſſe proditorem. Cum vero exercitus eius quaſi cyclops ab Vlyſſe oculo orbat⁹ videretur, Pompeius illum inuaſit, profligauitque, & captum Perpēnam antequam conſpectui ſuo exhiberetur trucidari iuſſit, vt poenas proditi ducis lueret Pompeius vero ſertorium tāti fecerat, vt primus omnium votiuos ludos vouerit ſe exhibiturum, ſi illum ſuperaret.

ſyllæ factio in ſertorium.

Sertorius hiberiā occupat.

ſertorius cū romanis pacē legatis cōciliare ſtudet.

ſertorius dolo trucidaī.

Perpēna ſertorij proditor.

¶QVINETIAM non ſolum duces, & imperatores negatam laudē vlciſcuntur, ſed nonnulli etiam artifices. Clelides pictor ętare ſua periluſtris ad reginam ſtratonicem ſe contulit, eique artis ſuę induſtriam pollicitus eſt, illa autem eum contempſit, nulloque honore dignata eſt. Artifex indignatus voluptatem ſub reginæ imagine quaſi ſpirantem pinxit, quæ cum piſcatore quodam luderet, faciem exprimente cuiuſdam piſcatoris, quem mutuo reginæ amore teneri rumor manifeſtus habebatur. Eam pictor tabulam noctu in Epheſi portu clam propoſuit, & confeſtim velis raptus abijt, regina rem diſſimulans tabulam tolli prohibuit, quāuis vtriuſquam ſimilitudo adeo appareret, vt ab omnibus vulgo dignoſceretur.

Cleſides pictor.

ſtratonicę regina.

Exply.c.n. vltra mediū li.35

Sed

Sed redeo vnde digreſſus ſum.

¶PRINCIPVM laudes populi nequaquam tacere debent, ſed eas po
Laus. tius extollere, atque amplificare, meminerintque Ariſtotelem definiſſe laudem eſſe voluntatum, & rerum geſtarum, ac verborum illuſtrium amplificationem, & eorum quæ deſunt accommodationem, vt intelligamus magnos viros non eſſe parce laudandos. Frigida enim laus ſpecies quædã
Vituperatio. vituperationis eſt, vnde idem philoſophus vituperationem eſſe dixit clariſſimarum rerum extenuationem, obſcurarum vero exaggerationem. Nolim tamen vt qui de rege loquuntur, aut ſcribant ficta, aut fabuloſa narrent. Sed vt veritati inhęreant opto, ne fidem ſibiipſis abrogent, reprehẽdanturque. vt a ſtrabone Cteſias, Herodotus, & Hellanicus. Et qui res
ſcriptores mẽdaces. Cyri, & Alexandri ſcripſerunt, quos ad ineundam gratiam mentitos putat, & fabulam hiſtorię miſcuiſſe, vt iucundius legerẽtur. hęc ſatis ad hãc primam partem honoris, & gloriæ, quam premij gratia ciues omnes optimo regi præſtare debent.

¶QVAM SIBI GLORIAM REX IPSE STATVERE DEBEAT

¶TITVLVS VICESIMVS.

NVNC ALTERA SEQVITVR PARS qua quidem dicendũ erit. quã ſibi gloriã rex ipſe ſtatuere debeat. Et qua ĩ re allocãda ſit Ampliſſimum virtutis premium. recte factorum ſolã cõſcientiam ſapienti viro complures philoſophi eſſe putant. Hanc opinionem qui imitantur, dicũt gloriam non eſſe expetendam, quando eadem vltro virtutem ſequatur, veluti in ſole vmbra corp⁹ comitatur. laus quidem ſiue conſcientia actionũ, vt plærunque ab adulatoribus fieri ſolet, nullum honeſtatis fructum habere poteſt, eſt enim quaſi vana quędam irriſio. At conſcientia ipſa ſatis vberem mercedem habet, etiam ſi per inuidiam, aut ingratitudinem gloria, fama, ac laude fraudaretur.

M. Brut⁹ ad ciceronẽ epiſtolarũ ciceronis ad brutum. ¶ILLVC ſpectat ſententia illa Bruti, qui ad Ciceronẽ ſcripſit. Quid enim eſt melius quam memoria recte factorum, & libertate contentum negligere humana? Magnifica quidem ſententia eſt, & clariſſimis viris digniſſima.

¶QUOD prœmium, quam gloriam a mortalibus maiorem ferre poſſumus, quam ſcire nos recte egiſſe? quę laurea? aut quis triumphꝰ clarior eſſe poteſt, quam quum animus ſibiipſi teſtis eſt optimarum actionum ſuarum? quem laudatorem aut præconē optat, qui optime a ſe geſta plane nouit? quem maledicum, aut obtrectatorem formidat, qui ſuę virtutis eſt conſcius? Contentus proinde rex noſter (quem ſapientem inducimus) cō ſcientię premiis eſſe debet. Nec aliam laudis gloriam exquirere.

¶DEMETRIUS phalereus theophraſti auditor, quem Caſſander Macedonum rex athenienſibus, quibus ipſe imperabat, pręfecit, hac opinione ductus fuiſſe videtur. Nam quum ob virtutem, & pręclariſſima geſta trecentę ei ſtatuę ab Athenienſibus erectæ fuiſſent, & poſt Caſſandri obitum æmulorum inuidia in ęgiptum fugere compulſus, accepiſſet eas omnes diſiectas eſſe, & in matulas per ignominiam conflatas, ridens ait. Statuas quidem euertere inuidi potuerunt, virtutes autem, & pręclara geſta, quibus prœmio imagines illæ extiterunt, nunquam abolere poterunt. Præclara quippe vox, & magno, atque erudito viro digniſſima. declarauit enim vera præmia a conſcientia meritorum prœberi, quę neque iuidia pertundi, conflarive poſſunt, neque lotio, aut vētris illuuie inquinari. Nihil tamen turpius eſt, quam per victorię inſolentiam inimicorum ſtatuas euertere. Quod & C. Cęſar declarauit, qui diſiectas omnes pompeii imagines reſtitui iuſſit, deinde Octauius illius exemplar imitatus quum Mediolani ſtatuam Bruti, quem victor ad voluntariam mortem compulerat vidiſſet, Mediolanenſium fidem laudauit, qui amicis etiam poſt aduerſam fortunam conſtantes, ſtabileſque eſſent, & eam neutiquam deleri permiſit.

Statuę trecētæ demetrio poſitæ

Demetrii phalerii dictū

pompeii deiectas imagnes cæſar reſtituit

¶SECUNDUM numina plurimum tribuit Auguſtus memorię eorum ducum, qui imperium romanum propagauerunt. Et quum diſiecta multorum opera inueniſſet ea omnia reſtitui, inſtaurarique iuſſit, Edicto que id egiſſe profeſſus eſt, vt & ipſe dum viueret, & deinceps futuri principes illorum exempla imitarentur.

¶CONSCIENTIA recte factorum tanti apud ſapientes, & fortes viros eſſe ſolet, vt ſeipſa contenta ſit, nec auram popularem captet, nec ſupplex eſſe patiatur.

Conſcientia

¶QUA quidem fretus maior aphricanus, quum ei ad populum dies dicta eſſet, peculatus enim inceſſabatur, quod ex præda Antiochi ærariū defraudaſſe criminaretur. Hac die quirites (iquit) Carthaginem vici, deo agendæ ſunt gratię, Et proſequente vniuerſo populo capitolium conſcendit, relicto iudicio cum accuſatore, & præcone tantum, Et quamuis culpā deprecari, & crimen facile amoliri potuiſſet, ac etiam tribunitias iniurias propulſare, voluntarium tamen exilium ſubire maluit, contentus ſola

Scipio aphricanus maior

innocentia,& conſcientiæ ſententia abſolutus.

¶M.QVOque Aquilius vir ſeuerus,& fortis virtutis ſuæ conſcius, cũ de pecunijs repetundis cauſam diceret,iudices nunquam rogare voluit,& iam inoxius damnabatur,niſi.M.Antonius orator ille Craſſi equalis,qui cauſam eius defendebat,tunicam ab eius pectore diſloricaſſet,& honeſtas cicatrices reipublicę cauſa acceptas populo oſtendiſſet,qua ex re cõfeſtim omnium iudicio abſolutus extitit.

¶PARTEM Hanc rex quum ſibiįpſi ſtatuet vix alteram mortalem laudem quæret,vltro tamen delatã non ſpemet,ne videatur multitudinis iudicium contemnere,aut gloriam ſuam neglectui habere,vt enim auidũ laudis affectatorem minime probandum eſſe duco, ſic eum qui gloriam ſuam negligit non laudo.

Themiſtocles ¶THEMISTOCLES prȩclarus ille Athenieñſium imperator, qui Xerxis Perſarum regis claſſem ad Salaminam deleuit,fabulam aliquando in theatro ſpectabat,in qua plures agebant,& quum rogaretur a quodã qui ei aſſidebat,quę vox ei gratior auditu eſſet,leniter ſurridens ait,Ea mihi iucundior vox eſt,quę in laudem rerum a me geſtarum canitur.Quaſi non ſatis eſſet laudem meruiſſe,niſi glorię etiam dulcedo accederet.

¶NEQVe iniquo animo geſta ſua illuſtrari a Q.Ennio tulit ſuperior Scipio,Sed poetę illius effigiem in monimentis Cornelię gentis collocari voluit,vt ei gratiam referret,a quo laudatus fuerat.

¶MAGNVS quoque pompeius Theophanem Mitylenęũ ſcriptorem laudum ſuarum pro militum contione luculenta oratione laudatum ciuitate donauit.

¶VIDENDVM tamen eſt,ne nimia ſit laus adeo,vt merita lõge antecedat,plus enim inuidiæ quam gloriæ afferret. Sicut & maxima munera,quę raro diuturna eſſe ſolent.

Thraſybulus ¶THRASYBVLVS Athenienſis patriam a triginta tyranni,quos ei prȩfecerant Lacedęmonij,liberauit,Et quum populus plurima munera ei offerret,nihil accipere voluit,prȩter coronam ex duobus oleaginis ſurculis factam,afferens illam ſatis glorię prę ſe ferre,& inuidię omnino expertem eſſe.

pittacus mitylenęus ¶PITTACVS Quoque mitylenęus,qui vnus e ſeptem gręcię ſapientibus fuit, volentibus conciuibus ſuis ob pręclara eius in rempublicam geſta multa agri iugera ei elargiri,pauca accepit.dixitque Hęc modica voluntatem in me veſtram plane oſtendent,& paupertatem meam explebunt,Cumque parua ſint,diuturna eſſe poterunt, quando inuidię minus erunt obnoxia.Trecentæ illę Demetrij ſtatuę ambitionem potius nimiamque gloriæ cupiditatem videbantur oſtendere, quam rerum geſtarum amplitudinem,proinde minus admirandum eſt mutato rerum ſtatu eas omnes fuiſſe diſiectas, nimiam enim inuidiam ex multitudine rerũ contraxerant,& vix locum alijs bene agentibus reliquiſſe videbantur.Idcirco concludendum eſt,moderatam laudem magis diuturnã fore,& plus fidei apud poſteros eſſe facturam.

¶ITA quoque conſcientiam honeſtarum actionum maiora premia afferre, quam imaginum grea illa figmenta, quæ ſenſibus omnino carent.

¶QVAE PRAEMIA REX A DEO EXPECTARE DEBET.

¶TITVLVS VICESIMVS PRIMVS

RESTAT NVNC tertia pars, quę pręmia illa cõtinet adeo expectãda ſunt, a quibus ipſi ſolũ extrudũtur, qui male de deo, deque animi ratione ſentiunt. Et virtutem negligentes corporis voluptatem omni ex parte amplectuntur. Quamuis enim ſapiẽs maximũ virtutis præmium in conſcientia egregiorum factorũ eſſe ſtatuat, ea quæ ſatis contentus viuat, tamen diuina illa virtus, quæ in retribuendo ſemper vberrima eſt longe maiora poſt obitum tribuit, quam quæ humanis mẽtibus cogitari poſſunt. Parui quidem temporis munus eſt laurea quamprimum enim areſcit. Parui etiam triumphus, quãdo noua victoria vetus antiquatur, Et noua laus veterem trudit. Sicut curſus curſu vincitur, Sic in viris fortibus virtus virtute ſuperatur, vt in Antonium ait Cicero. Statuæ, Arcus, trophea, & alia eiuſmodi monumenta diuturna magis ſunt, non tamen perpetua. Ad quę diſcutienda valent ſterilis mala robora ficus, vt Satyrus poeta ille ait. Proinde deus optimus maximus non ſatis pręmij eſſe putans quicquid a mortalibus tradi poteſt his qui pietatem, ac iuſtitiam ſeruarint, & ciuitates, populos, gentes, nationes optime gubernarint, æterni æui participes eos reddidit, vt cum numinibus vita ſempiterna fruerentur.

¶HAEC eſt illa beatitudo, quam Plato pręmũ virtutis eſſe exiſtimat, quamque eum ſecutus Cicero veram fœlicitatem appellat. Hinc Platonici argumentum ducunt quo concludunt maiorem fœlicitatem regum eſſe quam priuatorum, quando maiori virtuti maiora pręmia debentur. At qui regia virtus longe excellentior eſt, per eam enim nõ ſolũ ſeipſum rex beatum facit, verum complures alios ad virtutem dirigit. Maius quidem præmium imperatori quam militi debetur, ille enim diſponit, hic autem exequitur. Sic etiam maius gubernatori quam nautę, & architecto quam opifici mercenario. Sed nullius virtutis amor recte perſuadere poteſt, niſi his qui plane ſentiunt animum noſtrum non vna cum corpore interire, Sed omnino immortalem eſſe, & emeritis vitæ ſtipendijs ad cęleſtem patriam, vnde manauerat, redire.

¶ EORVN NANQVE impia ac temeraria opinio qui dicebant, Et cadit in nihilum, quod fuit ante nihil, multis argumentis a Platone, & Cicerone exploſa eſt.

platonis cōmētum.

¶ QVINETIAM vt hanc veritatem ciuibus ſuis perſuaderet Plato commentitiam quandam fabellam meditatus eſt, vt cæleſtium ſecretorū optimum quempiam relatorem videretur habere, Inducit enim militem quendam Pamphilium genere, qui multis vulneribus in prælio tranſſixus vitam effudiſſe viſus fuerat. Vndecimo autem die vna cū alijs perēptis quum ad vltimum rogum raperetur, ſubiecto ſeu recepto ſpiritu, ſeu retento ſe viuere exclamauit, & conuocatis omnibus ad contionem longo ſermone de deo, deque animi īmortalitate diſſeruit, & ea omnia ſe vidiſſe profitebatur, Monebatque omnes, vt iuſtitiam, pietatemque colerent, quibus virtutibus immortalitatis præmia expoſita eſſent, iniuſtis autem atque impijs hominibus perpetuæ Acherontis pœnæ imminerent. Huius maximi philoſophorum æmulus Cicero, quo grauiore teſte vteretur & rem minoris miraculi narraret Somnium Scipionis inducit, in quo ad ſupra ſe protractum ait, & cęlum Solem, lunam, Stellas, terramque vidiſſet, & loca illa in quibus optime meritorum animi, poſt emerita humanæ vitæ ſtipēdia futuri ſunt, Et patrię victoriam, Carthaginis interitum, Capitolinum triumphum. Hæc & ſimilia figmenta commenti ſunt, vt ad virtutem omnes redigerent, Quę nobis, qui religionem Chriſtianam profitemur exploratiſſima ſunt, habemus enim auctorem verum vnicū dei filium, qui vero teſtimonio nos omnia edocuit, nec cōmenticijs fabellis egenus, ad cuius diſciplinam confugiendum eſt, ſi fœlices eſſe volumus, & cum diuis vita frui ſempiterna.

¶ REX QVI CVM VIRTVTE VIXIT DEMON DE SVCCESSORE COGITARE DEBET.

¶ TITVLVS VICESIMVS SECVNDVS

DEMVM REGI QVI OPTIME Dum vixit imperauit, & populum ſibi creditum per virtutē quo ad potuit ad fœlicitatem erexit, expedit, vt poſt vitæ curſum de ſucceſſore etiam cogitet. Exemplo optimi patris familias, qui e vita decedens, de hæredum auctoribus impuberumque tutoribus meditatur, ne ſi quid ei acccideret, eam familiam moriēs deſtituiſſe videatur, pro qua ſummo ſtudio, ſummaque induſtria in omni eius vita laborauerit.

¶ OPTAbit igitur rex ſobolē ex ſe genitam ſimilem ſibi eſſe non modo effigie

do effigie, verũ virtute, ac moribus, vt rex non deceſſiſſe, ſed iunior fact⁹ eſſe videatur.

❡FILIVS quidẽ ſine periculo regnat, qui optime antecedentis parentis veſtigia conterit. Cernim⁹ tamẽ nõnunquã ex optimis parẽtibus deterrimos filios naſci, qualis fuit Cõmodus, qui quum patrẽ Antoninũ haberet romanorum principum ſanctiſſimum, ipſe in ſe vnum omnium dedecorum, ac ſcelerum colluuionem contraxit. Adeo vt multi eũ ex adulterio conceptum fuiſſe arbitrarentur. Conſtans quidem fama erat Fauſtinam eius matrem apud Caietam cũ nautis, laniſtis, gladiatoribuſque conditionem elegiſſe, vt qui de Antonij vita ſcripſerunt teſtantur.

❡VIDENDVM proinde erit, quis regni hęres nuncupandus ſit. De ſucceſſore diligenter cogitabit rex dum viuet, ne poſt obitum fortunę regnũ permiſiſſe videatur. Quod ſi minus idoneum ex ſe genitum cognouerit, Magni Alexandri exemplum imitabitur, qui interrogatus ab amicis, quum iam deficeret quum imperij hęredem iſtitueret, digniſſimum reſpondit, Et quum Herculem filium indolis peregregię haberet. & Arrideum fratrem iuuenem ingenij comitate eximium. Et Rhoxanen coniugem, quę grauida erat, relinqueret, digniſſimum tamen hęredem nuncupauit, & oblitus poſteritatis ſuę, & omnium neceſſitudinum, atque aliarũ affinitatum ſuarum. Sed quum iam pręcluſa voce fari nequiret, & ex incerto ſermone altercatio inter principes oriretur, exemptum e digito anulum perdicę dedit. vt quem voce hæredem, ac ſucceſſorem non nuncupauerat tacito indicio elegiſſe cerneretur.

Alex. magnus pdicã iſtituit hęredem.
Hercules alex. filius.
Arrideus philippi ſpurius.
Rhoxane alexan. vxor.

❡NEC IN DIſſimili exemplo fuit Phrahates Parthorum rex, qui quum decederet, compluresſque filios relinqueret, omnes præterijt, vt qui illos per ætatem minus vtiles regno futuros duceret, & Mithridatem fratrem virum fortem ętate integra, & rerum ſuſceptione digniſſimum inſtituit, vt oſtenderet regem longe pluris imperij dignitatem, quam paternã indulgentiam facere debere. Ius naturæ exigit, & gentium cõſuetudo cõfirmat, vt maximus natu ex filijs mortuo regi ſuccedat. Diuiſio enim inter plures (vt in priuatis patrimonijs fieri ſolet) regnum infirmius reddit, & ſępe parricidij cauſam præbet, qui contenti non ſnnt portionibus ſuis, alienas ſemper inuadere conantur. Alexandri comites poſt eius obitũ imperium tot diuerſarum gentium inter ſe ſortiti mutuis odijs exarſerunt, Et qui ſi in demortui locum, vel perdicam, vel alium quempiam ſuffeciſſent, potuiſſent imperium diutius propagare, & plures fortaſſe Alexãdros habere, in ſeipſos impia arma conuerterunt, quibus non modo ipſi ceciderunt, verum vniuerſa Philippi, atque Alexandri domus interijt. Caſſander enim per quem Alexander enectus credebatur, Arrideo, qui Philippi nomine ab exercitu rex deſignatus fuerat, impoluit. Et Herculem Alexandri filium, qui iam adoleuerat, cum Barſane etiam matre peremit, quum ne olympiadi quidem pepercisſet.

Phrahates pſarũ rex,
Ex plutar. i vitam demetrij.
Caſſandri parricidium.
Barſane prior alexan. vxor.

❡IN EAM NAMQVE PERCVSSores miſerat, quæ gladios non muliebriter refugit, verũ Alexãdri matrẽ, & ex Eacidarũ gene

OLympiadis alex. matris exitus.

lunę id portendente, vt aſtrorum edocti prędixerant. Quod ſi naturę ius
ius non violaſſet Philippus, & Demetrium hęredem inſtituiſſet, diutur-
num reddidiſſet imperium. Erat enim Senatui Demetrius optime con-
ciliatus, vt qui veniam patri non defenſionis iure, ſed beniuolentię, ac pu-
doris patrocinio impetraſſet. Proinde non indeferendo romanis bello, ſed
de amicitia, ac perpetua pace conſeruanda ſemper cogitaſſet, vt fecit Ma- maſiniſſę teſta
ſiniſſa, qui quum centeſimum annum ageret, iãque longo ſenio deficeret mentum
teſtamento ſuper regno ſuo facto, omnia ſenatui romano permiſit, Et
Aemylianum Scipionem auctorem, tutorē, curatoremque filiorum, ne-
potumque ſuorum eſſe voluit.

❡DE VLTIMO VITAE DIE
❡TITVLVS VICESIMVSTERTIVS.

SEDIAM AD CALCEM PROPERO ne
voluminis magnitudine lectorem abſterream, plęroſ
que enim vereor futuros, qui me nimis multa colle-
giſſe redarguent, quamuis plura reliquerim, quæ ad
hunc ſermonem noſtrum opportune recederent. Au-
ctore tamen M. Varrone reprimendum potius volu
men eſſe cenſeo, quam procudendum, in fine quidem
ſeptimi libri de latina lingua ad Ciceronem ait neminem reprehenden-
dum eſſe, qui e ſegete ad ſpicilegium relinquit ſtipulam. rex ergo qui le-
gitime imperauit, & bene viuendi rationem, de honeſto obitu, vt fert mor
talium conditio, etiam cogitare debet, Poſtrema ſiquidem dies de omni-
bus ſuperioribus iudicium affert, vt ad Crœſum regem Solon Salamin⁹
inquit. Epicurus philoſophus moriens. quamuis diuerſis corporis dolori
bus cruciabatur, tamen ad hanc ſententiam epiſtolam ſcripſit, Epicur⁹
Idomenęo ſalutem. Cum ageremus vitę beatum, & eundem firmum diē
ſcribebamus hæc.
His verbis, & alijs compluribus, quæ ſequuntur oſtendit Epicurus huma
næ vitæ fœlicitatē vltimo vitę tēpore comprobari. Hoc loco quæri ſolet
an de ſepultura rex quippiam conſulere debeat? Idem philoſophus aſſerit ſepulturę cura
Sapientem de ſepultura curam nullam eſſe habiturum. Et Anaxagoras nulla hñda eſt
cū cerneret Mauſoli regis chariæ ſepulchrum quaſi eiuſmodi opus, ac cu
ram contemnens dixit, Monimentum pretioſum, & lapidibus ornatum,
ſed diuitiarū imaginem potius quam virtutum ſimulacrum prę ſe ferre.
❡NEC multum differt hæc ſententia a voce illa. Linquite me inſepul
tum, & reſpondentibus illis, alitibus ne, ac feris? non inquit, Sed bacillum
apud me ponite, quo illas abigam. At dicentibus illis, tu quidem nihil ſen
ties, Tum ipſe, quid igitur mihi oberunt nihil ſentienti?
❡ET CAESar cum legeret Cyrum regē quædam de ſepultura ſua

AVTVMNO ſuperiore lectores iucundiſſimi
in hac nunquam ſatis laudata parrhiſiorum aca-
demia functione gymnaſticæ profeſſionis inter-
miſſa,Franciſci Patricij Senenſis pontificis Ca-
ietani libros nouē de reipublicæ inſtitutione vo-
bis excudendos fœlici auſpicio curauimus.
Veſtrum etenim iudicium, & quidem benignū
expectantes, hoc volumen noſtra in bibliotheca
hyeme tota ſuppreſſimus, Apellē ſecuti,qui (vt
apelles pictor.
locupletiſſimus teſtis eſt Plynius libri quinti &
trigeſimi capite decimo) perfecta opera in pergula tranſeuntibus propo-
nebat,atque poſt ipſam tabulam latens, vitia quę notarentur auſcultabat,
vulgum diligentiorem iudicem,quam ſe præferens. Quippe quū nō
paucos trāſeūtes audiuerimus,quibus de rep. libri cordi haud ingrato fue-
rint(quod eſt maximū noſtri laboris præmium)hos de regno & regis in-
ſtitutione hilariore vultu emendandos ſuſcepimus. Quibus noſtræ &
diligentiæ,& operæ non minus acceſſit,quam ſuperioribus de rep. libris.
Porro voculas aliquot gręcas, atque verſus nonnunquam,perſectas quo-
que clauſulas haud parum quidem multas(vt ante in ciuilibus libris feci-
mus)vbicunque viſuntur,paſſim reſtituimus,addita,vbi opus fuit,inter-
pretatione latina illuſtrium virorum conſilio nonnunquam freti,Præſer-
tim reuerēdi in chriſto patris domini Auguſtini iuſtiniani epiſcopi ne-
bienſis,præter linguas græcam,& latinam,hebraice,chaldaice,& arabicæ
peritiſſimi.Acerrimo quoque clariſſimi budæi noſtri doctiſſimi viri iu
dicio,Cuius libris elegantiſſimis,ſimulque doctiſſimis, ceu Herculis cla
Auguſtinus iuſtinianus qui que liguarū pe ritus.
ua,librum hunc,quaſi doctrinarum orbem monſtris plæriſque repurgaui-
Budeus
mus,aliorumque & ingenio,& doctrina ſpectabilium, quorum tamen fa
ma iniuria temporum virorum nondum volitauit per ora. Ad hæc anti-
quos authores pene omnes per quos profecit Patricius,& quorum lectio-
ne velut ſcalpro in hoc emēdando vſi ſumus,in margineis annotationib⁹
noſtris adſcripſimus,ne quid ex archetypis illis antiquis velut ex vberri-
mo,& ſcaturiente muſarū fonte curioſior forſan lector deſyderet,ad quod
Autores gręci & latini.
facilis non pateat acceſſus.Illorum nempe nomina(ne vos benigni lecto
res fugiant)ex vtraque lingua indigitauimus. Gręcorum quidē hæc ſunt
Homerus,Plato,Ariſtoteles,Heſiod⁹,Theocrit⁹,Euripides,Plutarch⁹,
Herodot⁹,Dioſcorides,Diodor⁹ ſicul⁹,Diogenes laerti⁹,Dionyſi⁹Hali
carnaſeus,Strabo,Euſebius,Theophtaſt⁹. Latinorū vero M.varro,M.ca
to,Vlpianus,Paulus iurecōſultus ,& alij eadem ex officina plærique,Ci
cero,Quītilian⁹,Titus liui⁹,Cornelius tacitus,Quītus curtius,Saluſti⁹,
Plyni⁹,Corneli⁹ nepos,Aurelius auguſtin⁹,Apulei⁹,Collumela,Palla-
dius.Feneſtella,Valerius maximus,Solinus,Plautus,Terentius,Virgi-
lius,Horatius,Ouidius,Silius italicus,Statius,Propertius,Tibullus,Ca
tullus,Iuuenalis,perſius,Claudianus, Omitto recentiores,quos que(vt
ait

ait ille) referre labor. Accipite igitur lectores cādidiſſimi hos nouē de regno, & regis inſtitutione libros, ex feraciſſimo Franciſci patricij agro, hoc vere nouo maturius floreſcentes, noſtro vomere tota hyeme peroccatos, mox ſarritos acutiore ſarculo, Perlectos intelligite, vt iudicetis, demū laudibus extollite, non velut pueri pauonem, cuius plumæ verſicolores molles tantum morantur ocellos, ſed velut ouem cuius vel ſuccida lana, pellis caro, lac, paſtori ſtipem labore dignam rependunt, ipſum quoque ouillum excrementum ſtercorandis agris potiſſimum rei agrariæ ſcriptores prodiderunt, valete, & boni, æquique cōſulite Parrhiſijs ex Aedibus pleſſeijs Nonis aprilibus anno domini (ad romanum calculum) quingenteſimo vndeuigeſimo ſupra mileſimum.

¶ Errata ex prælo animaduerſa.

Facies	Linea	Sic legitur	Sic legendum
5	do documenta	Oneſicritem	Oneſicritum
6	Sed vt	perdueam	perducam
7	gni ſcripſit	tereus	terens
8	Athenis	multarum	multatum
12	cuit ex deę	αυθνα	αθηνα
22	parare	parare	parere.
22	bus accedit	ἐφιλοτιμιαν	φιλοτίμιαν
26	diuiſit	diuiſit	dimiſit
28	maius	diuinus	diuinius
36	quodquidem	πεπρωσμνῆ	πεπρωμενην
33	Nnullę vrbes	nullæ	mille
Eadem facie linea vltima res vacat			
46	Aſiatici	xantippem	xantippum
49	eius adeo	vini	viui
55	rent, metu	mniſque	omniſque
55	admodum fuit	tranſlatio	tranſlato
Eadem	licentia	minimos	mimos
57	buerat	viris	veris
73	tę ocius	ſeuis	ſenis
90	neſſe aiunt	& lidis	Elidis
Eadem	diū actionum	laniendos	leniendos
91	Bias, quod	Olympiadro	OLympiador
Eadem	lidesceus	Alcinam	Alciman
108	argutumque	alnus	aluus
107 in annota. marginea cui initiū eſt cicero, interprętur p interpręṭatur.			
Eadem	Luxriaque	Luxuria	Luxuriat
116	NAMDI	NAMDI	NANDI
135 in annotatione marginea pauri pro paulus in			
136	PLAErumque	pladrūque	plærunque
140	de alexandrum	oculos	oculis

Eadem rorem dic roen vt ſit meroen

258	te fluunt	σνεκρινει	συνεκτινει
261	cipitibus	delutarios	delatorios
294	monio illuſtrat⁹	Antiqui	Aut quis
318	tarchi	Διελπιδες	Ai ἐλπιδες
330	cebat cui	dicebat	indicebat
277	Vocem	vocem	vrceum
Eadem	præficit	inſtantiam	iuſtitiam
Eadem	animi	vendicabat	vendicabit
338	ciliati	adimi	animi
349	Principia	αχαι	αρχαι
73	gicus præſcribit	κιονα	κοινα
76	ſue	ſue	ſiue
391	trario	Τελαιτω	Τελαστης
436	nempe	purę	pupæ

Cætera, quæ vel pauca, & leuicula quidem, vel puerili animaduerſione diſpungenda, cenſoria hac momenclatura indigna duximus. Tu igitur lector beneuole quę offenderis amica manu remungas. Vale.

FRAN. P. S pontificis Caietani librorum nouem de Regno & Regis inſtitutione F I N I S

❡PARRHISIIS IMPRESSORVM OPERA HONEſti viri magiſtri Petri Vidoue calcographiariæ artis peritiſſimi, impenſis vero Galioti a Prato achademiæ parrhiſienſis bibliopolę diligētiſſimi ſextodecimo Calendas maias anni domini mileſimi quingenteſimi vndeuiceſimi ad romanum calculum.

❡Regiſtrum Cartharum

❡Tabula. A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. AA.BB.CC.DD.EE.FF.GG.HH.II.KK.LL.MM.NN.OO.PP. Omnes ſunt terni.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

L. GOTTSCHER 1973

Digitized by Google